7e Deel

Plaat	Pag.
I	30
II	654
III	819
IIII	854

8e Deel

Plaat	Pag.
I	920
II	996
III	1098
IIII	1144

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

VII. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

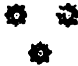
JACOBUS KOK.

ZEVENDE DEEL.

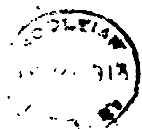
BO. — BO.

TWEEDE DRUK.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXVII.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

B O.

BOCHOLT, een Kerkdorp in *Vlaanderen*, twee uuren gaans van *Axel*, ten Westen van 't geen nog dien naam draagt, ſchoon 't eigenlijk aan de Kerk behoort. BURCHARDUS, Biſſchop van *Utrecht*, ſchonk hetzelve, in het jaar 1005, aan de Kerk van *St. Salvator* of *Oud-Munſter*.

Zie ALTING, *Germ. Inf.* p. 11.

BOCHOLT, een Buurtſchap, behoorende onder het Dorp *Beul*, in de Grietenij van *Stellingwerf-Westeinde*.

BOCKENBERG, (*Petrus Cornelius*) geboren te *Gouda*, in het jaar 1548. Zijne bekwaamheid verſchafte hem de waardigheid van Historieſchrijver der Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Onder zijne werken zijn bekend, de *Genealogia & Hiſtoria Regulorum Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæ, &c Catalogus, Pontificum Ultrajectinorum, item Egmondanorum, &c. Hiſtoria, &c. Brederodiorum. Priſci Bataviæ & Friſiæ Reges*, en meer anderen. In een boekje, uitgegeeven in het jaar 1592, beloofde hij eene *Volkomene algemeene en bijzondere Hiſtorie van Holland*, die, echter, nooit ten voorſchijn gekomen is, ſchoon hij eerst in het jaar 1617 overleed. De Schrijver van het *Batavia Sacra* heeft, in zijn uitmuntend werk, van de ongedrukte ſchriften van BOCKENBERG meermaals gebruik gemaakt: hij had dezelve te leen ontvangen van den Boekhandelaar P. VAN DER AA, die ze, door koop, magtig geworden was: dan waar dezelve naderhand vervaaren zijn, is onbekend. Onder zijne tijdgenooten zijn 'er, die denken, dat de Autheur te rug gehouden is om dezelve in 't

licht te geeven, door de ftekelige pen, en zelfs onbefchaafde behandeling, van den anders geleerden Heer JANUS DOUZA, Heere van *Noordwijk*, die, in een vers, aan den Heere LAURENS SPIEGEL, zig dus tegen hem uitliet.

O Stam van Aquitaanen *
Waar toe zyt gy gedaalt? eilaas! om van zodanen
Te worden gefcoffiert, mit ongewafchen hand?
Die nu in Juni *fpoir, derf fetten zynen plant:*
Spoir onbetreden noch van ander: en God gave:
Dat Junius *noch eens mocht opfien uten grave:*
Om te aanfchouwen (lais!) wat fchaed en woest'heid groot
*In zynen wyn*berch *doen deez'* bocken, *nair zyn doot:*
Dien fy niet waerdigh zyn fyn fchoenen riem t' ontgespen.
Vol onrusts als een Beer gefteken van de Wespen.
Nut tot geen ander faik, dan om veel wit en fchoon
Papiers te maken vuyl, (hoewel niet fonder loon.)

DOUZA deed, voor en na, meer andere vinnige uitdrukkingen ten voorfchijn komen, zo wel tegen dezen, als tegen andere Nederlandfche Historiefchrijvers; blijvende, egter, hij zelf, in zijn *Chronijk van de Graaven van Holland*, ook niet vrij van verfcheidene grove misflagen. En wie is 'er, die in die duisterheid niet misgetast heeft? BOCKENBERG klaagde over dusdanige behandeling aan zijne Heeren en Meesters, de Staaten van *Holland*, en gaf ook een tegenfchrift uit op *Nonnulla* J. DOUSÆ *aspera fcripta*, dat hij aan de gemelde Staaten opdroeg. Gematigder is het oordeel van BOXHORN over BOCKENBERG; hij zegt: „ PETRUS BOCKENBERG heeft tot Leermeefter gehad *Paulus Leopardus*; hij was Historiefchrijver van de Staaten van *Holland* en „ *Westfriesland*. Om zijn ampt wel te bedienen, heeft hij groote vlijt gebruikt, God gave met gelijk oordeel. Hij had veele „ wan-

* *Doelende met dit laatfte woord op de afkomst der eerfte Graaven van* Holland.

„ wangunstige, en onder die *Janus Douza*, die hem dikmaal „ met den naam van *Tragora* doorhaalde, of hij 'er recht toe „ had, beslissen wij niet; dit wordt hem echter van meest allen „ nagegeeven, dat hem een goed oordeel, een noodzaaklijke „ vereischten in eenen Historieschrijver, ontbrak." WALVIS, in zijne *Beschrijving van Gouda*, noemt hem *den ongelukkigen Bockenberg*. De moeite, die hij had, (schoon van een aanzienlijk geslacht voortgekomen) om een bestaan te vinden, maakt zijn levensschets zo belangrijk, dat wij het voornaamste daarvan uit de gemelde Stadsbeschrijvinge zullen overneemen. Zijn Vader, wordt daarin gezegd, was CORNELIS DIRK PIETERSZ., en zijne Moeder ALIJT, FLORIS Minnedochter; beide, volgens Stads opene brieven, afkomstig van zeer treffelijke en eerlijke geslachten dier Stede; gebruikende, van ouden tijde, even als hunne voorouders, in hun wapen en zegel, naamlijk de Vader, een *Bock op eenen Berg*, en zijne huisvrouw een *Beer*; de nakomelingen hebben den Bok tegen een kromme struik geplaatst. De Vader van onzen BOCKENBERG, en ook zijn Moeders Vader, hebben beiden binnen *Gouda*, meer dan eens, het ampt van Schepen enz. waargenomen.

De verandering in den Godsdienst en Regeering te *Gouda* deed zijne ouders, die het *Roomsche* geloof standvastig aankleefden, in het jaar 1575, van daar naar *Utrecht* vertrekken, verlaatende hunne goederen. Van *Utrecht* gingen zij, als in ballingschap, naar *Schoonhoven*.

Vóór dien tijd bevond deze hun Zoon zig op de Schoole te *Leuven*, alwaar hij van den reeds gemelden LEOPARDUS en anderen het onderwijs in de Godgeleerdheid genoot, en den trap van Priester beklom; wordende te *Loo*, in *Vlaanderen*, op eigene kosten gewijd. Hij werd aldaar Leermeester in de gemelde wetenschap, en predikte 'er beurtelings met den Pastoor. Ter zelfde plaatse ontmoette hem de eerste ramp van zijn, geduurende eenige jaaren, zwervend leven. De Pastoor, door den nieuwen Bisschop, M. VAN RITHOVEN, verplaatst zijnde, dacht BOCKENBERG die plaats met derzelver inkomsten te zullen krijgen; doch dit hem mislukkende, trok hij naar *Keulen*. Dan ook daar mislukte het hem; des keerde hij naar *'s Hertogenbosch* en *Nijmegen*,

gen, in den tijd dat zijne ouders zig te *Utrecht* onthielden, en gereed ſtonden om naar *Schoonhoven* te gaan, alwaar zijn Vader eenige dagen daarna overleed. Zijne Moeder keerde, in 1576, na de Satisfactie van *Gouda*, weder naar haare geboorteſtad. Het ontbrak onzen zwervenden Priester aan geene bloedverwanten, te *Duinkerken*, te *Veurne*, *Nieupoort* en andere Steden in *Vlaanderen*, om zijne belangen te bevorderen; maar het zij hunne magt te gering was, of dat zijn ongeluk het dus wilde, hij bekwam niet dat hij begeerde. Hij verkreeg wel een Prebende te *Thiel*; dan de geringheid der inkomſten noodzaakte hem die te verlaaten, zo als het hem ook te *Casſel* ging. Daarop ondernam hij een nog nadeeliger reis naar *Rome* en *Milaan*. In *Erlau* aanvaardde hij het Schoolbewind; doch de vreeze, niet alleen voor de *Turken*, maar ook voor de ongenade van den Onderkoning, dreef hem van daar. In *Moraviën* wilde hij zig bij de *Jeſuiten* doen inſchrijven; dan ook dit gelukte hem niet. Te *Munchen* ſcheen hij, echter, een goede verblijfplaats te zullen vinden, vermits hij aldaar Huispriester van Vorst WILLEM werd; hij verbleef 'er tot 1582. Door prediklust aangedreeven, trok hij naar *Milaan*, bij den Kardinaal BORROMEUS; doch keerde daarna naar *Munchen* te rug, en nog in dat zelfde jaar naar de *Nederlanden*. Op zijne terugreize werd hem te *Augsburg* een Priesterprebende in *Swaben* gegeeven; hij nam ze aan, doch verliet ze ſpoedig weder, en trok naar *Gouda*.

Na verloop van eenige dagen zette hij zig te *Leiden* neder, op hoop van aldaar zijn oogmerk te zullen bereiken, vermits hij 'er een Oom had, die 'er Commandeur der *Duitſche* Orde, als mede Pastoor, en dus in groot aanzien was. Hij nam zijnen intrek bij eene zijner Nichten, een Geestlijke dochter, zonder iets anders te doen, dan de lesſen van LIPSIUS te hooren, en zijne boeken in orde te brengen. In dien tijd maakte hij een aanvang van zijne *Naamlijst der Hollandſche Graaven*, en andere werken, ter vertaalinge. Met de gezegde Naamlijst behaalde hij weinig danks bij M. DUNCANUS, die hem in antwoord ſchreef, dat hij de nederzijgende Kerk, en het Gemeenebest, meer nut zou kunnen doen, dan met ſchriften, die zo weinig naar godgeleerdheid en godsvrucht ſmaakten. Zijn beſtaan was dus zonder vast inkomen zeer ſchraal;

schraal; doch alle zijn hoop was op zijnen Oom den Commandeur gevestigd; zoekende hij inmiddels door ADRIAAN DE BONSER, zijnen Stadgenoot, te *Vlaanderen* aan een bestaan te komen; doch daarvan kwam even weinig, als van de inwooninge bij zijnen Oom. Des hij besloot een Kostschool opterichten; doch dit ook niet naar zijnen zin slaagende, vatte hij het voorneemen op, om andermaal naar *Keulen* te gaan, en te beproeven, of zijn Neef RAES, aldaar woonachtig, niet iets voor hem doen konde; blijvende hij, onder dit alles, nog standvastig bij de leer der *Roomsche* Kerke.

Ao. 1585 in stilte van *Leiden* vertrokken zijnde, begaf hij zig, te *Varik* in *Gelderland*, bij den Heer van *Varik* in dienst als Huispastoor. Nu scheen het geluk hem eenigzins gunstig, en hij maakte zijn werk meer dan ooit, om een' goed' Geestlijke te zijn. Den tijd, die hem overschoot, besteedde hij in 't naleezen der *Geldersche Geschiedenissen*, als zijnde voorneemens een Naamlijst der Hertogen op te maaken. Dan deeze zijne rust duurde niet lang; te *Thiel* werd hij als Huispastoor van den Heere van *Varik* bekend, en door den Bevelhebber dier Stad en het omgeleegen Land, door krijgsknechten achtervolgd en gevangen. Gelukkig dat zijne *Goudsche* Vrienden nog zo veel voor hem deeden, dat zij hem zonder moeite lieten gaan. BOCKENBERG, daarop te *Utrecht* komende, maakte kennis met LAMBERTUS VAN DER BURCH, Deken van *St. Marie*. Dezen bood hij de opdragt van zijn bijna volvaardigd geschrift, van de *Utrechtsche Bisschoppen*, aan, en zond hem een Naamlijst van Mannen, die uit deeze landen de reis naar het H. Land ondernomen hadden.

In dien tijd werd hem een reis, als Pedagoog, naar *Frankrijk* aangeboden, doch met te weinig voordeel, om die te kunnen aanvaarden; dus onthield hij zig eenigen tijd bij zijne oude Moeder te *Gouda*, alwaar hij zig spaarzaam geneeren moest. Gedurende zijn verblijf aldaar maakte hij een aanvang van zijn *Chronik van de Schepping*, tot op zijnen tijd; die, echter, nooit gedrukt is, als ook van eene verklaaring over Ps. XXXI. In het jaar 1586 werd te *Leiden* zijn *Naamlijst der Utrechtsche Bisschoppen en Abten van Egmond* ter persse gebragt, en in het volgende jaar die der Heeren VAN BREDERODE. In dat jaar zijnen tijd meest in *'s Hage* doorbrengende, geraakte hij in kennisse en vriendschap

 met

met twee *Woerdensche* Predikanten, JOHANNES LIGARIUS en ZEGER KONINGSBERG. Aan den eersten gaf hij, door brieven, zijne verborgenene neiging, tot verandering van Godsdienst, te kennen; doch zijne betrachting bestond voornaamlijk om aan een vrouw te komen, die geld had, dat hem wel het meest ontbrak. LIGARIUS spoorde 'er eene voor hem op, zijnde de Dochter van JOHANNES WIJKERSLOOT, Rector der Latijnsche Schoole te *Woerden*. BOCKENBERG was daarmede te vreden, maar het huwelijk moest in 't geheim gesloten worden. LIGARIUS moest uit vrijen gaan, zonder zijnen naam te noemen. De Juffer begeerde, hoe zeer haare Moeder haar tot het huwelijk aanraadde, haaren Minnaar te zien. Zij na de *Kuindert* vertrokken zijnde, begaf BOCKENBERG zig mede derwaarts, zag en sprak haar; maar zijne jaaren, die bijna veertig waren, behaagden haar niet; hij hield evenwel aan, om dat zij hem niet geheel afsloeg. Zijne Moeder, en andere *Goudsche* Vrienden, hiervan iets bemerkt hebbende, porden hem aan, om te *Gouda* te komen; doch hij wist die reis voor een week of drie te verschuiven. In dien tusschentijd werd zijne Moeder van de gantsche zaak onderricht, die derhalven hemel en aarde bewoog, om hem Priester te doen blijven. In dien nood nam hij zijne toevlugt tot zijnen Makelaar, zeggende, in eenen brief aan hem, dat de zaak spoed vereischte, vermits het draalen hem aan het grootste gevaar blootstelde.

Kort daarna ging het huwelijk voort, dat een ongemeene verandering in zijne zaaken te wege bragt. Hij, die kort geleden, in *'s Hage* zijn kostgeld niet betaalen kon, kocht nu te *Leiden* een huis op de *Papegraft*; en 't scheen dat zijn huislijke zaaken hem zo veel werks verschaften, dat hij om geen schrijven dacht. Doch in het jaar 1589, gaf hij, in het Latijn, ter persse, zijne *Lijst der oude Batavische en Friesche Koningen*; *Geslachtregister der Huizen van Wassenaar* en van *Egmond*; en begaf zig geheel en al over aan het schrijven zijner *Hollandsche Jaarboeken*. DOUZA, *de Oude*, nam dat zelfde werk in rijm en onrijm ter hand, en wel zo ijverig, dat het daaraan ontbreekende, door zijnen Zoon, in 't jaar 1597, voltooid werd. Daar uit nu ontstond de voorgemelde twist en nijd tusschen die beide Schrijvers; en deeze was de bron, waaruit, ten nadeele van BOCKENBERG,

zul-

zulke verfen, als wij hiervoor bijgebragt hebben, ten voorfchijn kwamen. Hoe zeer de gehekelde daarover klaagde, de herfenvruchten van den hekelaar hingen te *Leiden* openlijk in de Boekwinkels te koop. DOUZA overleed in het jaar 1607; doch daarmede was BOCKENBERG nog niet gered; zijne rust was na zijne verandering niet grooter dan te vooren, en zijn voordeel was ook niet aanzienlijker. Deezen zijnen nood gaf hij, in het jaar 1608, door eenen brief, aan den Heer HANNEMAN te kennen. *Holland* ftond hem een jaarlijkfche rente toe, en na lang fmeekens vergunden de Staaten van *Zeeland* hem 'er eene van twintig ponden groot, die zij tot vijf-en-twintig verhoogden; doch de betaaling daarvan gefchiedde zeer traag.

De Staaten van *Holland* namen, omtrent dien tijd, in overleg, of het ten nutte van den Lande niet dienftig ware, eenen Lands Historiefchrijver aanteftellen, en wat tractement dezelve jaarlijks genieten zou. BOCKENBERG ijverde fterk bij den Heer VAN OLDENBARNEVELD, om tot die waardigheid en wedde bevorderd te worden; dat hem, na veel tegenftrevens, ook eindelijk verleend werd

Toen toonde hij, dat, fchoon het hem aan befchaafd oordeel ontbrak, hij, echter, vlijtig genoeg was, door drie ftukken van de *Hollandfche* en *Zeeuwfche Jaarboeken* den Staaten aantebieden; de eerften befchonken hem met twee honderd pond groot, en verhoogden zijne jaarwedde van honderd ponden met twee honderd guldens. Doch van die van *Zeeland* kon hij geen verhooging verkrijgen. De gunst der Staaten van *Holland* veroorzaakte hem nieuwe benijders, en wel inzonderheid, als hij bij de Staaten aanhield, dat zijne Jaarboeken, tot vijf en meer groote ftukken aangegroeid, onder hun gezach en op hunne kosten mogten gedrukt worden; 't geen hij, echter, nooit verwerven kon: waardoor hij dan tot zijne fmarte zien moest, dat zijne zwaarfte en meest berarbeide boeken, daar zijn vermogen zulks niet toeliet, ongedrukt bleeven liggen. Door die fmart gepijnigd, overleed hij den 17den Januarij des jaars 1617, nalaatende eenen Zoon, die zonder nazaaten ftierf. Zijn Lijk werd in de *St. Pieters Kerk* te *Leiden* begraaven. Zijn Weduwe deed voor hem aldaar, op een kopere plaat, dit volgende grafichrift ftellen:

DEO OPT. MAX. S.
Quid Fati invidiam queror
Aut multis moror hospitem?
Nomem nobile si loquar,
Paucis omnia dixero:
BOCKENBERGIUS HIC JACET.
PETRO BOCKENBERGIO,
HISTORIOGRAPHO
HOLLANDIÆ ZELANDIÆQUE
ETC. PIÆ CONJUGIS OFFICIO-
SUS *in Maritum dolor*
MONUMENTUM. POS.
NATUS GOUDÆ Ao. CIƆIƆXLVIII
DENATUS LEYDÆ Ao. CIƆIƆCVII
JANVARII DIE XVII.
EGRESSUS ANNUM VITÆ LXVIII.
NE VITA SIT TRAGOEDIA.

De laatste regel word door het voorverhaalde genoegzaam bewaarheid.

Zie van hem verder GOUDHOEVEN, *Chronijk*. BOXHORN, *Toneel der Steden*. PARS, *Naamrol der Batavische Schrijvers*, bl. 51—53. WALVIS, *Beschrijving van Gouda*, bl. 292—308.

BODDAART, (*Pieter*) Rechtsgeleerde en Zoon van PIETER BODDAART, Kiesheer en Bewindhebber der *Oostindische Maatschapije* te *Middelburg*, geboren den 4den Augustus 1659. Tot manlijke jaaren gekomen, bekleedde hij, in zijne geboortestad, de aanzienlijke waardigheden van Raad, Schepen, Burgemeester en Bewindhebber der gemelde Maatschapije; ook was hij Curator der Latijnsche Schoole aldaar. Behalven den ijver, waarmede hij die aanzienlijke posten bekleedde, was hij tevens niet minder ijverig in 't beoefenen der wetenschappen; bijzonderlijk leidde hij zig toe op het onderzoeken der H. Schrift, waarvan zijne uitgegeevene werken ten getuigen strekken. Hij paarde de kennis der Godgeleerdheid met die der Dichtkunde, en overleed in het jaar 1732; laatende, uit zijn huwelijk met ANNA MARIA KIEN,

na,

na, éénen *Zoon*, den Heer en Mr. CORNELIS BODDAART, Schepen en Raad der Stad *Middelburg*, en behalven dezen, twee Dochters.

Zie PLEVIER, in zijne *Opdragt van Paulus Brief aan de Galaten.*

BODDENS, een adelijk geslacht, afkomstig uit *Vlaanderen*, waarvan zig nog eenige afstammelingen in *Amsteldam* bevinden.

BODE. (*Matthias*) *Amsteldam*, dat met het recht roem draagt op deszelfs koophandel, draagt met niet minder reden roem op het voortbrengen van mannen, die in de wetenschappen uitgemunt hebben. Onder de klasse van hun, die in de edele Dichtkunst groot waren, verdient deze onder die van den eersten rang geplaatst te worden. Onder het opzicht van den uitmuntenden Hoogleeraar FRANCIUS gaf hij, reeds in zijne jeugd, blijken van zijne bekwaamheid in de *Latijnsche* Poëzije; geevende, in het jaar 1696, eenige stukken uit HORATIUS in 't licht. Naderhand zig op de Nederduitsche Dichtkunde toeleggende, kwamen van hem eenige Tooneel- en Mengel-dichten ten voorschijn, die zijnen naam in achting hebben doen blijven.

BODEGEM, (*Bartel*) door BLEISWIJK onder de Geleerden van *Delft* gesteld. Volgens P. OPMEER was hij één der *Roomsche* Martelaaren van die Stad.

BODEGRAVEN. Keizer HENDRIK DE VIERDE schijnt den stand van deeze plaats, in zijnen giftbrief van het jaar 1064, aan den westkant van den *Rhijn* te stellen. In de oudste giftbrieven draagt het den naam van *Bodolograven*, en wordt daarin doorgaans te gelijk met *Suidhardershave* genoemd, als behoorende aan Graaf DIRK BAVO, of den Zoon van BAVO. Graaf DIRK DE DERDE deed het dien DIRK BAVO ontruimen, in of omtrent den jaare 1013; dat zeer ten nadeele der *Utrechtschen* strekte; hegtende gemelde Graaf DIRK DE DERDE het land beoosten den *Rhijn*, en *Bodegrave* zelf, aan zijn Graafschap. De klagten, aan den Keizer daarover gedaan, moeten dus op DIRK DEN DERDEN, en niet op DIRK

DEN VIJFDEN, gelijk HALMA schrijft, toegepast worden. In de gemeene boeretaal plagt het *Boref* genoemd te worden. Men vindt ook Schrijvers, welke die van *Bodegrave*, meer dan eens, *Bagauden* noemen, dat, volgens BOXHORN, weerspannige en oproerige menschen betekent. In de *Luthersche* Kerk te *Woerden* leest men, op één tafreel, deeze woorden: *In het jaar* 1177 *kwam* Bagauden, *nu* Bodegraven, *onder* Woerden. Dan wie kan gelooven, dat *Bodegraven* voortijds zulk een hatelijken naam zou aangenomen hebben? Veel eer zou men geloven, dat CORNELIUS GOUDANUS, welke die van *Bodegraven* den naam van *Bagauden* gegeeven heeft, zulks niet deed naar hunne woonplaats, maar om hunnen opstand tegen de Graaven van *Holland* te verwijten. Anderen zijn 'er, die den naam dezer plaats afleiden van zekeren Bode, die daardoor reizende, plotzelijk dood viel, en aldaar begraven werd: uit welke begravinge de naam van *Bödenbegraven*, of *Bodegraven* zou ontstaan zijn. Dan dit aanneemende, zou moeten beweezen worden, dat de plaats toen geen dorp of buurt geweest was, of zo ja, voorheen een anderen naam gehad had. Anderen willen, dat zekere BODEL aldaar het eerste huis gezet, en een graft heeft doen graaven; dat meer huizen daar bij komende, de plaats tot een dorp aangegroeid zou zijn, en den naam van *Bodels* eerste *graaven* zou aangenomen hebben; even gelijk men wil, dat *Bolswaart*, in *Friesland*, *Bodelswaart* genaamd is, naar eenen BODEL en zijnen *Waard*. Het gaat hier mede als met den oorsprong van de meeste benaamingen der Steden en Dorpen; bestaande alles, wat 'er van gezegd wordt, doorgaans in gissingen, die zo veel tegen als vóór hebben. Zekerder kan men zeggen dat *Bodegrave* van ouds een Graafschap, en deszelfs Graaf een Vasal of Leenman van de Utrechtsche Kerke, of van den Bisschop was. Graaf DIRK BAVO, reeds genoemd, bezat het in den jaare 1010. VOSSIUS houdt zig in 't Latijn aan den naam van *Bodengraven*. J. DE BEKA noemt het *Bodengrave*; welke oudheid des naams de voorige gedachten nog onzekerder maakt. Dan laaten wij de reden naspooren, waarom DIRK DE DERDE DIRK BAVO uit zijn Graafschap verdreef. Zij, die voor het gezach der Bisschoppen pleiten, zeggen dat Bisschop ADELBOLD reden had om op Graaf DIRK DEN DERDEN misnoegd te zijn, en dat om die reden,

den, 't zij dan wettig of onwettig, DIRK BAVO, Graaf van *Bodegraven* en *Zwammerdam*, als een Vasal van ADELBOLD, mede op hem misnoegd was. Zij, die het Bisschoplijk gezach ongenegen zijn, houden staande, dat Graaf DIRK DE DERDE niets misdeed met zijn vaderlijk erfgoed, waaraan de Bisschoppen de hand geslagen hadden, weder te bekomen. Doch men kan ook niet ontkennen, dat hij daartoe somtijds eenig geweld gebruikt heeft. Van RAVO zag men het zelfde. Deze, uit eigen haat, of door zijnen Leenheer aangespoord, viel onverwacht in *Holland*, en vernielde alles, wat hij ontmoette, te vuur en te zwaard; hierom was DIRK DE DERDE genoodzaakt, zig tegen zulk eenen vijand te wapenen. Hij dan trok hem tegen, versloeg, en joeg hem uit zijne Graafschappen; waarmede, van zijnen kant, volgens het recht des oorlogs, niets onwettigs verricht werd. Voor den Graaf van *Bodengrave* bleef niets overig, dan troost en bijstand bij zijnen Leenheer te zoeken, ten wiens dienste hij zijn goed en leven in de waagschaal gesteld had. Wat ADELBOLD daarop verrichtte, is reeds ter zijner plaatse gemeld. (Zie ADELBOLD) Dus kunnen wij overgaan om te zien, welke rampen dit *Bodegrave* meer doorgestaan heeft. In het jaar 1489, na dat *Woerden*, door Heer JAN VAN EGMOND, met een groote menigte volks, gedreigd was, verdreeven die van *Woerden*, door middel van een zwaar Blokhuis, hunne beleggers. Een groote bende Soldaaten, de Kabbeljaauwsche partij ten dienste staande, trokken naar *Bodegraven*, en begroeven zig aldaar, om 'er eenigen tijd zeker te kunnen zijn; maar die van *Woerden* vielen, bij klaaren dag, op hen aan, verjoegen hen, en verbrandden een groot deel van het Dorp. In het jaar 1507 onderging het andermaal de ramp des oorlogs, wordende toen door de *Gelderschen* afgebrand. Zwaarder was de ramp in het jaar 1672. LUXEMBURG, die zijn verblijf te *Utrecht* hield, trok, op den tweeden Kersdag van dat jaar, van daar naar *Holland*, met oogmerk om over het ijs die Provintie te overvallen. Naauwlijks was hij te *Woerden* gekomen, of de Vorst veranderde in dooij weder. LUXEMBURG zig daardoor gestuit ziende, wendde het naar *Zwammerdam*, dat hij met 'er haast overmeesterde. Van daar begaven de zijnen zig naar *Bodegraven*, verrichtende in der haast het geen, door hunnen ontmenschten

Be-

Bevelhebber, hen bevolen was. Dit monster van zijnen tijd was naauwlijks te *Bodegraven* gekomen, of het ijs zonk weg, waardoor hij zig in de grootste verlegenheid bevond, vermids hij langs den weg, dien hij gekomen was, niet kon wederkeeren, en de andere wegen voor hem gestopt waren. Men twijfelt niet, of hij zou 'er, zo niet zijn graf, ten minsten zijn gevangenis, gevonden hebben, ware het niet dat PAIN EN VAIN, onbedacht en roekeloos, zijnen post te *Nieuwenbrug* verlaaten, en met zijn Regiment de Stad *Gouda* bezet had. LUXEMBURG had hiervan geen bericht ontvangen, of hij deed de gedachte schans, door PAIN EN VAIN verlaaten, (een post, die hem verhinderd had in *Holland* te komen) verwoesten. Bij zijn vertrek uit *Bodegraven* stak hij de Kerk in brand, en daarna de huizen, waarvan 'er (naar men zegt) van de zes honderd, niet meer dan één over bleef. Men behoeft zig niet van het verachtenswaardige Schoolboekje, bekend onder den naam van *Fransche Tirannij*, te bedienen, om de jeugd het haatelijk gedrag der *Franschen* van dien tijd in te boezemen. De getrouwste en waarachtigste verhaalen, zonder haat geschreven, zijn genoeg in staat om hunne onmenschelijke bedrijven met de zwartste verwen aftemaalen, en daaruit te doen zien, dat hunne woede zig niet alleenlijk bepaalde aan gebouwen, maar ook aanviel op menschen, op hunne natuurgenooten, schepzelen geformeerd door eenen zelfden maaker. De gebeurde zaaken niet herroepen kunnende worden, schuiven wij een gordijn voor die akelige bedrijven. VALKENIER en anderen hebben dezelven ten breedsten verhaald. Dit alleenlijk zeggen wij 'er van, dat *Bodegraven* en *Zwammerdam* zulk eene deerlijke verwoesting ondergingen, dat het te verwonderen is, dat één van beiden ooit het hoofd weder heeft kunnen opbeuren. Ons bestek eischt, dat wij hier den tegenwoordigen staat van *Bodegraven* doen volgen.

Volgens de verpondingslijsten van den jaare 1732 beliep het getal der huizen drie honderd zes-en-veertig. De landerijën van het Ambacht, die in vijf Polders verdeeld zijn, worden geschat op twee duizend zeven honderd zes-en-tagtig morgen, vijf honderd roeden lands. 't Geen tot de wederopkomst van *Bodegraven* veel heeft toegebragt, is de vermaakelijke landstreek, waarin het gele-

gen

gen is, en de goede weilanden. Men vindt 'er eenige lijnbaanen en zaagmolens. 't Geen de plaats veel voordeel verschaft, is, schoon in zig zelf gering, echter van een algemeen nut, het maaken of hakken der houten onder de schoenen en muilen, die van daar alomme verzonden worden. In de Kerk, die, na de gemelde verwoesting, op de oude grondslagen, herbouwd is, ziet men eenige fraai beschilderde glazen, welke als kentekenen der *Fransche* wreedheid aldaar ter gedachtenisse geschonken zijn. Deze, in het jaar 1748, sterke voortgangen met hunne overwinningen maakende, veranderden de Ingezetenen den Haan, die als een windveer op den Kerktoren stond, in eenen Leeuw, met een bondel pijlen in de eene klaauw. De *Luthersche* Kerk is een aanzienlijk gebouw. De *Roomschgezinden*, die met die van *Zwammerdam* vereenigd zijn, worden 'er door éénen Priester van de *Augustijner* Orde bediend. In het jaar 1722 werd deeze Ambachtsheerlijkheid, door Schout en Ambachtsbewaarders, verkocht, met de kosten daarop loopende, voor 22500 guldens. De verkoopers waren van meening, dat de koop voor 't Ambacht gedaan was; doch de Ingezeetenen namen daârin geen genoegen; waarop, volgens een algemeene buurspraak, de koop der Heerlijkheid in vijftien deelen verdeeld en betaald werd. De deelgenooten verkochten gezamenlijk, in het jaar 1747, hunne aandeelen, aan den Heere CORNELIS SCHIPPERS, Officier van *Berckel*, wiens Weduwe het (zo ik meen) naderhand weder aan het Ambacht verkocht heeft.

De regeering van *Bodegrave* bestaat uit den Schout, zeven Ambachtsbewaarderen voor het politieke, en zeven Schepenen voor de middelbaare en laage rechtzaaken, welke laatsten door den Baljuw van *Woerden* worden aangesteld. Verder zijn 'er Kroosheemraden, die, met den Schout, een zelfde Collegie uitmaaken, en vijf Waardsluiden in het groot Waterschap van *Woerden*, die het belang van 't Ambacht waarneemen.

Zie, behalven de Schrijvers in 't Art. zelf gemeld, ALTING, p. 11. VAN DER HOUVE, I. Deel, p. 545. enz. ALKEMADE in *Melis Stoke*, p. 25. BEKA en HEDA, *Oude Holl. Kronijk*, p. 545. enz. VALKENIER, p. 840. SIJLVIUS *vervolg op Aitzema*, I. Deel, I. Stuk, p. 501. *Deduct. van Utr.* p. 86-87.

Bo-

BODEKENLO, wordt, volgens ALTING, gesteld onder de agt Renthoeven, die Keizer ARNULPHUS, in den jaare 889, van zijn goed, bij het Graafschap van GEEROLF DE VRIES gevoegd heeft. Thans draagt het den naam van '*t. Loo*, zijnde de naam van den eersten bewooner heden onbekend. Het ligt, zegt gemelde Schrijver, tusschen den *Haag* en den *Leidschendam*.

Zie *Germ. Inferior*, p. 11.

BOEDE, (*Der*) een Riddermaatig Slot in *Zeeland*, niet verre van *Koudekerke*, in den hoek, genaamd *der Boeden Ambacht*, zijnde het voorheen het stamhuis der Edelen van dien naam. Bij SMALLEGANGE leest men, dat omtrent het jaar 1400, Heer PIETER VAN DER BOEDE Ridder was, dat hij in huwelijk had Vrouwe CATHARINA BRULOCHS, en in 1470 Mr. PIETER VAN DER BOEDE gehuwd was aan PASCHINA VAN DER STEENE. Verder meld hij KLAAS VAN DER BOEDE, Man van ELISABETH VAN GRIJPSKERKE, die de Dochter was van SARA VAN DER BOEDE, getrouwd aan CORNELIS JANSZOON VALCKE, Overgrootvader en Overgrootmoeder van den vermaarden Heere JACOB VALKE, Heere in *Cats* en *Wolphaartsdijk*, en Groot-Thesaurier in *Zeeland*. De verdere lijst van 't Edel geslacht van VAN DER BOEDE vindt men bij gemelden Schrijver, bl. 670. Naderhand heeft *der Boede* behoord aan den Heer en Mr. JACOB NACHTEGAAL, Raadpensionaris van *Vlissingen*. Het huis, zo als het ons bij gemelden SMALLEGANGE vertoond wordt, is door den brand vernield, doch door den Heer JACOB VAN MANDERE, Heer van de vier Bannen in *Duiveland*, en Burgemeester van *Vlissingen*, heerlijker dan het voorheen was, opgebouwd. Het Ambacht behoorde, in 1696, aan den *Middelburgschen* Burgemeester PIETER VAN DEN BRANDE, Heer van *Kleverskerke*.

BOEDELHOF, een hoog adelijk huis in de Provintie *Gelderland*, onder het Schoutampt van *Zutphen*, een half uur ten noorden van het Dorp *Warnsfeld*, behoorende aan den Heere ALEXANDER HENDRIK, Baron *van der Capelle*.

BOEIKOOP en HEIKOOP; zij maaken te zamen een Ambachtsheerlijkheid in het land van *Vianen*.

BOEI-

Boeimeer, een Buurtschap in *Staats-Braband*, zuidwestwaards van *Breda*, alwaar de Beek de *Bijloop* zig met de *Aa* vereenigt.

Boekel, was weleer een Kasteel onder 't gebied van *Alkmaar*; 'er is nog een buurt van dien naam overgebleeven. C. van der Houve, in zijn *Chronijk van Alkmaar*, zegt: *het Huis te* Boekel, *met zijn adelijke stam, op een gebuurt na uitgestorven.*

Zie brugman voor schriverius, *Chronijk der Graaven*, p. 87.

Boekelaar, (*Thomas Sijmonszoon*) algemeen Rentmeester van *Holland*. Hij deed, in het jaar 1487, groote giften aan het vijftiende Altaar, wier getal in dien tijd tot zeven-en-veertig klom, in de Groote Kerk te *Dordrecht*. Bisschop david van bourgondien bevestigde dezelve. In het gemelde jaar werd die gifte nog vergroot door deszelfs Zoon arent bekkelaar, Priester, onder voorwaarde, dat de Vikarij, daaruit ontstaan, na den dood van laatstgemelden, in tweeën zou gedeeld worden, en de begeeving daarvan staan aan deszelfs naaste bloedverwanten, onder welke de manlijke bloedverwanten altoos den voorrang zouden hebben boven de vrouwen.

Zie *Zuidhollandsche Oudheden*, p. 47.

Boekelman, (*Jan Fredrik*) of *Bockelman*, in het jaar 1633 te *Steinfort* geboren, van jongs af aan een grooten lust tot de wetenschappen betoonende, volgden zijne ouderen die edele begeerte op. Hij voldeed zo wel aan hunne zorge, dat hij, na eenige jaaren in de boekoefeninge doorgebragt te hebben, tot Doctor in de rechten verklaard, en kort daarna tot Hoogleeraar te *Heidelberg* beroepen werd. Eenigen tijd die waardigheid aldaar bekleed hebbende, werd hij te *Leiden* beroepen. Daar zijnde, maakte hem de Keurvorst van de *Paltz* tot éénen zijner Hofraaden. Zijne geleerdheid is aan zijne tijdgenooten en derzelver nakomelingen gebleken, uit zijne schriften, die hij over verschillende rechtszaaken, van tijd tot tijd, heeft uitgegeeven, en te *Hei-*

Heidelberg en *Utrecht* gedrukt zijn. Hij ſtierf te *Leiden*, in den ouderdom van agt-en-veertig jaaren.

Zie KONING, *Bibl. Vetus & Nova.*

BOEKELMEER, eene bedijking, behoorende tot de Banne van *Akerſloot*. Men zie het geen op *Akerſloot* gezegd is.

BOEKENBURG, ook wel *Bockhorſtenburg* genaamd, een rond verwoest gebouw in *Rhijnland*, onder de Ambachtsheerlijkheid *Voorhout*, ſtaande in een moeras, dat weleer een vijver plagt te zijn. Aan de eene zijde zien de beminnaars van oude ruïnen een gedeelte van een ter nedergeſtorten ringmuur, en van binnen een gewelfden kelder.

BOEKESTEIN, (*'t Huis te*) ſtond, in vroegere dagen, in het Ambacht van *Maasland*, niet verre van *Lier*, in de *Kalinger Polder*. Dit adelijk ſtamhuis verwoest zijnde, is het in een boomgaart veranderd; zijnde de eenigſte overblijfzelen daarvan eenige oude diepe graften.

Zie VAN LEEUWEN, *Bat.* p. 1287. BLEISWIJK, *Beſchrijving van Delft.*

BOEKHOLT, één der Dorpen van de Heerlijkheid *Raveſtein*, in *Staats Braband.*

BOEKHOLT of *Bockholt*, een buurtſchap in de Grietenij *Stellingwerf Westeinde*, behoorende tot het dorp *Beul.*

BOEKHOLT, of *'t Hof te Bockholt*, een Slot in de Provintie van *Overijsſel*, een en een half uur van *Enſchede.*

BOEKHOLT, (*Johannes*) ook wel JAN BEUCKELSZ, of JAN VAN LEIDEN, bij welke laatſte benaaming die befaamde oproermaaker meest bekend is. Zie LEIDEN. (*Jan van*)

BOEKHORST, ook wel *Bouckeburg*, hebbende het huis *Bockeburg*, dat weleer in 't Ambacht van *Noordwijkerhout* plagt te ſtaan,

ftaan, deszelfs naam van het Ridderlijk Geflacht der BOUCKHORSTEN ontvangen. Volgens Jonker VAN DER HOUVE, ftrekte het eertijds ter vrijplaatfe voor eenen doodflager. Dan, dit fcheone gebouw is, na dat het van deszelfs fieraadjen en wapenborden ontbloot was, tot een afbreuk verkocht en gefloopt; zijnde 'er niet meer dan een ftuk muurs van over gebleeven.

BOEKHORST, of *Bukhorst*, een Havezate in *Overijsfel*, in de nabuurfchap van *Kamperveen*, behoorende aan den Baron BENTINCK.

BOEKHORST, (*Johan*) een kunftig glasfchilder, waarvan de Vroedfchapszaal te *Haarlem* als nog een bewijs oplevert; zijnde in dezelve door hem, de verovering op de *Damiate* behaald, zeer kunftig op glas gefchilderd.

Zie HOUBRAKEN, II. Deel.

BOEKHOUT, (*B.*) in zijn leven Boekhandelaar te *Amfteldam*: een man, die toonde meer te kennen, dan boeken te koopen en te verkoopen. Hij heeft zig, door het wel aanleggen zijner vermogens, eenen naam onder de Nederlandfche Schrijveren gemaakt, vervaardigende een verhaal van het voorgevallene in de jaaren 1684—1689, onder den tijtel van *Kort vertoog van Hollands bloedige oorlogen, met haare nabuuren, zedert de grondvesting van haaren ftaat, tot op den tegenwoordigen tijd*; doch het behelsde voornaamlijk een verhaal der laatfte troubelen en onrusten van den Koning van *Frankrijk*, zijne fchrikkelijke vervolgingen, in zijne eigene landen, en in *Duitschland*. Eindelijk *Englands* rampzalig verval van Kerk en Staat, door *Hollands* Veld- en Zee-helden herfteld, en bevestigd in de krooning van WILLEM DEN DERDEN en MARIA. Uit geloofwaardige fchriften, enz. zaamgefteld, en met prentverbeeldingen verfierd. B. BOEKHOUT gaf dit zelf uit in den jaare 1689, in 8vo. Voor hun, die weinig leezen, of fchraal van boeken voorzien zijn, kan 's mans arbeid dienen, om een goed denkbeeld van de gebeurtenisfen van dien tijd te verkrijgen; doch voor anderen is 'er niets bijzonders in te vinden, en daarom tegenwoordig weinig in achting, fchoon

de vijf prentjes van LUIKEN niet van de minsten van dien gadeloozen Meester zijn. Men vindt dezelven ook in andere Werken van dien tijd geplaatst.

BOEKHOUTSEHAVEN, eigenlijk een Schans in *Staats Vlaanderen*, ten westen van *Filippine*, behoorende aan den Staat.

BOEKHOVEN, (*Anthonij van*) in leven Advocaat voor den Hove van *Utrecht*. Hij is het, die *Utrechtsch Burgerrecht* uit de *Duitsche* in de *Latijnsche* taal heeft overgebragt.
Zie VAL. AND. *Biblioth. Belgica.*

BOEKKARSPEL; zie BOVENKARSPEL.

BOEKOP, (*Arnout van*) een Jesuit, van geboorte een *Gelderschman*, die zig door eenige schriften vermaard gemaakt heeft.
Zie VAL. AND. *Biblioth. Belgica.*

BOEL, *Boele* of *Boelens*, een vermaard *Amsteldamsch* geslacht, dat veele mannen van aanzien, die hunne geboortestad en vaderland uitmuntende diensten beweezen hebben, voortgebragt heeft. Op het jaar 1470 vindt men BOEL BOELENS DIRKSE gemeld, als stichter van een Vicarij op *St. Pieters Altaar*, in de *Oude Kerk*. Zijn Zoon DIRK BOEL DIRKSZ wordt, in 't jaar 1477, als Burgemeester gemeld. Deeze had één Zoon, KLAAS BOELEN, die Priester was, en in 't jaar 1515 overleed, en ééne Dochter, die Nonne was in 't Klooster van *Bethaniën*. ANDRIES BOELEN DIRKSZ bekleedde, in 1497, niet alleenlijk de Burgemeesterlijke waardigheid, maar had ook de eer, als voorzittend Burgemeester, Hertog FILIPS VAN BOURGONDIEN, als Graaf van *Holland*, bij zijne huldiging, den eed afteneemen. DIRK JACOBSE BOEL, de oude en de jonge, stichtten, in 't jaar 1500, een Vicarij op een der Gilde Altaaren, in de *Nieuwe Kerk*. ANDRIES BOELENSZOON, in het jaar 1566 gesteld onder hen, die de Hervorming toegedaan waren, werd, door de regeering, als één der bemiddelaars gekoozen, tot het beraamen en vaststellen der Keure, op het bewaaken der Stad, geduurende de beroerte der beeldstorming. Dan

BOE-

BOELENS en PAAUW, als hoofden van de oude Kloveniers Schutterij, weigerden dit zo lang, tot dat de Wethouderschap beloofde, hun daarvoor schadeloos te zullen houden, zo als dan ook, door een acte van Burgemeesteren, geschiedde; doch hoedanig hierin woord gehouden werd; hebben wij reeds elders vermeld. In het volgende jaar (1567) vindt men melding gemaakt van KLAAS BOELENSZ, in de *Hamburg*, als den geenen, die de dubbelhartigheid van Burgemeester JOOST BUICK ontdekte, hem den nachtrok opentrok, en aan zijne medestanders deed zien, dat de Burgemeester onder dezelven met een Maliënkolder gewapend was. Zie verder BUICK. (*Joost*) HENDRIK BOELENSZOON werd, met de verandering der Regeering, 1578, Schepen der Stad *Amsteldam*, en JAN KLAAS BOELENSZ bekleedde, 1587, de waardigheid van Burgemeester, en moest met de andere Burgemeesteren, allen mannen, die, om de waarheid van den Godsdienst, die zij beleeden, veel geleden hadden, ter hunner smerte zien en hooren, dat sommige Predikanten, die door LEICESTER bedrogen waren, de stoutheid durfden neemen, hun op den predikstoel aftemaalen, als zulken, dien de welstand van 't land weinig ter harte ging.

In het jaar 1561 bood, (gelijk ik in mijne *Amsteldamsche Jaarboeken* gezegd heb,) HENDRIK PAULUSZ BOELENS den Raad aan een somme van drie duizend guldens, ter oprichtinge van een Dol- of Krankzinnig-huis, over welks bouwing hij het voornaamste opzicht had.

Op de naamlijst der *Amsteldamsche* Regeeringe vindt men de BOELENS van 't jaar 1420 tot 1680 gemeld.

BOELENS, thans bekend bij den naam van *Schepper*, is een eigengeërfde Hofstede, in de Grietenij van *Agt-Karspelen*, bij het Dorp *Buitenpost*.

BOKHOVEN, eene hooge en onafhangelijke vrije grondheerlijkheid, in 't land van *Heusden* geleegen. Sommigen geeven dezelve den naam van Graafschap, hebbende weleer aan het geslacht van IMMERZEEL behoord. Geduurende den *Spaanschen* oorlog heeft het Kasteel zo veel rampen doorgestaan, dat het onbewoonbaar

geworden is; echter is de Voorburg nog overig en genoeg in ſtaat om de bezitters te huisvesten.

Zie *Staat der Nederlanden*, VII. Deel, 286.

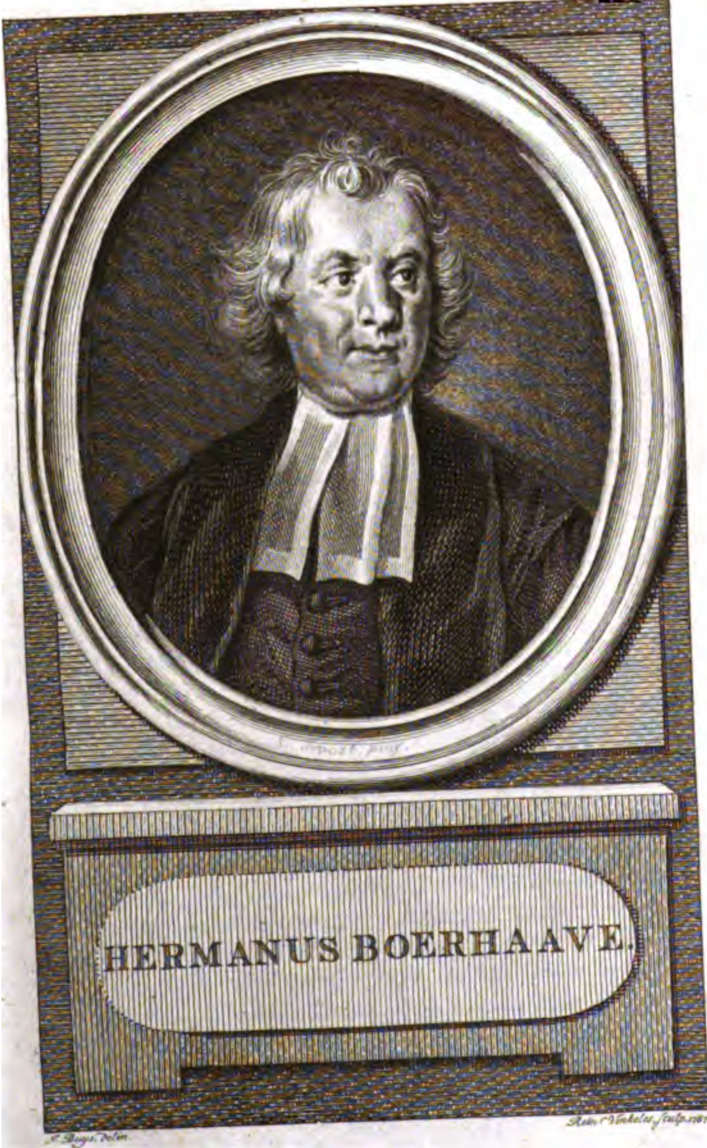
Boelestein, of *Boleſtein*, werd, den 15den Februarij 1538, tot eene vrije Heerlijkheid verklaard. Zij is gelegen in het Dorp *Maarſen*, niet verre van het huis *ter Meer*, hebbende haaren naam ontvangen van het reeds voor veele jaaren uitgeſtorven geſlacht bole, waaraan het, tot 't jaar 1438, behoord heeft; in welk jaar het door jan bole werd overgedragen aan otto snaaf, die het, 1444, weder overdroeg aan splinter van nijenrode; in 1659 ging het, door huwelijk, over aan Heer willem van zuilen van nijveld; in 1664, door koop, aan david godin. Jacob de malapart, Zoon van susanna godin, werd, in 1713, daarmede verlijd. Het tegenwoordig gebouw, ſchoon ouderwets, ligt, volgens de aftekening van rademaker, aan de *Vegt*, rondom in het geboomte, en dus zeer vermaaklijk.

Boer, ook wel *Beur* of *Buer* genaamd. Volgens winsemius is het één der elf Dorpen van de Grietenij *Franekeradeel*, onder *Westergoo*, tusſchen *Donjum* en *Riedt*, aan den rijweg van *Franeker* naar *Belkum* en *Leeuwaarden*; het word, nevens de twee gemelde Dorpen, door één Predikant bediend.

Boerdiep, of *Bourdiep*, eene Rivier in *Friesland*, die door veelen voor de *Burdo*, welke tusſchen de Eilanden *ter Schelling* en *Ameland* plagt te loopen, gehouden word. Anderen noemen haar *Burdos*, of *Burdonus Diep*. Schotanus noemt haar *Born-diep*, en zegt dat ze oudtijds een inham van de Zee was, die de kwartieren van *Oostergoo* en *Westergoo* van één ſcheidde.

Boerhaave, (*Hermanus*) Hoogleeraar in de Medicijnen te *Leiden*. Van deezen grooten Geneeskundige is mij een omſtandige levensſchets, van een bekwaame hand, toegezegd, en verzocht 'er dus tot een nadere gelegenheid mede te wachten.

Boest, (*Philippus*) of *Boeſtius*, Pastoor te *Deventer*, en op an-

HERMANUS BOERHAAVE.

andere plaatsen. Hij maakte zig berucht door zijnen haat tegen de Protestanten, die zo sterk was, als 'er van weinigen gevonden werdt. Zijne schriften, in de Latijnsche taale uitgegeeven, zijn, ten bewijze daarvan, nog voor handen.

Zie REVIUS, *Historia Daventriæ.*

BOETE, in Bastert-Latijn *Amenda* genaamd, betekent in den eigenlijken zin *verbeetering*. Men verstaat 'er meestijds door een Boete of Geldstraf, die iemand opgelegd wordt, ter verbeteringe van misslagen, welke geen grooter straf verdienen. Het is de zaak der Rechtsgeleerden, te verklaaren, in hoe verre deeze boeten of beteringen zig kunnen strekken, en in welke gevallen zij onderscheiden kunnen worden, in *amende honorabel* en *profitabel.* Wij zullen ons alleenlijk bezig houden met de soort van boeten, waarmede oudtijds deze en geene misdaaden, in deze landen, gebeterd werden; voornaamlijk met de *Steenboeten*, die een aanzienlijk gedeelte der inkomsten van de Heeren dezer landen uitgemaakt hebben, en zo oud zijn, dat men derzelver begin niet kan ontdekken. TACITUS leert ons, dat schoon den schatkisten, door de boeten en breuken der misdaadigers, veel voordeels aangebragt werd, de boeten, echter, niet altijd in geld bestaan hebben; brengende bewijzen bij, dat ze ook met paarden en ander vee voldaan werden. WAGENAAR heeft, op het spoor van TACITUS, beweezen, dat de *Saxen* hunne boeten met rundvee, honig, graanen en andere zaaken voldeeden, en trekt daaruit het besluit, dat zulks waarschijnelijk door de *Friezen* gevolgd zal zijn. Dan ons, gelijk gezegd is, tot de *Steenboete* bepaalende, slaan wij voor het tegenwoordige de oudste tijden met stilzwijgen voorbij, aangezien de laatstgemelde boeten alleenlijk in de veertiende, vijftiende en zestiende Eeuwe plaats gehad hebben. Andere soorten van boeten en beteringen zullen ons onder het vroegere Graaflijke bestuur voorkomen.

Deze *Steenboeten* dan waren boeten van een *zekere hoeveelheid* of *getal van Steenen*, nu eens *Tichel-* en dan eens *Baksteenen*, wier aantal geschikt werd, naar maate de grootte der misdaad, of naar de bepaaling der wetten, en welke steenen gebruikt werden ter opbouwinge van steden, gebouwen, muuren en sluizen.

zen. Naar maate nu de koophandel in deze landen vermeerderde, groeide ook het getal der Inwooneren aan: des werden 'er meer en grootere Kerken, Raadhuizen, Poorten en andere noodzaakelijke of tot fieraad dienende gebouwen vereischt; dit vestigde of vermeerderde dit foort van boeten. Een bewijs daarvan vindt men in de *Befchrijvinge van Amersfoort*, alwaar men, I. Deel. p. 25. leest, dat de *Steenboete* eerst is ingevoerd bij gelegenheid van eene nieuwe bemuuringe dier Stad, aangevangen Ao. 1388, en voltooid 1450. En bij WAGENAAR, II. Deel, IV. Boek, bl. 25. vindt men, dat dit foort van boeten, in 1481, aldaar algemeen was.

Vóór het jaar 1396 werd te *Hoorn* geen misdaadiger hooger dan in eene boete van 3 of 4000 fteenen verweezen. Gemelde *Amersfoortfche* Stadsbefchrijver VAN BEMMEL zegt, dat het minfte getal 2000, en het grootfte 25000 fteenen was. Dan 'er zijn bewijzen genoeg voor handen, dat dit getal nog grooter en ook kleiner geweest is.

De misdaadige werd ook niet altoos tot de boete van een bepaald getal van fteenen verweezen; fomtijds hield het vonnis in, dat hij een halve, heele of meer roeden muurs, van de Stad, waarin zijn vonnis geflagen werd, ten zijnen koste moest doen maaken. Men zie BALEN, *Befchrijving van Dordrecht*, p. 780. alwaar men drie dergelijke vonnisfen vinden zal, naamlijk, op de jaaren 1468 en 1470. Ook vindt men dat oudtijds de misdaadigen verweezen werden, om één of meer roeden van 's Heeren Straaten, met gewoone ftraatfteen, te bedekken. (Men zie BOXHORN op REIGERSBERG, *Chronijk*, I. Deel, p. 182 en 183. GARGON, *Walcherfche Arkadia*, I. Deel, p. 172, *nota* 3.) Dan laat ons eenige voorbeelden van boetinge, met een zeker bepaald getal van fteenen, daar ftellen; de geleerde KASPAR BURMAN zal, in zijne, gelijk wij meermaals gezegd hebben, naar waarde te min gefchatte *Utrechtfche Jaarboeken*, ons hier in zeer te ftade komen. In 't I. Deel, bl. 122. zien wij, dat binnen *Utrecht*, de burger, die eenen doodflag begaan had, daarvoor doorgaans in eene breuke van vijf-en-twintig duizend fteenen verweezen werd. „ Die door eenen heerschzuchtigen geest gedreeven, tegen de gewoone veranderinge van de Regeeringe, in eenige gelagen, of

of gildevergaderingen op eene onbehoorlijke wijzen, de ſtemmen zijner Gildebroederen voor zig zelven, of zijne gunſtelingen bekhipte, verbeurde tien duizend ſteens, ende die zoude hi bringen bloets hoefts voer den rade, ende dair toe twee jair uten rade weſen, volgends ſlijtinge van den jaie 1443." (Zie verder II. Deel, bl. 27, 207 en 401.) Naar de keur van *Utrecht* moest ieder, die ſteenen van de ſtads muur brak, de gemaakte breuke herſtellen, en daarenboven twee duizend ſteenen voor boete geeven. In het jaar 1382 werd aldaar op het dobbelen een Keur gemaakt, en daarbij bepaald, dat de dobbelaar een maand de ſtad zou moeten ruimen, of aan de ſtad vijf duizend ſteenen geeven, en hij, in wiens huis gedobbeld was, twee maanden de ſtad ruimen, of tien duizend ſteenen betaalen.

Zekere PIER POPPENSZOON, in het jaaar 1385, den Tol verkort hebbende, moest *om die valschſieteyt te beteren, in het hemde en in broeke ter klocke komen, en den raad bidden om vergiffeniſſe*, en *geeven aan de ſtadt ter betering* III. M. *ſteens*. Meer andere voorbeelden, *Utrecht* betreffende, vindt men, volgens aanwijzing van de *Verhandelinge over het Steenboeten*, in het II. Deel der *Nieuwe Bijdragen, tot opbouw der Vaderlandſche Letterkunde*, onder de zinſpreuk: *Muſæ Noster Amor;* als mede, bij MATTHEUS, *Analecta* en *de Nobilitate*, en bij TE WATER. Dit had in *Utrecht* niet alleenlijk, omtrent grootere en mindere misdaaden, plaats, maar ook in *Holland*, waarvan wij mede eenige voorbeelden zullen aanwijzen. Te *Haarlem* mogt oudtijds een kraamvrouw, die haaren kerkgang deed, bij die gelegenheid niet meer gasten hebben, dan de vier naaste gebuuren, en die vroedevrouw, en die amme, (minnemoeder) *op verbeurte van tien ſchellingen, en één duizend ſteens.* Te *Leiden* was, zekerlijk met oogmerk om eene bepaaling te maaken in de overdaad, bij dergelijke gastmaalen in gebruik, gekeurt, dat daarbij niet meer perſoonen zouden mogen tegenwoordig zijn, *dan de vader, de moeder, zuster, broeder en de twee naaste buuren;* en ieder, die bevonden werd daarin overtreden te hebben, zou verbeuren drie pond en drie duizend ſteens.

Toen, in het jaar 1492, te *Amſteldam* twee ingezetenen de ſtoutheid gehad hadden, Burgemeeſteren op eene onbehoorelijke wij-

wijze te dreigen en te smaaden, werd ieder van hun, behalven andere straffen, verweezen in eene boete van *honderd duizend Vechtsche steenen*. In lateren tijd, naamlijk in 1534, werden in dezelfde stad verscheidene persoonen, om zogenaamde nieuwigheden in het stuk van den Godsdienst, in de breuke van eenige duizend *Leidsche* steenen verweezen. Zie ALKEMADE *Nederlandsche Dischplegtigheden*, I. Deel, bl. 244, 250, en WAGENAAR *Amsterdam*, II. Deel, bl. 383.) De meeste Stadsbeschrijvingen van *Holland* leveren ons dergelijke bewijzen op.

Deeze *Steenboeten* werden door de Rechters, doorgaans, op de strengste wijze, ingevorderd, zelfs den nalatigen, door het doen van pandingen, afgehaald; en hij, die daaraan, door onvermogen, niet voldoen konde, werd voor eenigen tijd gebannen. De bekeurde of verweezene genoot, echter, het voorrecht, in plaats van steen, de waarde daarvan in geld te mogen voldoen.

Te *Utrecht* werd, in het jaar 1390, bij den raad beslooten, dat die in deeze breuke verwezen was, zoude *voir elc M. steens de stat gheven, alzo veel gelts, dat zi hoeren steen om verdinghen weder der stat Tychelaars*; welke Tichelbakkers onderscheiden waren van de stads Tichelmeesters, zijnde die, welke gewoon waren de noodige Tichel- en andere steenen, ten behoeve van de stad, op de voordeeligste wijze intekoopen; genietende van elk duizend steen twee penningen, en van elk duizend tegelen mede twee penningen. Dus was de verweezene verpligt, in plaats van de steen, aan de stad te betaalen zo veel als zij in dien tijd 'er voor gewoon was te geeven. Doch om de onzekerheid van den prijs, die nu hooger en dan laager was, vond de Raad, in het jaar 1478, goed, dat voor ieder duizend steenen zouden betaald worden vijf stadsponden; die, echter, geene vaste muntpenningen waren; doch van welke, na de jaarlijksche verandering der Regeeringe, de waarde, door openbaare afkondiging, werd bekend gemaakt, en vervolgens op een uithangend bordje aan het Raadhuis gehangen; zie BURMAN, II. Deel, p. 254 in *nota*, en 236, 420 en 444; III. Deel, p. 139 en 438. alwaar men de verschillende waarde deezer stadsponden, op verschillende tijden, zien kan. In 1463 deed een stads-pond *vier wtte stuivers*, welke,

FREDERIK HENDRIK, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak*, Ao. 1674 beschreven in de Ridderschap van *Utrecht*, in welk jaar hij, als Brigadier, in dienst van den Staat, in den Slag van *Senef* sneuvelde. Zijne Gemalin was *Juliana Ferens*, waarbij hij verwekt had:

1. FREDRIK GIDEON, die volgt.
2. *Albertina*, Baronnesse *van den Boetzelaar*.

FREDRIK GIDEON, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak* en *Schoot*, trouwde *Anna Maria van Huninga van Oostwald*; zij hadden twee kinderen:

1. FREDRIK HENDRIK, die volgt.
2. *Maria Sidonia*, Baronnesse *van den Boetzelaar*.

FREDRIK HENDRIK, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak* en *Schoot*, geboren den 15den Maart 1688, beschreven in de Ridderschap van *Holland*, enz. trouwde, eerst met *Ottiliana Philippina van Dorp*, en daarna met *Elisabeth Paauw*; bij de eerste liet hij na eene dochter

Juliana, Baronnesse *van den Boetzelaar*, geboren den 13den April 1713.

Bij de tweede verwekte hij twee dochters en één zoon:

1. *Anna Elisabeth*, Baronnesse *van den Boetzelaar*, jong gestorven.
2. *Anna Maria Elburg*, Baronnesse *van den Boetzelaar*, geb. 7 April 1725.
3. *Jacob Georg Rutger*, Baron *van den Boetzelaar*, geb. 11 Augustus 1732.

Het Wapen van de Heeren *van den*
twee en onder één, op een *rood*
Rutger, en *Elburg Langerak* geb
op het midden van het *Kruis*, de

RUTGER WESSEL, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Asperen* en *Merwede*, verwekte bij zijne eerste vrouw, *Amelia van Marnix*, drie kinderen:

1. *Rutger*, Baron *van den Boetzelaar*, ongehuwd vóór zijnen vader overleden.
2. PHILIP JACOB, die volgt.
3. *Louisa*, Baronnesse *van den Boetzelaar*.

Amelia van Marnix, overleed in den jaare 1604. Het huwelijk van Heere *Rutger Wessel*, met *Anna van Hornes*, door haar overlijden geen voortgang kunnende hebben, trouwde hij met *Maria van Zuilen*, weduwe van *Jan van Uchtenbroek*. Hij stierf den 1sten October 1632, en werd, in de Kerk van *Arkel*, met groote staatie begraven.

PHILIP JACOB, Baron *van*
lige overdracht, bij
Asperen, en daarmed
zijn eerste huwelijk
voort vijf zoonen en

1. *Philip*, Baron *van*
1632.
2. *Anna Florentina*, Ba
in 1633, trouwde
Giesenburg en *Giese*
ters verwekte: *Anna*
3. *Philip Jacob*, Baron
trouwde, 1656, *Corn*
zij 1703; hebbende te
    1. *Philip Jacob*,
    den 9den Septe
    van Hardenbr
    2. *Agatha Petron*
    geboren 19 Fe
    3. *Anna Adriana*
    7 Julij 1659,
    4. *Anna Magdal*
    Vrouwe van
    Cornelia, geb.
    5. *Maria Cornelia*
    we van *Hoogw*
    haare zuster, v
    met *l'Ammora*
    1714.
    6. *Anna Charlot*
    geb. 2 Aug. 1
    7. *Adriana Char*
    geb. 21 Mei 1
    8. *Adriana Flore*
    mede geboren
4. KAREL, Baron *van de*
5. *Rutger*, Baron *van d*
6. *Amelia Louisa*, Baron
7. *Willem Maximiliaan*,

Na het overlijden van *A*
Jacob met haare Nic

I. TAB

Boetzelaar, (*Palvicinius* of *Palinurus van den*) is de eerste, die ons te vooren komt, die ter vrouwe had *Agnes van Solms*; hij overleed Ao. 930, en werd in de Abdij van *Walbag* begraaven. Uit dit huwelijk was voortgekomen,

Otto van den Boetzelaar, wiens vrouw was *Agnes de Valdes*. Hij stierf, vóór zijn vader, Ao. 921, en werd ter zelfder plaatse begraven. Hij word gezegd de vierde van dien naam te zijn geweest.

Otto siphir van den Boetzel
Heere *van den Boetz*, di
als wij gezegd hebb ko
was van *Otto den V*, u
de, Ao. 1102, m *ha*
dochter van *N. N.* aaf
Rees, en verwekte bij
1. *Johan* en
2. *Joachim*, die, in 113
te *Fust* was.

Johan siphir van den Boetz
trouwde, Ao. 1130, *A*
dochter van *N. N.* Vrij
Wiesch, en teelde daarbij
Rutger van den Boetzelaa
eersten van dien naam; die tr
in den jaare 1159, *Mabelia*
ter van den Heere *van Valk*
en van *N. N.* dochter van d
ve van *Witgenstein*, en li
Johan van den Boetzelaar, A
getrouwd met *Johanna*,
van *N. van Schaapdreis*,
van *Diele*, en van *N. N.*
van den Graave van *Mande*
zij verwekten te zamen,

ke, in 1475, verklaard werden zulke ſtuivers te zijn, als dagelijks door den gemeenen man gebruikt werden om te koopen en te verkoopen, en die gangbaar waren.

In de gemelde ſtad *Utrecht*, en in andere ſteden, werden ook jaarlijksch uit den Raad leden benoemd, tot het bekeuren en invorderen dezer *Steenboeten*, die, zo het ſchijnt, een zeker gedeelte daarvan voor zig genooten. De meergenoemde Heer K. BURMAN was van gedachten, dat de naam van *Steenbewaarder* betekende, iemand, dien wij thans *Cipier* noemen, en het opzicht op de gevangenen had, en dat gemelde benaaming haaren oorſprong verſchuldigd was aan dit ſoort van boete. Dan wij zouden gelooven dat die naam eigenaartig aan hun behoorde, om reden dat de Gevangenisſen toen met den naam van *Steen* benoemd werden, als *Cravenſteen*, te *Leiden* en elders. Ook kwam het bewaaren of ontvangen van de ſteenen, die opgebragt werden, in geenen deele bij hun ampt te pasſe. Het *Steengeld* is, in laater tijd, *Sluitgeld* genoemd; en het *Steenrecht* is het recht, iemand in de Gevangenis of Gijzeling te kunnen doen ſluiten.

Zie verder LOIS, *Chronijk van Rotterdam*, bl. 295. PARIGNET, *Beſchrijving der Stad Grave*, bl. 922. TE WATER; *Utrechts Placaatboek*; *Keure van Haarlem*; *Keure van Leiden*.

BOETIUS EPO, geboren, in het jaar 1629, te *Roordahuſum*, in *Friesland*. Zig der wetenſchappen wijdende, volbragt hij zijne voornaamſte ſtudien te *Keulen*, en bekleedde daarna het leeraarampt te *Zwolle*. Van daar trok hij weder naar *Leuven*, vervolgens naar *Savoijen* en *Parijs*; in 1560 kwam hij te *Toulouze*, en keerde, na in alle die landen en plaatſen geleeraard te hebben, naar *Leuven* te rug. Twee jaaren daarna werd hij te *Douaij* op eene plegtige wijze als Hoogleeraar ingehaald. Aldaar zijnen leeftijd, tot het jaar 1599, doorgebragt hebbende, overleed hij den 19den November, in den ouderdom van zeventig jaaren.

BOETZELAAR, een aloud adelijk, voortreffelijk en zeer aanzienlijk geſlacht in *Holland*, oorſpronkelijk uit het Vorſtendom *Cleve*, daar het Stamhuis en de Heerlijkheid der Heeren VAN DEN BOETZE-

ZELAAR nog heden in wezen is. Drie dingen maaken dit geslacht bijzonder roemruchtig: 1.) De nazaaten van hetzelve zijn meer dan zeven honderd jaaren onder de eerste Edelen van *Cleve* vermaard geweest, en hebben dien alouden luister, gestadig, door de aanzienlijkste Regeeringsampten, met nieuwen glans vermeerderd, en van eeuw tot eeuw tot op deezen dag behouden. 2.) De Edelen van deezen huize zijn, door hunne oorlogsdaaden onder de Graaven van *Holland*, Hertogen van *Bourgondie* en *Cleve*, in alle oude Geschiedenissen dezer landen beroemd. PONTANUS telt RUTGER VAN DEN BOETZELAAR, die in den jaare 1379 leefde, (de vierde in het onderstaande Register) onder de beroemde krijgshelden, die onder den Graave van *Blois* dienden. Zijn kleinzoon RUTGER DE VIERDE werd, door PHILIPS, Hertog van *Bourgondie*, om zijne dappere daaden, in den jaare 1452, tot Ridder geslagen. Deze was de eerste, die zig in *Holland* vestte, en uit hem zijn alle de tegenwoordige Heeren VAN DEN BOETZELAAR, in *Holland*, in een rechte linie afgestamd. Dezelfde Edelen hebben, als uit een aangebooren aart, in alle tijden, voornaamlijk in de eerste pogingen van deze Republiek, getoond, te weezen zeer uitmuntende voorstanders van 's Lands wetten en vrijheid, met opzetting van goed en bloed; zie op WESSEL DEN VIJFDEN, en zijne Zoonen FLORIS en RUTGER; ook DIEDERIK DEN VIERDEN, nakomeling van ZWEER VAN DEN BOETZELAAR, in 't onderstaande Register. 3.) De telgen van den ouden doorluchtigen stam, in vervolg van tijd in *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht* en veele andere nabuurige Provintiën verspreid, hebben, in alle deze Landen, dezelfde riddermaatige ampten, bezendingen en hoogste waardigheden bekleed. Om eenige weinige bewijzen daarvan bij te brengen, en met den ouden stam te beginnen, dient het volgende: PALAVICINUS VAN DEN BOETZELAAR, in een oud perkement handschrift vermeld als Vrijheer, trouwde AGNES, uit den edelen huize van SOLMS; hij is in den jaare 930 gestorven, en in de Abdij van *Walbag* begraven. Zijn Zoon OTTO, in 't zelfde handschrift genoemd, de vierde van dien naam, stierf voor zijnen Vader, in den jaare 921, en legt ter zelfder plaatse begraven. Zijne Gemalin was AGNES DE VALDES. RUTGER VAN DEN BOETZELAAR, nazaat van OTTO, staat in eenen gift-

gistbrief van DIDERIK, Graave van *Cleve*, aan den Bisschop van *Kamerijk*, van den jaare 1276, onder agt-en-zestig voornaame Edelen, als getuige in den zevenden rang, met deeze woorden: *In præsentia Theodorici, Præpositi de Santen, consanguinei sui (Comitis) Henrici de Leck, Godefridi de Gehmen, Ludolfi de Holten, Everardi de Horst, Benardi de Strunckede, Rutgeri de Boetzelaar*; en aan 't einde der agt-en-zestig Edelen staat *Ridders en Hovelingen van den Graave.* Niet minder was het aanzien van dit aloud geslacht in de volgende eeuwen. ADOLPH DE GROOTE, Graaf, en namaals Hertog van *Cleve*, de vermaardste der Souvereinen van deezen naam, koos, in zeker vredesverdrag, RUTGER VAN DEN BOETZELAAR tot zijnen vriend of goeman, om de zaak wegens de wederzijdsche krijgsgevangenen, tusschen hem en zijnen broeder DIDERIK, Graave *van der Mark*, te beslissen: *Tot onzen hebben wij Adolph, Greve van Cleve, gezet tot onzen vriend Rutger van den Boytzelaar*, enz. Dit verdrag is van den jaare 1397. Dezelfde RUTGER, of zijn Zoon, heeft, als Raad en Minister, het huwelijksverdrag tusschen HENDRIK, Hertog van *Brunswijk*, en HELENA, Dochter van denzelfden Hertog van *Cleve*, getekend en gezegeld. *Eu wij Adolph, Hertog van Cleve, en Greve van der Marck, hebben bevolen en gebeden die E. Heeren Wessel, Proost tot Wisschel,....... Elbert van Alpen, Heere tot Hempel, onzen Drost in onzen lande van Cleve*, Rutger van den Boetzelaar, *Diederik von Cöllen, Henrik van Wittenhorst .... onze lieve raden en getrouwen, dat zij ook heure zegels tot ooirkond en getuige met ons aan dezen onzen brief hangen willen* enz. Dit huwelijksverbond is van den jaare 1434, Saturdag na *St. Elisabethsdag*. WESSEL, JOHAN OTTO en LODEWIJK VAN DEN BOETZELAAR staan onder de eersten der zeven-en-zestig Ridderen en Edelen van den lande, die, in den jaare 1418, zig, bij een geschrift, aan den gemelden Hertog ADOLF, op zijn verzoek, verbonden, na zijnen dood zijnen oudsten Zoon, of bij deszelfs afIijvigheid, zijne oudste Dochter, voor eenigen Landsheer of Landsvrouw te zullen erkennen. *Ende want die hooggeboren Vorst Heer Adolf, Hertog van Cleve en Graave van der Mark, onze lieve genadige Heer aan ons Diederik van Mamenten, Lodewijk van der*

Tm-

Ympel, *Arend van Hessen*, *Gerach van Vosheim*, *Peter van Culemborg*, *Wessel van den Boetzelaar*, *Johan Otto van den Boetzelaar*, *Lodewijk van den Boetzelaar*, *gebroeders*, *Johan van Ossenbroek*, enz. (hier achter volgen de naamen van twee-en-zestig andere Edelen) *ons deze voorsz. zaak gezonnen ont begeret hevet* enz. Dit verbondschrift is gedagtekend, *St. Pauls Bekeering*, 1418.

Van de linie van BOETZELAAR in *Gelderland*, in de laatstvoorgaande eeuwe uitgestorven, hebben verscheidenen, wegens die Provintie, in de hooge Collegiën van deeze Republiek zitting gehad. N. VAN DEN BOETZELAAR was, in den jaare 1617, wegens de Ridderschap van die Provintie, gedeputeerd ter vergaderinge van de Staaten Generaal; een van zijne Zoonen was, in 't jaar 1650, Kapitein van *Gennip*. De Stad *Nijmegen*, in pandschap hebbende 't landschap *Maas* en *Waal*, verpandde het wederom aan deezen Heer VAN DEN BOETZELAAR, Heer van *Leuwen*, wiens Zoon, in den jaare 1672, geweest is Amptman van *Maas* en *Waal*, Kolonel van een Regiment, in de Geschiedenissen van dien tijd bekend, door de groote sommen, die de *Franschen* binnen *Nijmegen* hem deeden opbrengen. Uit deze zelfde linie is mede geweest RUTGER VAN DEN BOETZELAAR, Heer tot *Toutenburg*, *Batingen*, *Ettingen*, Gedeputeerde uit de Ridderschap des Landschaps *Drenth*, op den 19den December 1643, door de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden aangesteld tot Landdrost van *Koeverden* en 't landschap *Drenth*. De Heeren, die in de Provintie van *Utrecht* gebloeid hebben, zijn beneden te zien onder BOETZELAAR LANGERAK. Een andere linie, in de Provintie van *Luxemburg*, is, met den naam van *Marquisen van Assignij*, door huwelijk van N. VAN DEN BOETZELAAR met N., laatste Erfdochter van den Marquis VAN ASSIGNIJ, nog heden in wezen. Betreffende hunne verbintenissen met andere huizen; de Heeren VAN DEN BOETZELAAR zijn, van de vrouwlijke zijde, gesprooten uit de edelste geslachten van *Solms*, *Brederode*, *Arkel*, *Amstel*, *Polanen*, *Bentheim*, *Clermont d'Amboise*, *Limburg*, *Bijlant* en een groot getal andere aloude graaflijke en vrijheerlijke huizen, te zien uit het volgende register.

I. *Otto Sipher van den Boetzelaar*, Heer van den *Boetzelaar*,

laar, gesprooten uit *Otto den Vierden*, hierboven gemeld, trouwde, in 1102, *Johanna*, dochter van *N.*, Graave van *Rees*, en gewan met haar *Johan Siphor*, die volgt; en *Joachim*, Ao. 1132, Kannunik te *Triest*.

II. *Johan Siphor*, trouwde, in den jaare 1130, *Athanasia*, Dochter van *N.*, Vrijheer van *Wiesch*, en van *N.*, Dochter van *N.*, Graave van *Sein*, en had bij haar *Rutger den Eersten*, Heer *van den Boetzelaar*, die volgt.

III. *Rutger de Eerste*, trouwde, in den jaare 1159, *Mabe. lia*, Dochter van *N.*, Vrijheer van *Valkenburg*, en van *N.*, Dochter van *N.*, Graave van *Witgenstein*, en had eenen Zoon, *Johan*, die volgt.

IV. *Johan*, Ridder, trouwde, in 1180, *Johanna*, dochter van *N. van Schaapdreis*, Vrijheer van *Diele*, en van *N.*, dochter van *N.*, Graave van *Manderscheit*, en had bij haar *Wesfel den Eersten*, die volgt.

V. *Wesfel de Eerste*, trouwde, in 1220, *Johanna*, dochter van *N. van Reifferecht* en van *N.*, dochter van *N.*, Graave van *Loon*, en had met haar eenen zoon *Johan*, die volgt; en eene dochter *Anna*, in den jaare 1242 Kanonesse van *St. Maria* te *Keulen*.

VI. *Johan*, trouwde, in 1240, *Alida*, dochter van *N.*, Graave van *Gennip*, wiens moeder een dochter was van den Graave van *Solms*, en had met haar *Rutger den Tweeden*, die volgt; en *François*, in den jaare 1254 Kanunnik van *St. Gerion* te *Keulen*.

VII. *Rutger de Tweede*, had, met *Mabelia*, dochter van *N.*, Graave van *Limburg*, *Johan*, die volgt.

VIII. *Johan*, trouwde, in 1277, *Johanna*, dochter van *N.*, Vrijheer van *Aspremont* en van *N. van Elten*, en had met haar *Rutger den Derden*, die volgt.

IX. *Rutger de Derde*, Groot-Kamerheer van *Willem*, Graave van *Holland*, verkoozen Roomsch Keizer en Koning van *Duitschland*, trouwde, 1302, met *Maria*, Dochter van *N.*, Vrijheer van *Baar* en *Lathem*, en van *N. van Wiesch*, en had met haar *Wesfel den Tweeden*, die volgt.

X. *Wesfel de Tweede*, trouwde, 1329, *Josina van Apelthern*, en

en had met haar *Rutger den Vierden*, die volgt; en eene dochter *N.*, getrouwd met *N.*, Heer van *Alphen*.

XI. *Rutger de Vierde*, trouwde met *Elisabeth*, dochter van *N.*, Vrijheer van *Bijlant*, en had met haar *Wessel den Derden*, die volgt.

XII. *Wessel de Derde*, Ridder, had met *Lutgarde*, dochter van N., Vrijheer van *Rechteren*, en van *N.*, dochter van *N.*, Heer van *Gaasbeck*, eenen zoon *Rutger den Vijfden*, die volgt.

XIII. *Rutger de Vijfde*, Heer *van den Boetzelaar*, *Arcfat* en *Hiren*, trouwde, 1401, *Elburg*, erfdochter van *Jan*, Vrijheer van *Langerak*, en van *Alferade van Polanen*, Vrouw van de helfte der heerlijkheid van *Asperen*, behoorende de andere helft aan haare zuster *Beltor van Polanen*, getrouwd met *Arend Piek*, Edelman uit *Gelderland*, die met *Rutger*, Heere *van den Boetzelaar*, verschil kreeg over de Heerlijkheid *Asperen*. *Rutger* werd deswegen, in den jaare 1460, door *Willem van Buren*, *Geldersch* Edelman, nabestaande van *Arend Piek*, op zijn Kasteel te *Asperen* doodgeschooten. *Willem* werd, nevens eenige zijner medepligtigen, gevangen en in 's *Gravenhage* onthoofd. Deeze *Rutger de Vijfde* was de eerste van dit geslacht, die zig in *Holland* vestigde; hij had met *Elburg*, dochter van den Vrijheer van *Langerak* en *Asperen*, drie zoonen en eene dochter: *Wessel de Vierde*, die volgt; *Gijsbert*, Monnik in de Abdije van *Egmond*; *Zweder*, die de linie der Heeren *van den Boetzelaar tot Boetzelaar* in 't Hertogdom *Cleve* heeft voortgeplant, volgt terstond; *Cunigunda*, getrouwd met *Henrik Valkenier*. Wij zullen de linie van *Zweder*, als zijnde voor eenigen tijd uitgestorven, laaten voorgaan, en alsdan de nakomelingen van *Wessel* melden, die nu nog in wezen zijn.

BOETZELAAR *tot* BOETZELAAR.

XIV. *Zweder* of *Zweer*, (*Ahasverus*) derde zoon van *Rutger den Vijfden* en van *Elburg van Langerak*, bleef Heer van het oude Stamhuis en Heerlijkheid *Boetzelaar*; hij en zijne nakomelingen, genaamd Heeren *van den Boetzelaar tot Boetzelaar*, voerden het wapen van *Boetzelaar* enkeld, ten onderscheid van

zij-

zijnen oudsten broeder *Wessel van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak* en *Asperen*, voerende het wapen van *Boetzelaar*, gebroken met *Langerak*, gelijk deszelfs nakomelingen heden nog doen. Hij had, met *N. van Schuilenburg*, Vrijvrouw van *Meulen*, eene dochter *N.*, getrouwd met *N. van Wisch*, Heer van *Driesvoort*, en *Diederik den Eersten*, die volgt.

XV *Diederik de Eerste*, Heer *van den Boetzelaar*, *Schuilenburg* en *Meulen*, had bij zijne eerste huisvrouwe *N. van Goest*, *Diederik den Tweeden*, die volgt; *N.* getrouwd met *N.*, Heer van *Ruitenburg*; en bij zijne tweede, *N. van Harf*, *Cornelia*, getrouwd met *Arnold van Zuilen van Nievelt*, Heer van *Hoevelaken*; *Jan*, die met *Johanna van Rossum* eene dochter had, *Theodora* genaamd, en getrouwd met *Willem de Ketelaar*.

XVI. *Diederik de Tweede*, Heer *van den Boetzelaar* en *Aldegoor*, Drost van het Vorstendom *Cleve*, had bij *N. van Wilich van Grondstein* twee zoonen en vier dochters: *Elisabeth*, getrouwd met *Diederik Knipping van Hakfoort*; *Geertrui*, ongehuwd; *Diederik de Derde*, die volgt; *Alferade*, getrouwd eerst met *Paulus van Assendelft*, Heer van *Assendelft* en *Besoijen*, daarna met *Arnold van Alsewem*, Heer van *Ruweel*; *Zweder de Tweede*, Heer van *Aldegoor*, getrouwd met *Margaretha van Aijlant*, van wiens nakomelingen, of 'er eenige geweest en nog zijn, ons geen bericht is toegekomen; *Hadewich*, ongehuwd.

XVII. *Diederik de Derde*, Heer *van den Boetzelaar*, Erfschenker van het Vorstendom *Cleve*, trouwde *Geertruid van de Pol*, erfdochter van de Heerlijkheid *Leuven*, en had met haar drie zoonen en twee dochters: *N.* ongehuwd; *Gijsbert*, die volgt; *Geertrui*; *Diederik den Vierden*, die ook volgt; en *Ermgard*.

XVIII. *Gijsbert*, Heer van *Leuwen*, begaf zig met 'er woon naar *Gelderland*, en had, bij *Agneta van Alsewem van Ruweel*, drie zoonen en eene dochter. Van zijne nazaaten, geweezene Heeren van *Leuven*, Pandheeren en Amptmannen van *Maas* en *Waal*, is boven in dit Artikel iets gemeld; de lijst van derzelver naamen en agtervolginge is ons niet ter hand gekomen.

XVIII. *Diederik de Vierde*, Heer *van en tot den Boetzelaar*,

Heer

Heer van *Rotwijl*, Erfschenker en Drost des Vorstendoms *Cleve* en Graafschaps *Mark*, tekende, in den jaare 1646, de verbintenis der Stenden van die Provintie: tot handhaving hunner voorrechten, bij AITZEMA, *Zaaken van Staat*, III. Deel, bl. 143. te zien; en was de tweede der vier Edelen, tot dien einde door de gemelde Stenden gemagtigd. Hij trouwde *N.*, erfdochter van *N.*, Heer van *Rotwijl*, en had bij haar ééne dochter, getrouwd met *N.*, Vrijheer van *Wilich*, op voorwaarde dat deeze Heer den naam van *Boetzelaar* zou aanneemen, en het wapen van *Boetzelaar* plaatzen op de rechterhand van *Wilich*. Van de nakomelingen van dezen Heer, *van Wilich Boetzelaar*, is 't laaste manlijk oir, voor weinige jaaren, ongehuwd gestorven; een zuster van denzelfden is getrouwd met *N.*, Graave van *Lottum*.

BOETZELAAR LANGERAK ASPEREN.

XIV. *Wessel van den Boetzelaar de Vierde*, Heer van *Langerak* en *Asperen*, oudste zoon van *Rutger den Vijfden*, en van *Elburg*, erfdochter van *Langerak* en van *Asperen*, brak zijn stamwapen van *Boetzelaar* met *Langerak*, en is den 31sten Julij 1492 gestorven; hij had, bij *Judith van Mol van Leedbergen*, Vrouwe van *Düren* en *Katulle*, vier zoonen en eene Dochter: *Rutger den Zesden*, die volgt; *N.*, Ridder van de Duitsche Order; *Johan*, Ridder, Edelman van *Margaretha*, Aartshertogin van *Oostenrijk*, Gouvernante der *Nederlanden*; *Otto*, Abt der Abdije van *Bern* bij *Heusden*, in den jaare 1556 in hoogen ouderdom overleeden; en *Elburg*, getrouwd met *Amelis van Amstel van Meinden*, Heer van *Kroonenburg*.

XV. *Rutger de Zesde*, Heer van *Langerak* en *Asperen*, trouwde, in 1528, *Berta*, dochter van *Otto van Arkel*, Vrijheer van *Heukelom*, gesprooten uit den voortreffelijken huize van *Arkel*, vermaagschapt aan de Hertogen van *Gulik* en *Gelder*, de Graaven van *Kuik*, *Swanenburg van der Lippe*, *Bentheim*, *Baar*, *Egmond*, enz. den 14den September 1545 overleden, *Berta* stierf den 15den October 1558; zij hadden zamen vijf zoonen en vijf dochters: 1. *Wessel den Vijfden*, die volgt; 2. *Walburg*, getrouwd, eerst met *Roeland*, Heer van *Bailleul-*

mont

mont in *Waalsch Vlaanderen*, daarna met *Adriaan van Noijelles*, Heer van *Rosfignol*, Gouverneur van *Arras*; *Walburg van den Boetzelaar* was moeder van *Adriaan van Noijelles*, Baron van *Rosfiguol*, in den jaare 1621 eersten Graaf van *Merles*, getrouwd met *Maria*, dochter van *Philips van Lier*, Ridder, Heer van *Immerseel*, *Poppenroi*, *Wommelgem*, *Ittighem*, Burggraaf van *Aalst*, en van *Maria van Dalen*, Vrouwe van *Wilderen*, Grootmoeder van *François Floris van Noijelles*, Graave van *Merles*, en Overgrootmoeder van *Eugenius van Noijelles*, Graave van *Merles*, Marquis van *Lisbourg*, vader van verscheidene zoonen en dochteren; 3. *Gerard*, Priester; 4. *François*, Minderbroeder Monnik; 5. *N.*, Ridder van de Kommanderie van *St. Catharina* te *Utrecht*, en Kommandeur (*Abbas Commendatarius*) te *Katwijk* in *Holland*; 6. *Elburg*, Abdis van *Rijnsburg* in *Holland*, naar het leven geschilderd in een der kunstige glazen, in de Kerk te *Gouda*, door haar vereerd, verbeeldende de Koningin van *Scheba*, voor den throon van SALOMON; bij haar ziet men deeze volgende wapenschilden:

Van Vaders zijde:	Van Moeders zijde:
Boetzelaar.	*Arkel.*
Langerak.	*Broekhuizen.*
Mol van Leedbergen.	*Cuilenburg.*
Piek.	*Haaften.*
Rechteren.	*Linden.*
Herlar.	*Brederode.*
Polanen.	*Bentheim.*
Apelthern.	*Varik.*

7. *Walravina*; 8. *Inna*, in den jaare 1558 gestorven, getrouwd met *Jan van Zoudenbalg*, Ridder, Heer van *Urck* en *Emmekoort*, 9. *Jan*, Ridder, die, bij zijne eerste huisvrouw, *Dodo van Holdinga*, eenen zoon had, *George* genaamd, welke bij *N. Spiering* eene dochter verwekte, genaamd *Anna*; en bij zijne tweede, *Sophia van Palaas*, insgelijks eenen zoon, *Rutger*, die kinderloos stierf; 10. *Anna*, ongehuwd.

XVI. *Wessel de Vijfde*, Heer van *Langerak* en *Asperen*, oudste zoon van *Rutger den Vijfden* en van *Berta van Arkel*, was, nevens zijne zoonen *Floris* en *Rutger*, van het getal der Edelen, die, in den jaare 1566, het berucht Verzoekschrift aan *Margaretha van Parma*, Gouvernante der *Nederlanden*, overleverden, waarom hij uit den lande vluchten, en alle zijne goederen verlaaten moest; hij is, in den jaare 1575, te *Rossum* in *Bommelerwaard* gestorven, en te *Apelthern* begraven. Hij was getrouwd met *Fransina*, dochter van *Lodewijk*, Heer van *Karnes* of *Karnisse* en *Barendrecht*, in *Zuidholland*, derden zoon van *François Praat van Moerkerken*, Baron van *Merwede*, Baljuw van *Schoonhoven*. *Fransina's* moeder was *Catharina*, dochter van *N. van Egmond*, Graave van *Buuren*. (Zie 't Art. PRAAT.) Zij hadden zamen vijf zoonen en twee dochters: 1. *Floris*; hij moest, nevens zijnen vader, om gemelde reden, het land ruimen, en werd daarenboven, om zijnen ijver voor de Hervormde Religie, bij een vonnis van den 17den Augustus 1568, op bevel van den Hertog van ALBA, te '*s Hertogenbosch* uitgesproken, uit alle de landen van den Koning van *Spanje* gebannen, en zijne goederen verbeurd verklaard. In 't vonnis werd hem ten laste gelegd, dat hij het Verbond der Edelen had onderschreven; het bekende Smeekschrift aan de Hertoginne VAN PARMA had helpen overleveren; dat hij zig, nevens JAN VAN RENESSE, Heer van *Wilp*, wegens de verbondene Edelen van *Holland*, in de vergadering van *St. Truien* had laaten vinden, daar men besloot, de zogenaamde Sektarissen en Consistorianen in bescherming te neemen, en ten dien einde eenige duizend *Hoogduitsche* krijgslieden in waardgeld te houden; dat hij, in zijne Heerlijkheid *Langerak*, de verbode Sekten ingevoerd, de oude Roomsche religie uitgeroeid, en verscheidene Predikanten had doen inkomen; zo dat 'er, in geen half jaar, Misse, of andere gewoone godsdienst was gedaan; dat hij, nevens zijne broeders, te *Asperen* in de Parochiekerk, en bij de Kruisbroeders, het beeldbreeken bijgewoond en toegestemd, en zelf de boeken van die Kerk had helpen scheuren. Hij stierf vóór zijn' vader buiten 's lands, nalatende, bij *Odilia van Flodorp*, Vrouwe van *Odekerken*, uit 't Vorstendom *Cleve*, drie zoonen: *Jan Willem* en *Diederik Wessel*, bei-

beide kinderloos overleden, en *Floris Herthart*, getrouwd met *Anna*, dochter van *N. van Bijlant*, Heer van *Rheidt*. *Floris Herthart*, of van eenige nakomelingen overig zijn, is ons geen bescheid ter hand gekomen. 2. *Philips*, vóór zijn' vader ongehuwd te *Brussel* gestorven. 3. *Rutger de Zevende*, die volgt; 4. *Catharina*, getrouwd, eerst met *Jacob van Vlaanderen*, Heer van *Praat*, zoon van *Lodewijk van Vlaanderen*, Ridder van het *Guldenvlies*, in den jaare 1544 Gouverneur van *Holland*; daarna met *François van Haasten*. 5. *Daniel*, bij laatsten wille van zijne nicht *Margaretha*, (getrouwd met *Gerard van Arkel*, Heer van *Heukelom*) dochter van *Daniel van Praat*, zijn moeders oudsten broeder, en van *N. van Goedelin*, begiftigd met de vrije Heerlijkheden van *Moerkerken*, *Merwede*, enz. is, in den jaare 1591, om gemelde reden, buiten 's lands en ongehuwd gestorven. 6. *Otto*, getrouwd met *Catharina Geiffels*, had twee zoonen en eene dochter; van derzelver naamen en nakomelingen vindt men geen bericht. 7. *Lodewijk*, die bij *N. van Kamphuizen*, een oud adelijk geslacht in het Vorstendom *Cleve*, gehad heeft drie zoonen: *Jan*, *Diederik* en *Wessel*. Of deeze hun geslacht voortgeplant hebben, daar van vindt men geene aantekening. 8. *Wessel*, in den jaare 1567 te *Oostelweel*, bij *Antwerpen*, in den veldslag der zogenaamde Geuzen gebleven. 9. *Agnes*, getrouwd met *Jacob van der Meer*, Gouverneur van *Oostende*, in 1604, in 't beleg van die Stad, doodgeschooten.

XVII. *Rutger de Zevende*, *van den Boetzelaar*, Heer van *Asperen*, *Nieuwpoort*, *Merwede*, *Karnis*, enz. derde zoon van *Wessel den Vijfden* en van *Fransina van Praat van Moerkerken*; trouwde met *Agnes van Bailleul*, gesprooten uit *Jan Bailleul*, (in 't Schotsch *Baliol*) in den jaare 1291 Koning van *Schotland*, vader van *Eduard Bailleul*, in 1333 Koning van 't zelfde Rijk, vader van *Lodewijk Bailleul*, vader van *George*, vader van *Robert*, vader van deeze *Agnes*, getrouwd met *Rutger van den Boetzelaar*, in den jaare 1604 overleden; *Agnes* stierf 1612. Zij hadden zaamen drie zoonen: *Rutger Wessel*, die volgt; *Werner Adolf*; en *Gideon*, stichter van de linie van BOETZELAAR LANGERAK, in de Provintie van *Utrecht*, nu in *Holland*, volgt hier na; en drie dochters: *Hester*, eerst getrouwd met

met *Jacob van Haveskerkens*, uit *Vlaanderen*, daarna met *Jan van Kathulle*, mede uit *Vlaanderen*; *Margaretha Elburg*, getrouwd, eerst met *Karel Seridos*, uit den lande van *Perigort*, daarna met *Diederik Turquet*, Heer van *Mayerne*, Ridder-Baronet, Baron van *Aubonne*, Lijfärts van *Henrik den Vierden*, Koning van *Frankrijk*, daarna Raad en eerste Lijfärts van *Jacob den Eersten* en *Karel den Eersten*, Koningen van *Groot-Britannie*. *Margaretha Elburg van den Boetzelaar* overleden zijnde, hertrouwde *Diederik Turquet* met *Isabella*, dochter van den Heer *Joachimi*, Ambassadeur van de *Vereenigde Nederlanden* bij den Koning van *Groot-Britannie*, en is te *Londen*, 1655, in den ouderdom van drie-en-tagtig jaaren gestorven. Hij was een zoon van *Lodewijk Turquet*, Schrijver van de groote Chronijk van *Spanje*, en van een boek, genaamd *du Gouvernement Aristocratique*, opgedraagen aan de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden. Zie 't Art. TURQUET.

XVIII. *Rutger Wesfel*, geboren in 1566, zoon van *Rutger den Zevenden* en van *Agnes Bailleul*, was Heer van *Asperen* en *Merwede*, welke laatste Heerlijkheid bij voor agt-en-dertig duizend guldens aan de Stad *Dordrecht* verkocht; hij trouwde, 1598, *Amelia*, dochter van den beroemden Heer *Philips van Marnix*, Heer van *St. Aldegonde*. *Amelia* stierf in 1604; waarna de Heer *van den Boetzelaar* zig verbond, 1605, met *Anna*, dochter van *N. van Hornes*, Vrijheer van *Boxtel*, doch in dat zelfde jaar, vóór het voltrekken van 't huwelijk, gestorven. Hij trouwde de vervolgens *Maria van Suilen*, weduwe van *Jan van Achtenbroek*. *Rutger Wesfel* was een Heer van groote geleerdheid, dapperheid, wijsheid en ervarenheid in zaaken van staat en van oorlog; hij diende, nog zeer jong zijnde, onder MAURITS, Prins van *Oranje*, met grooten roem; daarna werd hij beschreven in de Orde van de Ridderschap van *Holland*, en presideerde wegens dezelve ter vergadering van de Gecommitteerde Raaden. Zijne hoedanigheden zijn aftenemen uit een gedicht van den Ridder CORNELIS HOOFT, Drost van *Muiden*, daar die vermaarde dichter zig zelven uitput, om den lof van deezen Heer op toonen, zo ongemeen, als zijne verdiensten zijn, in top te vijzelen. In 't hoofd van dit gedicht, gemaakt in den jaare 1615, even na dat

de

de Heer *van de Boetzelaar* te *Muiden* op de verpachting geweest was, groet hij hem met deeze regels:

O edel hooft-tak van uw overouden ftam!
.... Kan drokheid u toelaten
Te denken, hoe gij lest waart heffen voor de Staten
De zenuw zonder wie nooit oorlog lang beftond.

En in het midden prijst hij hem dus:

Gij onder MAURITS *zijt geweest ter hoge fchole;*
Die fchildert met den zwaarde en met de fpiesfe fchrijft,
En fpreekt met grof gefchut, hoe Mars zijn handel drijft:
Want over-oudren deugt, die 't land plagt te genieten
En eigen moed u 't hart niet ongeprikkelt lieten.

Hij roemt daarna zijn groot beleid in ftaatszaaken, zijne wakkerheid, wijsheid, geleerdheid, aanminnige en deftige zeden, en vergelijkt hem bij AGRIPPA en MECENAS. Deeze Heer *van den Boetzelaar* was een groot minnaar der Franfche en Duitfche dichtkunst. Hoe zeer hij in de eerfte uitmuntte, is aftenemen uit de volgende verzen van denzelfden Heer HOOFT, in het meergemelde gedicht, daar hij de *Seine* dus fpreekende tot de Louvre invoert:

„ *Ik vind wel groot befcheid*
„ *Om u geluk te bien, o hof der Christenheid*
„ *Met d'eere die 't u is, dat ook van vreemde tongen*
„ *Uw tale word gebouwt en heerlijk opgezongen;*
„ *Dan dit verdriet mij, dat Ronfard, Bartas, Marot*
„ *En konden kronen niet met zulk een lof dit flot,*
„ *Als een* BARON van naam, die onder d'eerftelingen
„ In HOLLAND word geteld, *doet met zijn heerlijk zingen.*
Want immer word een taal in hoger eer geplant
Dan als haar, buiten 's lands, verheft een groot verftant.

Onder de werken van deezen Heer is een overzetting in ver-

zen van 't beroemd Fransch dichtwerk, genaamd *Eerste Week der Scheppinge*, door den Heer BARTAS. Den lof van dit rijmwerk, in den jaare 1623 in 't licht gekomen, heeft de Ridder CONSTANTIJN HUIGENS, in dit geestig tienregelig veersje, opgezongen:

Brand u het hart als nog in wetens-gierigheid,
Hollander, grage geest, naar ouderdoms bescheid;
Spoelt gij uw lusten nog in 't grondsop aller jaren
In de oude jonge week, die 't al in haar zag baren,
Al uit haar baren niet: loop nu niet gretig meer
Bezoeken op zijn erf den Franschen Leli-heer;
Loop niet zoo gretig na, tijd, middel, moeiten wagen,
Om aller dingen jeugd den vreemden af te vragen;
Neem BOETZELAAR *te hulp; hij weet een nader pad,*
*En toont u t'*ASPEREN *des werrelds Bakermat.*

Keizer MATTHIAS heeft deezen RUTGER WESSEL, en zijne twee broeders, *Werner Adolf* en *Gideon*, Ambassadeur in *Frankrijk*, met alle hunne nakomelingen, zoonen en dochters, ten eeuwigen dage, bij opene brieven van den 14den October 1612, gemaakt tot vrije Baronnen van 't *Roomsche Rijk*, en van alle zijne Koningrijken en Erflanden. De redenen, in de gemelde opene brieven vervat, zijn waardig hier kortlijk gemeld te worden, verstrekkende een roemruchtig bewijs tot bevestiging van het geen boven van dit geslacht gezegd is: *Edocti itaque*, RUTGERE WENCESLAE, *iis te majoribus ortum esse, qui celebrem a multis jam annis in ducatu Clivensi inter* EQUESTRIS *ordinis viros locum obtinuerint & egregiam cum in toga tum in armis erga Principes suos Sacrumque Romanum imperium fidem & observantiam probarint unde nomen sibi decusque singulare pepererint, & praecipuis provinciae illius dignitatibus ornati, primariis diversorum Comitum familiis per matrimonia jungi meruerint &c. Proinde ex certa nostra scientia animoque bene deliberato, sano accedente consilio & de Caesarea potestatis nostrae plenitudine te praedictum* RUTGERUM WENCESLAUM *a* BOETZELAAR, *fratresque tuos Germanos* WERNERUM ADOLPHUM *&* GIDEONEM, *tuosque*

que & illorum Collaterales liberos haredes & successores, legitimo matrimonio natos & nascituros utriusque sexus & ex iis in infinitum descendentes & descensuros, nostros & Sacri Romani imperii regnorumque ac ditionum nostrarum hæreditariarum, liberos barones fecimus, creavimus &c. Dat is: *Verstaan hebbende, dat gij,* RUTGER WESSEL, *zyt gesprooten uit zodanige voorouderen, van veele jaaren herwaard onder de Ridderschap in 't Hertogdom Cleve vermaard, in 't politike zo wel als in den oorlog, door uitstekende getrouwheid en aankleevendheid omtrent hunne Vorsten en het heilig Roomsche Rijk uitmuntend, waardoor zij een zonderlinge vermaardheid en luister verkreegen, en met de hoogste waardigheden derzelve Provintie versiert, verdiend hebben, met verscheide zeer aanzienlijke Graaflijke geslachten door 't huwelijk vereenigd te worden enz. Zo is 't dat wij uit onze zekere wetenschap, met rijp overleg, welbedachten raad, uit onze Keizerlijke volle macht u* RUTGER WESSEL VAN DEN BOETZELAAR *en uwe uwe volle broeders* WERNER ADOLF *en* GIDEON, *uwe en hunne zijdelingen, wettige erven, alreeds gebooren, of nog zullende gebooren worden, van beide sexen, mitsgaders alle hunne nakomelingen, ten eeuwigen dage, gemaakt en verklaard hebben onze en des Roomschen Rijks en onzer Koningrijken en Erflanden* vrije Baronnen, *enz. Rutger Wessel*, Baron *van den Boetzelaar*, is in den jaare 1632, in den ouderdom van zes-en zestig jaaren, gestorven; hij had bij zijne eerste vrouw twee zoonen en eene dochter; *Rutger*, vóór zijn' vader gestorven, een jong edelman van groote verwachtinge, heeft te *Leiden*, in den jaare 1618, in folio doen drukken, een Latijnsche Oratie, betijteld *de Bono Concordia.* De vermaarde PETRUS BERTIUS heeft zijne geleerde Voorreede voor 't boek van BOËTIUS, *de Consolatione Philosophiæ*, aan dezen Heer *Rutger* opgedragen, daar hij zijne wederzijdsche grootvaders, vader en oom, (de oom was *Gideon*, Ambassadeur in *Frankrijk*, hiervoor vermeld) noemt *viri omni seculorum memoria dignissimi*, dat is: *mannen aller eeuwen gedachtenis waardig; Philip Jacob*, die volgt; *Louisa.*

XIX. *Philip Jacob*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Asperen*, (de Heerlijkheid *Langerak* was, door *Rutger den Zeven-*

venden, op zijnen derden zoon *Gideon*, en zijne nakomelingen overgedragen; zie beneden *Gideon*) trouwde, eerst, 1631, *Anna*, dochter van *N.*, Vrijheer *van der Noot*, Heer van *Hogewoude* en *Aartswoude*, en daarna *N. van der Noot*, volle nicht van zijn eerste echtgenoote; hij had bij de eerste vijf zoonen en twee dochters: *Philip*, gebooren in 1632; *Anna Florentina*, in 1633; *Philip Jacob*, die volgt; *Karel*, volgt ook; *Rutger*, geboren in 16;6; *Amelia Louisa*, in 1636; en *Willem Maximiliaan*, in 1639.

XX. *Philip Jacob*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Asperen*, *Hoog* en *Aartswoude*, President van de Orde van de Ridderschap van *Holland*, en wegens dezelve presideerende ter vergadering van de Heeren Gecommitteerde Raaden, geboren den 5den Augustus 1634, gestorven den 24sten Maart 1688, trouwde, 1656, met *Cornelia van der Mijlen*, erfdochter van *Raaphorst*, gestorven den 24sten Junij 1703; hij had éénen zoon en zeven dochters: *Philip Jacob*, Heer van *Raaphorst*, getrouwd met *Jacoba Margaretha van Hardenbroek*, beide, in 1686, kinderloos gestorven; *Agatha Petronella*, in 1721 ongehuwd overleden; *Anna Adriana*, jong gestorven; *Anna Magdalena*, Vrouw van *Asperen* en *Raaphorst*, getrouwd met *Lamoraal*, Vrijheer *van der Noot*, in 1714 gestorven, nalatende eene dochter; *Anna Charlotta*; *Adriana Charlotta* en *Anna Florentina*, alle drie jong gestorven.

XX. *Karel*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Nieuwveen*, derde zoon van *Philip Jacob van den Boetzelaar*, en van *Anna van der Noot*, geboren den 30sten Augustus 1635, trouwde, eerst met *Anna van Mus*, Vrouw van *Waalsdorp*; daarna met *Anna Ferens*, en is in Januarij 1708 gestorven, nalaatende, bij zijne eerste vrouw, eenen zoon, *Philip Jacob*, die volgt; en twee dochters: *Cornelia*, ongehuwd gestorven, en *Elisabeth Philippina*, getrouwd met *N.*, Graaf van *Stirum*, wiens eenige dochter getrouwd is met *N.*, Prins van *Hessel Kassel*. Met Bij zijn tweede vrouw had hij *Jacob Godefroi*, die volgt; *Anna*, getrouwd met *N. van Stukken*, voormaals Envoije van den Koning van *Denemarken* bij deeze Republiek; en *Lodewijk*, Lieutenant-Colonel en Ritmeester van de Gardes, Hoogheemraad

van

van *Schieland*, in den jaare 1725 getrouwd met *Agatha Slicher*.

XXI. *Philip Jacob*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Waalsdorp*, had bij *Paulina Ibeman*, eenen zoon, *Philip Jacob* genaamd, die volgt.

XXII. *Philip Jacob*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Asperen*, zoon van *Philip Jacob* en *Paulina Ibeman*, geboren den 23sten Maart 1690, is getrouwd met *Constantia Maria*, dochter van *Benjamin Durrij*, Heer van *Haaften*.

XXI. *Jacob Godefroi*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Nieuwveen*, zoon van *Karel*, Baron *van den Boetzelaar*, en van *Anna Ferens*, beschreeven in de Orde der Ridderschap van *Holland* en *Westfriesland*, President van dezelve, voormaals gedeputeerde ter Admiraliteit te *Amsteldam*, namaals te *Rotterdam*, presideerende ter vergadering van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden van *Holland*, Hoogheemraad van *Rhijnland*, Bailjuw van '*s Gravenhage*, Bewindhebber van de O. I. Compagnie, enz. enz. heeft, bij *Magdalena Elisabeth*, Dochter van *Nicolaas de Jong*, Heere van *Ellemeet*, *Schipluiden* en *Hodenpijl*, Ontfanger-Generaal der Vereenigde Nederlanden, drie zoonen en vier dochters: 1. *Jacob*, 2. *Karel*, 3. *Nicolaas*, 4. *Charlotta*, 5. *Anna*, 6. *Maria*, 7. *Elisabeth*.

BOETZELAAR LANGERAK.

XVIII. *Gideon*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak*, Gouverneur van *Loevestein* en *Woudrichem*, derde zoon van *Rutger den Zevenden van den Boetzelaar*, en van *Agnes*, uit den koninglijken huize van *Bailleul*; door overdragt van zijnen vader, op den 15den October 1596, verlijd met de Heerlijkheid *Langerak*; stichter van de linie van *Boetzelaar Langerak*, heden in wezen. Hij werd, door Keizer MATTHIAS, gelijk gezegd is, gemaakt vrij Baron van het Roomsche Rijk en alle des Keizers erflanden; in den jaare 1614 werd hij benoemd tot Ordinaris Ambassadeur van deezen Staat bij den Koning van *Frankrijk*. Hij was een Heer van buitengemeene oprechtheid, ijver en wakkerheid omtrent den dienst en 't welzijn van deeze Repu-

bliek; hij is in den jaare 1634 gestorven, en heeft, bij zijne eerste Gemalin, *Johanna*, dochter van *N.*, Baron van *Pallant*, Heer van *Zeehlem*, gehad: 1. *Rutger Weyfel*, den 24sten Maart 1640, beschreeven wegens de Ridderschap in de Staaten van *Utrecht*, die bij *N. van Pallant* een kind had, dat jong gestorven is; 2. *Maurits*, ongehuwd gestorven. Deeze *Gideon* hertrouwde, na den dood van *Johanna van Pallant*, met *N. van Clermont d'Amboise*, zuster van den Marquis van *Gallerande*, gedeputeerde Generaal der Gereformeerden van *Frankrijk*, en had, bij deeze tweede Gemalin, *Frederik Henrik*, die volgt, en twee dochters, beiden ongehuwd gestorven. De gemelde *N. van Clermont d'Amboise* is, na den dood van *Gideon*, hertrouwd met *N.*, Hertog van *la Force*.

XIX. *Frederik Henrik*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak*, in den jaare 1674, wegens de Ridderschap van *Utrecht*, beschreeven in de Staaten van die Provintie, Brigadier van de Ruiterije ten dienste dezer landen, in 1674, in den slag van *Senef*, gebleeven, had, bij *Juliana Ferens*, een zoon, *Frederik Gideon*, die volgt, eene dochter, *Albertina Louise*.

XX. *Frederik Gideon*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak*, had, bij *Anna Maria Huninga van Oostwald*, een zoon, *Frederik Henrik*, die volgt, en eene Dochter, *Maria Sidonia*.

XXI. *Frederik Henrik*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak* en van *Schoor*, geboren den 15den Maart 1688, beschreeven in de Orde der Ridderschap van *Holland* en *Westfriesland*; voormaals Luitenant-Kolonel en Kapitein van de Gardes, Kolonel van een Regiment Infanterie ten dienste dezer landen; en wegens de voorsz. Ridderschap gedeputeerde in den Raad van Staaten der Vereenigde Nederlanden; Hoogheemraad van *Delfland*, enz. enz. had, bij zijne eerste Gemalin, *Ottiliana Philippina*, dochter van *Arent*, Heer van *Dorp*, Kolonel van de Ruiterij ten dienste dezer landen, Gouverneur van *Louvestein* en Drossaart van *Heusden*, eene dochter, *Juliana*, geboren den 13den October 1713, en bij de tweede, *Elisabeth*, dochter van *Franco Pauw*, Secretaris van de Auditiekamer van *Holland*, Hoogheemraad van *Delfland*, onder andere kinderen, *Anna Elisa-*

fabeth, vroeg gestorven, en *Anna Maria Elburg*, geboren den 7den April 1725.

Zie J. PONT. HEUTER, *in Carol. Audac.* fol. 155. GOUDHOEVEN, *Kronijk van Holland*, in 't Bijvoegzel, bl. 155. PONTANUS *en* SLICHTENHORST, *Gelderf. Geschiedenissen*, I. Deel, bl. 33. II. Deel, bl. 161. VOSSIUS, *Jaarboeken*. TESSCHENMACHER, *Annales Clivens.* DITHMARUS, *in Cod. Diplomat. Clivens. Juliac.* CHARPENTIER, *Hist. Geneal. de Cambrai:* AITZEMA, *Zaaken van Staat*, III. Deel, p. 144. PICARD, *Kronijk des Landschaps Drenthe*, p. 108 en 255. HOOFT, *Werken*, bl. 221. CONST. HUGENII *Otia*, p. 103. BRANDT, *Hist. der Reform.* I. Deel, *in de Bijvoegzelen*, bl. 54 en 55. S. VAN L. *Batav. Illustr.* enz.

BOGAARD, (Doctor *Adam*) wordt door BALEN, in zijne Beschrijvinge van *Dordrecht*, (bl. 204.) onder de Geleerden van die Stad geteld. Hij was, volgens hem, afkomstig uit een oud en eerlijk geslacht aldaar, en een zoon van WILLEM BOGAARD, die 'er, in 1425, Schout was. ADAM bekleede, in 1441, de waardigheid van Hoogleeraar in de Geneeskunst, en Rector der Latijnsche Schoole te *Leuven*, alwaar hij overleed, Ao. 1482, nalaatende éénen zoon.

BOGAARD, (Dr. *Jacob*) die, na Geneesmeester te *Antwerpen* geweest te zijn, Bestuurder der hooge Schoole te *Leuven* werd, en aldaar in het jaar 1520 overleed. Hij heeft geschreeven eene uitlegging over de practijk van AVINCENNA, in vijf stukken, die, volgens BALEN, in manuschript in de Bibliotheek te *Antwerpen* bewaard word. *Ibid.*

BOGAARD, (Mr. *Jacob*) zoon van Mr. ARNOLD BOGAARD, Raadsheer te *Mechelen*, en kleinzoon van den gemelden Doctor JACOB BOGAARD, die ook den rang van Raadsheer in 't Hof van *Mechelen* bekleede, en daarna President van den Raad van *Vlaanderen* werd. Hij overleed te *Mechelen*.

Ibid.

Bo-

BOGAARD, (*Jan Willemsz.*) geboortig van *Wezel*, doch bekend voor een *Amsterdammer*, vermits zijn naam, in de verschillen van de Remonstranten en Contra-Remonstranten, van den jaare 1620 tot 1632, zeer berucht geworden is, hebbende hij, mogelijk, te sterk geijverd voor de zaak der laatstgenoemden. In het jaar 1619, was hij aangesteld tot Schepen der stad *Amstel am.* Op den 16den Januarij van het volgende jaar was de beroemde REM BISSCHOP voor het Collegie van Schepenen ontboden; doch hij vond raadzaam, niet te verschijnen. Zijne vrouw daarvan de redenen te kennen gegeeven hebbende, werd daarop 't besluit genomen, het komptoir, de brieven, enz. van gemelden REM BISSCHOP te doorzoeken, dat door den Schout en twee Schepenen gedaan werd. Zij namen eenige schriften mede, en onder die eenen brief, waarin van de verandering der Regeeringe, in het jaar 1618, gewag gemaakt wordt. De Schepen BOGAARD werd, weinige dagen daarna, naar *Leiden* en *'s Hage* afgevaardigd, om de ontdekkingen, in 't Komptoir van BISSCHOP gedaan, te vergelijken met de bekentenisse, die zekere STOCHIUS te *Leiden* gedaan had. De zaak van BISSCHOP, weet men, liep in 't volgende jaar ten einde: ook is 't bekend dat 'er meer gemaatigdheid bij de *Amsteldamsche* Regeering begon plaats te krijgen, en dus de al te ijverige Gereformeerden van het kussen geweerd werden; 't geen dan ook de oorzaak was, dat BOGAARD, in de volgende jaaren, niet weder als Schepen aangesteld werd. In het jaar 1624 vinden wij hem weder, in eene andere schoon mindere waardigheid, als Luitenant der Schutterije: in welken rang hij zig bevond onder hen, die van hier uittoogen, ter versterkinge van het Staaten Leger voor *Bommel.* Het Vaandel, waarvan BOGAARD Luitenant was, stond onder bevel van den Kapitein JACOB JACOBSZ VAN HINLOPEN, Schepen, en den Vaandrig NICOLAAS CLOUK, zijnde in drie Korporaalschappen verdeeld. Onder den Korporaal JAN LETTEN stonden negen Adelborsten, agt onder CORNELIS KLAASZOON, en een gelijk getal onder CORNELIS JANSZ VAN ROERMOND. De twee Sergeanten waren ROELOF DE VRIJ en HANS DE KEIZER, bestaande de geheele manschap uit twee honderd twaalf koppen. Alle dezen waren vrijwillig uitgetogen, haakende naar niets anders, dan om het land en deszelfs ingezetenen van dienst te kunnen

ELF AMSTERDAMSCHE BURGERS, UIT BOMMEL GETOGEN, KWIJTEN ZICH DAPPER TEGEN DEN VIJAND.

nen zijn, tegen den algemeenen vijand. Niet alleenlijk hadden zij dien last gewillig aanvaard, maar zij namen ook te *Bommel*, met groot vermaak, dag en nacht getrouw de wachten waar. Naauwlijks waren zij binnen de gemelde stad, of die van *'s Hertogenbosch* ijverden om eenige voordeelen op de *Amsteldammers* te behaalen. Kapitein HINLOPEN en zijn Luitenant BOGAARD, hier voor willende zorgen, geboden hunne onderhoorige manschap, zig niet roekeloos buiten de Stad te begeeven, waardoor de vijand langs hoe stouter werd. De *Amsteldammers* alle die tergingen niet kunnende verdraagen, toogen ten getale van elf uit, om eenige vijanden te betrappen, waarvan zij 'er vijf gevangen namen, twee van hunne paarden schooten, en de overige deeden vluchten; waarna die van den *Bosch* het niet meer waagden, hen te ontrusten. Doch op Meiavond trokken eenigen van de onzen uit, om eenen Meiboom te haalen; zij kapten dien in het gezicht van den vijand, digt bij de *Maas*, bragten den boom binnen *Bommel*, en plantten dien op de markt, voor het verblijf van Kapitein HINLOPEN, met dit naamspeelend bijschrift.

Soo HINDELOOPEN *in een* BOGAART CLOEK*-elijck*.
En een VRIJ KEIZER *leeft in 't onbedwonghen rijck*,
Soo leeft ghij sonder jock, ó Batavierſche *Quanten*
Maeckt hier u vrijheit sterk, en wilt de Meij nu planten.

Op den 29sten van die zelfde maand kwam de gezegde manschap binnen *Amsteldam* te rug, en werd op den *Dam* bedankt en betaald.

Met voordagt heb ik dit uitvoerig verhaald: eensdeels om dat het mijnen stadgenooten tot eer strekt; ten tweeden, om hunne uittogten nader te bevestigen; ten derden, om te doen zien dot BOGAARD, kort daarop, 'er allerslechtst voor beloond werd. Dat hij, in den jaare 1626, Ouderling bij de Gereformeerden zijnde, sterk voor zijne secte was, gelijk boven gezegd is, bleek uit de voorspraak, die hij, met de Predikanten SMOUT en KLOPPENBURG, bij de Regeering deed, voor Kapitein ZWART, welke, bij de plondering van het huis op de *Oude Schans*, gegreepen was. Dan, zo het waar is, als of zij zouden hebben willen beweeren,

gen, dat ZWART en zijne medevangenen in eene goede zaak geijverd hadden, is het tevens waar, dat zij een onbestaanbaare daad verricht hebben, alzo men alles, wat naar de minste oproerigheid zweemt, veel min eene openbaare plondering, kan noch mag goedkeuren, en eene goede zaak nimmer daardoor kan bevorderd worden. In dit en het volgende jaar waren de opschuddingen binnen *Amsteldam* genoegzaam onophoudelijk. Het inbrengen van andere Regenten; het verleenen van meer vrijheid aan de Remonstranten; het ontwerp van de aanneeming van Waardgelders, in het jaar 1628; en vooral het aanstellen van Remonstranten tot Officieren van de Burger-Krijgsraad; dit waren zaaken, die de gemoederen tegen elkander hevig verbitterden, en waarmede BOGAARD, benevens anderen, zig moeide. De gemelde oproeren begonnen uittebarsten, met de aanstellinge van JAN KLAASZOON VLOOSWIJK tot Kapitein, in plaats van den overledenen Burgemeester PIETER DE VLAMING VAN OUDSHOORN, een man, die, om zijne onbezonnene uitdrukkingen, in 't jaar 1618, als Luitenant in die Kompagnie was afgezet, zijnde bekend voor een ijverig voorstander der Remonstranten. Wij zullen ons niet inlaaten tot een omstandig verhaal van zaaken, daar over voorgevallen, noch melding maaken van het aandeel, dat Doctor KAREL LENARDSZ en anderen daarin hadden; alleenlijk zullen wij hierbij voegen, dat eenigen uit de misnoegde Schutters, in de maand November, gecommitteerd werden naar den *Haag*, om hun bezwaar aldaar aan de Sijnode voortestellen; en dat onder hen, die daartoe verzocht waren, BOGAARD als de eerste gemeld wordt. De Regeering toonde zig zeer gebelgd over het gehouden gedrag der misnoegden. In 't laatst der maand December werden VAN GOETHEM en DINGSTEE voor Schepenen gehoord en weder losgelaaten; doch de Oud-Schepen JAN WILLEMSZOON BOGAART, Doctor KAREL LENARDSZ en anderen werden, den 5den Januarij 1629, mede ontboden, en op eenige stukken ondervraagd, waarop BOGAARD zwaarigheid maakte, den Schout mondeling te antwoorden. Hierop werd hun de tijd van drie uuren gegeeven, om zig te bedenken en naar huis te gaan. Na verloop dan dien tijd wederkomende, en bij de voorige weigering volhardende, werd hij, benevens LENARDSZ, in arrest gehouden, gelijk ook an-

anderen, als HARKE, CROESER, BRINGSTER en VAN GORTHEM, gevat werden.

Op den 13den Januarij antwoordde of bekende de Oud-Schepen BOGAART, dat hij het Request, aan de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland* gepresenteerd, geleverd had in handen van den Deurwaarder van gemelde Heeren Staaten. Het Request luidde als volgt:

Vertoonen met behoorlijke reverentie ende eerbiediging, de Ingezetenen, Schutteren, Burgeren en Negotianten der Stad Amsterdam, hoe dat verscheide onheilen en swarigheden in deeze stad Amsterdam ontstaan zijn. Soo door het extraordinaris getal van Waardgelders en de ongeregeltheden van deselven, als ook door eenige persoonen, de religie niet toegedaan zijnde, die eenigen tijd herwaards in verscheidene bedieningen zijn geraakt, waar door te vreesen staet dat meerder swarigheden sullen ontstaan, tot verstooringe van de waere Christelijke Gereformeerde Religie, en verderf deser goede Stede, ten sy tijdelijk daar inne werde versien. Waeromme sy supplianten haer ootmoedelijk keeren, tot U. E. H. Haere Hoog Mog. als Overheid versoekende, dat U. E. gelieve te besorgen, dat de floreerende Stad Amsterdam werde gesteld in haare voorige staat, welstand ende eenigheid, en dat ten dien einde de Waardgelders, mogen werden gereduceert tot het getal, in de affstandt van de satisfactie van Amsterdam uitgedrukt, ende deselve voorzien mogen werden met sodanighe Officieren, daer inne de goede Ingesetenen deeser Stede gerust konnen zijn, midsgaders dat voortaan in alle bedieningen mogen werden gebruikt, persoonen die de waere Gereformeerde Religie syn toegedaen, op dat de ruste ende welstand deser Stede ende de Kerke Christi in deselve alsso mag werden geconserveert. 't Welk doende.

Wijders bekende hij, met andere, na gedaane presentatie, alhier ter Stede eens of tweemaalen vergaderd te zijn geweest, en onderling besloten te hebben, dat men weder naar den *Hage* zoude gaan, om op het Request, aan de Heeren Staaten, apostille te verzoeken. Doch hij verklaarde tevens, van geen verdere Deductie of Remonstrantie te weeten, noch met eenige geestlijken of politiquen over het Request te hebben gesprooken, veel

min

min deliberatie daarover gehouden; maar dat alle communicatie, daarover gehouden, geschied was met die persoonen, waarmede hij in *'s Hage* geweest was. Ook ontkende hij iets te weeten van procuratie of getekende Requeste; verklaarende verder, dat Doctor LENARDSZ de Deductie, bij hem gepresenteerd, had gedaan buiten kennisse van hem, en van hun, die met hem in *'s Hage* geweest waren.

BOGAARD, den 20sten, weder gehoord wordende, was toen van gedachten, dat hij, als Burger, ongehouden was te antwoorden op de vraagen, hem door den Hoofd-Officier gedaan.

Den 29sten herhaalde hij zijne voorige gezegden, dat hij, naamlijk, wel in den *Haag*, doch bij de andere Burgers niet gelogeerd geweest was, noch met hun gegeeten had, dan na de overlevering van 't Request; dat hij toen van hun verstaan had, dat zij de Deductie hadden overgeleverd, en daarover bezwaard zijnde, dezelve te rug gehaald had: verklaarende verder wederom, ongehouden te zijn, op de vraagen van den Hoofd-Officier te antwoorden.

Daarop volgde, den 31sten Januarij, deeze Sententie.

„ Alsoo Jan Willemsz Bogaert oud Schepen deser Stede, geboren binnen Wesel, jegenwoordigh gevangen, buyten pijne en banden van ijsere bekent heeft, en mijne Heeren van den Gerechte voorts ghebleken is, dat hij gevangen, niet ignorerende de onrusten ende turbulente gemoederen van eenige Ingesetenen deser goeder Stede, hoe langs hoe meerder, hoewel sonder eenige gefondeerde oorsaken ende reeenen tegens hare wettige Regenten gecommoveert, door verscheyden diffidentien, op-genomen buyten waerheyd, ende contrarie de menichvuldige verklaringhe, bij de goede Regieringhe deser Stede meer-malen gedaen, hem vervordert heeft te gebruycken sekere onwaerachtige ende calumnieuse request tegens de Regieringe ende effectuelijck, tegens de wettighe Regenten deser Stede, ende uyt den name van de Burgers, Inwoonder deser Stede ingestelt, sonder dat hij ghevaanghen eenighe last van meerdere, als van weynighe syne Complicen daer toe ghehadt heeft, hv ghevanghen evenwel neffens eenighe quaetwillighe syne Complicen (hem met eenen Karel Leendertsz als de voorste en meeste beleyders presenterende) en in verscheyden ver-

ga-

gaderinghen ende Conventiculen tot dien eynde binnen deser Stede aengheleyt, gefrequenteert hebbende de ghemelte fameuse requeste aen eenighe leden van de Groot-Mog: Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant gherecommandeert, ende aldaer af geraden zijnde, van hun voornemen, daer na aen de Vergaderinge van hare Groot-Mog: gepresenteert heeft, sonder alvoren hun versoeck aen hare respective Magistraten bekent te maken, streckende 't selve tot voedinge ende vermeerderinghe van de diffidentien ende jalousie by eenighe quaetwillige tegens de Regenten deser goeder Stede opghenomen, omme met ende door den calomnieusen inne-houden van dien, de leden van hooch-ghedachte vergaderinghe verabuseert hebbende, deselve met een inghenomen impressie teghens deser goede Stede te conciteren, voorgevende als oft de goede Gemeynte onlydelijcke overlast ende quellagie, door de ordinaris Soldaten alhier ter Stede aenghedaen werde, daer nochtans mijne Heeren van den Gerechte tot op huyden van geene overlast en weten, noch oock hy ghevange ofte eenige van syne Complicen oyt aen mijn Heer de Schout, ofte den Heeren Schepenen, syns ghevanghens ordinarije Rechters, yet sulcx te kennen heeft ghegheven, dat hy ghevanghen door sulcke ghefabriceerde onwaerheyt ghetracht heeft tot cassatie niet alleene van eenighe meerdere soldaten tot voorstant van de goede Regeeringhe ende ghemeynte alhier aenghenomen, maer oock tot reductie ende minderinghe van 't ghetal der vorige deser stede soldaten, alles contrarie de gherechtigheyden ende contracten van deser stede weghen met hare Groot Mog: ghemaeckt, 't welck saken van Regieringhe zijnde hem ghevanghen int particulier niet roerden, ende daeromme, ende te meer ten respecte van syns ghevanghens qualiteyten, hy ghevanghen niet behoort hadde de gherechticheyden deser goeder Stede (die doch een yeder Ingeseten schuldich is voor te staen,) wegh te nemen ofte te verminderen. Dat mede by ghevanghen in de ghemelte Requeste hem niet ontsien en heeft, aen de goede Regieringhe deser Stede, conform de gherechtigheid ende Privilegien gemanieert, *per Calumniam* te imputeren de onrusten ende swaricheyden, alhier inder waerheyd door eenighe quaedwillige ontstaen, ende de sake daer by niet latende, oock der Regenten persoonen te insimuleren of dat door

haer noch meerder swarigheyd stont te verwachten, maeckende haer syne Wettighe Magistraten, alsoo verdacht, als of eenich merckelyk quaed by haer voorgenomen, waer teghens de goede Politie ende Ghemeynte, tot voorstand van de welcke sy nochtans by eede verplicht zijnde, alle hare Actien met aller discretie dirigeren, streckende sulcx alles om de Hoge Overigheid deser Provincie te bewegen tot veranderinge van de Regieringhe, die nochtans conform deser Stede Privilegien aangheselt ende continuelijck ghepleecht is, dehalven alsoo hy ghevanghen niet alleene syne Wettighe Magistraten ghecalumniceert, hare Groot-Mog: met valsche onwaerheyden een indruckinghe van diffensie teghens deser Stadt ghesocht heeft te gheven, tot veranderinge van de Regieringhe deser Stede, maer oock de onrusten ghevordert, ende de turbulente ghemoederen van eenige Inwoonders deser Stede meerder mit sulck syn doen verweckt heeft, die door misvertrouwen, ende quaedwilligheyd sonder oorsaken teghen de goede Regieringhe deser Stede opgenomen, van hunne Magistraet verre gealieneert, zijnde, droevighe commotie en confusie in desen staat en ruste van deser goede Stede lichtelijc soude hebben gecauseert, daer toe alreede by andere ten selven tijde de bane gheopent werde door inpertinente middelen tot dessolutie van der Schutteren eedt, zijnde de bande van ghehoorsaemheyt ende van de vordere schuldighe plicht, waer door de turbulente gemoederen haer precipiterende, middelen om de standt ende de ruste deser goeder Stede te behouden souden onnut ende ondienstigh ghemaeckt zyn, Alle 't welcke myne Heeren van den Gherechte considererende, ende omme te behouden de goede ruste deser Stede, niet connende 't selve ongehemerckt laten passeeren, te meer alsoo de voorsz. ghevangen by den Heere Officier ontboden ende versocht tot antwoorde op de vragen hem voor te houden, daer nae by continuel refus van 't selve, in detentie gehouden ende meermaelen ghehoort, ende hem syne faute aengewesen, ende hem bekent gemaekt zijnde, by soo verre hy de selve agnosceerde, dat myne Heeren van den Gherechte tot gratie ende volle remissie van syne excessen ghenegen waren, ende evenwel hy by syne quade opinien bleef, hebben sy gesien de informatie van den Here Offic. des gevangens bekentenisse voor soo vele hy gheconfesseerdt heeft

en-

ende gelet op alle 't gene tot ſyne ontlaſtinge heeft connen dienen den ſelven binnens Camers gecondemneert, ghelijk ſy hem condemneeren mits deſen in een mulcte van 2000 gulden, ende daerenboven in een honorable amende van binnen vier ende twintich uyren na de pronuntiatie van deſen, te compareren voor haere Collegien, aldaer ſchultkenninghe met ongedeckten hoofde van ſyne begane fauten, te doen, ende God, ende de Juſtitie om vergiffenisze te bidden, ende by weygheringhe van ſulckx, laſten hem te gaen uyt deſer Stede en de vrijheyd van dien, ende een myle int ronde, ende daer nyt te blyven den tyt van twee eerſtkomende Jaren, ſonder middeler tijt daer weder in te mogen komen op pene van meerder ſtraffe, doemende hem voorts in de coſten ſyner gevankeniſſe ende miſen van Juſtitie. Aldus ghearreſteerdt binnen Amſtelredam. By allen den Burghemeeſteren *Dempto* Geurt Dircxſz. en alle den Schepenen, behalven Hillebrand Schellinger ende Symon de Ryck, den 31 Januarij 1629. En binnen 's Camer gepronuncieert ten overſtaen van de Heeren Offic. ende alle den voorſz. Schepenen. Laeger ſtond by my der ſelver Steede Secretaris door laſt van de voorſz. Heeren Schepenen, *D. Moſtart.*"

Deſe Sententie uytgeſprooken ende van Jan Willemſz. Bogaert aengehoord ende wel verſtaen ſynde, heeft deſelvige van dat vonniſſe gheappelleert aen de Ed. Groot Mogende Heeren de Heeren Staeten van Holland ende Weſtvriesland ofte aen het Hof-Provintiael, ende daer het hem ſal gheraeden duncken."

Intusſchen hield hij zijn verblijf te *Haarlem* en in *'s Hage*, terwijl zijne Huisvrouw ELISABETH ROETERS, zijnen handel, die in een Zeepziederij beſtond, bleef waarnemen. Naauwlijks was hij uit de ſtad, of een meenigte van ſchotſchriften werden ten zijnen nadeele alomme verſpreid. In één van die werd hem zelfs ten laste gelegd, dat hij de gemeente zou beſtoolen hebben, met het verkoopen van zeep in te kleine tonnen; waartegen hij zig, door het in openbaaren druk uitgeeven van verſcheidene beëedigde verklaaringen, verweerde. In andere wenschten men hem ſchavot, galg en rad toe. Dus zag men in *Amſteldam*, met de tijden, de zaaken veranderen; want zeker is het, dat BOGAARD, eenige jaaren te vooren, door zijn bedrijf, den naam van een

getrouw Patriot zou verdiend hebben, daar hij nu dien van eenen muitemaaker kreeg, en ook als zodanig gevonnis werd. Uit eene ontmoeringe tusſchen hem en DE GROOT, die ons door BRANDT, in het leven van den laatstgenoemden, (bl. 425 en 426.) verhaald werd, blijkt, dat BOGAARD zig, na het eindige van zijn bannisſement, weder in *Amſteldam* bevond; dan, hoe zijn proces is afgeloopen, is mij niet gebleeken.

BOGAERDT, (*Hendrik*) een man, van wien de Roomschgezinde ſchrijvers getuigen, dat hij, door zijne geleerdhejd en ervaarenheid in de heilige ſchriften, zig een grooten naam verworven heeft. Hij was te *Leuven* aangeſteld tot Bacalaureus in de Godgeleerdheid, en werd daarna Prieſter te *Hellevoet*. Van den *Utrechtſchen* Bisſchop FREDRIK VAN TAUTENBERG had hij verlof bekomen, om de Beeldſtormers, Ketters en anderen, die leedweezen van hunne zonden hadden, van hunne misdaad te ontſlaan. Maar jammer is het, wordt daar bij gevoegd, dat een man, die zijn wederga daaromſtreeks niet had, en die rijker van geloof dan van geld was, zijne lusten zo verre den teugel vierde, dat hij zes kinderen bij eene Bijzit verwekte. Wij voegen 'er bij, dat het jammer was, dat de wetten der Roomſche Kerke het huwelijk verbieden, aan zulk eenen; die anderzins, ten minſten in dat geval, onzondig had konnen leeven. In het jaar 1572 werd hij door de woede der Geuzen omgebragt, en is dus onder de Roomſche Martelaars geſteld.

Zie *Oudheid van Zuidholland.*

BOGAERT, (*Abraham*) één onzer Nederduitſche Dichteren, die zig eenen naam gemaakt heeft, zo door zijne reize door Aſia, als door zijne Dichtwerken, onder andere *'t Geuzeveld* en eenige Tooneelſpellen; en niet minder door zijne ſchriften in onrijm, als de *Grondlegging der Nederlandſche Vrijheid*, vervat in drie boeken, behelzende al het voorgevallene, geduurende de ſluiting van het twaalfjaarige beſtand; en een verhaal van den Kersvloed, des jaars 1717. Gebrek aan noodige berichten ſtelt mij buiten ſtaat iets meer van hem te zeggen. Iemand, my hierin behulpzaam

zaam kunnende zijn, zal mij, ten dienste onzer Landgenooten, daarmede verpligten.

's Mans afbeeldzel vindt men geplaatst vóór de bovengemelde Dichtwerken, in het koper gebragt door HOUBRAKEN. Een ander heb ik thans voor mij, door A. DE BLOIS, en nog een in zwarte kunst, door P. SCHENK.

BOGARDEN, of *Pauliaanen*, ook wel *Tertiaanen*, was de naam van eenige Geestlijken, die naar de Orde van ST. FRANÇISCUS leefden. Zij hadden voorheen binnen *Amsteldam* een Klooster, dat omtrent het jaar 1409 moet gesticht zijn, thans de *Oude Waale Kerk* en het *St. Joris Hof.* De *Jeronimieters*, in het jaar 1457, van *Hoorn* vertrokken zijnde, verzochten de Broeders van de *Bogarden* om den ledigstaanden grond; zij bouwden op denzelven, met bewilliginge van den Proost van *Westfriesland*, èen steenen huis, waarvan de noordzijde hunne Kerk, en de zuidzijde hunne Keuken was. In 1461 begaven deze Monniken zig onder de Orde der *Kruisbroederen.* In het volgende jaar eenige oneenigheid onder hen ontstaan zijnde, betrokken sommigen van hun weder hun oude Klooster te *Amsteldam*, dat, in 1596, tot een Proveniershuis bekwaam gemaakt is.

Zie COMMELIJN; LE LONG; bl. 290; VELIUS, *Chronijk van Hoorn*, bl. 73.

BOGERMAN, (*Johannes*) vond zig, in het jaar 1566, wegens de omhelzing der Hervormde Leere, genoodzaakt, *Kollum*, een Dorp in *Friesland*, te verlaaten, vermits aan de voorstanderen dier Leere het verblijf aldaar, op lijf- en levens-straf, verboden was. De Schrijvers, die van deze vlucht gewag maaken, noemen alleenlijk den Pastoor van *Kollum*, zonder den naam van BOGERMAN te melden; doch dat zij hem daar mede bedoeld hebben, blijkt duidelijk. Dat 'er, ten dien tijde, in plaatsen, die slechts eenig aanzien hadden, drie Priesters, als één Pastoor, één Vicarius en de Præbendarius waren, is eene bekende zaak; en zulks was noodig, om dat de Doop, de Biegt, de Zielmissen, 't laatste Olijzel en andere kerkgebruiken, die voor de zaligheid noodzaakelijk gehouden worden, ruimte van bedienaaren vereisch-

eischte, om oud en jong te bedienen. BOGERMAN had, ten dien tijd, het geluk, dat zijne twee medearbeiders met hem in de leere der waarheid van een zelfde gevoelen waren, zo als wij straks nader zullen zien.

REGNERUS BOGERMAN, de vader van deezen JOHANNES BOGERMAN, was een vermaard Rechtsgeleerde te *Dokkum*; van Keizer KAREL DEN VIJFDEN, werd hij, in verscheidene zaaken van aanbelang, geraadpleegd en in aanzienlijke commissien gebruikt. REGNERUS liet na twee zoonen, JOHANNES en REGNERUS, welke laatste, in 1636, als Predikant, te *Harlingen* overleed; de andere was de Vader van hem, welke, door zijn Presidentschap van de *Dordrechtsche* Sijnode, vermaard geworden is. JOHANNES BOGERMAN *de Oude* schijnt van *Kollum* eerst de wijk naar *Steenwijk* genomen te hebben; vandaar, in 1574, weder verdreven zijnde, werd hij Predikant te *Jennelt* in *Oostfriesland*, en in 1576 te *Opleeuwert*. Daarna te *Bolswaart* beroepen zijnde, (1580) was hij, 1583, Preses van de Sijnode te *Franeker*, in welk jaar hij ook wederom te *Steenwijk* in dienst schijnt geweest te zijn. In 1592 was hij wederom te *Bolswaart*, bedienende nu deze en dan geene Gemeente bij leening, zo als in die tijden, wegens de schaarsheid der Leeraaren, veel in gebruik was. In 1593 werd hij beroepen te *Kampen*, 1596 te *Appingadam*, en 1598 te *Hasselt*, alwaar hij, na veel andere beroepen van de hand geweezen te hebben, overleed.

BOGERMAN (*Johannes*) *Johanneszoon*, werd geboren te *Opleeuwert* 1576. Van zijn' vader tot het Leeraarampt geschikt zijnde, verkreeg hij zijne eerste standplaats te *Sneek*, in het jaar 1596, en vertrok vandaar naar *Enkhuizen*, in het jaar 1603, en in het volgende jaar naar *Leeuwaarden*. Terwijl hij hier den dienst bekleedde, werd hij tot President van de beruchte *Dordrechtsche* Sijnode verkoozen. 't Is te overbekend, hoe de Remonstranten hem voor eenen van hunne strengste partijen gehouden hebben, en welk een lof en laster hij daar door heeft weggedraagen. Hemelsbreed verschillen zijne handelingen, wanneer men dezelven nagaat, zo als ze beschreeven zijn door UITENBOGAART en TRIGLAND, om niet te gewaagen van BRANDT, veel min van REGENBOOG,

BOOG, die zo ongemeen partijdig geschreven heeft, in de twee Deelen, die van hem 't licht zien, dat hij zig den naam van Historieschrijver onwaardig gemaakt heeft. Ik voor mij heb tot nog toe niets beter gevonden, om over 's mans daaden, zo wel als over de gantsche Sijnode, onpartijdig te kunnen oordeelen, dan de brieven van HALES en BLANCANQUAL, geschreeven aan DUDLEIJ CARLETON, in 12. ten tweedemaale gedrukt 1671, volgens de vertaaling van den grooten PH. VAN LIMBURG; welke brieven ons, wanneer wij op het Art. DORDRECHT, van de Sijnode zullen spreeken, bijzonder te passe zullen komen, om het gehouden gedrag van BOGERMAN in de gewigtigste voorvallen te doen kennen. In het jaar 1633, op den 8sten Augustus, werd hij, in plaats van Predikant in den *Haag*, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Franeker* beroepen, en verkreeg kort daarop den tijtel van *Professor Primarius*. Doch de gewigtige bezigheid, van het overzien der nieuwe vertaalinge van den Bijbel, belette hem, dat ampt voor den jaare 1634 te aanvaarden. Hij overleed den 11den September 1637, in den ouderdom van een-en-zestig jaaren, daalende met den vloek zijner vijanden en den zegen zijner vrienden in 't graf. In *Friesland* haatten hem eenigen zo sterk, dat zij hem, in plaatze van BOGERMAN, *hoofd van de Sijnode*, BOSERMAN, *hoofd van de snooden*, noemden. En nog in onze dagen heeft men hem, in eenige schotschriften, door éénen wien zulks, zo om zijn ampt als afkomst, het minst voegde, *President van de Hel* zien noemen. Wat aangaat zijne schriften; zijn boek *de Jesuitsche Catechismus* droeg hij op aan het Collegie der Staaten van *Friesland*, die hem, volgens Resolutie 1608, daar voor vereerden twee honderd guldens. Ook werd hij van dezelven, in het jaar 1614, plechtig bedankt voor de opdragt van zijne aantekeningen op het boek van GROTIUS tegen S. LUBERTI. Nog heeft men van hem: *Practijk van Boetvaardigheid*; eene vertaaling van *Beza's* beruchte boekje, over het Ketterdooden; en *Lijkreden op den dood van Prins Maurits*; *Troostbrief aan een Weduwe, over het afsterven haares mans*; en *Tractaat van de Lijdzaamheid*. Zijn Grafschrift te *Franeker* is van deezen inhoud:

JOANNI BOGERMANNO I. F. FRISIO, IN EXILIO NATO, ECCLESIASTÆ DISERTISSIMO, THEOLOGO DOCTISSIMO, VIRO PRUDENTI, SYNODI NATIONALIS DORDRACENÆ PRÆSIDI GRAVISSIMO, VET. TESTAMENTI INTERPRETI, AC INTERPRETATI RECOGNITORI ACCURATO, ACAD. FRANEQ. PROFESSORI PRIMARIO, DE ECCLES. ET REPUB. BELGICA DIFFICILLISMIS TEMPORIBUS OPTIME MERITO, PATRIBUS PATRIÆ CHARISSIMO, MANTIO INCOMPARABILI, VIDUA MOESTISSIMA MARGARETA PETRÆA HOC MONUMENTUM PONENDUM CURAVIT.

Obiit MDCXXXVII. XI. Septemb. ÆT. LXI.

's Mans afbeelding gaat, op onderscheide wijzen, in prent uit, met en zonder het Sijnode; men heeft het zeer fraai bij J. C. VISSCHER.

Zie E. L. VRIEMOET, *Ath. Fris.* pag. 284.

BOISOT, (*Lodewijk* of *Louis van*) wordt van de meeste Schrijvers voor eenen *Zeeuw* gehouden, schoon men kan zeggen, dat hij een *Brusselsch* Edelman geweest is. Verder weet men van zijne afkomst niets: een lot, dat hij met veelen van de eerste en getrouwste voorstanders en verdedigers der Nederlandsche Vrijheid, (waaronder hij een van de minsten geweest is) gemeen heeft. Ook weet men niet, dat hij zig, geduurende den befaamden Moord van *Parijs*, in *Frankrijk* bevond; zijnde hij niet dan met veel moeite, door eenige Monniken, uit de gevangenisse, waarin hij, ter oorzaake van den Godsdienst, gezet was, ontslagen. Ook vindt men geen naauwkeurig bericht, wanneer hij, in 's Lands dienst, ter weeringe der *Spaansche* dwinlandije, het zwaard heeft aangegord.

Allereerst vindt men van hem melding gemaakt, bij het zwaare beleg van *Middelburg*, door Prins WILLEM DEN EERSTEN, in den jaare 1573 en 1574, waartoe de *Spanjaarden* allen vlijt tot ontzet aanwendden. Geduurende den tijd van dat beleg vindt men gemeld, dat LODEWIJK VAN BOISOT, in plaatse van den gesneuvelden BOUDEWIJN EWOUTS, tot Admiraal van *Zeeland* aangesteld

ſteld werd: een ampt, 't welk, in dien tijd, meest aan Edelliede gegeeven werd, zo als dat van Vice-Admiraal aan mannen, die in de zeevaart volmaakt kundig waren.

Veel gerucht is 'er, in onze Gedenkſchriften, gemaakt van het beangſtigd *Leiden*, geduurende deszelfs tweede belegering; berichten, waarbij de nood der *Leidenaaren* niet vergroot wordt. Doch *Middelburg*, waarvan men minder gewaagt, leed niet minder, vermits de hongersnood 'er genoegzaam even ſterk was, en vooral, na dat Don LOUIS DE REQUESENS, opvolger van ALBA, alles wat hen mogelijk was, te werk ſtelde, om de ſtad te ontzetten, en MONDRAGON, even getrouw zijn aan Konings zijde, om die te behouden, als de *Leidſche* Magiſtraat, Bevelhebbers en Burgers, om *Leiden* aan den Staat te doen blijven. De hongersnood prangde die van *Middelburg* zo ſterk, dat de Burgers, toen de minſte gelegenheid zig ſlechts aanbood, om hun leven te behouden, zig ter vlucht naar *Vlisſingen* en andere plaatſen begaven, op hoope van 'er een ſtuk broods te bekomen. Sommigen van hun keerden wel weder; doch daar hun, als vluchtelingen, de inkomst geweigerd werd, ſtierven zij van honger voor de poorten. De nood der ſtad werd hierdoor kenbaar, doch nog meer door de onderſchepte en in 't cijffer geſchreevene brieven van MONDRAGON, van den 10den Januarij 1574, waarin hij, aan den gemelden REQUESENS, openbaarde, het niet langer dan tot den 15den of 16den van die maand te kunnen houden. Den 19den kwam zekere HANS COCQ, met een ſcheepje van *Antwerpen*, te *Middelburg* binnen, met hoop op ontzet; en op den 23ſten zond de *Spaanſche* Opper-Gouverneur JULIAAN DE ROMERO af, met een Inſtructie, wat de belegerden in acht te neemen hadden. Op den 14den was de groote vloot, Don LOUIS, zedert zijn aankomst, had doen gereed maaken, reeds van *Antwerpen*, ter ontzettinge van *Middelburg*, vertrokken; welke hij meende dat hem zijn aanſlag niet mislukken kon. Op den 27ſten kwamen zes kleine ſcheepjes van de vloot in 't gezicht van *ter Neuſe*. De *Zeeuwen*, vermoedende dat dit de geheele vloot was, maakten zig in een oogenblik vaardig, om dezelve te ontvangen. Dan het bleek eerlang dat zij ſlechts als beſpieders, van de zijde der Staaten, gekomen waren: want zij keerden terſtond

te rug, en kwamen niet voor den volgenden dag weder. Indien zij de *Zeeuwen* terstond aangevallen hadden, zouden zij, waarschijnelijk, bij verrasfing, zig den weg naar *Middelburg* geopend hebben. Want de *Zeeuwen* hadden de onvoorzichtigheid gehad, op de vermaaningen van ORANJE geen acht te slaan, voor dat zij de vloot zagen. Het eerste ongeluk, dat de *Spanjaarden* trof, was, dat één hunner grootste schepen, op een droogte, de barsten stiet; en het tweede, dat zij een eereschoot willende doen voor Don LOUIS, die tot *Bergen* gekomen was, om ooggetuige van den zeeslag te zijn, het vuur in de kruidkamer geraakte, waardoor vier-en-vijftig, van de zestig Soldaaten, die zig daarop bevonden, met Schip en alles in de lucht vloogen.

Twee dagen daarna vertoonden vijftien of zestien van de *Antwerpsche* schepen zig op de *Honte*, en tot op een mijl na bij *Vlissingen*. De Zeeuwen hun ontwaar wordende, voeren hun te genoete; na dat zij een wijle tijds schutgevaarte gehouden hadden, deeden zij de *Spanjaarden* te rug keeren, zonder eenig verlies van wederzijde. Omtrent twee uuren na den middag ging BOISOT op den vijand af, die toen voor *Romerswaal* lag. Het gevecht duurde bijna twee uuren, met zulk een hevigheid, dat alles in vuur en vlam scheen te staan. De Zeeuwen overwonnen eerst den Admiraal en Vice-Admiraal van *Antwerpen*, den Admiraal van *Bergen*, en zeven van de zwaarste schepen; één verbrandden zij; al het volk, dat men op dezelve vond, en wel zes of zeven honderd man bedroeg, werd gedood en in het water geworpen. Zij veroverden daarbij dertig metaalen en een menigte ijzeren stukken geschut.

Een ander gedeelte der *Spaansche* vloot vertoonde zig, dien zelfden dag, voor *Vlissingen*; maar wind en stroom der Schepen tegenloopende, zochten zij den aftogt en ankerden, na een klein schutgevaarte met de *Zeeuwsche* Helden gehouden te hebben. Op het eerste gedeelte was JULIAAN DE ROMERO, op het tweede SANCHIO D'AVILA als Bevelhebber. Alle de Bevelhebbers op der Staten Vloot waren, het zij door het schieten of door splinters, gekwetst, vermits de Admiraal het schieten verboden had, tot zo lange dat zij den vijanden het wit in de oogen konden zien. Op dien korten afstand genaderd, deed hij al het geschut te werk stel-

ftellen, en gebood aan boord te klampen. Onze held liep daarmede groot gevaar, en zou het, ware hij niet door een *Enkhuizer* Vlieboot geholpen, hebben moeten opgeeven; doch nu moest de *Spanjaard* zig overgeeven.

Met den morgen van den volgenden dag werd hij, tot fmarte van alle de vlootelingen, gewond naar *Vlisfingen* gebragt, hebbende een fchoot ontvangen op het verheevene van het kaakbeen, een vinger breed onder het oog; de kogel was doorgegaan tot aan de andere zijde boven de neus, een weinig hooger dan ze ingegaan was; waardoor hij het eene oog verloor.

De reden, waarom de *Zeeuwen* den vijand eerst aanvielen, was deeze. BOISOT had eenen brief van den Prins ontvangen, waarin deze begeerde, dat men hem vier goede Schepen van de Vloot zou toezenden, om die van *Antwerpen* te beter te kunnen keeren. BOISOT wist, aan de eene zijde, dit den Prins niet te kunnen weigeren; en aan de andere zijde, dat hij zijne magt daardoor te veel zou verminderen: dus vond hij raadzaam, op hoope van overwinning, met zijne bijhebbende Schepen, den vijand eerst aan te tasten, en dan den Prins de geëischte Schepen te zenden, vermits hij anders duchten had, dat zijne verzwakte magt door de *Spanjaarden* aangevallen zou worden. Boven al deed hem het voordeel van den wind daartoe befluiten. Ligtlijk verbeeld men zig, met welke ontroeringe Don LOUIS, op den Dijk van *Bergen op den Zoom*, het treurfpel aanfchouwde, daar hij alle zijne hoop in een nederlaag veranderd zag. Tot nog grooter fmerte moest hij zien, dat het andere gedeelte der Vloot, op de nadering van tien *Zeeuwfche* Schepen, de ankers kapte, en de vlucht naar *Antwerpen* nam; waarop dan ook de dappere MONDRAGON, na het doorftaan van alle wederwaardigheden, zig genoodzaakt vond, *Middelburg* bij verdrag aan den Prins VAN ORANJE over te geeven; dit gefchiedde op den 18den Februarij 1574.

Voor het bange *Leiden* was geen hoop van ontzet overig, dan te water; doch om het te onderneemen, werd tijd, de noodige middelen, en boven al een rijp overleg vereischt. De Prins was naauwlijks van zijne ziekte herfteld, of zijne gedachten waren daarop gevestigd. Zijne eerfte verrichting was, aan de zijnen te ge-

gelasten, ſchepen en voorraad van oorlog te bezorgen, en het volk bijeen te brengen, in zulken getale als men nodig dacht. Wetende hoe tot de uitvoering van zo eene gewigtige onderneeminge een bekwaam en ſtoutmoedig Admiraal nodig was, ontbood hij onzen Held met veertig Kapiteinen, zo te water als te land, en een aantal van agt honderd bootsgezellen en geſchut uit *Zeeland*.

Het doorſteeken der dijken was van die vrucht, dat 'er zo veel waters in 't land kwam, dat de belegeraars genoodzaakt werden, eenige van de door hen verſterkte Dorpen te verlaaten. De Prins zig te *Rotterdam* bevindende, zond vandaar den Kolonel DE LA GARDE, en den Raadsheer WASTEEL, naar *Delft*, om te verneemen, hoe veel het water in *Delfland* gewasſen ware, vermits het daarin liep door eèn gat, digt bij *Rotterdam* gemaakt; als mede door de ſluizen van *Rotterdam* en *Delfshaven*, van waar het verder in *Schieland* kwam, door de opening van den Dijk, die op de rivier den *Tſſel*, bij *Capelle*, gemaakt was; als ook bij *Tſſelmonde*. Dus bleef 'er niets overig, dan de hoogte des waters aan den eenen en anderen kant te weeten, om de landſcheiding door te ſteeken, en het water doorgang in *Rhijnland*, dat hooger dan *Delf-* en *Schieland* lag, te geeven. De gemèlde Heeren in *Delfland* zijnde, begaf BOISOT zig naar *Schieland*, daar hij het water nog tot geen bekwaame hoogte vond, vermits de opening bij *Rotterdam* langen tijd na die van den *Tſſel* gemaakt was: zodat men, volgens het bericht, dat hij aan den Prins gaf, beſluiten moest, nog eenige dagen te toeven.

Zijne Hoogheid had, in gevolge van het hem aanbetrouwd gezach, deze onderneeming opgedraagen aan den Admiraal BOISOT, betreffende de ſchepen en het bootsvolk, en over het krijgsvolk aan den gemelden Kononel DE LA GARDE. Terwijl de vloot, met alles wat daar toe vereischt werd, in orde gebragt werd, beval hij hun, met bijna drie honderd vijftig Soldaaten, en een groot aantal Pioniers en Graavers, de landſcheiding, aan den kant van *Delfland*, te gaan doorſteeken, op de voorheen daartoe bepaalden plaatſen. Een uur vóór den dag aldaar aangekomen zijnde, zetteden zij terſtond voet aan land, beſchanſten zig aan beide zijden, onder het bereik van vier of vijf musketten, en deeden zig, onder het voordeel der oorlogſchepen, op dien afſtand en op de

toe-

toegangen dekken en beschermen. Hunne pogingen gelukten buitengemeen: want het water liep met groot geweld in *Rhijnland.*

De *Spanjaarden* waren dezen arbeid niet ontwaar geworden, of zij kwamen van den *Leidschendam* en *Soetermeer* daarop af, en beslooten, door kleine schermutzelingen, de Staatschen aftematten, geen hoofdtreffen te waagen. Doch LA GARDE ontving hen zo wel, dat zij weder aftrokken. BOISOT wilde hen achtervolgd en den strijd gewaagd hebben; doch LA GARDE en andere Hopmannen vergenoegden zig met de landscheidinge gewonnen te hebben, en oordeelden hunne magt te gering, om iet verders te onderneemen. Van de landlieden werden zij ondertusschen deerlijk bedroogen; want dezen berichtten hun, dat 'er, tot aan *Leiden* toe, geene verhindering van eenen Dijk meer was, waarvan zij het tegendeel te laat ontwaar werden; en hadde de Voorzienigheid niet gezorgd, zij zouden hun oogmerk met zo weinig gevaars niet bereikt hebben.

Om op de ligte verschanzingen tegen allen aanval der *Spanjaarden* gedekt te zyn, deed de Admiraal de oorlogschepen ter rechter en ter linkerhand leggen. Doch dit was de grootste zwaarigheid niet: dezelve bestond daarin, dat zij verder moesten, schoon zij zeker wisten, dat aldaar de gantsche magt der *Spanjaarden* was, en dat in de Dorpen *Soetemeer* en *Wilsveen*, vanwaar zij slechts een halve mijl afwaren, zig ook een menigte *Spanjaarden* onthield. Zelfs zagen zij dat de vijanden zig aan hunne beide zijden verschansten, op een brug en in de huizen. LA GARDE liet 'er menig kanonschoot uit de schepen op doen, maar kon hun niet verhinderen voorttegaan. Zelfs deeden de vijanden, uit vreeze dat de Staatschen op hen zouden afkomen, eenige veldstukken aanvoeren, waar mede zij wel schooten, doch niemand beschadigden.

Intusschen deed LA GARDE den Prins, te *Delft*, van alles verslag, en ontving deszelfs raad en bevelen. De grootste zwaarigheid voor BOISOT en LA GARDE bestond voornaamlijk daarin, dat zijne Doorluchtigheid het gevaar zo wel niet konden doen bevatten, als zij het voor oogen zagen. Doordien alle de vaarten en kanaalen, tot over de boorden, met water bedekt waren, waren dezelve moeijelijk te vinden. LA GARDE, na 's Prinsen raad te heb-

hebben ingenomen, vertrok 's morgens weder naar de vloot, voerende met zig, op platboomde vaartuigen, die niet meer dan vier voeten diep gingen, halve kartouwen, die omtrent zes-en-twintig ponden ijzer schooten. Op zijne terugkomst bij den Admiraal werd in den krijgsraad besloten, bij de verschanzingen van de landscheidinge goede wacht te doen houden, de oorlogschepen daar bij te laaten; met het overige van de magt, bij nacht, te avanceeren, en den vijand, bij het schijnen der maane, aantetasten; dit kon niet vroeger geschieden, van wegen de geweldige moeite, die 'er was, om de vaartuigen te water en in de vaarten te brengen. Om agt uuren begon men, uit de vier kartouwen en andere stukken, op bovengemelden brug en huizen geweldig te schieten, om de *Spanjaarden* vandaar te drijven; doch hoe hevig en lang men ook schoot, zij bleeven daar zij waren.

Terwijl de Staatschen hun best deeden om aan land te geraaken, en de *Spaanschen* te verdrijven, bevonden zij, dat de vaarten en kanaalen zo verre niet strekten, als zij zig verbeeld hadden, maar dat dezelve op een halven musketschoot van het Dorp eindigden. Dit hadden zij niet kunnen ontdekken, doordien zij voorheen niet dan met kleine schuiten over land gevaaren waren. Zij stelden wel de Gravers te werk, om de noodige diepten te maaken, doch bevonden ras de onmogelijkheid, om dit, zonder veel tijdsverzuim of gevaar, te verrichten; ten allen gelukke bleek het, dat de *Spanjaarden* gebrek aan kruid hadden; want zij zouden hun merkelijk hebben kunnen benadeelen. Dus liep de dag (17 September) ten einde. LA GARDE ging weder in de verschanzingen, en de Admiraal op de vloot.

Naderhand vernamen zij eerst hun geluk, van door één voet waters te rug gehouden te zijn, ziende toen dat geen van hun te rug zou hebben kunnen komen, het zij door de bezetting die in de huizen lag, en andere strekten die 'er de *Spanjaards* hadden; ook had het hun niet belet te zien welke een meenigte van vijanden hen op den dijk verwachtte. Het grootste ongeluk dat de Staatschen bij den aftogt overkwam, gebeurde meer bij toeval, dan door de magt der vijanden. De Hopmannen CATTEVILLE en DURANT, zig met dertig mannen achter, eenige hoopen turf be-

begeeven hebbende, hadden den gantschen morgen den vijand veel nadeels toegebragt, nu weder willende vertrekken, moesten zij zig bedienen van een kleine schuit, waarmede zij overgevaaren waren, vielen hals over hoofd daar in, waardoor de schuit omsloeg, en de twee gemelde Hopmannen met nog tien of twaalf anderen verdronken.

De Admiraal BOISOT en de Kolonel LA GARDE verzochten den Heere VAN DER AA, den Prins van het vorgevallene te willen berichten, en tevens aan zijne Doorluchtigheid voorslaan, of het niet dienstiger zijn zou, den doorgang aan eenen anderen oord te zoeken; en of hij het niet raadzaamer oordeelde, den *Leidschendam* aantetasten, om vandaar in de *Vliet* te komen; dat het dezelfde moeite in had, als of zij door de bruggen getrokken werden, en dat zij het voordeel 'er door zouden genieten, van in het *Meir* van *Soetermeer* te kunnen komen, welk grootelijks ten voordeele van de schepen zou dienen, als kunnende de kanaalen en sloten geheel ontgaan. De Raadsheer WASTEEL, die dag en nacht met zijne gedachten werkzaam was, openbaarde den hoofden eenen anderen doortogt, hem aan de hand gegeeven door de zulken, die het land volmaakt kundig waren; hij oordeelde zig verpligt te zijn, hun daarvan bericht te geeven; te meer, daar hem verzekerderd was, dat men met weinig moeite uit *Schieland* in *Rhijnland* konde komen, en langs dien weg op verre na zo veele wegen en dijken niet ontmoeten zou, als langs dien weg, welken zij nu beproefd en op het oog hadden, zijnde in den eerstgemelden veel meer doortogten, en geen gebrek aan water.

LA GARDE besloot dit met twee of drie kleine vaartuigen te onderzoeken. Maar vervolgens den grooten omweg in aanmerkinge neemende, en dat het, mogelijk, noodig zou zijn, zig elders neder te slaan, vond de Admiraal geraden, met agt galeijen en omtrent tagtig muskettiers, half *Franschen* en half *Waalen*, met LA GARDE te gaan. Kort na den uittogt bevonden zij aldaar meer waters dan op de voorgemelde plaats; loopende het water alhier zelfs over de landscheiding; zo dat zij 'er over kwamen, zonder eenige opening gemaakt te hebben. Dus zochten zij de landscheiding van *Schieland* en *Rhijnland*, en geraakten tot aan de sluizen, waar zij door moesten. De vijanden waren twee dagen

te

te vooren vandaar geweeken, zijnde op alles bedacht, behalven daarop, dat de Staatſchen dezen weg zouden kiezen: te meer, daar zij hun elders bezig zagen, als of zij raadloos waren.

Het opmerkelijkſte van dit alles was, dat noch BOISOT, noch zijne leidslieden wisten of aldaar ook *Spanjaarden* waren. En in de daad, de geringſte wacht zou hen hebben kunnen noodzaaken te rug te keeren. Dan op de onverwachtſte wijze den kans ſchoon ziende, lieten zij denzelven ook niet voorbij gaan. De ſluis werd gebroken, en twee ſchepen op de wacht laatende, voeren zij voort in *Rhijnland*.

Intusſchen dicht aan *Soetermeer* genaderd zijnde, vreesden zij de *Spaanſche* wacht op den toren, door welke hun voorneemen ook zou verhinderd geworden zijn. Evenwel nog meer moedig dan bevreesd zijnde, beſlooten zij voort te gaan, vermits het water hen niet ontbrak; dus naderden zij den *Heeswaartsweg*, die zig van *Soetermeer* naar *Benthuizen* uitſtrekte. In deeze twee Dorpen vonden zij eene bezetting van *Spanjaarden*, die de Staatſchen zo weinig wachtende waren, dat deze reeds gerangeerd waren, eer zij hen ontwaar werden. De Gravers werden terſtond te werk geſteld; en ten hunnen gelukke zagen zij het water hand over hand aanwasſchen.

Het beſluit was toen dat de Admiraal, met zijne ſchepen, aldaar op de wacht zoud blijven, en indien de vijand, met alle magt, op de Verſchanzingen mogt komen aanvallen, de Soldaaten zig dan in allerijl naar de ſchepen zouden begeeven. Doch, zonder veel geruchts, maakten de Staatſchen hunne begraaving zo ſterk, dat twee duizend mannen werk zouden gevonden hebben om hen te verdrijven. Verder was het beſluit dat de LA GARDE te rug zou keeren, om de geheele magt te doen aanrukken; 't geen hij ook deed, na dat CROMBERG een uitmuntenden aftogt gedaan had. De *Spanjaarden* zagen hem wel in orde aftrekken, maar waagden het niet één ſchoot op hem te doen; daar, echter, een klein getal hem hadde kunnen vernielen: want die moedige krijgsman had alles laaten voorbij trekken, en was alleen met ſlechts vijf-en-twintig man achter gebleeven, om een ſchip van *Delft*, de *Arke Noach* genaamd, aftebrengen; welk ſchip men reeds beſlooten had te verbranden, om reden dat het, door al 't boots-

bootsvolk, uitgenomen den Schipper, in den nacht verlaaten was; doch de moed van LA GARDE en de naarstigheid van Hopman CORNELIS KLAASZ, Vice-Admiraal van *Vlissingen*, bewaarden het, schoon het hun wel drie uuren deed vertraagen, om dat het eerst van zijn inhebbend geschut moest ontlaaden worden. Het zal niet ondienstig zijn, dit schip wat omstandiger aan de gedachten van onze Leezeren te vertoonen.

Dit gevaarte dan was van twee schepen aan een gehecht, hebbende platte bodemen, en te zamen door planken aan een gelascht; echter zo verre van elkander, dat 'er een voegzaame ruimte tusschen de twee schepen bleef. Het werd door zeilen noch riemen voortgebragt, maar door drie raderen, die zig in de ruimte tusschen de twee schepen vertoonden; zijnde deze raderen gelijk aan die der watermolens, uitgenomen dat ze door kracht van twaalf mannen bewogen en in werkinge gebragt werden. Rondsom was het met zulk eene borstweeringe voorzien, dat vijftig Soldaaten, Kanonniers en anderen, die daarin geplaatst konden worden, schootvrij waren. Inmiddels waren reeds eenige Galeijen naar den Admiraal afgezakt; en hunnen togt wel overlegd zijnde, rukten zij met het overige van de vloot, leeftogt, geschut en krijgsbehoeften aan, behalven zes schepen, die op de wacht gelaaten werden, met een groot aantal manschap daar in.

Dit kwam den *Spanjaards* zo onverwacht voor, dat zij, zelfs zonder om te zien, het Dorp *Benthuizen*, en daags daaraan *Soetermeer* verlieten, werwaards de Admiraal CITADELLE met eenige Soldaaten zond.

De gantsche vloot dan bij den Admiraal gekomen zijnde, en goede opening langs dezen weg hebbende, (men dient zig hier bij te erinneren, dat alle de wegen van dat gewest als kleine dijken waren, tusschen twee wateren, hebbende aan beide zijden kanaalen en grachten, in de lengte en breedte) kwam hij tegen den avond, met twintig schepen, aan de andere zijde, in een schoone ruime vaart, en zette den togt des morgens wel dapperlijk voort, schoon aan wederzijden besloten tusschen huizen, die hij, zo zij met *Spanjaarden* bezet waren, moest overmeesteren, of ledig zijnde, verbranden, naar de gelegenheid zulks vereischte. LA GARDE den Admiraal dus bezig ziende, en reeds tot zo

verre gevorderd, deed alles vlijt om zijn bijhebbende manschap 't scheep te doen gaan; dan, geen bericht van den Admiraal bekomende, was hij niet weinig beducht voor het geen hem, met een minder magt, uit de huizen, die hij voorbij moest, kon bejegenen, als onkundig zijnde dat achter zeker klein meir de *Noordam* was, 't geen hem bij de ontdekking niet weinig verheugde.

Een van deze huizen tusschen het gemelde Meir en *Soeterwoude* was vol *Spanjaarden*, die dapper op den Admiraal vuurden, waarin deze hun van zijnen kant niet schuldig bleef. De Staatschen, schoon meester van *Benthuizen*, zagen, hoe nodig *Soetermeer* hun was; en ook dit viel, door medewerking der Voorzienigheid, bijna zonder 'er moeite om te doen, in hunne handen; waarna de Admiraal op *Benthuizen* weinig acht gaf, en met zijn volk en zwaar geschut de komst van LA GARDE gerustlijk afwachtte. Deze bereikte dan ook *Benthuizen*, en deed het bezetten: betrekkende de Admiraal met de zijnen den *Noordam*, die door de *Spanjaarden*, misleid door de zes schepen, die aan de landscheidinge gebleeven waren, des nachts verlaaten was.

Hier, echter, moesten zij, door gebrek aan water, halte houden, en naar deszelfs meerderen aanwas wachten. Inmiddels kreegen zij aldaar de versterking van den Heere DE NOIJELLES, en vertoefden 'er eenige dagen. Binnen *Leiden* werd, geduurende al dien tijd, de grootste elende geleden. BALDEUS zocht, door middel zo wel van vriendelijke als gestrenge brieven, zijn oogmerk te bereiken. Sommige brieven, van *Utrecht* komende, en door tien *Leidenaaren* getekend, maakten de belegerden genoegzaam ten einde raad; zij bedienden zig van eene listige onderhandelinge, om den Prins van ORANJE kennis van hunnen nood te doen krijgen.

BOISOT en anderen, dien het ontzet aanbetrouwd was, verzuimden niets, om middelen ter ontdekkinge van eenige wegen uittevinden; maar al hunne vlijt was tot nog toe vergeefsch. Om zig dan van den blaam, dien eenige misnoegden hun opleiden, te bevrijden, baden zij den Prins, zelf op de Vloot te komen, om van hun gehouden gedrag en verrichting ooggetuige te zijn. In 's Vorsten tegenwoordigheid dan, werd, na rijp overleg, besslooten, dat men zig, in den nacht van den 23sten September, met

twee

twee honderd Musquettiers, zou gaan plaatsen op den weg of dijk, *Stompjesweg* genaamd, hoe groot het gevaar daartoe zig ook opdeed; dit geschiedde, meer om eenige misnoegden ten wille te zijn, dan met verwachting van een goeden uitslag.

Doch, alzo 'er geen tijd genoeg voor handen was om het beflotene op den gestelden tijd ten uitvoer te brengen, moest het, vermits de Prins zig weder naar *Delft* begaf, uitgesteld worden tot den volgenden dag, rekenende de Bevelhebbers als dan, een uur of twee voor de aankomst van den dag, aldaar geplaatst te kunnen zijn. Een menigte Schanskorven werden intusschen gereed gemaakt, vermits zij voorzagen, noodzakelijk tusschen twee *Corps de Garde* het volk te zullen moeten logeeren, in plaatsen, die niet meer dan een muskesschoot van elkander lagen.

De Admiraal, willende zelf aldaar tegenwoordig zijn, nam twee Galjooten, plaatste daarin de Musketiers, en de overigen in kleindere vaartuigen. Hij schikte honderd *Franschen* aan de eene, en honderd *Waalen* aan de andere zijde, en tusschen hen de Hoplieden, die de Graavers aan het werk zouden helpen. Kortom, alle mogelijke voorzorg was daarbij te werk gesteld, vermits het ontzet van *Leiden* alleen afhing aan het vinden van toegang tot de Stad, en het overmeesteren, met den uitersten spoed, van de eene plaats na de andere; doch tot hier toe had zulks, door gebrek aan water, onmogelijk geweest, en scheen het ook nog te zijn, vermits in den tijd van agt dagen, dat zij te *Noorddam* geweest waren, het water niet meer dan drie of vier duimen gewassen was; ja, zelfs had een Noordwestewind hetzelve weder doen zakken; dat geen geringe vrees veroorzaakte, vermits men alle ogenblikken te duchten had, dat de belegerden het zouden kamp geeven, geen uitkomst kunnende verwachten, dan alleen die van den wind afhing; moetende, indien het Gode behaagde, de wind meer water geeven in drie dagen, dan de vloed in drie weeken kon aanbrengen.

De Admiraal zag duidelijk dat hem geen weg open stond, dan tusschen *Soeterwoude*, het huis te *Swieten* en *Leiderdorp*; en aldaar verwachtten hem ook de belegeraars, in de lengte van een Musketschoot; houdende de *Spaanschen* zeer goede wacht tusschen *Leiderdorp* en het huis te *Swieten*. Doch wilde men vor-

deren, men moest ze niet alleen van daar verdrijven, maar 'er zig ook versterken, om de Graavers gelegenheid te geeven om eene opening te kunnen maaken. Dus moest de Soldaat aldaar, op genade van 't grof geschut en het klein geweer, voet aan land zetten.

Binnen 's lands ontbrak het niet aan morrenden, die van oordeel waren, dat alles zo ligt kon geschieden, als zij het zeiden. En, echter, het bevel, om den gemelden *Stompjesweg* te bezetten, was en bleef, wat vlijt 'er ook aangewend werd, ondoenlijk. Morden dezen, niet minder was de beroerte binnen het bange *Leiden*, welke zo verre ging, dat de gadelooze trouw van den uitmuntenden VAN DER WERF op de strengste proef gesteld werd. Dan, wat gekeurt 'er? Toen de nood ten hoogsten top gestegen was, gaf God eenen sterken Zuid-Westen wind, en geweldigen vloed, waardoor het water, binnen tweemaal vier-en-twintig uuren, meer dan een halven voet gewasfen was. Van dezen onverwachte zegen besllooten de Bevelhebbers gebruik te maaken; zij stelden zig in slagorde, en gaven alomme bevelen, hoedanig men zig in den aantogt zou gedragen, wel voorziende, dat de *Spanjaarden* alomme langs den weg, dien zij te kiezen hadden, sterk op een gedrongen waren, en in hunne schuiten goede wacht hielden; het eenige dat hun ontbrak, waren bootsvolk en roeijers. Op den avond van den eersten October, omtrent elf uuren, werd op deze wijze de togt ondernomen.

De Admiraal, met de helft der vaartuigen ten oorloge toegerust, hield de slinkerhand naar *Soeterwoude*, de Vice-Admiraal, met de andere helft, de rechter, naar het Huis te *Swieten*, zijnde bijna een Snaphaanschoot van elkander; de middenweg werd gehouden door LA GARDE, met de kleinere vaartuigen, opgepropt met Soldaaten, Graavers, Schanskorven, enz. om daarmede te landen.

De *Spanjaarden*, die zig in hunne vaartuigen bevonden, deze moedige helden dus recht op hen ziende aankomen, sprongen aan land, laatende bij de veertig vaartuigen, ruim zo goed toegerust als die der Staatschen, in den loop, zonder een eenigen schoot te doen.

LA GARDE was, met een kleine schuit van twee riemen, een wei-

weinig vooruit gevaaren, om orde op de landing te ſtellen, en de Graavers aan het werk te helpen; niemand kon denken dat de vijand het zo ligt zoude opgegeeven hebben. Hij was dus de eerſte, die aan land trad, en werd gevolgd door vier Hoplieden: OTTRAN, BOUCHARD, GRENU en LA DERIERRE, die de Graavers en Schanskorven terſtond in orde ſtelden.

De vijanden hadden inmiddels begonnen Verſchanzingen te maaken achter de boomen, van het eene dorp tot het andere; doch hun ontbrak tijd en moed om dat werk te volvoeren, wordende zij te gelijk door het water overvallen; want het ſtond toen reeds een half voet hoog op den dijk; des de Staatſchen niet meer dan een voet diepte behoefden te graaven; 't geen, op twee of drie plaatſen, binnen den tijd van één uur, vóór het aanbreeken van den dag, volbragt was, zonder dat de *Spanjaarden* iets ter hunner verhinderinge ondernamen. Dapper deed zig inmiddels het geſchut der ſchepen, in de dorpen en verblijfplaatſen der vijanden, hooren; dat der vijanden deed hen geen den minſten hinder.

De doortogt tot dus verre geopend zijnde, begaf de Admiraal zig mede aan land, om den arbeid te doen verhaasten; weder 't ſcheep gegaan zijnde, voer hij door aan de eene, en de Vice-Admiraal aan de andere zijde, volgens de onder hen beraamde orde, hebbende de ſchepen met victualie en ammunitie tusſchen hun beiden. Zij waren, echter, nog maar weinig wegs gevorderd, of het water begon weder te ontbreeken; de grootſte ſchepen raakten genoegzaam aan den grond; des 'er van den nood een deugd moest gemaakt worden. De fiere *Zeeuwen* vonden thans gelegenheid om hunnen moed en trouw te toonen; want de meeſte van hun, op de *Spanjaards* fel gebeeten, ſprongen in 't water, als of zij de Schepen op hunne ſchouders door den vloed wilden dragen.

Na dus een wijl gearbeid te hebben, naderden zij aan de *Meerbrugge*, in welk ruim water zij eenige *Spaanſche* vaartuigen vonden, die met 'er haast verlaaten werden; doch de manſchap niet ras genoeg in 't vluchten zijnde, werden eenigen van hun gevangen. Thans werd men den ſchrik duidelijk ontwaar; want zij lieten zig vangen door ongewapend bootsvolk, waarvan

'er ten hoogsten twee of drie in één schuit waren. De grootste smart voor LA GARDE was, dat hij, zonder eenige gewapende manschap, zig in één der schuiten bevond; want anders zou 't ligtlijk mogelijk geweest zijn, twee groote vaartuigen, bezet met een aantal mannen, allen wel gekleed, schijnende aan de mantels, die zij omhadden, Bevelhebbers te zijn, (doch Bevelhebbers, die de vlucht naar *Voorschoten* namen) te overmeesteren. Sommigen van de achterhaalden werden, door de verbitterde *Zeeuwen*, met lange verroeste degens doorstoken. 'Er wordt algemeen vehaald, dat een *Vlissinger* Bootsgezel den borst van zekeren *Spanjaard* opensneed, het hart 'er uit haalde, zijne tanden in hetzelve floeg, en het daarna wegwierp; volgens anderen bragt hij dit hart met zig te *Leiden*. 'De meeste Historieschrijvers beschrijven het vluchten en de wanorde onder de *Spanjaarden* als zonder voorbeeld, en niet minder dan de vervolging en moord, die onder de gevangenen aangerecht werd. Tot den algemeenen schrik onder de belegeraars hielp niet weinig, het in den brand steken der huizen, door de Staatschen, te *Soeterwoude*; als mede, dat zij, met het grof geschut, dat aan de *Noordam* gelaaten was, hun onophoudelijk kwelden. Het gevolg van hunnen schrik was, dat zij, door hunne vlucht, meer dan honderd, zo groote als kleine, vaartuigen achter lieten, waarmede zij gedacht hadden, de gantsche watermagt van den Staat te zullen verdelgen. Dan wat vermag de hoogmoed, of magt, wanneer zij door een hooger, een hemelsch vermogen bepaald wordt? Zij, die naar *Voorschoten* vluchtten, en het gevaar dachten ontkomen te zijn, bedienden zig van het huis van zekeren JACOB CLAESZ. staande aan de vaart tusschen *Leiden* en *Delft*, met oogmerk om zig aldaar te versterken. Ook gebruikten zij, ten dien einde, een stuk geschut, dat zij daaromtrent vonden, doch alles zonder den Staatschen eenigen hinder toe te brengen.

Kort daarna bevong de schrik ook hun, die zig in de Schans te *Lamme* bevonden; en ware het den Staatschen mogelijk geweest, alles te gelijk te doen, zij waren, door den angst, bij den eersten aanval reeds verjaagd geworden. Maar niet alleen de tijd, maar ook het gevaar, langs een kanaal, waardoor slechts één schuit tevens kon, belette hun een Sterkte, rijklijk van geschut

fchut en volk voorzien; te overmeesteren. Dus oordeelden de Bevelhebbers het raadzaamer, alles wat 'er vereischt werd, bij één te doen brengen, om met den aanvang van den volgenden dag dien Schans met grof gefchut te doen befchieten, indien de vijand zulks afwachtte.

Wanneer wij tot de befchrijving van *Leiden* zullen gekomen zijn, zullen wij zien, hoe deerlijk het binnen de Stad, zo door de verdeeldheid der burgeren, als door de pest en ondraagelijken hongersnood, gefteld was, ten zelfden ogenblikke, dat hunne verlosfing niet meer dan een kanonfchoot van de benaauwde Stad was, en één der *Leidfche* Burgervaderen, in al den druk op de wallen ftaande, het genoegen had, tegen de rondsom hem ftaande uitgeteerde geraamten te kunnen zeggen: *Ziet daar, mijne kinderen, daar achter dat Fort is ons brood; wat dunkt u, zullen wij het daar laaten? Laaten wij liever met de nagels de Sterkte afkrabben, en het van daar haalen.* Dan de nood was nog niet op 't hoogst: tusfchen hun en de aangeweezene Sterkte lagen de *Spanjaarden* nog, en de Schans was zo ligt niet te overweldigen.

Thans overleide de Raad, wat hun, in dit hachelijk tijdftip, te ondernemen ftond; het befluit was, dat men niet anders konde doen, dan zig bij nacht op den weg, tusfchen *Lammen* en *Leiderdorp*, te verfterken, in de hoop van daar door middel te zullen vinden, om den mondkost, met kleine fchuiten, uit de Vloot in de Saad te haalen, en de grootere vaartuigen in het *Paapenmeir* en aan de *Meerbrug* te laaten leggen; dat, naar hunne gedachten, zonder gevaar kon gefchieden. Ook meenden zij den Schans te *Lamme*, (die, echter, fterker fcheen dan zij wezenlijk was,) wel met geweld te kunnen aantasten.

Dan, fchoon de *Spanjaarden* toonden, zig manlijker te zullen gedraagen, dan die van *Soeterwoude*, bleek het, echter, naderhand, toen de Admiraal gereed was, om den gemelden Schans aantetasten, dat hun oogmerk alleenlijk was, hun gefchut aftevoeren; 't geen evenwel niet gefchiedde: want zij vernoegden zig, het zelve met het vaartuig, waarop het geladen was, te doen zinken, en verlieten den Schans op den 2den October.

In de Stad, zo min als in de Vloot wist men, geduurende den

 nacht,

nacht, niets van hunne vlucht; alleenlijk had men van de wallen een groot gerucht in den Schans gehoord. Zekere jongen had wel een sleep van brandende lonten zien heendraagen, en niet weder te rug brengen; dit aangediend hebbende, werden hem twee Rijksdaalders geboden, als hij het wilde waagen, de zaak nader té onderzoeken. Hij aanvaardde het aanbod, nam den weg op, en vond, aan den Schans komende, denzelven ontledigd van *Spanjaarden*; hij wuifde met zijnen hoed, om de stedelingen te doen naderen. In den beginne vreesden de *Leidenaaren*, dat men hun zocht te verschalken; doch een man ging vooraf, en werd gevolgd door VAN DER LAAN, benevens zijne waaghalzen. Deze vonden het gelijk men hoopte, en kwamen aan de eerste Galeij, door den Admiraal afgezonden. Dus geene verhindering meer vindende, naderde de Admiraal met den voortocht, des morgens omtrent agt uuren, de Stad, met eene blijdschap, om welke te beschrijven mijne pen te zwak is; men hoore derhalven op wat wijze LE FRANK VAN BERRHEIJ, op het Tweede Eeuwfeest dier gebeurtenisse, zijnen stadgenooten deze vreugde erinnerd heeft:

Triumph Oranje! ja Triumph! wij zijn gered!
Triumph, ô van der Werf, ons Leijden is ontzet!
De blijdschap gilde 't uit; het bloed sprong op in de aderen,
Triumph, ô van der Does! Triumph, ô Burgervaderen!
Uw deugd zij eeuwig dank; GOD hoorde uw smeekgebed,
Want Valdes is gevloôn, en Leiden is ontzet.
Men zag de gulle vreugd, bij 't naadren der Galeiën,
De vreugde-traanen uit haar lachende oogen schreiën:
Verwinning danste op 't dek, en achtb're zegepraal
Stond staatlijk op de plecht van Zeelands Admiraal,
Matroos liet van de steng victorie-wimpels waaiën,
En, onder 't blij hoezee, het ronde mutsje draaiën:
De halve maanen zag men blinken op den hoed
Van 't zeevolk, dat ten spijt van Spanjens overmoed,
De voorhuid eerder door den Turk wou doen besnijden,
Dan Rome's vloekjuk op den Zeeuwschen nek te lijden:
Matroos, die om het spil zijn Ankertouwen wond,

Rukt

Rukt met het Anker 't schut der vrijheid van den grond).
Een ander ziende het Volk, van honger uitgelaten,
Ontkuipte in 't diepste ruim de volle haring vaten,
En greep het teken aan van zijn behoudenis:
De rechterhand nam 't brood, de linker hield de vis.

. . . .

Men zette midlerwijl de sluis en kerkdeur open:
Door de eerste voor de vloot, en de andre vol gelopen,
Weergalmde, juichende, op het hartlijk dankgebed;
De Zuilen daverden van, Leiden is ontzet!

De *Leidenaaren*, tot wier behoudenis 's Lands Staaten meer dan een millioen gouds, zo aan het doorsteeken van dammen en dijken als anderzins, besteed hadden, toonden, bij hunne vreugde, ook hunne dankbaarheid aan den heldhaftigen BOISOT, vereerende hem eene gouden keten, en daar aan hangende Medaillje, zinspeelende op het ontzet der Stad; diergelijk één Eereteken werd hem door 's Lands Staaten vereerd. Met recht zou men kunnen zeggen, dat, al hadde hij, geduurende zijn gantsche leven, niet anders dan dit verricht, den Nederlandschen Staat voor eeuwig aan hem verpligt zou hebben; doch de tijdsomstandigheden gedoogden niet, dat zulk een held zijne dagen in rust zou eindigen. Één jaar na dit ontzet (in October 1575) was *Zierikzee* door MONDRAGON belegerd. ORANJE zag geen ander middel, om die Stad te ontzetten, dan den Veldheer, door den Graaf VAN HOHENLOO, en onzen Admiraal, aan de andere zijde der Stad uittehongeren. Om dit werkstellig te maken plaatste BOISOT zig, met tien of twaalf schepen, voor het hoofd van *Bergen op den Zoom*, om allen toevoer te verhinderen. De *Spaanschen* rustten, om hem te verdrijven, te *Duinkerken* twintig kleine oorlogschepen toe, die, in de maand April van het volgende jaar, naar *Brouwershaven* stevenden, om de *Zeeuwen* te slaan; doch terwijl zij daarmede bezig waren, bevonden zij zig wel ras te zwak; zij lieten hun beste Schip, *de Hasewind Hond*, in handen van BOISOT.

Toen 'er bijna agt maanden met het beleg verloopen waren, geduurende welken tijd de *Spanjaarden*, nu en dan, eenigen

toevoer kreegen, en de Stad den grootsten kommer leed, poogden de Graaf en de Admiraal, door verscheidene aanslagen, dezelve te verlossen, of mondkost toe te brengen; doch het eene had geen gelukkiger uitkomst dan het andere. Op den 12den van de maand Junij ondernamen zij weder eenen aanslag, die, echter, niet beter gelukte. Deze werd te werk gesteld met een groote Hulk, *Job Jans Hulk* genaamd, zijnde een Schip van zes honderd lasten, rijklijk en zelfs tot aan den mast toe met geschut voorzien, waaruit zij, met hunne vuurroers, de vijanden uit de Schansen meenden te drijven. Op de Hulk bevonden zig, bij den Admiraal, wel vijf of zes honderd man; hun oogmerk was, het schip aan den dijk van *Borndam* te brengen, en den vijand te verdrijven; doch de Hulk bij den dijk zijnde, geraakte, met laag water, aan den grond, alwaar dezelve, door de zwaarte van het geschut, en de menigte van schooten, die de *Spaanschen* 'er op deeden, borst; doch met den vloed werd zij wederom vlot, het Lek gestopt en aan een gesjord. Naauwlijks vlot zijnde, kreeg zij van nieuws twee schooten, die zo sterk troffen, dat zij zonk, waarbij wel drie honderd man het leven lieten. Onze *Zeeuwsche* Held hield zig langen tijd zwemmende, rustende nu en dan op een hout of plank; maar alzo de nacht naderde, en de krachten hem begaven, vond hij aldaar, op den 15den van de maand Junij 1576, het einde zijns levens, tot groote smarte van allen, die zijnen moed, kunde, trouwe en dapperheid kenden.

's Mans afbeeldzel gaat op onderscheidene wijze, en door verschillende meesters, waaronder meer dan eens door HOUBRAKEN, in prent uit.

Zie E. VAN METEREN, fol. 97 en 98; HOOFT, fol. 376-449. *Hollandsche Chronijk*. BOISOT, *Medailjesche Historie*, bl. 21; VAN DEN BOSCH, *Leven der Zeehelden*, bl. 226-258. *Vaderl. Hist.* VI. Deel; LE FRANK VAN BERKHEIJ, *Verheerlijkt Leiden*, bl. 47 en 48. enz.

BOISOT, (*Charles* of *Karel van*) broeder van den bovengemelden Heer LODEWIJK. De geleerde 's GRAVESANDE, in zijn *Tweede Eeuwgetij der Middelburgsche Vrijheid*, (bladz. 324.) noemt

noemt hem, en dus ook den eerstgemelden, een *Brusselsch Edelman*, die, volgens aanwijzing van LA LEU, *Heldhaftig Zeeland*, (bl. 171.) den 6den Junij 1573, in plaatse van den Heer VAN BAARLAND, tot Gouverneur van *Vlingen* aangesteld werd. Hij was een man van niet minder moed, dan zijn broeder; dit bleek aan zijnen, schoon mislukten, aanslag op *Veere*, in dat zelfde jaar en dezelfde maand. Wat vertrouwen ORANJE in hem stelde, bleek, toen hij hem, in de maand Februarij des volgenden jaars, stelde onder hun, die, met de afgevaardigden van MONDRAGON, op *Rammekes*, wegens de overgave van *Middelburg*, in onderhandelinge zouden treeden, en het accoord ook werkelijk tot stand bragten. Ook werk hij, mede in het zelfde jaar, door ORANJE naar *Engeland* gezonden, alwaar hij de listen, die de *Spanjaarden* te werk stelden, om ELISABETH van het verbond met de Staaten aftetrekken, ontdekte, en het antwoord, door die Vorstin daarop gegeeven, overbragt.

Heldhaftiger, echter, komt hij vóór, in 't jaar 1575, toen hij, daar de *Spaanschen* zig in *Holland* zochten vast te maaken, *Buuren*, *Oudewater*, *Schoonhoven* en *Waart* hun hielp ontweldigen. Niet minder dapper gedroeg hij zig, toen de *Spanjaarden* het Eiland *Schouwen* trachtten te overrompelen; met twee Vaandels *Franschen*, *Engelschen* en *Schotten* had hij post gevat achter eenen dijk, om den vijand afteweeren. Sommigen zeggen dat hij aldaar, door de duisterheid van den nacht, het leven ongelukkiglijk verloor; doch anderen willen, dat hij van een der zijnen verraderlijk doorschoten werd, en dat zij daarop de vlucht namen. Hoe het zij, na zijn omkomen maakten de *Spaanschen* zig meester van *Brouwershaven*, daar de burgers, meest Roomschgezind zijnde, hun geen tegenstand boden. Daarop namen zij stormenderhand *Bommené* in, en belegerden *Zierikzee*, voor het welk zijn broeder, gelijk wij zo even gezien hebben, sneuvelde.

Zie DE GROOT, *Nederl. Jaarboeken*, fol. 49; HOOFT, fol. 438, 439 en 451; BOR, VII. Boek, fol. 37. VIII. Boek, fol. 124.

BOJOCULUS, was, omtrent of kort na CHRISTUS geboorte, Overste onder de *Ansibarien*, en meer dan eene halve Eeuw een ge-

getrouw Veldheer der *Romeinen.* Nadat de *Anfibarien*, (die, door ALTING, *Emsbauren* genoemd worden) door de *Cauchers* uit hunne bezittingen verdreeven waren, verzochten zij aan AVITUS, Veldheer der *Romeinen*, om die landen, welke eerst door de *Chamaven*, daarna door de *Tubanten*, en laatstlijk door de *Usipeers* bewoond geweest waren, en toen ledig lagen. Dit verzoek, zeide BOJOCULUS tot AVITUS, moest niet afgeslagen worden, ten zij de *Romeinen* liever wilden zien, dat de landen ledig lagen, dan van getrouwe medgezellen bewoond werden. AVITUS scheen hieraan 't oor te leenen; doch het antwoord, dat hij openlijk gaf, bestond daar in: *Dat men het gebied van magtiger geduldig lijden en verdragen moest; zulks had den Goden, die zij om hulpe aanriepen* (want BOJOCULUS had, toen hij AVITUS aansprak, zijne ogen ten hemel geslagen) *zo behaagd, dat het in de magt der Romeinen staan zou, dit te geeven, dat te neemen; en dat zij daar over geen andere Rechters dan hun zelven kenden.* Doch in 't bijzonder sprak hij met BOJOCULUS, en zeide: *Dat hij, ter gedachte om hem als een vriend te kennen, hun land genoeg schenken zou.* BOJOCULUS versmaadde dat aanbod, als het loon van eenen verrader, en borst in deze woorden uit: *Ons mag land ontbreken om 'er in te leeven, maar het zal ons niet ontgaan om 'er in te sterven.* Dus scheidden zij in toorn van elkander. Hij, meenende gehoond te zijn, zocht hulp bij de *Bructers*, *Teucters* en andere volken. Maar AVITUS, dien zijn moed bekend was, was hem vóór, en schreef aan CURTIUS MANICIUS, die het gebied over het bovenleger had, dat hij over den *Rhijn* zou trekken, en zig van achteren met zijn heir doen zien. Hij zelf deed, met zijne Keurbenden, eenen inval in het land der *Teucteren*, met bedreiginge van hun te zullen verdelgen, indien zij geene scheiding tusschen hun en de *Anfibarien* maakten. Deze, dus afgeschrikt, veroorzaakten dezelve vrees bij de *Bructers* en andere bovenlandsche volken. De *Anfibarien* zagen zig dus genoodzaakt te rug te keeren tot de *Usipeërs* en *Tubanten*; maar ook die verdreeven hun. Daarop keerden zij zig tot de *Catten*, en van die tot de *Cheruschen*; doch alomme geweerd wordende, zijn, na lang omzwervens, alle hunne jongelingen ter neder gemaakt, en hunne vrouwen en kin-

kinderen onder andere natiën verstrooid, zo als wij, op 't Art. ANSIBIAREN, gezien hebben.

Zie TACITUS, *Jaarboeken*, XIII. Boek, Cap. 55 en 56.

BOKELSDIJK, eigenlijk *Beukelsdijk*, doch, in eenen giftbrief van FLORIS DEN VIJFDEN, van het jaar 1281, aldus genoemd.

Zie ALTING, *Not. Germ. Inf.* p. 11.

BOKHOVEN, eene vrije grondheerlijkheid, liggende twee uuren ten Zuid-Oosten der Stad *Heusden*, aan de rivier de *Maas*. Hoewel het zo nabij *Heusden* legt, behoort zij 'er, echter, niet toe, ook niet tot *Holland*, *Gelderland* of *Staatsch Braband*, maar tot het Prinsdom van *Luik*. Sommigen geeven haar den naam van Graafschap; evenwel is het niet meer dan eene Heerlijkheid, bestaande in een klein Dorp en een geweldig zwaar Kasteel. De Kerk is een groot gebouw, dat door de Roomschgezinden, tot de oefening van hunnen Godsdienst, gebruikt wordt. Geduurende den *Spaanschen* oorlog is het Kasteel, dat van een grooten omtrek is, ten onbruike geraakt; men ziet 'er niets van, dan de overblijfzels van zwaare torens, gewelfzelen en dikke muuren, die zig door hunne hoogte vrij verre vertoonen; zij zijn rondsom met een breede watergraft omvangen. De voorpoort alleen is nog ruim genoeg om de bezitters van hetzelve te huisvesten.

Zie BACHIENE, A, bl. 500.

BOKKEL, (*E. van*) van de Orde der Karmeliten, die te *Amersfoort*, om de hulp, die hij eenen BRUXORIUS wilde toebrengen, in zijnen dienst geschorst werd; doch, in 't jaar 1673, weder hersteld zijnde, gaf de Bisschop van *Kastorien* hem vrijheid, om, geduurende zijn leven, de kerklijke bedieningen waarteneemen.

Zie *Oudheden van Utrecht*, II. Deel, bl. 53.

BOKKEMA, (*Rine*) was een man van groot aanzien, zo door zijne ridderlijke waardigheid, als door zijne alombekende dapperheid in den krijg. Geduurende de regeering van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN was hij Stadvoogd te *Sneek*. In eenen opstand

ſtand onder de *Friezen* werd hij uit zijn vaderland verdreeven; doch met het ſluiten van het Beſtand verkreeg hij vrijheid om'er weder in te mogen komen. Onder de *Jeruſalemſche* Ridders vindt men ook zijnen naam gemeld.

In het jaar 1400 ſchonk hij, op een algemeen Kapittel te *Windesheim*, buiten *Deventer*, zijne Landgoederen, die bij *Sneek* gelegen waren, en boven dien veele andere Landerijen, aan het Kapittel, het welk dezelve tot de ſtichting van een *Reguliers* Klooster opdroeg, waaruit dat van *Abort*, daarna *Tabor*, onder de Parochie van *Terns*, in de Grietenij van *Winbritzeradeel*, ten voorſchijn gekomen is. Behalven dit, leest men nog van hem, dat hij gehuwd was met eene BOT, die de dochter was van FEKKE SIKKINGA, te *Doinjum*. Door den Koning van *Engeland* was hij, op den togt tegen de Friezen, tot Ridder geſlagen. In 1390 was hij, met Hertog WILLEM VAN GELDER, naar *Lithauwen* getrokken, ter belegeringe van 't Slot *Gaarden*, welks eigenaar, naar men verhaalt, een Apostaat geworden was. In het jaar 1410 trok hij het geestlijk gewaad aan, en ſtorf in 't Klooster, Ao. 1436.

Zie SCHOTANUS, *Chronijk van Friesland. Oudheden van Friesland*, II. Deel, bl. 90—95.

BOKKENHOF, een Pachthof in het Land van *Overmaas*; zie SCHIMMERT.

BOKSMEER, eene Parochie in *Staatsch Braband*, en wel in het Land van *Kuik*, twee uuren bezuiden *Kuik*, waarvan het eertijds een gedeelte uitmaakte. Het werd door de Heeren van *Kuik* bezeten, doch geraakte naderhand aan 't geſlachte van *Bok*. JOHANNA, dochter van JAN BOK, bragt deze Heerlijkheid ten huwelijk aan PIETER VAN KUILENBURG, die dezelve (vóór 1367) als een vrijen eigendom bezat, doch, in dat jaar, genoodzaakt werd, dezelve aan den Hertog van *Braband* afteſtaan, en van hem als èen Leen te ontvangen. Een der dochteren uit dat geſlachte trouwde, in het jaar 1508, met WILLEM, Graaf van '*s Heerenberg*, en bragt *Boksmeer* mede ten huwelijk. De laatſte Graaf van '*s Heerenberg*, in het jaar 1713, zonder kinderen overleden zijn-

zijnde, werd FRANÇOIS WILLEM, Graaf van *Hohenzolre*, kleinzoon zijner zuster, zijn erfgenaam, onder voorwaarde van den naam en het wapen van *'s Heerenberg* te zullen aanneemen. De Graaf nam daarop bezit van de Heerlijkheid, en deed de hulde van Leenmanschap aan het Leenhof te *Brussel*. Van hem is dezelve weder op zijnen zoon overgegaan.

De ingezetenen, schoon meer binnen het gebied der Algemeene Staaten gelegen, erkennen geen anderen Heer dan gemelden Graaf, of geene andere bevelen dan de zijnen. De Rechtbank bestaat aldaar uit den Drossaard, den Schout, zeven Schepens en éénen Griffier. Door den eerstgenoemden word de persoon van den Baron verbeeld.

Het dorp, dat dezen naam draagt, bestaat uit meer dan honderd huizen, en heeft verscheidene straaten, die allen, voor een groot gedeelte, met steenen belegd zijn. Ook vindt men 'er een Vrouwen- en Mannenklooster, beide van de Orde der *Karmeliten*. Het kasteel van *Boksmeer*, zijnde een schoon en groot gebouw, staat buiten het dorp; op hetzelve wordt de Rechtbank gehouden. Kasteel en Dorp gaan beide in prent uit.

Zie BACHIENE B, p. 731.

BOL, (*Ferdinand*) geboren te *Dordrecht*, (doch onzeker wanneer) en opgevoed te *Amsteldam*, was een der vermaardste leerlingen van den grooten REMBRANT. Van BOL wordt getuigd, dat natuur en fortuin hem even gunstig waren, waardoor hij dan ook roem en voordeel genoot. Hij was een groot meester, niet alleen in 't schilderen van natuurlijke en krachtige Portraiten, maar ook van andere stukken, waarvan de zulke, welke in de voornaamste gebouwen van *Amsteldam* te vinden zijn, getuigen: inzonderheid die stukken, die nog dagelijks op het agtste wereldwonder, van alle kunstkenneren, met verrukkinge beschouwd worden; onder andere die in de Raadkamer boven den schoorsteen, in Schepens kamer, en bovenal in het vertrek van Burgemeesteren; waarop de groote VONDEL dit bijschrift gemaakt heeft.

Fabricius houd stand in Pijrrhus legertenten;
Het gout verzet hem niet, door schandelijke zucht,

Noch

Noch Elefants gebruiseh, en felle dreigementen.
Zo zwicht geen man van Staat, voor gaven noch geschenken.

Hij ſtorf, na zijnen naam, door zijne kunst, der onſterfelijkheid gewijd te hebben, in het jaar 1681, in een goeden ouderdom. Zijn afbeeldzel gaat door hem zelven, in den trant van REMBRAND, als mede op andere wijzen, in prent uit.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel.

BOLETUS, (*Hugo*) wordt onder de geleerden van *Delft* geteld. Hij was eerst Prior in de Abdij van *Egmond*, en naderhand (1465) in de Kapelle van *Adingen*, in *Henegouwen*.

Zie *Oudheden van Delfland*, p. 239.

BOLIUS, (*Jacobus*) van geboorte een *Utrechtenaar*, in de wandeling URBANUS genaamd. Zijne geleerdheid had hem tot Meeſter in de vrije kunſten, en Leeraar in de Godgeleerdheid doen bevorderd worden. Na dat hij eenigen tijd Kanunnik in de *St. Mari's Kerk* te *Utrecht* geweest was, werd hij Pastoor in de *Buurkerk* aldaar, in plaatſe van den bekenden CORNELIUS A GOUDA. Veel gebruik maakte hij van de leerwijze van den niet min bekenden ADAM SASBOUT, en had den roem, van nog meer door zijn leven dan door zijne leer te ſtichten. Hij was Regent van 't *Hollandsch Collegie* te *Keulen*, en Algemeene Vicaris van 't *Utrechtſche* Bisdom. Tot voorſtand zijner leere trok hij naar *Rome*, en bevond zig op eene vergadering van Geestlijken te *Brusſel*, ter bevestiginge der bekende verdragpunten. Hij overleed in hoogen ouderdom, in zijne geboorteſtad, Ao. 1631.

Zie *Oudheden van Utrecht*, II. Deel, bl. 294.

BOLSVARDIA, is, volgens ALTING, eene oude Koopſtad in *Oostfriesland*, en ook (gelijk hij zegt) een vrije Rijksſtad, wier oudheid onzeker is. Men ziet aldaar de herbouwde Kerk der *Franciscaanen*, die, volgens SCHOTANUS, geſticht is in den jaare 1281. Deze plaats (zegt hij verder) heeft, zonder twijfel, haaren naam gekregen van BODELO, BOLO of BOELE, die toen ten tijde een aanzienlijk Man, en Heer van *Werth* geweest is. Deze

te zou de Stad op zekere hoogte gebouwd hebben, volgens eene gewoonte onder de oude *Friezen*, om de hooge vloeden daarop te ontwijken. Deze Stad zou gelegen hebben aan het *Boerdiep* (*Burdipa*), *Borneda*, zo als het in de Kaart van ALTING genoemd wordt, dat weleer een inham der Zee was: doch heden, vrij verre van daar, tusschen zeer vette wei- en bouw-landen, gelegen. In grootte is zij de derde onder die aan de handzijde van de *Lauwers* liggen, en heeft den rang naast *Leeuwaarden*, *Frieslands* hoofdstad. Zie het volgende Artikel.

En *Germ. Inf.* p. 11.

BOLSWAART, de eerste stad van het Kwartier van *Westergoo* in *Friesland*, en de tweede in de vergaderinge der Staaten van die Provintie, leggende een groote mijl van Zee; bijna twee Duitsche mijlen van *Franeker*, en twee van *Sneek*, staande in verbond met de *Hanse Steden*. 'Er zijn genoegzaame blijken van derzelver oudheid voorhanden; doch haare naamsoorsprong en derzelver stichter, dus ook de tijd, is onzeker. Daar zijn 'er, die meenen dat *Bolswaart*, door BOLSWINA, de dochter van RATBOUD DEN EERSTEN, gebouwd en naar haar genoemd is. Dan in geene verhaalen, waarop men eenigen staat kan maaken, wordt zulks gemeld. Anderen willen, dat zekere BOLON, of BODEL, de stichter daarvan zou geweest zijn, en de naam van *Bolons* of *Bodelswaard*, allengskens, in *Bolswaart* zou veranderd zijn, ter oorzaake van de hoogte, waarop het gelegen was, en dus een *Waard* betekenende. 't Geen eenigzins waarschijnelijker voorkomt, is, dat men den naam zoekt afteleiden van het woord *Bodel*, dat oudtijds *Bodem* betekende; welke benaming gegeeven werd aan landen, die uit de zee aangewonnen waren; en dat dus deze stad den naam van *Bodelswaard*, als eenen *Bodem* uit zee aangewonnen, gekreegen heeft, welke naam naderhand in *Bolswaart* veranderd is. Zeker is het bericht van zulke Schrijveren, die ons leeren, dat daar ter plaatse voorheen niet dan water was, komende uit eenen arm der zee, tusschen de kwartieren van *Ooster-* en *Wester-goo*. De overgebleevene tekens der oude dijken schijnen eenige kracht aan dit zeggen te geeven. Op een oud zegel van *Bolswaart* leest men *Sigillum Burgensium Bodelswaart*.

waart. Dan laat ons zien wat WINSEMIUS, de *Historieschrijver der Friesche Staaten*, 'er van zegt: „ Zij (*Bolswaart*, zegt „ hij) is gebouwd op een hoek der Middellandsche zee, die „ veeltijds met eenen arm uit den *Yselstroom*, daar nu de Zui„ derzee is, inbrak, ter plaatse daar *Taakezijl* ligt, en voorts „ vloeijende door de waterige gronden tot aan *Bolwaart* vlieten„ de, doch hier door den hoogendijk, of door de zanden ge„ stuit zijnde, wijder opliep naar *Raauwert*, *Huizum*, *Leeu„ waarden*, en ten noordwesten naar *Beetgum*, *Berlicum*, en „ de omliggende dorpen, en bij *Menertsga* weder in zee uit„ schoot. Aan deze Middellandsche of Middenze, op de ge„ melde hooge zanden en gronden, zijn voortijds gelegd de gron„ den of fondamenten van deze stad, zo als derzelver situatie „ nog heden aantoont. Want in het zuid-oosten, daar de straa„ ten liggen, als de *Peltstraat*, *Hoogstraat*, *'t Zant* en *de* „ *Dijk*, zijn dezelve veel hooger, dan de andere straaten der „ stad, welken tot naar de groote kerk, waterpas afgemeeten, „ ongelijk veel lager zijn. Dus is vermoedelijk *Bolswaart* eerst „ in 't zuiden aangebouwd, daar nu de *Hoogstraat* en *Markt„ straat* is, alwaar ook voortijds het oude Stadhuis gestaan „ heeft."

Rondom heeft deze stad zeer schoone hooge wei- en bouwlanden, en ten westen en zuiden, op eenigen afstand, veele meiren, die zeer vischrijk zijn. De gedaante van *Bolswaart* maakt een ovaal uit. Ten tijde van evengemelden WINSEMIUS, (in 1622) was het groot twee duizend treden; en zo ook ten tijde van M. SCHOTANUS, twintig jaaren daarna. Op de plaats, daar voorheen een Kerk gestaan had, werd (1446) de Parochiekerk van *St. Maarten* gebouwd. De bouwvalligheid der eerste Kerk is een zeker teken dat de stad zeer oud zijn moet. Voorheen waren aldaar drie Kloosters, waarvan dat der Minderbroederen het oudste was, zijnde, in 1580, bijna geheel vervallen; doch de kerk daarvan werd, 1621, wederom vernieuwd. Het tweede was dat der *Johanniter* Broederen, staande voortijds op *'t Zand*, in het dorp *Pinjum*; doch vermits de landen door de zee sterk afgeknaagd werden, heeft men het (1515) binnen de Stad gebragt, ter plaatse daar voorheen het oude *Gasthuis* plagt te staan, en met een schoo-

ſchoone kerk voorzien, die, echter, daarna (1567) weder werd afgebroken. De nieuwe aangeſtelde Bisſchop CUNERUS PETRI joeg 'er de Monnikken uit, en trok de inkomſten tot zig. In den Jaare 1612 werd het geheel neder geworpen, en de bouwſtoffen verkocht om aan de dijken gebruik te worden. Het derde Klooster was het *Convent van den H. Geest*, bij de *St. Janspoort*, waarin een Pater, Priorin en Bagijnen plagten te woonen.

Het oude Stadhuis (1614) afgebroken zijnde, werd aan het nieuwe de eerſte ſteen geleid door den Burgemeeſter REINIER HAKING. Verder telt men onder de voornaame gebouwen, behalven dit, eene kleine Kapel, een Gasthuis, een Armhuis en het Weeshuis, geſticht (1542) door NANNA REINS en HIDDA HERENIA. Uit een ouden ſtempel, die nog in wezen is, blijkt dat *Bolswaart*, omtrent het jaar 1300, reeds eene munt had.

Menigvuldig zijn de rampen, die deze Stad geleden heeft. In het jaar 1336 werden vier honderd zes-en-dertig, en den 15den April 1475, twee honderd huizen, door den brand in de asſche gelegd. In 1515, werd *Bolswaart* door de *Gelderſchen* genoegzaam geheel verbrand. Deze Stad, met haare nabuuren in twist zijnde, moest rampen ondergaan van hun, die 'er 't recht van eigendom op meenden te hebben, en werd nu van de *Saxiſche* en dan van de *Gelderſche* Soldaaten beſprongen. Toen LUIVO LUIVINGIUS, met zijn broeders zoon GOSLICUS, over het gebied in twist geraakt was, werd de Stad, door de wapenen der *Saxen*, ten dienſte des laatstgemelden, bijna te onder gebragt. 't Is uit de *Frieſche* geſchiedenisſen kenbaar, dat zij bijna niet alleen een einde van dezen twist, maar ook van de vrijheid der *Friezen* gemaakt hadden.

Geduurende de twisten der *Sohieringers* en *Vetkoopers* leed *Bolswaart* niet minder, wordende nu van de eene, dan van de andere partij ingenomen. In 1496 werd het door Hertog ALBERT geplondert; doch, 1516, weerden de inwooners de magt der *Hollanderen*, wordende toen door de *Gelderſchen* beſchermd; gebrek dwong hun de Stad aan de *Bourgondiſchen* aantebieden. De *Gelderſchen* ontvingen zes honderd *Emder* guldens, tot betaaling van hunne achterſtallige ſoldij, en gaven daar voor de Stad over, die toen onder het gezach van KAREL DEN VIJFDEN kwam. In de-

zelve werd veel geschut gevonden, door den beruchten LANGE PIER op de *Hollanders* veroverd. De *Gelderschen* maakten 'er zig kort daarna wederom meester van, en behielden het tot den jaare 1523; in welk jaar de Burgerij, dezen moede zijnde, bewerkte dat zij onder 't gebied van Keizer KAREL DEN VIJFDEN kwam. Geduurende den *Spaanschen* oorlog, weet men dat ook *Friesland*, en in *Friesland Bolswaart*, in geen rust bleef. Eenige Edelen, als DUCO MARTENA, SIJDS BOTNIA, TETTE HOTINGER, SERP GALAMA en PIETER CAMINGA, ziende dat Prins WILLEM eenig voordeel op de *Spanjaarden* begon te behaalen, en een einde hunner tirannij maakte, hadden, onder de hand, eenig volk verzameld, met oogmerk om het juk van *Spanje* mede aftefchudden. In 1572 dacht hun de tijd daartoe geboren te zijn. MARTENA schreef aan SONOIJ om vier of vijf Kompagniën Soldaten, doch kreeg 'er slechts één, onder bevel van HERO of HORSO BUMA; maar de Graaf VAN DEN BERG zond den Heer van *Nederwormte* derwaarts, die 'er in allerijl vier honderd man ligtte, en de sterke schans de *Kuinder* bemagtigde. Het Hof van *Friesland* trachtte zig daar wel tegen te verzetten; maar haast namen de zaken een anderen keer. Want daarna lieten *Bolswaart*, *Franeker* en *Sneek* de zogenaamde *Geusen* binnen, die voorts *Stavoren* bemagtigden. Zekere JOHANNES JANSZ predikte te *Bolswaart* allereerst voor de Gereformeerden, in het Minderbroeders Klooster. De *Friesen* werden, door de schandelijke ontrouw van den Graaf VAN DEN BERG, in zwaare verlegenheid gebragt; moetende de Steden *Franeker* en *Bolswaart* zig wederom aan de *Spaanschen*, onder bevel van ROBLES, onderwerpen, waaraan de ontrouw van Graaf JOOST VAN SCHOUWENBERG mede niet weinig toebragt. Na het sluiten van de vermaarde *Unie van Utrecht*, waarin *Leeuwarden*, *Sneek* en *Franeker* mede deel namen, en *Bolswaart*, door de overmagt der Roomschgezinden, buiten bleef, leed deze Stad weder veel aanstoot, wordende zo wel van binnen als van buiten ontrust. Na dat de Hervormden de overhand hadden bekomen, trad *Bolswaart* mede in de *Unie*, en werd tot Leeraar beroepen RUARDUS ACRONIUS.

Onder de vermaarde mannen, welke deze Stad heeft voortgebragt, vindt men met naame genoemd, JACOBUS THEODARDUS SARTO-

TORIUS, PETRUS VAN BOLSWAARD; FRANCISCUS STATIUS TRIUMPHO, DOMINICUS REINERI en SUFFRIDUS RUDOLPHUS STERKENBURG.

De Inwooners, die in 1748 een getal van 2878 uitmaakten, geneeren zig met den handel in boter en koorn, en het spinnen van *Friesche Sajet*; ook plagt men hier zeer veele Koordewerkers te hebben. Volgens een Reglement, beraamd in 1637, bestaat 'er de Regeering uit zes Burgemeesteren, en twee Raadsheeren, dien een Secretaris toegevoegd is; behalven deze is 'er nog een Collegie van vier-en-twintig Vroedschappen of Gemeensliedeen. Voorheen had men aldaar ook een *Olderman*, zo als in de andere *Friesche* steden, die het hoofd van den Raad was; welke waardigheid lang berust heeft in het geslacht van JONGEMA, daarna in dat van HEREMA, in wiens geslacht dit ampt is afgeschaft.

Zie SCHOTANUS; WINSEMIUS; F. SJOERDS, enz.

BOLSWAART, (*Petrus van*) of anders *Petrus van Tabor*, dus genaamd naar zijne geboorteplaats, was de zoon van eenen JOHANNES NAUPERUS, en werd een Lekebroeder in het Klooster *Tabor*, bij *Sneek*. Van hem word gezegd, dat hij eenige kennis van wiskunstige wetenschappen had; en ook, dat hij de Latijnsche taal verstond; zeker iets groots in die eeuwe der domheid. SUFFRIDUS PETRI getuigt van hem, dat Keizer KAREL DE VIJFDE zig meenigmaal van zijnen raad bediend heeft. Wat aangaat zijne *Historie van Friesland*, van 't jaar 711 tot 1550, waarvan de Schrijver der *Kerklijke Oudheden van Friesland* melding maakt, daarvan kan ik niets zeggen, alzo dezelve mij onbekend is.

BOLSWAART, (*Schelte à*) een vermaard Schilder te *Antwerpen*, wiens afbeeldzel, naar een schilderij van A. VAN DIJK, door LOMMELIN fraai in 't koper gebragt is.

BOLTA, een edele Staate onder *Holwerd*, in *Westdongeradeel*.

BOMBAIJ, of *Bolbeek*, een Dorp in 't land van *Overmaas*, een uur gaans ten noord-oosten *Daalhem*, op den weg naar *Maastricht*, bestaande, met de kerkbuurt, uit bijna honderd huizen, die meest door Roomschgezinden bewoond worden. De Heerlijk-

lijkheid *Bombaij* werd, op den 27sten Maart 1643, door Koning FILIPS DEN VIERDEN, aan THERIJ VAN GOLPEN, voor 6300 guldens verpand.

Zie LE LOIJ, *Verheerlijkt Braband.*

BOMBERGEN, (*Anthonij van*) een man, die zig in de Nederlandsche oorlogen beroemd gemaakt heeft. Zijne bedrijven zullen ons te vooren komen op het Art. BREDERODE; want door dezen werd hij, in 't jaar 1567, tot Gouverneur van *'s Hertogenbosch* aangesteld. BOMBERGEN, dien elders de lof, van een kloek en verstandig Edelman geweest te zijn, gegeeven wordt, nam, zo dra hij in den *Bosch* gekomen was, de sleutels der stad, en al den voorraad van Krijgsbehoeten in zijne magt, en verzekerde zig daardoor tegen den Hertog van *Braband* en den Heer van *Merode*, die hij door eenige Gereformeerde burgers deed bewaaren. Ook was zijn oogmerk, zig van eenige andere verdachte Regenten te verzekeren, doch dit mislukte hem. Zie verder van hem op BREDERODE.

Zie BOR, III. Boek. VAN HEURN, *Beschrijving van Hertogenbosch*, II. Deel, bl. 34.

BOMBLE, (*Florentinus*) geboren te *Zutphen*, uit aanzienlijke ouders, op den 15den December 1665. Zijne moeder had de wijk genomen uit *Borkelo* naar *Zutphen*, wegens den inval van den Bisschop van *Munster* in 't *Overijsselsche*. In zijne dus toevallige geboorteplaats leide hij den eersten grond tot de kennis der taalen, en volbragt zijne oefeningen te *Deventer*. Van daar trok zijne moeder, toen weduwe zijnde, met hem naar *Franeker*, daar hij, in den tijd van twee jaaren, zijne studiën voleindde. Den ouderdom van een-en-twintig jaaren bereikt hebbende, werd hij Proponent. Zijne eerste standplaats was *Vianen*; van daar werd hij beroepen in *Friesland*, eerst te *Tiens*, en toen te *Oudega*; in 1694 te *Sneek*; in 1697 te *Zwol*, en het jaar daarop te *Amsteldam*, alwaar hij, in 1722, stierf. Hij heeft zijnen naam, door eenige schriften, en bijzonderlijk tegen LEENHOF, der vergetelheid onttrokken.

Zie

Zie VAN STAVEREN, *Lijkreden op* BOMBLE, onder den tijtel: *de Dood van 's Heeren Gunstgenooten*, enz.

BOMMEL, ook wel *Zalt-Bommel* genaamd, ter onderscheidinge van een dorp *Maas-Bommel*, in 't land van *Maas* en *Waal*, liggende aan den linkeroever der *Waale*, op een Eiland, dat door de *Maas* en *Waal* gemaakt, en naar deze stad de *Bommelerwaard* genaamd wordt. Het legt drie uuren van *Thiel*, en twee en een half van *'s Hertogenboch*, in eenen vruchtbaaren oord, alwaar de landen en boomgaarden een menigvuldig verschiet van ooft en graangewas voortbrengen. Deze stad is, tot haare sterkte, voorzien van vijf poorten en zeven bolwerken, die wel onderhouden worden. Wat aangaat deszelfs naamsoorsprong, daar zijn 'er die denzelven afleiden van het zoutmaaken, dat mogelijk aldaar ook geschied is. Anderen leiden *Zalt* af van de oude *Saliërs*; doch van waar men dan den naam van *Hang van Bommel* zoeken zal, is mij onbekend.

Zij, die *Bommel*, reeds in het jaar 999, en in 1003, voor een stad gekend willen hebben, gaan mede buiten het spoor der waarheid; want, volgens PONTANUS, is *Bommel* eerst in 1229 met muuren omgeeven, en met Stads voorrechten beschonken. De eersten grondvesten hun gezegde op de giftbrieven van die jaaren, om dat zij daarin het woord *Villa* leezen. Dan men behoeft maar weinig in de schriften van de middeleeuwe ervaaren te zijn, om te weeten, dat de Schrijvers van dien tijd dezen naam of dit woord *Villa* zo ruimschootig aan een Dorp of Gehucht, als aan een Stad gaven. Eén bewijs hiervan zal voor het tegenwoordige voldoende zijn; in die twee gemelde giftbrieven, (van 999 en 1003) waarin van *Bommel*, onder den naam van *Villa* gesproken wordt, wordt ook die naam aan het dorp *Arkel* gegeeven.

Het getal der huizen van *Bommel* rekent men op ruim zes honderd, en dat der Inwooneren op twee duizend zeven honderd. Nadat FREDRIK HENDRIK (*1629*) *'s Hertogenbosch* ingenomen had, is *Bommel* zeer in huizen verminderd; welke vermindering op drie of vier honderd geschat wordt. De reden daar van is, dat, toen *den Bosch*, in plaats van *Bommel*, tot een grensplaats ge-

maakt werd, 'er na dien tijd zo veele Kompagniën niet in bezetting waren, als 'er voorheen Regimenten in lagen; men kan 'er bij voegen, dat na dien tijd de koophandel uit *Bommel* en de *Bommelerwaard*, voor 't grootste gedeelte, naar de *Meijerij van 's Hertogenboch* verleid is geworden.

Daarbij komt nog, dat 'er, in het jaar 1700, een zandplaat voor *Bommel* geschooten is, ter breedte van bijna agt honderd voeten, welke oorzaak geweest is, dat de schepen, die te vooren voor de poort lagen, nu op een merkelijken afstand van de stad moeten blijven. Het verminderen der huizen is ook oorzaak, dat men 'er veele tuinen in de stad vindt.

Wat de openbaare gebouwen aangaat; de Groote Kerk is wel het voornaamste; derzelver ouderdom kan men nagaan, wanneer men weet dat zij, in 't jaar 1304, aan *St. Maarten* is toegewijd. In 1538 stak de blixem 'er den toren van in brand. Beurtelings wordt 'er door twee Predikanten gepredikt. De Roomschgezinden hebben 'er éénen Priester.

Van ouds was *Bommel* met verscheidene voorrechten voorzien, als dat der munt, het heffen der excijnzen, enz. De Regeering bestaat 'er uit tien Raaden, waaronder twee Burgemeesteren en agt Schepenen zijn. Het getal van deze laatsten was voorheen zestien, als agt uit de Stad en agt uit de *Bommelerwaard*; doch naderhand is 'er eene afzonderlijke Schepensbank in de Stad, en één van vier ten platten lande opgericht. Ook had men 'er, in vroegere tijden, vier Gemeenslieden, die sedert eenige jaaren mede afgeschaft zijn. De Amptman van de *Thieler-* en *Bommeler-waard* heeft te *Bommel* een Schout of Richter onder zig. De bijzondere gebruiken in de rechtspleegingen aldaar vindt men in *'t Geldersch Placaatboek*, II. Deel, fol. 519.

Dat *Bommel* niet alleenlijk verscheidene Geleerden, maar ook Helden voortgebragt heeft, is eene bekende zaak. Onder de eersten muntten uit, de vermaarde ELBERTUS LEONIUS of LEONINUS, JAN GLIMMER of GLUMMER, HENRICUS BOMMELIUS of VAN BOMMEL, GERARDUS MORINGUS, GIJSBERTUS MASIUS, LAMBERTUS BARLEUS, THOMAS LINEUS, MARTINUS SCHONK, die, volgens anderen, een *Utrechtenaar* geweest zou zijn, WILLEM CUP, HENRICUS CAEZARIUS, enz. Onder de Helden de beruchte MAARTEN VAN ROSSEM,

ROS-

ROSSUM of ROSSCHEM; alle mannen, wier daaden ons op hunne bijzondere Artikelen zullen te vooren komen. Ook heeft het deze Stad nimmer aan goede en getrouwe burgeren ontbroken, waarvan zij menigvuldige bewijzen gegeeven hebben. In oude tijden was een geoefende Burgerij allernoodzaaklijkst: eensdeels, om de ſtad te bewaaren; anderdeels om de vijanden te keer te gaan; maar bovenal om dat zij verpligt was ter heirvaart uittetrekken, dat toen in een algemeener gebruik was, vermits men niet gewoon was, het gemeene volk als krijgslieden tot den dienst te verbinden, maar zig, ter beſcherminge en ten dienſte van den lande, van Vrijwilligen te bedienen. Men ontbood, in tijden van oorlog, de ingezetenen; en deze waren, uit hoofde van leenmanſchap en gedaane hulde, verpligt in hunne wapenrustinge uittetrekken, en, naar de bepaaling der leenen, een getal van gewapenden, zo te voet als te paard, te leveren.

In de Steden had men, uit de Poorters, de Voet- en Handboogſchutters, waarbij naderhand gevoegd werden dezulken, welke geleerd hadden met het Zinkroer of de Schietbusſe omtegaan. Om deze in den Wapenhandel te oefenen, had men, in de meeſte Steden, zekere gebouwen, *Doelen* genaamd. Dan, niet alleen de oorlog, maar ook de binnenlandſche beroerten vorderden, vooral in *Gelderland*, welgeoefende Schutters, zo als bleek in de twisten tusſchen de gebroeders REIJNOLD en EDUARD VAN NASSAU; tusſchen vader en zoon ARNOLD en ADOLF VAN EGMOND; tusſchen de Vorſten van *Gelder* en het huis van *Oostenrijk*, in alle welke gevallen die van *Bommel* zig wel gedragen hebben. Zie hier daarvan eenige bewijzen.

In het jaar 1477 trokken die van *Bommel*, met eenigen van *Wageningen*, bij lotinge uit, onder hunnen Burgemeeſter HAGESTOUT, met oogmerk om eenige Dorpen, in den omtrek van *Buuren*, onder bedwang te houden; maar zij werden, door den Heer van *IJsſelſtein*, die bij *Ravenswaij* verborgen lag, onverwacht verrast. Verſchillende zijn de verhaalen daarvan: dezen zeggen dat zij vluchtten; anderen dat zij IJSSELSTEIN in het open veld geſlagen hadden.

In het jaar 1511, in de maand Februarij, trok Hertog KAREL VAN GELDER, met eene groote magt, waarbij ook veele *Bommel*-

ſche burgers waren, naar *Heukelom*; doch om hetzelve inteneemen, vond hij meer tegenſtand dan hij verwacht had. Die van *Heukelom* verſloegen 'er wel drie honderd, waaronder veelen van deze Stad. Den 27ſten Augustus van dat zelfde jaar deeden zij eenen togt in de landen van *Heusden* en *Altena*, en brandden het dorp *Aalburg*, digt onder *Heusden*, af, als ook het dorp *Aal*, onder *Altena*; den 8ſten Januarij van het volgende jaar leidên zij het dorp *Engelen* in koolen; en den 25ſten van die maand de dorpen *Geffen* en *Nieuwland*.

In 1525, op den 10den April, ſtaken zij den brand in het dorp *Orten*, voor de poorten van '*s Hertogènbosch*. Ao. 1527 ontnamen zij die van '*s Hertogenbosch* een Schip, geladen met vijgen en rozijnen. Die kleinigheden verder daar latende, zullen wij thans doen volgen, een aaneengeſchakeld verhaal der oorlogen, belegeringen en vredehandelingen, door die van *Bommel* ondernomen.

In het jaar 1286 deeden zij eenen inval in den lande van *Overmaas*. Hertog REIJNALD VAN NASSAU zocht den Brabander wel te keer te gaan; doch zijne magt was te zwak. De Hertog van *Braband* duchtende dat zijn partij zig bij *Thiel* te veel verſterken zou, verzon, om zulks te ontgaan, dat het land van *Bommel* een *Brabandsch* Leen was, waarvan de *Gelderſchen* de leenverheffing verzuimd hadden, en eischte het dus voor zig. Graaf REIJNALD, vreezende voor het verlies van zo een gewigtig deel, bragt alle zijne magt, en ook die van zijne vrienden, bijeen, om den overkant van de *Waal* te bewaren. Die van *Bommel* ontvingen en erkenden den Hertog van *Braband* voor hunnen Heer, ſchoon de *Gelderſchen* in hun gezicht waren.

In den twist tusſchen vader en zoon, te weeten de beide REIJNALDS VAN NASSAU, deeden de Heeren van *Buuren* en *Arkel* eenen inval in de *Bommelerwaard*, waarbij de Stad geheel geplonderd en verwoest werd. In 1363 werd *Bommel*, door Hertog EDUARD, belegerd en ingenomen, en alle de *Brabanders* van daar verdreeven.

Drie jaaren daarna werd *Bommel* beklommen door GOOSEN VAN VARIK, die zig met eenige *Heekerſchen* vereenigd had. Hertog EDUARD hiervan bericht krijgende, kwam met allen ſpoed naar

naar *Bommel*, heroverde de Stad, en deed den Heer VAN PARWIJS en andere *Brabanders* onthoofden; de Heer VAN VARIK was des nachts de Stad ontvlucht. Ao. 1372 werd de Stad, door den Graaf VAN BLOIS, ingenomen; de burgers moesten aan hem opbrengen duizend guldens, ter straffe dat zij hem niet voor Hertog van *Gelderland* hadden willen erkennen.

Toen, in 't Jaar 1481, MAXIMILIAAN, Aartshertog van *Oostenrijk*, en zoon van Keizer FREDRIK DEN DERDEN, in huwelijk hebbende MARIA VAN BOURGONDIEN, zig vaardig maakte om met een magtig heir, dat in 's *Hertogenbosch*, *Gorkum* en elders in winterlegering gelegen had, zijn aanspraak op *Gelderland* te doen gelden, was hij verzeld van veele aanzienlijke mannen. Zijn leger kwam in de *Bommelerwaard*, en een goed gedeelte van hetzelve in de Stad, terwijl die van *Bommel* bezig waren met den Naamdag van ST. IGNATIUS te vieren. Ongelooflijk snel waren de burgers in 't geweer, en joegen de overvallers met bebloede koppen en beladen met schande de stad uit; ter gedachtenis daarvan leest men boven de *Boschpoort:*

Ig*na*CII VI*r* LVC*e*/CI*es* Bo*me*L *e*X*p*VLI*t hostes.*

't Volk van den Aartshertog, om dezen blaam uittewisschen en *Bommel* te benaauwen, overweldigde, in de *Bommelerwaard*, eenige welgelegene plaatsen en Heerenhuizen, waaronder ook het Slot *Hemert*, op de *Maas* geleegen; verhinderende daardoor grootlijks den toevoer naar de Stad. *Bommel* hierdoor de dringendste levensbehoeften missende, was genoodzaakt op andere middelen te denken; te meer, toen 'er bericht kwam, dat *Nijmegen*, *Thiel* en andere Steden genegen waren, om de magt van den Aartshertog niet te gevoelen, zig met hem te bevredigen. Dus zonden zij dan ook hunne gemagtigden naar '*s Hertogenboch*, om MAXIMILIAAN en MARIA in hunne waardigheden te erkennen. Dit geschiedde op den 27sten April 1481.

De gemaakte vrede was van geen langen duur. Hertog ALBERT VAN SAXEN deed, 1497, eenen inval in de *Bommelerwaard*, nam het Reguliersklooster en andere plaatsen, ter benaauwinge der Stad, in; doch geen kans ziende de Stad te overweldigen, vond hij zig gedwongen optebreeken.

In

In 't Jaar 1504 zond Keizer MAXIMILIAAN, RUDOLPH *van Anholt*, een Duitsch Vorst, en in zijnen tijd een aanzienlijk krijgsman, met een leger naar *Bommel*; doch wat moeite hij ook aanwendde, hij moest mede, zonder de Stad overweldigd te hebben, vertrekken. In het volgende jaar besloot Koning FILIPS, voorneemens zijnde zig naar *Spanje* te begeeven, door magt van wapenen, zig van het bezit van *Gelderland* te verzekeren; na alle oorden in de *Nederlanden* deed hij brieven afgaan, eisschende van zijne Leenmannen geld en volk, en de nalaatigen met zwaare boeten bedreigende. Door dit middel een aanzienlijk leger bijeengebragt hebbende, trok hij daarmede naar *Gelderland*. Verschillende zijn de verhaalen, omtrent de plaats, waar hij zijnen aanslag deed: sommigen meenen op *Grave*, anderen aan den *Elterenberg*, en dat hij van daar *Arnhem* belegerde. Het zekerste is, dat hij uit *Braband* in de *Bommelerwaard* landde, en *Bommel* zo náauw insloot, dat 'er geen mensch uit of in kon. Maar toen hij zag dat hij, door de welgemoedheid en eensgezindheid der Burgeren en Soldaaten, veel volks verspilde, en geen kans had om de Stad meester te worden, besloot hij dezelve bezet te houden, en met het overige zijn legers naar *Arnhem* te trekken, 't welk hij ook bemagtigde; waarop *Harderwijk*, *Wageningen*, *Elburg* en *Hattem* volgden, en daarna *Deutecom*, *Lochem* en *Grol*. *Bommel* had reeds een beleg van drie maanden verduurd, en zou zig nog niet overgegeeven hebben, hadde niet Hertog KAREL, die zig reeds onderworpen had, hun met traanen in de oogen daartoe bewogen. Hertog KAREL *van Egmond* speelde, echter, den geveinsde; want zo haast was FILIPS, in 't volgende jaar, niet naar *Spanje* vertrokken, of hij, die zijnen rol gespeeld had, vond middel om vermomd in *Gelderland* te komen; en roomde toen weinig acht op het gemaakt verbond te slaan; integendeel maakte hij zig van verscheidene Steden meester, en kwelde niet alleen FILIPS, maar ook zijnen opvolger Keizer KAREL DEN VIJFDEN. Om meester van *Bommel* te worden, bediende hij zig van eenen DIRK VAN HAAFTEN, een *Geldersch* Edelman, die verscheidene goederen zo in de *Thieler-* als *Bommeler-waard* bezat. Deze had zig voorzien van een Veerschip, dat van binnen opgepropt met volk, en van boven met rijsbos-

schen

ſchen bedekt was; daarmede vertoonde hij zig 's morgens vroeg voor de *Waterpoort* te *Bommel*. De Edelman zelf was gekleed als een Koopman; de Portier hem vragende, *wat hij geladen had?* was het antwoord: *Rijſen*. Dit woord was de leus voor de zijnen, die van binnen begonnen *opterijzen* en op den wal te ſpringen; zij ontweldigden den Portier de ſleutels, openden de poort, en trokken met een groot geſchreeuw, *Gelre! Gelre!* ter Stad in. De *Bourgondiſche* bezettelingen, die op het Slot in plaatſe van in de Stad lagen, waren meest op roof uit. De burgers vielen VAN HAAFTEN terſtond toe en hielpen de bruggen van het Slot afbreeken; zij, die 'er zig op bevonden, gaven zig op den 28ſten Junij 1511 over. In het volgende jaar deeden die van *'s Hertogenbosch* een vergeefſchen aanſlag op deze Stad.

In het jaar 1572, in de maand Julij, namen eenige *Gorkummers*, onderſteund door veele *Bommelers*, na eene der poorten opengeſlagen te hebben, de Stad in. Dan, zig te zwak bevindende, zonden zij om meer volks naar *Gorkum*; deze deeden hen eenige *Hoogduitſchers* en vijftig *Waalen* toekomen, die, zo als zij in de Stad kwamen, naar de Kerk liepen, en de beelden verbraken. De burgerij, daarover vertoornd, liep te zamen, en joeg dien hoop weder ter Stad uit. De edele VAN HAAFTEN, boven reeds gemeld, was het, die met eenige uitgeweekene Burgeren, op den eerſten van de maand Augustus, 1572, zig van de Stad meeſter maakte. En offchoon de Beeldſtormers bijna alles bedorven hadden, wist, echter, Heer DIRK VAN HAAFTEN de burgers in zo verre te bevredigen, dat zij zig onder de regeeringe van ORANJE begaven; wordende 'er toen ook tevens de Hervormde Godsdienst ingevoerd. Twee jaaren laater werd *Bommel* door REQUESENS met groote magt belegerd. Binnen de Stad bevond zig de meergemelde VAN HAAFTEN, met vier vaandelen *Schotten*, onder den Kolonel BALFLEUR, die met de burgerije volkomen gezind was, de Stad ten uiterſten toe te verdedigen. De *Spanjaarden* wierpen zeven Schanſen aan de zijde van den Wal op, en beſchooten de Stad allerhevigst; kunnende, echter, vandaar, meer ſchade aan de huizen, dan aan de ſtads muuren toebrengen. En hoewel zij hem van binnen meer nadeels deeden, dan hij hun van buiten, zagen zij, echter, geen kans om

zij-

zijne werken te vernietigen, of 'er hem uittejaagen. Dus in vreeze zijnde van, even als *Leiden*, door honger benaauwd te zullen worden, vermits zij geen middel van ontzet te wachten hadden, namen zij het manlijk besluit om den Dijk doortesteeken, en den vijand te doen verdrinken of te doen vluchten; dat hun ook gelukte. Na den gemelden eersten Augustus 1572, op welken *Bommel* door VAN HAAFTEN ingenomen was, en den eed aan ORANJE gedaan had, een tijd toen in *Gelderland* nog niemand zig tegen de *Spaansche* tirannij verzetten durfde, zijn de *Bommelaars* de eerste in die Provintie geweest, die in het verbond met *Holland* en *Zeeland* getreden zijn, om gezamentlijk de goede zaak van vrijheid en godsdienst te beijveren en voortestaan. Hierom heeft *Bommel* dan ook de eer gehad, met de gemelde Provintien, in alle zo binnen als buitenlandsche handelingen, als een lid van een en hetzelfde lichaam aangemerkt, en aldus genoemd te worden: *de Ridderschap en de Steden van Holland en Zeeland, en haare geassocieerde Steden van* Bommel *en* Buuren. Bij GORIS, in zijne *Delices à l'entour de Leide*, pag. 88. leest men: *La ville de* BOMMEL *avoit session & envoyoit ses deputés à l'assemblée des* ETATS D'HOLLANDE, *à l'an* 1575. *& dans la* PACIFICATION DE GAND *fut accordé l'exercice de la Religion reformé à ceux de* LA HOLLANDE, DE ZEELANDE *&* DE BOMMEL, *& encore l'an* 1581. *la Zud Hollande consistoit en 8 Synodes; à scavoir:* GORNICHEM *&* BOMMEL, DORDRECHT, GOUDA, ROTTERDAM, DELFT, LA HAYE, LEIDE, LA BRIELLE. *La premiere union contre l'Espagne fut dressée de* LA HOLLANDE, LA ZEELANDE, *& la ville de* BOMMEL.

Daarenboven hebben, onaangezien de Pacificatie van *Gent*, die van *Bommel* zig altoos aan de zijde van ORANJE en der Staaten gehouden. Nogthans vindt men aangetekend, dat zij (1578) eenige zwaarigheid maakten om de Satisfactie of Voldoening van den Prins VAN ORANJE aanteneemen, vermits zij van oordeel waren, dat eenige punten daarvan strijdende waren met 's lands rechten; verklaarende zij evenwel volmondig, te zullen blijven bij de aangenomene *Unie*, en bereidwillig te zijn tot het afzweeren van den algemeenen vijand.

In het jaar 1587 klaagde de Magistraat dezer Stad, bij den

Graaf

Graaf VAN LEICESTER, over de kwaade betaaling van hun Guarnizoen, waarop de Graaf ten antwoord gaf: *Wat legt u aan dat van* Hohenlo *gelegen; neemt Engelsch Guarnizoen in, en ik zal mij zelven ten borge stellen, dat zij alle maanden prompt betaald zullen worden.* Zij daarentegen zeiden: *Wij hebben een goed volk tot ons, dat zig met onze Burgers wel verdraagt; wij zouden niet gaarne verandering daarin maaken.*

Don FRANÇISCO DE MENDOZA, Admirant van *Arragon*, ondernam (1599) het beleg voor *Bommel;* en hadde hij minder gemard, zou hij 'er ligtlijk meester van geworden zijn, vermits de Stad toen van een goed gedeelte haarer sterkten ontbloot was. Reeds twee jaaren te vooren had men wel aangevangen met de versterkinge en het afsteeken van schoone bolwerken, doch alle deze lagen genoegzaam nog onvolmaakt; en de oude werken waren te zwak om den aanval te wederstaan. Het zij dan dat de Admirant van dit alles onkundig was, of dat hij iet anders in den zin had, althans hij vertraagde eenige dagen. Prins MAURITS bediende zig van die vertraaginge, doende in der haast de reeds aangevangene werken sluiten, en nieuwe beschanzingen buiten de Stad maaken. In de Stad en in de nieuwe werken plaatste hij drie duizend man; ook deed hij de *Thielerwaard* wel bezetten. 't Eiland *Voren* werd met een kloeke vesting van bolwerken voorzien, en rondsom met een wal omsingeld.

De Amirant deed zijn leger alleen aan den eenen kant van de Stad zig neder slaan, om best tegen het geschut beveiligd te zijn. Hij bragt met zig twaalf honderd man te voet, en drie of vier kornetten paarden, laatende het overige des legers in *Braband.* In den avond van den 17den Mei verscheen hij zelf aldaar, en liet nog dien eigen nacht een sterken aanval doen op de buitenste nog onvoltooide beschanzingen, doch werd met groot verlies te rug gedreeven. Daarna hield zijn leger zig stil, doende niets dan sterk op de Stad schieten, waardoor hij groote schade aan kerken en huizen, en ook aan eenige menschen deed. Den 25sten van dezelfde maand deed Prins MAURITS, vóór het aanbreeken van den dag, de loopgraaven der vijanden bespringen en inneemen, dat van wederzijden veel volks koste.

ARRAGON versterkte dagelijks zijne batterijen en andere werken; gaan-

gaande intusschen zonder ophouden met schieten voort, waarin de Prins hem mede niet schuldig bleef. Dan, ziende dat hij, even als zo veele anderen, niets vorderde; dat de magt der Staaten onder den bekwaamsten Veldheer te nabij was; dat zijn volk begon te morren over het groot getal, welk 'er sneuvelde, brak hij het leger op, en begaf zig naar het boveneinde van de *Bommelerwaard*. Toen men in *'s Hertogenbosch* de tijding van het voorneemen van den Admirant ontving, schreef de Magistraat dier Stad hem eenen brief, waarbij hij vermaand werd, het beleg voort te zetten; vertoonende hem, welk eene schande het afsaaten voor hem en zijne aanzienlijke legermagt zou zijn, en wat de vrienden des Konings daarbij verliezen zouden; ten reden dat indien *Bommel* ingenomen was, de weg tot veele andere Steden in *Holland* en *Zeeland* geopend zou wezen; en verder, hoe 's Konings vijanden moed zouden scheppen, wanneer zij zulk een doorluchtigen Prins, met zo een schoon leger, het beleg zouden zien staaken.

Van nog minder krachts was, echter, deze brief, dan alle de pogingen, die ARRAGON reeds te werk gesteld had. Hij verliet de Stad op den 3den Junij 1599.

De vermaarde H. DE GROOT maakte daarop een *Latijnsch* vers, waarvan de zin, in het Nederduitsch, hier op uitkomt:

Het Eiland, dat door de aangenaame golven der rivieren, de Waal en Maas, omsingeld werdt, is het verlangen en de arbeid van den Spanjaard geweest. Doch dat verlangen niet alleen, maar ook kosten, moeiten, tijd en eindelijk de stad zelve, heeft hij verspild en verlooren; wat is 'er nu nog overig? Laat de Spanjaards nu ook ten gronde gaan.

Nog moet gezegd worden, hoe ARRAGON zig in het dorp *Rossum* legerende, de bouwing van de *St. Andries Schans* ondernam, die hem, in het volgende jaar, door Prins MAURITS ontweldigd werd.

Hier mede bleef *Bommel*, geduurende den *Spaanschen* oorlog, verschoond. Doch in het jaar 1672 hielp het wederom rijkelijk den last des oorlogs draagen. Zedert den *Munsterschen Vrede*

de waren de werken van *Bommel*, gelijk ook die van andere Steden, zodanig verontachtzaamd, als ware men zeker geweest, nooit wederom in oorlog te zullen geraaken. Toen deze op nieuw uitborst, waren de borstweeringen in der haast een weinig verbeterd; maar de wallen hadden pallisaden noch stormpaalen. De graft bij de wallen was zo ondiep, en zodanig met ruigte bewassen, dat het gevogelte 'er hun verblijf in hield. In het Magazijn waren geen zeven duizend pond buskruid, en slechts eenige weinige musketten. Op aanhoudend verzoek van de Magistraat, zond de Raad van Staaten, den 17den Julij, nog zeven duizend pond buspoeder, drie duizend pond snaphaankogels en drie duizend pond lont. Deze voorraad was zo onachtzaam uit de oorlogschepen geligt, dat men naderhand den Heer CORNELIS DE WITT beschuldigde, als of hij denzelven onnutlijk gebruikt had, met oogmerk om de noodige Krijgsbehoeften van 's lands schepen te verspillen. Het geheele guarnizoen bestond uit twee honderd vijftig man, en de burgerij, verdeeld in vier Kompagniën, kon nog geen vijf honderd man uitmaaken. Op den 24sten Junij hoorden die van *Bommel*, hoe in *Holland* voor de bevordering van Prins WILLEM DEN DERDEN geijverd werd. Des nachts om elf uuren vergaderde een groot aantal mannen en vrouwen, klopte alle de Regenten ten bedde uit, en begeerde dat zij zig terstond naar het Raadhuis zouden begeeven, om gemelden Prins tot Stadhouder te verkiezen; dreigende, bij weigering van dien, hen allen den hals te zullen afsnijden. In die verwarringe begaf de Regeering zig naar het Raadhuis. Zekere HENDRIK DE WAAL deed, uit naam van de gantsche burgerije, het gemelde verzoek aan dezelve. De Regeering gaf zeer bescheiden ten antwoord, *dat de gantsche Provintie van* Gelderland, *veel min zij, nimmer daar tegen geweest waren; doch dat zij vreesden, dat Zijne Hoogheid, nu* Nijmegen *reeds door de Franschen belegerd was, voor welk lot zij ook duchtten, dit ampt niet zou willen aanvaarden: te meer daar* Bommel *de eenigste plaats van* Gelderland *was, die nog overig was.* Dan, op den aandrang der Burgerije, werden terstond de Burgemeesters KAREL VAN OMMEREN en JOHAN GRISWIT uit den Raad, benevens ÆGIDIUS MESTEKER en LEONARD GORIS uit de Burgerije gemagtigd, om naar *Gornichem* te gaan,

aldaar of elders Zijne Hoogheid afwachten, en bij hem aanhouden; dat de Stad met volk en krijgsbehoeften voorzien mogt worden: als mede te vernemen, of het den Prinse welgevallen zou, dat hem, bij speciaale acte, onder Stads zegel, de waardigheid van Stadhouder opgedragen werd. Den 16den vonden de afgezondenen Zijne Hoogheid te *Bodegrave*, van wien zij, op hun gedaan voorstel, ten antwoord kregen, *dat hem te overbekend was, hoe veel den Staat aan het behoud van* Bommel *gelegen was; dat het hem smertte te moeten hooren, dat zulk een Stad niet beter voorzien was, en dat hij nog in geen staat was om hun behoorlijken bijstand te doen; doch dat zij verzekerd konden zijn, dat hij van alles wat in zijne magt was, niets voorbij zou laaten gaan, om* Bommel *te bewaaren.* Ook toonde de Prins zig niet ongeneegen, om de gemelde Acte, als dezelve hem gezonden mogt worden, te aanvaarden.

De Marchal DE TURENNE, voor *Coeverden* liggende, deed de Stad, den 14den Julij, opeisschen, en drie dagen daarna aan de Magistraat eenen brief ter hand stellen, waarbij belofte van pardon aangeboden werd, zo de stad zig gewillig overgaf, en anders gedreigd met verwoestinge. Op dien zelfden dag werden uit *Bommel* naar den Prins afgevaardigd, de Predikant SAMUEL WESSELIUS en eenigen uit de Burgerije; eensdeels om ernstig om hulp te verzoeken; ten anderen, om Zijne Hoogheid de Stadhouderlijke waardigheid op te draagen. Middlerwijl verscheenen (den 20sten) de *Franschen* voor de Stad; TURENNE deed dezelve andermaal opeisschen, en vorderde Gedeputeerden, om met hun over het verdrag, dat hij maaken wilde, te handelen. Doch na rijp beraad van de Magistraat, benevens den Kommandant LEEUWEN en de voornaamste Ingezetenen, werd hem het een en ander geweigerd. Binnen *Bommel* waren eenige ontrouwe Burgers, die aan TURENNE een juiste kaart van de gelegenheid der Stad en haare sterkte bezorgd hadden, met aanwijzinge waar dezelve het zwakste was. Deze deed de Marchal aan de Regeeringe vertoonen; doch ook dit deed hun niet van besluit veranderen. Op de rivier de *Waal*, voor de stad, was een Uitlegger geplaatst, die den *Franschen* veel nadeels toebragt; doch ongelukkig geraakte dezelve door eigen kruid in brand. Tegen

den

den avond zond TURENNE andermaal, door eenen Trompetter, eenen brief, om die van *Bommel* tot de overgaave te noodmaken, met bedreiginge dat, bij weigering van dien, de Stad dien zelfden nacht nog ingenomen en geplonderd zou worden; op dezen volgde terstond een ander, met een *Franschen* Kolonel, die niets deed dan belooven en dreigen. Twee der Regenten scheenen tot de overgave geneigd; doch de Kommandant LEEUWEN gaf een manmoedig en weigerend antwoord. Dan dit baatte hem weinig; want de bezetting weigerde te vechten, en de Burger-Officieren, de zwakheid der Stad kennende, en geen hoop van ontzet voorhanden ziende, wilden het uiterste niet waagen; dus moest hij dan stemmen in de Capitulatie, die den volgenden dag gesloten werd. Men bedong voorwaarden zo goed men kon; maar de *Franschen* onderhielden dezelven aldaar zo min als elders. Toen zij, in 't volgende jaar 1673, de Stad verlaaten moesten, persten zij den burgers, reeds door hun uitgeput, nog drie duizend zes honderd guldens aan brandschatting af.

In de gemaakte Capitulatie was bepaald, een getal van twaalf gijzelaars, van stads wegen te leveren; dezen waren JOHAN DE BIJE, Ridder tot *Wardestein*; JOHAN DE KOK, *de Oude*; FRANÇOIS VAN MEURS, *de Dikke* en JOHAN DE KOK, *de Jonge*; en uit de Burgerije SCHOOK, AART GORIS VAN BREST, (die de eenigste Roomschgezinde was) JOHAN VAN DEN GEVER, BRUSTEN BRUSTENSE, DIRK VAN 'S GRAVENWEERD, NOIJ DE ZWART, JAN VAN LOENEN, HENDRIK VAN LOENEN en DIEDERIK SOWAAL. Deze mannen werden terstond, na 't gemaakte verdrag, gewapenderhand, op het Stadhuis gebragt, aldaar in een kamer, zonder eeten of drinken, opgeslooten, en onder opzicht van een sterke wacht bewaard; wordende dus behandeld als misdadigers, die den dood verdiend hadden. Doch de Heer LOUBONIS VAN BOMMEL kwam hun aanzeggen, dat zij, onder zijnen borgtocht, naar huis konden gaan, om zig te ververschen, mids zij beloofden, binnen één uur tijds te rug te zullen komen. Den volgenden nacht werden zij nog sterker bewaakt, en daarna, onder het geleide van eenige Musketiers, naar het huis van den Kommissaris RENAU gevoerd, zonder dat het iemand geoorloofd was, hun aantespreeken. Een

van de burgers in het voorbijgaan de vrijheid neemende, zijne vrouw toe te roepen, *dat zij hem een reiszak met linnen, en een mantel aan des Kommisfaris huis wilde bezorgen*, werd daar over zeer vinniglijk met de Tromp van een Snaphaan in de zijde gestoten, met bijvoeginge: *Marche donc Bougre*. Schoon zij nu drie dagen genoegzaam zonder eeten of drinken geweest waren, kregen zij, echter, bij den Kommisfaris mede niets; doch aldaar werd hun vergund, dat hunne vrouwen iets zonden. De Kommisfaris zijnen maaltijd gedaan hebbende, steeg te paard; vier van de gijzelaars kreegen naauwlijks voor hun geld een wagen; doch de overigen, hoe zwak ook, moesten te voet volgen, onder bedreiging, dat zo één van hun slechts een weinig ter zijde ging, hij terstond doorschoten zou worden. Dus kwamen zij in de grootste vreeze te *Thiel*, alwaar het eenigen ontvluchten, en de overigen in het volgende jaar gerantsoeneerd werden.

De rampen des oorlogs van deze Stad dus kortlijk voorgesteld hebbende, moeten wij nog melding maaken van andere onheilen, die zij, zo door brand als watersnood, geleden heeft. Boven is reeds gezegd, dat de Toren van de Kerk door den brand (1538) aangestoken werd. Weder vernieuwd zijnde, werd hij, in 1696, door den blixem andermaal aangestoken en verteerd. Nadat *Bommel* slechts één jaar van de *Franschen* verlaten was, werd het met het grootste gevaar gedreigd, naamlijk door een doorbraak in de *Lodijkerdijk*, en in dat zelfde jaar andermaal door een zwaaren ijsgang. In 1740 was te *Bommel* mede alles in de grootste benaauwdheid. In 1751 moesten de inwooners, wilden zij zig voor de overstrooming van den *Bommelerwaard* beveiligen, de drie poorten aan de waterzijde der stad afdammen. Voor verdere onheilen zijn zij tot hier toe gelukkig behoed.

Zie SLICHTENHORST, *Gelderfche Geschiedenissen*. p. 530. BLAAUW, *Stedeboek*, *op Bommel*. VAN METEREN. BOR en *anderen*. *Merkurius van* 1672. *Beschrijving der Stad Bommel*, in gr. 8vo.

BOMMEL, (Doctor *Hendrik van*) dus genaamd naar zijne geboortestad. SLICHTENHORST noch GUICIARDIJN maaken melding van den tijd zijner geboorte; dan, uit het geene hij geschreeven heeft,

heeft, blijkt dat hij omtrent het jaar 1530 moet geleefd hebben; onder anderen blijkt dit uit het verhaal van den oorlog tusschen Hertog KAREL *van Gelder* en Bisschop HENDRIK *van Beijeren*; welk verhaal, echter, mijns wetens, nooit gedrukt is, schoon FOPPENS zegt dat zulks te *Marpurg* zoude geschied zijn.

BOMMEL, (*Joan van*) volgens eenigen, mede te *Bommel* geboren; doch volgens VALERIUS ANDREAS, in een dorp in *Braband*, dat *Bommel* genaamd werd. Hij was *Dominikaner* Monnik en Doctor in de Godgeleerdheid, en door Paus GREGORIUS DEN ELFDEN tot Inquisiteur benoemd. Hij leefde in het laatst van de vijftiende eeuwe, en heeft geschreven *Planctus religionis supra defectibus religionis cujuscunque ordinis*; waarin hij, op de wijze van den Propheet JEREMIAS, klaagende voorkomt, over de schrikkelijke ongebondenheid en zedeloosheid der kloosterlingen. Een ander tractaat van hem behelst mede klagten over de Monniken, die te veele goederen en eigendom bezatten. Nog meer anderen schriften van dien aart zijn van hem voorhanden; als ook verscheidene verklaaringen over veele Bijbelboeken.

Zie VAL. ANDREAS.

BOMMEL, (.......) een ander van dien naam, die, zo FOPPENS zegt, Predikant te *Wezel* geweest is, en verscheidene boeken geschreven heeft.

BOMMELERWAARD, (*De*) strekt zig uit van het Ampt tusschen *Maas* en *Waal*, ter plaatse daar die twee rivieren zamenlopen, tot aan het slot *Loeveftein*, daar die beide zig ten tweedemaale vereenigen. Ook word deze Waard door dezelve omzoomd, en tot een Eiland gemaakt. Daaronder behooren de Dorpen en Heerlijkheden *Driel*, *Rosfem*, *Harwenen* en *Oenfel*, voorts *Zuilichem*, *Gameren*, *Niewaal*, *Brakel*, *Aalst*, *Bruchen* en *Kerkwijk*; *Delwijnen*, *Herwerden*, *Wel* en *Amerzode*, *Neer-Hemert*, *St. Andries Schans*, *'t Ampt van Beest en Renoi*, enz.

BOMMEL, (*Maas-*) dus genaamd, ter onderscheidinge van *Zalt-Bommel*, hier boven beschreeven. Deze thans aanzienlijke Heer-

lijkheid, met derzelver Dorp, was voorheen een Stad, volgens aanwijzing van eenige oude brieven van het jaar 1418. Het Dorp ligt een weinig beneden *Megen*, omtrent vier uuren van de Stad *Grave*, alwaar de *Maas* zig met een bocht keert. Aldaar is ook het Veer over de *Maas*, als mede een Tolcomptoir, daar de Commizen en 's lands Ontfangers hun verblijf houden; het staat dicht bij de kerk, pronkende met het Admiraliteits wapen, en is een gebouw dat een fraai gezicht oplevert. De Kerk is een zeer oud gebouw. De Predikant van *Maas-Bommel* predikt ook te *Alphen*. De Roomschgezinden hebben 'er mede één Priester. In de Kaart bij SLICHTENHORST vindt men nog de aanwijzing van de plaats, daar het *Oude Hof* plagt te staan; de Secretaris heeft 'er een klein huis doen bouwen, staande in het midden van 't geboomte. Niet verre van daar stond weleer het huis *Kraanenburg*. De Dorpschout staat onder den Amptman en eigenaar, die een afstammeling van het Graaflijke huis *Bijland* is.

Zie *Groot Geldersch Placaatboek*, II. Deel. *Appendix*, kol. 176 en 183. enz.

BOMMEL, (*De*) of *den Bommel*, een dorp in het land van *Over Flakkee*, ten westen van *Ooltjesplaat*, aan het *Haringvliet*, waarop de haven uitloopt. De scheepvaart en visscherij maaken in vredestijd dit dorp zeer welvaarende. Het werd, 1506, bedijkt, en, 1622, aan den Heer van *Sommelsdijk* verkocht voor zestig duizend goudene kroonen.

Zie BACHIENE A, bl. 566.

BOMMENEDE, of *Bommenée*, eene Heerlijkheid in *Zeeland*, paalende het naast aan *Zonnemare*. Voorheen was 'er een zeer neringrijk dorp, van dien zelfden naam, waarvan de bewooners zig met de visscherij geneerden, hebbende toen een zeer bekwaame Ree, waarop de Visschers hunnen vangst verkochten. Het dorp lag aan de noordzijde tegen den zeekant, op de punt van drie naast aan elkander strijkende dijken. Op ieder punt werd, in den *Spaanschen* oorlog, ter versterkinge van *Bommenée*, een Ravelijn gelegd, die de verschanzingen van het dorp en de haven dekten; ook werden daartoe de graften vol waters gehouden, uitgenomen aan den zeekant.

In

In het jaar 1570 verkreeg dit Dorp den naam en het recht van een Stede. Het octrooij van PHILIPS DEN TWEEDEN, waar bij zulks geschiedde, zegt VAN LEEUWEN op den 24sten Maij, en BOXHORN op den 24sten Maart, verleend te zijn, schoon bij beiden de woorden de zelfde zijn, luidende aldus: *Alsʃo de Commisʃarisʃen bij ons onlangs gedeputeert, ter visitatie van de Innundatie en het inbreeken van onze Landen en Graafschappen van Zeeland, geschied op Allerheiligendag laestleden, volgens haar voorschreve last ende volbrenginge van dien, sich onaer andere getransporteert hadden, en de Lande van* Dreischoore, Sonnemare *en* Ballois, *en bevonden dat die Polder en Dorpe van* Bommenede, *mede geinclaveert en geinnundeert waren, enz.*

Zeker is het, dat één der gemelde Schrijveren een misslag in de maand begaan heeft, en dat zij beiden in het jaar gemist hebben, vermits de *Allerheiligen Vloed* eerst in het jaar 1570 is voorgevallen, en men dus moet onderstellen, dat de brief van PHILIPS niet vóór het jaar 1573 kan gegeeven zijn, schoon VAN LEEUWEN 1574 stelt. BOXHORN heeft denzelven bijgebragt, om te bewijzen, dat de Polder en het Dorp, naderhand het Stedeke *Bommenée*, voortijds en ook ten zijnen tijde aan *Zeeland* behoorden, uit aanmerking der woorden, *in onze Landen en Graafschappen van Zeeland*; doch VAN LEEUWEN is van andere gedachten, zo als men bij hem in de *Blaffert der Kerklijke Goederen van Utrecht* zien kan. *Holland* en *Zeeland* vereffenden het geschil over den eigendom, in het jaar 1687, door middel van verdrag, waarbij het aan de laatstgemelde Provintie weder overgeleverd werd. Maar dit, zegt SMALLEGANGE, in zijn *Chronijk*, is geschied na dat de Stad *Bommenede*, vijf jaaren te vooren (26 Januarij 1682) door de woede der zeegolven, geheel als verzwolgen, en alle de huizen weggespeeld waren: zo dat 'er de Kerk alleen rondsom in zee lag, wordende zo onophoudelijk van het water geslagen, dat 'er weinig hoop is, dat dit land ooit weder bedijkt zal worden. GABBEMA, in zijn *Vervolg op Gutberleth*, geeft een omstandig verhaal van de verdelginge van *Bommenée*, p. 544. Dat het, gelijk wij boven zeiden, geduurende den *Spaanschen* oorlog, weder versterkt is, blijkt uit het gezeg-

de van E. VAN METEREN, gevolgd door GOUDHOEVEN, (fol. 97.) bij wien men leest: *In het Eiland van Schouwen, behoorende onder Zeeland, ligt Bommené, voor den laatsten oorlog tegen Spanjen een dorp, bij 't punt van drie dijken, die den een den ander flankeeren en ontdekken. Dit dorp werd in den aanvang van den oorlog gesterkt met een ravelijn op ieder dijk, de vestenis van Bommené sluitende. Deeze plaats*, leest men aldaar verder, *schoon op den Zeeuwschen bodem, behoord onder Holland. Bommené* leed, behalven die zwaare rampen van het water, ook den last des oorlogs; want, 1575, kwamen de *Spanjaarden* 'er voor, terwijl, van wegen de Staaten, NIVELLE, bij anderen LIS genaamd, 'er het gebied had, onder zig hebbende zes honderd Soldaaten. De *Spanjaarden* maakten, door onophoudelijk schieten, drie dagen achter een, een bres, groot genoeg om te kunnen stormen. NIVELLE, hoe dapper en bekwaam, bevond zig te zwak, zodanige magt te kunnen wederstaan: des verzocht hij in onderhandelinge te treeden. Eenige *Spanjaarden* dit hoorende, zeiden *dat de belegerden niet dan een deel hennen waren; begeerden zij genade, zij moesten het geweer afleggen, en zig in de graften werpen.* Dit maakte de belegerden zo verbitterd, dat zij de onderhandeling niet wilden aanneemen. De *Spaansche* Overste MONDRAGON, wel voorziende dat de verovering, in geval van tegenweer, veel bloeds zou kosten, zond Don FRANÇISCO DE AGUILAR, om hun de onderhandeling aantebieden, ontschuldigende zig wegens den gezegden hoon, als hun buiten last aangedaan, en dat men zig de taal van het onbezonnen graauw niet moest aantrekken. Terwijl NIVELLE dan met AGUILAR in onderhandelinge was, en deze goede voorwaarden aanbood, betoonden de *Spanjaards* hunne ontrouw; want één van hunne Vaandraagers landde, met een menigte volks, op een plaats, die hij gemaklijk dacht te zullen winnen; doch hij werd zo wel ontvangen, dat hij, met verlies van veertig man, moest aftrekken. Deze schandelijke ontrouw, die een onuitwischbaaren vlek op het anders edel gedrag van MONDRAGON wierp, deed het aanbod van overgaave van de hand wijzen. NIVELLE zeide, *men zag nu klaar, wat men van de Spanjaarden te wachten had; zij mochten nu stormen, maar zouden ook zien, dat zij met*

Haa-

Haanen en geen Hennen te doen hadden; zie HOOFT, fol. 441.

De vijand bediende zig, den volgenden dag, van de laage ebbe, en viel met groote bevigheid aan; doch de afweering was niet minder geweldig. Na een gevecht van twee uuren weeken de aanvallers te rug, met verlies van honderd vijftig man, en meer dan drie honderd gekwetsten; veelen van hun smoorden in het water; zie DE GROOT, *Jaarboeken*, fol. 49. op den 23sten October.

MONDRAGON, die van spijt meende te barsten, om dat hij voor zo een geringe plaats zo veel volks had verlooren, deed met al zijn bijhebbende magt, twee dagen daarna, den storm hervatten. De *Spaanschen* hadden den voortogt, en verlooren veel volks; doch dit verhinderde de *Waalen* niet, om even hevig aantevallen. Het gevecht duurde vijf uuren; en zij zouden geene overwinnaars geworden zijn, hadden zij zig niet van den list bediend, om van verre nog een anderen grooten hoop te vertoonen, die gereed scheen op nieuw aantevallen. Deze hoop bestond, echter, alleenlijk uit zoetelaars, jongens, wijven, enz. met de kleederen der gesneuvelden, als Soldaaten gekleed. Deze list deed den belegerden, waarvan 'er veelen gewond en allen zeer afgemaat waren, den moed zakken, en de bestormers overwinnen; doch niemand der *Spanjaarden* durfde het wagen van de ravelijn aftespringen, tot dat eindelijk SANCHIO D'AVILA hun voorging, verwijtende hun op een smaadelijke wijze hunne vreeze. Daarop volgde hun schandelijke moordlust. NIVELLE, schoon gekwetst, vocht als een dapper krijgsman, tot den laatsten adem toe. Dan, de *Spanjaards* gingen zo gruuwzaam te werk, dat geen twintig menschen van de bezetting, of van de ingezeetenen in 't leven bleeven; zij maakten rekening, toen reeds meester van geheel *Zeeland* te zijn; dat, echter, verkeerd uitkwam. SMALLEGANGE verschilt eenigzins met VAN METEREN, HOOFT en DE GROOT, in het verhaalen van deze belegering; doch wij zijn den laatsten gevolgd. Groote smart was het voor ORANJE, dat de twee Kompagniën, door hem uit *Rotterdam* naar *Bommenede* gezonden, door de *Spanjaarden* belet waren 'er binnen te komen. Als een bijzonderheid van den Roomschgezinden Schrijver MEERBEEK kan

men op dit Art. aanmerken, dat hij, in dit geval, tegen zijne gewoonte, der waarheid hulde doet, en het verhaal van VAN METEREN door het zijne bevestigt.

Met weinig zekerheid kan 'er iets meer van de oude Heeren van *Bommenede* gezegt worden, dan dat omtrent 1454, GIJSBRECHT VAN IJSSELSTEIN 'er eigenaar van was. Na dat, gelijk gezegd is, *Nieuw Bommenede*, *Kijkuit*, *Natras*, *Borrenbrood* en *Blois* weder aan *Zeeland* gekomen waren, werden die Heerlijkheden met het zuideinde van *Jacobs Nieuwland*, en honderd roeden zeewaarts, langs alle de dijken, van het eene einde tot het andere, voor een onsterfelijk leen uitgegeeven aan den Heer ANTHONIJ HOFFER, Gecommitteerde Raad ter Admiraliteit te *Middelburg*, wegens *Zierikzee*; ANDRIES OCKERSE, Burgemeester; IMAN DE JONGE, Schepen, en NICOLAAS CAU, Pensionaris en Secretaris der stad *Zierikzee*; ieder voor een vierde gedeelte, met alle de voorrechten daaraan behoorende. Hunne aandeelen zijn na dien tijd aan hunne erfgenaamen overgegaan.

BON, eertijds *Bonna* genaamd, een plaats voorheen in *Neder Germanien*, en nu tot het Aartsstift *Keulen* behoorende, is door verscheidene gebeurtenissen berucht geworden. TACITUS verhaalt, in het IV. Boek zijner Historiën, 19 en 20 Hoofdst. hoe CIVILIS aldaar het leger der *Batavieren* verzameld hebbende, den *Romeinen* eene zwaare nederlaag toebragt. In het 25 Hoofdst. spreekt hij van de muiterij, die onder de keurbende, aldaar in winterleegeringe liggende, tegen HORDEONIUS ontstond, beschuldigende hem als de oorzaak van het verlies dat zij geleden hadden. In het 62 Hoofdst. verhaalt hij de bespotting van het graauw tegen de keurbenden. In het 77 Hoofdst. de drift van CERIALIS, toen de *Romeinen* andermaal geslagen en gevloden waren; en in het 22 Hoofdst. hoe CERIALIS van de *Germaanen* belaagd, en aldaar bijna gevangen was; alle zaaken, die wij op het Art. van de BATAVIEREN en hunne oorlogen vermeld hebben, en op dat van CIVILIS nader beschouwen zullen. *Bon* werd mede vermaard in het jaar 921, door de vredehandeling van KAREL, Koning der *West-Franken*, en HENRIK, Koning der *Oost-Franken*. KAREL bleef aan de slinker, en HENRIK aan de rechterzijde van de rivier; dus zij el-

elkander aanschouwden, en ook vriendschap beloofden. Doch op den 7den van de maand November staken zij elk met een schip van den oever af, tot in het midden van den stroom, traden in een derde, dat daar voor anker lag, en bevestigden in hetzelve hun verbond van vriendschap. Wat voordeelige verandering de overwinning van *Bon*, (1673) door WILLEM DEN DERDEN, in den toenmaaligen benarden staat der *Nederlanden* maakte, zullen wij elders gelegenheid krijgen te ontvouwen.

BONGA, een adelijk Huis of Slot in *Friesland*, in het dorp *Kimswert*, onder de Grietenij *Wonseradaal*, in 't kwartier van *Westergoo*.

Zie *Geograph, Woordenboek van Friesland.*

BONGA, (*Jan van*) ook wel *Bungha*, *Boyngha*, *Boenga* en *Buma* genaamd, was een *Friesch* Edelman, en Grietman van *Westdongeradeel*, sedert het jaar 1560, na gedaanen afstand van TAKE RINGA, en na gewilligen afstand wederom opgevolgd door REINIER FRITZEMA of FRITTEMA (1567). BONGA was, door zijn huwelijk met SIJTSKE AIJLVA, (die, na zijnen dood, hertrouwde met DOEKE AIJSMA) verbonden aan het geslachte der *Aijlva's*, en vier andere voorstanders der vrijheid. Hij hield zijn verblijf te *Holwert* op *Bonga State*, en ondertekende, na het verdrag met de Landvoogdesse, het verbond der Edelen. Twee jaaren daarna werd hij hierom door den Hertog VAN ALBA te *Antwerpen* gedaagd; doch alzo hij niet verscheen, schreef de Hertog daarop het Banvonnis tegen hem uit, dat ook in *Friesland* openlijk werd afgekondigd. Dan, het was 'er zo verre van daan, dat hem de moed daardoor zou ontzonken hebben, om de zaak van Godsdienst en Vrijheid voortestaan, dat hij één van de eersten was, die tot derzelver verdeediging de wapenen in *Friesland* bragt; waardoor hij, bij zijne landgenooten, een onsterfelijken roem behaalde. Zo lang BONGA Grietman was, stond hij niet bekend als behoorende tot de verbondene Edelen. Doch toen Graaf LODEWIJK VAN NASSAU (1558) met een leger in *Groningerland* kwam, voegde hij zig openlijk bij hem, en werd Hopman van een Vaandel voetknechten, meest allen *Friesen*, die de zijde van NASSAU aan-

aankleefden, en die hij op zijne kosten onderhield. Bij den slag van *Jemminge* ontkwam hij naauwlijks met de vlucht het gevaar, achterlaatende zijne wapenen en goederen. Niettegenstaande dezen tegenspoed bleef hij, echter, standvastig; en ziende dat het te land niet gelukte, bezogt hij het te water, rustte eenige schepen uit, kreeg grooten toeloop van volk, en werd daarmede de eerste Vrijbuiter, die de schepen en goederen der Spaanschgezinden op de *Friesche* kusten benaderde. Doch ook dit zijn bedrijf, hoewel nadeelig voor den vijand, was, echter, niet genoeg ter verkrijginge van de vrijheid. Nadat *den Briel* en *Enkhuizen* zig voor ORANJE verklaard hadden, verdubbelde hij zijne pogingen. Hij wierf krijgsvolk, dat te *Emden* 't scheep ging, met oogmerk om *Dokkum* te bemagtigen. Deze aanslag mislukkende, was hij genoodzaakt zijne schepen te verlaaten, en met de zijnen over land de vlucht te neemen, wordende door de *Spanjaards* vervolgd. Hij kwam behouden te *Enkhuizen*, en stak van daar weder over naar *Friesland*. Op den 19den Augustus 1572 nam hij *Sneek* in, waartoe hem door HETTINGA en GABBEMA bekwaame gelegenheid verschaft was. Hij werd 'er met alle eeretekenen ingehaald, en veele voornaame Edelen voegden zig bij hem. Hier door had hij vasten voet in *Friesland*, bemagtigde daarna *Bolswaard*, en leide dus den grond tot het aanneemen der *Unie van Utrecht* door die van *Friesland*. In het jaar 1579 begaf BONGA zig weder naar *Sneek* en *Bolswaard*, om die beide Steden, op last van den Graave van RENNENBERG, met eenig volk te bezetten. Schoon RENNENBERG ontrouw werd, BONGA bleef als een eerlijk Edelman standvastig. De Staaten betrouwden hem ook de bezetting en bewaaring van *Leeuwaarden*. Van daar begaf hij zig naar *Harlingen*, met oogmerk om den *Rennenbergschen* het Blokhuis te ontweldigen. In plaatse van geweld, bediende hij zig van een krijgslist, waarmede hij zijn doel bereikte. RENNENBERG (1580) den Schans *Opslag* belegerd hebbende, werd BONGA met mondbehoeften voor de belegerden derwaards gezonden; doch hier kwam hij te laat, vermits het verdrag van overgave reeds gemaakt was. Dewijl wij na deze zijne verrichting niets meer van hem gemeld vinden, is het waarschijnelijk, dat hij in dit jaar zal overleeden zijn, nalatende den roem, dat

hij van zijn vaderland en deszelfs vrijheid een getrouw voorftander geweest en als zodanig ook geftorven was.

Zie WINSEMIUS, *Chronijk. Sententien van Alba*, en uit die TE WATER, *Verbond der Edelen*, II. Stuk, p. 255—263.

BONGA, (*Willem*) een ftamgenoot van den zo evengemelden, doch, volgens het oordeel van den kundigen J. W. TE WATER, onderfcheiden van WILLEM BONGA, waarvan, volgens 's mans aanwijzing, voorheen gewag gemaakt is; die het, echter, als waarfchijnelijk ftelt, dat hij de zelfde is, die elders WILLEM BUMA genoemd wordt. In die gedachte zegt zijn Ed. verfterkt te worden, om dat dezelfde perfoon, in een zelfde geval, BONGA en BUMA genoemd wordt, door WINSEMIUS, die zegt dat BONGA, (dien hij, in zijn Latijnsch Werk, BUMA noemt) met de Edele *Batenburgers*, op de *Zuiderzee* gevangen genomen, eerst naar *Harlingen*, van daar naar *Ruppelmonde* gezonden, en den eerften Junij 1568 te *Brusfel* onthalsd zijn geworden. Doch 't geen TE WATER en alle oplettende Leezers van WINSEMIUS wederom in het onzekere brengt, is, dat die zelfde Schrijver (*Hift. Lib.* II. p. 115.) verhaalt, dat WILLEM BONGA, in den Herfst van 1568, op last van ALBA, door den *Spaanfchen* Raad openlijk gebannen is. Dus blijft het, door de onachtzaamheid der Schrijvers van dien tijd, nog een raadzel, of dit één of twee perfoonen geweest zijn.

Zie TE WATER, bl. 263 en 164.

BONGAART, (*Berent van den*) of *van den Bongard*, afkomftig uit het adelijk geflachte van dien naam, (ook wel *Boomgaard* geheeten,) dat zig, in de vijftiende eeuw, in *Holland* onthield. Sommigen daarvan begaven zig naar 't *Valkenburgfche*, anderen naar *Utrecht*, daar zij in de Ridderfchap zijn befchreven geworden. Schoon 'er vermoedelijk meer geflachten van dien naam, ten dien tijde, in leven waren, was dit, echter, één van de oudften en adelijkften, zijnde vermaagtfchap aan TURK, SPAINGEN, REDE, BRONKHORST, enz. Hij was bezitter van de Heerlijkheden *Bomgard*, *Nijenrode*, *ter Lucht*, enz. en afkomftig uit

uit den Huize van *Wassenaar*, en wel van FLORIS VAN DEN BONGAARD, zoon van KLAAS HORST, en kleinzoon van ARENT VAN DEN DAMME, die een broeder was van FILIPS VAN WASSENAAR, Burggraave van *Leiden*. Uit de geslachtlijsten van *Wassenaar* zal dit nader blijken.

BONGAARD, (*Jan van den*) was een ouder broeder van BARENT of BERENT; deze was Heer tot BONGAARD, in het land van *Valkenburg*. Hij had in zijn eerste huwelijk ter vrouwe ANNA VAN MASCHEREL, dochter van Heer JAN VAN BALGOIJ en HILLE COCK VAN OPEINEN; en in het tweede ANNA VAN REEDE. Tot de Ridderschap van *Utrecht* behoorende, was hij daar uit beschreeven ter begroetinge van Keizer KAREL DEN VIJFDEN. Hij overleed, in hoogen ouderdom, in 't jaar 1602.

Zie TE WATER, bl. 265 en 266.

BONIFACIUS, de tweede Aartsbisschop van *Utrecht*, zijnde voorheen Aartsbisschop van *Mentz* geweest, en had den naam van WINFRIED gevoerd. Door WILLEBRORD was hij, uit *Engeland* komende, naar *Neder-Friesland* gezonden, ter verkondiginge van het Euangelium, waarmede hij zig den tijd van dertien jaaren bezig hield. Na verloop van dien tijd, verzocht hij, van gemelden WILLEBRORD, vrijheid om naar *Rome* te gaan, om het graf van *St. Pieter* en *Paulus* te bezoeken; dat aan een' man als hij niet geweigerd werd. Paus GREGORIUS eene zonderlinge bekwaamheid in hem bespeurende, beval hem naar *Duitschland* te gaan, om die volken de Pauslijke magt en gezag te doen erkennen, en dezelve naar zijn vermogen aldaar te vestigen. Hij volbragt dit bevel, hoewel niet zonder veel tegenstand te ontmoeten; waarop (731 of 741) zijne verheffing tot Aartsbisschop van *Mentz* volgde, zijnde zijne voorzaten alleenlijk Bisschoppen geweest. Twee Bisdommen werden door hem in *Duitschland* ingesteld, het een te *Aichstad*, het ander te *Wurtzburg*. Ook stichtte hij (740) het vermaarde klooster *Fulda*, dat twee jaaren laater, door de milde giften van CARLOMAN, een zeer magtige Abdij werd. WILLEBRORD overleden zijnde, werd hij door hem in zijne waardigheid opgevolgd. Te *Utrecht* stichtte hij de Kanun-

nonnikedij van *St. Salvator*, naderhand *Oud-Munster* genaamd. Met voordacht gaan wij alles, wat hem in zijn eerste Bisdom gebeurd is, stilzwijgende voorbij. Men zegt van hem, dat hij een vernuftig, en naar dien tijd geleerd man, doch niet vrij van eigenzinnigheid en eergierigheid was: zo dat hij niets ontzag om zijn grootheid te bejaagen, schoon hij zulks altoos in een ander licht wist te plaatzen.

Zeker Schotsman, SAMSON genaamd, noemt hem openlijk een verstoorder van den kerklijken vrede. MUTZAART, in zijne *Kerklijke Historie*, verschoont hem mede niet.

Nadat BONIFACIUS zestien jaaren den zetel bekleed had, vertrok hij, met vijftig der geleerdste mannen van zijnen tijd, uit *Utrecht* naar *Friesland*, om 'er op nieuw het Euangelium te bevestigen; doch hij werd, met allen, die bij hem waren, bij *Dokkum* aan de *Lauwer*, te *Murwelwolde* of *Moorderswolde*, van de nog Heidensche *Friezen* vermoord. Van dezen moord maken de meeste Schrijvers van dien en latere tijden omstandig gewag. Zijn leven vind men mede omstandig in het Eerste Deel van het *Batavia Sacra*, bij OPMEER, *Catholijk Martelaarsboek*, achter GABBEMA, en bij meer anderen. Zijn dood word gesteld op het jaar 754 of 755.

Zie ook VAN LOON, *Aloude Historie*, I. Deel.

BONKENHAVEN, eene Havezate, in de nabuurschap van 't Dorp *Boulake*, in de Provintie van *Overijssel*.

BONNINGA; zie BUNMA.

BONSERUS, (*Adrianus*) anders *Bonser Jansz*, werd, volgens WALVIS, in of omtrent het jaar 1539, uit een onbekend geslacht te *Gouda* geboren. Hij volbragt zijne studiën te *Leuven*. De gemelde WALVIS, in zijne *Beschrijvinge van Gouda*, meent dat deze BONSER een Kopiist van den vermaarden VIGLIUS was. Dit weet men zeker, dat hij Deken en Pastoor te *Middelburg* geweest is, en, na de overgaave dier Stad aan Prinse WILLEM DEN EERSTEN, naar *Yperen* in *Vlaanderen* vertrok, van waar hij (1583) te *Gouda* te rug keerde; van daar begaf hij andermaal zig

naar

naar *Yperen*, daar hij tot zijnen dood, in 1570, het Priesterampt waarnam. Kort voor zijnen dood had hij een Beurs voor behoeftige Godgeleerden gesticht.

BONSERUS, (*Guilelmus*) mede te *Gouda* geboren, van waar hij naar *Italien* trok, en, 1581, te *Bologne* Hoogleeraar in de Rechten werd. Te *Rome* zijnde, was hij Schrijver van den Kardinaal van *Navarre*. Eindelijk het reizen moede zijnde, keerde hij naar *Gouda* te rug, en begaf 'er zig in den echt, met de dochter van den Burgemeester ROOZENDEEL, en overleed aldaar 1603.

BONSWAART. M. STOKE en BEKA maaken hier van gewag, als van een plaats, leggende beneden *Nijmeegen*, op den oever van de *Waal*, waaromtrent (1003) JAN VAN HENEGOUWEN, als de tweede van dien naam, onder de Graaven van *Holland*, zig met zijn leger ter nedergeslagen had, tegen Keizer ALBERT, die *Holland*, zo als wij in ons Tweede Deel, op het Art. ALBERT, getoond hebben, als een openstaande bezitting, na den dood van Graaf JAN DEN EERSTEN, aan het Keizerrijk zocht te brengen. Dit *Bonswaart* schijnt, echter, niet meer geweest te zijn dan een stuk aangewonnen land, uit de rivier, digt bij het dorp *Booningen*, en dus bij verkorting *Booningswaart* genoemd. Want om met BUCHELIUS, uit de woorden van MELIS STOKE, te leezen *Bommelerwaard*, laaten wij ieder oordeelen, of dit mogelijk zij. De woorden van den Rijm Chronijkschrijver zijn dezen;

. . . . *te* Gorinchem
Ghine te zeijle die Grave blide,
En voor bi Nijmeegen *en* Bonwaerde, VII. Boek, vs. 310.
Ende met hem en sine vaerde
Al syn Here op eenen dach.

Ook kan *Bommelerwaard* met de woorden van BEKA niet overeengebragt worden: want die zegt dat men de legerplaats en de vaandels van Graaf JAN, van verre van den toren van *Nijmeegen*, zien

zien kon; dat niet wel mogelijk is, alzo *Bommel* en *Nijmegen* agt uuren van een liggen.

BONT, (.....) had, in het jaar 1677, het bevel over een schip van Oorlog, waarmede hij zig bevond onder den Kommandeur BINCKES, op den togt, waarvan wij, van den Kommandeur spreekende, verslag gedaan hebben. BONT misgreep zig, door van den Kommandeur, zonder verlof of reden, te scheiden, om met zijn schip uit de *Westindiën* naar *Cadix*, en van daar herwaards te stevenen. Bij zijne komst alhier werd hij, op bevel van het Kollegie ter Admiraliteit, in hechtenis genomen. En alzo 'er, behalven deze, nog meer redenen van bezwaar tegen hem werden ingebragt, werd hij gevonnisd om onthalsd te worden; welk vonnis, op den 5den Februarij des gemelden jaars, op het Admiraliteits-Hof te *Amsteldam*, werd ter uitvoer gebragt, in tegenwoordigheid van zo een groot aantal van menschen, dat eenige van die, door het gedrang, het leven lieten. BONT verscheen op de strafplaats, gekleed in een Japonschen Rok, met eenen rouwmantel daarover.

Zie *Hollandsche Merkurius*, 1677, bl. 88.

BONTE, (*Hugo de*) was een vermaard Rechtsgeleerde, en, van 1560 tot 1566, Pensionaris zijner geboortestad *Middelburg*. Hij was niet alleen een geleerd man, maar ook een begunstiger van allen, die de geleerdheid beoeffenden. Hij muntte in zijnen tijd uit in het maaken van Latijnsche versen, waarvan hij blijken gaf in zijne begroeting aan NICOLAAS DE CASTRO, bij deszelfs aanstelling tot eersten Bisschop van *Middelburg*. WAGENAAR, in zijne *Vaderlandsche Historie*, (VII. Deel, bl. 26.) noemt hem, daar hij van den vredehandel met *Spanje*, van welken hij afgevaardigd was (1575), spreekt, HUGO BONT; doch in de Registers van *Zeeland* staat HUGO DE BONT. Hij overleed te *Antwerpen*.

Zie *Lijst der Regeeringe van Middelburg*.

BONTEBAL, (*Klaas Michielszoon*) weleer Sekretaris te *Zevenhuizen*, één van de conspirateurs of zamenzweerderen van den beraamden moord aan Prins MAURITS, waarvan, gelijk reeds elders

ders gezegd is, op het Art. SLATIUS een omftandig verhaal volgen zal. Van hem wordt gezegd, dat hij, tot uitvoeringe van het feit, twee duizend guldens verfchaft had. Hij werd te *Rotterdam*, op den 3den Julij 1623, daarover onthalsd. Op het fchavot komende, was hij eerst zeer ontdaan; daarna deed hij eene breedvoerige aanfpraak aan de aanfchouweren, zig beklaagende, de weldaaden Gods zo fchandelijk misbruikt te hebben, dat hij groot berouw had van het delict, waartoe hij, door kwaade raadslieden, gebragt was, enz. Deze rede geëindigd zijnde, deed de Scherprechter hem een rood mutsje voor de oogen, en volbragt daarop het vonnis des doods, tegen hem uitgefprooken; het lichaam werd in ftilte ter aarde gebragt. Het portret van BONTEBAL vindt men op de afbeelding der Justitie, zo te *Leiden* als *Rotterdam*, over eenige *Arminiaanfche* verraders.

BONTEKOE, (*Kornelis*) geboortig van *Alkmaar*, was Doctor in de Medicijnen, Raad en Lijfarts van den Keurvorst van *Brandenburg*, en Hoogleeraar in de Geneeskunst te *Frankfort aan den Oder*. BONTEKOE ftond onder de Geleerden van zijnen tijd bekend als een voorftander van de Philofophie van DES-CARTES. Zijne fchriften hebben zijnen naam voor de vergetenheid beveiligd. Hij overleed te *Berlijn*, in 1685, het acht-en-vijftigfte zijns ouderdoms. Zijn afbeeldzel gaat in prent uit door A. HALWEG.

BONTEKOE, (*Willem Ysbrandsz.*) geboortig van *Hoorn*, maakte zig vermaard door zijne reizen, en bijzonderlijk door die, welke hij, in het jaar 1618, naar de *Oostindiën* ondernam. Op den 28ften van de maand December des gemelden jaars ftak hij in zee, met het fchip *Nieuw Hoorn*, groot vijf honderd vijftig lasten, van alles wel voorzien, en onder anderen inhebbende vijftig duizend en vier honderd Realen van agten, en bemand met twee honderd zes zielen, zijnde ook verzeld van twee kleiner fchepen. De eerfte moeijelijkheid, die hem wedervoer, was, dat hij, den 4den Januarij, beloopen werd door eeu zwaaren ftorm, die tot den 19den aanhield. Na lang fukkelens en veele ongemakken, den 19den November, op de hoogte van vijf en een halven graad, omtrent de *Straat Sunda*, gekomen zijnde,

de, trof hem een jammerlijk ongeval; want de Bottelliersmaat, volgens gewoonte, met de pomp Brandewijn zullende tappen, had een kaars bij zig, en liet ongelukkiglijk een vonk in het vat vallen; waardoor de Brandewijn vlam vatte, en het vat vaneen borst. Het brandende vocht liep onder in 't schip tusschen de Smidskoolen, die ook in brand geraakten, en zo een zwaren rook veroorzaakten, dat veelen, die 'er bijkwamen, stikten: Vervolgens geraakte de brand in de olijvaten, en vandaar in de kruidkamer; dit deed het schip, waarop nog honderd negentien persoonen waren, zijnde 'er negen-en-zestig met de boot gevlugt, in duizend stukken springen. Kapitein BONTEKOE werd van het half dek in zee geworpen, zwaar gekwetst, hebbende twee gaten in 't hoofd; hij kon armen noch beenen verroeren. De schrik, door den val in het water veroorzaakt, deed hem tot zig zelven komen. Eerst geraakte hij op een stuk houts, en daarna op een wrak, waarvan hij door het volk in de boot gered werd. Twee-en-zeventig persoonen bevonden zig bijeen, die van het schip gered waren; hun gantsche voorraad bestond in zeven of agt ponden brood; geen water, dan het geen uit den hemel regende, geen geweer, zeilen, kompas, of iets dat zij hoogst benoodigd waren, niets was hun overig, dan alleen de kunde van den Kapitein; doch deze was niet in staat hunnen honger te verzadigen, die van dag tot dag vermeerderde. De Voorzienigheid zond hun eenige Zeemeeuwen, en in den uitersten nood eenige kleine gevleugelde visschen, die zig met de hand lieten vangen: dan ook dit duurde niet lang. Niet min hévig kwelde deze ongelukkigen de dorst. Sommigen dronken zeewater, eenigen hun eigen water; anderen kaauwden een kogel; kortom, de honger en dorst kwelden hun zodanig, dat zij het noodlottig besluit namen, om de jongens te dooden en te eeten. BONTEKOE verzette zig met kracht daar tegen; hij verworf nog drie dagen uitstel; binnen dien tijd ontdekte zij een onbewoond Eiland, op de kust van *Sumatra*, waar zij eenige verversching vonden. Vandaar kwamen zij op 't Eiland *Sumatra* zelf, daar zij van de Wilden overvallen, en eenigen van hun gedood werden. De overigen ontslipten, met de boot, met het grootste gevaar, uit hunne handen, en kwamen in de *Straat Sunda*, bij de *Hollandsche* Vloot, sterk

 drie-

drie-en-twintig schepen, onder bevel van FREDRIK HOUTMAN, van *Alkmaar*, die op denzelfden tijd met BONTEKOE uit *Texel* gezeild was. HOUTMAN bragt hem te *Batavia*, in dat jaar (1619), door de *Hollanders* aldus genoemd. BONTEKOE, aan den Gouverneur-Generaal JAN PIETERSZ KOEN, een verhaal van zijn ongeluk gedaan hebbende, werd met een schip voorzien, om proviant naar de Vloot te brengen, die zig bij de *Molukkische* eilanden tegen de *Spanjaarden* verdeedigde.

Gedurende den tijd van twee jaaren verscheidene kleine reizen binnenslands gedaan hebbende, werd hij, met de vloot van CORNELIS REIJERS VAN DER GOU, naar *China* gezonden, om te ondeneemen of hij zig meester kon maken van *Macao*, of eenige andere Eilanden van de *Piscadores*. Bij *Formoza*, over den weg van *Japan*, bouwden zij een Fort. Ook stremden zij den koophandel, die de *Chineezen* van *Cochinchina*, op de *Philippijnsche Eilanden*, met de *Spanjaarden* en *Portugeezen* dreeven, en maakten met die volken een verbond, ten voordeele van de Compagnie; dat, echter, korten tijd daarna, door de ontrouw der *Chineezen*, verbroken werd. BONTEKOE, den tijd, waarvoor hij zig verbonden had, uitgediend hebbende, had geen lust zig op nieuw te verbinden, maar kreeg, op zijn aanhoudend verzoek, ontslag om naar *Batavia* te rug te keeren. Aldaar gekomen zijnde, deed hij nog eenige kleine togten, en verkreeg eindelijk, van den Gouverneur CARPENTIER, verlof om te repatriëeren, met het schip *Hollandia*, waarmede hij, als Kapitein, in gezelschap van de schepen *Gouda* en *Middelburg*, (die beide op de reis bleeven) den 6den Februarij 1625, van *Batavia* vertrok, en na veel sukkelens, en het doorstaan van zwaare stormen, den 15den November van dat jaar, in *Texel* binnen kwam. Dit alles is omstandig te leezen in het bekende *Journaal of gedenkwaardige Reize van Bontekoe*. Van hem gaat een goed portrait in prent uit, door J. J.

BONTEKOE, (*Antonie Willemsz*) was één van hun, die binnen *Amsteldam*, met de veranderinge van Regeeringe (1578) tot Raad aangesteld werden.

BON-

BONTEMANTEL, (*Hans*) een man, wiens naam men, op de *Amsteldamsche* Regeeringslijsten, meer dan eens gemeld vindt; als, 1651 Commissaris, 1653 Raad, 1654 Schepen, welke laatste waardigheid hij meermaal bekleed heeft. De Heer HASSELAAR, in het jaar 1672, toevallig, doch ongelukkig, gekwetst zijnde, nam de Heer BONTEMANTEL het ampt van Hoofd-Officier voor eenigen tijd op zig, schoon zijn Ed. toen President Schepen was. Als Raad was hij één van hun, welke het meest ijverden tot de vernietiging van het Eeuwig Edict.

Zie WAGENAAR, *Amsterdam*, V. Stuk, in 8vo, bl. 352. en *Vaderlandsche Historie*, XIV. Deel, bl. 85 en 86.

BONTIUS, (*Gerardus*) een groot Geneeskundige en zeer geleerd Wijsgeer, geboortig te *Rijswijk*. Reeds vroeg werd hij door zijnen vader naar *Schoonhoven* gezonden, tot het leeren van de Latijnsche taale, en vandaar naar *Leuven*, om zig in de Geneeskunde te doen onderwijzen. Na zig aldaar eenigen tijd opgehouden te hebben, vertrok hij naar *Italie*. Te *Padua* den trap van Leermeester bekomen hebbende, keerde hij naar *Holland* te rug, en zette zig te *Leiden* neder, om de Geneeskunst te oefenen. Met de oprichtinge der Hooge Schoole aldaar, werd hij tot Hoogleeraar bevorderd. In het algemeen wordt van hem getuigd, dat hij een geleerd man, en in het stuk van den Godsdienst zo verre van bijgelovigheid als van onverschilligheid af was; zijn zeggen was dat de Godsdienst noodzaakelijk was, maar dat hij niets erger kende dan eene bedorvene ziel, die met den uiterlijken schijn van Godsdienst haare afschuwelijke gebreken bedekte. Verder was hij in zijnen omgang openhartig, en zonder de minste verwaandheid. Zaaken, waarvan hem de reden onbekend was, geloofde hij niet; doch van de verborgendheden van den Godsdienst was hij gewoon te zeggen, *dat het voor 't menschdom een geluk was, dezelve niet te kunnen bevatten.* Wat de taalen betreft, bijzonderlijk de *Grieksche*, als mede de beide deelen der Geneeskunde, verstond hij volmaaktlijk. Hij overleed op den ouderdom van zestig jaaren.

BONTIUS, (*Reinier*) zoon des bovengemelden, werd geboren

te *Leiden*, 1576, en was, niet minder dan zijn vader, in de Geneeskunst en Taalen ervaaren. Ook bekleedde hij met lof, in zijne geboortestad, het Hoogleeraarampt in die wetenschap, tot aan zijnen dood. Hij was tevens Lijfärts van de Prinsen MAURITS en FREDRIK HENDRIK, die hem aanzienlijke wedden gaven. Hij overleed, oud zijnde zeven-en-veertig jaaren, en werd in de *St. Pieters Kerk* (1623) begraven, alwaar zijn grafsteen nog heden te zien is.

Zie VAL. AND. *Almæ Prof. Leid.* SOERMAN *Academ. Register.*

BOOM, (*Pieter Cornelisz*) heeft, behalven andere aanzienlijke waardigheden, als die van Kolonel, sedert 1583 tot 1608, waarin hij overleed, meermaal het Burgemeesterschap bekleed. Men weet dat, in het jaar 1587, deze Heer Kolonel der Burgerije, en tevens regeerend Burgemeester was, toen LEICESTER eenige kwaade oogmerken tegen *Amsteldam* had. In mijne *Amsteldamsche Jaarboeken*, van dat jaar spreekende, heb ik het gedrag van LEICESTER doen kennen als verraderlijk, en dat van den zo achtbaaren als manhaften BOOM daar tegenover gesteld, bijzonderlijk in zijne aanspraak aan ROODENBURG, waardoor, zo als aldaar, en ook bij anderen te zien is, de gantsche toeleg van hun, die de stad iets euvels dachten te brouwen, te niet liep. De Heer BOOM toonde, wat 'er verricht kan worden, door het gezach op den behoorlijken tijd te gebruiken. Meer anderen van dien naam, en van het geslacht van BOOM, hebben de Stad meermaal goede diensten beweezen.

Zie *Amsteldamsche Jaarboeken*, II. Deel, bl. 200.

BOOMEN. Dat dezelven, oudtijds, in deze landen, menigvuldig geweest zijn, blijkt uit de bosschen, die 'er waren; als, het *Ardennerwoud*, het *Lucus Badehuenna*, het *Nemus Sacrum*, het *Grollerhout*, waarvan PICART melding maakt, en meer anderen; zij waren zo boomrijk, dat sommige daarvan den naam van *Holtland*, nu *Holland*, hebben willen afleiden. Volgens het getuigenis van ZOZIMUS deed Keizer JULIAAN agt honderd wachtschepen of schuiten maaken aan de *Helius*, om het koorn uit *Brittan-*

tannien te haalen. PLINIUS maakt ook melding van ongemeen groote zwaare eike boomen. Op het Art. BOSSCHEN zullen wij 'er iets van moeten zeggen. Thans bepaale ik mij tot de boomstorting, omkeering of nedervelling van boomen, die weleer in deze landen plaats gehad heeft. Daar zijn 'er die willen, dat 'er, met den *Cimberschen Vloed*, eene geweldige boomstorting zou geschied zijn, en dat CLAUDIANUS in deze verfen daarop gedoeld heeft, als hij zegt:

Illic Oceanis strages excita supremis
Cimbrica tempestas.
. . . . . *Te Cimbrica Thetis*
Divisum bifido consumit, Rhene, meatu.

welke woorden door HARKENROTH, in zijne *Oostfriesche Geschiedenissen*, aldus vertaald zijn: *aldaar is een neerstorting geschied, door het hooge water, in het Cimbersche onweder. De Cimbersche Thetis, heeft u, ô Rijn, verteerd, daar gij te vooren met twee loopen verdeeld waart.* Anderen willen dat deze boomstorting zou geschied zijn, op het gebed van WILLEBRORD, die den hemel smeekte om de vernietiging der Bosschen, om dat dezelven dienden voor den Heidenschen afgodendienst. Ik voor mij geloof niet dat de tijd, waarin het geschied is, met grond van waarheid bepaald kan worden; doch dat 'er dergelijke ter nedervelling of omkeering van boomen in deze landen, zo wel in *Holland* en in *'t Sticht*, als in *Gelderland* en andere gedeelten geschied zij, is een zaak, die algemeen bekend is: te meer, daar in de Veenen, en door omgraavinge der gronden, geheele en halve boomen onder de aarde gevonden zijn en nog gevonden worden, liggende met de toppen naar het zuid-oosten, en de wortels naar het noord westen; 't geen duidelijk te kennen geeft, dat de storting door een zwaaren storm en hoogen watervloed moet geschied zijn; zij worden somtijds 7, 8, 9, ja tot 17 voeten onder de aarde gevonden. De gedachten van hun, die stellen, dat die boomen of dat hout onder de aarde zou gegroeid, of uit andere landen aangespoeld zijn, is reeds menigvuldigmaalen, en met voldoende redenen, wederlegd. Dat ook deze Bos-

ſchen uit onderſcheidene boomen beſtaan hebben, blijkt zelfs uit het verſchillende hout, dat men in *Amſtelland* gevonden heeft. Aan den kant van *Abcoude*, bij voorbeeld, wordt meest eiken hout ontdekt, dat tot veele gebruiken dienſtig is, en waarvan de Rietdekkers, als het gezaagd was, zig plagten te bedienen. Het gebruik van deze menigvuldige bosſchen, gelijk wij nader zien zullen, was verſchillend. Men hield daarin de landdagen, of plegtige vergaderingen, ter beraadſlaginge van vrede of oorlog, of om de keuze van een' Veldheer te doen, zo als wij, in de oude Chronijken, die van de tijden van CIVILIS ſpreeken, gemeld vinden; ook tot het doen van rechterlijke uitſpraken, waarvan nog de *Upſtals-Boom*, zijnde een oude eerwaardige eik, en de *Linde-Boom* te *Zutphen*, waaronder de Leenprocesſen, met veel plegtigheid uitgeſproken worden, bekend zijn. TACITUS leert ons, dat de Heidenſche Offerpriesters in de bosſchen hunnen afgodendienst oefenden; en daar hij, in het eerſte zijner Jaarboeken, 61 Hoofdſt, van den nederlaag van VARUS gewag maakt, zegt hij, dat in de meeſte bosſchen woeſte altaaren ſtonden, waarbij den *Romeinſche* Rûmeeſteren en anderen de halzen waren afgeſneden. In zijne *Zeden der Germaanen* zegt hij, *dat zij wouden en bosſchen wijdden*. De Nederlandſche TACITUS zegt hiervan in zijnen *Bato*:

't Bosch met zijn telgen, breede en hemel hooge toppen,
Het dartelmaakend licht, beſtaat den weg te ſtoppen:
En ſtelt van binnen toe een akeligen dag,
Die 's menſchen hert beſtolpt, met ootmoed en ontzag.

Zie PARS, *Katwijkſche Oudheden*. OUDENHOVEN, *Cimberſche Vloed*. JUNIUS, *Batavia*. SMIT. SMALLEGANGE. PICART. OUDHOF, *Verhaal van de Watervloeden*.

BOONARTIUS, (*Nicolaas*) geboortig van *Brusſel*, 1565, die zijne bekwaamheid getoond heeft, door zijn ſchrijven tegen het bekende boekske van H. DE GROOT, over de *vrije zee bevaaringe*, en door meer andere ſchriften.

Zie ZWERTII *Athenæ Belg*.

BOONEN, (*Jacobus*) zoon van KAREL BOONEN, lid van den Hoogen Raad van *Braband*, en van GEERTRUIJ VAN EETVELDE, werd geboren te *Antwerpen*, 1573. Den grond zijner ſtudiën leide hij te *Leuven*, en werd aldaar tot Doctor in de Rechten bevorderd. Naderhand gaf hem het Genootſchap der Hoofdkerke van *Mechelen* een Kanunnikſchap onder zijn beſtuur, en voegde hem den Aarts-Bisſchop M. VAN HOVE tot geestlijken rechter toe. Weinig tijds daarna werd hij bevorderd tot Deken der Hoofdkerke, en geestlijk lid van den Hoogen Raad van *Mechelen*. In het jaar 1617 werd hij, door den Aarts-Hertog, tot Bisſchop van *Gend* benoemd; welk Bisdom hij vier jaaren met lof regeerde; waarna hij, door denzelfden Aarts-Hertog, tot Aarts-Bisſchop van *Mechelen* verheven werd. In het jaar 1621 deed hij den Priesterlijken dienst, bij den uitvaart van ALBERTUS. In 1628 ondernamen de Monniken van zijne Abdij van *Afflighem*, onder geleide van hunnen Proost BENEDICTUS VAN HAAFTEN, de Hervorming; na een doorgeſtaan proefjaar, deeden zij hunne geloften in handen van den Aarts-Bisſchop, verzeld zijnde van de Abten van *St. Denijs*, nabij *Bergen in Henegouwen*, en *St. Adriaan*, te *Geersbergen*. De geleerde CORNELIS JANSENIUS deed bij die gelegenheid een ſchoone redenvoering. BOONEN had den lof van zeer mededeelzaam omtrent de armen te zijn. In hetzelfde jaar 1628, vereerde de Koning van *Spanje* hem met het ampt van Eerſte Lid van zijnen Raad van Staaten te *Brusſel*, dat hij met roem veele jaaren bekleedde. In 1638 werd hij, met ANTONIUS VAN TRIEST, Bisſchop van *Gend*, uitvoerder van den laatſten wille van de Aarts-Hertoginne ISABELLA, Infante van *Spanje*. Hij overleed den 30ſten Junij 1655, na een vier-en-dertig jaarig beſtuur van zijn Bisdom, oud zijnde twee-en-tagtig jaaren, en werd in de Domkerke begraven. Zijn afbeeldzel gaat op onderſcheidene wijzen in prent uit, waarvan dat bij MEIJSENS het beste is.

Zie *Groot Kerklijk Tooneel van Braband*, fol. 24.

BOONENBURG, is een oud Heerenhuis op de *Veluwe*, onder het Schoutampt van *Harde*, ſtaande rondom in een gracht; men na-

nadert hetzelve langs een breede laan, die zig van 't vermakelijke dorp *Harde* naar dit huis uitstrekt.

Zie *Geogr. van Gelderland.*

BOONERSCHANS, is een kleine soort van Sterreschans, tusschen den ouden en nieuwen Schans gelegen, op de grenzen van *Westerwolde* in *Groningerland*; aan het kanaal van den nieuwen Schans naar den *Dollart* loopende, en dienende voornamelijk om de gemeenschap tusschen bovengenoemde Schansen open te houden.

Volgens medegedeelde berichten.

BOONERSLUIS. In het West-ambacht van *Delfland* waren voorheen agt sluizen, die verminderd zijn geworden, eerst tot zes, en daarna (1652) tot één, zijnde deze *Boonersluis.*

BOONERVLIET, mede in *Delfland.* Men nadert *Delft*, van *Maaslandsluis* komende, langs een gedeelte der *Vlaardinger* Trekvaart, en eene gegraavene watering, de *Trekvliet* en *Middenvliet* genaamd. Ten noord-westen van dezen *Vliet*, en op een tusschenwijdte van twee honderd vijftig roeden, loopt deze *Boonervliet*, langs welke de Ambachten, onder de *Boonersluis* gelegen, hunne uitwateringen in de *Maas* hebben.

Zie *Staat der Nederlanden*, VI. Deel, bl. 534.

BOONHEEREN, of *Boonlieden.* Volgens PLUTARCHUS was het reeds bij de *Grieken* eene gewoone plegtigheid, die ook nog in verscheidene steden van de Nederlandsche Provintiën in gebruik is, op den keurdag, door het trekken van witte en zwarte boonen, de Magistraatsverkiezing te doen. In *Groningen* neemt men, onder de vier-en-twintig boonen, vijf zwarte; die in een boed omgehutzeld zijnde, gaat men aan het trekken; die de vijf zwarte Boonen trekken, worden voor de verkozenen gehouden. Aldaar geschied zulks op den 8sten Februarij, en op den volgenden dag verkiezen de vijf Meentlieden agt nieuwe Raadsheeren.

Om nog andere voorbeelden bij te brengen, kiezen wij *Rotterdam*, alwaar vier-en-twintig Boonen, en daaronder mede vijf zwarte, in een pot gedaan worden; zij, die de zwarte trekken, heb-

hebben dat jaar de ftem tot de nominatie der regeeringe. Bijna op dezelfde *wijze* gefchiedt zulks te *Middelburg*. Te *Deventer* neemt men negen witte en drie zwarte Boonen; doch aldaar kunnen ook, in dat jaar, die de zwarte getrokken hebben, tot Magiftraatsperfoonen verkoozen worden. Te *Zwolle* kiest men twaalf perfoonen, uit een getal van agt-en-veertig, die door Boonen getrokken zijn. Te *Hoorn* moeten op den gewoonen verkiesdag (goede Vrijdag) de *Boonlieden*, volgens privilegie van Hertog JAN VAN BEIJEREN aan die ftad verleend, en inhoudende dat alle Burgers, die tien pond fchot hebben en daar boven, of die tot twee honderd vijftig Nobelen gegoed zijn, of daar boven, ter lote, of, zo als men nu zegt, *te Boon gaan;* doch hierin is naderhand verandering gekomen, om dat veelen wel goeds genoeg, maar geen de minfte bekwaamheid hadden. Dus wordt nu, met toeftemminge van de Ingezetenen, aan het oordeel van de Vroedfchap gelaten, wie van de geenen, die gegoed genoeg zijn, *te Boon zullen gaan*. De *Boonlieden* op den gemelden keurdag, door een Stads Bode opgeroepen zijnde, gaan een voor een om het Choor, voorbij Schout en Burgemeefteren, die dan het getal opneemen van hun, die op de verkiezing verfchijnen; waarna 'er zo veele witte boonen, en daaronder negen zwarte in een zak gedaan worden. Dit en de predikatie in de *Groote Kerk* verricht zijnde, gaan de *Boonlieden* nog eens om het Choor, en komen bij den Oud-Burgemeefter, die intusfchen in het midden van het Choor, op een verheven geftoelte, is gaan zitten, met den Schout aan zijne rechterhand. Dan trekken zij, in het bijzijn van de aanfchouwers, ieder één Boon uit het zakje, dat door den Oud-Burgemeefter vast gehouden wordt. Zij, die de witte Boonen trekken, vertoonen die en gaan tevens af; de negen, welke zwarte trekken, blijven, als zijnde de Verkiezers voor dat jaar. Vervolgens worden zij door den Schout geleid in de kamer van de Confiftorie, alwaar zij, volgens de oude gewoonte, beëdigd worden, en van waar zij niet mogen fcheiden, voor zij vier mannen tot Burgemeefteren, (te weten drie Nieuwen, en één uit de Ouden, van de drie, die het jaar te vooren waren aangekomen) en een-en-twintig anderen, waaruit de Schout 'er zeven moet kiezen tot Schepenen, verkoozen hebben. Onder de

Boon-

Boonlieden geschied de verkiezing altoos bij de meeste stemmen, hebbende zij de magt om uit het gantsche lichaam van de burgerije te kiezen, wie zij willen, zonder aan Vroedschappen, of andere waardigheden gebonden te zijn. Alleenlijk mogen zij geen vader en zoon, geen broeders noch andere nabestaanden op éénen tijd, tot een en het zelfde ampt kiezen, en ook niet iemand, die geen drie jaaren Burger geweest is. Deze verkiezing geschiedt met groote plegtigheid. Nadat de negen zwarte boonen, zo als gezegd is, getrokken zijn, gaat de Hoofd-Officier met den Keurman, dat is, die den eersten zwarten boon heeft, aan zijn linkerhand, gevolgd door de agt andere persoonen, paar aan paar, naar den rang der trekkinge, daarna de stads Secretaris, gevolgd door twee stads Boden en vier Hellebardiers, uit het Choor naar de Consistoriekamer. Zij daar binnen zijnde, wordt de deur gesloten, en voor dezelve, door de Boden en de Hellebardiers, de wacht gehouden. Daarna gaan de Schout en de Keurmannen, ieder naar zijnen rang, kringswijze naast elkander staan, waarop de Heer Hoofd-Schout een aanspraak doet aan alle de Keurmannen, hun voorhoudende dat zij aldaar bijeengekomen zijn, om, volgens stads voorrechten, nieuwe Regenten voor het volgende jaar te verkiezen; vermaanende hun om daarin volgens eed en pligt te handelen: waarop, door den Secretaris, het formulier van den eed wordt voorgeleezen, die daarop in handen van den Schout word afgelegd, door hun, die denzelven voorheen nog niet gedaan hebben. De eed met opene deuren gedaan zijnde, worden dezelve weder gesloten; en na dat de Schout vertrokken is, plaatsen de Keurmannen zig aan een langwerpige met groen laken bekleedde tafel, naar den rang der trekking; de President of eerste trekker aan het boveneinde van dezelve, en de Secretaris aan het andere einde tegen over hem, die alsdan het formuliergebed opleest. Voorts geeft de President met een korte aanspraak kennis van het oogmerk dezer vergaderinge, en vraagt daarop aan die hem volgt, wie hij uit de Burgemeesteren voorstelt, om in het aanstaande jaar President Burgemeester te zijn? waarop deze vraagende antwoord, wien gelieft de Heer President voorte stellen? die dan weder zegt: Ik stelle voor tot President Burgemeester voor het volgende jaar, den Heer *N. N.* De tweede Boontrek-

trekker dan gevraagd zijnde, zegt, zo die persoon hem behaage: *Ik denzelfden*, schoon hij anders volkomene vrijheid heeft, om een ander Heer uit de afgaande Burgemeesteren voortestellen; dit heeft ook plaats bij de zeven volgenden, wordende hij, die de meeste stemmen heeft, tot President verkoozen, dat door den Secretaris tevens wordt aangetekend. Even zo gaat het met het verkiezen der drie andere Heeren Burgemeesteren, uitgenomen dat bij de kiezing van den derden Burgemeester de derde Keurman eerst gevraagd wordt, en bij den vierden, de vierde Keurman. Dit gedaan zijnde, schrijft de Secretaris eenen brief aan de Heeren Burgemeesteren, die door den Stads Bode naar 't huis van eenen dier Heeren, alwaar zij zig dan alle vier bevinden, gebragt wordt, wordende Hun Ed. Gr. Achtb. daarin bekend gemaakt, wie tot Burgemeesteren voor dat jaar verkoozen zijn. Dezen doen, met eenen Stads Bode, de verkoozene Heeren daarvan terstond kennis geeven, die zig dan ogenbliklijk naar het Stadhuis begeeven, alwaar zij, door de afgaanden, met alle plegtigheid ontvangen worden, en den eed in handen van den afgaanden President Burgemeester afleggen. Bijna dezelfde gebruiken worden door de Keurmannen in acht genomen, tot het maken van de Nominatie van Schepenen. Geduurende dat geheele jaar behouden de *Boonlieden* die waardigheid; en wanneer 'er, in dien tijd, één der regeerende Burgemeesteren komt te overlijden, vergaderen zij wederom in de Consistorie, en kiezen eenen anderen in zijne plaatse. Komt 'er één of meer van de Keurmannen te sterven, dan gaan zij weder te *Boon*, gelijk voorheen gezegd is; wordende als dan zo veele zwarte Boonen in de zak gedaan, als 'er Keurmannen gestorven zijn. Wanneer wij tot de beschrijvinge van *Hoorn* gekomen zijn, zullen, in de Geschiedenissen van die stad, eenige merkwaardige gebeurtenissen, in 1607, 1619, enz. voorkomen, hierop betrekking hebbende, gelijk ook op meer andere plaatsen.

Zie VAN DER HOUVE, *Handvest Chronijk*. J. DE LAAT, *Beschrijving van de Nederlandsche Republiek*. VELIUS, *Chronijk van Hoorn*. SMITS, *Schatkamer*, enz.

BOORN of *Boorne*, *Born* of *Borne*, ook wel *de Wetering* geheeten, is een water of stroom, zijnen loop hebbende in de *Friesche*

sche Grietenij *Rauerderhem*, onder het Kwartier van *Oostergoo*. Het strekt zig uit van het Noord-Oosten tot aan *Irnsummersyl*, maakende eene scheiding tusschen *Oostergoo* en *Zevenwolden*. SCHOTANUS zegt dat de *Boorn*, met eenen arm, *Oostergoo* van *Westergoo* afzondert, en voortijds tusschen *Ameland* en *der Schelling* in zee vloeide, als mede door andere wegen uitliep. In het jaar 1200, of daaromtrent, was, gelijk des kundigen weeten, de gesteldheid des lands anders dan nu. De *Boorn*, tusschen *der Schelling* en *Ameland* invloeijende, liep tusschen *Berlicum* en *Steens* voorbij *Leeuwaarden*, tusschen *Oostergoo* en *Westergoo*, diep het land in, en kromde zig naar *Bokwaard* om; draagende dien bocht den naam van de *Krimserarm*, welken naam zij nog voert.

De *Zuider Zee*, met land rondsom beslooten, had slecht een eng riviertje, tusschen *Enkhuizen* en *Stavoren* uitwaterende. Een andere rivier, of stroom, liep in *Friesland* naar *Slooten*, voorts naar *Stavoren*; ook lag *Texel*, bij laag water, aan *Holland*, *Friesland* en *der Schelling* vast; zodat de Zee aldaar geene magt had, maar haare kragt en waterloop uitloosde in de *Boorn*, die met geweld tegen de dijken aanstroomde. Eenigen meenen dat deze rivier de *Boorn* de *Burdo* zou zijn. Zie voorts op BORN of BOURNDIEP.

En WINSEMIUS, *Beschrijving van Friesland*, achter zijn Chronijk. SCHOTANUS, *Chronijk*, fol. 25 en 106. benevens VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk*, fol. 225.

BOOTH, een oud adelijk geslacht, waarvan, in den jaare 1123, gewag gemaakt wordt. Op dien tijd wordt gemeld van GIJSBERT BOOTSZOON, Heer van *Laar*, in hetzelve binnen *Utrecht* overleden; en daarna van eenen GERARD, genaamd BOTHO, die Hofmeester van den Graave van *Holland* was, benevens zijnen broeder ARENT BOOTH, Proost van *St. Marie* binnen *Utrecht*, en zijne zuster BADELOGO of BADELOG genaamd, en getrouwd aan Heer EGBERT VAN AMSTEL. De zoon van GERARD BOTHO was ARENT BOOTH, Rechter in *Hartsweerde*; deze leefde nog in den jaare 1201, en liet na GERARD BOOTH, Ridder, dien men met meer andere Ridderen vermeld vindt in 1262 en 1271. CORNELIS

BOOTH,

BOOTH, *Gerardsz Knaape*, was Ao. 1310 nog Schepen in *Dordrecht*, en gehuwd aan GEERTRUID VAN MERWEDE; deze lieten na, AART of ARENTH BOOTH, 1369 Burgemeester aldaar. Zijn zoon CORNELIS BOOTH VAN BAERENDRECHT bekleedde 'er (1396) dezelfde waardigheid, en had, onder andere kinderen, bij BEATRIX VAN RALINGEN, gewonnen, AARTH BOOTH *van Berendrecht*, Knaape, getrouwd met MECHTELT VAN SLINGELAND. In 1421 woonde hij op *Duivestein*, en verdronk aldaar met zijne vijf kinderen, bij de groote doorbraak van de *Zuidhollandsche Waard*; de vier overigen bevonden zig op dien tijd te *Dordrecht* en te *Delft*. JAN BOOTH, Knaape, van wien de BOOTHS van *Utrecht* afkomstig zijn; CORNELIS BOOTH, Burgemeester te *Dordrecht*, was de stamvader van die in *'s Gravenhage*. Nog wordt melding gemaakt van ELISABETH BOOTH, als de vrouw van GODSCHALK OEM, 1440 en 1446 Burgemeester te *Dordrecht*, van wien afkomstig zijn de Heeren OEM VAN PAPENDRECHT; en van BEATRIX BOOTH, Nonne te *Marienboom*, en 1503 of 1505 in hoogen ouderdom te *Dordrecht* overleden. JOHAN BOOTH, zoon van AART VAN BAARENDRECHT, Edelknaap en Rentmeester van den Baron VAN GAASBEEK, woonde, 1434, te *Dord*, en 1439 te *Utrecht*, alwaar hij, den 3den Februarij 1449, overleed; zijn oudste zoon AARENT BOOTH VAN ALMONDE, Ridder van de Duitsche Orde, stierf ongetrouwd; zijn broeder ANDRIES BOOTH VAN ALMONDE, mede Ridder van de Duitsche Orde, en Overste onder MATTHIAS, Koning van *Hongarijen*, stierf 1449, en werd te *Offen* begraaven. Nog twee andere broeders, HERMAN en FILIP BOOTH, namen onder de Karthuizers het geestlijke gewaad aan. Behalven deze vier zoonen, had JOHAN BOOTH nog drie dochters: HAAZE BOOTH, geprofesfyde zuster te *Jerusalem*, buiten *Utrecht*; ELISABETH, Nonne te *Marienboom*, binnen *Dordrecht*; en MACHTELT, gehuwd aan Heer HUBRECHT VAN JUTPHAAS VAN BOKHOVEN. Heer CORNELIS BOOTH verwekte, behalven zijne andere kinderen, Mr. DIDERIK BOOTH, Pensionaris der stad *Utrecht*; hij overleed 1506. Zijne eerste vrouw was AGATHA PIJL, en zijne tweede MARGRETHA DE WITT. Onder zijne negen zoonen en dochteren is JOHAN BOOTH, Luitenant te paard, gehuwd geweest met CATHARINA VAN DER HAAR; hij overleed 1549, en werd in de *St. Geer-*

truids-

truidskerk te *Utrecht* begraven. Eén zijner zoonen, CORNELIS BOOTH, gestorven 1596, had bij SOPHIA VAN WIJK, behalven meer andere kinderen, Mr. EDUARD BOOTH, Predikant binnen *Utrecht*, aldaar beroepen 1603, en overleeden in 1610; hij was gehuwd aan ALIDA RUISCH, die hem, behalven nog andere kinderen, baarde Mr. CORNELIS BOOTH, die het Burgemeesterschap te *Utrecht*, en nog verscheidene aanzienlijke eerampten van Stad en Staat bekleed heeft. Hij overleed 13 Julij 1678.

BOOTH, (*Dr. Cornelis*) afkomstig uit het voornoemde vermaarde geslacht, en Raadsheer in den Hove van *Utrecht*. Hij was beroemd door zijne kundigheid in de Historiën en Oudheden van zijn Vaderland; waarvan hij een klein gedeelte ten koste gelegd heeft, tot het zamenstellen van eene korte beschrijvinge van *Utrecht*, om geplaatst te worden onder de kaart, door SAFTLEVEN, in 1648, uitgegeeven. Men vindt daarvan ook een afzonderlijken druk, in blads grootte, met de kaart daar achter, en nog een anderen in 4to, bij JOHANNES KANNEMAN 1715; doch deeze uitgave is door de uitlaating van geheele regels zeer gebrekkig. Een vollediger heeft de Heer Griffier VAN DE WATER geplaatst achter 't derde deel van zijn *Utrechts Placaatboek*, in dat vertrouwen, zo zijn Ed. zegt, *dat dit kort opstel, voortgevloeid uit de penne van een Schrijver, die in de kennis der Oudheden van dit Landschap doorkneed was, den Leezer niet mishagen zoude.* In het jaar 1745 werd het te *Amsteldam* weder herdrukt, en geplaatst achter de *kleine Stichtze Chronicke, door Jacobus Fransz van Cortgeen van den Goude*, beslaande daarin ruim vierentwintig bladzijden, in 8vo. Dit, gevoegd bij de *Beschrijving der Stad Utrecht*, door Mr. VALENTIJN VAN BLONDEEL, waarvan wij, in het voorige Deel, reeds melding gemaakt moesten hebben, is in staat den Leezer het beste licht, ten opzichte van die Stad, te geeven, mits daarbij gebruikende de onmisbaare *Utrechtsche Jaarboeken* van K. BURMAN, en de *Kerklijke Oudheden van die Stad.* Van dit geslachte komt ons nog te vooren:

(Zie VAN LEEUWEN, *Batt. Ill.*, fol. 875 en 887. V. BALEN, *Beschrijving van Dordrecht*, p. 997, 998 en 999. BURMAN, *Utrechtsche Jaarboeken*, III. Deel.)

BOOTH,

BOOTH, (*Arnold*) Meesterknaap van de wildernis van *Holland*, en Baljuw van 's *Hage*, daarna Kastelein en Drost te *Franeker*, ook Grietman van 't *Bilt*. Deze ondernam, met zijne vrouwe GEERTRUI VAN LEEUWEN, eene reize naar *Jerusalem*. Hunne kinderen waren: JOHAN; AGATHA, die trouwde met WILLEM VAN ZUILEN VAN NIJVELT, Heer van *Aartsberge*, Schout van *Dordrecht*, en, 1577, Baljuw van *Zuidholland*, daarna Drost van *Muiden* en Baljuw van 't *Gooiland*, overleeden in het jaar 1608, zijnde zijne vrouw reeds in 1589 gestorven; ALIDA, de huisvrouw van BALDUIN BRIJE, Rekenmeester van *Gelderland*; ANNA, de vrouw van HADRIAAN VAN ADRICHEM, ook GROENEVEEN genaamd, Burgemeester van *Haarlem*, overleedén 1573; voorts nog GERRARD; MACHTELD, gehuwd aan WITTE WITTENS, Raad in den Hove van *Holland*, storf 1572 te *Utrecht*.

BOOTH, (*Johan*) oudste zoon van ARNOLD, Rentmeester van alle verbeurdverklaarde goederen, storf in 's *Hage*, Ao. 1595. Hij liet na, bij JORINA, dochter van CORNELIS SANDELIN en JACOBA VAN DER MEER, CORNELIS; GEERTRUI, getrouwd met JOHAN DE JONGE, broeder van DIRK, die huwde met zijn vrouws zuster CLARA; ARNOLD, jong gestorven, 1622, JACOBA, gehuwd met FRANÇOIS VAN DER MEER *van Beerendrecht*; en JOHAN, getrouwd met MACHTELD GOUD. Zijn zoon CORNELIS was Rentmeester van den Prins van *Oranje*, in *Prinseland*. Deze nam, 1647, ter vrouwe DOROTHEA CLARA, dochter van JOHAN DE JONGE en CLARA BOOTH, even gemeld; zij lieten éénen zoon na, JOHAN genaamd.

BOOTH, (*Gerard*) de tweede zoon van ARNOLD, was Rentmeester over de Abdijgoederen van *Egmond*. Deze had, bij zijne eerste vrouw GEERTRUIJ VAN KRUIDENHOVE, in 1575 overleden, ARNOLD, die stierf in *Frankrijk*, zonder gehuwd geweest te zijn; MARIA, die de vrouw was van WILLEM SAS, waar van de hierna te noemenen afkomstig zijn; PIETER BOR, *Christiaanszoon*; GODEFROIJ; *Geertruij*, de vrouw van FRANÇOIS GRIEP, Griffier van den Hove van *Holland*, gestorven 1638, hebbende bij haar, die 1639 overleeden is, verwekt twee dochters. In zijn tweede huwelijk, met CORNELIA, dochter van DIRK VAN TEILINGEN en

MACHTELD SUIS, verwekte hij vijf kinderen: DIRK; MACHTELD, ongehuwd gestorven; AUGUSTINUS, Vaandrig, gesneuveld voor *Nijmeegen*; GIJSBERT, getrouwd aan CORNELIA REMMERTS, en dan nog eene dochter. Zijn zoon GODEFROIJ, Ridder, overleed (1625) te *London*, en had, bij CHRISTINA VAN LOON, vijf kinderen verwekt.

DIRK, de oudste zoon van GERRARD, uit zijn tweede huwelijk, verwekte, bij zijne vrouw HADRIANA VAN ROUSELLE, JACOB, Griffier van de landen van *Vrijen*; GERARD, ongehuwd gestorven; FRANÇOIS; CORNELIA; ANNA, de vrouw van GOOSEWIJN DE COCK VAN NEERIJNEN; MARGRETHA, gehuwd met JOHAN GHIJ, Advocaat voor den Hove van *Holland*; FRANÇOIS, *Dirks* broeder, Secretaris voor den Hove van *Holland*, had, bij BARBER RUISCH, drie dochters: HADRIANA, CORNELIA en ISABELLA.

BOOTH, (*François* of *Frank*) tweede zoon van ARNOLD, en kleinzoon van CORNELIS, overleeden 1557, oud zijnde zeventig jaaren, was Advocaat voor den Hove van *Holland*. Keizer KAREL DE VIJFDE deed hem een Raadsheersplaats ten Hove aanbieden; dan BOOTH wees het aanbod af. Hij had, bij zijne vrouw CHRISTINA VAN OUDSHOORN, gestorven 1529, eenen zoon, DOMINICUS genaamd, die Raad-Extraordinair in den Hove van *Holland* was in 1549, en Raad Ordinaris in 1557; hij stierf, 1573, te *Utrecht*. Deze verwekte, in zijn huwelijk met CATHARINA VAN MONTFOORT, (overleeden 1605, in 's *Hage*) CHRISTINA, die zig in den echt begaf met DIRK HERWEIJER, Advocaat voor den Hove van *Holland*; MARIA, de huisvrouw van NICOLAAS VAN WESEL, 1583 en 1584 Schepen te *Dordrecht*; MARGRETHA, die huwde, eerst met JOHAN UTENENG, en daarna met JACOB VAN COEVERDEN; JOSINA, huisvrouw van JOHAN VAN WESEL, broeder van NICOLAAS; FRANÇOIS, gesneuveld in den Slag van *Gemblours* (1578); JOHAN (1570) in het gevolg van den Graave VAN BOSSU, op de reize, met ANNA VAN OOSTENRIJK, naar *Spanje*, gestorven; DOMINICUS; JACOBA, huisvrouw van MAXIMILIAAN DE POTTERE, Advocaat voor den Hove van *Holland*.

BOOTH, (*Dominicus*) de jongste zoon van FRANÇOIS, was

Vroed-

Vroedschap der stad *Alkmaar*, Baljuw en Dijkgraaf van den lande van de *Zijpe* en *Wieringerwaard*. Hij had, bij zijne eerste vrouw AGATHA VAN LEEUWEN, eenen zoon DOMINICUS, die eerst trouwde met DOROTHEA, dochter van BARTHOLOMEUS BEVERWIJK; en voor de tweedemaal met SUSANNA SCHOT, uit welk huwelijk hij verwekte ARNOLD; SUSANNA, ongehuwd gestorven, en DOMINICUS, die verdronk, in de maand Augustus 1660, op zijns vaders hofstede in de *Zijpe*, oud zijnde vijftien maanden.

BOOTH, (*Arnold*) trouwde, den 15den Mei 1674, te *Haarlem*, met CORNELIA, dochter van WILLEM STEIN, zoon van HUGO, en van AAFJE VAN DER LAAN, en verwekte daarbij eenen zoon, ARNOLD genaamd. Uit dit geslacht is ook voortgekomen dat van VAN DER MIJL en meer anderen.

BOOTIUS, (*Gerard*) zoon van GODFRIED, en broeder van ARNOLD, geboren te *Gorkum* 1604. Door zijne bekwaamheid werd hij Lijfarts van Koning JACOBUS DEN EERSTEN van *Engeland*. Hij heeft geschreeven een boek, genaamd *Vermaaklijke Uuren*. Zijn broeder ARNOLD was Lijfarts van den Graave VAN LEICESTER.

Zie VAL. ANDREAS.

BOOTSMA, een edele Staate in de Grietenij van *Collummerland*, onder het Kwartier van *Westergoo*.

Zie HALMA.

BOOTSMA, een vermaard geslacht in *Friesland*, dat zig, door huwelijken, vermaagschapt heeft aan die van AIJLVA, BURMANIA, CAMSTRA, GALAMA, HARINXMA, HEEMSTRA, HETTINGA, LAUTA, WIJCKEL, benevens anderen, en waaruit mannen voortgekomen zijn, die den Vaderlande ten nutte geleefd hebben; maar ook zulken, die den laster van anderen niet ontgaan zijn, en zig ook waarlijk misgreepen hebben. Een bewijs van het laatste vindt men in den persoon van JOAN BOOTSMA, die, 1635, algemeen Ontvanger van *Friesland* was. Geduurende de misnoegdheid over de Regeering van deze Provintie, vond men zeer ligtlijk middel om hem te beschuldigen, over slecht bestuur van 's Lands pen-

ningen, om op dien voet anderen in de Regeeringe te dringen, of 'er zelf in te geraaken, vermits zij, die de Stadhoudergelijke partij gekoozen hadden, 'er geheel onder geraakten. In den aanvang van het zo evengemelde jaar traden de Staaten tot het verkiezen van nieuwe Gedeputeerden; 't welk alom, behalven in de *Zevenwolden*, geschied zijnde, werd BOOTSMA tot rekening gevorderd. Dan die van de *Zevenwolden* en de *Steden*, *Westergoo*, naar de gedachten van *Oostergoo*, hierin te flap zijnde, of te traagen voortgang maakende, dreeven door, dat aan de Steden het recht moest verleend worden tot de verkiezing van haare eigene Wethouders, 't geen tot hiertoe één der voorrechten van den Stadhouder geweest was. Om dit recht te verkrijgen, had men, onder de hand, in verscheidene Steden de Burgerij aangehitst tot het houden van zamenkomsten, buiten kennis der Wethouderen, en der Gezwoorene Gemeenten. Op die bijeenkomsten werden verzoekschriften opgesteld en getekend, en voorts dezelve ter landschapsvergaderinge ingeleverd. Men verzocht daarin, dat de Steden haare eigen Magistraatsbestelling doen mogten, 't geen terstond toegestaan werd. De voornaamste drijver daarvan, was ABRAHAM ROORDA, die zig, even als voorheen zijn oom KAREL ROORDA, zeer beijverde om het gezach van den Stadhouder te besnoeijen. MEINERT AITZEMA, Secretaris van de Admiraliteit te *Dokkum*, ondersteunde hem aldaar; elders werd hij geholpen door DOUWE VAN HOTTINGA, SJUK VAN BURMANIA, PIETER HARINXMA en anderen. Men nam, om dit door te drijven, het afzijn van den Stadhouder te baat; en zo dra men aan de Steden de begeerde octrooijen verleend had, bestond men de Regeering derzelven, in de maand Julij, en dus buiten tijds, te veranderen. Men beging 'er stappen, waarvan voorheen geen voorbeeld in *Friesland* gezien was. Inmiddels werd het geding van BOOTSMA voortgezet. Men had door gantsch *Friesland* verspreid, dat hij verscheidene tonnen schats onder zig hield: en bij het onderzoek zijner rekeningen werd geoordeeld, dat hij ten minsten honderd en zeventig duizend guldens ten achteren was. Ten zijnen ongelukke was, in dien tijd, zijn Klerk ABBE FREDRIKS, na het verkorten van 's lands penningen, met een aanzienlijke somme ten lande uitgeweken. BOOTSMA werd dan gevangen gezet, zijne goe-

goederen aangeslagen, en hij van zijn ampt verlaaten. Dit, echter, holp weinig ter verbeteringe van 's Lands Middelen: want men had verzuimd, en bleef verzuimen, zorge te dragen voor de bewilliging in de gemeene lasten, en voor het aanwenden van middelen om dezelven te voldoen.

Zie VAN DEN SANDE, XIII. Boek, bl. 178, 186 en 191. AITZEMA, II. Deel, bl. 159, 189, 194, 196, 282 en 297, enz.

BOR, (*Pieter Christiaanszoon*) naast AITZEMA de onmisbaarste en getrouwste der Nederlandsche Historieschrijveren, is geboren te *Utrecht*, 1559; een jaar, in de Nederlandsche Geschiedenissen bekend, door 't besluit tot het invoeren der nieuwe Bisschoppen en Inquisitie, bron van alle beroerten, door hem, in 't Werk, waarvan hierna zal gesproken worden, beschreven. Deze beroemde Historieschrijver was afkomstig uit het edel en achtbaar geslacht der BORREN. Zijn vader was CHRISTIAAN BOR, Apothecar te *Utrecht*. Zijne jeugd in zijn vaderstad versleten hebbende, heeft hij zijnen verderen tijd doorgebragt te *Haarlem*, in den *Hage*, te *Rijswijk* en in de *Beverwijk*. In de taalen was hij weinig geoefend; dan dit gebrek heeft hij, door andere middelen, rijkelijk geboet. Van jongs af heerschte in hem eene onlesbaare lust tot de kennisse der Historien; en zijne naarstigheid, om de waarheid daarvan na te spooren, was bijna ongelooflijk. Inzonderheid viel hij op die der *Nederlanden*, en gebruikte zijne pen tot het beschrijven van den *Oorsprong der Nederlandsche Beroertens*, *Oorlogen* en *Burgerlijke Oneenigheden*, ter verzamelinge van welke stoffe hij veele jaaren besteed heeft. Mannen van naam en aanzien zijn hem daartoe behulpzaam geweest. In den jaare 1595, het zes-en-dertigste zijns ouderdoms, gaf hij de drie eerste boeken zijner Historie, en in 't jaar 1601, de drie volgenden in 't licht. De Staaten en Magistraat van *Utrecht*, aan wien hij de laatsten had opgedragen, toonden straks dat hun zijne waarheidliefde en onpartijdigheid zeer aangenaam was, door hem niet alleen tot het vervolgen daarvan aan te moedigen, maar ook anderen tot het toebrengen van de nodigste stukken te verzoeken, en dat wel bij Acte van den 24sten Februarij 1602. Na dat onze

-nor zig, in 't jaar 1613, met de edele Jonkvrouwe MARIA BOOT in den echt begeven had, verkreeg hij, 1615, als Historieschrijver van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, last om met het schrijven zijner Historie voorttegaan, op eene jaarwedde van 600 ponden van 40 gr. Daarop heeft hij de zes eerste boeken niet alleen overgezien en vermeerderd, maar ook vervolgd tot op 1584, en alles begreepen in twee deelen of agttien boeken, die hij, 1621, door den druk gemeen maakte; het III. Deel, behelzende het 19, 20, 21 en 22ste Boek; en derde Deels II. Stuk, het 23-27ste Boek, werd uitgegeven 1622. Het IV. Deel, inhoudende 't 28—32 Boek, 1630. En eindelijk het Vijfde Deel of Zesde Stuk, met het 33, 34, 35, 36 en 37ste Boek, in den jaare 1634. In deze Boekdeelen had men het verhaal van vijf-en-veertig jaaren, beginnende met 1555, en eindigende met 1600. Men vindt daarin een toneel van wisselvalligheden, en een spiegel van goed en kwaad; een school der burgerlijke wijsheid, en een onbedriegelijken tijdwijzer der waarheid; doordien waarheid zijne pen bestierde, en zijne onpartijdigheid hem vriend noch vijand deed kennen, zo min in het Staatkundige als in het Kerklijke. Geen wonder dan, dat dit, gepaard bij zijne nette en naauwkeurige beschrijving, dit werk een aanzienlijke waarde gaf bij 't publiek; want ook de verstandigste mannen 'er niet dan met lof van melden. Doch die lof was zijn eenigste vergelding niet; neen, zijn arbeid werd erkend door grooter begunstiging. Het Rentmeesterschap van *Noord-Holland* werd aan hem, die weleer 't Notarisschap bediende, geschonken door de Heeren Staaten van *Holland*. Kon het dan ook wel anders zijn, of dit Werk moest niet alleenlijk gretig gezocht, maar ook spoedig uitverkocht zijn? Dit was oorzaak, dat van dit Werk een veel schooner druk in 't licht gekomen is, Ao. 1679, versierd met een aantal prenten en portraiten, in IV Deelen, vermeerderd met veele bijvoegzelen en verbeteringen, en breedvoerige Registers voorzien, door den Heer POOT. De verdeeling dezer vier Stukken is als volgt: Het eerste Stuk bevat de boeken van 't eerste deel, met nog drie boeken van het tweede, als 10, 11 en 12, en eindigt met den dood van Don JAN VAN OOSTENRIJK, voorgevallen in den jaare 1578. 't Tweede behelst de zes overige,

ge, als van 't 13—22ste Boek, en eindigt met het midden der *Leicestersche Oneenigheden*. 't Derde bevat de vijf boeken van 't Derde Deel, Tweede Stuk, (van 't 23—27,) als ook vier boeken van 't Vierde Deel, van 28—31, en eindigt met het jaar 1595. Het Vierde Deel begrijpt 't 32ste boek, en de vijf boeken van 't Vijfde Deel of Zesde Stuk van den ouden druk, het 33, 34, 35, 36 en 37ste boek, en wordt beslooten met het jaar 1600, zijnde voorzien van een menigte authentike stukken.

Behalven dit groote werk zijner *Nederlandsche Historiën*, heeft hij nog in 't licht gegeeven de *Beschrijving van 's Hertogenbosch*, en deszelfs belegering; ook 't *Inneemen van Wesel*, en andere zaaken, in den jaare 1629 voorgevallen; en in het jaar 1632, het vervolg of Zesde Deel van de *Chronijk van Carion*, 't welk tot eene Historie verstrekt van 't geen 1576-1619 in de wereld is voorgevallen. Dit was geen van de minste blijken zijner naarstigheid en onpartijdigheid, in den ouderdom van drie-en-zeventig jaaren. De laatste tijd zijns levens werd door hem besteed aan 't uitgeeven van 't zesde of laatste Stuk zijner Historiën, in 't jaar 1634; eindigende, met dezen arbeid, ook zijn leven, te *Haarlem*, in 't jaar 1635, in het zes-en-zeventigste jaar zijns ouderdoms. Hoedanig zijne uiterlijke gedaante was, toont ons het afbeeldzel, door MATHAM, naar de Schilderij van F. HALS, in 't koper gebragt; als ook een ander door VAN ZIJLVELT.

BORCH, (*Ter*) eene Riddermaatige Hofstede, in het landschap *Drenthe*, nabij het dorp *Eelde* of *Elde*, onder de Dingspil *Noordeveld*, voorheen *Lomserdinge* genaamd. De Riddermaatigheid is 'er aan verknocht.

BORCH, (*Wilhelmus van der*) een *Utrechtsch* Edelman, die zijne studien in de godgeleerdheid te *Keulen* volbragt heeft. Ao. 1632 werd hij, door ROVENIUS, tot Pastoor in de *St. Nicolaas Kerk*, in zijne geboortestad, aangesteld; hij overleed aan de pest, 1637. Meer anderen van dien naam, en waarschijnelijk van hetzelfde adelijke geslacht, hebben het Priesterschap in de *Nederlanden* bediend.

Zie *Oudheden van Utrecht*, I. Deel, bl. 318.

BORCHET, of *Bornfcheit*, een aanzienlijk vlek in de landen van *Overmaas*, alwaar, zedert veele jaaren herwaards, verfcheidene Proteftantfche familiën een aanzienlijken lakenhandel gedreven hebben; nog tegenwoordig telt men 'er omtrent zeventig Proteftantfche, en onder deze eenige Doopsgezinde huisgezinnen.

Zie BACHIENE B, bl. 1077.

BORDET, (.......) fchoon een Franschman, heeft zig, in den benardften ftaat van *Holland* (1573) door de *Spanjaarden*, eenen naam gemaakt. Na het herneemen van *Bergen in Henegouwen*, had hij zig in 's Prinfen dienst verbonden; geduurende de belegering van *Haarlem* gedroeg hij zig recht manlijk; bij de overgave, toen men het den *Duitfche*, *Schotfche* en *Walfche* knechten in hunne keuze gaf, of zij ongewapend wilden uittrekken, of 's Hertogs genade afwachten, tot welk laatfte zij befloooten, aan de *Spaanfche* vergiffenis wanhoopende, deed hij zig, volgens VAN METEREN, IV Boek, fol. 80, door zijn' knecht doorfchieten. TASSIS (p. 176) verhaalt, echter, dat zijn knecht hem dien dienst weigerende, hij de handen aan zig zelven floeg, en zig met een kogel van het leven beroofde. Het gehouden gedrag der *Spaanfche* moordenaaren, omtrent de Soldaaten, bewees dat BORDET geen verkeerde rekening op hunne genade gemaakt had.

BORREEL, of *Borel*, een der oudfte, edelfte en voortreffelijkfte geflachten van *Europa*, door veele uitmuntende mannen van Staat en Oorlog, in *Vlaanderen*, *Holland*, *Zeeland* en andere Provintiën vermaard, gefprooten uit den alouden doorluchtigen ftam der Graaven van *Barcelona*, Prinfen van *Catalonie*, van wier nazaaten eenigen 't Rijk of Hertogdom van *Bourgondien*, zedert den jaare 1078, anderen 't Rijk van *Aragoni*, anderen van *Portugal*, hebben bezeten. De regeerende linie van *Bourgondie* is in den jaare 1361, de koninglijke *Aragonifche* in 1412 uitgeftorven. N. BOREL was, in de jaaren 799 en 806, een voornaam Krijgsoverfte in dienst van Koning LODEWIJK DEN VROOMEN. WIFFRED of WILFRIED BORREL, zoon of neef van den voorigen, was, onder dien zelfden Koning, naderhand Keizer, omtrent den jaare 839, Graaf van *Barcelona* of *Catalonie*, vermits het grootfte ge-

gedeelte van dat land onder *Barcelona* behoorde. Zijn zoon WILFRID DE TWEEDE, Graaf van *Catalonie*, trouwde een dochter van BALDUIN, Graave van *Vlaanderen*. Zijne nazaaten hebben 't Graaffchap *Catalonie* verfcheidene eeuwen na elkanderen bezeten. HUGO CAPET, Koning van *Frankrijk*, gaf aan eenen dezer Graaven, in een' brief van den jaare 983, den tijtel van Markgraaf, (*Borello Marchioni*); zie FRANÇOIS DIAGO, *in zijne Historie der oude Graaven van Barcellona*, en de andere *Catalonifche* Schrijvers, gelijk ook MARIANA, TARAPHA, MARINEUS, SICULUS, ZURITA, TOMICH, enz. De ftam der Graaven van *Barcelona* of *Catalonie*, van den huize BOREEL, verfpreidde zig in verfcheide liniën. Een derzelven beklom den throon van *Aragoni*; heeft dat Rijk twee Eeuwen geregeerd, en is, gelijk gezegd is, in den jaare 1412 uitgeftorven. De Schrijvers getuigen, dat in de tiende en volgende eeuwen de kinderen van de oudfte, dat is, de regeerende linie, door hunne oomen, meer dan eens uit den zetel geligt, en genoodzaakt werden, naar andere landen te vluchten. Eenige derzelver hebben zig, in die tijden, in *Frankrijk*, *Bourgondie*, *Napels* en *Sicilie* verfpreid. Een telg van hetzelve voert nog heden den naam van BOREEL, in *Italie*.

ODO of EUDES DE EERSTE, Hertog van *Bourgondië*, in den jaare 1103, den 23ften Maart, in *Silicie* geftorven, was van vaders kant uit de gemelde Graaven van *Catalonië*, en van moeders kant uit de koningen van *Frankrijk* gefprooten; waarom deze Stam der Hertogen van *Bourgondië* bij de *Franfche* Schrijvers *de Koninglijke ftam* genoemd wordt. Hij, zijn broeder en zijn zoon HUGO DE TWEEDE voerden den toenaam BOREEL. Zijn broeder HENRIK was ftamvader der Koningen van *Portugal*. Zie DU CHÊNE, *in zijne Historie der Hertogen van Bourgondië*.

BERENGARIUS BOREEL, uit de *Bourgondifche* linie, begaf zig, in den beginne der veertiende eeuwe, na de *Nederlanden*, diende LODEWIJK, Graave van *Vlaanderen*, in den oorlog, en werd gemeenlijk *de Bourgondiër* bijgenaamd. Hij had, bij AGNES VAN BIERBISY, eenen zoon, ENGUERAND genaamd, Raad of Staatsdienaar van dien zelfden Graave. Deze had, bij zijne huisvrouw

PHILIPPE VAN AXEL, eenen zoon, JOHAN genaamd, bezitter van veele aanzienlijke goederen te *Enguien*, *Yperen*, *Cortrijk*, *Doornik* en *Gent*. Hij noemde zig JOHAN BOREL VAN AXEL, uit hoofde van zijne moeder; hij had, bij zijne huisvrouw HENRIETTE DE LE BOIJE, twee zoonen, RAIMOND en RUFFELAAR.

RUFFELAAR stierf in den jaare 1443. Zijne huisvrouw was PETRONELLA VAN SENECHAL, uit een oud adelijk geslacht te *Gend*, aan alle de voornaamste edelen dier Stad vermaagschapt. De grafstede van RUFFELAAR BOREL is nog heden in die zelve stad, in de kerk van *St. Banf*, te zien. Zijne nazaaten hebben over de honderd jaaren in *Vlaanderen* gewoond, eerst te *Gend*, en daarna te *Sluis*. Zijn zoon JORIS had eenen zoon, JACOB genaamd. Deze had, bij zijne huisvrouw BARBERA VAN DER MOBRE, eenen zoon, JAN genaamd, Pensionaris van *der Mude* en *Waterrecht*, in den jaare 1553 gestorven, en bij zijne ouders te *Sluis* begraaven. JAN had, bij ANNA SCHEUTING, eenen zoon, PETER genaamd, die te *Middelburg* woonde. Deze omhelsde de Protestantsche religie, en vluchtte deswegen, in de *Spaansche* vervolging, met achterlating van alles wat hij in *Zeeland* bezat, naar *Engeland*, daar hij in 1560 stierf, en is te *Norwich* begraaven. PETER had drie zoonen; JACOB, die volgt; JAN en PETER. Deze keerden naar de *Nederlanden*, en dienden, in den jaare 1574, onder WILLEM DEN EERSTEN, Prinse van *Oranje*, in het beleg van *Middelburg*.

JACOB, Heer van *Duinbeeke* en *Westhoven*, in den jaare 1602, Kolonel van een Regiment te voet, diende in die hoedanigheid in het beleg van *Sluis*; ging vervolgens te *Middelburg* woonen; bekleedde de aanzienlijkste bedieningen; was, in 1598, en vervolgens meermaalen, regeerend Burgemeester, President ter vergaderinge der Heeren Staaten Generaal te *Bergen op den Zoom*, op het sluiten van 't Bestand met *Spanje*, in 1609; Buiten-Rekenmeester van *Zeeland*, en in den jaare 1618 Ambassadeur van den *Staat* bij JACOB DEN EERSTEN, Koning van *Groot-Brittannie*, die hem tot Ridder-Baronet verklaarde. JACOB BOREL, nu naar de Nederlandsche uitspraak BOREEL, is, in 1636, in den ou-

ouderdom van vier-entagtig jaaren overleeden, en te *Middelburg* begraaven. Hij had, uit twee verfcheidene huwelijken, agt kinderen. Zijn oudfte zoon JAN heeft het geflacht in *Zeeland* voortgeplant. WILLEM, een der jongfte zoonen, in 1628 Penfionaris der Stad *Amfteldam* (zie beden van WILLEM een bijzonder Artikel) had, bij zijne huisvrouw JACOBA CAREL, drie zoonen en eene dochter, MARIA genaamd, zijnde getrouwd met den Marquis VAN RESSENT, Lieutenant-Generaal van de Ruiterij, in dienst van den Koning van *Frankrijk*, in 1718 overleeden. De oudfte zoon was JAN, Heer van *Vrendijke*, *Steeland*, enz. Ruwaart van *Putten*, Lieutenant-Kolonel en Kommandant van den *Briel* en *Helvoetfluis*; Gedeputeerde op de Vloot, in den oorlog tegen de *Engelfchen*; en in den jaare 1672, Ambasfadeur bij KAREL DEN TWEEDEN, Koning van *Groot-Brittannie*; hij had, bij zijne huisvrouw AMARANTHE, drie zoonen, waarvan HADRIAAN Chef d'Efquadre in dienst van den Koning van *Portugal* was.

De tweede zoon van WILLEM was JACOB, Heer van *Duinbeke*, enz. geboren den eerften Maart 1630. In 1664 was hij Ambasfadeur van den Staat bij den *Czaar van Groot Rusland*, en 1678 Buitengewoon Gevolmagtigde te *Brusfel* en op de onderhandeling te *Nijmegen*. Na den vrede ging hij, als eerfte Ambasfadeur, naar *Frankrijk*, keerde in den jaare 1680 naar *Holland*, en werd, wegens de Stad *Amfteldam*, Gedeputeerde in het Collegie der Gecommitteerde Raaden van de Staaten van die Provintie. Hij was vervolgens elf jaaren lang Hoofd-Officier; viermaalen Regeerend Burgemeefter van die ftad, en eindelijk, in 1697, eerfte Ambasfadeur en Plenipotentiaris van den Staat op de vredehandeling te *Rijswijk*, daar hij, den 21ften Augustus deszelfden jaars, kort vóór het fluiten van den vrede, waartoe hij van zijnen kant niet weinig toebragt, is overleden. De Staaten wilden hem, die, naar het voorbeeld van zijnen vader, zulke uitftekende dienften aan het gemeen had beweezen, ook dezelfde eer aandoen. JACOB werd, even als zijn vader, op kosten van den Staat, ten blijke van bijzondere erkentenis, met dezelfde ftoet en ftaatfie van Gedeputeerden van alle Provintiën, op den 4den September in 's *Gravenhage* begraven. Hij had, bij zijne huisvrouw ISABELLA COIJMAN, vier zoonen en drie dochters: BALTHAZAR, Schepen en Raad der

der Stad *Amsteldam*, Bewindhebber van de Oostindische Compagnie; WILLEM, President Schepen derzelfde stad, en Bewindhebber van de Westindische Compagnie; JACOB, Postmeester, en JOHAN HIERONIMUS, Secretaris van *Amsteldam*; MARIA, weduwe van JOHAN DEUTZ, Heer van *Assendelft*, *Assumburg*, enz. JACOBA, Weduwe van MATHIAS BOUDAAN COERTEN, Schout bij Nacht in dienst van den Staat; ISABELLA SOPHIA, getrouwd aan WILLEM HENRIK, Baron *van Imhof*, Geheimraad van den Vorst van *Oostfriesland*, en Drost van *Lieroort*, een aloud adelijk vrijheerlijk geslacht, door veele uitmuntende mannen vermaard; zie 't Art. IMHOF. De kinderen uit dit huwelijk scheenen de verdiensten dezer twee geslachten in hunne persoonen te vereenigen; zo vroegtijdig groot en ongemeen zijn de stappen, met welke de twee zoonen van WILLEM HENRIK IMHOF en ISABELLA SOPHIA BOREEL den roem van vaders en moeders voorouders nastreefden. De oudste, ANTHONI LODEWIJK, heeft, in 1716, op zijn elfde jaar, een treffelijk Latijnsch gedicht op den Aartshertog VAN OOSTENRIJK, toen geboren, gemaakt; en op zijn twaalfde en dispuut gehouden *de æquilibrio Europæ, over de balans van de macht van Europa:* eene stoffe, die 't rijpste oordeel en doorkneede kennis der verhevendste wetenschappen schijnt te vooronderstellen. Zijn jonger broeder, jongeling van geen mindere verwachting, was *Opponent* in dit dispuut, dat zo wel als het gedicht door den druk het licht ziet. Beide de broeders deeden, in het volgende jaar 1717, op het Hof, in het bijzijn van den Regeerenden Vorst van *Oostfriesland*, tot verwondering van alle de toehoorderen, een sierlijke Latijnsche Oratie, op de tweede eeuw der Reformatie.

Van de ouder zoonen van JACOB, in den jaare 1636 gestorven, die in *Zeeland* bleven, is JAN geweest Secretaris, daarna Raadpensionaris der Staaten van *Zeeland*, en eindelijk Baljuw van *Middelburg*. Verscheide andere van JACOBS nazaaten hebben aldaar de voornaamste eer- en regeeringsampten bekleed, van welken eenige bij SMALLEGANGE genoemd zijn.

BOREEL, (*Willem*) Heer van *Duinbeke* en *Westhoven*, Ambachtsheer in *Domburg*, Raad en eerste Pensionaris der Stad *Amstel-*

steldam, zoon van den Heer JACOB BOREEL, Burgemeester te *Middelberg*; een man van uitstekende verdiensten, vermaard door veele gewigtige Gezantschappen, geduurende een reeks van veertig jaaren, met groote bekwaamheid, ijver en wakkerheid, in *Denemarken*, *Zweden*, *Frankrijk* en *Engeland* bekleed. Alle deze Gezantschappen zijn vol van bijzonderheden, en in veele opzichten merkwaardig, waarom wij de historie derzelven den Lezer hier beknopt zullen mededeelen. Zijne eerste bezending viel in den jaare 1639 naar *Bremen*. De Staaten zonden hem met het karakter van Gedeputeerde, om de geschillen tusschem den Aartsbisschop en de Stad van dien naam, als Middelaar uit naam van de Republiek, bij te leggen. De zending geschiedde op verzoek en op kosten der gemelde Stad. De Koning van *Denemarken* zond, van zijnen kant, iemand als Middelaar voor den Aartsbisschop. De bijeenkomst was tegen den 12den Augustus binnen *Stade* belegd. Het Middelaarschap is een zaak van de grootste glorie voor een Staat; 't geluk om die te behaalen, hangt veeltijds af van de verkiezing van een bekwaam Minister. De souvereinen vertrouwden dat de Heer BOREEL, gelijk zij bij hunne Resolutie zig uitdrukten, *zig in die hoedanigheid waardiglijk zou kwijten.* Hun vertrouwen werd naar wensch beantwoord; 't vergelijk tusschen den Prelaat en de Stad werd, den 4den October, tot genoegen van beiden geslooten. De Staaten zonden, het jaar daaraan, een driedubbelde Ambassade naar *Zweden*, om CHRISTINA over haare komst tot de kroon geluk te wenschen. Het eigenlijke onderwerp was *de vaart en koophandel in de Oostzee.* De Heer BOREEL was de eerste van dit gewigtig gezantschap. De twee anderen waren de Heeren ALBERT SONK, Oud-Burgemeester en Hoofd-Schout der stad *Hoorn*, en EP. JUS VAN AYLUA *tot Jellum*, Grietman van *Barderadeel*, alle drie in het karakter van Ambassadeurs. Hunne last was, met de *Zweeden* een bekwaam middel te beraamen tegen de verhooging der tollen aan de zijde der *Deenen*, 't zij door het uitvinden van een anderen weg over *Gottenburg*, of over *Lubek* langs de *Trave*, 't zij door het sluiten van een verbond met *Zweden*. Men voorzag hen met een geschenk van fijne lijnwaten, ter waarde van negen of tien duizend guldens, voor de jonge Koningin. De Heer BOREEL vertrok

trok naar *Vlaanderen*, om van den Prins VAN ORANJE, vóór het aanvaarden dezer Ambassade, affcheid te neemen. Hij kwam met de andere Ambassadeurs, den 26sten Julij, voor *Waxholm*, vanwaar zij den Kanselier, door eenen Edelman, hunne komst lieten weeten. De Koningin zond een Fregat met Commissarissen, om hen te ontvangen. Zij werden door de Oorlogschepen, op de Rede van *Stokholm*, met het losfen van 't kanon begroet. Bij de brug stonden vijf koetsen, ieder met zes paarden bespannen. Hier werden ze door een Hofjonker verwellekomd, en gebragt in een huis, zeer kostelijk met tapijten versierd. Zij werden, zo lang zij te *Stokholm* waren, op kosten der Regeeringe onthaald. Ieder Ambassadeur had een stoel met een verhemelte in zijn kamer en over de tafel. Zij werden, op den 3den Augustus, ter gehoor toegelaaten. De Koningin, nog minderjarig, zat onder een throon. Zij rees, op de eerste buiging der Ambassadeurs, van haaren stoel, deed op de tweede een nijging, en kwam op de derde tot aan den trap van het plein. De Heer BOREEL voerde het woord. Hij en de andere Ambassadeurs dekten zig na de eerste complimenten, schoon de Koningin hen geen teken gaf van zulks te moeten doen. Hunne Instructie behelsde, *welke letters om doorgaans, na gedaane reverentie, te spreeken met gedekten hoofde, als Gezanten van een Souvereinen Staat*. De Kanselier vraagde daarna in een bezoek, *wat de Ambassadeurs meenden 't beste hulpmiddel te wezen tegen de kwelling der Deenen*; waarop de Heer BOREEL antwoordde: *Indien men de Zond kon missen en eenen anderen weg vinden*. De Kanselier zeide, *dat zulks ondoenlijk was; dat 'er een vaart van* Stokholm *op* Gottenburg, *agt-en-twintig mijlen lang, gegraaven was, alleenlijk voor schuiten van twintig of dertig last; dat 'er nog veele onmogelijke doorsnijdingen door bergen en klippen zouden gemaakt moeten worden*. In een andere bijeenkomst sprak de *Zweedsche* Secretaris GULDENKLAUW van een Verbond, 't welk eigenlijk was het geen de Staat zocht. Het Tractaat werd ontworpen, en na eenige bijeenkomsten geslooten. Men kwam bij die gelegenheid overeen, dat *Zweden* in het toekomende aan de Heeren Staaten zou geeven den tijtel van *celsi & potentes*, d. i. *Hooge en Mogende*, en in het lichaam van een brief of ander geschrift, *Cel-*

situ-

situdo Dominorum Ordinum Generalium, d. i. *hoogheid der Staaten Generaal*, maar geen *celsitudines*, *hoogheden*. De *Zweeden* zeiden, dat dit laatste het aanzien zou hebben, als of ieder persoon een *celsitudo* was. Men kwam overeen: *dat bij ontstentenis van minnelijke wegen de schepen met gemeene magt door den Belt zouden worden gevoert, zonder aan Denemarken tol te betaalen.* Toen men het Tractaat zou tekenen, begeerden de *Zweeden*, dat de Ambasfadeurs hunne naamen zouden stellen onder de *Zweedsche* Gemagtigden, gelijk in den jaare 1614 geschied was; doch de Heer BOREEL zeide, nu anders gelast te zijn; weshalven ieder partij een bijzonder geschrift tekende. Elk Ambassadeur werd met het portrait van de Koningin, met diamanten omzet, en eene gouden keten, beschonken. Bij 't neemen van afscheid bleven zij ongedekt, vermits dit als een compliment der Ambassadeurs, niet als een aanspraak uit naam van den Souverein werd aangemerkt.

De Heer BOREEL kwam, nevens zijne amptgenooten, in het begin van November, weder in *Holland*. Hij werd het volgende jaar 1641, nevens de Heeren SONCK en WEDE, in 't Caraktér van Gedeputeerde Commissarissen, naar *Staden* gezonden, om met de Gemagtigden van den Koning van *Denemarken* de geschillen over de tollen bij te leggen. De bijeenkomst werd den 28sten Mei geopend. De voornaamste punten werden aldaar vereffend. De Ambassadeurs begaven zig naar *Denemarken*. De Koning wilde zo wel deze, als alle overigen, in een formeel tractaat vervatten. De Ambassadeurs hielden zig enkel aan het geen te *Staden* was geëffend, vreezende dat het maaken van een Tractaat gelegenheid zou geven, om het reeds bewilligde te veranderen, en hen in een nieuwe langwijlige onderhandelinge te wikkelen. De Heer BOREEL keerde alzo met de Ambassadeurs, in September, naar *Holland* te rug. In 't jaar 1644 werd hij, nevens de Heeren JOHAN VAN RHEDE, Heer van *Renswoude*, en ALBERT JOACHIMI, Heer tot *Oostende* en *Oedekenskerke*, als Extraordinaris Ambassadeurs, van *Engeland* gezonden, om hunne bemiddeling, in naam van den Staat, tot bijlegging der onlusten tusschen den Koning en het Parlement van dat Rijk, aantebieden. Zij werden, den 20sten Januarij, te '*s Gravezande*, door den Ridder

der FLEMMING, Ceremonie-meester van het Parlement, verwellekomd, den 29sten, met een Konings jagt en negen andere vaartuigen, voor *Greenwich* gebragt, en aldaar van het land af tot in het jagt, door den Graaf van DENBIGH, uit naam van het Hogerhuis, en door de Ridders MIDEMAI en STRICKLAND, uit naame der Gemeente, begroet. De Graaf van DENBIGH deed het woord, verklaarende dat hunne komst aangenaam was, en dat zij zig verzekerd konden houden, dat die niets dan alles goeds zou uitwerken. De Ambasfadeurs zeiden onder anderen, dat zij oordeelden, dat het wel of kwalijk vaaren van het Parlement en dat van de Heeren Staaten een en het zelfde was. De Gedeputeerden hernamen, dat het Parlement in deze zaak geen ander oogmerk had, als *de eere Gods*, en het voorstaan van de *Religie*. Dit was de gewoone taal van CROMWEL. Zij gaven te kennen, dat het oogmerk der bezending nimmer zou worden bereikt, ten zij de Koning zig ontdeed van zijne kwaade raadslieden. De Ambasfadeurs, om tusschen de twee kijvende partijen onzijdig te schijnen, zeiden dat zij oordeelden, dat de *Spanjaarden* en *Jesuiten de stichters waren van deze verwartingen*. Te *London* vonden zij de koetzen van het Parlement; de Heer BORREEL plaatste zig op de eerste plaats in de voorste koets; de Graaf VAN DENBIGH aan zijne slinkerzijde, de Heeren RENSWOUDE en JOACHIMI tegen hen over, de Ridder MILDEMAI in het rechter en de Ridder STRIKLAND en de meester der ceremoniën in het linker portier. De trein bestond in omtrent dertig koetzen. Zij werden 's avonds, door de Predikanten en Ouderlingen der *Nederlandsche* en *Walsche* Gemeenten, verwelkomd. De *Fransche* Ambasfadeur, Graaf VAN HARCOURT, kwam te *London*; maar dewijl hij, in zijn eigen huis, de hogerhand en zitplaats van de Nederlanders wilde houden, en daar benevens weigerde, hen den tijtel van *Excellentie* te geven, gingen zij hem niet bezoeken. Zij vertrokken den 12den Februarij naar *Oxford*, en werden, door den Opper-Kamerheer, Graave VAN DORSET, bij den Koning ingeleid. De Monarch en zijne Gemalin stonden op de eerste buiging van hunne stoelen op, en verzochten de Ambasfadeurs zig te dekken. Deze audientie bestond alleenlijk in complimenten. De Heer BORREEL voerde het woord. Den 19den Februarij deed hij een voorstel, wegens de be-

bemiddeling der Staaten, waarin hij zig, onder anderen, van deze woorden bediende, *dat Hun Hoog Mogende deze aanbieding niet deeden uit presumtie nog uit kurieusheid, om henzelven te intruderen in de zaaken van een groot Koning met zijne Onderdaanen; maar alleenlijk uit eene trouwhartige genegenheid, als goede vrienden en nabuuren, ten hoogsten in zijne Majesteits welvaart geinteresseerd, en uit erkentenis van de groote weldaaden, door den Staat der Vereenigde Nederlanden van zijne Majesteit en deszelfs voorzaaten genooten*, enz. De Koning luisterde met groote aandacht, tradt van het tapijt naar 't venster, en wenkte de Ambassadeurs bij hem te komen, om van zijne eigene Hovelingen niet gehoord te worden. Hij zeide, dat de geheele waereld wist, hoe veel hij van zijnen kant had toegegeeven, om van deze onlusten een einde te maaken; dat de aangebodene bemiddeling hem aangenaam was, doch dat hij vreesde, dat ze van geen meerder vrucht zou zijn, dan die van den *Franschen* Ambassadeur, vermits die van *Londen* vooraf een verklaaring begeerden, die hij niet kon toestaan; doch dat zijne Secretarissen met de Heeren Ambassadeurs daarover zouden spreeken. De twee Secretarissen van Staat, de Lord DIGBIJ, en de Ridder NICHOLAS, gaven te kennen, dat de Koning groot genoegen nam in de aanbieding van den Staat, mids des Konings eer en hoogheid behoorelijk betracht werd. De Heer BOREEL antwoordde, dat zij Ambassadeurs verstaan hadden, wat de oorzaak was geweest, die de handeling van den *Franschen* Gezant vruchtloos gemaakt had: te weten, om dat hij het Parlement niet had willen erkennen, maar te werk gegaan was, als of de Koning in het bezit van zijn volle gezach zat; dat in de tegenwoordige omstandigheden des Konings belang het best werd behartigd, met een goed vergelijk te bevorderen, en eenige formaliteiten opteofferen; dat men hem daarom eenen anderen weg moest aanwijzen, als dien, waar langs de Graaf VAN HARCOURT zig had verlooren. De Heer BOREEL deed, den 25sten Februarij, een tweede voorstel aan den Koning, waarin hij zeide, dat naardien het Zijne Majesteit beliefd had, de aanbieding van den Staat aanteneemen, hij en zijne Mede-Ambassadeurs nu, met goedvinden van Zijne Majesteit, zig naar *Londen* wilden begeeven, om aldaar een gelijk voorstel te

doen, verzoekende 's Konings meening te mogen weeten. De Koning antwoordde, dat hij hunne bemiddeling aangenomen, doch tevens gezegd had, dat zij een voorslag moesten doen omtrent de wijze, hoe deze onderhandeling in het werk gesteld kon worden. De Heer BOREEL gaf te kennen, dat men alvoorens moest weeten, of die van *London* mede genegen waren, deze bemiddeling aanteneemen, en dat het dan tijd zou zijn, om over de form of wijze te spreeken. De Koning hernam toen, dat hij wilde zenden om een paspoort voor twee persoonen, die voorsf zouden gaan, om te zien, of men eenige voorslagen zou willen aanhooren: indien niet, voegde hij daarbij, zo is de zaak afgedaan; indien ja, zo kan men zien, hoe gij daar bij zult gebruikt konnen worden. De Heer BOREEL gaf te kennen, dat zij Ambassadeurs daar mede niet te doen hadden; dat de beletselen, die daarin konden vallen, hunne aanbieding niet raakten, dewelke evenwel zou kunnen van dienst zijn; doch de Koning verzocht, dat de Ambassadeurs wilden wachten, tot dat de Bode van *London* wederom kwam, 't welk maar een dag of drie zoude aanloopen. Zijne Majesteit begeerde vervolgens te weeten, wat naam de Ambassadeurs aan de vergadering te *London* meenden te geeven; doch de Heer BOREEL verzocht, dat men hen zulks niet te naauw wilde afvraagen, maar dat stuk aan hun goedvinden laaten. Des anderendaags verklaarde de Koning, dat hij de bemiddeling aannam, en gaf 'er een geschrift van. Hij schreef ook daarover eenen brief aan het Parlement te *Westminter*.

In het geschrift en in den brief stond, *met raad van ons Parlement, te* Oxford *vergaderd*. Deze woorden verwekten zo groot een verbolgenheid, dat die van *Westmunster* beslooten, daarop te antwoorden, *dat zij den Koning verzochten, binnen tien dagen te* Westmunster *bij zijn Parlement te komen, of dat hetzelve andere orde op de regeering zou stellen*. Doch de Heer BOREEL bragt te wege, dat deze harde woorden dus verzacht werden, *dat de Koning bij zijn Parlement beliefde te komen, en dat dan alles wel zou gaan*; hoewel zij Ambassadeurs dit laatste ook nog te hard oordeelden. De Heer BOREEL voerde den Graave VAN WARWIK te gemoet, hoe de Koning kon komen bij het Parlement, met het welk hij in openbaaren oorlog was? en of 't niet voe-

voegelijker was, eerst door Gemagtigden te handelen? Hij vraagde wijders, of het Parlement de bemiddeling zou aanneemen? De Graaf antwoordde, dat daartoe geen hoop was, ten ware de Koning in persoon zijn Parlement voor een wettig Parlement erkende. De Ambassadeurs, om de achting hunner Souverainen niet verder bloot te stellen, vraagden aan de twee Spreekers, GRAIJ of WARK en LENTHAL, of de bemiddeling zou worden aangenomen of niet. Deze vraag scheen niet zeer aangenaam, en bleef een geheele maand lang onbeantwoord. Men sloeg daarna voor, dezelve te stellen aan het onderzoek van een groot Committé, dat is, een groot getal Gemagtigden van het Parlement. Men begon de Ambassadeurs uittescbilderen, als te groote vrienden van den Prins VAN ORANJE, en bij gevolg te goed Konings. De brieven van STRIKLAND, Minister wegens het Parlement in den *Haag*, waren vol van zulke inboezemingen. De Parlementsgezinden zeiden, *dat de bijzondere Provintiën andere grondregels hadden, dan de Staaten Generaal en de Prins van Oranje.* Zeker is 't, dat hunne Instructie uitdrukkelijk behelsde, *te zorgen voor de oude voorrechten en vrijdommen van het Parlement, en alle voorslagen te mijden, waardoor de zekerheid van 't Parlement kon worden verzwakt of losgemaakt.*

De Ambassadeurs verzochten een paspoort, om naar *Oxford* te keeren, en aan den Koning verslag te doen. Men zeide toen, dat, zo zij iets voortedraagen hadden, het Parlement daar over een besluit zou neemen. Zij hadden reeds meermaalen gezegd, waarom zij gekomen waren. Zij verklaarden andermaal te zullen vertrekken. De Spreeker van 't Laagerhuis stelde de zaak voor, doch daar viel geen omvraag. In het Hoogerhuis werd van niets gerept. Zij lieten voor de derdemaal zeggen, te willen vertrekken; en daarop kwam de Spreeker, met vijf leden van het Laagerhuis, hen geluk op de reize wenschen. De Heer BORREEL wilde hen het voorstel, 't welk zij aan het Parlement meenden te doen, in geschrifte geeven; maar de Spreeker verklaarde, geen last te hebben om eenige voorslagen aanteneemen. Die van het Parlement zonden, echter, 's avonds om dat geschrift. De Ambassadeurs vertrokken 's anderen daags, zijnde den 17den Mei, naar *Oxford*. Onderweg kwam een Bode, uit naam van den Spree-

ker, hen narijden, verzoekende, 't vertoog door den Heer BOREEL, aan hem Spreeker en de vijf leden, bij het aanbieden der schriftelijke voorslagen, mondeling gedaan, ook in geschrift te mogen hebben; zij zeiden, dat zij het nu niet in geschrift hadden, maar dat zij het van *Oxford* zouden zenden.

Den 21sten hadden zij gehoor bij den Koning, die hun te gemoet voerde, *dat hij het hun te vooren gezegd had*, *dat die van* London *geen' vrede begeerden*. De Heer BOREEL poogde zulks, zo veel doenelijk, in de beste vouw te slaan. Hij zond ook het begeerde vertoog aan den Spreeker, zijnde meest de eigene woorden van hunne Instructie. Het leger der Parlementsgezinden, onder den Graave VAN ESSEX, rukte in dien tijd nader aan *Oxford*. De Ambassadeurs begaven zig tot dien Graaf, om hem en zijne Raaden, Leden van het Parlement, tot vrede te beweegen. De Graaf gaf hen de beleefdste woorden der wereld, maar voegde daar bij, dat hij gekomen was, om de zaaken door de wapenen te bevorderen; dat hij geene magt had om te handelen, en dat de Heeren Ambassadeurs zig aan het Parlement moesten vervoegen. Hij onthaalde hun 's middags aan zijn tafel, en zij vertrokken naar *London*, daar zij den 14den Junij aankwamen. Hier bevonden zij dat de Spreeker noch van de schriftelijke voorslagen, noch van hun mondeling vertoog, eenig verslag aan het Parlement had gedaan. De zaaken stonden bij eenige weinigen: het Parlement was slechts een bloote naam. Deze weinigen vreesden, dat de groote hoop, door het voorstel van eene Republiek, in de voornaamste belangen, *Religie* en *Vrijheid*, met hun eens zijnde, tot dezelfde gedachten zou gebragt worden. Zij stelden vast, dat 'er, in de tegenwoordige omstandigheden, geen vrede kon gemaakt worden, met volkomen veiligheid voor hunne persoonen en goederen voor het toekomende. Zij vonden, echter, eindelijk geraaden, welstaanshalve, om het verwijt van den oorlog niet alleen op den hals te haalen, aan de Ambassadeurs voor ééne keer openbaar gehoor in 't Parlement te verleenen. Zij werden, den 22sten Julij, met twintig koetzen afgehaald, en in beide de Huizen ontvangen. De Heer BOREEL voerde het woord. De Pairs zo wel als de Gemeenten luisterden, zo het scheen, met groote opmerkinge; doch

doch de Gezanten waren naauwlijks ter deur uit, of een der leden van het Laagerhuis, eer iemand een woord had gefprooken, ftond op en zei, *dat men zekere tijding had, dat zo dra* Grevelingen (toen door de *Franfchen* belegerd) *over was, dertig duizend Franfchen en Hollanders door den Admiraal* Tromp *zouden worden overgevoerd, om den Koning te helpen;* welk zeggen zulk eene ontfteltenis veroorzaakte, dat 'er om het voorftel van den Heer BOREEL niet meer gedacht werd. Ja, dat meer is, men liet door den meefter der ceremonien aan de Ambasfadeurs de tijding weeten, die het Parlement had bekomen, en dat hetzelve ten uitterften ontfteld was. Of de Ambasfadeurs hoog en duur betuigden, dat dit een valsch uitftrooizel was, het konde niet helpen. Hierbij kwam, dat 'er dagelijks *Hollandfche* fchepen opgebragt werden, die uit eigenbaat, of, zo als de *Engelfchen* klaagden, door toedoen van den Prins VAN ORANJE, met monden oorlogsbehoeften aan de Koningsgezinden gezonden werden. De Ambasfadeurs werden gelast, over dit opbrengen van fchepen te klaagen. Het Parlement benoemde Gemagtigden, om met de Ambasfadeurs daarover te fpreeken. Zij werden nu niet uit hun logement afgehaald, ook niet buiten het vertrek ontmoet. De eer, hen deze reis aangedaan, beftond in drie ftoelen, aan het hoogereinde van de tafel, voor hen geplaatst. De Gemagtigden zaten beneden hen, op banken zonder leuningen. De geheele bijeenkomst werd doorgebragt met twisten over de taalen, die men gebruiken zou. De Heer BOREEL vertoonde, dat men, zedert lang, in 't *Fransch* met den Koning had gehandeld. Maar de namen van *Koning* en *Fransch* waren te zeer in den haat, om dit voorbeeld te volgen. De Ambasfadeurs moeften zig laaten welgevallen, dat de Gemagtigden zig bedienden van de *Engelfche* fpraak, door een Nederduitfchen tolk; daar tegen gebruikten de Ambasfadeurs hunne eigen taal, door een *Engelfchen* tolk. Zij deeden een' voorflag, *dat om dergelijke klagten voor te komen, het aan de Nederlanders, als onzijdigen, zou vrijftaan, te varen op de havens van den Koning en op die van het Parlement; en dat zo zulks belet werd, de Engelfchen dan ook niet zouden vermogen te vaaren op de havens van Spanje, vijand van den Staat.* De Parlementsgezinden hadden weinig behaagen in dien

 voor-

voorflag, en maakten een wet, verbiedende alle vaart en handel op 's Konings havens, ook zelfs aan onzijdigen. Drie schepen, binnen het zeegat van *Texel* genomen, werden wedergegeeven; twintig andere, uit zee opgebragt, werden ten deele vergoed. De Ambassadeurs klaagden over die wet, en zeiden *dat Frankrijk en de Staat dergelijk een verbod tegen de Engelschen zouden laaten uitgaan;* maar die van het Parlement gaven tot antwoord, *dat de Britten, als meesters van de zee, gewoon waren wetten te geeven, maar niet te ontvangen.*

De Ambassadeurs verzochten, den 16den September, nogmaals antwoord op hunne voorgeslagene bemiddeling, maar kreegen bescheid, dat men, alvoorens van vrede te spreeken, zig in beter postuur wilde stellen. De Koning kwam eindelijk, in het begin van het volgende jaar, te *Uxbridge* tot een onderhandeling. Men twistte, onder anderen, over 't stuk der Bisschoppen. De Parlementsgezinden wilden de Bisschoppen geheel weg hebben; doch de Koning kon daarin niet toestemmen. De Ambassadeurs verkreegen, dat de Koning, bij wijze van middelweg, beloofde, *te zullen beroepen een algemeene Sijnode van alle Protestantsche Kerken in* Europa, *en het geen bij die vergadering, omtrent de Engelsche kerkregeering, zou worden vastgesteld, te zullen volgen.* Zij begaven zig met dien voorslag naar *London;* doch te vergeefsch; het Parlement wilde van nu af de Bisschoppen van kant hebben. De Heer BORREEL keerde naar *Oxford*, en vermaande den Koning, de handeling daarom niet te staaken. Doch het wantrouwen aan de zijde der Parlementsgezinden was zo groot, dat alle voorslagen vruchtloos waren. De Koning benoemde op dien zelfden tijd den Prins VAN ORANJE tot Ridder van den Kousseband. De groote invloed van dien Prins op de regeering der Republiek was den Parlementsgezinden volkomen bekend: en daarom was alles, wat van de Ambassadeurs voortkwam, bij hen verdacht. Zij stelden een veiliger hoop op hunne wapenen. De Ambassadeurs zagen nu klaar, dat de Parlementsgezinden geen genegenheid hadden, door hunne bemiddeling te handelen. Zij waren nu langer dan een jaar in *Engeland* geweest; hadden vijf maanden gewacht naar antwoord van het Parlement; en hetzelve was eindelijk op niets uitgekomen: waarom zij besllooten naar

huis

huis te keeren. Zij namen den 5den April affcheid van den Koning, en daarna ook van 't Parlement. Intusschen hadden zij bevel, indien de bemiddeling bij of na het neemen van affcheid door het Parlement aangenomen werd, dan nog langer te blijven. Doch het mistrouwen wegens de naauwe verknochtheid tusschen den Koning en den Prins VAN ORANJE was, gelijk gezegd is, te groot. Zij namen aldus den 20ften April affcheid van 't Parlement. Zij hadden wel verzocht, dit in een openbaar gehoor te doen; maar te vergeefsch; het Parlement begeerde, dat zij het zouden doen bij gefchrift; fchoon dit iet nieuws was, moeften de Ambasfadeurs het voor lief neemen. De Pairs ftonden de audientie toe, maar die van 't Lagerhuis vreesden voor een nieuwe vermaning tot vrede, waartoe zij gelegenheid noch genegenheid hadden. Men maakte de Ambasfadeurs bij 't gemeen gehaat, als die gezegd hadden, dat het Parlement geenen vrede begeerde, en oorzaak was van alle deze bloedvergieting; het welk hen noodzaakte, hun voorftel te laaten drukken. 't Parlement zond den Graaf VAN WARWICK, nevens twee andere leden, met een klagte in gefchrift over zaaken, ter zee voorgevallen, aan de Ambasfadeurs; die daar op te kennen gaven, te wenschen, dat men hen op hunne klagten voldoening had gegeeven; doch de Graaf en zijne medegezondenen bleeven, zonder één woord te fpreeken, ftil zitten; waarop de Ambasfadeurs hen afvraagden, of zij gelast waren, hen iets meer aan te zeggen; en neen geantwoord, en wederom een wijl ftil gezeten hebbende, ftonden ze op, en zeiden, dat zij *in hun particulier* hen wenschten een fpoedige reis, en gingen dus heen. De meefter der ceremoniën kwam daarna bij hen, en bood aan, hen des anderen daags, met eenige koetfen, te zullen brengen naar den tourwerf, daar zij de vaartuigen zouden gereed vinden. Zij gaven hem ronduit te verftaan, dat hunne gedachten waren, dat hij daar geen last toe had, en hetzelve alleenlijk ampts-halve of uit een goeden wille aanbood; doch hij verklaarde, in der daad last te hebben van het Parlement; waarop zij zeiden, dat zij deze beleefdheden met de wijze van handelen omtrent hunne voorflagen niet konden overeenbrengen; te minder wijl niemand uit naam van het Parlement hen zo veel als *vaarwel* was komen zeggen; doch de Ceremo-

niemeester liet zig daarop niet uit. Deze kwam, den 2den Mei, met de koetsen, zonder iemand van wegen het Parlement. De Nederlandsche Kooplieden deeden hen uitgelei. Zij kwamen den vierden in den *Haag*, en deeden den zesden hun verslag; waarbij zij verzochten, dat eenige punten uit des Konings Recredentiaal, bestaande in een verzoek, *om allerlei mond- en oorlogsbehoeften in Holland vrij te mogen koopen en uitvoeren, en dat alle schepen, ook vreemdé, met zijne commissie voorzien, de havens van Holland vrij zouden mogen gebruiken*, mogten worden geheim gehouden.

Die van het Parlement gaven voor, te hebben vernomen, dat de verhaalen der Ambassadeurs aan den Staat geheel en al tot hun nadeel waren. Hun Minister STRIKLAND had, van eenige brieven der Ambassadeurs, afschriften weeten te bekomen, en ze telkens aan het Parlement gezonden. STRIKLAND werd dieswegen door zijne Meesters gelast, in een audientie aan de Staaten Generaal, overtegeeven een wijdloopige verklaaring en wederlegging van verscheidene dingen, door de Ambassadeurs geschreeven. Deze zaak, in zig zelve vreemd en ongehoord, werd bij alle Provintiën niet even eens opgenomen. Daar vielen bedenkingen over het toestaan van een openbaare audientie aan een Minister van het Parlement. *Gelderland*, *Holland* en *Friesland* stonden ze toe; de andere vier spraken van de *Retroacta*, dat is, registers van voorige dergelijke gevallen, na te zien, om tijd te winnen. Den anderen dag verscheen de Heer BOSWEL, Resident des Konings, ter vergadering, en kantte zig heftig tegen de audientie van STRIKLAND; bijbrengende, dat 't recht van bezending alleen toekwam aan den Souverein, en dat het Parlement niet hooger kon worden geacht als des Konings Raad. De waarheid is, dat de bezending, naar het recht der volkeren, toekomt aan de onderdaanen zo wel als aan den Koning, wanner die beide elkander openlijk beoorlogen. De Staaten hadden zig, in hunne oorlogen tegen den Koning van *Spanje*, van 't zelfde recht bedlend. *Frankrijk* en *Engeland* hadden hunne Gezanten, al vroeg in den beginne van die oorlogen, erkend. Hoe 't zij, BOSWEL verklaarde, dat zo men STRIKLAND gehoor gaf in de volle vergaderinge, *de Koning zulks niet anders kon nemen dan voor een*

vre-

vredebreuk. Allen die het met den Prins VAN ORANJE hielden, onderfteunden BOSWEL. STRIKLAND kon alzo bij de Staaten Generaal niet te recht raaken. Hij vervoegde zig, derhalven, aan de vergadering van *Holland*, in alle tijden minder Prinsgezind dan andere Provintiën, en gaf daar de gemelde verklaaring over. De Ambasfadeurs werden befchuldigd, door verfcheidene gangen zig meer Konings- dan Parlementsgezind getoond te hebben. In de verklaaring werd voorgegeeven, *dat zij veele weeken te* London *waren geweest, zonder zig aan het Parlement aan te geeven; dat ze daarna zes weeken te* Oxford *geweest zijnde, weder te* London *waren gekomen, en dat ze toen iets in gefchrift aan de Prefidenten van beide de huizen hadden overgegeeven, inhoudende eene aanbieding van hunne bemiddeling tot vrede, maar vermits dit gefchrift niet was in behoorlijke form, had men 'er haar niet op geantwoord, maar de reden bij monde aan de Gezanten gezegd; dat zij zonder zig nader aan 't Parlement te melden, den 4den Mai naar* Oxford *keerden, en als de Graaf van* Esfex *de ftad in dien tijd met een aanzienlijk leger naderde, gingen de Ambasfadeurs met witte vlaggen voor hen heen; dat zij bij den Graaf waren gekomen, om hem tot een onderhandeling met den Koning te beweegen, daar zij wel wisten, dat zulks niet aan den Graaf, maar aan het Parlement toekwam; dat zij daarna met dezelve witte vlaggen te* London *kwamen, daar zulk een ceremonie ligtelijk groote opfchudding had kunnen verwekken; dat 'er onder hun gevolg perfoonen waren, die zonder hen te* London *niet dorften komen; en dat zij toen eerst, zes maanden na hun komst in* Engeland, *het Parlement in die hoedanigheid erkenden, maar dat zij door hun gedrag zo veele redenen gegeeven hadden, om hen te verdenken, dat het Parlement hunne bemiddeling onmogelijk konde aanneemen.* Bij deze verklaaring waren gevoegd uittrekzels uit verfcheidene brieven der Ambasfadeurs aan de Staaten Generaal, uit welke (naar het voorgeeven van 't Parlement) te zien was, dat de Ambasfadeurs ten eenemaalé helden naar den kant des Konings, en dat zij alle de bedrijven van het Parlement op 't haatelijkfte hadden overgefchreeven. De leden van *Holland* hielden deze ver-

klaaring bij zig; doch STRIKLAND zond ze na *Zeeland* en alle de andere Provintiën, en liet ze in het *Nederduitsch* en *Engelsch* drukken. 't Gemeene volk, anders zo zeer met den Prins ingenomen, was in dit geval van een ander gevoelen. 't Parlement bestond uit louter Presbijteriaanen; de Predikanten en alle de ijverige Gereformeerden in deze Republiek waren alzo niet Koningsgezind, de zaak van het Parlement was de zaak van de vrijheid, en had bij gevolg op haare zijde de zucht van een volk, 't welk zelf zo lang om de vrijheid had geworsteld.

De Staaten van *Holland* stelden, in September 1649, den Heer BOREEL voor, in plaats van den Heer VAN OOSTERWIJK, die om zijne hooge jaaren verzocht had t'huis te komen, als Ordinaris Ambassadeur in *Frankrijk* te resideeren, met een verhooging van jaargeld tot veertien duizend guldens, behalven zes duizend guldens voor zijne uitrusting. En vermits die bezending, nu meer dan ooit, een bekwaam man vereischte, wegens de menigvuldige zaaken van groote aangelegenheid, tusschen *Frankrijk* en dezen Staat te verhandelen, gaven alle de andere Provintiën tot die verhooging van het jaargeld terstond haare toestemming, uitgenomen *Zeeland*. Het tractaat van Marine, tusschen *Frankrijk* en dezen Staat, stond in April 1650 te eindigen: waarom de Staaten van *Holland* in Januarij deszelven jaars sterk drongen, dat de Heer BOREEL zijne reis mogt verhaasten, met belofte, het aandeel van *Zeeland*, zo die Provintie weigerig bleef, te zullen voldoen. Zij stonden ook toe, dat de Heer BOREEL in Julij zou mogen weder komen, om zijn huisgezin aftehaalen; doch het liep aan tot diep in Junij, eer hij de reis kon aanneemen. Het *Fransche* Hof was toen te *Bourg*, dicht bij *Bourdeaux*; waarom hij, met goedvinden van den Staat, zig van *Parijs* derwaards begaf. Hij werd den 24sten September, door den meester der ceremoniën, uit naam des Koning en der Koningin, Regente, te *Blaije* verwelkomt. Men liet hem weten, dat alles tot zijne audiëntie gereed was; doch dat men, door de ongelegenheid der plaats en kleinheid van het Hof, niet alles kon in 't werk stellen, het geen hunne Majesteiten, tot eere der Ambassade, anders gaarn zouden doen; doch dat hunne Majesteiten, 't geen hier te weinig werd gedaan, te *Parijs* zouden vergoeden. Men verzekerde hem voor

het

het overige, dat hem alle eere zou geworden, die aan de Ambasſadeurs van *Venetie* en *Savoje* werd gedaan. Hij werd alzo, met drie Konings en eenige andere Koetſen, van *Blaije* naar het kasteel, daar 't Hof was, opgehaald; de lijfwagt der *Zwitzers* ſtond aan beide zijden in de wapenen. Onder wege werd hij door eenige Edellieden en Officieren des Koning begroet. In de gehoorzaal tredende, vond hij den Koning, de Koningin en den Hertog VAN ORLEANS, zittende op ſtoelen, onder een verhemelte in het einde van de zaal. Naast de Regente, een weinig achterwaards, ſtond de dochter des Hertogs VAN ORLEANS, en achter den Koning, tegen het verhemelte, de Graaf VAN COMINGES, Hoofdman van de lijfwacht. Zo haast hij tot in de deur was genaderd, ſtonden hunne Majesteiten en de Hertog VAN ORLEANS van hunne ſtoelen op; de Koning en de Hertog ontdekten zig op de derde buiging des Ambasſadeurs, en bleeven de geheele audiëntie door overeind ſtaan. De Koning dekte zig toen, en belaste den Ambasſadeur met een, zig insgelijks te dekken, die daarop zijne geloofsbrieven blootshoofds overleverde; de Koning hem de tweede en derdemaal verzocht hebbende, dekte hij zig. Na het doen van zijne aanſpraak, nam de Koninginne Regente het woord, en zeide, *dat den Koning de Ambasſade der Heeren Staaten, en de keuze van hem Heer Ambasſadeur zeer aangenaam was, en dat de zaaken van den Staat met alle gunst zouden worden bejegent.* De Heer BOREEL gaf toen een tweeden geloofsbrief van den 30ſten Augustus over, en deed een tweede aanſpraak. De eerſte beſtond in complimenten, doch de laatſte in zaaken. De Regente antwoordde, dat de Koning zig daarover zou beraaden, en hem Heer Ambasſadeur een goed antwoord laaten toekomen. Alle die van zijn gevolg waren, werden toen binnen geleid, en hadden de eere, hunne Majesteiten te groeten. De Koning liet den Ambasſadeur, door den Hertog VAN ANVILLE, dien middag op het prachtigſte onthaalen; wordende de tafel vier maalen opgenomen. Na den maaltijd werd hij, met dezelfde koetſen, afgehaald ter audiëntie bij den Kardinaal MAZARIN, als eerſten Minister. De Edelen van dien Prelaat ontmoetten hem in het uitklimmen van de koets, en leidden hem naar boven. De Ambasſadeur vond den Kardinaal aan de deur binnen de

voor-

voorkamer blootshoofds, dewelke vandaar op de rechterhand voorgaande, hem leidde in zijne binnenkamer; houdende, in het zitten en gaan, altoos de hooger hand van den Ambasſadeur, hoewel de ſtoelen even eens waren. In het heengaan geleidde de Kardinaal hem tot buiten de voorkamer van den eerſten trap. De Edelen van zijne Eminentie verzelden hem vandaar verder tot aan zijn koets. Den volgenden dag werd hij, met dezelfde koetſen, ter audiëntie opgehaald bij *Mademoiſelle*, dochter van den Hertog VAN ORLEANS, en bij den Graave VAN BRIENNE, Secretaris van Staat, aan wien hij twee getekende geſchriften, behelzende verſcheidene voorſlagen, overleverde. De Hertog VAN ANVILLE onthaalde hem dien middag prachtig ter maaltijd. Men gaf hem vervolgens een ſchriftelijk antwoord, waarin gezegd werd, „ dat „ de Koning de aangebodene bemiddeling der Heeren Staaten, tot „ bevordering der vrede tusſchen *Frankrijk* en *Spanje*, gewillig „ aannam, doch dat Zijne Majesteit een wezenlijker hulp als een „ enkele bemiddeling van de Staaten verwachtte; dat eenige Trac„ taaten inhielden, dat de Staaten aan Zijne Majesteit zouden „ wedergeeven *de ſommen bij wijze van leening aan hun ver„ ſtrekt*; anderen, dat zij aan den Koning, in oorlog zijnde, „ zouden bezorgen *de helft van het geen hen verſtrekt was zo „ lang zij in oorlog waren*; nog anderen, dat zij *de Franſche „ regimenten zouden wederom zenden, en zodanig getal oorlogs„ ſchepen, als Frankrijk zou van doen hebben, leenen*; en ein„ delijk dat de Koning vertrouwde, dat de Staaten ook zonder „ deze verbintenisſen uit enkele dankbaarheid, voorzichtigheid „ en reede van Staat, hem met eenige krachtige hulp zouden „ bijſpringen, enz."

Hem gebeurde, geduurende deze Ambasſade, eene zaak, die groot gerucht maakte. De *Franſchen* pleegden zo veele rooverijen omtrent de *Hollandſche* ſchepen, dat het onmogelijk langer was te verdragen; de klagten, die men daarover aan het *Franſche* Hof deed, waren zonder vrucht. Eindelijk werden twee Konings fregatten, gevoerd door den Ridder DES LANDES, voornaam' *Fransch* zeeroover, door DE RUITER omtrent *Livorno* opgebragt. Deze twee fregatten waren op kosten van particulieren uitgerust. Een derde van den buit was voor den Kardinaal MA-

ZA-

ZARIN. DES LANDES, die de twee schepen gebood, had veele jaaren ten roof gevaaren; meer dan twintig verscheidene vonnissen lagen ten zijnen laste, om schepen, door hem genomen, weder te geeven, zonder dat hij 'er aan gehoorzaamde. De Koning van *Frankrijk* nam het opbrengen van die twee schepen als een hoon aan zijne vlag, en liet de Nederlandsche schepen en goederen, in alle zijne havens, in beslag neemen. De Heer BOREEL verzocht daarop audiëntie; en na dat hij de gepleegde spooreloosheden der *Fransche* schepen omstandig verhaald had, zeide de Koning: *Dit alles is niet genoeg; uw volk heeft zig te buiten gegaan, doordien zij in mijne zeeën, die mij als souverain toebehooren, mijne schepen hebben genomen; ik zou op uwe klagten goed recht hebben gedaan.* De Heer BOREEL vertoonde, dat even te voren een *Fransch* schip vijandlijk had genomen een *Hollandsch* schip in het gezicht van DE RUITER, en dat deze de twee schepen van DES LANDES had betrapt op het feit, terwijl zij bezig waren, met 't jaagen van een ander *Hollandsch* schip. Ik bid uwe Majesteit, voegde hij daarbij, een vraag te mogen doen, om van uw wijsheid en rechtmatigheid een antwoord daarop te verwachten: *Acht uwe Majesteit, dat de Nederlandsche koopvaarders, geconvoieerd door oorlogschepen van den Staat, zig behooren overtegeeven aan de roovers, schoon zij zelf sterker waren, dan die roovers; en zig vergenoegen, met hier te* Parijs *te komen klaagen, en recht te verzoeken?* 't Beliefde den Koning niet, die vraag te beantwoorden; waarop de Ambassadeur voortgong, en zeide, *dat hij nu zes jaaren lang over deze geweldenarijen klaagde; dat hij in zijne eerste audiëntie te* Bourdeaux, *getoond had, dat 'er toen reeds honderd agt-en-zestig Nederlandsche schepen door de Franschen genomen en geplunderd waren, en dat het getal zedert de zes jaaren van zijne residentie, nog honderd zestig bedroeg, in alles drie honderd agt-en-twintig schepen.* Na verscheidene andere klagten, antwoordde de Koning eindelijk: *Ik heb den Heer* de Thou *naar* Holland *gezonden, om reparatie te eisschen van het gepasseerde, en als dat geschied, zal ik weeten wat ik te doen heb; voor als nu,* voegde de Monarch daar bij, schuddende twee of drie maalen zijne slinker hand buitenwaarts,

waarts, *zal ik niet met al doen.* De Heer BOREEL toen afscheid neemende, zeide, *dewijl uwe Majesteit niet met al op mijn ootmoedig verzoek gelieft toe te staan, zo zal ik daarvan bericht geeven; ik heb mij door het doen van deze bede gekweeten.* Dit geval maakte een groote opschudding; en eenigen verbreidden, als of de Koning de vrijmoedigheid van den Ambassadeur kwalijk zou hebben bejegend; doch de Heer BOREEL verklaarde in zijn verhaal aan de Staaten, dat de Koning hem telkens met groot geduld aanhoorde; dat Zijne Majesteit eens, na het verhaal van eenige rooverijen, met liefstalligheid antwoordde, *j'ai bien su tout celà*, d. i. *dit alles was mij bekend*; en dat offchoon hij daarna nog lang sprak, en de evengemelde kordaate vraag deed, de Koning generleije harde woorden gebruikte.

Gantsch anders was het met den Kardinaal geleegen. Hoe groot een belang hij in deze zaak had, is zo even gezegd, en blijkt nog meer uit het volgende. Hij liet zig, tegen zijne gewoonte, bij deze audiëntie vinden, met oogmerk om den Heer BOREEL te verbluffen. De Heer CAILLIBRES zegt, in zijne Verhandelinge *de la maniere de negocier avec les Souverains*, dat onvertzaagd, zonder eenigen schroom, voor zijns meesters belangen te spreeken, eene der wezenlijkste hoedanigheden eens Ambassadeurs is. De ongemeene ervarenheid van den Heer BOREEL ging gepaard met eene groote kloekmoedigheid, zonder welke alle zijne andere talenten, in dit geval, van weinig nut zouden geweest zijn. De Kardinaal viel hem tot drie maalen in de rede; eens riep hij, met een onbescheidenheid zonder weêrga: *Het schijnt dat gij den declamateur wilt speelen*; of, zo als anderen schrijven: *Dat is een declamatie, geen declaratie.* De Heer BOREEL zag den Kardinaal stijf aan, zeggende: *Mijn Heer, ik heb de eer van met den Koning te spreeken*; en vervolgde zijn gesprek. Als de Ambassadeur sprak van eenige sommen, die de Koning aan eenige particulieren in *Holland* schuldig was, viel de Kardinaal hem weder in de rede, en zeide: *Gij weet, dat men toegestemd heeft, dat mijne Heeren de Staaten Generaal deze sommen betaalen in kortinge van het geene zij aan den Koning schuldig zijn.* De Heer BOREEL antwoordde, dat zulks

kon geschieden, als de Staaten de somme te eisschen hadden van particulieren; maar vermits het particulieren waren, die van den Koning eischten, de compensatie geen plaats kon hebben. De Kardinaal zweeg toen stil. De Ambassadeur vervolgde zijne harangue; maar het duurde niet lang, of de Prelaat, vreezende, zo 't schijnt, dat des Konings oogen voor deze rooverijen en derzelver begunstigers mogten geopend worden, riep wederom met luider stemme: *Laat den Koning spreeken, laat den Koning spreeken*; waarop de Ambassadeur toen zeide: *Sire, ik zal mijn vertoog sluiten*. Eenigen schreven in dien tijd, dat de Koning eens zoude gezegd hebben: *Ik ben alleen meester in mijne Zeeën*; en dat de Heer BOREEL daarop zou hebben gezegd, *dat men het in* Holland *anders verstond*; naamlijk dat de zee gemeen is aan alle natiën; en dat de Koning daarop scherpelijk hadde hernomen: *En wij verstaan het zo in Frankrijk*; en dat de Kardinaal daarna aan den Ambassadeur had gezegd: *Nooit sprak eenig Ambassadeur zo hoog in dit Hof, en het zou u kunnen berouwen*; ja dat hij ziende, dat de Heer BOREEL ook gehoor bij de Koningin verzocht, om haar insgelijks de belangen zijner meesters voortedragen, langs een heimelijken trap tot haar gong, en haar tegen den Ambassadeur zodanig wist in te neemen, dat haare Majesteit, toen hij binnen kwam, zou hebben gezegd: *Ik weet, wat gij aan den Koning gezegd hebt; het is niet noodig, dat gij mij spreekt; adieu*. Wat hiervan zij, de *Fransche* Ambassadeur de Heer DE THOU klaagde, in zijne aanspraak aan de Staaten Generaal, dat de Heer Ambassadeur, in plaatse van de zaaken te verzachten, en eenige voldoening te geeven, zig had bediend van zodanige termen in zijn discours tot den Koning, dat Zijne Majesteit zig daarvan gehoond hadde gevonden, *qu'elle s'en étoit trouvée blessée*, en hem, DE THOU, gelast had, daarover te klaagen, ten einde aan den Ambassadeur werde geordonneerd, zig in het toekomende, in opzicht des Konings, van eerbiediger termen te bedienen. De Staaten hadden zes jaaren lang door hunnen Ambassadeur vergeefsch geklaagd, over 't neemen van schepen, waarvan het getal nu tot drie honderd agt-en-twintig was aangegroeid, behalven zeer veele andere bezwaarnissen. Twee van die roovers werden op het stuk betrapt en genomen; daarop wer-

werden alle de Nederlandsche schepen en koopmanschappen in beslag genomen, en de Koning verwachte, *dat de Heer* Boreel *voldoening zou geeven.* Zo liepen de zaaken in dien tijd, door bestiering van den Kardinaal MAZARIN. Hoe meer de onverschrokkenheid van den Heer BOREEL, in 't verdedigen van zo een rechtmaatige zaak, dien eersten Minister, de voornaamste oorzaak van alle deze klagten, mishaagde, hoe grooter de glorie was, die de Gezant, met zig zelven aan zo een magtig, trotsch en hoogmoedig Staatsdienaar bloot te stellen, behaalde. Ook werd deze klagte, in 't antwoord van de Staaten Generaal op de aanspraak van den Heer DE THOU, niet eens aangeraakt. De Staaten van *Holland*, erkennende de waarde van dezen dienst en betoonde kordaatheid, onderstcunden den Ambassadeur met alle hunne magt, en beschonken zijnen zoon, den Heer van *St. Agathe*, ten blijke van genoegen, met een kostbaare gouden ketting. De vermaarde Ambassadeur is, den 29sten September 1668, te *Parijs*, aan een opstopping van het water, gestorven; hebbende den Staat, veertig jaaren, in verscheidene gewigtige Gezantschappen, met ongemeene wakkerheid, getrouwheid en bekwaamheid gediend. Zijn oudste zoon, de Heer JAN BOREEL, vertrok naar *Parijs* om het lijk aftehaalen, 't welk uit die stad, de rivier af door *Rouaan*, naar *Havre de Grace*, en vandaar, met een oorlogschip, naar *Holland* gevoerd werd. Het kwam den 23sten December in den *Haag*. De Staaten Generaal namen, uit aanmerkinge van 's Mans lange, getrouwe en ijverige diensten, een besluit, *om het lijk van den overledenen, ter eere van denzelven en tot reputatie van 't Land*, (dus luid de Resolutie,) *ter aarde te doen brengen.* Hun Hoog Mog. benoemden eenen Gedeputeerde uit ieder Provintie: te weeten, de Heeren VAN GENT wegens *Gelderland*, MEERMAN wegens *Holland*, MAREGNAULT wegens *Zeeland*, RENSWOUDE wegens *Utrecht*, SCHOTANUS wegens *Friesland*, COEVERDEN wegens *Overijssel* en GOCKINGA wegens *Groningen*, om het lijk in den naame van den Staat te verzellen. De Resolutie werd, den 7den Januarij, door den Agent van Hun Hoog Mog. ten huize van den Heere JAN BOREEL bekend gemaakt, als ook, dat de Heeren Hun Hoog Mog. Gedeputeerden begeerden, dat twee koetsen in den rouw, den 8sten, 's avonds, (den dag der be-

begravenis) aan den trap van de gewoone vergaderkamer van Hun Hoog Mog. zouden gezonden worden, om de Heeren Gedeputeerden aan het huis, daar 't lijk was, te brengen. De gemelde Heeren reeden, ten zes uuren 's avonds, met twee koetsen, naar het Sterfhuis, daar zij, door den Heer JAN BOREEL en zijne twee broeders, op straat ontvangen, en, in één der rouwkameren gekomen zijnde, door de gemelde Heeren gevraagd werden, of 't Hun Hoog Mog. geliefde, dat met het vervoeren van 't lijk een aanvang gemaakt werd. Het werd vervolgens, door twaalf Boden van de Staaten Generaal, en twaalf van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, met de busschen op hunne borsten, en omhangen met lange rouwmantels, uit den huize gedraagen in de lijkkoets. Zes wapenschilden van den overleedene versierden de kist. Vóór de koets gingen zes lijkbidders, met lange mantels, in den grooten rouw. Aan ieder zijde der koets gingen, achter elkander, twaalf Staaten Boden, en ter zijde der Boden twaalf flambouwdrageas aan ieder portier. Achter het lijk volgpen Hun Hoog Mog. Gedeputeerden, in eene koets, mede met twaalf flambouwdragers aan iedere zijde. Voorts kwamen de drie zoonen van den overledenen, in ééne koets, gevolgd van nog vijftien andere, met de voornaamste Heeren van de Regeering, hebbende een flambouw aan ieder portier, gedraagen door persoonen, allen in den grooten rouw met lange mantels. Het lijk werd gevoerd, door de Hoogstraat over de Markt, naar de torendeur van de Groote Kerk, daar het, door de vier-en-twintig Staaten Boden, uit de koets werd gedraagen naar het graf, aan de zijde van het Choor. De vier-en-twintig flambouwdragers, die naast het lijk gegaan hadden, gingen, in het wederkeeren, naast de koets der Heeren Gedeputeerden, die in 't Sterfhuis, door de zoonen van den overleedenen, voor de eere, hunnen vader aangedaan, bedankt werden. Dezelve deeden, des anderendaags, een plegtige dankzegging aan den Heere President van Hun Hoog Mog. vergadering, voor de eer, door den Staat aan hunnen overleedenen vader, zo ten aanzien van de begravenis op kosten der Republiek, als door de tegenwoordigheid van Hun Hoog Mogende Gedeputeerden, beweezen.

Het lijk van zijn Hoog Edele, volgens Resolutie van H. H.

Mog. genomen op den 7den Januarij 1669, den 8sten des avonds met volle staatie in de bovengemelde kerk begraven zijnde, is vervolgens het volgende opschrift daar boven gehangen.

Sepulture van
HEER WILLEM BOREEL *Flius MHeer*
JACOBS
Ridder Baron ende Heere van Steelant,
Duinbeeke, Perenboom, etc.
Na verscheide Ampten, Bezendingen ende Ambassaden
aen Koningen, Republicken
en Princen, werde AO. CIↃ. IↃ. C. L. *Ambassadeur Ordinaris van desen Staet*
in Franckrijk.
sterft te Parijs 29 *Sept.* 1668.
Is hier begraven door den Staet,
8 *January*
M. D. C. LXIX, *ende van*
VROUWE JACOBA CAREL, *syn Echtgenote Filia Jans,*
Baronesse ende Vrouwe als boven,
sterft Ambassatrisse in Franckryk, tot
Parys, den XVII. *Junius,* M. D. C. LVII. *en licht*
hier begraven.

KAREL DE EERSTE, Koning van *Groot-Brittannie*, vereerde den Heere WILLEM BOREEL, uit erkentenis voor den grooten arbeid, tot bijlegging der oneenigheden, tusschen hem en 't Parlement aangewend, met den tijtel van *Ridder Baronet*. Het geliefde Zijne Majesteit daarenboven, het aloud adelijk wapen van dien Heer te vermeerderen met één der Luipaarden van 't rijkswapen van *Engeland*, en Koronet der Engelsche Vicomten. Keizer FERDINAND DE DERDE deed hem, uit aanmerkinge van verscheidene gewigtige diensten, door den Graave VAN RANTZOU, zijnen Afgezant aan het hof van *Frankrijk*, de waardigheid van Rijksgraaf aanbieden; maar de Heer BOREEL wees zulks eerbiedig van de hand. De Staaten van *Holland* presenteerden hem, omtrent den jaare 1668, een jaargeld van agt duizend guldens, nevens zit-

zitting, als Extraordinaris Gedeputeerde wegens de Stad *Amstel-dam*, ter vergaderinge van de Staaten Generaal; en daarenboven het ampt van Raadsheer in den Hoogen Raad, in vergeldinge zijner langduurige diensten en kosten ten goede van het algemeen; doch hij verkoos in zijne bediening te *Parijs* te blijven.

Boreel, (*Jacob*) zoon van WILLEM, den vermaarden Ambassadeur. Bij het geen boven van den vader gezegd is, zullen wij hier voegen eenige bijzonderheden van de *Russische Ambassade* van dezen. De Staaten Generaal benoemden hem, in den jaare 1664, tot Extraordinaris Ambassadeur aan den Czaar, ALEXIUS MICHAELOWITS, om dien Vorst te bedanken voor de eer, door het afzenden van een plegtige Ambassade van zijnentwege, het jaar te vooren aan Hunne Hoog Mog. gedaan, en om te verzoeken, dat de zwaare klagten hunner onderdaanen, die in *Rusland* handelden, verhoord mogten worden. Zijn train bestond, volgens bevel van Hunne Hoog Mog. in zes-en-dertig persoonen: te weeten, vier Edellieden, één Secretaris, één Hofmeester, één Predikant, één Tolk, één Doctor in de Medicijnen, één Chirurgijn, één Keukenmeester, één Keldermeester, drie Pages, zes Lakeijen voor den Heer Ambassadeur, vier voor de Edellieden, één Kamerling, drie Trompetters, één Keteltrom, één Wagenmeester, één Kok en Koksmaat, Koetzier, Postrijder en Stalknecht; voorts een Koets met zeven Koetspaarden, en twee Handpaarden. Zijne Instructie gelaste hem de aanspraak te doen „ uit naame der Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal der vrije „ *Vereenigde Nederlanden*, als van de Vorstendommen, Graaf„ schappen en Landschappen van *Gelderland* en *Zutphen*, *Hol-„ land* en *Westfriesland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Over-„ ijssel*, *Groningen* en *Ommelandee*, *Drenthe*, *Wedde*, *West-„ woldingerland*, 't Graafschap van *Vroenhove*, Landschappen „ van *Valkenburg*, *Dalem*, 's *Hertogenrade*, *Overmase*, een „ goed deel van 't Hertogdom *Braband*, en van het wijdver„ maarde Graafschap *Vlaanderen*, bezittende veele voornaame „ groote Koningrijken en Landen in *Oost-Indiën*, *Asia*, *Afrika*, „ *Amerika*, *Guinee*, enz. enz. enz."

De voornaamste klagten bestonden hierin, dat men aan de Ne-

derlanders, in *Moskou* woonende, verboden had, *Russische* Dienaars te houden, zonder vergunning van tijd, om die aftefchaffen; dat zij, onder den vader van dezen Czaar, lange jaaren hunnen godsdienst binnen die ftad vrijlijk hadden geoefend, doch daar hunne Kerken hadden moeten afbreeken; dat ze vervolgens, met toeftemmen, buiten de ftad twee Kerken hadden gebouwd, doch dat ze, in den jaare 1653, die ook hadden moeten wegdoen; en dat hen eindelijk, na veel fmeekens, was vergund, hunnen godsdienst in een woonhuis buiten de Stad te oefenen; dat in den jaare 1654, den 28ften Januarij, alle Nederlandfche Kooplieden, zonder voorafgaande waarfchouwing, binnen *Moskou* uit hunne huizen gejaagd waren, zo fchielijk, dat, bijaldien de uitheemfche bedienden hen niet in hunne huizen ontvangen hadden, zij allen in het open veld van koude hadden moeten vergaan; en dat hunne pakhuizen en goederen midlerwijl gevaar liepen van beftolen of verbrand te worden; dat zij nu nog binnen de ftad onder de Soldaaten moeften woonen; dat voor omtrent twee jaaren, zonder voorgaande waarfchouwing, aan de Nederlanders was verboden, de zes voornaamfte koopmanfchappen, te weten, *Hennep*, *Talk*, *Potäsch*, *Weedäsch*, *Jugten* en *Sabels*, daar het hoofd des *Russischen* handels in beftond, noch boven in het land, noch op de jaarmarkt te *Archangel* te mogen koopen; dat de Nederlanders, een geruimen tijd vóór dit verbod, aan *Russische* Kooplieden hadden gegeeven geld en goederen, op voorkoop, om daarvoor *Russische* koopmanfchappen in betaaling te ontvangen, doch dat zijner Czaarfche Majesteits Kooplieden die verkochte en lang betaalde koopmanfchappen weggenómen, en de geenen, die ze leveren wilden, zulks met geweld belet hadden; dat zij in het ftuk van rechtszaaken en tollen, op allerleije wijzen werden verongelijkt, enz.

De Heer BOREEL werd ook gelast, te vertoonen, „ dat, na-„ dien de Heeren Staaten Generaal zijne Czaarfche Majesteit al-„ toos hadden vereert met zodanige tijtels, als hij zelf begeerde, „ Hunne Hoóg Móg. verwacht hadden, dat Zijne Majesteit de „ Heeren Staaten ook alzo zoude hebben gelieven te vereeren „ met zulke tijtels, als zij zelf begeeren, en als hen zonder te-„ genfpraak door de grootfte Potentaaten werden gegeeven, na-

„ me-

„ melijk in het opſchrift der brieven, *Hoog Moogende Heeren*, „ *de Staaten Generaal der loffelijke vrije Vereenigde Neder-* „ *landen*, en in de brieven bovenaan *Hooge en Moogende Hee-* „ *ren*, in den text *Uwe Hoog Moogendheden*; dat nogthans Zij- „ ne Czaarſche Majesteit aan Hunne Hoog Mogende alleen den „ tijtel gaf van *Eerbaare Regenten*, die men gewoon was te „ geeven aan regeerders van de allergeringſte plaats; met bijvoe- „ ging, dat Hunne Hoog Mog. niet konden gelooven, dat Zij- „ ne Czaarſche Majesteit 't zelve alzo tot minachting van den „ Staat, voorbedachtelijk liet geſchieden, maar wel, dat Zijne „ Majesteit Hunne Hoog Mogende onbetwistbaare tijtel mis- „ ſchien niet bekend was, hoewel Hunne Hoog Mogende ge- „ dacht hadden, dat de macht en roemruchtigheid dezer Repu- „ bliek, de victorieusheid haarer wapenen, zo te water als te „ lande, in de uiterſte deelen des aardsbodems vermaard, zijne „ Czaarſche Majesteit niet onbekend konden wezen, gelijk ook „ niet, hoe aanzienlijk Hunne Hoog Mog. bij vrienden, hoe „ geducht bij vijanden, zij door het gantſche Christenrijk, en „ ook in *Oost-* en *West-Indie* geworden waren." Bij zijne in- ſtructie werd hem uitdrukkelijk verboden, „ voor eenige der „ Vereenigde Provintiën, Steden, Leden of Perſoonen, iets „ afzonderlijks, 't ſtuk van den koophandel en vaart betreffende, „ met den *Grooten Czaar en Grootvorst* te handelen, maar zig „ altijd te houden binnen de termenten der Generaliteit."

De geſchenken, die hem voor den Czaar werden mede gegee- ven, door hun groot getal en kostelijkheid zeer merkwaardig, beſtonden in de volgende goederen en rariteiten; een groote Spie- gel met een verguIde uitgeſneeden lijst, met 't wapen van den Czaar, konſtig gewrocht; een tweede Spiegel, wat kleiner, met een ſchildpadde lijst; een Tafel van ſchoon ſchildpad ingelegd, en een uitgeſneede verguIde Voet tot dezelve; een Kabinet met ſchildpad ingelegd, en met lofwerk kunſtig verſierd, met een uitgeſneeden verguIden Voet tot hetzelve; een Kabinet van Oost- Indiesch lakwerk, en een dergelijke vergulde Voet; een ſchoone groote Oost-Indiſche lakwerkſche Koffer; een barnſteen Kabinet- je, in een met zilver beſlagen kas; twee groote porceleine Pot- ten, vol heerlijke Oost-Indiſche Confituuren; een ſchoone lange

Eenhoorn, in een Kas met groen fluweel; twee ongemeen zwaare Olifantstanden, gepolijst, in het midden en aan beide einden verguld; twee verlakte Japansche Potten; een kas Kaneel; een kas Foelie; een baaltje Nagelen; een baaltje Kardemom; een baaltje Muskaaten; een kas witte Wierook; een kas Benjoin; een baal Peper: alle deze kassen en baalen waren met armozijn van verscheidene koleuren overtrokken; drie zeer schoone groote porceleine Lampetschotels; twaalf glaaze Flessen, met zilvere vergulde schroeven, en uitgelezene *Liqueurs*; een stuk schoon Scharlaken; een stuk karmozijnrood Scharlaken; een stuk violet Laken; een stuk purper Laken; een stuk kaneelkoleur; een stuk celadon; een stuk hemelsblaauw; een stuk ligt groen; een stuk wit Laken: alles inlandsch weefzel, ieder stuk van tien ellen; een stuk goud Tolet; twee stukken goud Laken; vijf stukken zilver Tolet; zes stukken zilver Moor; drie stukken Fluweel; twee stukken gebloemd Satijn; vier stukken Brokkado; drie stukken zijde Moor; drie stukken Satijn; vier stukken Italiaansche Damasten: zamen drie-en-dertig stukken, ieder van tien ellen; twee zeer groote zilvere Schotels, met vergulde bloemen; een groote zilveren Lampet en Kan; een kleiner zilveren Lampet en Kan; twee groote zilvere gedreeven Blakers; twee zilveren Fruitschaalen; een groote zilveren Kom; twee zilveren Schenkkannen; een zilver verguld Servies van vijf stukken; twee halve dozijnen zilveren Beekertjes; een groote zilveren Suikerdoos; een groote zilveren Kruiddoos, met specerijën gevuld; een zilveren Poejerdoos; zes groote zilveren Schenkborden; zes groote zilveren gedreevene Kandelaars; drie zilveren gedreevene Snuiters; vier zilveren gedreevene Zoutvaten; twee zilveren vergulde Koppen met haar Dekzels; een zilveren Fruitschaal, daarin twee mark Guinees goud; een zilver fluweel Koffertje. Hierbij kwamen nog twee groote zilveren kunstig gedreevene Schenkkannen; twee groote zilveren gedreevene Schaalen; een zilvere gedreeven Poejerdoos; twee stukken zilver Moor, twee stukken zilver Tolet, welke laatste geschenken de Ambassadeur in zijnen naam te doen.

De Heer JACOB BOREEL kwam, na een moeijelijke reize, den 23sten November, te *Nieuhuizen*, vanwaar hij zijnen Stalmeester

ſter zond aan een Rusſiſchen Bevelhebber, een kwartier uurs van daar, om te verneemen of 'er eenige toeſtel tot zijne inhaaling gemaakt was. Deze hield zig, als of hij geen bevel van den Czaar had om hem in te laaten, maar beloofde, zijne komst aan den Waiwode van *Pleskou* te zullen bekend maaken. De volgende Dingsdag ging voorbij, zonder dat iemand van de grenzen kwam, om den Gezant eenige beleefdheid te bewijzen. De Heer BOREEL zond derhalven Woensdag, zijnen Tolk ABRAHAM VAN ASPEREN, om aan den gemelden Bevelhebber bekend te maaken, *dat deze wijze van handelen hem zeer ontſtichte, en dat hij aan den Czaar daarover zou klaagen.* De volgende Donderdag ging ook voorbij, zonder dat iemand te voorſchijn kwam. Vrijdag kwam een Hoogduitſche Tolk aan de vesting, om te verneemen, waar SILE IVANOWITS AORISTOLF, een voornaam Edelman, zo hij zeide, afgezonden door den Gouverneur van PLESKOU, den Ambasſadeur zou kunnen ſpreeken. De Heer BOREEL antwoordde, *binnen de vesting*. De voornoemde Edelman verſcheen ten twaalf uuren, en las zijn boodſchap in de *Ruisſiſche* taal uit een papieren rolletje, behelzende: *dat hij door den Gouverneur was gezonden, om te verneemen naar des Ambasſadeurs gezondheid, of ook iemand van zijn gevolg op reis was geſtorven, en of ook eenige beſmettende ziekte onder hen regeerde.* De Heer BOREEL was genoodzaakt een ſchriftelijke verklaaring te geeven, dat hij en zijn volk gezond waren. De Edelman vertrok met dit beſcheid naar *Pleskou*, en verzocht over het lang wachten niet verdrietig te weezen. Men had een Officier in *Holland* vooruit gezonden, op dat 'er tijdelijk order tot het ontvangen van den Ambasſadeur geſteld mogt worden; doch men had tot nu toe geene tijding van dien Officier bekomen.

Daarna kwamen twee Rusſiſche Soldaaten, afgezonden door den Preſtaf MEKIT STEPHANOWITS, om te verneemen, wanneer deze den Gezant zou kunnen ſpreeken. De Preſtaf verſcheen in perſoon ten negen uure; de Ambasſadeur deed hem door eenige zijner bedienden beneden aan den trap ontmoeten. In de kamer gekomen zijnde, las hij eerst uit een papieren rol alle de tijtelen van den Czaar; waarna hij zeide gezonden te zijn, *om hem, der Hoog Mogenden Staaten van Holland en Nederland grooten*

Gezant te verwellekomen, op de grenzen te ontvangen, en naar de keizerlijke residentiestad Moskou *te geleiden*; vraagende, *wanneer de groote Gezant tot de reize zou kunnen vaardig zijn*. De Heer BOREEL antwoordde, na afgeleide dankzegging, in twee dagen, als hij slechts wist, waar en op wat wijze hij zou ontvangen worden. Na veel tegenspreekens stond hij toe, den Heer BOREEL te komen ontmoeten op dezelfde plaats, daar de *Engelsche* Ambasſadeur, de Graaf VAN CARLISLE, den voorleden zomer zijn afscheid van den Presstaf genomen had. Die plaats was genaamd *Warmestein*, een vierendeel uurs van *Nieuhuizen* gelegen. Deze ontmoeting geschiedde den 8sten December. De Presstaf zittende te paard, met vijf-en-twintig of dertig zo Bevelhebbers als Ruiters, kwam den Ambasſadeur daar ter plaatse met het geeven van de hand verwelkomen. Een weinig vandaar op een hoogte stonden omtrent honderd vijftig Soldaaten, die vooruit trokken. De Ambasſadeur kwam dien avond te *Petsöer*, daar hij in een rookstoof moest overnachten. Een weinig na zijne aankomst werd hem gebragt een halve emmer bier, vijf kaarsen, een pint azijn, een fles gekookte meé, drie flessen ongekookte mee, twee pinten Spaansche en twee pinten Fransche wijn, een klein flesje brandewijn, twee pond zout, twee pond boter, dertig eijeren, een gans, een endvogel, een stuk schaapenvleesch en een stuk ossenvleesch; dit alles was voor den Ambasſadeur alleen. Voor de Edellieden en Officieren van zijn gevolg werden nog gebragt vier schaaltjes brandewijn voor ieder, twee gantsche emmers vol ongekookte mee, drie emmers bier, een gans, twee endvogels, drie hoenders, vier stukken ossenvleesch en een schaap. De Knechts kreegen ieder twee schaaltjes brandewijn, vijf emmers bier, een half schaap, een vierde van een os, een bakje gort, een bak met ajuin en bieslook, en drie-en-tagtig kleine tarwen- en roggenbrooden. Zij kwamen den 10den op een halve mijl van *Pleskou*, daar de Presstaf hem deed vertoeven, onder voorgeeven, dat de Waiwode van die stad hem eenige sleden te gemoet zou zenden. Na een half uur kwamen twee sleden, een voor den Ambasſadeur, behangen met huiden van luipaarden en witte beeren, van binnen met een tapijt vol gouden en zijden roozen. Het tuig van 't paard was met getrokken gouddraad zo digt

digt gestikt, dat men 't leer naauwlijks zien kon; 't haam van 't paard was met veele vossestaarten behangen; een ander paard, op dezelfde wijze versierd, werd naast het sledepaard los aan de hand geleid. De bezetting der stad was, van de poort daar hij in trok, tot aan zijne herberg, in de wapenen geschaard.

Hij vertrok, den 22sten December, van *Pleskou*, en kwam den 18den Januarij te *Oxinte*, twee mijlen van *Moskou*, daar de Prestaf iemand naar toe zond. 't Bescheid was, dat de Ambassadeur den 20sten zou ingehaald worden. De optogt geschiedde in de volgende orde: de Ambassadeur zat alleen achter in zijn eigen koets, de Prestaf voor in, des Ambassadeurs tolk in het portier ter slinker zijde, en de Edellieden met Officieren in sleden. Telkens kwam 'er een Bode te paard, de eene om langzaam, de ander om spoedig voort te rijden, en andere, om te zien hoe verre men gekomen was. Een halve mijl van de stad stonden veele *Russische* Heeren te paard, kostelijk gekleed, met een groot getal Dragonders, in het open veld ter wederzijde geschaard, daar de Ambassadeur midden door passeerde. Het aartigste was, dat de achterste, zo dra de Ambassadeur voorbij was, telkens weder vooruit reeden, en zig aldaar op nieuws aan beide zijden stelden; 't welk tot aan de derde poort der stad duurde. Een kwartier uurs van de stad ontmoette hem de Stalmeester van den Czaar, met een slede met rood satijn, een witte beerenhuid achter afhangende. De Stalmeester zeide tot den Ambassadeur, dat Zijne Czaarsche Majesteit hem begenadigde met die slede, en verzocht, daarin te willen treden, met belofte, dat, zo dra zij over een klein riviertje waren, de Ambassadeur door twee Heeren zou worden ontvangen, gelijk geschiedde; dezen kwamen ieder in een houten slede met zijde bekleed, en verzochten den Ambassadeur, uit de sleede te willen treden, *wijl zij hem te spreeken hadden wegens den grooten Czaar*. De Ambassadeur antwoordde, dat hij zulks doen zou, als de Heeren uitgetreden waren. Hiertoe wilden zij geenzins verstaan, men twistte zamen een groot uur, en kwamen eindelijk overeen, dat één van de *Russische* Heeren, zijnde een Kanselier, eerst uit zijn slede zou gaan, en dat de tweede, die de voornaamste was, met den Gezant te gelijk zoude uittreden; het welk geschied zijnde, las

een van hun de tijtels van den Czaar uit een papier, en verwelkomde den Ambasſadeur uit zijnen naam. Na de dankzegging keerde elk in zijne ſlede; de Ambasſadeur reed in het midden der twee laatstgekomene ſleeden. Door den grooten toevloed van menſchen, werd het laat in den avond, eer hij in zijn logement kwam, ſchoon hij ten elf uuren 's morgens van *Oxinie* vertrokken was; zijnde hij en zijn gevolg, door de ſcherpe koude, bijkans bevroozen.

Den 22ſten kwamen de Preſtaven hem verzoeken, dat hij aan hun wilde geeven de lijst der geſchenken, hetwelk hij den volgenden dag deed; zij verzochten toen, dat hij alles wilde laaten ontpakken, en in een kamer doen ſtellen, vermits eenigen te *Moskou* de weinige beſmettelijkheid, die in *Holland* geregeerd had, geweldigd hadden vergroot. Agt dagen daarna kwamen de Preſtaven den Ambasſadeur aanzeggen, dat hij den volgenden dag omtrent elf uuren *zou aanſchouwen de klaare oogen van den grooten Czaar*, met verzoek, dat hij alles tegen dien tijd wilde doen vervaardigen. De Preſtaven kwamen ten gezetten tijde met honderd vijftig Soldaaten, alle in het groen gekleed, om de geſchenken te draagen. De *Rusſen* ſtelden alle deze goederen zelf in orde, en naar de grootte of waarde werden meer of minder dragers tot ieder ſtuk gebruikt. Een weinig daarna kwam de Stalmeeſter van den Czaar met dezelfde ſlede, waarmede de Gezant binnen de ſtad was gebragt, en veertien witte rijpaarden voor de Edellieden en Bedienden. De twee voornaame Heeren, gedost in goudlakenſche rokken, met breede lutſen van paerlen, en hooge zwarte vosſevellen mutſen op het hoofd, traden elk in een ſlede, rijdende de Ambasſadeur tusſchen hen beiden. De Soldaaten trokken met de geſchenken vooruit; de Secretaris reed recht voor de ſlede van den Ambasſadeur, de geloofsbrieven, omvat met een ſtuk rood armozijn en goud laken, in de rechterhand om hoog houdende. De Soldaaten ſtonden, van het Gezanten hof tot in 't paleis des Keizers, aan beide zijden der ſtraaten. Onderwege kwamen weder verſcheidene loopers, om aan de Preſtaven te zeggen, hoe ſpoedig of langzaam zij rijden moesten. In het paleis voor den grooten trap gekomen zijnde, traden zij uit de ſleden; de Ambasſadeur ging tusſchen beide, zij blootshoofds en hij

hij gedekt. Aan de deur van de voorzaal werd hij door twee Kneefen ontvangen, die eerst alle de tijtels van den Czaar uit een papier oplazen, en vervolgens na des Ambasfadeurs gezondheid vraagden; zodra zij hadden uitgefproken, keerden zij hem den rug toe, zonder naar zijn antwoord te wachten. De voorkamer was vervuld met Heeren, allen kostelijk uitgedost met klederen uit des Czaars kleerkamer.

De Ambasfadeur aan de deur van de gehoorzaal genaderd zijnde, werd door een' Knees ontvangen. De Czaar zat op een throon of ftoel van zilver, drie treden hoog, hebbende verfcheidene zilveren pijlaaren, gekleed in een goudlakenfchen rok, zwaar met goud geborduurd, een hooge muts van goud laken, met paerlen van boven kroonswijze geftikt, op het hoofd; houdende in zijn rechterhand een ftafje. Aan die zijde ftond een Knees, genaamd JACOB, en twee jonge Edelen, met witte lange fatijnen rokken, hooge witte mutfen op het hoofd, en groote zilveren bijlen op de fchouderen. Aan de linker hand ftond een andere Knees met twee jonge knaapen, gekleed en met zilveren bijlen op de fchouderen, gelijk de eerfte. De throon ftond bijna in een' hoek van de kamer. Ter linker hand, verre daar van daan, zaten veele Kneefen en Bojaaren, allen in goudlakenfche rokken, houdende hunne zwarte vosfemutfen in hunne handen. Recht over den throon, aan de andere zijde der kamer, ftonden veele Heeren prachtig gekleed. De vloer was met fchoon *Turksch* tapijt bekleed, en de zolder verbeeldde een' hemelbol, fierlijk gefchilderd en verguld. De Ambasfadeur naderde met drie verfcheidene buigingen omtrent tien of twaalf fchreden van den throon. Even achter hem ftonden de twee Presfaven, en op de zelfde linie naast hem ftond de Rijkskancelier. De Ambasfadeur het eerfte compliment afgelegd hebbende, vraagde de Czaar naar de gezondheid der Heeren Staaten, en zeide, *dat hij den Ambasfadeur begenadigde met zijn tafel, en bankje, met Turksch tapijt, om op te zitten.* De Edelen en Officieren hadden de eer, van aan des Czaars hand te mogen komen. De Ambasfadeur werd vervolgens op dezelfde wijze uitgeleid. Na dat hij een weinig was t'huis geweest, kwam een Knees met de tafel van den Czaar; een Rus, die bij hem was, leide 'er een tafelken

ken en twee zilveren borden op, en bij het eene, voor den Ambasſadeur, een mes, vork en lepel, doch geen ſervetten. De Ambasſadeur liet van zijne eigene ſervetten leggen, als ook borden voor de *Rusſiſche* en zijne eigene Edelen en Officieren. De ſpijzen waren in zeventig zilveren ſchotelen, allen koud en zeer zeldzaam toegerecht. Na dat men een vierendeel uurs had gezeeten, dronk de Knees, die de tafel gebragt had, op de gezondheid van den Czaar, uit een zilveren verguldeu kop, die vervolgens rond ging. De Ambasſadeur eischte daarna een' beker, om hem ook eene gezondheid toe te brengen; waarover de Rusſen morden, begeerende te weeten wat voor gezondheid. De Ambasſadeur antwoordde, *zulk een, die zij met heusheid niet konden weigeren.* Zij drongen verder om te weeten, wat voor gezondheid; en als de Heer BOREEL zeide, *van zijne Heeren en Meeſters*, gaven zij ten antwoord, *dat zij die op zijn' tijd zouden drinken, wijl 'er nog een Prins in Rusland was.* En of de Gezant hen te gemoet voerde, *dat de gezondheid van Hunne Hoog Mogende nu die van den Czaar moest volgen*, 't mogt niet helpen. Hij dronk met de zijnen de gezondheid van Hunne Hoog Mog. en de Rusſen dronken al morrende onder hen de gezondheid van hunnen Prins. Zij wilden den Gezant daarna de gezondheid van Hunne Hoog Mogende toebrengen, maar kreegen ten antwoord, *dat die al gedronken was*, waarop zij gantsch onvergenoegd ſcheidden. De Zweedſche Ambasſadeurs hadden drie jaaren te vooren het zelfde geval gehad.

De Heer BOREEL had, na lang aanhouden, den 9den Februarij, andermaal bij den Czaar gehoor, wanneer hij de voornaamſte klagten voordroeg, en verzocht, dat eenige gemagtigden mogten benoemd worden, om dezelven te onderzoeken. Men bragt een bankje met een zijden Perſiaansch tapijt, en na de Ambasſadeur zig nedergezet had, deed de Czaar hem door zijnen Kancelier zeggen, *dat hij eenige Gemagtigden benoemd had.* De Kancelier las de naamen der Gemagtigden uit een rolle, en de Ambasſadeur werd terſtond in een ander vertrek gebragt, daar de Gemagtigden benevens den Ambasſadeur aan een groote tafel gingen zitten; doch hij alleen aan de eene zijde, in het diepſte van de kamer. Over den venſterbank achter zijnen rug, tot beneden

op

op de zitplaats, lag een kostelijk goudlakensch kleed, hetwelk den muur aan die zijde bedekte. Op de tafel lag een Perfiaansch zijden kleed, met goud doorwerkt. Aan zijne rechterhand op een bank, die ook bekleed was, zaten drie der Gemagtigden; aan de andere zijde naar de deur, recht tegenover den Ambasfadeur, zat de Kancelier. Deze vier Heeren lazen eerst ieder uit een rolletje alle de tijtels van den Czaar, en verzochten vervolgens, *dat de Heer Ambasfadeur hun opening van zaaken wilde doen*. De Ambasfadeur deed eerst een vertoog, om een denkbeeld te geeven van de groote magt en de aanzienlijke regeering der *Vereenigde Nederlanden*; met bijvoeginge, dat de Czaar meer voordeelen genoot van Hunne Hoog Mogende, dan van eenige andere natie van *Europa*, en *dat ook de koophandel hunner onderdaanen op Rusland grooter was, dan die van alle andere volkeren zamen*; vertoonende voorts, *hoe de wetten* (om alle kwellingen voortekomen) *zedert eenige jaaren met voeten getreden waren*; waarna hij de klagten, in zijne Inftructie vervat, en boven aangeroerd, van ftuk tot ftuk voordroeg. De Heeren Gemagtigden antwoordden weinig of niets, verzoekende alleen, *dat hij alles in gefchrift wilde overgeeven*, 't welk de Ambasfadeur beloofde te doen.

Hij werd, na verloop van eenige dagen, op zijn verzoek, tot eene tweede bijeenkomst, in dezelfde zaal gebragt, daar de Gemagtigden hem, met 't geeven van de hand, aan de deur verwelkomden. Hij leverde hen toen een gefchrift over, vervattende agt-en-twintig artikelen van klagten. De *Rusfen* zeiden, *dat zij het gefchrift zouden laaten overzetten, en alsdan weder bij den anderen komen*. De Kancelier vraagde, *of dat alles was, wat hij voortedragen hadde*; hij antwoordde, *dat hij voor als nu alleen voldoening verzocht op die klagten, en dat hij op zijnen tijd zoude voordragen 't geene hem verder was aanbevoolen*. Den volgenden morgen werd aan den Ambasfadeur bekend gemaakt, *dat een brief van den Czaar aan de Staaten Generaal gereed lag om met den Hollandfchen Officier, die vooraf was gekomen, gezonden te worden, met verzoek, dat hij iemand aan de cancelerij wilde zenden, om ze aftehaalen*. De Preftaven zonden ten dien einde eene hunner voornaame leden, en de

ge-

gemelde Officier reed met hem na de Cancelerij. De tijtel van den brief was, *de Nederlandsche en Hollandsche Landen, en andere Vorstendommen, Edele, Vrije, Vereenigde, Achtbaare Regeerders.* De Ambasfadeur zeide tegen de Preftaven, *dat die brief aan Hunne Hoog Mogende niet behoorde*, dewijl het opschrift zodanig niet was, als de magtigfte Potentaaten aan dezelven gewoon waren te fchrijven; en dat dienvolgens de Officier dien brief niet konde met zig neemen. De Preftaven beloofden, dit alles aan den Czaar te zullen bekend maken; de Ambasfadeur gaf ook dieswegen een memorie in gefchrift over.

Eenigen dagen daarna kwam één der Preftaven hem aandienen, dat de Gemagtigden terftond met hem in conferentie wilden treden; 't welk te vreemder voorkwam, wijl het een groote heilige dag, en deze bijeenkomst daags te vooren niet aangezegd was; en hij ook wel wist, dat zij met het antwoord op zijne klagten niet gereed waren. Hij werd op de gewoone wijze ten hove gehaald, maar vond geene Soldaaten in de wapenen, uitgenomen eenige weinigen in het paleis, die hals over kop kwamen aanloopen. De Ambasfadeur vertoonde, dat hij eenige nieuwigheid omtrent de eer, aan hem, ten aanzien van zijn karakter beweezen, befpeurde, terwijl deze reis geen Soldaaten in het geweer hadden geftaan, gelijk voorheen, te weeten van zijn logement tot aan het Keizers paleis, begeerende te weeten, *of zulks met opzet uit een foort van kleinachting gefchied was?* De Gemagtigden antwoordden, *dat het bevel tot deze bijeenkomst zeer laat was gegeeven, dat het wegens den grooten feestdag niet mogelijk was, de Soldaaten in de wapenen te doen komen, en dat men bij de eerfte gelegenheid een dubbeld getal zou ftellen.* De Kancelier zeide, dat *de Czaar, gehoord hebbende, dat de Heer Ambasfadeur nader begeerde te fpreeken over eenige punten, zulks had toegeftaan, en dat zij nu begeerden te weeten het geen hij hadde voorteftellen.* De Heer BOREEL antwoordde, *dat hij aan de Preftaven alleen te gemoet gevoerd had, dat hij op zijne memorie geen fchriftlijk antwoord verwachte, voor dat de redenen over en weer mondeling waren gehoord, en dat hij deze bijeenkomst niet verzogt had; doch dewijl zij bijeen waren, konde men de twee overgegeevene gefchriften zamen over-*

overwegen; en willende daarop eenen aanvang maaken met het eerste artikel, raakende het afbreeken der kerk binnen *Moskou*, vielen de Gemagtigden in zijne reden, en zeiden, *dat men die zaaken, meest raakende de negotie, daarna zoude voorneemen; dat het punt van Hunne Hoog Mogendens tijtel, in de tweede memorie vervat, huns oordeels het gewigtigste was, doch dat zijne Czaarsche Majesteit wilde weeten, indien hij dien tijtel gaf, wat de Heeren Staaten Generaal hem daar tegen zouden geeven.* De Heer BORELL antwoordde, *dat de Czaar met den tijtel niets gaf aan Hunne Hoog Mogende, dan het geene hen toekwam, en het geene alle andere Potentaaten hen gaven; dat Hunne Hoog Mogende op het sterk aanhouden van zijne Majesteits Ambassadeurs, niet alleen gaven de tijtelen van plaatsen, welken hij in der daad bezat, maar ook van eenigen die nog te veroveren waren, daaronder die van den Grootvorst van* Lithouwen. Eén der Gemagtigden haalde toen op van de vriendschap, door de voorige Czaaren van de Staaten genooten, en vraagde vervolgens, of hij Heer Ambassadeur geen last had, om de bemiddeling der Staaten tot een vrede met *Polen* aantebieden. De Ambassadeur betuigde het leedwezen, het welk Hunne Hoog Mogende over den oorlog hadden, doch dat hij dieswegen geenen last had, vermits ten tijde van zijn vertrek geruchten gingen, dat de vrede in het kort zou volgen. De Gemagtigden staken de hoofden zamen, en spraken een wijle tijds met malkanderen, zo dat hij kon afnemen, dat deze schielijke bijeenkomst enkelijk was aangelegd, om te onderstaan, of hij ook last had wegens eene bemiddeling. Het zij hoe 't wil, de Czaar weigerde den tijtel te veranderen; de Officier, zijnde een Kapitein, genaamd CLEEF VAN CORBET, keerde over *Riga* en *Lubek* naar *Holland*, zonder den brief aan de Staaten met zig te neemen.

Den 18den Maart kwam de Prestaf den Heere BOREEL aanzeggen, dat hij den volgenden dag *de klaare oogen van den Czaar zou aanschouwen*, en met eenen afscheid bekomen. Deze onverwachte boodschap ontzette den Ambassadeur te meer, daar hij tot nu niet het minste bescheid, noch schriftlijk noch mondlijk, op één van alle zijne klagten, vervat in de eerste Memorie,

rie, bekomen had. Hij voerde den Prestaf te gemoet, dat hij geen afscheid kon neemen zonder antwoord op zijne overgegeevene bezwaarenissen, vermits hij zijne rede in het neemen van afscheid daarna moest richten. 's Anderendags morgens werd hem door denzelfden Prestaf geboodschapt, dat hij behoorelijk antwoord in geschrift zou bekomen, doch dat des Czaars wille was, dat hij den volgenden dag gehoor zou hebben; waarop hij antwoordde, dat hij ten Hove zou hooren het geen Zijne Majesteit hem zoude gelieven te beveelen. Den anderen morgen werd hij in een koets, met zes paarden bespannen, van binnen met goudlaken bekleed, ten Hove opgehaald, en eerst gebragt in de conferentie kamer. De Kancelier zeide, dat de Czaar hem als nu wilde dimitteren; dat hij ook antwoord zoude bekomen op de ingegeevene Memoriën; dat hem in het aanstaande gehoor zouden worden behandigd, Zijner Majesteits brieven van recredentie, doch dat het opschrift was, zo als Zijne Majesteit voor dezen aan de *Hollandsche* en *Nederlandsche Generaale Staaten* gewoon was te schrijven, zonder *Hoog Mogende Heeren*; dat Zijne Majesteit had goedgevonden, hun voor ditmaal geenen anderen tijtel te geeven; dat hij in 't vervolg zien zou wat hij te doen hadde. De Heer BOREEL vertoonde nogmaals de vreemdheid van deze weigering, met het voorbeeld van andere Potentaten, daar bij voegende, *dat men hem niet moest verdenken, indien hij een' brief met zulk een opschrift, als disreputatieus, aan Hunne Hoog Mogende, niet aannam; dat hij volgens zijne orders, zulks niet vermogt te doen, en dat zulk een wijze van handelen Hunne Hoog Mog. buiten twijfel zeer onverwacht zoude voorkomen.* De Gemagtigden vraagden, of hij den brief dan niet wilde aanneemen, daarbij voegende, dat hij zonder zulks Zijner Majesteits *klaare oogen niet zou aanschouwen*; en dat Zijne Majesteit aan de *Generaale Staaten* daarover zou klaagen. De Heer BOREEL antwoordde, dat hij in deze geen wil hadde, dat hij schuldig was te volgen zijnen last, die hem verbood, zodanigen brief aanteneemen; daar bij voegende, dat hij niet was gezonden, *alleen om brieven te brengen en te haalen, maar voornamelijk om redres te verzoeken op verscheide geweldenarijen, ongerechtigheden en andere zwaare overlast, met dewel-*

welke Hunne Hoog Mogenden onderdaanen in Rusland *werden gekweld en bekommerd, waarom hij als nog antwoord verzogt op de punten, in geschrift ingeleverd;* met bijvoeginge, *dat indien Zijne Czaarsche Majesteit niet geliefde hem een geloofbrief in behoorlijke vorm te geven, hij zonder brief zou vertrekken.* De Gemagtigden gingen dit alles aan den Czaar bekend maaken, en keerden, na een half uur, weder, met bescheid, dat, zo hij den brief niet wilde aanneemen, *hij de klaare oogen van Zijn Czaarsche Majesteit niet zou aanschouwen;* doch dat hem, echter, schriftlijk antwoord op zijne ingeleverde klagten zou geworden. Dit antwoord werd hem ook terstond behandigd, en de Ambasſadeur keerde, zonder audientie gehad te hebben, naar huis. In het paleis van den Czaar waren verscheidene tafels met spijzen aangerecht, om den Ambasſadeur en zijn gevolg te onthaalen, 't welk door deze ſtribbeling verhinderd werd. De Czaar zond den 23ſten Maart zijnen Onderkancelier, één Tolk en twee Klerken aan den Heere BOREEL, die hem nogmaals afvraagden, of hij den brief, door de Gemagtigden aangeboden, wilde aanneemen of niet. Na veel haspelens kwam men overëen, dat de Heer BOREEL den brief in een audientie zou aanneemen, mits in het schriftlijk antwoord op zijne ingeleverde papieren gesteld werd, dat de Czaar hierna aan de Staaten schrijvende, hun den tijtel van *Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal der Vrije Vereenigde Nederlanden* zou geeven. De Czaar zond den 27ſten, zijnde zijn geboortedag, een tafel met tachtig verscheidene gerechten, in zilvere schotelen, aan den Ambasſadeur. Met het drinken der gezondheden ging het wederom gelijk de eerstemaal. Twee dagen daarna, zijnde der Russen Palmzondag, werd hij, nevens zijn gevolg, door twee Presteven gebragt op een rondeel, met rood laaken behangen, om de bedevaarten, op dien dag gebruikelijk, te zien. De Czaar liet door eenen Diaek of Onderkancelier, naar des Ambasſadeurs gezondheid verneemen, en zond hem dien middag zestig gerechten in zilveren schotelen.

De *Engelschen* waren, bij contract, alleen meester van den Teerhandel, zo dat buiten hen niemand eenige Teer mogt uitvoeren. Dit contract was even vernieuwd, en de zaaken stonden tusschen

Engeland en *Nederland* tot eèn openbaaren oorlog uit te barsten. De Heer BORREL zette de *Russische* Ministers, door zijne welspreekendheid, zo verre over ſtaag, dat het vernieuwd contract, schoon reeds getekend en gezegeld, te rug werd gehouden. Daar benevens werd verboden, gedurende een jaar, eenige Teer uit te voeren. Den 13den April werd hij nogmaals, ter gelegenheid van de geboorte van een Prins, met tagtig schotelen onthaald. Eindelijk werd hem, na veel aanhoudens, den 25sten, omtrent den avond, door den Onderkancelier gebragt een geschrift, met verklaaringe, dat hetzelve behelsde Zijner Majesteits laatste besluit op alle de overgegeevene pointen, zo als het blijven zou; en met bijvoeginge dat de Heer Ambassadeur met verder aanteehouden vergeefsche moeite zou doen. Dit antwoord bestond meest in algemeene woorden en beloften voor het toekomende, gelijk te vooren meermaalen gegeeven was; sommige pointen waren plat afgeslagen, en eenige stilzwijgende voorbij gegaan. Den eersten Mei had de Heer BORREL zijne audiëntie van afscheid; hij verzocht nog eenige maalen met de Gemagtigden te mogen spreeken, ten einde hij niet alleen met aanzien, maar ook met goede verrichtinge mogte vertrekken; doch hem werd geantwoord, dat Zijne Majesteit hem zijnen wil zou laaten toekomen; en die wil bestond in een weigering. De geschenken, die het Hof vóór zijn vertrek zond, bestonden alleenlijk in drie timmers, en twee paar losse zabels voor den Ambassadeur; vier paar zabels, van vijf roebels het paar, voor ieder Edelman en Officier; voor de mindere Officieren, Pages en Trompetters, ieder een paar van vijf roebels; voor de Koetziers, Knechts, enz. ieder een paar van vier roebels. De Heer Ambassadeur vereerde aan den Klerk van het Hof, die deze geschenken bragt, een zilveren vergulden bokaal; en aan de Draagers een somme gelds. Hij vertrok den 18den Mei, en werd in een koets van den Czaar, door twee Prestaven, uitgeleid tot buiten de Stad, ter plaatse alwaar men hem op zijne aankomst had wezen ontmoeten. Hij kwam den 13den Junij te *Plescou*, vervolgde zijne reis over *Riga* en *Lubek*, en verscheen den 14den Augustus in den *Haag*, alwaar hij den 21sten van zijn gezantschap verslag deed.

Zie verder wegens dezen Heer boven in 't geslacht van BOREEL.

BREL. FRANÇISCO DIAGO, *Histor. de los Antiguos Comtes de Barcelona*, 1603. TOMICH *Histor. Catalon.* ZURITA, *Annal. de la Coronna de Arragon*, l. 1. FRANCISCUS TARRAPHA, *Hist. Hispan. in vita Alphonsi* II. MARINEUS SICULUS *Rer. Hispan.* l. 9. c. 1. MARIANA *Hist. Hispan.* l. 8. fol. 484, 486, 498 en 839. *edit. Tolet.* 1601. *Anonijmus & ejus Continuator*, p. 269 en 272. *edit. de Paris* 1603. GELDERTI *Epist.* 112. *La Mer des Histoires & Chroniques de France*, p. 59 en 60. *edit. de Paris* 1517. DU CHÊNE, *Histoire Genealog. des Ducs de Bourgogne de la Maison de France*, p. 3, 18, 24, 25 en 30. BOREL, *Tresor des recherches & antiquites Gauloises & Françoises.* L. AITZEMA, *Zaaken van Staat en Oorlog*, II, III, IV en V. Deel. G. BRANDT, *Leven van de Ruiter.* WICQUEFORT, *Ambassadeur & ses Fonctions*, l. 1. sect. 15, 19 en 20. CARPENTIER, *Histoire Genealog. de Cambrai*, part. 3. p. 1009. DE CALLIERES, *de la maniere de negotier avec les Souverains*, p. 31 en 32. *Edit. d'Amsterdam.* Verscheidene Brieven en Documenten, raakende het geslacht van BORREL van 1339 tot 1639, bij den Hove van *Holland* gerevideerd, en door deszelfs Griffier uitgetrokken, 1626.

BORREL, (*Johannes* of *Johan*) Rechtsgeleerde, van zeer treffelijken huize, was de zoon van JACOB BORREL, Heer van *Duinbeeke*, boven gemeld, en, volgens dat Art. gesprooten uit het eerste huwelijk. Hij werd geboren te *Middelburg*, den 22sten April 1577. In zijne jeugd heeft hij niet alleenlijk in de Rechten, maar ook in de Godgeleerdheid gestudeerd, en, ter bevorderinge zijner wetenschappen, tot verre in het Oosten gereisd. Het was omtrent den jaare 1599, dat hij zig te *Basel* bevond. en vandaar de Magistraat van *Middelburg* begroette, met een geleerde Opdragt, geplaatst voor het vermalde werk, *Commentarius in Danielem*, *primum Anglicè scriptus ab Hugone Brougthone*, enz. DRAUDIUS, die hem verkeerdelijk BORRE noemt, geeft te kennen, dat dit boek in 1600 te *Basel* mede gedrukt is.

Loflijk is het getuigenis, dat de vermaarde VORTIUS van hem geeft, te vinden in *de Diction. de Baijle*, op 't Art. BROUGTON; alwaar echter een misslag begaan is, vermits het aldaar aan ADAM BOREEL wordt toegeschreeven.

Deze Heer JOHAN BOREEL werd, in het jaar 1613, Pensionaris zijner geboortestad *Middelburg*, en den 14den September 1615 Secretaris der Staaten van *Zeeland*, vanwaar hij ook ter vergaderinge der Algemeene Staaten is afgezonden, den 28sten October 1625. Daarenboven werd hij ook, door JACOBUS DEN EERSTEN, Koning van *Groot-Brittanje*, aan wien hij meermaalen is afgevaardigd geweest, en die hem zeer beminde, met het recht van Adeldom en Ridderschap vereerd, volgens den daar van voorhanden zijnde Koninglijken Gunstbrief. Zo zeer hij nu in geboorte en amptswaardigheden uitmuntte, zo zeer muntte hij uit door buitengewoone geleerdheid, volgens onwraakbaare getuigenissen van J. SCALIGER, P. CUNÆUS, L. DE DIEU, J. POLIJANDER en P. BOREEL; alle welke getuig- en lof-spraaken te vinden zijn bij DE LA RUE, in zijn *Geletterd Zeeland*, bl. 32 en 33.

Bijzonder en zeldzaam zeker was zulks, in eenen man van die geboorte. Zijne bekwaamheden en bijzondere geleerdheid zijn mede te zien, uit het Latijnsche vers van H. DE GROOT, gemaakt op zijn huwelijk met Juffrouw AGNES HAIJMAN, bij welke vrouw hij, bij zijn overlijden, den 1sten November 1629, naliet, vijf zoonen: THEODOORE, naderhand Baljuw van *Middelburg*; JACOB, Burgemeester aldaar; JOHAN, mede Burgemeester, en Ambassadeur in *Engeland*; WILLEM; PIETER, Schepen en Raad der Stad *Veere*; en vier dochters.

Zijn Bibliotheek, te *Middelburg* verkocht, was uitmuntende.

Zie 't Geslachtregister der BOREELEN, en verder SMALLEGANGE, p. 426 en 427. *Lijst der Magistraat van Middelburg*, benevens meer anderen, en uit die allen P. DE LA RUE, *Geletterd Zeeland* van 1741, p. 29. enz.

BOREEL, (*Jan of Johan*) Heer in *Westhoven*, derde zoon van JOHAN, voor gemeld, werd in den jaare 1621 geboren, was 1651 Schepen, vervolgens Raad, en meermaalen Burgemeester zijner geboortestad *Middelburg*, en is ook, wegens die Stad, Gecommit-

mitteerde in de Staaten van *Walcheren* geweest. Boven dien heeft hij de volgende hoog aanzienlijke commissiën van Staat bekleed.

In het jaar 1656 werd hij, bij de Staaten van *Zeeland*, verkoozen tot het bekleeden van de commissie bij de *Chambre demie-Partie* te *Mechelen*.

In het jaar 1665 was hij één der drie Gemagtigden, die met volmagt over de *Nederlandsche Vloot* werden gesteld.

In 1667 werd hij, met den Heere MEERMAN, als Extraordinaris Ambassadeur, naar *Engeland* gezonden. Op den derden dag na hunne plechtige inhaaling hadden zij gehoor bij den Koning, in tegenwoordigheid der Koninginne, verzoekende (na algemeene gelukwenschinge over den vrede,) vernieuwing van de oude eenigheid.

In 1668 werd BORREEL tot Ordinaris Ambassadeur in dat Rijk aangesteld, welken post hij bekleedde tot 1672.

Men sloeg, in het zelfde jaar 1672, andermaal het oog op hem, om hem de voorige commissie op 's Lands Vloot te doen hervatten; dan zijn dood verhinderde de uitvoering daar van. Hij was nooit gehuwd geweest, en is gestorven den 30sten Maart 1673, en te *Middelburg* begraven.

Zie *Geslacht-Tafel*. WICKEFORT. BRANDT, *Leven van de Ruiter*. AITZEMA, III. Deel. *Notulen zan Zeeland*, 23 *Maart* 1656.

BORREEL, (*Adam*) geboortig uit *Zeeland*, was een geleerd man, en in de *Hebreeuwsche* taale grondig ervaaren. Hij verviel tot de *Sociniaansche* gevoelens, en heeft geschreeven een boek, ten tijtel voerende *Ad Legem & Testimonium*, door de vermaarde Hoogleeraars HOORNBEEK, MARESIUS en meer anderen beantwoord. Hij heeft ook in 't Nederduitsch geschreven *Gulden Schakel des Christendoms*; nog een Verhandeling van *den Broederlijken Godsdienst*, en is in den jaare 1666 gestorven. STOUP schrijft, in zijn boek, getijteld *de la Religion des Hollandois*, dat A. BORREEL verscheidene aanhangers had, die men *Borelisten* noemde; dat deze menschen zig bevlijtigden, om een grondige kennis te bekomen van de Latijnsche, Grieksche en Hebreeuwsche

sche taalen; dat zij, in veele stukken, de leer van MENNO SIMONS volgden, schoon zij de vergadering der *Mennoniten* nooit bijwoonden; dat zij een streng leven leidden, besteedende een gedeelte hunner goederen in aalmoesen, en zijnde daar benevens naarstig in het oefenen van andere Christelijke deugden; doch dat zij een afkeer hadden van de openbaare vergaderingen, 't gebruik der Sacramenten, en alle andere uitterlijke Godsdienstpleegingen, onder voorgeeven, dat alle de Christelijke kerken, zedert den dood der Apostelen en hunne nazaaten, waren ontaart van de zuivere leere, doordien het onfeilbaare woord Gods bedorven werd door Leeraars, die niet onfeilbaar zijn, en die nogthans hunne Belijdenisfen, Catechismusfen, Kerkdienst en Predicatiën doen doorgaan voor het geen ze niet zijn.

Zie ARNOLD, *Kirch-und Ketzer-Historie*, p. 2, l. 17, c. 13, p. 3, c. 6. SANDIUS *in Bibl. Antitrinit.* WITTE, *Diar.* STOUP, *de la Religion de Hollandois.*

BOREEL, (*Abraham*) broeder van ADAM, was een Rechtsgeleerde, Raad en Generaal-Meester van de Munten der *Vereenigde Nederlanden*. Hij heeft in 't Latijn geschreeven *Missalia Sacra*.

Zie de *Geslachttafel*.

BOREEL, (*Pieter Reesen*) Rechtsgeleerde, uit het zelfde geslacht als de voorgaanden, zoon van JAN BOREEL, Schepen en Raad van *Middelburg*, geboren den 7den Junij 1673. Deze heeft gemaakt *Trompet of Lof op den Vrede* 1697.

Zie *Geslachtafel*.

BOREEL, (*Mr. Jacob*) voorheen Schepen der Stad *Amsteldam*, en sedert 1737 Raad Advocaat Fiscaal bij het Collegie ter Admiraliteit aldaar, werd, in het jaar 1756, door wijlen de Vrouwe Gouvernante, aangesteld tot Meesterknaap der Houtvesterije van het *Gooiland*, en, in 1758, door de Raaden ter Admiraliteit binnen *Amsteldam*, tot Commissaris van 't Kleine Zegel. In het III. Deel van dit Woordenboek, op het Art. AMSTELDAM, verhaal doende van de zeerooverijen der *Engelschen*, zeiden wij dat

door

door Hunne Hoog Mog. besloten was, tot het doen eener buitengewoone Ambassade naar *Engeland*, om den Koning de menigvuldige klagten onder het oog te brengen, en op alle mogelijke wijze daarin verandering te bewerken; dat tot dat Gezantschap benoemd waren de Ed. Heeren BOREEL, Mr. JAN VAN DE POLL en Mr. GERARD MEERMAN, Pensionaris der Stad *Rotterdam*. Ook hebben wij aldaar gezegd, dat hoogstgemelde Heeren, den 17den van de maand April des jaars 1759, het eerste gehoor bij den Koning hadden. Hier vordert ons bestek, de Aanspraak, door hen gedaan, te plaatsen; zij was als volgt:

SIRE!

„ Wij hebben de eer aan Uwe Majesteit te presenteeren onze geloofsbrieven van Hunne Hoog Mog. de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, onze Heeren Meesters. Uwe Majesteit zal uit derzelver inhoud komen te zien hoe vuuriglijk Hunne Hoog Mog. wenschen, de zo lang tusschen beide de natiën gesubsisteerd hebbende vriendschap te cultiveeren, als zijnde van de uitterste noodzaakelijkheid voor derzelver wederzijdsch behoud en welvaart.

„ Wij hoopen het geluk te zullen hebben, achtervolgens den last van onze Meesters, zodanige bezwaarenissen uit den weg te ruimen, die sedert eenigen tijd, de vriendschap hebben doen wankelen, en zo zeer nadeelig geweest zijn voor de principaalste ingezetenen dezer Republiek, welken, ten opzichten van hunne Negotie en Commercie, de grootste, sterkste en voornaamste onderstanden aan dezelve toebrengen.

„ Wij stellen ons vertrouwen geheel en al in Uwe Majesteits rechtvaardigheid, voor welke de Republiek de grootste achting betuigt te hebben; mitsgaders in de affectie, welke Uwe Majesteit altoos aan eenen Staat betoond heeft, die in alle gelegenheden zig zelve beijverde deszelfs glorie te bevorderen, en welke de waarborg blijft van de onschatbaare panden bij eene voor Uwe Majesteit zo dierbaare Princesse natelaaten.

„ Op deze sterkte steunende, durven wij ons vleien, dat het Uwe Majesteit goedwilliglijk zal behagen, aan onze regtmatige

verzoeken gehoor te geeven, en wij zullen, geduurende ons Ministerie ons beijveren, Uwe Majesteits goedkeuringe te verdienen, en de banden van vriendschap des te nauwer toe te haalen, om beide Natiën voor altoos te vereenigen."

Waarop het den Koning behaagde te antwoorden:

MIJNE HEEREN!

„ Ik heb altoos groote achting voor de Republiek gehad, en Hunne Hoog Mog. voor mijne beste vrienden gehouden. Indien 'er eenige geschillen ten opzichten van den koophandel gereezen zijn, zo moeten dezelven worden aangezien als de gevolgen van eenen lastigen oorlog, welken wij genoodzaakt zijn met *Frankrijk* te voeren. Gij lieden kunt H. H. Mog. verzekeren, dat ik zal poogen van mijne zijde alle hindernissen in die zaak uit den weg te ruimen, en ik ben verblijd Mijne Heeren, dat gij lieden met gelijke genegenheid herwaards gekomen zijt.

Ter reeds aangeweezene plaatze (III. Deel,) zagen wij, dat gemelde Heeren Afgezanten, niettegenstaande de belofte van den Koning, na veele vruchtlooze onderhandelingen, onverrichter zaake terug gekomen waren. Ook maakten wij aldaar eenige melding, dat de Heer BOREEL, door de Staaten Generaal, in het jaar 1761, als Buitengewoon Afgezant naar *Engeland*, was afgevaardigd, om Zijne Majesteit, Koning GEORGE DEN DERDEN, met zijne komste tot den throon, uit naam van dezelve, geluk te wenschen.

Den 20sten van de maand Junij van dat jaar vertrok zijn Wel Ed. met het Engelsch Konings Jagt de *Catharina*, dat, om den Heer BOREEL aftehaalen, te *Hellevoetsluis* gekomen was, onder geleide van één fregat. Zijne Excellentie den 24sten te *London* gekomen zijnde, werd aldaar, door den Ceremoniemeester, den Ridder COLTOREL, verwelkomd; had den 29sten een plechtig gehoor bij den Koning, en deed bij, die gelegenheid, aan Zijne Majesteit de volgende aanspraak:

SIRE!

„ Zo veele beweegredenen doen Hunne Hoog Mog., mijne Hee-

Heeren en Meesters, in 't lot dezer Koningrijken deel neemen, dat zij niet, dan met het grootste genoegen, de komst van Uwe Majesteit tot den throon hebben kunnen zien.

„ Dit hebben zij mij gelast, Sire! aan Uwe Majesteit te betuigen, en hem te verzekeren van hunne eerbiedige en onkrenkbaare verknochtheid aan zijn Koninglijken Persoon, en van de oprechtheid der wenschen, welke zij doen voor den langen duur en de voorspoed der regeeringe, die Uwe Majesteit onder zo gelukkige hoede begonnen heeft.

„ De gunstige verzekeringen, bereids door Uwe Majesteit van zijn goedwilligheid jegens de Republiek gegeeven, hebben hunne dankbaarheid geheel getroffen, aangemerkt niets bekwaamer was, om hen te troosten over het verlies, 't geen zij in den Koning, grootvader van Uwe Majesteit geleden heeft, in wien zij niet alleen een getrouwen bondgenoot, maar tevens eene waren vriend, zal regretteeren, wiens toegenegenheid nimmer van hun afgeweeken is, en onder wiens hoedanigheden van een groot Vorst, eene oprechtheid gevonden werd, die een particulier verluistert zou hebben.

„ Wat genoegen baart het Hunne Hoog Mog. niet, in den persoon van Uwe Majesteit, alle die hoedanigheden weder te vinden, die Zijne doorluchtige voorvaderen zo roemruchtig hebben doen uitmunten; die bronwellen van het heil hunner onderdaanen geweest zijn, en de Republiek zo naauw aan hun verknocht hebben! Wat menigvuldige redenen hebben Hunne Hoog Mog. niet, daar uit de intime eenigheid tusschen de twee natiën te verwachten, die door zo veel zaamgepaarde belangen aangespoord worden, om onderling tot elkanders voordeel zamen te streeven, en de ingeevingen eener weinig verlichte jalouzij te verachten!

„ Dewijl Hunne Hoog Mog. de waardije dier eenigheid ten volle bevroeden, verlangen zij niets vuuriger, dan dezelve te handhaven, en haare banden naauw toe te haalen.

„ Van hunnent wegen gelast Uwe Majesteit daarvan te verzekeren, en alzints dezelfde gevoelens voedende, zal ik alle mijne poogingen aanwenden, om de keuze, welke het hun geliefd heeft in mijn persoon te doen, en om de aanhouding te verdienen, de

goedheden waarmede Uwe Majesteit, alvooren den throon te bestijgen, mij vereerd heeft. Vleijende ik mij, dat mijn gantsch gedrag hun overtuigen zal, dat de erkentenis, die zij mij hebben ingeboezemd, als om strijd streeft, met de diepste eerbied, welk ik aan Zijne Majesteit en Zijne uitmuntende hoedanigheden verschuldigd ben."

Welke aanspraak, door den Koning, met de sterkste verzekeringe van zijne vriendschap voor de Republiek, (waarvan wij reeds eenige jaaren herwaards de blijken ontwaar geworden zijn) en ook van zijne begeerte, om die van een bestendigen duur te doen zijn, beantwoord werd.

Op den 2den van de maand Julij had zijne Excellentie, de Heer BOREEL, gehoor bij Haare Koninglijke Hoogheid de Princesse Douariere van *Walles*, aan welke zijn Wel Ed. de volgende aanspraak deed.

MEVROUWE!

„ Hunne Hoog Mogenden, mijne Heeren en Meesters, goedgedacht hebbende, mij te kiezen, om Zijne Majesteit hunnentwegen te betuigen, wat genoegen hun zijne komste tot den throon verwekt heeft, hebben mij tevens geboden, Uwe Koninglijke Hoogheid van het wezenlijk belang, het welk zij neemen in al het geene Haar betreft, en van hunne hoogachting jegens Haar, te verzekeren.

„ Offchoon hunne keuze op persoonen, door hunne hoedanigheden en begaafdheden oneindig onwaardeerbaarder, had kunnen vallen, durf ik zeggen, dat zij geene konden vinden, wiens ijver ter beantwoordinge hunner oogmerken gepaard ging met meer eerbied voor Uwe Koninglijke Hoogheid, en met een vuuriger verlangen, om Haar daarvan te overtuigen. Zullende ik niets verzuimen om daarin te slagen en mij waardig te maaken, de aanhouding der goedheden, welke Uwe Koninglijke Hoogheid mij gedurende mijn laatste verblijf in dit rijk beweezen heeft."

Welke aanspraak door de Vorstinne weduwe mede gunstig beantwoord werd.

De

De Heer BORREEL, nu den Lande, door zijne uitmuntende bekwaamheden, veele diensten beweezen te hebben, overleed den 4den April 1778., in den ouderdom van agt-en-zestig jaaren, nalaatende den roem van een deftig en kundig Staatsman geweest zijn.

BORREEL, (Mr. *Jacob Jacobsz.*) werd, door de Staaten Generaal der *Vereenigde Nederlanden*, in het jaar 1766 aangesteld als Commis-Generaal van de Convoijen en Licenten, bij het Collegie ter Admiraliteit binnen *Amsteldam*; door welke aanstelling uit den weg geruimd werd een verschil, dat zweevende geweest was, geduurende den tijd van vijf jaaren, tusschen de Staaten van *Holland* en die der overige Provintiën. Op aanprijzing van Zijne Doorl. Hoogheid werd Zijn Wel Ed. door Hunne Hoog Mog. in 1772, als Mede Raad en Advocaat-Fiscaal zijnen Heere Vader toegevoegd; en na het overlijden van bovengemelden bekleedde zijn Wel Ed. dat zo zwaarwigtig als aanzienlijk ampt tot in het jaar 1781, waarin zijn Wel Ed. op zijn verzoek, ontslagen werdt.

BORREEL, (Mr. *Willem*) werd 1771 Schepen en Raad der Stad *Amsteldam*, welke waardigheid hij nog bekleedt. De Geslachttafel van dit zo oud als aanzienlijk geslacht, hoopen wij in staat gesteld te zullen worden, den leezer te kunnen mededeelen.

BORG. De plaatsen, die, bij de *Nederlanders* en *Oost-Friesen*, op *Borg* uitgaan, worden van sommigen verkeerdelijk afgeleid van het Grieksche woord *Purgos*, als of het alle zulke sterke plaatsen geweest waren, die onder de benaming van *Burgt* enz. voorkomen. Beter leidt men dezen naam af van dusdanige plaatsen, die tot een schuilhoek en bewaaring strekten, als daar zijn *Nieuborg*, *Hazeborg*, *Kerkborgen*, enz.

BORGEL, (*De*) een Buurtschap, nabij het Dorp *Diepenveen*, in de Provintie *Overijssel*, behoorende onder de Stad *Deventer*.

BORGEL, (*De*) eene Havezate, een half uur van *Deventer*, behoorende aan den Heere MARIUS ANTHOON KAREL, Baron *van Voerst*.

BOR-

BORGER, een Dorp in het Landſchap *Drenth*, onder het *Oostermoerſter Dingſpil*, aan den *Dingſpil*, bij den oorſprong van het *Schuite diep*. In den omtrek van dit Dorp vindt men nog veele oude begraafplaatſen, bekend bij den naam van *Huine-* of *Hunnebedden*. De Havezate *Westrup*, behoorende aan den Hoog Wel Geboren Heer VAN DONGEN, ligt ten zuid-westen van dit Dorp.

Volgens medegedeelde berichten. Zie ook BACHIENE.

BORGESIUS, (*Johannes*) geboren in het jaar 1618, te *Wester-Wijwert*, een Dorp in *Groningerland*. Op den ouderdom van zestien jaaren werd zijn naam onder de *Groninger* Studenten geſteld. Zeer ſterk beijverde hij zig in het leeren der Taalen en Filoſophie; ook was hij een groot minnaar van de Matheſis, en leide zig met nut toe op de Aſtronomie, en andere verhevene wetenſchappen, ſchoon de Geneeskunst zijne hoofdſtudie was. Hij vergenoegde zig niet met een zesjaarig onderwijs te *Groningen*, maar begaf zig vandaar naar *Utrecht*, en naderhand naar *Leiden*, alwaar hij met vlijt de lesſen der Hoogleeraaren van dien tijd hoorde. Hij hoorde niet alleen A. VORSTIUS in de Botanie, maar men zegt dat hij hem zelfs in kunde evenaarde. Van *Leiden* trok hij, ter bekominge van meerder kunde, naar *Frankrijk*, onthield zig eenen geruimen tijd te *Angers*, en verkreeg 'er den rang van Doctor. In het jaar 1645 keerde hij te *Groningen* te rug, en maakte 'er grooten opgang met zijne praktijk. In 1646 werd hem het ampt van Hoogleeraar in de Wiskunde opgedragen, dat hij aanvaarde, met eene Inwijdings redenvoering *de Mercurio*. Zeer ongelukkig kreeg hij een ongemak, dat hem eerst het gezicht verduiſterde, en het daarna geheel deed verliezen; des niettegenſtaande ging hij voort met het geeven van lesſen, tot dat hij, in den jaare 1652, van eene kwaadaartige koortſe werd aangetast, die hem in het graf rukte. Zijn afbeeldſel is door LAMSWEERDE in 't koper gebragt.

Zie L. BENTHEM, *Holl. Kirch-und Schul-Staat*, bl. 276. enz.

BORGHWERT; zie BURGWERT.

Borgt, (*Hendrik van der*) *de Oude*, geboren te *Brussel*, 1683; doch, om de beroerten in *Braband*, 1586, met zijne ouderen naar *Duitschland* getrokken. Tot jaaren van onderscheid gekomen zijnde, viel zijn lust op de Schilderkunst. Zijn eerste meester was GILLIS VOLKENBORG. Naderhand bevorderde hij zijne kunst in *Italie*, en in 1627 zette hij zig te *Frankfort* neder. Behalven de Schilderkunst, maakte hij werk van 't verzamelen van Oudheden en Penningen, het geen hem bij den Graaf VAN ARONDEL in achting bracht.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel.

Borgsweer, een klein Dorp in het *Klein-* of *Klei-Oldampt*, in *Groningerland*, digt aan den zeedijk gelegen. In het kerklijke is de Gemeente van *Borgsweer* met die van *Termunte* vereenigd, daar ze voorheen op zig zelve bestond. Hier onder behoort het gehucht *Lallewier*.

Borgvliet, een Dorp, behoorende onder het Marquizaatschap van *Bergen op den Zoom*, liggende niet meer dan een vierde uurs van de Stad van dien naam. 't Rechtsgebied van het Dorp strekt zig tot aan de Vestingwerken dier Stad uit. De Heerlijkheid, die voorheen op zig zelve behoorde, werd, door koop, een eigendom van één der oude Markgraaven. Eertijds was *Borgsvliet* veel luisterijker, zo door het Lusthuis der Heeren van *Borger*, als derzelver Wildbaan, die beide in het laatst der Vijftiende Eeuwe door het water zo verre verslonden zijn, dat 'er bijna niets is overgebleeven. *Borgvliet* draagt in de verponding jaarlijks 326 gl. en 18 st. De Drost van *Wouw* neemt 'er het Schoutsampt waar. Verder bestaat de Regeering uit vijf Schepenen, twee Gemeensmannen, en den Secretaris van *Halsteren*. De nabijheid van hetzelve aan *Bergen op den Zoom* was, in het jaar 1747, oorzaak van deszelfs ruïne, en wel in zo verre, dat 'er niet één huis overig bleef.

Bork, een Adelijk huis in *Groningerland*, nabij het Dorp *Zeerijp*.

Borkel, een Dorp in *Staats Braband*, ten Westen van *Berg Eik*,

Eik, bevattende honderd agt Morgen lands, en zes-en-vijftig huizen. In de daar zijnde Kapelle wordt geen dienst gedaan.

BORKELO, (*De Heerlijkheid*) of *Borkeloë*, is eene verhevene plaats aan de rivier de *Berkel*, vier uuren boven *Zutphen*, alwaar dezelve zijnen loop in den *Yssel* neemt. Weleer was dit een Drostampt, behoorende aan 't geslacht van BORKELOE, en leenroerig aan *Gelderland*; blijkens eenen giftbrief van Graaf OTTO DEN DERDEN *van Gelder*, op het jaar 1232, waarin vermeld wordt, dat HENDRIK VAN BURCLO, verkeerdelijk MUNNE genaamd, met de dochter van RUDOLF, die voorheen door de Justitie ter dood gebragt was, gekregen heeft de Heerlijkheid van *Coeverden* en *Drenthe*.

Naderhand kwam *Borkelo*, door huwelijk, aan het Huis der BRONKHORSTEN. Na den dood van Heer JOOST VAN BRONKHORST, die, 1553, zonder kinderen overleed, viel 'er verschil over den eigendom, tusschen Bisschop RUDOLPH VAN DIEPHOUT en de erfgenaamen van BRONKHORST. DIEPHOUT werd wel zijn eisch ontzegd; doch daarmede was het verschil niet geëindigd: want de Bisschop van *Munster* trachtte toen te bewezen, dat de Heerlijkheid *Borkelo* een Leen van zijn Bisdom was. Doch, volgens uitspraak der Staaten van *Gelderland*, gedaan in het jaar 1615, werd ook dezen Bisschop zijn eisch ontzegd, houdende zelfs de Staaten van *Gelderland* hun recht gewapenderhand staande. Bisschop BARREND VAN GALEN vernieuwde, in 1668, niet alleenlijk den eisch, maar maakte zig zelfs meester van *Borkelo*, en hield het in bezit tot in 1674, waarop het aan *Zutphen* gehecht werd. In 1741 was KAREL FILIPS, Graaf van *Wartensleben* en *Flodorp*, Heer van *Borkelo*, zijnde het, in het jaar 1726, door den Graave van *Stierum*, aan die van *Flodorp* verkocht.

In het jaar 1777 kogt de Prins VAN ORANJE deze Heerlijkheid, benevens *Ligtenvoorden*, met de Havezate *Marhulzen*, van den Vorst en Vorstinne CZARTORISKY, Generaal van *Podolie*, voor de somma van zesmaal honderd duizend guldens, en deed daarvan, door zijnen Domein-Raad, Baron VAN DER BORCH, en den Griffier Mr. ANDREAS ARDESCH, bezit neemen, en de overdragt, door den gevolmagtigde van gemelden Vorst en Vor-

Vorstinne, den Heer DIRK WESTRIK, Koopman te *Amsteldam*, ontvangen.

BORKELO, door anderen, naar de gemelde rivier de *Berkel*, *Berkelo* genaamd, is een klein Stedeke, vier uuren ten Oosten van *Zutphen*, bestaande in een aantal van bijna twee honderd vijftig huizen. Aan de eene zijde der Stad staat het Hof of Kasteel, dat een deftig gebouw is, wordende omringd van twee graften en een schoonen Singel, die met fraaije boomen beplant is. De Kerk wordt door een' Gereformeerden Predikant bediend; het getal der Roomschgezinden is aldaar zeer gering. De Regeering bestaat 'er uit vier Burgemeesteren en agt Gemeenslieden.

Zie ALTING, *Not. Germ. Inf.* Part. II. *Geld. Plakaatb.* II. Deel. *Appendix*, kol. 234.

BORNBERGUM, één der zeven Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Smallingerland*, aan de grenzen van *Zevenwolden*, onder het kwartier van *Oostergo*, waaronder ook het Klooster *Smalle Ee* behoort. De Predikant van deze plaats behoort onder de Klassis van *Leeuwaarden*, zijnde dit een Combinatie met het Dorp *Kortehem*.

BORNDIEP, een stroom of rivier in *Friesland*; zie BOURDIEP.

BORNE, is een groot Dorp, en de Hoofdplaats van een bijzonder Richtergampt, gelegen in het middenpunt des Kwartiers van *Twenthe*, tusschen *Oldenzeel*, *Almelo* en *Delden*. Aldaar is, behalven eene zeer talrijke Gereformeerde Gemeente, ook eene der *Mennoniten*. De Kerk van *Borne* was één van die, welke, door een der Bisschoppen van *Utrecht*, aan het Kapittel van *St. Lieven* te *Deventer* waren opgedragen.

Zie BACHIENE B, bl. 103.

BORNISSE, *Bornesse*, ook wel *Bourdenesse*, een rivier, die, zo eenigen willen, in vroegeren tijde, het land van *Thuringen*, (*Thurdrecht*, *Dordrecht*;) benevens dat van *Strijen*,

Put-

Putten en *Voorne*, plagt afteſnijden. Anderen houden ſtaande, dat de Veldſlag, met CLOTARIUS, waarvan wij op het Art. BEROALD melding gemaakt hebben, aan deze rivier zou voorgevallen zijn. Een Dorp, door het water ingezwolgen, heeft ook den naam van

BORNISSE gedragen; doch 't gemelde onheil was oorzaak, dat de plaats, alwaar het gelegen heeft, niet wel te bepaalen is. Uit oude brieven en handvesten is, echter, bekend, dat *Bornisſe* en *Heidenzee* de grensſcheidingen van *Zeeland* geweest zijn; en in de oude Keuren van *Zeeland*, Cap. 4. Art. 23. leest men: „ dat „ alle die geenen, die woonen tusſchen *Bornisſe* en *Heidenze*, „ zullen zijn onder deze keure, en onder die gerechte, uitgenomen *Middelburg*, *Zierikzee*, *Domburg*, *West-Kapelle* en „ *Bezouterlande*, en andere punten ende Art., daar deze keure „ geen mentie of maakt; ende behouden de Heerſchappen ende „ Edelmannen van de Landen, hunne rechten en privilegien, hun „ lieden, binnen hunlieder heerlijkheid toebehoorende, en die „ blijven onverminderd."

De *Zeeuwen* zijn van gedachten, dat de *Bornisſe* gelegen heeft in het Land van *Overmaas*, op het water *Koedood*, (in de Landkaart als nog bekend) bij het Dorp *Portugal*, en houden het voor de ſcheiding tusſchen *Holland* en *Zeeland*. Anderen willen dat *Pernisſe*, tegen over *Schiedam*, een overblijfzel van dat *Bornisſe* zou zijn, en dat de P. verkeerdelijk in een B. veranderd is. Zij trachten zulks te bewijzen, of optehelderen, uit den Schedingsbrief, gemaakt bij de Heeren van *Putten* en *Strijen*, in het jaar 1314, tusſchen de Landen van *Voorn*, *Putten*, *Strijen* en *Breda*, waarvan dit de inhoud is:

„ Dit is de herſcapie, die mijn Heere van Putten, daer God „ de ziele of hebben moet; van ſeydé, dat hij hielt van eenen „ vermogende Prince, myn Heere de Grave van Hollant, ende „ die myne Vrouwe, zyn Dochter, voort van hem houden zal „ vry. Die welcke herſcapie leggen tusſchen deeſe palen, die „ hier na geſchreven ſtaen; dat is te wetene: *Bodomart Ort* ten „ halve diepe. Item, alle op tot 's Gravenzee. In 's Gravenzee op, tot den Oostmoer. Item tusſchen de viere Hornesſen ende den Oostmoer tot de Zanthofde toe. Item van de

„ Zant-

„ Zanthofde ten halve diepe tot den Abbenbroeke op Wedele. „ Item van Abbenbroeke ten halvè diepe totte *Bornissen.* Item „ van op de *Bornisse* tot den gescheyden van Yselmonde op„ gaande tot de gescheyden van Barendrecht, van *Bornissen*, „ van Paindrecht, ende van Roeden, ende voort tot Heynkins„ orde, in de Mase, voor Putten, en voort de Mase tot Strijen „ toe" De woorden *van Tsselmonde opgaande*, *tot de scheiding van Barendrecht*, *van Bornisse*, *van Paindrecht*, enz. schijnen ons (zeggen zij) als bij de hand te leiden, om *Bornisse* te vinden, daar nu *Pernisse* ligt. Waarbij nog komt, dat *Pernisse* aan de *Maas* ligt, 't geen met die van *Bornisse* wel over een komt. J. VAN REIGERSBERG, in den eersten druk (1551) van zijn *Chronijk van Zeeland*, noemt het, Cap. 54. *Bernisse*; dat nog meerdere overëenkomst met *Pernisse* heeft. WAGENAAR, in zijne *Vaderlandsche Historie*, II. Deel, bl. 238 zegt, „ *Geervliet* „ lag in het land van *Putten*, welk door *Bornisse*, oudtijds een „ wijd vaarwater, van het land van *Voorne* gescheiden werd. „ Door dit water wordt ook *Holland* van *Zeeland* gescheiden; „ zo dat het land van *Voorne*, of als eene Heerlijkheid op zig „ zelve, of als tot *Zeeland* behoorende, wordt aangemerkt." En bl. 252, in eene Aant leest men: „ *Bornisse* is thans een „ smal, doch was, oudstijds, een wijd water, scheidende de „ landen van *Voorne* en *Putten* van malkanderen." M. STOKE, (zegt hij verder) „ plaatst het daar het nog heden is; vóór *Geer„ vliet* aan de *Maaze*, *in Jan de Tweede*. In een' brief van „ den jaare 1253, *word Bornisse te recht Maasmunde ver„ klaard.*" Dus zou men zeggen dat de plaats van *Bornisse* zeer duidelijk en gemaklijk aangeweezen was. Doch daarop vallen nog veele bedenkelijkheden, welke die gedachten om verre werpen. MELIS STOKE zegt:

In Bornisse quam d'Ammeraël;

dat is, zegt WAGENAAR, *vóór Geervliet aan de Maaze*. ALKEMADE had vóór hem gezegd, *op het Haringvliet*, (vóór *of* in *Bornisse*) *dit was de doorvaart* (nu geheel verland) *uit de Maas*, *voorbij Geervliet*, *Abbenbroek*, *'t Suidland*, *Simonshaven* en

tot in 't Haringvliet. Dan, wie kan begrijpen, hoe ALKEMADE deze vaart, uit *Holland* naar *Zierikzee*, tot op het *Haringvliet*, zo net heeft weeten te beschrijven? Wij zullen ons daarmede niet inlaaten, zo min als met de beschrijvinge van de *Bornisse*, te vinden in den *Tegenwoordigen Staat van Holland*, VII. Deel, bl. 72. Alleenlijk zullen wij onze aanmerkingen maaken op de woorden van de *Vaderlandsche Historie*, die door den Schrijver van den *Tegenwoordigen Staat* zijn overgenomen, en waarbij gezegd wordt: „ *De Bornisse wordt, te recht, voor Maasmunde verklaard.* Men leidt dit af uit de Keure van *Middelburg*, gegeeven door Koning WILLEM, in het jaar 1253. Laat ons zien wat in die Keure gezegd wordt. Art. XIV. en XXXV. wordt *Zeeland* bepaald tusschen *Maasmunde* en *Heidenzee*, en alleen Art. LIV. tusschen *Bornisse* en *Heidenzee*. Wat zeide Koning WILLEM daarmede anders, dan dat hij, door *Maasmunde*, den mond der *Maaze* bedoelde, en dat de *Bornisse* die mond was? Daar tegen intebrengen, dat de vaart tusschen *Voorne* en *Putten* de oude mond der *Maaze* geweest is, en daarom *Maasmonde* heeft kunnen genoemd worden, zou de ongerijmdheid zelve zijn. Want dat ten tijde van CÆZAR en TACITUS de mond der *Maaze* was, is het nog. En vraagt men, wat men door den eigenlijken *mond der Maaze*, die van ouds *Bornisse* genaamd is, moet verstaan? wij oordeelen, *het gantsche gedeelte van de Maas, van Geervliet af, nederwaarts, tot in de Zee.* TACITUS zeide, *dat een gedeelte van den Rhijn, den naam van Waal aangenomen hebbende, in Zee viel door den grooten*, of, zo als hij zig uitdrukt, *door den ongemeeten mond der Maaze.* CLUVERIUS zegt mede, dat *de mond van de Maaze zig uitstrekte van Geervliet af tot in de Zee.* Doch daar het eigenlijk op aankomt, is, dat WAGENAAR zegt: MELIS STOKE *plaatst het, daar het nog is.* Dat is ook de eenigste plaats, daar MELIS van *Bornisse* gewag maakt, zeggende, vs. 611 — 616.

In Bornisse quam d'Ammirael,
En Paydroghe also wael,
En bleven ridende, dat ghetide.
Des de Grave was wel blide,

En

En woud, verder varen niet,
En bleef des nachts te Gheervliet.

Van den *Admiraal* en van *Paydrogo* had hij reeds melding gemaakt, van vs. 586 tot 595 en verder. Daarop verhaalt hij, hoe Graaf WILLEM zulks, te *Schiedam*, ziende, (naamlijk het invaaren in de *Maaze*, vs. 595.) zig aanstonds scheep begaf en de *Maas* overvoer, schoon het een storm woei, waardoor één der Koggen, te weeten die van *Haarlem*, verging, de anderen het zeer kwaad hadden, en veelen van dezelven te rug gedreven werden. Na dat verhaal keert hij, vs. 611. tot den Admiraal te rug. Indien nu, vs. 611, terstond op dat van

595 *Up eenen dach in de Mase ghevaren,*
volgde:
611 *In Bornisse quam d'Ammiraal,*

zou men kunnen toestemmen, dat die twee naamen door den Dichter onderscheiden waren. Dan, verzekerd zijnde, dat hij het afgebroken verhaal daarmede weder opvat, is het ook zeker, dat het geen hij, in het laatste vers, de *Bornisse* noemt, het zelfde is met dat hij in 't eerste de *Mase* genoemd heeft. Dus zegt dan M. STOKE, in die zes versen, niets anders dan in de drie eerste: dat de Admirael en de zijnen het anker wierpen, en dat getij, dat is, geduurende de ebbe, bleeven daar zij waren; en in de drie laatsten, dat de Graaf over die aankomst verheugd, en over de *Maas* gekomen zijnde, dien nacht te *Geervliet* doorgebragt heeft. Doch, volgens de gedachten van den Schrijver der *Vaderlandsche Historie*, zou de Admiraal *eerst gekomen zijn in de Maaze*, vs. 595, en vandaar voortgevaaren weezen in het water tusschen *Voorne* en *Putten*, dat hij de *Bornisse* noemt. Dan, niet zonder grond kan men vraagen, of dit, ten dien tijde, wel mogelijk geweest zou zijn? Volgens het verhaal van MELIS, met oplettendheid en in zijn verband nagegaan, stormde het geweldig, toen men de *Fransche* Vloot van verre zag aankomen; en de wind moet Zuid geweest zijn, om reden dat sommige Koggen niet konden of niet durfden van den wal steeken; anderen,

 die

die het ondernamen, werden weder te rug gedreven; (zie vs. 619 en 620.) De ebbe hield de Vloot mede tegen, en noodzaakte hun, Tij te stoppen. Of zou men durven denken, dat GRIMALDI en PAYDROGE onkundig genoeg geweest zijn, om in het midden van den storm, tegen wind en stroom, de vaart tusschen *Voorne* en *Putten* te willen inloopen; 't geene zij moesten gedaan hebben? Het komt mij als zeker voor, dat MELIS niet gedacht heeft op het geen WAGENAAR hem hier ter plaatse doet zeggen, naamlijk, dat *Bornisse was vóór Geervliet aan de Maaze.* En zo hij het al gezegd had, zou men mogelijk kunnen beweeren, dat de *Admiraal* en PAYDROGE den *mond der Maaze* of *Bornisse* waren uitgezeild, tot op de hoogte van *Geervliet*, en *daar waren rijdende gebleeven*; dat is, dat zij 'er het anker geworpen hadden. Doch hoe zeer de plaatzing van *Bornisse* vóór *Geervliet* tegen de gedachte van MELIS strijdt, blijkt uit het 893 vs. van het VIII. Boek.

In de Widele voer Geervliet,

daar GUIJ lag, terwijl hij inmiddels zijne boden vooraf in *Holland* zondt. Het jaar te vooren had GUIJ reeds het voorneemen van naar *Holland* te gaan, maar staakte het, door het tusschenkomend verdrag. MELIS zegt daarvan, VIII. Boek, vs. 410.

En her Ghye die voer voert
Tote hi in de Widel quam.

In deze verfen, en bijzonderlijk in vs. 893, bepaalt MELIS de *Widel* (*Wiel*) uitdrukkelijk vóór *Geervliet.* Dat nu de *Widel* onderscheiden was van *Bornisse*, is ons reeds duidelijk gebleeken, in den Scheidingsbrief van Heer NICOLAAS VAN PUTTEN, boven gemeld, waarin wij, onder anderen, geleezen hebben: *Item van Zanthofde ten halve diepe den* Abbenbroeke *op* Widele. *Item van Abbenbroeke ten halve diepe totte* Bornisse. *Item van op de* Bornissen, *tot de gescheiden van Tsselmonden*; waaruit een ieder het duidelijk onderscheid tusschen *Widel* en *Bornisse* zien kan; waarom men, in den *Tegenwoordige Staat*, VII. Deel, bl. 166.

166. ook verkeerdelijk leest: *Zuidland*, *voorheen* Blinkvliet, *en naderhand* Westerrijk *geheeten*, *welke naam thans nog in zwang gaat*, *is een aanzienlijke Ambachtsheerlijkheid*; *zij paalt ten noorden aan* Abbenbroek *en aan de* Bornisse; daar 'er staan moest aan de *Widel*, welke naam naderhand zeer natuurlijk verkort is in *Wiel*. In den Legger van het Kapittel te *Geervliet*, vindt men nog een' brief, van Heer JACOB VAN PUTTEN, gegeeven den 3den November 1412, onder een *Vidimus* van het Klooster van *Rugge*, bij de Stad *Brielle*, die aldus aanvangt: *Wi Jacob here van Gaesbeecks enz*, *Want wij die Corsen aen die Westside van der* Wielen, *te weten Dreneweerde*, *den Zuitoert*, *den Andel en Quateen*, *gheerne soude doen dijcken tot eenen Corenland*, enz. waarop men dient intezien de eerste plaat, die CORNELIS VAN VELZEN in zijne *Rivierkundige Verhandelingen* geplaatst heeft, waarin men de zichtbaare aanwijzing vindt van de verlandde Kil der *oude Maaze*, die hier vooral in aanmerkinge moet komen. Want die oude *Maas*, van *Bornisse* of *Maasmunde* af, met naame bij *Geervliet*, *Abbenbroek* en *Blinkvliet*, heet, bij MELIS, en de Heeren van *Putten*, (die het, echter, wel hadden dienen te weeten, en ook wel geweeten hebben) niet anders, dan de *Widel* of *Wiel*. En als men op de gemelde Kaart die verloopene rivieren verder opwaarts naspoort, tot binnen het Eiland van *Dordrecht*, vindt men aldaar *Wieldrecht*, 't welk duidelijk genoeg aanwijst, dat op die plaats een overtogt over de *Widel* of *Wiel* geweest is. Zeer zonderling is, echter, de gedachte van den anders zo geleerden *Douza*, die *Wieldrecht* wil afleiden van de *Wilten*, welke aldaar zouden gewoond hebben. Doch dit en het geen BEVERWIJK 'er van zegt, is alleen aan eene verkeerde leezinge toeteschrijven, hebbende zij *Wilderland* voor *Wideler* of *Widelerland* geleezen. Met deeze aanmerkingen meenen wij dan aangetoond te hebben, dat, vóór meer dan vijf eeuwen, de *Mond der Maaze*, de *Bornisse*, en Vaart tusschen *Voorne* en *Putten*, ten tijde van MELIS, niet, gelijk WAGENAAR dacht, de *Bornisse*, maar de *Widel* genaamd is. Dus zou dan, mogelijk, SMALLEGANGE, in zijn *Chronijk van Zeeland*, het meeste geloof verdienen, met *Bornisse* te zoeken ter plaatse daar nu nog *Pernisse* ligt. Men zie hem zelven, fol. 122.

Bornmerhuizen, een Buurt in *Oostergoo*, tusschen *Bornwerd* en *Dokkum*.

Bornwerd, volgens winsemius en schotanus, één der negenden Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Westdongeradeel*, onder het kwartier van *Oostergoo*, in het kerklijke gecombineerd met *Hiaure*, onder de Klassis van *Dokkum*.

Bornzwaag, één der Dorpen in de Grietenij *Doniawerstal*, nabij *Langeweer*, waarmede het, benevens *Indijke* en *ter Oele*, in 't kerklijke gecombineerd is.

Zie bachiene B, bl. 1361.

Borrebach, (*Adolf van*) was, in het jaar 1672, Postmeester in *'s Gravenhage*, en één van hun, die met jacob van der graaf en cornelis de bruin, den toeleg gesmeed hadden om den Raadpensionaris johan de witt, in den nacht tusschen den 21 en 22sten van de maand Junij, verraderlijk te vermoorden; welk geval omstandig zal moeten verhaald worden, wanneer wij tot jacob van der graaf zullen gekomen zijn. Borrebach, die zig, voor eenigen tijd, met de vlucht gered had, ontging daardoor de straf en behield zijn ampt.

Borssalia of *Borsselen*, eene uitmuntende Heerlijkheid in *Zuid-Beveland* aan den westkant, zijnde weleer een erfgoed van het geslacht van dien naam, dat in de Jaarboeken, en bijzonderlijk in die van *Zeeland*, zeer beroemd is. Het is als nog onzeker, of dit aloud en hoogädelijk geslacht der Heeren van *Borsele* den naam aan die Heerlijkheid of Baronie gegeeven, of daarvan ontvangen hebbe, schoon het laatste als 't waarschijnelijkste voorkomt, aangezien men geene bewijzen vindt, dat het geslacht van leupold van swaben, die als de eerste Heer van borsele bekend staat, ooit dien naam gevoerd heeft. Integendeel vindt men gemeld, dat dirk de eerste, als Graaf van *Holland* en *Zeeland*, tot vergelding van de goede diensten, aan leupold, *Franken Soone*, heeft gegeeven het land van *Borssele*, waaronder waarschijnelijk begreepen is het geheele Eiland *Zuid-Beveland*, en dat

dat dus ook de eerste Heeren VAN BORSSELE tevens Heeren van *Zuid-Beveland*, en van deszelfs Hoofdstad *ter Goes* geweest zijn. De vermaarde DOUZA, die het geslacht van *van Borsfele* DOORLUCHTIG noemt, en zegt, *dat het naast den Graaf de eerste plaats bekleedde, en door adel en rijkdom aanzienlijk was*, heeft, op de valsche loftuitingen van sommige Chronijkschrijveren, die de gemelde LEUPOLD, wiens voorouderen men meent dat onder de *Sueven* een Vorstlijken rang bekleed hebben, en voor één van de Helden der Fabeleeuwe wilde doen doorgaan, volgens zijne gewoone wijze van schrijven, eenige aanmerkingen gemaakt, en heeft willen aantoonen, dat de afkomst van de Heeren VAN BORSSELE, van dien LEUPOLD, niet dan voor een harsenschim zou te houden zijn; om reden, dat, volgens zijn voorgeeven, de geslachtlijst zo gebrekkig zou zijn, dat tusschen den stamvader LEUPOLD, en zijnen opvolger, omtrent vier eeuwen zouden verloopen zijn. Dan, schoon dit zo ware, en men de nette volgorde der Heeren VAN BORSSELE, zedert den stamvader LEUPOLD, of om bepaalder te spreeken, van de Negende tot de Twaalfde Eeuwe, uit geene echte stukken bewijzen konde, zou daaruit dan moeten volgen dat het verhaal onwaarachtig is? Of dient men daarbij in aanmerkinge te neemen, dat de ongelukkige overstroomingen van het land van *Borsfele*, reeds van den jaare 1200 af, alles, wat den oudsten tak van VAN BORSSELE meest betrof, verduisterd en vernield hebben? Te meer, daar 'er nog ontegenzeggelijke bewijzen voor handen zijn, waardoor die afkomst gewettigd wordt. (Dit is eene aanmerking, ontleend uit de *Redenvoering van den Geleerden* J. W. TE WATER, *ter eere, en over de verdiensten des doorluchtigen geslachts van* VAN BORSSELE, mij gunstig ter hand gesteld door den Wel Ed. J. DE JONGE, Raadsheer te *Zierikzee*, enz. enz.) Door deze gifte dan, die men meent, dat in of kort na het jaar 863 geschied zij, ('t geen mijne gedachten van de aanstellinge des eersten Graafs, Ao. 863, bevestigt) is de Baronnie van *Borfele* aan het geslacht, dat dien naam als nog voert, gekomen, doch daar aan niet gebleeven. Want bij de verbeurdverklaaring der goederen van Heere FLORIS VAN BORSSELE, ter zaake zijner onderneeminge, om den dood van zijnen Heer Vader, WOLFAERT VAN BORSSELE, in den jaare 1298,

te *Delft* vermoord, te wreeken, is, bij gifte van Graaf JAN VAN HOLLAND, op Dingsdag na *St. Matthijsdag*, 1305, binnen *Dordrecht*, aan zijnen broeder Heer JAN VAN HENEGOUWEN, Heer van *Beaumont*, in 's broeders deeling gegeeven, al het goed, dat aan FLORIS VAN BORSSELE plagt te behooren, vóór dat hij het land verliet, het welk den Graaf bij vonnisse toegeweezen was. Van gemelden Heere VAN BEAUMONT, die hetzelve, met *Zuid-Beveland* en de Stad *Goes*, als een kwaad Leen bezat, is het, bij versterf zonder mànlijk ooir, weder in den Graaflijken boezem gekeerd, en daarin gebleeven tot in het jaar 1417, wanneer Vrouw JACOBA FILIPS VAN BORSSELE daarmede beleende. Deze, 1431, overleden zijnde, is het weder tot Vrouw JACOBA gekeerd, die 'er, den 15den Julij van dat jaar, weder mede beleende BOUDEWIJN en FLORIS VAN BORSSELE. Sedert dien tijd vindt men niets zekers, dan dat FRANK VAN BORSSELE, Graaf van *Oostervant*, *Borssele* bezeten heeft, en, in 1452, voor vier duizend vijfhonderd Klinkaarts, van Hertog FILIPS VAN BOURGONDIËN Octroi verkreeg, om bij testament te mogen beschikken over de Heerlijkheid van *Borssele*, mids dat zijn opvolger het wederom als een versterfelijk *Zeeuwsch* Leen zou moeten ontvangen; zonder welke voorwaarde, vermits gemelde Heer FRANK geene kinderen had, het weder aan den Graaf had moeten komen. FRANK vermaakte, uit krachte van dat Octroi, BORSSELE aan JASPER VAN KUILENBORG, die de zoon zijner zuster was; welke erfmaaking, door Hertog FILIPS, op den 20sten Mei 1472, werd goedgekeurd. Sedert dien tijd is de Baronnie van *Borssele*, met Vrouwe ISEBEAU VAN KUILENBORG, bij concessie van den 10den Julij 1501, gekomen aan het huis van *Luxemburg*, en daaruit, bij gebrek van kinderen, uit krachte van 't Octroi van Keizer KAREL, van 18 Julij 1553, bij testament aan het huis van *Lalain*, en daarin aan FILIPS VAN LALAIN, Graave van *Hoogstraaten*, op voorwaarde, dat, volgens de Keure van *Zeeland*, de Heerlijkheid bij hem, als een versterfelijk Leen, weder te leen zou ontvangen worden. Den 7den Januarij 1555 werd, ingevolge van dien, ANTHONIE VAN LALAIN daar mede verlijd, in wiens geslachte het gebleeven is tot in het jaar 1616, wanneer ANTHONIE VAN LALAIN, zoon van CHARLES, dezelve aan de Stad *Goes* verkocht; door welke

het,

I. *Joost van Borsselen*, ft
II. PIETER VAN BORSSELEN,
III. ADRIAAN VAN BORSSELEN
IV. *Jan van Borsselen*, getr
Ao. 1599, nalaatende
1. *Cornelia van Bor*
Simon Schotte.
2. *Anna van Borssel*
Heer *van der Ga*
3. *Jacobina van Bo*
4. *Magdalena van*
der Meijde, Bur
5. *Maria van Borsse*

PIETER VAN BORSSELEN *van*
werd met de Heerlijkhed
in 1577, verlijd. Na h
Ampten, overleed hij i
één zoon en drie dochte
I. PHILIPS VAN BORSSELEN *v*
II. *Petronella van Borsselen*
Pietersz van den Bran
dochter baarde.
III. *Anna van Borsselen van*
trad met *Jasper van V*
van Reinegom, welke tw
dochter baarde.
IV. *Maria van Borsselen v*
Karel Magnus, en de t

PHILIPS VAN BORSSELEN *van d*
met de Heerlijkheden v
ria de Laurin, en de
overleed den 10den Jan
1662, nalaatende:
I. PIETER VAN BORSSELEN *v*
II. *Anna Maria van Borss*
se, Ao. 1662.
III. *Augustina van Borsselen*
nog ongehuwd.
IV. *Maria Magdalena van*
gieuse te *Gend*.

SSELEN VAN BRIGDAMME.

BORSSELEN, Ridder, zoon van *Wolphert* en , (zie col. 4.) Heer van *Brigdamme*, *Soute-* *Koudekerke* in *Sandijk*, en van *Cleversker-* uwde met *Jenne van Sevenbergen*, uit den an *Strijen*, waarbij hij naliet:
van Borsselen.
van Borsselen, trouwde in *Vlaanderen* met *ia van de Walle.*
T VAN BORSSELEN, die volgt.
VAN BORSSELEN, volgt mede, op col. 11.
an of *Hendrik*, gezegt *Wisse*, was Ridder, f 1352.

VAN BORSSELEN, Ridder, Heer van *Brigdam-* nz. had ter vrouwe *Maria van Arnemuiden*, ij hij verwekte:
S VAN BORSSELEN, die volgt.
van Borsselen, Heer van *Souburg*, getrouwd *Anna van Domburg*, waarbij hij verwekte:
1. *Floris van Borsselen*, die ter vrouw had eene dochter van *Willem Souts*, Heer van *Weldamme*, waarbij hij verwekte eene dochter, genaamd
Maria.
2. *Bouwen van Borsselen*, jong gestorven.

VAN BORSSELEN, Ridder, Heer van *Brigdamme*, *eland*, enz. trouwde met *Beatrix van Dom-* of *Koudekerke*, leefde nog in 1390, en liet:

s van Borsselen, stierf ongeh. te *Jeruzalem.*
T VAN BORSSELEN, die volgt.
ewig van Borsselen, trouwde eerst, Ao. 1399, et *Adriaan Heenvliet*, Ridder, die overleed 1402; arna met *Wolpherd van Borsselen*, en stierf zonder kinderen.

, is afkom-
Hertog van
w zoude
, dochter
oth, Ko-
uit welk
voortgeko-

Prins van

Oostenrijk.
ven, de
van Bors-
de zoonen
Lippold,
an heeft
ving van
nnen, in
ehouden
est van
uid-Be-
leren in
s onze-
dit ge-

Floris, de ag[…]
len, die ook […]
de takken, […]
en *Zeeland* v[…]
die, Ao. 116[…]
Noord-Beveld […]
dijken. Hij h[…]
N. N. na: […]
1. Wolph[e]rt, […]
2. *Agnes*, getro[…]
Pot, verslage[…]
de Friezen, […]
3. *Boudewijn va*[…]
Heer van *Br*[…]

Wolphert, de […]
Borsselen, in […]
was een zeer […]
liet na vijf kin[…]
1. Frank, die […]
2. Wolphert, vo[…]
3. *Floris van B*[…]
in het jaar 1[…]
4. *Pieter van B*[…]
Ao. 1263.
5. *Sophia van* […]
van *der Gou*[…]
Jan van R[…]
Roermont en […]
zonder kinder[…]

Frank, de tiende […]
len, Monster en […]
en heeft nagelat[…]
1. Wolphert, di[…]
2. Frank *, volg[…]
3. *Hadewich van* […]
man had *Danie*[…]
Ridder, verm[…]
1341. Zij hee[…]
deren nagelaten.

Borsse[…] […]erken[…] […]emus[…] […]en […] […]e v[…] […]aita v[…] […]na hij […]sse, g[…] […]ve v[…] […]e 74. […]Hem[…] […]ree b[…] G[…] van […]st-elle […]deerst […]gmd […]en […]ta […]Ma[…] […]rou eers[…] […]Loak va[…] […]n noir, […]n, twe[…] […]mealra […]ast van […]aleljuw […]emeft n[…] […]ors, […]elen, […]orsse gehu[…]

het, op den 8sten Maart 1750, weder verkocht is aan zijne Excellentie Jonkheer JAN VAN BORSSELE; (van wien hierna zal gesprooken worden) door welke koop de Baronnie van *Borsselen* dan weder gekeerd is in den boezem van derzelver aloude bezitteren.

Na de laatste overstrooming, in het jaar 1532, is deze Heerlijkheid door de zee overdekt gebleeven, tot in het jaar 1616; wanneer dezelve, zo als wij gezegd hebben, door koop de eigendom der Stad *Goes* was geworden, (betaalende aan Prins MAURITS, voor afstand van zijnen eisch en recht, dat hij op de Heerlijkheid meende te hebben, voor ééns de somma van twee-en-dertig duizend guldens,) die dezelve weder deed bedijken. In het jaar 1747 telde men 'er honderd en drie huizen, wordende de grootte bevonden te zijn, met de *Vroonen*, 2896 Gemeten en 289 Roeden schotbaar land. Zij heeft ook haare Leenmannen, waardoor de Tienden, onder dezelven geleegen, verkocht zijnde, moeten geleverd worden. De Waterstaat van de Heerlijkheid *Borssele* wordt bestuurd door den Dijkgraaf, en drie Gezwoorenen, waarover twee Heeren tot Opperdirecteuren gesteld zijn. De waterpenningen bedraagen tegenwoordig twaalf schellingen, en zijn 'er doorgaans zwaar, wegens de menigvuldige grondbraaken en vallen, om welke te verminderen men reeds verscheidene groote afsnijdingen en inlagen in dezen Polder gemaakt heeft.

BORSSELE, weleer een voornaame Stad op het Eiland van dien naam, welke, met den watervloed, op den 2den November des jaars 1532, door de golven ingeslokt werd. REIGERSBERGEN, die in dien tijd leefde, schreef 'er dit van: „ In *Borsselen* overvloei-
„ den ook de zes Dorpen, die 's jaars te vooren, bevarst- en
„ bedijkt geworden waren, en is zedert (Godt betere 't) als *Zuid-*
„ *Beveland*, in de oostwateringe blijven drijvende." En wederom: „ In het jaar 1530 innundeerden de zes parochiën van de
„ oudste Polders van *Borsselen*, welk land hier voormaals een
„ van de oudste en meeste Eilanden in *Zeeland* geweest heeft,
„ en bedijkt was, aan *Zuid-Beveland*, als: *Monster*, *St. Ca-*
„ *tharinen*, *Oostkerke*, *Westkerke*, *Wolphaartsdijk* en *den*
„ *Devik*, waarin hier voormaals de Heeren *van Borssele* hun

„ gewoon verblijf gehad hebben: maar in het jaar 1531, in den „ zomer, werden ze weder bedijkt, die in 1532 weder geinun- „ deerd zijn geworden, en zijn nog drijvende," naamlijk 1550, toen hij zijn *Chronijk van Zeeland* schreef.

BORSSELE, onder de edele geslachten van *Zeeland*, altoos bekend geweest als het voornaamste, 't welk, zo als wij gezegd hebben, naast de Graaven de meeste goederen in eigendom bezat. De voornaamsten daarvan zullen wij hier opnoemen. In oude brieven en bescheiden vindt men dat Heer WOLFAART VAN BORSSELE de Heerlijkheid van *ter Veer* en *Zandijk*, in 't jaar 1282, in vollen eigendom, aan Vrouwe BEATRIX, Gravinne van *Holland*, overgaf, en wel om de volgende reden. Omtrent het jaar 1280 had FLORIS DE VIJFDE deze landstreek van *ter Veer*, zijnde toen niet meer dan een buurt van arme Visschers, verkocht aan Heer WOLFAART DEN EERSTEN, den eerstbekenden Heer van *Borssele*, als ook aan zijne vrouw SEBELIE. IJverig vielen zij aan het bedijken van dezen Polder, en bouwden 'er het sterke huis *Zandenburg*, tot hun verblijf. Staande den arbeid herinnerden zij zig, dat zij het alleenlijk als een kwaad Leen bezaten: zulks het, bij gebrek van manlijke erfgenaamen, weder aan den Graaf vervallen moest, en 'er hunne vrouwlijke erfgenaamen van ontzet zouden zijn. Dus poogden zij 't van gemelden Graaf FLORIS als een goed onsterfelijk Leen te bekomen; dan, dit kon, volgens de gewoonte van dien tijd, niet geschieden, ten ware de leenbezitter zijn kwaad Leen aan den Graave of Gravin overgaf, die het dan, als 't hem of haar behaagde, den schenker weder als een goed onsterfelijk Leen opdroeg, zo als het, in dat geval, met de Heerlijkheden van *ter Veer* en *Zandijk* gebeurde. Heer WOLFAART, gelijk bekend is, naderhand, met eenige andere *Zeeuwsche* Edelen, de wapenen tegen FLORIS DEN VIJFDEN opvattende, werd, na geslagen te zijn, in 't jaar 1288 gebannen. Weder in genade aangenomen zijnde, naamlijk na den bewusten moord van den Graaf, maakte hij het nog slimmer; want zijn gezach, staande de jongheid en onnozelheid van Graaf JAN, misbruikende, en de andere Heeren misleidende, maatigde hij zig de voogdij van den jongen Graaf geheel aan: waardoor hij bij veelen in haat kwam, doordien hij

hij zig niet ontrag, de privilegiën, en zonderlijk die van *Holland*, te verachten, en dus genoegzaam geheel den meester speelde. Ten loon daar van werd hij, te *Delft*, op een wreede wijze omgebragt; doch hoe zulks eigenlijk geschiedde, wordt verschillend verhaald: deeze zegt dat hij boven van een huis, geene dat hij uit een venster gesmeeten werd: ik voor mij zou liefst stemmen met hun, die de woedende Gemeente ten huize doen indringen, en hem daar binnen geweldadig om 't leven brengen. Van welke gedachten de dichter J. FOKKE, in zijn Treurspel, *Wolfaart van Borsselè*, ten naasten bij ook geweest is, daar deze hem naar buiten sleepen, en vervolgens laat ombrengen. Doch VAN DEN BOS, in zijn *Treurtoneel der Doorluchtige Mannen*, stemt met hun, die hem ten venster doen uitwerpen. Men leeze daarin zijne bedrijven omstandig, I. Deel, bl. 193—291.

Zijn zoon, Heer WOLFAART DE TWEEDE, sneuvelde, naar men meent, in den jaare 1345, in eenen slag tegen de *Oost-Friezen*. WOLFAART DE DERDE van dien naam, Heer van *Kampveeren*, *Zandenburg*, *Zandtdijk*, *Kleverskerk*, enz. had ter Vrouwe MARGARETHA VAN ARNEMUIDEN, die hem baarde HENDRIK DEN EERSTEN, erfgenaam van zijns vaders Heerlijkheden. Door hem werd, in 1368, *Kampveere* met eenen muur omringd, en de Vest van 's Heeren poort, aan de landzijde, tot de Zanddijker poort gemaakt; waarvan de kosten, in dien tijd, twee honderd ponden Vlaams en agt-en-veertig schilden bedraagen hebben. REIGERSBERG zegt dat hij ongehuwd overleed; maar BOXHORN verzekert dat hij twee vrouwen gehad heeft; de eerste uit het huis van *Ellewoutsdijk*, waarbij hij zou verwekt hebben WOLFAART DEN VIERDEN; en tot de tweede MARGARETHA VAN NIJENRODE, die hem baarde CATHARINA, gehuwd aan ALARD POUQUIS. Het zij dit waar of onwaar zij, zeker is het dat WOLFAART DE VIERDE zijn opvolger geweest is. HENDRIK, broeder van WOLFAART DEN DERDEN, had ter vrouwe HADEWICH, vrouwe *van der Capelle*, en dochter van Heere KLAAS VAN BRIGDAMME, en gewan, bij MARIA VAN ARNEMUIDEN, MARGARETHA VAN DER CAPELLE; hij overleed 1409, nalaatende, behalven zijne andere kinderen, HENDRIK DEN TWEEDEN, Graaf van *Grand Pree*, Heer van *ter Veer*, *Vlissinge*, *Westcapelle*, *Domburg*. Deze was Ridder van *'t Gulde Vlies*, Admiraal

mal ter zee in dienst van den Koning van *Frankrijk*, en Hofmeester van *Holland*. Hij stierf 1474. Zijne vrouw was JANNE VAN HALEWIJN, Vrouwe van *Heemsrode*, en dochter van HALEWIJN, Heer van *Heemsrode*; hij liet (behalven twee bastaartzoonen, PAULUS en WOLFAART) na, WOLFAART DEN VIJFDEN, Graaf, van *Grand Pree*, *Bouchain*, erfgenaam van zijne goederen; deze was mede Ridder van *'t Gulde Vlies*. Deszelfs eerste Vrouw was MARIA STUART, dochter van JACOB DEN EERSTEN, Koning van *Schotland*, waarbij hij verwekte eenen zoon, KAREL, die jong overleed. Na haar overlijden trad hij weder in den echt met CHARLOTTA VAN BOURBON *van Montpensier*, gestorven 1487, nalatende een eenige dochter, ANNA VAN BORSSELE, Vrouwe van *ter Veer*, enz. die ten man kreeg PHILIPS VAN BOURGONDIEN, zoon van ANTONIE, bijgenaamd *de groote Bastaart*. Na dat deze, 1448, gestorven was, hertrouwde zij met LODEWIJK VAN MONTFOORT, die, even als PHILIPS voorheen, in 't jaar 1503 gehuldig werd tot Heer van *ter Veer*; hij overleed 1505. Zijne vrouw ANNA volgde hem op. ERASMUS roemt haar zonderlinge deugdzaamheid en verstand. Op haaren raad hebben beide haare mannen de Stad *ter Veer*, zo in gebouwen als muuren en vesten, zeer verbeterd. De zoon van haar eerste bed, ANTHONIE VAN BOURGONDIEN, werd na haar, 1519, Heer van *ter Veer*, en stierf 1540, nalatende, uit zijn huwelijk met Vrouwe ANNA VAN BERGEN, behalven meer andere kinderen, MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIEN, Heer van *ter Veer*, enz. Deze stond in zulk eene blaakende gunst bij de *Zeeuwen*, dat zij alles op hem lieten berusten, en bij Keizer KAREL DEN VIJFDEN, dat deze, ter zijner eere (1555) de Stad *ter Veer* tot een Marquisaat verhefte. Bij zijn overlijden, (1558) zonder kinderen, benoemde hij tot zijnen erfgenaam, MAXIMILIAAN DE HENIN, die de tweede Zoon was van JOHAN DE HENIN, Heere van *Bosfu*, en van ANNA VAN BOURGONDIEN, oudste zuster van MAXIMILIAAN. Zeer bedroefd waren de *Zeeuwen* over den dood van MAXIMILIAAN; en 'er wordt gezegd, dat weinige Heeren zo langen tijd en zo opreckt betreurd zijn geworden. Toen hij, in het jaar vóór zijnen dood, op den 2den Februarij, de Magistraat van *ter Veer*, in persoon, den eed afnam, maakte hij hun bij testament zijnen grooten verguldeu kop, afkomstig van

de

de Graaven van *Buuren*, waarop de gevangenis van Hertog JAN FREDRIK VAN SAXEN afgebeeld stond, op voorwaarde, dat hij, zo lang hij leefde, denzelven gebruiken zou. Zijne vrouw was LOUISA VAN CROIJ. Van hem wordt nog gemeld, dat zijne verheffing tot Marquis van *ter Veere* de kanker voor zijne middelen was. Het is den kenneren van onze Landsgeschiedenisfen bewust, dat Keizer KAREL, op aanrading zijner *Spanjaarden*, de Edelen, op eene listige wijze, met hooge en aanzienlijke tijtels begiftigde, voorziende dat zo zij den rang en verteering naar de tijtels schikken, zij zig zelven zouden uitputten; 't geen de gemaklijkste weg was om hun onder 't juk te brengen. Ook dit wedervoer MAXIMILIAAN, die, overeenkomstig zijnen tijtel, met alle pracht zijnen staat onderhield, en zig daardoor zo diep in schulden wikkelde, dat, na zijn overlijden, zijne schuldeischers geduurig op de verkooping zijner goederen aanhielden, om daardoor aan hun geld te komen. De verkooping geschiedde dan ook eindelijk, met toestemminge van den Grooten Raad van *Mechelen*; in het jaar 1567 werd het Marquisaat van *ter Veer*, met alle ap- en dependentien, verkocht voor 222000 guldens; waarvan de kooper was PHILIPS DE TWEEDE, Koning van *Spanje*, Graaf van *Holland*. Dus werd dan MAXIMILIAAN DE HENIN, die, wegens zijne jongheid, onder de voogdij stond van zijnen vader JOHAN DE HENIN, Heer of Graaf van *Bossu*, verstoken van de aan hem gemaakte erfenisse, vermits dezelve door koop aan den gezegden eigenaar kwam. Doch die koop, door den oorlog, geen stand grijpende, werd *ter Veer*, in het jaar 1581, andermaal door den Hove van *Holland* verkocht, voor een somme van 24100 guldens, volgens VAN LEEUWEN, doch dat verkeerd gesteld is, vermits het, volgens BOXHORN, SMALLEGANGE, enz. 74100 guldens is, zijnde toen de koper WILLEM DE EERSTEN, Prins van *Oranje*.

Het verder berigt van dit zo oud als adelijk geslacht, dat zig in verscheidene takken verspreid heeft, als: *Borsfele van Baersdorp*, *van Cleven* of *Weldamme*, *van Brigdamme*, *van Cortegeen*, *van der Hooge*, *van Laterdaale*, *St. Maertensdijk*, *van Sandijk*, *van Schellag*, *Spreeuwenstein*, *ter Veere*, *Weldamme* of *Clevendamme van Zuilen*, spaaren wij tot dat ons de Tafels daarvan zullen ter hand gesteld zijn. Den weetgraagen Lee-

Leezer wijzen wij intusschen naar *het Hoog Adelijk* en *Adelrijk Zeeland* van den geleerden en naauwkeurigen TE WATER, waarin hij ook de onderscheidene wapenen van de meesten van hun zal vinden. Alleenlijk zullen wij nog eenige bijzonderheden van deze of geene beroemde mannen, uit dit geslacht voortgekomen, hier doen volgen.

BORSSELE, (*Hendrik*, *Wolfaart de Vijfde* en *Anna van*) deze hebben wij den Leezer, in het voorgaanden reeds doen kennen.

BORSSELE, (*Frank van*) was Graaf van *Oostervand*, Heer van *Zuid Beveland*, *Zuilen*, *St. Maartensdijk*, *Evervijk*, *Voorn*, *Hoogstraaten*, enz. Ridder van *'t Gulde Vlies*, uit naame van PHILIPS DEN GOEDEN, Hertog van *Bourgondien*, in het jaar 1428, aangesteld tot Stadhouder van *Holland* en *Zeeland*; zijnde een Heer van overschoone gestalte, groote dapperheid en krijgskunde; vrolijk van aart, aangenaam in den omgang, magtig in rijkdom; en milddaadig jegens ieder. Kortom, een man, door deze talenten, en zelfs wegens zijne afkomste, de ongelukkige Graavin JACOBA VAN BEIJEREN ten egtgenoot overwaardig. Geen wonder dan, dat zij, die altoos ongelukkig geweest was, en bijzonderlijk in het huwelijk, op hem verliefde, en heimelijk met hem trouwde; waar bij kwam de schaarsheid van middelen om te bestaan, waarin hij haar blijmoedig ondersteunde. Zie hier des aangaande een bewijs. Haare moeder MARGARETHA zond haar, in het jaar 1432, eenige schoone paarden en kleinodiën; welk geschenk zij met een tegengeschenk wilde vergelden; des verzocht zij, aan eenige voornaame Heeren, een maatige som op rente, maar stiet overal het hoofd. Door WILLEM DE BEIJ, haaren Stalmeester, of, zo anderen hem noemen, GERARD VAN GODELIN, werd haar geraaden, de zaak aan den Heer VAN BORSSELE, befaamd door zijne edelmoedigheid, voor te dragen. Dan, bij haar kwam in overweeginge, dat FRANK altoos haar partij geweest was; doch de nood drijft somtijds iemand tot zijn bitterlten vijand: en zo ging het ook met haar. BORSSELE bevond zig ten dien tijde in *'s Hage*; zij ontbood hem twee of driemaalen, zonder de zaak te durven melden, telkens iets anders ter baane brengende. BORS-

SE-

sele meende dat de Gravin met hem spottede, schoon hij in haare houding eenige verlegenheid ondekte. Hij deed 'er bij den Stalmeester onderzoek na, en deze openbaarde hem het geheim. Zo dra hij dit verstaan had, gaf hij de beij ten eersten zijnen sleutel, om zo veel gelds uit zijnen kist te haalen, als de Graavin benoodigd was. Meer dan eens ondersteunde hij haar sedert op die wijze. Geen wonder dan, zeg ik, dat een man als hij in de gunst geraakte van een schoone jonge weduwe, reeds driemaal ongelukkig getrouwd. Al ware zij in 't geheel van geenen minzieken aart geweest, hadde het nog geene verwondering gebaard. Jacoba, ingenomen door zijne handelwijze, niet ongeneegen tot minnehandelingen, en verzot op zijn persoon, deed hem nu en dan ten maaltijde noodigen; waarin borssele ook niet nalaatig was, bevlijtigende zig om haar gemoed, wezenlijk door wederwaardigheden overstelpt, met vrolijke gesprekken te vermaaken; waartoe het afzijn van den Hertog van *Bourgondien* hem te ruimer gelegenheid gaf; zo dat, om zo te spreeken, de genegenheid en de gelegenheid elkander de hand boden, om de Graavin, nu heftig op hem verliefd, in dit opzicht gelukkig te maaken. Men zegt dat vrouwen van haaren rang, in dergelijke gevallen, genoodzaakt zijn, den eersten stap te doen, om dat anders niemand tot denzelven durft besluiten. Jacoba haare gedaane belofte aan philips in den wind slaande, verklaarde dan aan borssele, dat hij haar oneindig veel verpligt had, en dat zij niets had ter vergeldinge, dan haar persoon. Uit hoofde, echter, van de belofte of het verbond met philips, moest het huwelijk, dat spoedig tusschen hun beide geslooten was, in het geheim geschieden.

Zaaken van dezen aart zelden lang verhoolen blijvende, kon het ook niet anders wezen, of philips moest wel spoedig van dit huwelijk onderricht worden; hij kwam daarop naar *Holland*, doch veinsde nergens van te weeten. De jonggetrouwden dachten aanhang genoeg te zullen vinden, om 'er hem buiten te houden; dan, zijne magt was te geducht, en zijn aanhang te groot: dus vonden zij zig bedrogen. 't Geen hun het meeste kwaad deed, was, dat de Edelen, borssele zijn geluk en aanstaande grootheid benijdende, zig liever aan den *Bourgondiër* onderwerpen, dan een huns gelijken boven zig wilden zien. Philips in

den

den *Haag* komende, speelde nog den geveinsde, en noodigde zijnen Stadhouder ten maaltijde. Hij was niet verscheenen, of de Hertog deed hem, met een vaartuig, door *Delft*, *Rotterdam* en *Dordrecht*, naar het Kasteel van *Ruppelmonde* brengen. Daar zijn 'er die zeggen, dat de wangunst zijner vrienden zo verre ging, dat zij den Hertog geene rust lieten, voor hij een doodvonnis tegen BORSSELE getekend had. Andere zeggen, dat PHILIPS, alleenlijk door een staat- of heerschzuchtigen list, slechts deed uitstrooijen, dat BORSSELE met de dood gestraft zou worden, om JACOBA te beweegen om afstand van het Graafschap te doen. Het zij hoe 't wil, het vonnis des doods werd met eenen brief aan den Slotvoogd van *Ruppelmonde* gezonden; die, toen hij het ontving, met zijnen gevangene in 't bord zat te speelen. Zijne vriendschap spoorde hem aan, de zaak verborgen te houden; doch BORSSELE zijne onsteltenis bemerkende, dwong hem, zijnen last te openbaaren; waarop de Slotvoogd hem den brief in handen gaf. BORSSELE borst in deze woorden uit: *Zo heeft dan eindelijk de bitterheid mijner vijanden's Vorsten goedheid overwonnen!* De goedheid van den Gouverneur ging nog verder; hij verborg BORSSELE in een onderaardsch gat, verspreidde alomme het gerucht van zijnen dood, en ging zelfs naar *'s Hage*, om den Hertog de tijding daar van te brengen. Bij zijne verschijning herdacht PHILIPS, wat hij bevolen had, en riep uit: *Helaas! wat heb ik bestaan!* De Slotvoogd wierp zig voor hem neder, en bad om genade; PHILIPS zeide: *Gij hebt uwen last volbragt en geene genade van doen*; waarop hem de zaak geopenbaard werd, die hem zeer verheugde.

Men denke hoe JACOBA, op het eerste gerucht van 't gevangen neemen van VAN BORSSELE, te moede was; zij zeilde, met eenige schepen en manschap, naar *Ruppelmonde*, om, het kostte wat het wilde, hem te verlossen. PHILIPS volgde haar; zij eischte volslagen bewijs, of BORSSELE leevende dan dood was, en begeerde ten bewijze van het eerste, hem te zien en te spreeken. De Hertog was haar ten wille, deed BORSSELE aan één der vensteren ten voorschijn brengen, en de beide gelieven spraken elkander; staande hij aan het venster, en zij op het schip. Dan, naauwlijks had zij eenige woorden gesproken, of zij stapte van het

vaar-

FRANK VAN BORSSELEN LEEST ZIJN DOODVONNIS.

vaartuig aan land, om met haaren oom in onderhandelinge te treeden; doch deze weigerde BORSSELE te ontslaan, ten ware zij alle haare rechten op *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland* aan hem afstond. Hiertoe behoefde zij zig niet lang te bedenken; al het gezach reeds kwijt zijnde, stond zij niets te verliezen, dan alleenlijk den blooten tijtel. Dus waren zij beiden spoedig gereed tot het ontwerpen der voorwaarden, waarop de afstand zou geschieden. JACOBA bedong, en 't werd haar toegestaan, dat de kinderen, uit dit huwelijk voortkomende, erfgenaamen der landen zijn zouden, en ook dat zij, na den dood des Hertogs, weder in het bezit zouden komen. FRANK werd tot Graaf van *Oostervant* verklaard; en JACOBA behield de landen van *Voorne*, *Zuid-Beveland*, *Thoole*, *Leerdam*, *Lede* en *Schoonderwoerd*, met alle de tollen van *Holland* en *Zeeland*. BORSSELE werd, in het eerst daarop volgende Kapittel, tot Ridder van het *Gulde Vlies* aangesteld, en met het ampt van Opperhoutvester van *Holland* begiftigd. Hij nam, met zijne Gemalinne, zijne wooning op het Huis te *Teilingen*. De aanstelling van VAN BORSSELE tot Opperhoutvester geschiedde den 23sten Maart 1433; en den 25sten van de maand April werd JACOBA mede verklaard tot Opperhoutvesterinne en Duinbewaarster. Zij waren, even te vooren, te *St. Martensdijk* in *Zeeland*, openlijk getrouwd. De eenigste smart, die de ongelukkige JACOBA nu nog kwelde, was dat zij bij BORSSELE, zo wel als bij haare voorige mannen, onvruchtbaar was, en dus verstooken bleef van de hoop, van haar kroost ooit weder in 't bezit haarer landen te zien. Men wil dat dit haar eene Teering veroorzaakte, waaraan zij, op den 8sten October 1436, overleed. Bij haare huwelijksvoorwaarde had zij, aan haaren beminden BORSSELE, afgestaan de Heerlijkheid van *Oost-* en *West-Voorne*, met de Steden *Briel* en *Goedereede*, benevens de Heerlijkheid *Borsfele*, *bewester Vlifzode*, *in rechter Duivarien*; en de lijftochten. Dan, *Voorne* haar alleenlijk voor haar leven afgestaan zijnde, was die gift, zonder bewilliging van den Hertog, vruchteloos; doch deze zijn oogmerk bereikt hebbende, en tot het bezit der Graafschappen gekomen zijnde, maakte daarin weinig zwarigheids, bevestigende dezelve een jaar voor haaren dood. In de hier bedoelde huwelijksvoorwaarde had

JACOBA zig van verfcheidene uitdrukkingen en bewoordingen bediend, die haare liefde tot BORSSELE ten duidelijkften te kennen gaven: noemende hem haaren *lieve ende zeer gheminde ghefelle;* en maakende hem den lijftocht, *omme fonderlinge liefde, rechte minne en volcommene gunften, die wij* (zegt zij) *met alle onfer herten dragen ende hebben tot onfen lieve ende zeer gheminden ghefelle, ende wetachtigen beddegenote, Heeren Francken van Borsfelen, Grave van Oostervant.*

Vóór haar overlijden had de Hertog, die hem mede beminde, bij opene brieven van den 21ften April, hem het ampt van Opperhoutvester, voor zijn leven, opgedragen, met magt om, alleenlijk op zijnen naam en eigen gezach, zodanige nieuwe wetten omtrent de Houtvesterij te mogen uitgeeven, als hij zou geraaden vinden. De eerfte aanftelling van den 23ften Maart 1433, volgens den ftijl van den Hove, was gefchied op een wedde van LXX Nobelen jaars; mids betaalende alle Officiers van de wildernisfen. De voorige Houtvester, de Heer *van ter Veer*, had ook betaald, in handen van ADRIAAN VAN WOUDT en DIRK VAN SWIETEN, de fomme van veertien honderd goede goude *Wilhelmus Schilden*, en veertien honderd *Franfche* Kroonen, elke Kroon te betaalen met één *Wilhelmus Schild*, ende drie *Philips Cromftierten.* Dan, bij de laatstgemelde gifte werd de fchuld van gemelde Schilden en Kroonen, waarvoor JACOBA zig bij gemelden Heere *van ter Veere* aanfpraaklijk gefteld had, vernietigd; blijvende hij alleenlijk gehouden tot de levering *van Fefanen ende Conynen, aan den Grave van Holland wefende, ook mede aan die van de Rade, en de andere naar gewoonte.* Hij werd, kort daarna, nog ontheven van het doen van rekening, van boete en breuken; wordende hem vergund, dat alles ten eigen profijte te houden; van welke voorrechten hij bezitter bleef tot aan zijnen dood, die voorviel den 19den November 1470. Hij werd begraaven te *St. Maartensdijk*, nalatende eenen natuurlijken zoon, die in huwelijk trad met BARBERA, dochter uit den huize van *Wasfenaar.* Zijne meefte goederen kwamen aan zijne zuster ELEONORA VAN BORSSELE.

Zie van hem REIGERSBERG; SMALLEGANGE; BOXHORN; SCHRIVERIUS; VOSSIUS; MERULA, *over de Wildernisfen;* BALEN en BLEISWIJK.

BORS-

BORSSELE, (*Jan van*) die mede uit dit aanzienlijk geslacht gesprooten is, was, in 't jaar 1516, Hoogleeraar te *Leuven*, en, 1519, Deken van 't Kollegie te *Zandenberg* of *ter Veere*. Vermoedelijk is hij te *Middelburg* geboren. GOUDHOEVEN en anderen stellen hem onder de Geleerden van *Zeeland*.

BORSSELE, (*Wolfardus van*) of *Borsalus*, zo als BOXHORN hem noemt, heeft verscheidene gedichten aan C. MUSIUS geschreeven.

BORSSELE, (*Philebert* of *Philip van*) is geweest Burgemeester van *Tholen*, en daarna, in 1615, Rentmeester van *Zierickzee* en *Beooster Schelde*, alwaar hij, den 27sten Junij 1627, overleed. Uit veele geschriften, onder anderen de *Zeeuwsche Nagtegaal*, een vers voor MERULA's *Traktaat over de Wildernissen*, is te zien dat hij een beminnaar der wetenschappen, en ook van de Dichtkunst was.

BORSSELE *van der Hooge*, (*Pieter Jansz. van*) werd, in het jaar 1570, geteld onder de Edelen en Ridderschap van *Zeeland*. Hij was Heer van der *Hooge* en *Cleverskerke*. In het jaare 1589 werd hij Rentmeester van *Bewester Schelde*, en, op den 11den Maart van dat jaar, afgevaardigd in de Staaten van *Walcheren*. Door hem is geschreeven een Traktaat *van de geestelijke en waereldlijke Leenen*.

BORSSELE, (*Jacob van*) oudste zoon van Heere JOOST VAN BORSSELE en van CORNELIA VAN DER DUSSEN. Hij was Heer in *Cleverskerke*, en van *Geldermalsum*; had, in den jaare 1651, zitting in de vergaderinge der Edelen van *Zeeland*, en werd, van wegen die Provintie, gecommitteerd in den Raad van Staaten. Zijne vrouw was MARIA, dochter van Heer PHILIP VAN VARIK, uit *Gelderland*. Zijne kinderen waren: I. JUSTINA, geboren 1654, en gehuwd met DIRK, Baron van *Brakel*, die naliet vijf zoonen en ééne dochter; II. ADRIAAN; III. PHILIP JACOB; alle welken hier volgen.

BORSSELE, (*Adriaan van*) oudste zoon van Heer JACOB VAN BORSSELE VAN DER HOOGE, en broeder van den hier na te noemenen

nen Heere PHILIP JACOB. Deze werd, na den dood van zijnen Heer Vader, in het jaar 1658, Heer van *Geldermalſum*, en, in 1677, Edelman van Prins WILLEM DEN DERDEN *van Oranje*; welken Vorst hij ook in alle zijne togten, tot in den jaare 1691, verzelde. Eenige jaaren te vooren was hij reeds Schepen en Raad der Stad *Vlisſingen*, en, in 1686, wegens die Stad gecommitteerde in de Rekenkamer der Staaten van *Zeeland*. In 1692 werd hij afgevaardigd in den Raad van Staaten, als mede van 1693 tot 1708; en in 1685 naar *Engeland* gezonden, ter bemiddelinge der geſchillen met de *Engelſche* Maatſchappij. Daarna werd hij, van den Raad van Staaten, gevolmagtigd als Gedeputeerdete velde; en in 1714 bevond hij zig, als één der afgevaardigden van de Staaten, op het Congres te *Antwerpen*.

In het jaar 1696 had hij zig in den echt begeeven met Jonkvrouwe GEERTRUID VAN WELDEREN, dochter van BERNARD, Baron van *Welderen*, waarbij hij verwekte tien zoonen en vijf dochters, van welken hem overleefd hebben, WILLEM HENRIK, MARIA CATHARINA, JUSTINA GEERTRUID, JAN, JACOBA, ELEONORA en PHILIP JACOB. Heer ADRIAAN overleed in '*s Hage*, den 29ſten April 1728.

BORSSELE, (*Philip Jacob van*) mede uit het geſlacht van VAN BORSSELE VAN DER HOOGE, Heer van *Voorhoute*, Raad en Rentmeeſter Generaal der Domeinen van *Braband*, benevens andere Heeren, in 1663, afgevaardigd aan den Bisſchop van *Munſter*. Ao. 1697 werd hij Raad der Stad *Middelburg*, en in 1712, als Extraordinair Ambasſadeur, gezonden aan Koninginne ANNA. Drie jaaren daarna werd hij bekleed met de waardigheid van Gewoonen Afgezant der Staaten, aan het Hof van Koning GEORGE DEN EERSTEN, en ook gevolmagtigd om dien Vorst met deszelfs komſte tot den throon geluk te wenſchen. Hij hield aldaar zijn verblijf tot den jaare 1723, en kwam vandaar te rug, met den roem van een bekwaam Staatsman te zijn. Door de Staaten van *Zeeland* werd hij, in het jaar 1728, aangeſteld tot Gedeputeerde in de Vergaderinge der Staaten Generaal; welken aanzienlijken post hij bekleed heeft tot aan zijnen dood, die voorviel op den 5den Maart 1735. Hij werd begraven te *Geldermalſum*.

In het jaar 1701 had zijn Hoog Edele zig in den echt begeeven

ven met Jonkvrouwe MARIA ELISABETH VAN STRIJEN, dochter van den Heere Mr. QUIRIJN VAN STRIJEN, Prefident in het Hof van *Braband*, bij wien hij éénen zoon, die jong geftorven is, verwekt heeft.

BORSSELE, (*Jonker Jan*, Vrijheer van) een der zoonen van de Hoog Edelen Heeren ADRIAAN VAN BORSSELE EN TER HOOGE. Na dat, in het jaar 1747, aan wijlen Zijne Hoogheid den Prinfe van *Oranje*, WILLEM DEN VIERDEN, het Stadhouderfchap opgedragen was, werd hem, in de Provintie *Zeeland*, het recht van eerften Edele, op de gebruikelijke voorwaarde, mede opgedragen, doch onder dit beding, dat 's Prinfen perfoon als Eerfte Edele zou verbeeld worden, door perfoonen, den Staaten aangenaam, in *Zeeland* geboren en behoorelijk gegoed, van den waren Hervormden Godsdienst en geene Krijgsampten bekleedende. Aan deze voorwaarde werd eerlang door gemelden Heere Prinfe voldaan, verkiezende den perfoon, van wien wij hier gewag maaken, en waarin alle de gemelde hoedanigheden, in den volften zin, gevonden werden. In het volgende jaar werd deze Eerfte Edele van *Zeeland*, van wegen de Algemeene Staaten, afgevaardigd, als Minister tot de aanftaande vredehandeling te *Aaken*; welke handeling Zijn Hoog Edele dan ook tot ftand hielp brengen. Zijne Gemalinne was de Hoog Wel Geborene VROUW ANNA MARGARETHA ELISABETH CONINCK, Vrouwe van *Ruthem van de Lemhove*, van *St. Pieterdamme*, enz. Die den lof, welken zijne Excellentie verdient, begeert te kennen,

zie de reedsgemelde redenvoering van den Heere W. TE WATER, en verder over dit geflachte den zelfden Schrijver, benevens REIGERSBERG, GOUDHOUVE, VAN LEEUWEN, BOXHORN, SMALLEGANGE, *Vaderl. Historie*, en meer anderen.

BORSSELE, (*'t Huis te* of *van*) plagt weleer te ftaan aan de zijde van *'t Voorhout*, een weinig voorbij de Kloosterkerk in *'s Gravenhage*; doch door wie van dit geflachte het zelve gebouwd werd, is onbekend. Het huis was van die grootte en uitgeftrektheid, dat deszelfs erve voorheen bijna de gantfche noordzijde van het *Voorhout* befloeg, dat is, van het eene ftraat-

je tot het ander. Naderhand is het in verfcheidenene perceelen verdeeld, en het eene gedeelte aan den Ontvanger Generaal, Heer PHILIP DOUBLET, ten eigendom geworden; een ander gedeelte kwam aan MAGDALENA DOUBLET, en het derde gedeelte aan Heer JONATHAN VAN LUCHTENBERG, Rentmeefter van *Noord-Holland*. Eindelijk is, in laater tijden, het grootfte gedeelte gekomen aan Heer PHILIP DOUBLET, Heere van *St. Annelant*, die deze huizing veele jaaren bewoond heeft; na den dood van hem en zijne erfgenaamen werd dezelve, 1725, aan verfcheidene perceelen verkocht. Ook behoorde aan dit geflachte een Kapelle, aan de zuidzijde van het Choor in de Kloosterkerk in *'s Gravenhage*, zijnde de Sacriftie; en deze afgebrand zijnde, werd zij, in het jaar 1435, door ANNA BOSSUIT, Gemalin van Heer JACOB VAN BORSSELE, Heer van *Brigdamme* en *Duiveland*, Stadhouder van *Bergen in Henegouwen*, weder opgetimmerd, met een Altaar verfierd en met inkomften voorzien. Den brief van vergunninge ter wederopbouwinge, door den Prior aan haar verleend, vindt men in MATTH. *Analecta*, *Tom. VI. pag.* 103. en bij de RIEMER, *Befchrijving van 's Gravenhage*, p. 385.

BORSTIUS, (*Jacobus*) Predikant te *Rotterdam*, ftaat in het XIV. Deel der *Vaderlandfche Historie*, p. 67 en 78, bekend voor één van hun, die, in den jaare 1672, ter gemelde Stede, fterk ijverden tot de bevordering van Prins WILLEM DEN DERDEN. Elders zullen wij gelegenheid hebben, deze zaak ter toetfe te brengen.

BOS, (*Caspar van den*) één der Nederlandfche Kunstfchilders, geboren te *Hoorn*. In zijne jeugd beoefende hij de fcheepsbouwkunde; doch fterker zucht voor de teken- en fchilder-kunst hebbende, gaf hij zig geheel aan dezelve over, en werd, binnen korten tijd, een zeer bekwaam meefter in het fchilderen van allerleije vaartuigen. Tot fmart van alle kunstminnaars was zijn leven te kort, om zig verder in de kunst te kunnen volmaaken. Zie HOUBRAKEN, II. Deel.

BOS, (*Lambert*) Hoogleeraar in de *Griekfche* Taale, op de Hoogefchoole te *Franeker*. Dezen moet men niet verwarren met

LAM-

LAMBERT VAN DEN BOS, die Rector der *Latijnsche* Schoole te *Dordrecht* was, en zig, door zijne veelvuldige schriften, voornaamlijk over de Geschiedenissen van de *Nederlanden*, zo onder den naam van VAN DEN BOS, als onder dien van SIJLVIUS, uitgekomen, beroemd gemaakt heeft, en van wien men zegt dat hij een zeer ongeregeld leven leidde. Wat hier van zij, dit alleen kunnen wij verzekeren, dat hij, als Historieschrijver, het huis van *Oranje*, 't welk hij zeer toegedaan scheen te weezen, door zijne te groote partijdigheid, meer kwaads dan goeds gedaan heeft. LAMBERT BOS werd geboren te *Workum*, op den 23sten November 1670, van welgestelde en in goeden naam en faam staande ouderen. Zijn vader was, te *Workum* voornoemd, Candidaat in de Godgeleerdheid, en Rector der *Latijnsche* Schoole. In 1694 werd LAMBERT Candidaat der Academie, en in 1696 hem vergund, openbaar les te geeven. Korten tijd daarna werd hij Lector, en, 1704, in plaatse van BLANKAART, Hoogleeraar. Hij overleed op den 6den Januarij van het jaar 1717. Zijne schriften over de *Griekſche* taal zijn menigvuldig; men vindt dezelven gemeld bij VRIEMOET *Athenarum Frisicarum* p. 726 en 727.

Zie SCHULTENS, *Oratio Funebris*, en BALK, *Programma*.

BOSCH, (*Petrus du*) één der vermaardste Predikanten onder de *Fransche* Gereformeerden. Op den 23sten Februarij 1623, werd hij te *Bajeux* geboren; zijn vader was WILLEM DU BOSCH, Advocaat voor 't Parlement van *Rouaan*. Geduurende den tijd van twee jaaren leide hij den grond zijner studiën te *Montauban*; verder oefende hij zig drie jaaren in de Godgeleerdheid, te *Seumur*. In den jaare 1645 werd hij, te *Caen*, de Amptgenoot van den vermaarden BOCHART. Zijn naam werd door zijne bekwaamheid wel haast zo beroemd, dat die van *Charenton* hem, in 1658, tot hunnent verzochten; doch wat moeite die Gemeente, zo wel toen als in vervolg van tijd, deed, zij kon haar oogmerk niet bereiken. Dat uitmuntende mannen altoos hunne benijders hebben, werd in DU BOSCH bevestigd. Zekere POMMIER beschuldigde hem, dat hij met verachtinge van de Oorbiegt zou gesproken hebben. Hoe valsch deze beschuldiging ook ware, verzuimde de *Roomsche* Geestelijkheid niet, 'er zig van te bedie-

 nen,

nen, om DU BOSCH uit den weg te ruimen; dat ook gelukte: want hij werd, in 't jaar 1664, naar *Chalons* gebannen. Zig naar *Parijs* begeeven hebbende, deed hij verslag van zijne gezegden op den Predikstoel, aan den President Cancelier DE TELLIER, die in zijne rede genoegen nam, en hem verklaarde dat hij de beschuldiging nooit geloofd had. Ook bewerkte die Minister, dat hij, tot groote blijdschap van zijne Gemeente, den 15den October van 't zelfde jaar 1664, weder op vrije voeten gesteld werd; waarmede zelfs eenige Roomschgezinden hem geluk kwamen wenschen. Geduurende dit geval gebeurde iets, dat DU BOSCH niet weinig ontstelde. Zeker Edelman, schoon tot de *Roomsche* Kerk behoorende, en los van leven zijnde, was, echter, een groot beminnaar van 's Leeraars welsprekendheid. Deze noodigde, bij de terugkomst van den gemelden banneling, twee Monniken te gast, en overlaadde hen zo sterk met den drank, dat één van hun op de plaats dood bleef; waarna de Edelman bij den Predikant ging, hem zeggende, *dat hij aan de algemeene vreugde een Monnik geofferd had; dat een Jezuit wel een beter offer zou geweest zijn, doch dat hij hoopte, dat* du Bosch *zijnen wil voor de daad zou neemen, schoon het alleenlijk een slechte Franciscaner was.*

Op den 13den Julij 1668 werd hij, als afgevaardigde, uit naam van alle de Gereformeerden van *Normandiën*, wegens de zeer strenge declaratie des Konings, naar *Parijs* gezonden; die van de andere Provintiën verkoozen hem tot het opstellen van eenige geschriften, die zij den Koning wilden aanbieden. Ook vonden de gezamenlijke Afgevaardigden goed, te verzoeken eenen voetval voor Zijne Majesteit te mogen doen; dat hun toegestaan werd, mids het geschiedde door éénen, uit naam van allen; en tot dezen éénen werd DU BOSCH benoemd. De Koning alleen in zijn Kabinet zijnde, en behaagen in 's mans redenvoering vindende, vergunde hem vrijheid, tot het voordraagen van verscheidene zaaken. Dit, op den 27sten November, verricht zijnde, was het gantsche Hof, op het raport des Konings, over zijne welspreekendheid ten uitersten verwonderd; ook volgde 'er, in den jaare 1669, eenige verzachting op. Daarna heeft hij nog menigvuldige reizen naar *Parijs* gedaan; eindelijk werd hem, in 1685,

bij

bij een arrest van het Parlement van *Normandiën*, het prediken verboden. Toen begaf hij zig naar de *Nederlanden* de *Waalsche* Gemeente te *Rotterdam* ontving hem met opene armen. Hij leerde en stichtte die gantsche Stad, tot op den 2den Januarij 1692, toen hij stierf. Zo uit zijne leerredenen, als uit andere geschriften, die na zijnen dood in 't licht gekomen zijn, kan men van zijne overgroote bekwaamheid eenig denkbeeld vormen.

Zie BAIJLE, *Dict.*

BOSCH, (*'t Huis ten*) was weleer een Ridderhofstad, afkomstig uit den huize van *Tsjelstein*, en gelegen in *Weesperkerspel*, tusschen de *Uittermeersche Schans* en den *Hinderdam*. Eerst werd het verwoest door de Krijgsknechten van PHILIPS, Hertog van *Bourgondien*, in zijnen twist met den Bisschop van *Utrecht*, die ook Heer HERBERT VAN IJSSELSTEIN gevangen nam. Weder opgebouwd zijnde, onderging het andermaal, in 1674, het zelfde lot, wanneer het, door de *Franschen*, zodanig vernield werd, dat 'er niets dan de grond en eenige stukken muurs van overig bleeven.

BOSCH, (*'t*) of *Wieuwerder Bosch*; dus noemden de *Labadisten* een plaats, die zij in 't *Friesche* Dorp *Wieweerd* gekocht hadden, en waarin zij, ten getale van meer dan honderd zestig persoonen, geduurende eenige jaaren, hun verblijf hielden. Zij naderhand weder scheidende, is het *Bosch*, zo wel als de daarbij gebouwde wooningen, aan bijzondere bezitteren gekomen. Zie verder 't Art WIEUWERD.

BOSCH, (*Lodewijk Jansz. van den*) of, zo als anderen schrijven, VAN DEN BOS, geboortig van *'s Hertogenbosch*. Men beschrijft hem als een kunstig schilder van bloemen en fruiten.

Zie C. VAN MANDER, bl. 99. de druk van 1764 in 8vo.

Thans kunnen wij niet voorbij melding te maaken van den vermaarden Amsteldamschen Dichter.

BOSCH, (*Jeronimo de*) bekend en geacht door zijne uitgegee-

vene Dichtlievende Verlustigingen, twee deelen in quarto, als mede door zijne nagelaatene verzameling van uitmuntende rariteiten en prenten, die voornaamlijk eene buitengemeene collectie van vermaarde Nederlandsche mannen uitmaakten. Na 's mans overlijden is deze verzameling, die door zijn Ed. geduurende den tijd van meer dan vijftig jaaren, met den kieschten smaak en het fijnste oordeel vergaderd was, te *Amsteldam*, op den 20sten Maart 1780, in 't openbaar verkocht. Het afbeeldzel van dezen uitmuntenden Dichter is door HOUBRAKEN zeer uitvoerig in 't koper gebragt.

BOSCHVELD, (*Adriaan van*) was, volgens aanwijzing der *Vaderlandsche Historie*, XIV. Deel, bl. 167 en 168 één van de Gecommitteerde Raaden, die, in 1672, den Lastbrief, afgegeeven en opgesteld door den Commis DE WILDE, ondertekend hadden, om, naamlijk, met zijne Compagnie, benevens die van den Ritmeester STEENHUIZEN, aftetrekken, ter bezettinge van de toegangen naar den *Haag*; waarna de grouwelijke moord, aan de DE WITTEN gepleegd, volgde.

BOSHUIZEN, (*François*) Admiraal in dienst van den Koning van *Spanje*, ten tijde van het verblijf des Hertogs van ALBA in de *Nederlanden*. In de maand Mei 1568 kwam BOSHUIZEN, met een Esquader van agt schepen, op den *Eems*, met oogmerk om Graaf LODEWIJK, die, den 21sten Julij daaraanvolgende, te *Jemmingen* geslagen werd, te benaauwen. Graaf LODEWIJK gaf, ten einde BOSHUIZEN in zijn oogmerk te verhinderen, op den eersten Junij, eene commissie aan SONOIJ, GERRIT BASTIAANSZ en HENDRIK THOMASZ, om zig tegen hem te verzetten. Dezen namen daarop van hem een schip van honderd lasten, en dreeven hem met de zijnen op de vlucht. In het jaar 1570 was hij, als Admiraal, van voor *Hoorn* gezeild, en behaalde, op den *Eems*, een grooten buit, op de Geuze vrijbuiters. In het volgende jaar bragt hij den Staatschen groot nadeel toe, door het overmeesteren van veele hunner schepen, schoon hij moest zien, dat de groote *Amsteldamsche* Galleij hem ontnomen werd. VELIUS verhaalt omstandig, hoe hij te *Enkhuizen* gevangen, doch, de zaaken haar volle be-

beslag nog niet hebbende, weder omslagen werd. *Hoorn* en andere Steden daarna der Staaten zijde gekoozen hebbende, vond hij zig, om de magt der *Waterlanderen* te ontwijken, verpligt, in *Amsteldam* zijne veiligheid te zoeken. Vandaar werd hij, benevens BOSSU, met een aantal van agttien groote schepen, volgens COMMELIJN, doch volgens E. VAN METEREN en HOOFT, met twintig of dertig, gezonden om *Noord-Holland* te temmen. Hoe het hem daarmede verging, zal op het Art. BOSSU gemeld worden.

Zie VAN METEREN, BOR, HOOFT, VELIUS, enz.

BOSHUIZEN, was voorheen een Adelijk huis in *Rhijnland*, onder *Zoeterwoude*, en is door die van *Leiden*, bij de aannadering der *Spanjaarden* (1573) verbrand. De oude M. STOKE noemde het *Buschuizen*. De Edelen VAN BOSHUIZEN hebben 'er hunnen naam van ontleend; ook draagen de Polders daaromstreeks nog dien naam. Een ander

BOSHUIZEN ligt in de Ambachtsheerlijkheid van *Sprang*; zijnde ten oosten belend aan *Waalwijk*, en ten zuid-oosten aan de grenzen van *Braband* en *Loon op 't Zand*.

BOSIO, (*Jeronimo*) of *Bosch*. De tijd zijner geboorte en sterven is onbekend; dit alleen weet men, dat hij te '*s Hertogenbosch* ter wereld kwam. VAN MANDER, die sommige van zijne kunststukken beschrijft, gelijk men ook zijn afbeeldzel aldaar, op Plaat L. No. 2. als mede bij DE BIE vindt, stelt hem onder de vermaarde meesters in de schilderkunst.

BOSKAMP, eene Havezate, in de Provintie *Overijssel*, nabij het Dorp *Olst*.

BOSKOOP, onderhoorig aan de hooge Heerlijkheid of Abdij van *Rhijnsburg* in *Rhijnland*, ten Oosten van *Hazerswoude* en *Hoogeveen*, 2532 roeden van de Stad *Gouda*. 't Heeft het recht om vier welgeborene mannen te doen zitten in den hoogen Vierschaar van *Rhijnsburg*. De oude naam hiervan was, ten tijde van Graaf FLORIS DEN VIERDEN, *Beukscoop*, *Bukiscope* en *Beuskoop*,

Het

Het Ambacht wordt verdeeld in *Hoog*, *Laag* en *Vrij Boskoop*. Het tweede ligt ten Westen, en *Hoog* en *Vrij Boskoop* ten Oosten van de *Couwe*, waardoor het Dorp doorſneden wordt, ſtroomende aan de oostzijde langs het jaagpad, waar langs veele trekſchuiten, van *Amſteldam*, *'s Gravenhage*, *Leiden*, enz. naar en van *ter Goude* vaaren. Ook is dit *Boskoop* de doortogt van alle de ſchepen, die uit de *Meer*, langs den *Rhijn*, door *ter Goude*, en langs den *Rhijn* en *Yſel* naar *Zeeland*, *Braband*, en elders moeten; 't geen zekerlijk eene buitengemeene beweeging, ter oorzaake van het ſchieten door de Sluis, oplevert. Behalven dit is *Boskoop* onder de vermaakelijkſte dorpen van *Holland* te rekenen. De bewooners daarvan zijn vrolijk en arbeidzaam, zo in de vaart, als met het aankweeken van Enterijen en Aardbeſiën; het drijven van allerleije koophandel en het oefenen van verſchillende handwerken: als het maaken van huismans en tuinmans gereedſchappen, het ſmeeden en 't klompenmaaken, ja zelfs het maaken van zwavelſtokken van hennippeſtoppelen, dat aan de minvermogenden, door hunnen ijver, een voldoend beſtaan verſchaft, en hen vergenoegd doet zijn. *Boskoop's* zeer goede weilanden zijn oorzaak dat de boter, die 'er gemaakt wordt, de *Leidſche* evenaart. Ook zijn de *Boskoopers* voor goede vetweiders bekend. Het getal der huizen beloopt weinig minder dan drie honderd, behalven de Molens. De geheele uitgeſtrektheid van het Ambacht wordt geſteld op 737 Morgen en 100 Roeden; het droeg, in 1631, in lasten *f* 1693:16:8. De Kerk aldaar is een vrij aanzienlijk gebouw, aangelegd in het jaar 1549, zijnde voorzien van een tamelijk hoogen ſpitſen toren, die éénen omgang, benevens uurwijzers en ſlagklokken heeft. De Kerkenraad oefent wel 't vrijberoep van een Predikant, die onder de Klasſis van *Leiden* en *Neder-Rhijnland* behoort; doch de Approbatie van 't beroep ſtaat aan de Ridderſchap en Edelen van *Holland* en *Westfriesland*, als Heeren dezer Heerlijkheid. De Predikant van *Boskoop* ontvangt zijn tractement, zijnde 650 gl. jaarlijks, op 't Generaal Comptoir der geestlijke goederen te *Delft*. De *Remonſtranten* hebben 'er een vrij aanzienlijke Gemeente, ſtaande hunne kerk onder *Noordwaddixveen*; de Roomschgezinden behooren onder de Staatie van *Randenburg* of *Raamdonk*. Tot de

voor-

voorrechten van *Boskoop* behoort de vrijheid van de *Wassenaarsche* Graaflijkheids en *Geervlietsche* tollen, waarvan de eerste iedere zeven, en de tweede iedere zes jaaren, bij verzoek aan Gecommitteerde Raaden, worden verlengd. Het begeeven van bijna alle ampten en bedieningen staat aldaar aan den Raad en den Rentmeester Generaal der Abdijgoederen van *Rhijnsburg*.

Zie A. PARS, *Oudheden van Rhijnsburg*, in gr. 8vo. p. 443.
Staat van Holland, *MSS*.

BOSLO; zie DORTHUIZEN.

BOSSAART. (*Thomas Willebrords*) Volgens het onderschrift van zijn afbeeldsel, door hem zelven geschilderd en door C. WOUMANS in 't koper gebragt, was hij een zeer vermaard Schilder, van groote stukken, en bijzonderlijk van portraiten, waarvan dat van Prins FREDRIK HENDRIK *van Oranje* en van WILLEM DEN TWEEDEN, als ook van andere Vorsten, ten getuigen strekken. Hij was geboren te *Bergen op den Zoom*, en had de kunst geleerd bij GERARD SEGERS.

Zie HOUBRAKEN, II. Deel.

BOSSCHAART, (*Willebrord*) mede geboortig van *Bergen op den Zoom*, was Kanunnik in de Abdij van *Tongeren*, en Doctor in de Godgeleerdheid; een man, zeer ervaren in de Kerkelijke Oudheden, waarvan hij in zijne schriften doorslaande blijken gegeeven heeft.

Zie VAL. AND.

BOSSCHEN. Zo algemeen zeker als men het bij allen, die over de oudheid en gesteldheid dezer Landen geschreeven hebben, bewezen vindt, dat de Bosschen eertijds menigvuldig waren, zo onzeker is de waare gelegenheid van veelen te ontdekken. TACITUS, op wiens getuigenis men zig verlaaten kan, geeft ons wel eene beschrijving, wat in dezelven verricht werd, en ook, aan welke Afgoden eenigen van die gewijd waren; maar waar het eene of andere gelegen geweest is, blijft in zijne schriften een raadzel. De oude giftbrieven der Graaven bevestigen een sterksten,

ſten, dat in *Holland*, en wel in *Kennemerland*, *Westfriesland* enz. onderſcheidene Boſſchen geweest zijn; doch zij laaten ons verder mede in het duiſter; en de verſchillende uitleggingen, die de Schrijvers, zo over de woorden van TACITUS, als over eenige giftbrieven gemaakt hebben, maaken de zaak nog duisterder. Ik zal, om dit mijn gezegde te ſtaaven, mij alleenlijk bepaalen tot het *Schaakenbosch* en *Kreilerbosch*, zonder mij met het *Arduenner*, het *Laaker*, het *Hijrcanisch* of *Hijcaniër Bosch*, dat van *Diana*, het *Heilig Woudt der Semnonen*, het *Kuisch Woudt*, *Wasda*, *Merweda*, welk laatſte aan *Hercules* was toegewijd, of anderen optehouden; houdende het ook voor bewezen, dat reeds van *Baduhenna* gezegd is.

TACITUS dan, na in het Vierde Boek zijner *Historien*, Cap. XIV. de tiranij der *Romeinen* beſchreven te hebben, zegt *dat* Civilis *onder ſchijn van gastmaal, de voortreffelijkſte des landaards, en voorbaarigſte des volks, in een* Heilig Woudt *beroepen hadt, enz.* Omtrent dit *Foreest Woudt* of *Bosch* nu ſtemmen de meeſten overeen, dat het *'t Schaaken* of *Schaaker Bosch* geweest zij. Maar, waar was het gelegen? Sommigen neemen daar voor het nog in wezen zijnde aangenaame *Haagſche Bosch*; andere zeggen dat het bezuiden hetzelve, tusſchen *'s Gravenhage* en *Leiden*, gelegen was, en dat het zig tot aan *Utrecht* uitgeſtrekt heeft; dat het, om de menigte van Rovers, die 'er zig, in vroegere tijden, onthielden, ook *het Woudt zonder genade* genoemd werd; en dit laatſte bewijzen zij met de verſchillende vertaalingen van het *Latijnſche* woord *Sacrum*, dat deze voor *heilig*, en geene voor *onveilig* of *vervloekt* vertaalt. Wij zouden het, met CLUVERIUS en anderen, liever voor *heilig* houden, ſchoon wij niet ontkennen, dat het ook *onveilig* kan geweest zijn, om reden dat TACITUS de *Boſſchen* of *Wouden*, doorgaans, als de plaatſen, geſchikt tot den Godsdienst, doet kennen; en het ook zeker is, dat dit *Bosch*, ten tijde van CIVILIS, niet meer de verblijfſplaats van Rovers en Moordenaars was, vermits uit de woorden van TACITUS blijkt, dat het 'er veilig was om den raadſlag te houden. Het verſchil dan beſtaat ſlechts in de plaats, alwaar het gelegen was; naamlijk ter opgemelde plaatſe, tusſchen *'s Gravenhage* en *Leiden*, of tusſchen *Maas* en *Waal*, niet verre

re van *Batenburg*, omtrent *Nijmegen*, of wel bij *Wijk te Duurstede*, als zijnde de drie steden, van welke dezen die, en geenen een andere voor de Hoofdstad der *Batavieren* gehouden werdt.

PONTANUS, in zijn *Toneel van Gelder*, de Stad *Nijmegen* beschrijvende, zegt: „ Buiten de stad is het *Nijmeegsche Bosch*, „ (anders) genaamd het *Wald*, *Rijxwald* of *hooge Wald*, alzo „ het in 't bijzonder aan die van *Nijmegen* gegund wordt tot hun „ houtgewas, verkens en vee te weiden. Hetzelve strekt zig uit „ van de Heerlijkheid *Berk*, langs *Cranenburg*, tot aan de stad „ *Kleef*, en was eerst dicht van struweele en duister van dik op„ gaande boomen, dan, is daarna bij de wederzijdsche Vorsten „ van *Gelder* en *Kleef* afgekapt, en nu meerendeels open en „ doorluchtig." „ Zulke (laat hij daarop volgen) die het *Sacrum* „ *Nemus*, d. i. *Heilig Woudt*, daar TACITUS van gewaagt, gaan „ zoeken in een gebrooken, nedrig ende van den daaglijkschen „ springvloed gekweld Eiland, gelijk *Holland* doorgaans gesteld „ was, zijn mijns oordeels op een doolweg. Want men bij „ naauwe naspooring van alle omstandigheden zal verneemen, „ deesen roem meer eigen te zijn, aan het *Rijxwald*; daar ook „ eenige dalen en pollen zijn, die ik en weet niet welken „ schijn van achtbaare oudheid en verborgen heiligdom van „ buiten uitbeelden."

Doch dit gezegde schijnt mij toe van zeer weinig krachts te zijn, ten bewijze van het geene PONTANUS 'er mede wilde bewijzen. *Dat Holland een gebrooken land was, en daaglijks van springvloeden gekweld werd*, is eene onbetwistbaare waarheid; doch zulks bewijst niet *dat 'er daarom geen Bosschen* of *geen Schaaken Bosch* was; 't geen min moeilijk te bewijzen is, dan wel het tegendeel. Ik zal mij niet bedienen van het raadzelachtig verhaal, waarmede ADRIAAN SCHRIK zig bezig gehouden heeft, en dat de zaaken nog duisterer maakt dan ze zijn; ook zal hier het gemelde zeggen van PONTANUS niet behoeven wederlegd te worden, noch dat van CLUVERIUS, als of de losheid van het land en de menigte der springvloeden den groei der Boomen zouden verhinderd hebben; want, tegen deze twee, zou men twintig en meer anderen kunnen bijbrengen, die de Boom- en Boschrijkheid van het land beweezen hebben, zo als ons nader blijken zal. Ten be-

bewijze dan, dat het *Schaakenbosch* plaats gehad heeft, niet alleenlijk, maar dat het ook wel dit *Heilig Bosch* geweest kan zijn, dient het volgende. In het jaar 1569 deed de Heer VAN WASSENAAR 'er eene Kaart van maaken; en, volgens dezelve, besloeg dit *Bosch* zeven-en-veertig Morgens. Behalven dat is 'er nog een bewijs voor handen, naamlijk eene gift, waarbij dezelfde Heer FILIPS VAN WASSENAAR, Graaf van *Ligne*, Heer van *Voorschoten* en *Schaakenbosch*, in het zelfde jaar 1569 is verlijd geworden met een rente van tagtig ponden, voortkomende uit het afgehouwen *Schaakenbosch*, volgens het Octroi daarvan; met welke leenrente naderhand de Heer ADRIAAN PAUW, na het overlijden van zijne Moeder AGATHA VAN HARTIGVELD, Vrouwe van *Heemstede*, is verlijd geworden. Dan, deze was slechts een gedeelte van de bezitting, zijnde 'er, uit dezelfde nalatenschap, een andere rentebrief van veertig Morgens, geleegen onder *Bennebroek*, voor handen, waaruit de grootte van het *Schaakenbosch* (waarvan de Herberg onder de Heerlijkheid *Voorburg* nog den naam draagt) is op te maaken. Konde 'er dan een Rentebrief gemaakt en gegeeven worden van tagtig ponden, voortgekomen uit het afgehouwen *Bosch*, zo is het eerste tegen PONTANUS en CLUVERIUS beweezen, willende de laatste bewijzen, dat 'er, op de aangeweezene plaats, niet veele Boomen stonden. Volgens MERULA *heeft het Bosch zijne paalen zonder twijfel uitgestrekt onder verscheidene naamen, van het zuiden, verre naar het noorden, ook over den Rhijn, ja tot aan de uiterste einde van het land, het welk tegenwoordig Holland wordt geheeten.* De zulken, die dit ons bijgebragte bewijs niet voor voldoende mogten houden, verzoeken wij het oog te slaan op het reeds gemelde nog in wezen zijnde Bosch, één der grootste overblijfselen van alle de Bosschen, die in oude tijden menigvuldiger en van ruimer uitgestrektheid geweest zijn; welk *Haagsche Bosch* wij, met MERULA, bijna zeker voor een gedeelte van het *Heilige Woud* zouden durven houden. Des kundigen weeten dat dit Bosch zig eertijds ten Westen veel verder heeft uitgestrekt, gelijk alle de Bosschen, van tijd tot tijd, verminderd en meest al geheel vernietigd zijn. 't Bosch, nu het *Haarlemmer Hout*, is mede veel kleiner dan het voorheen was. Wat nu aangaat *de achtbaare oudheid en 't verborgen*

gen Heiligdom, waarvan PONTANUS, ten aanzien van het *Nijmeegsche Bosch*, spreekt, wie zal ons zeggen, of niet het *Schaakenbosch*, het *Haagsche Bosch*, welks eerwaardige eiken hunne kruinen ten hemel heffen; of niet het *Haarlemmer Hout*, vóór derzelver beroving, geduurende het beleg der *Spanjaarden*, in 1572 en 1573, even zo veele tekenen van achtbaare oudheid en verborgen heiligdom hadden, als zijn bijgebragte *Wijxwald?* Wij stemmen PONTANUS toe, dat KAREL DE GROOTE zig daarin veelmaals met jaagen verlustigde, en dat de volgende Keizers 'er hunne Houtvesters en Bosch-Graaven hadden. Maar de *Hollandsche* Graaven hadden ook de hunne over het *Haagsche Bosch*; de menigvuldige Plakaaten, door hun uitgegeeven, doen ons ten duidelijkften zien, dat het hen eene aangenaame plaats was; ja zelfs betoonden 'er de alvernielende *Spanjaarden*, bij hunne inlegering in '*s Hage*, zodanige achting voor, dat zij tot tweemaalen toe, bij openbaaren tromslag, op lijfstraffe, het beschadigen van dat Bosch verboden. En, vong KAREL DE GROOTE een Hertebeest in het *Nijmeegsche Bosch*, deze werden ook in het *Haarlemmer Hout* gevonden. Want aan GIJSBERT VAN IJSTELSTEIN was, volgens een' giftbrief van WILLEM DEN DERDEN, beloofd, 'er jaarlijksch één uit het gemelde Hout te zullen ontvangen; en zelfs was dit Bosch in zulk een aanzien, dat de Houtvester van *Holland*, in een' brief van Graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN, in het jaar 1335, *Houtvester van Haarlem in Holland* genoemd wordt. Alles dan in de *Hollandsche Bosschen* te vinden zijnde, wat PONTANUS van het *Rijxwald* opgeeft, is, naar mijne gedachte, de grond der dwaaling, om het *Heilig Woudt* in het *Schaakenbosch* te zoeken, weggenomen. Maar dat meerder zwaarigheids schijnt te veroorzaaken, is, met CLUVERIUS, het *Heilig Woudt* bij *Batenburg* te vinden. Hij brengt daartoe 't volgende bij. „ Het is niet waarschijnelijk dat CIVILIS, *om eenen opstand* „ *tegen de Romeinen te willen berokkenen, en de Batavieren* „ *aan te moedigen, om de winterlegeringen dier volkeren aantetasten, zo eene hachelijke bijeenkoomste, zo dichte bij die* „ *winterlegeringen, zou ondernomen hebben.*" Dit, zó als het daar staat, kan men niet ontkennen, dat veel gronds heeft om zijn gezegde aanteneemen, en het oog van 't *Schaakenbosch* af-

tewenden. Maar wanneer men met alle naauwkeurigheid TACITUS wilde nagaan, zou men mogelijk zo wel winterlegeringen omtrent *Batenburg*, als omtrent het *Schaakenbosch*, kunnen vinden. En indien iemand die gestelde mogelijkheid in twijfel wil trekken, die leeze, eer hij iets beslist, wat ALTING van de *Castra Ulpia* zegt, waarvan wij 't volgende alleen hier aantekenen, spaarende de breedvoerige beschrijving tot dat Artikel zelf. Hij bepaalt de ligging op vijftig duizend schreden, dat is, twaalf en een halve mijl beneden *Keulen*, en omtrent agt-en-dertig duizend schreden, dat is, negen en een halve mijl boven de Stad *Batenburg* of *Batavodurum*. TACITUS zegt, dat AUGUSTUS de eerste grondlegger daar van geweest is; als ook dat nog twee legerplaatsen van hem zijn gemaakt voor de Keurbenden. Hierbij moet men ook in aanmerkinge neemen, hoe de *Romeinen* zig ten dien tijde gedroegen, en dan zal men gewaar worden, dat zij leefden in eene zorgelooze en onbekommerde gerustheid, zonder de minste vrees voor eenigen opstand. Daarbij het verhaal van TACITUS nagaande, zo vindt men dat CIVILIS zijn oogmerk onder een gastmaal bedekte; en dit weet men dat hem gemaklijk te doen viel. Het was immers den *Romeinen* genoeg bekend, dat bij de *Duitschers*, wier zeden door de *Batavieren* en andere volken gevolgd werden, niets gemeener was, dan gantsche nachten bijeen te zijn, en, onder het ligten van den beker, de gewigtigste zaaken te verhandelen, oorlog en vrede te maaken, en wat al meer? De *Romeinen* dit dan weetende, en zulke bijeenkomsten hen niet vreemd zijnde, kon geene vreeze bij de zorgelooze Bezetting, die zig in winterlegering bevond, al ware het nabij dezelve geschied, veroorzaaken. Hieruit dan meenen wij, niettegenstaande de achting, die PONTANUS en CLUVERIUS anders verdienen, te mogen besluiten, dat men, zonder grovelijk te dwaalen, het *Schaakenbosch* voor dit *Heilig Woud* mag houden.

Hier dan afstappende, gaan wij over tot *het Bosch te Kreil*, of *'t Kreiler Bosch*, dat berucht geworden is door het verzierde geval van den *Frieschen* Edelman GALAMA, die, zo men wil, zijn recht verdedigde tegen Graaf FLORIS DEN TWEEDEN. Aan WAGENAAR, die dit geval verhaalt, II. Deel, p. 213 en zijne *Vaderlandsche Historie* zelfs met eene afbeelding daarvan versierd heeft,

heeft, was niet onbekend, dat EIKELENBERG, in zijn *Alkmaarsche Geschiedenissen*, niet alleen het geval, maar zelfs het geheele daar zijn van het Bosch ontkend heeft. De Heer WAGENAAR, die in lateren tijde zelfs de onechtheid van den Rijm-Chronijk Schrijver KLAAS KOLIJN heeft aangetoond, schroomde, echter, toen niet, zig van hem te bedienen; en dit was hem te geoorloofder, om dat hij, in een oude Kaart van MERCATOR, een plaats, *Kreil* genaamd, in de *Zuider Zee*, niet verre van *Stavoren*, aangetekend meende te vinden. Hij bewees nog nader het aanweezen van die plaats, uit het Tweede Deel van het *Groot Plakaätboek*, kol. 1692, en ook met de woorden van JUNIUS, die, in zijn *Batavia*, p. 295 en 296 zegt „ dat „ 'er in de Vijftiende Eeuwe nog een groot Bosch benoorden „ *Texel* geweest is." Dus kon hij, zonder nadenken, gelooven, dat 'er bewijs genoeg was, om zulk eene Historie zonder schroom te verhaalen, en 'er zelfs een prentverbeelding van te doen maaken. Doch laaten wij eerst zien, wat EIKELENBERG 'er van zegt, en dan de historie ter toetse brengen. Deze beschouwt het gantsche verhaal als eene vertelling, die niet waardig is 'er zig mede op te houden, vooral om de zeer merkelijke onwaarschijnelijkheid; en stelt daar op, dat, zo 'er, in de voorige Eeuwen, een *Bosch te Kreil* ware, zulks niet meer geweest is dan een *Rietbosch*, zo als hij 'er meer van dien aart opnoemt. Dan, dit enkele gezegde is niet voldoende, om daarom de gantsche historie te verwerpen: dus wij ons tot andere bronnen moeten wenden. In de *Chronijk van Holland, van den Klerk uit de laage landen*, of *de Onbekende Klerk*, vindt men niets van dit geval; ook niet bij VELDENAAR, noch in het *Goudsche Chronijkje*; en, 't geen bij mij boven alles geldt, is, dat de getrouwe MELIS 'er geen het minste gewag van maakt. Om niet van KOLIJN te spreeken, dient hier aangeweezen, dat men het verhaal vindt in de beschrijvinge van 't *Oud Batavia*, met aantekeningen van den geleerden SCHRIVERIUS. In den druk van 1614, bl. 182 wordt gezegd, dat het is overgenomen uit de *Duitsche Chronijk van Friesland*. SCHRIVERIUS tekent 'er op aan: *Ik twijffel 'er zeer aan, secerlick de Auteur vertast hem plomplijk, als hy seidt dat Hertog Godefroy van*

Brabant, in het jaar MCXIX overleden is, want wy hebben goed bescheit, dat gy gestorven is in het jaar MCXL. siet de Chronijk van de Hertogen van Brabant, van GRAMAIJE, cap. VIII. *'t welck my duchten doet dat al den bras versiert is.* Op deze aantekening is het dat EIKELENBERG zig beroepen heeft. Doch J. BENT, in zijne *Verhandeling over 't Jagtrecht*, die zeer met deze historie schijnt ingenomen te zijn, tekent daarentegen, met de woorden van LUICIUS en VAN RHIJN, aan *dat de Friesche Chronijk in den naam van den Hertog van Brabant zou konnen misgetast hebben, gelijk meermalen gebeurt, sonder dat men uit het verschil van Jaartal met* SCHRIVERIUS *zou hoeven te besluiten, dat het gantsche geval versiert is.* De Heer BENT, die de *Friesche* Schrijvers (wier waarde, en wat geloof men aan dezelven verschuldigd is, men als zeer gering, volgens de aantekeningen van den in zijn leven kundigen FOEKE SJOERDS, in zijne Inleiding voor zijn *Oud* en *Nieuw Friesland*, houden kan) als OCCO SCHARLENSIS, VLIETARP en ANDREAS KORNELISZ, gelijk stelt met GRAMAIJE, had zig gemaklijker kunnen redden met de woorden van SCHOTANUS, die, in zijne *Chronijk van Friesland*, fol. 131. col. 2. zegt: *Doch is nae 't schrijven onses Chronijken, (welcke wij in alsulcke saeken niet hebben connen uitsluiten) die twist tusschen beijde partijen, door tusschenspreeken van Godefreid, Hertoge van Brabant, nedergelegt en gemiddelt.* En als dan had gemelde J. BENT zig beroepen op een Schrijver, waarvan de zo evengenoemde F. SJOERDS zegt, dat dit zijn Werk, onder alle kenners der *Friesche* Historie, onder alle schriften van dien aart, in den eersten rang gesteldt wordt; en (dat sterker voor hem spreekt) *geheel zuiver van alle oude grillige en beuzelachtige vertellingen is.*

Geheel niet voornemens zijnde, mij als partij van wijlen den grooten WAGENAAR, of den Heere J. BENT te stellen, en alleenlijk naar de waarheid zoekende, zal ik hier het verhaal doen volgen, zo als de laatstgenoemde het letterlijk uit *het Oud Batavia* heeft nagefchreven, en dan, na het Charakter van Graaf FLORIS, volgens opgave van éénen onzer achtingwaardigste Historieschrijveren te hebben opgegeeven, mijnen Leezers het oordeelen vrijlaaten.

Het

Het verhaal luid dus. *Anno* 1119 *hadde Graaf Floris de tweede van dien name, groote twist tegen Galoiges van Galama, om* (dit laatste lidwoordje moet zijn *in*, gelijk in het vervolg, uit het onderwerp des geschils, wordt bevestigd. NB. Dit zijn de woorden van den Heer J. BENT) *het Bosch van de Creyl, daer Graeff Floris dicwils, wanneer hy te Enckelhuisen of Medenblic was in ginc jagen. En benam de dienaars van Galama in 't selfde jaer ooc drie winthonden, met twee hasen ende ander wiltvanc. Twelc Galama swoer te wreken an des Graven goet en bloet, al soudet hem syn welvaert en leven kosten. De Graef dit veradverteert zijnde, meende het waren niet dan dreychwoorden, daer een man wel seven jaer na leefde, heeft evenwel (wanneert hem te pas kwam) syn comste ende jacht aldaer, gehouden. Dit siende Galama is met syn vrienden ende goedgunners, daer bij gecomen, ende heeft den Grave om syn verlede gewelt en aangedaane verlies met toornigen moet aengesproken, ooc vergenoeginge ende voldoeninge daer van begeert, ofte anderzins woude hij hem selfs daer van voldoen ende vergenoegen, met meer andere quaetsprekende woorden. Twelc by den Grave seer qualic genomen worde, ende heeft Galama met syn stout spreeken seer berispt. Waarop Galama seide: so verre ic* een Vrye Vries geboren ben*, sal ikt mijns voor U beschermen, oft sal myn aen kracht oft macht ontbreken, viel met dien toe, en soude den Graef doorsteken hebben, maer hy (Graef) ontviel ende worde gekwest in syn rechter arm, ende worde voort van syn Edelluiden ende Dienaers, aie by hem waren bescharmt, daer Galama twee van doorstac, die haer Heere wel eer voorgestaen ende beschermt soude hebben, maer dochten niet dat* de Vries *zoude toetasten. Doch de twist is ten laasten by des Graefs Edel-luiden opgenomen, ende sy hebben haer saken op Godefroy den Hertog van Brabant begeeven.* DAN VERMITS DIE KORTS DAERNAE INT SELVE JAER STARFF, EN IS DAER NIET VAN GECOMEN.

Dit laatste gezegde, hebben wij gezien, bewoog SCHRIVERIUS te denken, *dat al den bras verfiert was*. Gaarne stemme ik den Heere J. BENT toe, dat deze misgreep, wegens den dood des Her-

togs, geen voldoende reden is, om de geheele zaak in twijfel te treeken, en heb hem en zijne Leezers daarom het zeggen van SCHOTANUS ten hunnen voordeele aangeweezen. Dit deed ik des te liever, om dat ik nu veel nader meen te kunnen bewijzen, dat het geval in questie verzierd is, en men het in de *Vaderlandsche Historie* wel mag doorhaalen. Ik bevestig deze mijne gedachten niet, zo als ik zou kunnen, met het geen ik reeds heb aangeweezen, naamlijk dat in de hier voor opgenoemde Kronijken 'er niets van gevonden wordt; neen: mijne bewijzen bestaan in de woorden van den vermaarden JANUS DOUZA, in het Tiende boek der *Hollandsche Chronijken*, en in die van den echtsten der Chronijkschrijveren, MELIS STOKE, dien ik, om reden, het laatst zal bijbrengen.

Om mijne Leezeren niet te veel te vermoeijen, zal ik hen niet ophouden met het eenpaarig getuigenis van alle de Schrijveren, als BEKA, BARLANDUS en veele anderen, wegens den vreedzaamen aart van FLORIS, bijgenaamd *de Vette*, ter oorzaake van zijne schoone lichaamsgestalte. DOUZA alleen zal alles afdoen. Hij dan zegt:

Na *Dirk* is gevolgt zijnen zoon *Floris*, die veele aangenaame lieflijke deugden bezat, als, *trouw*, *bekefdheid* en *mildadigheid*, waarom hij ook van ieder bemind was. Hij was groot van persoon, en had een aangenaam aanzien; hij was *ongemeen vroom en rechtvaardig*; *paste meer op syne burgers dan op syn eigene zaaken*, *een beschermer en voorstander van allen*, *en voornaamlijk van den armen*; in 't kort hij was *ieder vorderlijk en niemant schadelijk*. Met deze goede hoedanigheden won hij ligtlijk in den aanvang zijner regeeringe, hoewel hij maar een aankomend jongeling was, de gunst der menschen, en *overtrof de deugden zijns vaders*, *die door de zijnen verduistert werden*. Daar kwam nog bij, dat hij in grootheid van leven en van rijkdom, kostelijke toerichtingen van speelen en andere zaaken, alle zijne voorzaaten te boven ging. Maar niets was loflijker en prijsbaarder in hem, dan, *dat hij geduurende zijn gantsche leeven*, *met geen minder sorge de vrede*, *dan het welvaaren van het land zocht*, *aller nabuuren gunst en vriendschap genietende*, *selfs van die geenen*, *die voor heen vijanden*

van

van zijn vaderlijk huis geweest waren, waarmede *hij ook verbonden en alliantiën gemaakt heeft*. En zo en isser *noch bij die van Utrecht* tegen hem *geene moeite gemaakt*, *noch bij de Friesen de vrede niet gebrooken*, (hierbij dient te worden aangemerkt, dat SCHRIVERIUS zijne leezers te recht gewaarschuwd heeft, dat 'er groot misverstand in meest alle de oude Chronijken is, dié het verhaal van de oorlògen met de Friesen, dat tot *Floris den Derden* behoort, op hem verkeerdelijk hebben toegepast; zie zijne aantekeningen op het *Goudsche Chronijkje*, bl. 40.) *hoewelse andersints geene heerschappij konden dulden*. Invoege men (dus gaat DOUZA voort) licht kan merken, wat 'er te houden is, van het onwaarachtig schrijven van eenige jongere Autheuren, die op deze plaatsen verhaalen de lage en nederlagen der Friesen, alle dingen die geschied zijn ten tijde van dien *Floris*, die een kinds kind van deze geweest is, ('t welk met de aantekeningen van SCHRIVERIUS dus volkomen overeenstemt.) *Want gelijk alle de oudste eenpaarig getuigen, in den tijd van* FLORIS DE VETTE, ISSER BUITEN 'S LANDS GEDUURIGE VREDEN, EN BINNEN 'S LANDS GEDUURZAAME RUST GEWEEST."

Tot dus verre DOUZA. En of dit nu nog niet voldoende ware, om de beschuldiging tegen den Graaf, in het verhaal begreepen, *van dien Edelman zijne honden en haazen ontnomen te hebben, en als met geweld op zijnen grond te willen jagen*, dat met het bovengemelde charakter van Graaf FLORIS gantsch niet strooken zou, te doen vervallen, keeren wij ons tot M. STOKE, om te zien wat die van 's Graaven dood zegt. In de uitgaave van 't jaar 1620 leest men:

Als men schreef elfhondert Jaer
Ende XXIX. meer daer naer
Starf in der bloeme sire Joeght
Florens die vette vol meniger doeght

Het jaartal, dat WAGENAAR en anderen gevolgd hebben, om den tijd van 's Graaven dood te bepaalen, en waarna het geval Ao. 1119. zou kunnen gebeurd zijn. Ik beroep mij niet op het Ex-

emplaar van den druk van 1620, dat ik thans voor mij heb, en met menigvuldige aantekeningen van SCHRIVERIUS, EIKELENBERG en MARCUS voorzien is, en waarbij, op den kant van vers 2, met de hand van den laatstgenoemden, aangetekend staat *hic rescribamus ende XII meer.* Maar ik beroep mij op vs. 105, 106 en 107. zo als men die leest in de uitgaave, ons bezorgd door den Wel Ed. Heer B. HUIDECOPER, luidende aldus:

> Als men screef elfhondert Jaer
> Ende XII meer daer naer
> Starf, enz. enz.

Verder op het onwraakbaare bewijs, dat gemelde Heer HUIDECOPER zijne Leezeren oplevert, in zijne breeder aantekeningen, op deze versen, I. Deel, bl. 489, 490 en 491. enz. 't welk mij overtuigt, dat FLORIS gestorven is in het jaar elf honderd en twaalf; en dus ook dat het geval, tusschen hem en GALAMA, in 't jaar elf honderd en negentien, verzierd is. Ook houd ik mij verzekerd, hadde de Heer JOACHIM RENDORP, Vrijheer van *Marquette*, deze zaak met zijn anderzins doordringend oordeel, op deze wijze nagegaan, dit geval, in zijne *Verhandeling over het recht van de Jagt*, bl. 23 uit de *Vaderlandsche Historie*, niet zou bijgebragt hebben. 't Zij mij gegund hier bij nog aantemerken, dat WAGENAAR mede misgetast heeft, gissende dat GALAMA een *Westfriesch* Edelman geweest is; welke gissing BENT voor meer dan waarschijnelijk houdt. Doch het is overbekend, dat het adelijk geslacht der GALAMA's, dat toen reeds in wezen was, in *Friesland*, en wel ten Oosten van 't *Flie*, (toen *Oost-Friesland* genaamd) t'huis hoorde, en 'er nog honderden van jaaren gebloeid heeft, zo als wij op het Art. GALAMA zullen zien. Om dan een einde te maaken, herzeg ik, dat ik, wat het geval aangaat, hetzelve voor een verdichtzel houde; maar met EIKELENBERG niet wil toestemmen, dat het *Bosch Kreil* enkel in een *Rietbosch* bestaan heeft: voor eerst, om dat WINSEMIUS, in het Vierde Boek zijner *Friesche Historie*, zegt, *dat de Bosschen* Creupel *en* Creijl *lagen tusschen* Staveren *en* Enkhuizen, *waaromtrent die van* Galama *veel landts hadden.* En ook om dat men bij

BRANDT

BRANDT en CENTEN, in de *Historie van Enkhuizen*, bl. 6. leest: *Want dat 'er voor* Enkhuizen *veel land is geweest, daar nu zee is, gaat seker. Men vindt ook dat 'er een Bosch* de Kreil *genaamd, tusschen beiden lag, doch nader aan* Staveren *als aan* Enkhuizen.

Ik zou zelfs niet vreemd zijn van te gelooven, dat, toen de *Noordzee*, omtrent het jaar 1220, de gaten van *Texel* en het *Vlie* heeft beginnen te vergrooten; toen de vrije vaart door de *Noordzee*, voorbij *Staveren* en *Enkhuizen*, begon bruikbaar te worden; toen de bewooners van *Wieringen* en *Texel* veele grachten gegraaven hebbende, de gemelde *Noordzee*, met een grooter kracht, haaren ingang door dezelve, als door een diepe Zee, nam, ter plaatse daar voorheen land was, scheidende, door den krachtigen loop des waters, *West-Friesland* en *Friesland* van een, en veroorzaakende ook daar door de in het midden liggende Eilanden *Texel*, *Vlieland*, *Terschelling*, *Ameland*, *Schiermonikoog*, *Bosch*, *Rottum*, *Borkum*, *Bauch* en *Juist*, het welk de oorsprong van de *Zuiderzee* geweest is; dat, zeg ik, op dien tijd, dit *Kreilsche* en andere Bosschen, door het water verslonden zijn. Op het Art. FLEVO zullen wij dit nader aantoonen.

Nu blijft nog over te onderzoeken, waaraan de vernietiging dier Bosschen hoofdzakelijk is toetesschrijven. De natuurlijkste en meest geloofwaardige reden is, dat zulks veroorzaakt is door ongemeene stormen en watervloeden. Behalven het geen wij reeds, op het Art. BOOMEN, aangetekend hebben, voegen wij hier bij, dat men de boomstorting niet behoeft te zoeken bij den algemeenen Zondvloed, maar zig alleenlijk te bepaalen heeft tot den bekenden *Cimberschen Vloed*, en dat men, met den Heere OUTHOF, in zijn *Verhaal van de Watervloeden*, Tweede Druk, bl. 154, dit juist niet tot één, maar tot onderscheidene vloeden moet brengen. Wanneer men dan daarbij in aanmerkinge neemt, dat deze landen, vóór CHRISTUS geboorte, en veele van die, lange jaaren daarna, onbedijkt waren; dat de bewooners, voor geduurige overstroominge bloot staande, op *Terpen*, hoogten of heuvels hun verblijf hadden, en die verblijfplaatsen met boom en bosch rondsom beplanteden, of hoogten opwierpen, daar dezelven door de natuur waren voortgebragt; wat wonder dan, dat,

bij zulke ongemeene zwaare ſtormen en watervloeden, die boomen, in een losſen grond ſtaande, omgerukt zijn geworden? PICART, in zijne *Oudheden van Drenth*, bl. 35 bevestigt genoegzaam, dat de plaatſen, daar nu Veenen gevonden worden, voorheen Bosſchen waren. Men herzie ook, het geen reeds door ons, in het Vijfde Deel, op het Art. BADEHUENNA gezegd is, en het geen wij hier vóór, van de onder de aarde gevondene boomen, gemeld hebben. Zulke ſtormen, waarvan PICART zig niet ten onrechte verbeeldt, dat wind, water en vuur zig tot de algemeene verwoestinge vereenigd hadden, vindt men aangetekent, geweest te zijn bij de *Cimberſche Watervloeden*, twee of drie honderd jaaren vóór onze gewoone Tijdrekening; een andere op het jaar 700; een volgende in het jaar 860, waardoor, volgens de Chronijk van E. DE VEER, *alle die bomen, die huiden ten dage van* Leiden *tot* Nijmegen *toe, in broekachtige of waterige ſteden opgegraven worden, te nedergeworpen zijn*; nog anderen 867, 1170 en 1177. Zie daar oorzaaken genoeg, om de vernietiging in dezelven te zoeken.

En wat aangaat de vermindering of verkleining van die Bosſchen, welke nog overig zijn, de magt der Opperheeren, waar van PONTANUS, wegens het *Nijmeegſche Bosch*, ſpreekt, als van een overeenſtemminge tusſchen de Graaven van *Gelder* en *Kleef*, om hetzelve nooit uitteroijen, zo hebben ook zekerlijk anderen het in hunne magt gehad, die te verkleinen; waarvan ik alleenlijk het *Haarlemmer Bosch* of *Hout* ten bewijze verkieze. Wij hebben hier vóór gezien, dat de Houtvester van het *Haarlemmer Hout* den tijtel had van *Houtvester van Holland*, en dat dus dit Bosch van grooter uitgeſtrektheid moet geweest zijn dan het *Haagſche Bosch*, dat thans nog honderd Morgens beſlaat. JUNIUS, in zijn *Batavia*, Cap. 13, bl. 172 zegt *dat alles Bosch was tusſchen* Haarlem *en de* Noordwijker Hout, *en dat die Bosſchen zig tot twaalf duizend ſchreden, en dus omtrent drie uuren uitſtrekten*. Zie ook VAN DEN SCHELLING, in zijn *Hollands Tiende recht*, bijl. DDD. VAN LEEUWEN en anderen zeggen ook, dat het zig heeft uitgeſtrekt tot aan *Voorhout*. Dit zij genoeg gezegd, om deszelfs vroegere uitgeſtrektheid te bewijzen, ſchoon de eigenlijke grenzen daarvan niet juist te bepaalen zijn. Om nu

aan

aan ons gezegde te voldoen, moeten wij bewijzen dat de Souvereinen van den Lande ook getoond hebben, de magt te bezitten om de Bosfchen te verkleinen. Dit blijkt uit de Refolutie der Staaten van *Holland*, van den 11den October 1583, en uit den brief van Erfpacht, van den 13den December van dat zelfde jaar, waarin de voorwaarden bepaald worden, op welke het voortaan een eigendom van de Stad *Haarlem* zou blijven; zijnde het toen reeds tot zo verre verkleind, dat het, bij meetinge, niet grooter werd bevonden dan zestig Morgens, en dus veertig Morgens minder, dan wij zo even zeiden dat het *Haagsche Bosch* nog beslaat; waaruit dan ten klaarften blijkt, dat deszelfs uitgeftrektheid, door de Graaven, van tijd tot tijd uitgebreid, en ook weder verminderd is geworden; tot welk laatfte, waarfchijnlijk, de vergrooting der Steden en Dorpen aanleiding kan gegeeven hebben, zo als uit *'s Gravenhage* en het *Haagsche Bosch* te zien is. Wat nu de verdere Bosfchen aangaat, deze fpaaren wij, volgens den aart dezes Werks, tot de bijzondere Artikelen van dezelve.

BOSSEM, (*Matthias*) of *Bosfemius*, werd, in het jaar 1527, te *Amfteldam* geboren. Hij leerde de Latijnfche taal onder den vermaarden CORNELIS CROCUS; genoot het onderwijs, in de Wijsbegeerte en Godgeleerdheid, te *Leuven*, en onderwees daarna, eenigen tijd, de jeugd in de laatstgemelde wetenfchap, in een Klooster. Zijne bekwaamheid was oorzaak, dat hij te *Douai* tot Hoogleeraar beroepen werd; welk ampt hij, den tijd van drieën-dertig jaaren, waarnam; wordende intusfchen tot Cancelier van de Hooge Schoole, en tot Proost van *St. Amatus Kerk*, verheeven. Hij ftelde zijn grootften roem in kuisch en nedrig te zijn. 'Er word van hem verhaald, dat hij, om alle verzoekingen te mijden, nooit een vreemde vrouw in zijn huis duldde, en 'er nooit alleen mede in gefprek trad; getroostende zig om zelf, tot op het einde van zijn leven, zijn huiswerk te doen. Ook heeft hij een boek gefchreeven, waarin hij de vraag: *Of een geestlijk perfoon vrouwsperfoonen in zijn huis houden mag?* beantwoord. Op welke wijze hij, die een zeer geftreng man was, zig tegen zijne onderhoorige Geestelijken gedroeg, is ligtlijk optemaaken.

Bij

Bij zijn overlijden, dat voorviel op den 31ften Januarij 1599, fchikte hij zijne goederen tot het ftichten van een fchool, onder de befcherming van de *Maagd Maria*. Bij VALERIUS en anderen vindt men zijne fchriften vermeld.

Zie GOUDHOEVEN, *Holl. Chronijk.*

BOSSIUS, (*Jacob*) anders genaamd *à Caftro*. ZWEERT en VALERIUS ANDREAS ftellen hem onder de Geleerden, welke *Amfteldam* voortgebragt heeft. Hij was Leeraar in de Godgeleerdheid, en werd, in 't jaar 1611, te *Mechelen*, tot den derden Bisfchop van *Roermond* gewijd, en den 19den Mei van dat zelfde jaar aldaar plechtig ingehaald. Hij overleed aldaar, 1639, in den ouderdom van negen-en-tagtig jaaren. Anderen voegen hierbij, dat zijn vader en moeder, beiden uit oude *Amfteldamfche* Burgerlijke geflachten gefproten, genaamd waren, GERRIT PIETERSZ. VAN DEN BORG en ANNA JANSZEN DU BOIS.

Zie *Kerklijk Tooneel van Braband.*

BOSSU, een zeer voornaam Dorp, pronkende met een der allerfchoonfte Kasteelen, niet alleen van *Henegouwen*, waarin het gelegen is, maar zelfs van gantsch *Nederland*. Om deze of om eenige andere reden werd het, door Keizer KAREL DEN VIJFDEN, met den tijtel van Graaflijkheid befchonken. Met ziet het kasteel nabij het ftedcke *St. Gillain.*

Zie RAIJ, *Dictionarium.*

BOSSU, (*Maximiliaan, Graaf van*) of anders, MAXIMILIAAN DE HENNIN, Graaf van *Bosfu*. Op het Art. BORSSELE, en wel bij MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIEN, Heer van *ter Veer*, hebben wij gezien, dat die, bij uiterften wille, dezen MAXIMILIAAN DE HENIN, tweeden zoon van JOHAN DE HENIN, Heer of Graaf van *Bosfu*, en van ANNA VAN BOURGONDIEN, oudfte zuster van Heer MAXIMILIAAN, zijne goederen vermaakte; doch dat de erfgenaam daarbij weinig voordeels had, vermits de meefte zijner goederen, op aandrang der fchuldeifchers, moeften verkocht worden. Grooter vooruitzicht baarde hem de gunst, die de Hertogin VAN PARMA hem betoonde, door hem, in 't jaar 1567, bij voorraad, gedurren-

rende het afzijn van Prins WILLEM VAN ORANJE, tot Gouverneur en Opper-Houtvester over *Holland* aanteſtellen. Na dat deze Vorſtin uit de *Nederlanden* vertrokken was, bediende de Hertog van ALBA zig van hem. Het eerſte, dat wij van aanbelang, van zijne bedrijven, ten voordeele van den Koning, van hem gemeld vinden, is, dat ALBA hem, in den jaare 1572, met eenige vaandelen knechten naar den *Briel* zond, om die plaats te heroveren, of ten minſten de Watergeuzen, in hunnen aangevangen loop te ſtuiten. BOSSU ſtak, gelijk men weet, met zijne manſchap, van *Schiedam* en *Maaslandſluis* over, en landde op het Eiland *Voorne*, vermits de beruchte Graaf VAN DER MARK te zwak was, om hem het hoofd te bieden. Doch, hoe elendig zijne *Spanjaards*, door het openen van de Sluis, voor den *Briel* verwelkomd zijn geworden; hoe BOSSU, in zijne vlucht, voor *Dordrecht* het hoofd ſtiet, met list binnen *Rotterdam* kwam, en welken moord hij aldaar aanrichttede, zal op de Artikelen van die Steden verhaald moeten worden. Zijn gedrag te *Rotterdam* en *Delfshaven*, welke plaatſen hij bij nacht overviel, en 'er afgrijslijke wreedheden pleegde, veroorzaakte dat de liefde des volks tegen hem in haat veranderde, en ieder weldenkend ingezetene verheugd deed zijn, dat hem, dien men zeide moordenaars aantevoeren, zijn oogmerk, om *Schoonhoven*, dat door LUMEIJ belegerd was, te ontzetten, mislukte. Beter ſlaagde hij in den ſcheepſtrijd op het *Haarlemmer Meer*, en in zijne onderneemingen in *Waterland*, daar hij, nu met winst en dan met verlies, gewigtige zaaken ten dienſte des Konings ondernam. Wij bepaalen ons liefst tot een omſtandig verhaal van zijn gedrag op de *Zuider Zee*, in 't jaar 1573, als zijnde de voornaamſte zijner daaden, ſchoon ſchandelijk voor hem uitgevallen; ten gelukke, echter, van 't Vaderland: want van dien ſlag hing het behoud of verlies van gantsch *Noordholland* af.

Op het Art. BOSHUIZEN, hebben wij gezien, dat 'er, bij de Schrijvers, verſchil is over het getal der ſchepen, waarmede ALBA zig meeſter van de *Zuider Zee* zocht te maaken; wordende dit getal nu op twintig, dan op dertig, dan weder op agttien bepaald. (Men zie, het geen ik daar van gezegd heb in mijne *Amſteldamſche Jaarboeken*, II. Deel, bl. 131.) Om dit geſchil weg te neemen, volgt hier de lijst der ſchepen,

Oor-

Oorlogsschepen.	Bevelhebbers.	Koppen.
1. De Inquisitie . .	*de Graaf van Bossu*, Admiraal. . . .	180 en 200 Sold.
2. De Heilige Geest .	*F. van Boshuizen*, Vice-Admiraal. . .	115.
3. De witte Valk . .	*Paulus Loo*. . . .	100.
4.	*Jan Symonsz. Rol*. .	100.
5. De bonte Koe . .	*Jonker Arent van Haemstede*. . . .	90.
6. De Roze	*Johan Deyll*. . .	90.
7. De graauwe Valk .	*Jacob Claes*. . . .	90.
8. De witte Haan . .	*Fredrik Thomasz*. .	90.
9. De vliegende Arent.	*Boudewijn de Schoone, Dirksz*.	90.
10. 't Vliegende Hart .	*Symon Cornelisz. de Gude*.	60.
11. De zwarte Ruiter .	*Anthonis Jacobsz*. .	60.
12. De Rave	*Jonge Johan Deyll*.	48.
	te zamen	1313 koppen.

Oorlogsbooten of Jachten.	Bevelhebbers.	Koppen.
1. De swarte vliegende Arent . . .	*Mattheus de Jonge Vleet*. . .	transp. 1313. 30.
2. De Aap	*Artus van Schuilenberg*. . .	30.
3. De Exter	*Andries Knobout*.	30.
4. De Haan	*Michiel van Hagenault*. . .	30.
5. De vliegende Draak,	*Adriaan Craal*.	30.
6. De Haas	*Jan Duvens*.	30.
	te zamen	1493.

De schepen, welke de *Noordhollanders* in het *Y* haddden doen zinken, beletteden, den eersten dag, deze Vloot over de ondiepte te komen; maar den volgenden dag bediende zij zig van hooger getij. Op het naderen van dezelve, werd, door den Admiraal van *Noordholland*, CORNELIS DIRKSZ, krijgsraad beleid, en in den-

denzelven in overleg genomen, of 't veiliger ware, den vijand op het *Y* aantetasten, of hem in dieper water aftewachten; welk laatste het raadzaamst geoordeeld werd. Dus namen de *Noordhollanders* de wijk naar *Pampus*; waardoor de vijanden, volgens hunnen aart, van hoogmoed begonnen te zwellen, en ondernamen de schans te *Schellingwoude*, te water en te land, aantetasten. De Overste BROEKHUIZEN, de Vloot ziende wijken, dacht, van alle hulpe verstooken, best te zijn, de vlucht naar *Edam* en *Monnikendam* te neemen. Groot nadeel veroorzaakte hij daardoor aan de Dorpbewooneren, wien hij, in hoope van ontzet, verboden had, hunne goederen vooraf weg te voeren. De vijanden plonderden dus, zonder hinder, alles wat hun voorkwam. Hadde ten dien tijde de vreeze de *Noordhollanders* niet te zeer bekneld, zij hadden de vijandlijke schepen ligtlijk kunnen overvallen. Dan, dank zij die van *Hoorn*, *Enkhuizen* en andere Steden, welken, door het zenden van schepen en manschap, dien moed der *Noordhollanderen* deeden herleeven. Hunne Vloot bestond toen uit vier-en-twintig schepen, doch was schaars van volk voorzien; dus kwam men tot het manlijk besluit, dat een gedeelte der *Hoornsche* Schutterije zig naar de Vloot zou begeeven. Doch toen de looting reeds geschied was, oordeelde men 't voegelijker, die manschap, ter bewaaringe van de Stad te doen binnen blijven, en de helft van de Bezettinge, onder den Kolonel RUIGHAVER, derwaarts te zenden, zo als ook geschiedde. Inmidddels gedroeg de vijand zig als reeds meester zijnde, doende den *Noordhollanderen* niet dan alle bespotting en smaad aan. BOSSU dacht het zelfs tijds genoeg te zijn, om zijne overwinning te vervolgen: des hield hij zig bezig met het beschouwen van de overwonnene Schansen. 't Geen bij dit alles den Staatschen ten voordeel strekte, was het onstuimig weder, 't welk het water voor de *Spaanschen* onbruikbaar maakte, en de anderen de schoonste gelegenheid gaf om zig te versterken. BOSSU begaf zig andermaal naar de Stad, om met den Hertog nader raad te houden. Op den 3den October vertrok hij weder naar de Vloot, en kwam, twee dagen daarna, met zijn schip eerst over *Pampus*; wordende hij, die nu bevel tot slaan had gegeeven, omtrent het Eiland *Marken* geduldig afgewacht, door hen, die hij dacht reeds overmeesterd te hebben.

Kort

Kort daarop geraakten de beide Vlooten aan den gang. De *Noordhollanders* zochten niets dan te enteren, 't welk BOSSU, door gestaadig schieten, trachtte te verhinderen, zo dat die en de volgende dag met het houden van schutgevaarte doorgebragt werden; tot dat eindelijk de *Noordhollanders* twee vijandelijke schepen aan boord klampten, en hunne partij noodzaakten, als mannen te strijden. Op één der twee aangevallene jachten gebood ARTUS SCHUILENBURG, die de zwager van den Vice-Admiraal BOSHUIZEN was; het jacht, dat hem aanviel, stond onder bevel van JACOB VAN TILL, die het ook, met den derden aanval, overweldigde; wordende SCHUILENBURG, met nog zes of agt anderen, gevangen naar *Hoorn* gezonden, en de overigen om 't leven gebragt. Slechts twee man waren 'er van VAN TILL gesneuveld, doch hij zelve en twintig der zijnen gekwetst. Het jacht *de Aap* werd daarna, van het geschut ontbloot zijnde, door den vijand hernomen. Het tweede Jacht werd aangevallen door DAMES FREDRIKSZ *van Monnikendam*; deze werd door BOSSU zo sterk met geschut begroet, dat vijftig van de zijnen te gelijk neder vielen: des moest hij, daar hunne dreggen afgekapt werden, zijnen buit verlaaten, niet evenwel zonder vooraf veele *Spanjaarden* daarop te hebben doen sneuvelen. Verbaazende was het aantal der dooden en gekwetsten op dien dag; onder de laatstgenoemden was de meergemelde CORNELIS DIRKSZ. De *Spanjaarden* schreeven zig reeds de overwinning toe. Om zig daarvan te meer te verzekeren, was aan de hunnen, die toen *Alkmaar* belegerden, en de *Waterlandsche* Dorpen bezet hadden, bevel gegeeven, dezelven op dien dag in brand te steeken, in de overtuiging, dat veelen der vlootelingen den moed zouden verliezen, wanneer zij de vlam hunner huizen ten hemel zagen rijzen. Doch hierin bedroogen zij zig: want het was niet hun verslaauwde moed, maar de wind, die het gevecht op dien dag deed eindigen. Ook was de wind oorzaak, dat de *Noordhollanders* meer naar *Hoorn* gedreeven waren, en bij *Neck* het anker hadden moeten werpen, beslaande toen de vijanden hunne voorheen gehouden plaats. Vóór het aangaan van den strijd, had BOSSU zig verbeeld, dat de bloode *Noordhollanders*, gelijk hij hen noemde, het gevecht niet zouden hebben durven onderneemen. Doch SIMON ROL gaf hem een ander bericht, zeggende: *dat de dapperheid van hun, die*

van

van zijn eigen lantaart waren, hem al te wel bekend was; dat het een volk was, bij de zee opgewiegd; een volk, dat gevaar noch arbeid schroomde; dat de Admiraal hunne dapperheid zou zien; dat hij derhalven alle voorzichtigheid, wilde hij voordeel op hen behaalen, te werk moest stellen, zijnde het minder moeite zijnen vijand te verachten, dan hem te overwinnen; al het welke door BOSSU met lachen en verachting beantwoord werd. Doch welhaast zullen wij zien, dat hij buiten den waard gerekend had.

Schoon de vijand de vijf volgende dagen den wind genoegzaam geheel in zijn voordeel had, zag men hem, echter, weinig verrichten; doch zo dra van de andere zijde, de gelegenheid zig een weinig gunstig vertoonde, hield men zig niet bezig met schermutselen, maar men zocht, om zig niet langzaam te laaten vermoorden, den vijand met de gantsche magt aan te tasten. Niets verhinderde dit, dan gebrek aan kruid, en middel om het te bekomen: dus moest men, in een vollen aanval, sterven of overwinnen.

De Regeering, die van het gemelde gebrek niet onkundig was, vermaande daarom den Admiraal tot het aan boord klampen, om; ware 't hem mogelijk, met den degen in den vuist, hun de overwinning te ontweldigen. Toen hij op 't punt stond om den vijand aantevallen, en zijn volk van begeerte brandde om aan den strijd te komen, ja als uitzinnig was, schreef SONOIJ hem, zig nog eenige dagen van 't gevecht te moeten onthouden. Doch de dappere CORNELIS DIRKSZ verbrandde den brief, en in plaatse van het bevel na te komen, zette hij het, met een zuid-oosten wind, op den vijand aan. Bossu, hoe onverwacht dit hem ook voorkwame, maakte zig mede gereed; doch, gelijk men naderhand vernam, was des Graven tafel gedekt, en hij gereed om het middagmaal te houden, toen de *Noordhollanders* hem de spijze kwamen opdisschen. De Stuurman van CORNELIS DIRKSZ nabij de *Inquisitie* komende, wendde van schrik het Roer; doch zekere JAN FLORISZOON stiet hem daar af, nam den helmstok in de hand, en zette het recht op den vijand aan: en, gelijk het meer gebeurt, dat de bloode het grootste gevaar loopt, zo gebeurde het ook hier; wordende de eerstgemelde Stuurman het eerst doorschoten,

in 't aanzien van JAN FLORISZOON, die hem vervolgens aan een zijde lag. Alomme op de *Noordhollandsche* wallen hoorde men het gedonder van 't geschut; en de zuchten der waare Vaderlanderen steegen met den rook en damp ten hemel. De moedige zeehelden drongen terstond midden op den vijand in, ontzagen gevaar noch dood, maar streeden manmoedig tot behoud van het geen nog overig was, en tot wraak van 't geen zij verlooren hadden, maar voornaamlijk tot behoud van hunne landgenooten. Het eerste onheil, dat BOSSU wedervoer, was, dat hem belet werd, zijn anker te werpen, 't geen hij had moeten doen, om door den stroom niet afgedreeven te worden. Zijne bestrijders, dit voorziende, vervingen het ten halven wege. De *Noordhollanders* vielen, vermits zij minder van geschut voorzien waren, met handwapenen op den vijand in; anderen wierpen, van boven van de Raa's, met vuurpotten en ongebluschte kalk: waardoor den *Spanjaarden* niet weinig nadeel toegebragt, en tevens hunne slagörde gebroken werd. Bossu vond zijn hevigste partij in PIETER BACK en JACOB TRIJNTJES, die ter wederzijde van hem lagen, terwijl Kapitein DE BOER zig van achteren tegen den Spiegel plaatste. Deze werd, echter, genoodzaakt afstehouden; doch de Admiraal en de twee anderen maakten zig aan BOSSU's schip vast, en zakten al vechtende met hetzelve af, tot dat zij aan de *Neck* bij *Weijdenesse* aan den grond geraakten. Geduurende het gevecht muntte in ontvertzaagdheid uit zekere JAN HARING, die de stoutheid had van op het vijandlijke schip over te springen, naar den mast te klouteren, en de Admiraalsvlag van boven te haalen; doch deze in de daad roekelooze onderneeming moest hij, in 't afklimmen, met den dood bekoopen: hij werd, met een' snaphaankogel, in de borst getroffen. De moed der *Noordhollanderen* nam hand over hand toe. Eén der vijandlijke schepen werd met geweld overmeesterd; doch het zonk zo dra het van het volk en geschut ontlast was. Vijf van de kleinsten, op het droog zittende, werden met minder moeite bemagtigd, daar zij vreesden anders verbrand te zullen worden. Zeer ongetrouw werd BOSSU, van meest alle de anderen, die zig over *Pampus* te rug begaven, verlaaten. Eenigen van hun, op de ondiepte geraakende, wierpen 't geschut over boord, en lieten dus hunnen Admiraal in de magt zijner vij-

vijanden. Rol noodzaakte hun, zegt men, de vlucht regelrecht naar *Amsteldam* te neemen; en het is niet onwaarschijnelijk, hadden de *Noordhollanders* in staat geweest deze vluchtenden te vervolgen, dat zij alles overmeesterd zouden hebben: schoon sommigen van hun 't vervolgen aanrieden, waren 'er, echter, anderen, die van oordeel waren, dat zulks met het naderen van den nacht te gevaarlijk was; waarbij kwam dat zij verpligt waren, aan de gekwetsten de noodige hulp toe te brengen.

Bossu bleef inmiddels van de drie schepen, die hem aangevallen waren, omsingeld. Dit, echter, moet tot zijnen lof gezegd worden, dat hij zig gedroeg als een dapper krijgsman, die niets verzuimde wat tot zijne ontzetting dienen kon. Hij stond pal in zijn ijzeren harnas, met een Rondas in de eene, en 't Zwaard in de andere hand, als van buiten gewapend tegen de magt der vijanden, en van binnen tegen het ongelukkig lot des oorlogs. Uit zijne oogen scheen een vuur te flikkeren, aangestookt door spijt over de mislukking zijner gewaande overwinninge; door de lafhartige verlaating der zijnen; door den moed en de dapperheid der vijanden, die gestadig met grof en klein geschut op hem aanvielen, bedienende zig van zodanige brandbaare stoffen, dat niemand der *Spaanschen* zig meer op het verdek durfde vertoonen. Deze gelegenheid namen de *Noordhollanders* waar om over te springen; doch veelen van hun liepen daarmede den dood te gemoet, vermits de *Spanjaarden*, voor eene laatste pooging, hunne spietsen en ander geweer gebruikten, om de overloopers te vellen.

Gelukkig was het voor de moedige bestrijders, dat zij zig zo digt onder *Hoorn* bevonden: want vandaar werd hun onophoudelijk nieuwe manschap gezonden, in plaatse van de dooden en gekwetsten, die naar den wal gevoerd werden. Burger noch boer schroomde zijn leven te waagen, om in dezen jongsten nood het vaderland ten dienste te staan.

Bossu zig eindelijk overwonnen ziende, nadat hij agt-en-twintig uuren, over nacht en dag, tegenstand geboden had, en van zijne driehonderd man niet boven de veertien of vijftien ongewond gebleeven waren, gaf zig uit nood over aan den Admiraal CORNELIS DIRKSZ, den Hopman RUICKHAVER en JOACHIM NIEUWE-

bie, op voorwaarde dat het leven der zijnen gespaard, en hij eene eerelijke gevangenis bekomen zou. Ook werd bedongen, de gevangene Soldaaten uittewisselen, en de overigen voor een maand gaadje te lossen; doch de Oversten der *Spanjaarden* weigerden daaraan geloof te geeven, voor dat zulks, door de Staaten van *Westfriesland* en door SONOIJ, bevestigd was.

Volgens aantekening van de geloofwaardigste Schrijvers, beliep, behalven een menigte van den adel, het getal der gevangenen bijna drie honderd; doch in de brieven, aan ORANJE geschreeven, vindt men slechts van twee honderd gemeld.

Veel moeite had de Magistraat, toen BOSSU te *Hoorn* binnen gebragt werd, om het gemeen in toom te houden, dat hem, al morrende, met bits verwijt en scherpe bedreigingen, zijne moordetijen te *Rotterdam*, *Delfshaven* en elders gepleegd, verweet, en zig zeer begeerig toonde, zulks aan hem te wreeken. Men behandelde hem als een man van staat; onthaalde hem zeer beleefd, en gaf hem het Weeshuis tot zijn gevangenis. Zijn vaandel werd te *Hoorn* in de Kerk, met gejuich en dankzegginge, opgehangen. Zijne gevangenis duurde tot na de *Gendsche* Bevrediging, wanneer hij, met veele anderen, ontslagen werd. Alvoorens had hij, in 't jaar 1575, vandaar aan den Prinse VAN ORANJE geschreeven, *dat hij iets goeds tot bevordering der vrede, en zelfs tot de uitwisseling van den Graaf van* Buuren, (PHILIP WILLEM, 's Prinsen oudsten zoon, die in *Spanje* gevangen zat) *tegen zijn persoon nog te wege te brengen, zo men hem een keer naar* Brussel *wilde laaten doen* Dan, ORANJE antwoordde hem kortlijk, *dat de toestand des tijds zijne reize naar* Brussel *als nog niet gehengde; en te minder, daar zijn uitwisseling tegen den Graave* van Buuren *op een losse en onzekere hoop steunde.* In het volgende jaar, kort na het sluiten der gemelde Bevrediging, werd BOSSU, onder eene sterke wacht, naar *Zeeland* gevoerd, alwaar de Prins hem, waarschijnelijk, tot het verlaaten der *Spaansche* zijde, heeft trachten te beweegen; dat hij ook eerlang, na zijn ontslag, genoegzaam openlijk deed blijken, met zijn gedrag te *Utrecht*, alwaar hij, uit last der Algemeene Staaten (1577) gezonden was, en hielp bewerken dat het Slot *Vredenburg* door de *Spanjaards* verlaaten werd. Doch alzo hij den Room-

J. Buys, inv. et delin. Reinier Vinkeles, sculp. 1787

MAXIMILIAAN GRAAF VAN BOSSU TE HOORN
GEVANGLIJK BINNEN GEBRAGT.

Roomfchen Godsdienst aankleefde, was de Geestlijkheid, bij de verwarring, die toen in 't *Sticht* plaats had, hem meer geneegen dan ORANJE, en den Heer VAN HIERGES, die 'er de bevelen van Don JAN wilde doen gehoorzaamen. Door de Algemeene Staaten werd BOSSU met een jaarwedde van vijf duizend guldens befchonken. Van *Utrecht* werd hij op de Dagvaart te *Middelburg* gezonden, om *Haarlem*, *Amfteldam*, *Schoonhoven* en andere Steden tot het aanneemen van den *Gendfchen* vrede over te haalen, en ook om bezetting uit fommige Steden, na het krijgsvolk aan betaaling geholpen te helpen, te ligten. De Staaten van het *Noorderkwartier*, die met hem in onderhandelinge traden, beloofden hem twintig duizend guldens, zo tot betaaling der Soldaaten, als voor zijne wedde, mids hij vooraf *Haarlem*, *Muiden*, *Weesp*, *Schoonhoven* en *Nieuwpoort* van volk ontledigde. Het *Zuiderkwartier* beloofde, op andere voorwaarden, vijftien duizend guldens te fchieten. Dan, het liep aan tot de maand September, voor en aleer hij de voldoening, die hij, volgens deze onderhandeling, te vorderen had, ontving. Het ontwerp, dat hij, te *Brusfel*, tot eene nieuwe vereeniging tusfchen de Algemeene Staaten gefmeed had, liep te niet, vermits *Holland* en *Zeeland* daarin geen genoegen namen. In het jaar 1579 flooten de gewesten van *Artois*, *Henegouwen* en *Douai* een afzonderlijk verbond. STRADA verhaalt, dat de Graaf zig geneegen toonde 'er mede in te treeden; maar dat hij 'er in verhinderd werd door den dood, die hem, den 21ften December des jaars vijftien honderd agt-en-zeventig, ten grave gerukt had.

In de *Nederlandfche Penningkunde* vindt men van hem gemeld, dat, hoe zeer hij, door zijne bedrijven, zig in den haat gebragt had, te *Utrecht*, echter, ter zijner gedachtenisfe, in het jaar 1572, als het jaar te vooren Landvoogd van die Provintie geweest zijnde, een penning geflagen is geworden. Op de voorzijde ziet men 's mans gekroonde wapenfchild, met het *Latijnfche* Randfchrift, dat in 't nederduitsch zegt, *de Hoop vernoegt mij Bosfu* 1568; en op de tegenzijde, het gekroonde wapenfchild zijner Echtgenoote, CHARLOTTA VAN WERCHIN, Vrouwe van *Icumont*, die de dochter was van PIETER VAN WERCHIN, Ridder van het *Gulde Vlies*, en van HELENA VAN VERGIJ. De Admiraliteit

teit van *Noord-Holland* deed, op de behaalde overwinning op BOSSU, in het jaar 1573, eene medaillje slaan, vertoonende aan de eene zijde 't Admiraliteits wapenschild, tusschen drie P P P, als betekenende:

Pugno Pro Patria,
dat is:
Ik vecht voor het Vaderland.

In het randschrift leest men:

Sacra anchora Christus,
dat is:
Christus is het plechtanker onzer hoope,

Op de andere zijde ziet men de twee vlooten in gevecht, voerende de *Spaansche* Kruisen en de *Staatsche* Prinse vlaggen op hunne masten. Verder leest men in den rand dit opschrift, in 't Latijn, op den naam van het veroverde Admiraliteitsschip, (het welk namaals, volgens Resolutie der Staaten van *Holland*, den 12den Mei 1582, tot beveiliging van den *Eemstroom* werd uitgerust,) en mede op het Geloofsonderzoek zinspeelende:

Inquisitio inquirendo nimis sedulo se ipsam perdit.
Dat is:
De Inquisitie, door al te naauw zoeken, verliest zig zelve.

Na dat, gelijk wij gezegd hebben, de Admiraalsvlag, te *Hoorn*, in de Groote Kerk was opgehangen, werd dit Jaarschrift, gemaakt door CORNELIS THAAMSZOON, daar onder gesteld:

DOOR LoVTER GHEVVELT VAN MENICH HELT
DER VRIIE VVEST VRIESCIE NATIE,
VVERD BOSSOV GEVELT DIT HIER GESTELT,
TOT LOFTEKEN VAN GODS GRATIE.

Men zie van hem de meeste Historieschrijvers, die van zijnen tijd gewagen; als ook VAN LOON, I. Deel, bl. 149.

Bos-

Bosum, een groot Dorp, behoorende onder de Grietenij *Baarderadeel*, ten Zuiden van *Wieuwerd*, aan de *Sneeker* Trekvaart, hebbende een-en-veertig ſtemmen. Schotanus noemt het een groot Dorp van ſchotſchietende huizen, alwaar eertijds (zo men zegt) een Kanaal plagt te zijn, ingaande van de Zee naar *Wieuwert* en *Swaanwert*. Hierbij ligt (vervolgt hij) de *Staate Wulda*, benevens anderen, die door de overblijvende Weeren worden aangeweezen. In het kerklijke behoort het onder *Sneek*.

Bot, (*Jan*) of *Both*, een geboren *Utrechtenaar*, die, benevens zijnen broeder andries, de gronden der Schilderkunst, bij zijnen vader, die een bekwaam Glasſchilder was, geleerd heeft, en daarna bij bloemart. Deze twee broeders trokken eerst naar *Frankrijk*, en vandaar naar *Rome*, beſteedende overal hunnen tijd met grooten vlijt. Jan begaf zig aan het ſchilderen van landſchappen, dat hem zeer wel gelukte; andries maakte fraaije beeldjes en beesten, waarmede hij de landſchappen van zijnen broeder ſtoffeerde. Dus bragten zij met hun beiden in *Italie* verſcheidene ſchoone ſtukken te voorſchijn. Na dat de jongſte ongelukkig te *Venetien* verdronken was, keerde jan weder naar de *Nederlanden*, alwaar hij tot aan zijnen dood in achtinge was.

Zie houbraken, II. Deel.

Bot, (*Pieter*) of *Both*, afkomſtig uit een oud en beroemd *Amersfoortsch* geſlacht, wiens afſtammelingen van ouds aan het roer der Staatst- en Stadsregeeringe van *Utrecht* gezeten hebben. Henrik buth of both ſtaat als een lid wegens de vijf Kapittelen aldaar, van 1582—1587, bekend; en onder de Raaden van die Stad telt men, 1618, Mr. hendrik both; van 1670 – 1674, Mr. p. both van der eem; en verder als Burgemeeſter frans both. Zo worden ook verſcheidene mannen van dien naam onder de Vroedſchappen van *Amersfoort* geteld. Pieter both, daar wij in 't bijzonder van melden, had zig van der jeugd af tot de zeevaart begeeven, waarin hij ook gelukkig ſlaagde. Reeds in het jaar 1599 was hij als Admiraal over zes ſchepen, voor rekening van de *Brabandſche* Maatſchappije, naar de *Indiën* geſtevend.

vend. Te *Bantam* vertoevende, had hij twee schepen, onder bevel van PAULUS VAN CAARDEN, naar het Eiland *Sumatra* gezonden. Met eene vloot van zeven schepen kwam hij, in de maand Augustus of September des jaars 1601, weder in het vaderland.

Men had hem toen reeds den tijtel van Generaal en Admiraal gegeeven; doch op zijnen tweeden togt bekwam hij dien van Gouverneur Generaal: zijn lastbrief van de Staaten Generaal aan de Raaden van *Indiën*, dien hij den eed van getrouwheid aan de Algemeene Staaten moest afneemen, was gedagtekend 11 November 1609. Met dien tijtel en dat gezach vertrok hij, in de maand Januarij des jaars 1610, met een vloot van agt schepen, die door een hevigen storm, op de hoogte van de *Kaap de Goede Hoop*, veele en zwaare rampen leed. BOTH zijnen Grooten Mast verlooren hebbende, vond zig verpligt, het naar 't Eiland *Mauritius* te wenden. Na aldaar zijn schip gekalfaterd te hebben, zettede hij de reis naar *Bantam* voort, alwaar hij in de maand Januarij van 't volgende jaar aankwam. De Nederlanders, die zig in de *Indiën* bevonden, stonden niet weinig verzet, aldaar ook *Hollandsche* vrouwen te zien, die men den Soldaaten en Matroozen vergund had mede te neemen; bestaande in een getal van zes-en-dertig, waarvan 'er twee overleeden, en eenige anderen kinderen gebaard hadden. Van korten duur was het verblijf van den Gouverneur Generaal te *Bantam:* want in het volgende jaar bevond hij zig op de Rede van *Jacatra*, en stichtte aldaar eene sterkte, door middel van een verdrag, dat hij met den Koning WIETIAK RAMA gesllooten had.

In dat zelfde jaar (1612) zig naar de *Molukkische* Eilanden begeeven hebbende, vond hij de zaaken aldaar in een zeer slechten staat, doordien de *Spanjaarden*, trotsch op eenige door hen behaalde voordeelen, de voorwaarden van het twaalfjaarig Bestand weigerden na te komen, zeggende daar toe geen bevel van hunnen Koning te hebben. Als zij den *Treves* erkenden, was het in die gevallen, welke ten hunnen voordeele waren, en om de Hollanders het nakomen van denzelven te noodzaaken.

De *Indiaanen* wisten niet, wat hier van te denken. Want aan den eenen kant, hielden de Hollanders de zaak, zo als die weezenlijk was, met de sterkste verzekeringe staande; doch de *Span-*

jaar-

jaarden, als trouwloozen, ontkenden dezelve met woorden en daaden; en hunne vrienden begonnen hun ook geloof te geeven. Ten rechten tijde ontving de Koning van *Ternate* eenen brief van H. H. Mogende, gedagtekend den 6den van de maand September 1609, die hem van de waarheid der zaake, zo als dezelve door den Gouverneur Generaal voorgesteld was, overtuigde. Deze overtuiging nam, echter, niet weg dat de uitvoering der bijzondere oogmerken, door de vijandlijkheden tusschen de *Spanjaarden* en *Hollanderen*, verhinderd werd. De Koning van *Ternate*, schoon hem zulks smertte, trachtte 'er zig van te bedienen, zoekende een verbond met den Koning van *Tidor* aantegaan., om langs dien weg de beide oorlogende natiën uit de *Molukkos* te verdrijven. Dan, de Koning van *Tidor* was te veel verbonden aan de *Spanjaarden*, en vreesde tevens voor de magt des Konings van *Ternate*, wannneer dezelve meester van die Eilanden zou zijn. Ook liet hij niet na, den Gouverneur BOTH kennis van zijn antwoord te doen toekomen; welke daarop dien Koning een aanmerkenswaardigen brief zond. Zie hier den inhoud van die beide;

Brief van den Koning van Tidor *aan den Koning van* Ternate, *ontvangen 6 Mei* 1612,

„ Zeer waarde Zoon, Koning van *Ternate*. Ik wensch u allen voorspoed en gezondheid. De Brief, dien gij mij met *Fouche*, één uwer Amptenaaren, gezonden hebt, is mij wel geworden, en deszelfs inhoud door mij wel begreepen. Gij vertoont mij, dat men alle moogelijke middelen in 't werk behoorde te stellen, om den vreede tusschen die van *Ternate* en *Tidor*, en den Moorschen Godsdienst in de Molukkes te herstellen, 't geen mij aangenaam geweest is, als zijnde een wettige zaak, en door God en zijnen Propheet Mahomed geboden. Ik, uw oom, en die een man van jaaren ben, keur uw oogmerk zeer goed. Doch wijl de zaaken thans in geheel anderen toestand zijn, dan ten tijde onzer voorzaaten, zo als u mede niet onbekend is, vermits de Eilanden van *Tidor* en *Ternate* ten deele door *Spanjaards* en *Hollanders* bevolkt zijn, behoorden bijzondere schik-

kingen beraamd te worden, om een' vrede te maken, die van duur was, en die schikkingen dienden ten deele te bestaan, om de beide natiën overtehaalen, om deel in de vrede te neemen; dit middel is, meen ik, het eenigste om dat doel te treffen, en te zamen deugdelijk te verzoenen.

„ Daar gij de oudste der vier Koningen van de *Molukkes* zijt, hebt gij de meeste magt en middelen, om die groote zaak te doen slagen: want na de ondervinding, die mijne jaaren mij gegeeven hebben, kan ik niet begrijpen, hoe men 't anders zoude te recht maaken; vermids de vrede niet duurzaam zijn kan, ten waare de *Spanjaarden* en *Hollanders* 'er in begreepen worden. Om die reden volhard ik in mijn oud gevoelen, dat wij ten dien opzigten niets besluiten noch vaststellen kunnen, zo lang de beide gemelde natiën niet te zamen vergeleken zijn; zonder dat kunnen wij geen vrede van eenigen duur maakén. Doch zouden wij slechts het ons voorgeschreven spoor, en de gewoonte volgende, in de *Molukkos* in gebruik geraakt, te weten met oorlogen tegen elkander op te houden, als wij moede en uitgeput zijn, en zouden de Brieven, waarbij wij elkander daar toe verzoeken, enkel zaaken wezen om eenigen tijd op te houden, en adem te halen. Zo de *Ternaters* dezen voorslag niet goedkeuren, zullen zij het zig zelve te wijten hebben; en zo die van *Tidor* 'er zig tegen stellen, zal het mijne schuld, en die van mijne onderdaanen zijn. Ik herhaal het nogmaals; om een duurzaamén vrede te maken, en waardoor onze Godsdienst verzekerd zou kunnen worden, moeten de *Hollanders* en *Spanjaarden* eerst te zamen verzoend zijn. Dit, zeg ik andermaal, is het eenigste middel om een bestendigen vrede te kunnen sluiten.

„ Ik ben voorneemens een keer naar *Gamma Lamma* (dat een Fort der *Spanjaarden* op het Eiland *Ternate* was) te dóen, om dit aangaande, met den Gouverneur te spreeken. Zo dra ik zal te rug gekomen zijn, zal ik u één mijner Raaden zenden, om u kennis van het voorgevallene te geeven, en u een beslissend antwoord te brengen, waaruit gij zult kunnen weten, of 'er hoop is, dat de zaak gelukken zal.

„ Betreffende het geene gij mij meldt, dat de Koning, uw vader, in mijne handen is, zulks is, in een zekeren zin, waarheid.

heid. Zo dra de *Spanjaarden* hem in de verovering van *Gamma Lamma* gevangen gemaakt hadden, zouden de rechten van 't land mij verpligt hebben, al het mijne bij hen aantewenden, om zijne vrijheid te bewerken: want zulks het gebruik in de *Molukkes* is; doch toen (zo ik gezegd hebbe) de *Spanjaards* zig van *Gamma Lamma* meester maakten, ontsnapte hij, en vluchtte naar *Sabougo*, (een plaats in het tegen over leggend Eiland *Gilolo*.) Derhalven is het uwe eigen schuld, dat hij gevangen is. Hij was vrij. Gij en de *Ternatische* Heeren dwongen hem, zig in handen der *Spanjaarden* te leeveren, en daardoor hebt gij uwe zaaken hersteld. Gij gebruikte hem als Doctor, om uwe ziekte te geneezen, die u in gevaar stelde van om te komen. Zijne vlucht uit *Ternate*, en de overgeeving van zijn Persoon in handen van de *Spanjaarden*, waren de eenige oorzaaken van uw behoud, en daardoor blijft de naam van *Ternaten* nog in wezen.

„ Derhalven behoort gij dit te overweegen en andere middelen te zoeken, om den Koning uwen vader uit de gevangenis te verlossen; dat kan ik, door mijn enkele voorspraak bij de *Spanjaarden*, niet verkrijgen. Ik beveel mij u ten goeden, en ik wenschte, dat die van *Ternate* en *Tidor* te zamen ter goeder trouwe en ongeveinsdelijk konden handelen."

Brief van den Heere Pieter Both, *Gouverneur Generaal, aan den Koning van* Tidor. *Te* Malije, *in 't Eiland* Ternate, 18 *Mei* 1612.

„ Magtige Koning! Dat het God behage Uwe Majesteit met voorspoed op de aarde te overstorten en Uwe Regeering gelukkig te maaken. De Koning van *Ternate*, onze broeder, ons den brief hebbende medegedeeld, dien Uwe Majesteit aan hem geschreeven heeft, vervattende zeker ontwerp, om den vrede tusschen die van *Ternate* en *Tidor* te herstellen, hebben wij gezien, dat Uwe Majesteit meent, dat tusschen die beide volken geen duurzaame vrede kan gesloten worden, ten zij de *Hollanders* en *Spanjaarden* 'er mede deel in hebben, en denzelven ook onder elkander sluiten. Uwe Majesteit spreekt dus ongetwijffeld met veel

veel grond; ook zoude dat het rechte middel zijn, om dat menigvuldig bloedvergieten, dat reeds te lang geduurd heeft, te doen ophouden. Dewijl wij Uwe Majesteit in die genegenheid zien, achten wij het van onzen plicht te zijn, hem breedvoerig te ontvouwen, wat desaangaande in ons land besloten is, en wat hier te lande, ingevolge van dat genomen besluit, uitgevoerd is, op dat Uwe Majesteit volkomen zien kan, dat wij aan al het voorgevallene onschuldig en geenzins de oorzaak zijn, dat de oorlog tot groot nadeel van Uwe natie, en van de onze blijft aanhouden.

„ Na eenen oorlog, die omtrent twee-en-veertig jaaren in ons Land, tusschen de *Spanjaarden* en ons geduurt heeft, in het genot van onze rechten en vrijheden hersteld, en in de oefening van onzen Godsdienst gehandhaafd zijnde, is voor eenige jaaren een Bestand gesloten en afgekondigd, waarin onze wederzijdsche vrienden en bondgenoten begrepen zijn, gelijk Uwe Majesteit in den hier nevensgaanden brief van onzen Prins breder zien zal. Dat Bestand moest ook alhier in de *Indiën* plaats grijpen, afgekondigd en nagekomen worden, een jaar, nadat het in *Europa* in ons land afgekondigd was; dat is te zeggen, zo tusschen onze beide natiën, als tusschen ons en onze wederzijdsche bondgenooten.

„ Aan onzen kant hebben wij alle middelen in 't werk gesteld, om het na te komen, en deszelfs voorwaarden te vervullen. Men heeft ons uit *Holland* expres lieden gezonden, die over *Spanje* gekomen zijn, om 'er de tijding van door gantsch *Indiën* te brengen, en men was overeengekomen, dat de *Spanjaarden* het zelven zouden doen. Die afkondiging is onmiddelijk na den ontvangst der tijding, eerst door mijnen Kapitein, vervolgens door mij zelven, en in mijnen naam geschied, zo dra ik hier was aangekomen. Ook deed ik den *Spanjaarden* aanbieden het Bestand in alle zijne deelen na te komen; verklaarende, dat zo zij van hunnen kant zulks weigerden, mijne natie en ik onschuldig waren aan alle de rampen en 't bloedvergieten, dat daaruit zoude volgen.

„ Doch Don *Juan de Silva* en andere Officieren van den Koning van *Spanje*, in plaatse van aan onze goede oogmerken te beantwoorden, weigerden het Bestand afte kondigen; onder voorwendzel, dat zij daartoe geen bevel van hunnen Koning ontvan-

gen

gen hadden. Derhalven valt het voortzetten van den oorlog noodwendig op de *Spanjaarden*, 't zij op hunnen Koning, of op Zijne Onderdaanen; op hunnen Koning, indien hij niet op den behoorelijken tijd de noodige bevelen, ter uitvoering en nakoming van het Bestand, afgezonden of heimelijk een tegenbevel gegeeven heeft, om de openlijk gegeevene orders te doen opschorten of te herroepen: op Zijne Onderdaanen, zo zij de hun gegeevene bevelen niet uitgevoerd hebben.

„ Ondertusschen zijn wij volkomen verzekerd, dat reeds voor twee jaaren, naamlijk vóór het vertrek van Don *Jvan de Silva*, uit de *Manilles*, hij en de andere Officieren zeer wel van het Bestand onderricht waren, en dat de copij van het Tractaat alhier in de *Molukkes*, door Don *Juronimo* gebragt is. Daarenboven verstonden wij toen uit de *Portugeezen*, die te *Bantam* en te *Amboina* kwamen, dat het Bestand te *Goa* en te *Malacca*, op bevel van den Koning van *Spanje*, afgekondigd was; waar uit blijkt, dat het bij hen enkel een begeerte was, om buit en winst op ons te maaken; hebbende de victorie op den Admiraal *Wittert* behaald, het welk zij hoopten dat door veele andere zouden gevolgd worden, een victorie, verkreegen in een tijd dat het Bestand van uitwerking had behooren te zijn, en alle vijandlijkheden had moeten doen ophouden; hier uit blijkt, zeg ik, dat deze de eenige reden geweest is, waarom zij het Bestand geen plaats hebben willen geeven noch nakomen: te meer, vermits zij gehouden zouden zijn geweest, dien buit op den Admiraal behaald, en de landen, sedert door hen op de kusten van *Sahougo* en *Gilolo*, zig aangematigd, te rug te geeven, gelijk ook in vrijheid te stellen den ouden Koning van *Ternate*, den Admiraal *van Caerden*, en andere gevangenen, die in hunne handen zijn.

„ Voor ons deel, offchoon wij trachtten de bevelen van onze Heeren de *Staaten Generaal*, en van onzen Prins naauwkeurig te gehoorzamen, en alle middelen hebben aangewend, tot nakoming van 't Bestand en stuiting van 't bloedplengen, is het geenzints uit gebrek aan middelen of magt, om de schaden, ons arglistig door het niet nakomen van het Bestand toegebragt, vierdubbel te herstellen, gelijk wij ook doen zullen door ons ten zijnen tijde en plaatse te wreeken, en op den Koning van *Spanje*,

je, zijne onderdaanen, en alle zijne aanhangelingen verhaal te oefenen.

„ Het ware te wenschen, dat de onverzadelijke begeerte der *Spanjaarden*, om over lichamen en zielen te heerschen; dat de practijken, welke zij tot dat einde aanwenden, en dat de middelen, die zij gebruiken, aan Uwe Majesteit zo bekend waren, als zij aan ons zijn, zo zoude Uwe Majesteit den *Spanjaarden* niet dienen tot een burgt, om tot tirannij en moorden te komen, gelijk hij tot groot verdriet van alle volken der *Molukkes* doet. Voor 't overige kan Uwe Majesteit vastlijk staat maaken, dat de belooning, welke hij voor zijne verknochtheid aan hun ontvangen zal, zal bestaan, in op zijne beurt hunne onverzadelijke heerschzucht en wreedheid te ondervinden, die in ons land zo verre gegaan is, dat door beuls handen meer dan veertig duizend menschen in *Amerika*, en in mijn land millioenen van menschen zijn omgebragt, wier bloed onophoudelijk ten hemel wraak roept.

„ Dan, dewijl het veel te wijdloopig zoude zijn, Uwe Majesteit alle de voorbeelden te verhaalen, die men van hunne wreedheid heeft, zal ik hem enkel daar van twee onder het oog brengen, welke hem gewis niet nieuw zullen voorkomen, wijl ze in de *Indiën* voorgevallen zijn.

„ Ten tijde toen de Portugeezen *Malacca* en de omliggende landen het eerst overwonnen, genooten zij groote diensten van eenen zekeren *Ninache Junan*, wiens trouw door hun nooit genoeg kon beloond worden. Hij bezat het ampt van Sabandaar, en had het van zijne jeugd af met eere bekleed. Echter bestond de erkentenis, welke de *Portugeezen* hem beweezen, in hem van zijne waardigheid te berooven; eene ondankbaarheid, die hem tot zodanige wanhoop bragt, dat hij een schavot op een houtmijt hebbende doen maaken, zig in tegenwoordigheid van 't volk, op hetzelve levendig liet verbranden; willende aldus veel liever zijn leven eindigen, 't geen zijn ouderdom hem niet lang toeliet te behouden, dan te leeven in de verachting, en zelfs, naar allen schijn in de verwachtinge van een schandelijken dood, die men hem ten loon zijner verdiensten scheen te bereiden.

„ Het is onnodig alhier te herhaalen, hoe zij met een der voorzaten van den Koning van *Ternate* gehandeld hebben. Men kan

kan fchier naar den letter zeggen, dat het vleesch van dien rampzaligen Vorst nog ftinkt in dat Eiland, en dat zijne onderdaanen nog dagelijks de befmetting rieken, wat zorgen ook de *Portugeezen* gedragen hebben, om het wel te zouten. (Deze Koning, die *Babou* genaamd was, was in de gevangenis der *Portugeezen* overleden; zij kapten zijn lichaam aan ftukken, en zouten het in, om naar *Goa* te zenden.) Zij zijn openbaare moordenaaren van Prinfen en Koningen, gelijk de vader van onzen Prins jammerlijk is wedervaaren. Door hunne lagen zijn twee Koningen van *Frankrijk* omgebragt: zij beloonden en beftuurden de handen der Moordenaars, en volgen hier in de leere der *Jefuiten*.

„ Dit was het, magtige Koning! wat ik U had voortedragen. De noodzaaklijkfte wensch, die ik voor het welzijn van Uwe Majesteit doen kan, is, dat hij van het juk der flavernij en Spaanfche tiranij geheel mag ontflagen worden. Tot dat einde bied ik U aan, de wapenen en magt van H. H. Mog. de Heeren *Staaten Generaal* en van den Prins *Maurits*. Wij weeten, hoe zwaar dat juk Uwe Majesteit en deszelfs onderdaanen vallen moet, en weeten zulks door ondervinding, hebbende het voorheen gedragen."

In het jaar 1613 floot de Gouverneur Generaal drie tractaaten: het eerfte met den Koning van *Bouton*, den 5den Januarij; het tweede met de hoofden van 't Eiland *Machian*, den 16den dito; en het derde met MODAFAR, Koning van *Ternate*, den 4den Maart. Het laatfte betrof eenige fchikkingen, ter verhoedinge van de zwaarigheden, die tusfchen de *Hollanders* en *Ternaters*, over het verfchillen in den Godsdienst, konden ontftaan; bij het tweede, waarin deze natiën mede begrepen waren, beloofden de wederzijdfche Contractanten elkander eenen onderlingen bijftand tegen hunne gemeene vijanden, onder voorwaarde dat de Eilanders hunne kruidnagelen aan niemand zouden verkoopen dan aan de Hollanders, die dezelven betaalen zouden tegen vijftig ftukken van agten de *Bahar*, zonder ooit van weêrskanten den prijs te verhoogen of te verlaagen.

Het Tractaat, door den beroemden Commandeur APOLONIUS SCHOT, op bevel van den Gouverneur Generaal, met den Koning van

van *Bouton* gesloten, bevatte een veel grooter getal van gewigtige artijkelen. De Commandeur verbond zig, zijn land en onderdaanen tegen allen vreemd geweld, en alle aanvallen te zullen beschutten, en, ten dien einde, bij voorraad, eenige *Hollanders*, met vier stukken geschut, in een verschansten post op het strand van 't Eiland te zullen laaten; van den Gouverneur Generaal een sterker bezetting verzoeken, met een schip of jagt, om de beide natiën het noodige aantevoeren; bij den Koning van *Macasser* te wege te brengen, dat hij zig van alle vijandlijkheden tegen den Koning van *Bouton* of zijne onderdaanen onthield; deze in hunnen Godsdienst of Regeeringe niet te zullen ontrusten, maar het straffen der overtreeders aan hunne wederzijdsche bevoegde Rechteren te zullen overlaaten; zijn best te zullen doen, om van den Koning van *Ternate* de herstelling van eenige bijzondere grieven te verkrijgen; bij de eerste gelegenheid een goede menigte kopergeld te zullen bezorgen, 't geene tot gemak van den wederzijdschen koophandel in de landen van *Bouton* gangbaar zou zijn; en eindelijk den Koning en zijne Onderdaanen niet te zullen verhinderen, of toe te laaten, dat zij door andere natiën verhinderd werden.

De Koning van *Bouton* verklaarde van zijnen kant, dat hij, de *Hollanders* te hulp geroepen hebbende, beloofde eenen aanvallenden of verweerenden oorlog tegen hunne vijanden, of tegen die van den Koning van *Ternate* te zullen voeren; hen op hunnen togt naar *Solor* bijstand te zullen bieden; eenen uitsluitenden koophandel in zijne landen te zullen vergunnen; een vasten prijs te zullen stellen op de koopwaren en levensmiddelen, die zij daaruit, zonder het betaalen van eenige rechten, zouden doen haalen; hun den landbouw te zullen toestaan, benevens het vrije gebruik van haven en ree; hen in en op dezelven tegen alle verhinderingen van binnen en van buiten te zullen beschutten; alle zijne onderdaanen te zullen noodzaaken, Rijst te zaaijen tot onderling voordeel der beide natiën, en tot welzijn van de *Molukkes* in 't algemeen; de huwelijken van *Hollanders* met vrije dochters van zijn Rijk te zullen vergunnen, en de gehuwden niet te zullen beletten, het Christendom te omhelzen; de *Hollanders* de magt te zullen laaten om Slaaven te koopen, onder voor-

voorwaarde van wederzijdſche vluchtelingen te rug te geeven, of wegens den prijs met de eigenaaren overeentekomen; en eindelijk aan die van *Banda* te zullen ſchrijven, om hun kennis te geeven van het eeuwig verbond, dat hij met de *Hollanders* geſlooten had; hen te zullen vermaanen, mede eenen vasten vrede te maaken, en te waarſchouwen, dat, zo zij zijne nieuwe Bondgenooten mogten aantasten, hij zijnen Broeder, en alle zijne Onderdaanen van *Banda* zou te rugroepen.

De laatſte verbintenis was den *Hollanders* van veel nut; en zij verzuimden ook niet, den dienst, dien de Vorst hun bewees, door ſpoedigen en krachtdaadigen bijſtand te erkennen. Dit, echter, kon zijne onderdaanen niet beweegen, hunne gebruiken te veranderen, en dingen te doen, die tot hunne eigene beſcherming nuttig en noodig waren, als zijnde verſlaafd aan een aangeboorene vadzigheid.*

In dezelfde maand werden de *Hollanders* meeſter van *Solor* en *Timor*; dit gaf hun gelegenheid om met verſcheidene Vorſten en Prinſen van die Eilanden in bondgenootſchap te komen. Zij bezetteden die plaatſen, ter verzekeringe van den koophandel, die voornaamlijk in *Sandelhout* en *Wasch* beſtond: Waaren, ſchoon thans van minder belang, toen, echter, hoog geſchat. De handelwijs der Hollanderen, aldaar ten dien tijde gehouden, vindt men in het volgende verhaal van SCHOT.

„ Den 9den Januarij 1613, vertrok ik aan boord van de *ter Veer*, in gezelſchap van 't jacht de *Halve Maan*, het welk wij op onze reize ontmoet hadden, en eenige Ternaatſche vaartuigen, om ons naar *Solor* te begeeven, alwaar wij den 17den voor het *Portugeeſche* Fort aankwamen. Wij vuurden terſtond van de *ter Veer*, op een Batterij, die den mond van de Ree beſtreek, en deeden haar geſchut zwijgen. Doch de holle zee ons belettende te landen, waren wij genoodzaakt naar boord te rug te keeren, met verlies van één man, na op den dag een gedeelte van de Stad te hebben afgebrant; den 21ſten vermeesterden wij een galjoot, het welke de vijanden tegen het ſtrant vertuit hadden, en ſtaken eenige huizen in den brand; den 29ſten gaven wij de overige aan de vlamme over.

„ Eenige dagen daarna bekwam men kondſchap, dat twee fre-

gatten en een *Indiaansch* scheepje, uit *China* te rug komende, te *Timor* waren aangeloopen, werwaards de belegerden van *Solor* middel hadden om te weeten wat 'er omging, en om ontzet te verzoeken. Hierop zond ik herwaards het jacht, met het galjoot en een Korakore, die het *Indiesch* scheepje, met *Sandelhout* geladen, namen, gelijk ook een galjoot, dat zij in brand staken, na de lading 'er te hebben uitgeligt. De opgezeetenen van *Timor*, de nederlaag der *Portugeezen* ziende, overvielen de overigen, plonderden en verstrooiden hun.

„ Dit verrigt, en de onzen te *Solor* te rug gekomen zijnde, alwaar zig den 3den April bij ons gevoegd had het schip *Zeelandia*, dat de Generaal ons uit de *Molukkes* had toegezonden, besloot men den 5den aan de westzijde van 't fort te landen, dat wij den 7den beschoten, speelende met zeven stukken op de buitenwerken, die van aarde opgemaakt waren; den 9den hadden wij, behalven deze eerste batterij, nog twee andere stukken, mede van ijzer, aan land gebragt, welke een vierkante toren, die zeer in den weg was, omschoten. Den 18den waren wij versterkt door de *Patarna*, van *Amboina*; waarna wij het fort andermaal opeischten, met verklaaring, dat, indien het zig niet overgaf, zij geene capitulatie nog lijfsgena voor iemand te hopen hadden, waarop dan de overgaave volgde."

Het verder verhaal van SCHOT behelst, op wat wijze zij *Solor* bemagtigd hadden, en eene opgaave van de magt der *Portugeezen* aldaar.

„ Alvoorens te melden, wat ik van verscheidene Portugeeze gevangenen vernomen heb, raakende de oogmerken dier natie; en de toebereidselen, welken zij in de landen, daar zij heerschappij voeren, maaken, zal ik in 't algemeen aanmerken, dat wij een groot belang hebben, in te zorgen voor de veiligheid en het gerief der Indiaanen, die aan ons als onderworpen zijn, vermids zij ons, zo spoedig wij hun in het naauw laaten, den rug zullen toekeeren; ja ook de Ternaters zelven, hoe naauw zij ook met ons schijnen vereend te zijn.

„ Zeker is het, (dus vervolgt hij) dat ons èen zwaar onweêr in de *Indiën* boven het hooft hangt, en dat het waarschijnelijk nog vóór het einde van dit jaar op de *Molukkes*, *Amboina* en *Ban-*

Banda zal uitbarsten." SCHOT zegt voorts, dat hij de volgende berichten van een Portugeezen Stuurman had, doch op den tijtel van het relaas word gezegd, dat de geheime aanslagen des Konings van *Spanje* ontdekt waren, uit eenen brief, geschreeven aan een Portugeezen Stuurman, *Matthijs Couttels*, te *Bantam*, gedagtekend 5 Julij 1613.

Dus luiden gemelde berichten,

„ De Koning van *Spanje*, die na de algemeene heerschappij van *Europa* tracht, schijnt enkel van ons vaderland te hebben afgezien, om tijd te winnen, zijne magten weder te verzamelen, en ons eerst in de *Indiën* uittedelgen, ten einde zijne heerschzuchtige oogmerken met te meer vrugt in *Europa* te bevorderen. Derhalven hebben wij alles te vreezen, wat zijn geveinstheid, zijn trouwloosheid, haat en tiranij kunnen uitrechten; doch inzonderheid hebben wij bij de Indiaanen, meer van zijn geveinsdheid, dan andere ondeugden te duchten.

„ Een Portugeeze Stuurman heeft mij gezegd, dat men aan het hof, en onder het gemeen in *Spanje* en *Portugal*, voor zeker hield, dat onze magt enkel uit onze handel op de *Indiën* bestond, en dat wij daar door alleen in staat geraakt waren, dien Monarch te wederstaan.

„ Ook heeft hij mij verzekert, dat de dertien laatste schepen, herwaards gekomen, tot aan de *Kaap de Goede Hoop* gevolgd zijn door zo veele galeijen, onder bevel van Don *Louis Fajardo*; dat smaldeel was in zee gegaan, onder schijn van op de roovers te kruissen, doch bij de Spanjaarden liep het gerucht, dat het naar de *Manilles* moest stevenen, offchoon men deswegens nog geene zekerheid had.

„ Nog heeft dien zelven Stuurman, (of mogelijk zijn brief aan *Matthijs Couttels*) mij verklaard, dat *Christophore de la Hotte*, voorheen Gouverneur van *Gamma Lamma*, door Don *Juan da Silva*, in 't laatst van het voorleden jaar, uit de *Manilles*, naar den Gouverneur van *Goa* gezonden is, met veel gereed geld en wisselbrieven, om spoedig zeven groote schepen en twintig fregatten te bemannen, welke hij, zo dra het jaargetij zulks toelaat, naar *Malacca* en *Manilles* voeren moet, ten einden zig bij de aldaar liggende zeemagt te voegen, en in de

maand December aanstaande, een hevige pooging op de *Molukkes* te doen.

„ Boven dien weet hij, dat dezelve Gouverneur der *Manilles*, een Spaanschen Generaal, *Toledo* genaamd, naar *Macao* gezonden heeft, om van daar een gallioen te haalen, het geen 'er de Spanjaarden hebben doen koopen, met bevel, dat bij zes anderen te voegen, die van *Malacca* derwaarts gestevent zijn, en die naar de *Manilles* te brengen.

„ Ik heb verstaan, dat twee schepen expres uit *Spanje* naar *Goa* gezonden zijn, om den Onderkoning berichten te brengen, en het bevel, van zijne zeemagt bij die der *Manilles* te voegen, ten einde alle te gelijk op de Hollanders te vallen. Met het zelve oogmerk is het ook, dat op een plaats, *Pintados* genaamd, twee groote schepen gebouwd worden.

„ Te *Caijta*, hebben zij de schepen *Gouda* en *Amsteldam*, welke laatste de Admiraal *Wilters* gevoerd heeft, en die zij beiden van ons veroverd hebben; *de St. Espirute*, *de St. Juan Baptista*, *de St. Juan de Lupas*, een schip van de eerste grootte; *de St. Andre* en *St. Mario*, een klein vaartuig; ook verwachtte men 'er nog twee uit de havens van *Castielië*, met een menigte scheepsvolk en oorlogs ammunitie.

„ In de *Manilles* worden drie nieuwe galeijen gebouwd, en aldaar ligt sedert lang nog een ander; men rekent dat de vloot uit agttien groote schepen, twintig fregatten en vier galeijen bestaan zal, bemant met vijf duizend Soldaaten, en het nodig aantal Matroosen. Doch aangaande de zes schepen, die naar *Macao* moeten, twijffelt men of die daar bij zullen komen. Don *Juan da Silva* zal het bevel over de vloot voeren, zijnde om die reden boven zijn' tijd in het Gouvernement der *Manilles* gebleeven.

„ Nog ben ik onderricht, dat Don *Hieronimo da Silva*, na het inneemen van *Marieco*, ('t fort van het eiland *Tidor*,) een fregat naar *Malacca* gezonden had, ten bericht van Don *C. de la Hotte*, die de Portugeeze Armade, gelijk gezegd is, van *Goa* naar *Malacca* moest voeren, om dezelve in de *Manilles* te brengen, en in de maand December naar de *Molukkes* te stevenen.

„ Dat fregat is te *Bouton* aangeweest om water in te neemen, doch

doch de Koning had een Stuurman, die aan land gekomen was, doen vasthouden. Die Prins en *Hendrik van Raaij*, hebben getracht het fregat te overmeesteren, en dit zou hun gelukt zijn, zo niet een verrader het scheepsvolk gewaarschuwt had.

„ Sedert ik mij alhier bevinde, is *Kitchil* herwaards gekomen, met andere Gedeputeerden, en drie-en-dertig Karakores, medebrengende geschenken voor den Kapitein van 't fort, dien zij mij verlof verzocht hebben, te spreeken, 't geen ik hun geweigerd heb. Zij willen schatting van de Ingezetenen van *Solor* heffen, die geantwoord hebben, dat zij aan niemant, dan aan den Koning van *Ternate* cijnsbaar zijn. Bij deze gelegenheid heb ik hun enkel met reden behoeven te keer te gaan.

„ Die lieden waren van de toebereidzelen der Portugeezen en Spanjaarden wel onderricht, en gaven breed van dezelven op, zeggende dat nieuws gehoord te hebben van de Portugeezen, in hun land woonende, en van eenige Spanjaards uit de *Manilles*, welke met een kleine galei *Macasser* hadden aangedaan, zijnde bestemd naar *Ternate*; ook verhaalden zij, dat de onze te *Masilupatnam* vermoord waren, en ons Comptoir aldaar geplondert hadden.

„ Verscheide Portugeezen hebben mij het verhaal van den Stuurman bevestigd. Zo 'er schepen uit het vaderland komen, zal goed zijn dezelve spoedig naar de *Molukkes* te zenden, en dat eenige op hunne togt derwaards deze eilanden aandeeden, alwaar men ijzer, planken en balken benoodigt is.

„ Ik had gehoopt, dat de Gouverneur van *Banda* herwaards zoude gekomen zijn, doch ik vrees dat hij daar langer zal moeten blijven, dan hij wel gedacht heeft, door de zaaken hem door de Engelschen berokkent. Indien hij niet komt, en ik geen nadere beveelen ontvang, zal ik tegen het einde van Augustus naar *Bantam* vertrekken, en het schip, aan welks boord ik gaan zal, kan vervolgens dienen, om proviand en andere goederen, herwaards en naar de *Molukkes* te brengen, welke men, ik herhaale dit, gemakkelijker uit deze eilanden, dan van elders, van levensmiddelen voorzien kan."

Dit is alles, wat men van de komste van den Gouverneur Generaal te *Banda*, en van de verschillen, die hij 'er met de *En-*

gelschen had, aangetekend vindt. Wat de *Spanjaarden* aanbelangt, ter verdere ontdekkinge van hun gedrag, voornaamlijk geduurende het Bestand, dacht mij dit relaas van SCHOT van de uiterste noodzaakelijkheid te zijn. En schoon het ons weinig ligt geeft omtrent de *Engelschen*, is het genoeg bekend, dat zij uit afgunst, die hun, ten aanzien van den koophandel, aangeboren is, reeds in het jaar 1609, zig van de trouwloosheid der *Bandeezen* hadden zoeken te bedienen, om de onzen te benadeelen; die Natie op alle mogelijke wijzen aanzettende, om de wapenen tegen de *Hollanders* optevatten. In die landen had hunne wangunst haaren oorsprong uit den handel in de Muskaatnooten, zijnde zij niet vergenoegd, dat de bewooners der Eilanden van *Puloaij* en *Pulo Rhun*, onder het gebied van *Banda* behoorende, die kostbaare speceríjen van de *Bandeezen* kochten, en voor hun moesten opkoopen.

Dan, laaten wij in ons verhaal den Gouverneur Generaal BOTH volgen, tot aan het einde van zijnen levensloop, die ruim zo ongelukkig was, als zijne bedrijven roemruchtig. Hij dan, na de zaaken, hem aanbetrouwd, geduurende den tijd van vijf jaaren, met veel beleid in de *Indiën* bestuurd, en op verscheidene plaatzen de grondslagen van een magt, over wier snellen voortgang men zig niet genoeg verwonderen kan, geleid te hebben, te *Bantam* te rug gekomen zijnde, stelde, den 20sten December 1614, zijnen opvolger den Heer GERRARD REINST in die aanzienlijke waardigheid aan, en vertrok, den 2den Januarij van het volgende jaar, met vier rijk geladene schepen vandaar, met oogmerk om naar *Holland* te keeren. Doch het Eiland *Mauritius*, waarop hij zig, op de uitreis, van zijne geleedene schade hersteld had, weder aandoende om 'er verversching in te neemen, hadden twee zijner schepen, (VALENTIJN, in zijne *Beschrijving van Oud en Nieuw Oost-Indiën*, zegt *drie*; doch dit is het eenigste niet, waarin dit verhaal met het zijne verschilt; het zij genoeg dat men zig van de echtheid van dit verhaal verzekerd kan houden,) op één van de welken hij zig bevond, het ongeluk van door een geweldigen storm, weder in zee gedreeven en tegen de kust geslagen te worden; waardoor zij, met de helft van het volk, en daaronder ook de Heer Gouverneur BOTH, vergingen.

Dus

Dus liet de grondlegger der Hollandsche heerschappije in de *Indiën*, en eerste Gouverneur Generaal, op eene smertlijke wijze, het leven; dus beroofde de ongestuime zee hem de eer van in een marmeren praalgraf te rusten; welke eer zijne vlijt hem dubbel waardig gemaakt had. 's Mans afbeeldsel, dat men in de Raadkamer van het Kasteel te *Batavia*, ter zijner eere, heeft opgehangen, is het eerste in rang; daarna ziet men het mede in het groot in het gemelde werk van VALENTIJN, en in 't klein in het Twintigste Deel der *Historiesche Reizen*, bl. 10.

BOTBERGEN, (*Elbert van*) een *Geldersch* Edelman, benevens JACOB MOM, Amptman van 't Land tusschen *Maas* en *Waal*, ADRIAAN VAN EINDHOUTS, Schout in 't Overampt van *Kuik*, en anderen, beschuldigd en overtuigd zijnde van met de *Spanjaarden*, vóór het eindigen van 't Bestand, heimelijk verstand gehouden te hebben; hebbende MOM, met voorkennisse van de anderen, aangenomen, *Thiel* aan den Aartshertog te leveren, welk verraad, echter, tijdig uitlekte, werd, nevens zijne beide medeschuldigen, op den 17den van de maand April des jaars 1621, onthalsd, volgens den inhoud der volgende Sententie.

Alsoo Elbert van Botbergen, *wesende een Ondersaet van dese Landen, ende gecompareert hebbende onder de Edelen op de Lantdaghen van Gelderlandt, jegenwoordigh alhier in den Hage ghevangen, de Heeren Commissarissen, by de Hooge Moghende Heeren Staten Generael, tot examinatie van zijn Persoon geordonneert, ende daer naer de Heeren Rechteren, by de Welgemelte hare Hoog Mog:, tot voordere kennisse ende judicature van zijne saecke gecommitteert, buyten pijne ende banden van ysere bekent heeft, Dat* Jacob Mom, *wesende Amptman in Maes ende Wael hem Gevangen ten selven dage of s'daechs te vooren, als hy gevanghen binnen Thiel des avonts eene nederlaghe hadde begaen, gheopenbaert hadde eenen aenslach, die hy voor hadde op te Stadt van Thiel omme d'selve aen den vyandt te leveren, ende hem versocht die goede handt daer aen te houden, 't welck hy belooft hadde te sullen doen, Dat hem Gevangen indachtich was dat van den voorsz: aenslàch mede kennisse ghehadt, ende aenghenomen hadden te helpen beleyden,*

 die

die Persoonen van Gerard Preys, Adriaen van Eynthouts *ende noch eenighe andere Complicen, ende dat aen* Eynthouts *den voorsz. aenslach was geopenbaert tot* Wamelen, *Dat hem ghevangen geseyt was van syne Complicen, die by den Heere van* Grobbendonck, *Gouverneur van den Bosch waren geweest, om hem den aenslach te openbaren, dat d'selve Heere van* Grobbendonck *d'Eertſ-Hartoghe van die saecke soude spreecken, ende niet en twijffelde, of d'selve soude het goet vinden, ende* Mom *Gouverneur van Thiel maecken ende eene Compagnie Paerden doen hebben, ende haer Complicen oock eerlick versien met eene Compagnie te voet, Dat heurluyder voornemen was den voorsz. aenslach te beginnen op eene Sondach, so wanneer die groote Klocke voor die Predicatie soude luyden, ende dattet selve henluyden voor een teecken soude gedient hebben, Dat d'voorsz. aenslach soude aengegaen hebben op deser voegen, als dat men een deel Soldaten soude geleyt hebben in den Rijſ-waert tegens over Thiel, ende datter binnen Thiel oock eenich volck byder handt soude zijn geweest, omme hem Meester te maecken van de Santwijcre Poorte, Dat hy Ghevangen alsdan, t'volck, t'welck in den voorsz. Rijſ-waert, tegens over die Stadt, inder nacht, gecomen soude zijn gheweest, met Veerschuyten oft Samoreusen overgebracht soude hebben tot aen de Poorte van de Stadt Thiel, ende dat* Mom, *hem Ghevangen, mettet volck, dat hij bij sich soude gehadt hebben, te ghemoete soude hebben gecommen, Dat den voorsz. aenslacht beraemt was geweest, effen voor dien tijdt, dat den Grave van* Bucquoy *met een Leger tot Moock quam, Dattet selve te wege gebracht soude zijn geworden tsy deur het Garnisoen van den Bosch, of deur het Leger, dat tot Moock lach, onder 't beleyt van den voorsz. Grave van* Bucquoy, *Dat* Eynthouts, *door last ende met voorweten van hem Ghevanghen ende d'andere Complicen, by den selven Grave van* Bucquoy *was geweest, Dat d'voorsz.* Eynthouts, *eens of tweemael, was geweest, met kennisse vau hem Gevangen ende d'andere Complicen, tot Brussel, omme met d'Eertſ-Hartoghe te spreeken van de voorsz. saecke, ende wederomme komende, telckens geseyt hadde, dat d'Eertſ-Hartoge begeerde, dat sy de handt aen de selve saecke wilde houden, ende dat d'sel-*

d'selve beloofde t'selve eerlijck te recompenseren, Dat omtrent twee Jaren geleden den voorsz. Eynthouts *tot Herren was gekomen by hem Gevangen,* Mom *ende eenighe andere Complicen, ende aldaer ghefeyt hadde, dat hy d'voorsz. Saecke metten gewesen Secretaris van Graef* Frederick van den Berch, *hadde gecommuniceert. Dat hy Gevangen opten lesten Lantdach van Gelderlandt tot Nimmeghen zijnde, ende staende by den anderen* Mom, Eynthouts, *hy Gevangen ende d'andere complicen, als doen aldaer, geseyt ende goet gevonden worde, dat dewijle* Eynthouts *tot Bruyssel te doen hadde, hy dan d'Eerts-Hartoghe met eenen soude spreecken van den voorsz. aenslach op Thiel, alle t'welcke saecken zijn van seer quaden ende schrickelicken gevolge die in een welghestelde Republijcke, anderen ten exemple niet ongestraft en behooren te blyven,* SOO IS 'T, *dat de Heeren Rechteren voornoemt, met rijpe deliberatie van Rade, deurgesien ende overwoghen hebben, alle 't geene ter materie dienende is, ende heeft mogen moveren, doende Recht in den Name ende van wegen de Hoochgemelte Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, verclaren denselven Gevangen begaen te hebben* Crimen læsæ Majestatis, *Condemneren hem daeromme mits desen gebracht te worden ter plaetse daer men gewoon is Justitie te doen, ende aldaer geëxecuteert te worden metten Sweerde, datter de doot na volcht, ende verclaren voorts alle zijne Goederen geconfisqueert. Aldus gedaen in de vergaderinghe van de voorsz. Heeren Rechteren in 's Gravenhage, ende ghepronunchieert den seventhienden Aprilis Anno sesthien hondert een ende twintich. In kennisse van my als Griffier.*

Onderteeckent,

H. POTZ.

Botdraager, was de naam eener oude Graaflijke Munte, binnen deze landen voorheen in zwang. In het jaar 1533 deed een *Botdraager* te *Enkhuizen* de waarde van veertien stuivers. Wat de oudheidheid diens pennings aangaat, dezelve wordt gebragt tot de Regeering van Graaf willem den vijfden, onder wiens

zilveren munt zij gerekend worden. Zij waren onderscheiden in *heele*, *halve* en *kleiner gedeelten*. Allen verbeeldden, aan de eene zijde, *een Hollandschen zittenden Leeuw*, *gedekt met een gekroonden Helm*, *met de Prinselijke Kroon daar boven*, en daarop als tot een Helmdek (Crimier) *een Paauwstaart*, met het omschrift

Guilelmus: dux: comes: Hol: Z: Zelan:
Guilelmus: dux: comes: Hol: Z: Zel:
Guill: dux: com: Hola:
dat is:
Hertog Willem, Graaf van Holland en Zeeland.

Op de andere zijde ziet men een kruis, met deze woorden,

Moneta de Holandia.
Moneta Holland.
dat is:
Munt van Holland.

Verder ziet men op de *heele en halve Botdraagers*, in een tweeden omtrek, de gewoonlijke bijbelsche spreuk:

Benedictus: qui: venit: in: nomine: domini:
Bndictus: qui: venit: in: nomine: dom:
dat is:
Gezegend, die komt in de naamen des Heeren.

In de *Roomsche Kerk* was zij, in verscheidene plegtigheden, ten dien tijde (1357 enz.) in gebruik. De benaaming van dezen penning is ontleend van het woord *Bot* of *But*; dat door de Schrijvers van de midden en laatere eeuwen, naar de Roomsche taal, genoemd wordt, *Buttis*, *Butte*, *Butus* en *Butica*, betekenende een vat of uitgehold lichaam, om koorn, wijn, enz. mede te meeten. Naderhand is het, bij de *Italiaanen*, *Botta*, bij de *Spanjaarden* en in het Nederduitsch, *Bote* genaamd geworden, als betekende een zeker soort van *Wijnvat*, *Boot*. In vervolg van tijd is deze maat, als bij verkleining, *Boutella*, *Butella*, bij de Franschen *Bouteille*, en bij ons *Fles* genaamd. Om den

rech-

rechten zin hier van te verstaan, dient men te weeten, dat in die tijden de *geslotene Helmen* de gedaante van zulk een keine maat hadden: waarom men het, en niet onwaarschijnelijk, daarvoor houdt, dat gemelde penningen, naar de voorschreevene gehelmde Leeuwen, *Botdraagers* genoemd zijn geworden.

Zie ALKEMADE, *Graaflijke Munte*, fol. 82. *Beschrijving van Enkhuizen*, bl. 92 en 75.

BOTERNISSE, (*Konstantijn van*) één van de misnoegde en zaamverbondene Edelen, tegen Graaf FLORIS DEN VIJFDEN, en ook één van hun, die op het Slot *Kroonenburg* gevangen werden. Onzeker is het, echter, of hij aan de woedende *Kennemers*, dan aan anderen overgegeeven is geworden.

BOTLAND, eene kleine Ambachtsheerlijkheid in *Zeeland*, onder *Duiveland* behoorende. Zij heeft wel geen Dorp op zig zelve, maar daar onder behoort een groot deel van het Dorp *Nieuwkerk*, zijnde het Rechtsgebied van *Botland* en *Nieuw-Kerk*, op eene zeldzaame wijze, door elkander gemengd. De Ambachtsheerlijkheid wordt begroot op vier honderd drie-en-zeventig en een halve Gemet; waarbij nog gevoegd worden drie kleine Ambachten, te zamen gerekend op twee-en-twintig en een halve Gemet, liggende deze genoegzaam in de Heerlijkheid *Nieuwkerk* besflooten. De Heer van *Botland* oefent alleen het burgerlijke recht over dezelve, ter handhavinge van 't welke hij Schout en Schepenen aanstelt. In de kerk van *Nieuwkerk*, alwaar de ingezetenen van *Botland* hunnen Godsdienst verrichten, heeft ook de Regeering der Heerlijkheid haare zitplaats. Voortijds behoorde *Botland* aan het oud Adelijk *Zeeuwsch* geslacht van dien naam, waarvan, in 't jaar 1290 leefde, Heer JAN VAN BOTLAND, Ridder, die gehuwd was met CLARISSE VAN BORSSELE, zuster van FLORIS, Heer van *St. Maartensdijk*. Hij heeft bij haar verwekt RAAS en FLORIS VAN BOTLAND. RAAS huwde met ALIDA VAN BORSSELE VAN CORTEGEENE, en won daarbij JACOB VAN BOTLAND, en eene dochter CLARA, die ten man kreeg GUIDO VAN BLOIS, Ridder en Heer *van Haaften*. JACOB trouwde MARIA BUIS, die hem baarde PIETER VAN BOTLAND, wiens eerste echtgenoo-

noote was SAPIENTIA VAN VIERSELA, en zijne tweede DIEREGE VAN THUYL, welke men, op de jaaren 1414, 1440 en 1460, gemeld vindt als nagelaten hebbende: I.) Heer ARNOUD VAN BOTLANDT, die, als Leenman, den Graaf met vier Soldaaten te voet ten dienste moest ſtaan. II.) JOOST VAN BOTLANDT, getrouwd met N. VAN CROMVLIET. III.) AALSTEN VAN BOTLANDT, naar het zeggen van den eenen, broeder, en naar dat van den anderen, broeders zoon van PIETER AALSTEN, had ter vrouwe AGATHA VAN BERGEN in *Kennemerland*, uit welk huwelijk voortkwam JACOB VAN BOTLANDT, de man van ANNA VAN BAARSDORP, waarbij hij drie dochters verwekte: 1.) JANNE, gehuwd met FLORIS VAN NASSAU, Schout van *Breda*, 1564. 2. en 3.) MARIA en HEILWIG. De afſtammelingen van FLORIS VAN BOTLAND, tweeden zoon van JAN en CLARISSA, vindt men bij SMALLEGANGE, die, wegens de laatstgenoemde, zegt: *Van dezen naam leeft hier nog in* Zeeland *een perſoon, wiens grootvader Baljuw van* Bommenede *geweest, en ook aldaar met een opgehangen wapen in de Kerk begraven is; dan hij heeft zijn afkomst aan den Stamboom van* Botlandt *niet konnen vasthegten.* Het wapen van dit geſlachte beſtond uit vijf inëen getande Geeren, ter rechter zijde van goud, en ter ſlinker van zilver.

BOTMA, een Edele Staate in de nabuurſchap van het Dorp *Morrha*, in de Grietenij van *Oostdongeradeel.*

BOTNIA, een Edele Staate ten zuiden van het Dorp *Nieuwland* of *Nijland*, in de Grietenij van *Wijmbritzeradeel.*

BOTNIA, een oud Adelijk geſlacht in *Friesland*, dat, volgens aanwijzing der oude ſchriften, omtrent het jaar 927, uit het *Noorden* zou gekomen zijn. De eerſte van dien naam, welke zig in die Provintie nederzette, was ODO BOTNIA, zoon van éénen der Hertogen van *Botnia*, (zijnde een landſchap in 't Noordoosterdeel van *Zweeden*, tusſchen de Provintiën *Angermaniën*, *Lapland* en den *Bothniſchen Zeeboezem*;) welke ODO met zig zou gebragt hebben ééner zijnen neven, die, wegens zijne goedertierenheid, vriendelijkheid, ervarenheid en grondige kennis van

OUT-

oorlogszaaken, (hoewel een vreemdeling zijnde) den *Friezen* ongemeen aangenaam en nuttig was, en door hen nog meer bemind werd, toen hij zig in den echt begaf met de dochter van TAKO KAMMINGA, gesprooten uit de Heeren van *Ameland*, wordende daardoor als een inboorling geacht. Hij bouwde (zegt men) een Stad, Kasteel of Sterkte, in het Kwartier van *Oostergoo*.

Door den tijd werd het geslacht van BOTNIA langs hoe grooter, en verspreidde zig ook in de Kwartieren van *Westergoo*; waardoor het in *Friesland* zeer vermaard werd, en nog meer door het voortbrengen van uitmuntende mannen, zo wel in Staat- als Krijgs-kunde. SCHOTANUS maakt gewag van eenen strijdbaaren ODO, als van een' man van groote bekwaamheid; doch hij noemt hem nu BOTTINGA, en dan BOTNIA: welke eerste speldíng waarschijnelijk een drukfeil is, vermits gemelde ODO bij WINSEMIUS, doorgaans BOTNIA genaamd wordt. Hem werd door de *Friezen* het *Potesstaatschap* aangeboden; dan hij sloeg dat aanbod nedrig af, met verkleininge van zijne bekwaamheden; verheffende daarentegen die van SIKKE DEKEMA en GATE HANIA, die hij zeide in staat te zijn, het Vaderland meer dienst te kunnen doen dan hij. Door deze aanprijzing werd dan ook DEKEMA verkoozen; doch hij sloeg het mede af, en stemde voor HANIA, die ook bedankte, zeggende dat men BOTNIA verkiezen moest, onaangezien hij zijn vijand was; doch deze bleef volstandig bij zijne eerste aanprijzing van de twee gemelde Heeren. De *Friezen* dan geen van dezen kunnende bewegen, verkoozen, in plaatse van één, twee *Potestaten*, en namen daartoe SIWERT WARDA voor *Oostergoo*, en HARING HARINXMA, den Stamheer van dat geslachte, voor *Westergoo*. Dat de BOTNIA's zig in *Friesland* wijd uitgebreid hebben, blijkt daar uit, dat zij, door huwelijken, zig vermaagschapt hebben aan de Edele geslachten van BURMANIA, CAMSTRA, EYSINGA, GALAMA, GOSLINGA, GROVESTINS, OUD HARINXMA, HARINXMA, ROORDA en TJARDE STARKENBORG. Onder anderen mannen, die zig van dit geslacht berucht gemaakt hebben, muntte, in den jaare 1096, in de kruistochten naar het *H. Land*, uit, FREDRIK VAN BOTNIA, welke die reize ten tweedemaale, in het jaar 1109, ondernam. Voorts maakten TJALING BOTNIA en SICCO zig, in 1515 en 1570, bij den Landzaat vermaard.

Zie SCHOTANUS, WINSEMIUS, F. SJOERDS, enz.

BOT-

BOTNIA, (*Julius van*) mede een afftammeling van dit vermaarde geflacht. Hij was de zoon van FREDRIK VAN BOTNIA en MAXIMILIANA ABSALONS, eene Adelijke dochter uit *Brussel.* Zijn broeder ADOLF was gehuwd met MARGARETHA SCWILLINGEN, wier eenige zoon zig naar *Braband* begaf. Deze was een aanzienlijk voorftander van de Vrijheid en Godsdienst: waarom hij, door GELLIUS SNECANUS, met de volgende woorden, te vinden in *Frisia Nobilis*, p. 22, gepreezen wordt.

Julius excellens et sanguine natus equestri
Botnia pro Patria stigmata aperta gerit.
Face flagrans, nec bella timens, in utrumque paratus,
Laeta cui est gravitas, mascula cuique fides.
Ordinibus Patriae et privatis charus amicis:
Ut libertatis, sic pietatis amans.

Even breed word aldaar de lof van zijne zoonen DOMINICUS, DOCO en JODOCUS uitgemeeten. Van dezen JULIUS vindt men, dat hij *Franeker* voor den Prins hielp verzekeren, ja dat hij niet fchroomde, in het nijpendst van den winter, een Gezantfchap naar *Haarlem*, alwaar ORANJE zig bevond, te bekleeden, ter verkrijginge van den noodigen bijftand, welke, hadde men dien kunnen toebrengen, geheel *Friesland* aan 's Prinfen zijde had kunnen doen overgaan. Dan in plaatfe van dit, werden de *Spanjaarden* in die Provintie magtiger, en BOTNIA moest *Franeker* verlaaten, de vlucht neemen, en zig de ballingfchap getroosten, tot dat de Vrijheid het hoofd weder opftak. Maar toen ook vertoonde zijne vaderlandsliefde zig weder, zo door het bevorderen der *Unie*, als het te keer gaan der verraderlijke oogmerken van RENNENBERG. In het jaar 1578 bediende de Aartshertog MATTHIAS, als Landvoogd, zig van hem, en van nog drie andere Edelen, tot het ligten van penningen, om *Friesland* tot dezelfs aanflag ter Generaliteit in ftaat te ftellen. BOTNIA nam weder bezit van zijn huis, en kreeg zitting, wegens *Franeker*, in de Staaten van *Friesland.* Hij overleed den 28ften April 1614. Zijn kleinzoon, DOMINICUS JUSTUS, die 1660 overleed, was Grietman van *Baarderadeel*, had ter vrouwe GEERTRUID MECKAMA, en

en won daar bij ééne dochter, met welke de naam van BOTNIA een einde nam.

Zie TE WATER, *Verbond der Edelen*, II. Stuk, bl. 269 en 270, *en de daarbij aangehaalde Schrijvers.*

BOTNIA, (*Sijds of Sijdts van*) ook wel SIXTUS genaamd, Grietman van *Wimbritzeradeel*, was gehuwd met TET DOUMA of MARIA DEKAMA, of met BAUCK HERINGA, weduwe van TJERBE MARTENA; uit welk huwelijk voortkwam eene dochter, JEL genaamd, die huwde met PIETER VAN GOSLINGA. Deze, zo wel als meer andere van dit geslacht, de *Spaansche* dwinglandij moede zijnde, omhelsde niet alleenlijk de maatregelen der Vrijheidsminnaaren, maar was ook mede werkzaam, om (1571) *Leeuwaarden*, en, ware het mogelijk, geheel *Friesland* de zijde van ORANJE te doen kiezen, De vlijt, dien hij besteedde tot voorzetting van 't *Utrechtsche* Bondgenootschap, toonde volkomen, met wat ijver hij bezield was.

Zie TE WATER, p. 271, *welke ons aanwijst dat* VAN METEREN *en* HOOFT *hem verkeerdelijk* BOTMA *en* BORNIA *genoemd hebben.*

BOTSHOL, een Dorp in *Amstelland*; zie WATERVEEN.

BOTSHOOFD; zie EENDRAGT. (*de Rivier*)

BOTSHUIS, één der Adelijke huizen in *Gelderland*, in de nabuurschap van het Dorp *Nede*, of *Neë*.

BOTTER, (*Hendrik*) een geleerd *Amersfoorder*. Hij was eerst Lijfärts des Aartsbisschops en Stads Doctor te *Keulen*; daarna bekleedde hij dat ampt bij den Hertog van *Gulik* en *Kleef*; nog laater, toen hij tot Hoogleeraar in de Hooge Schoole van *Marpurg* bevorderd was, bij den Landgraaf van *Hessen*. Eindelijk alle die waardigheden moede zijnde, keerde hij tot de zijnen, te *Amersfoort*, te rug, alwaar hij ook gestorven en begraaven is.

Zie T. VERHOEVEN.

BOTTER, (*Levinus*) mede een geleerde, uit *Amersfoort* oorspongelijk. Hij was eerst Advocaat; daarna, geduurende den tijd van drie-en-twintig jaaren, Secretaris van zijne geboortestad,

en

en eindelijk Reviseur van 't Hof te *Utrecht*. Hij overleed, den 5den Maart 1612, in hoogen ouderdom, en werd begraven in de *St. Joris* Kerk te *Amersfoort*.

Zie Beschrijving van 't Bisdom Utrecht, I. Deel.

BOTTESTEIN, (*'t Huis*) in het Nederkwartier van 't *Sticht van Utrecht*. Het werd, in 't jaar 1538, door de Staaten van die Provintie, voor een Riddermaatige Hofstad erkend. Het stond ten westen van het Huis, en ten zuiden van het Dorp en de Kerk van *Vleuten*, en behoorde, bij gemelde erkenning, aan FREDRIK DE CONING. Naderhand (1643) kwam het aan het geslacht van VALKENAAR; waaruit Jonker HENDRIK VALKENAAR, in het jaar 1674, wegens hetzelve, in de Ridderschap dier Provintie beschreeven werd. In 1709 werd het opgedraagen aan den Heere HENDRIK VAN UTENHOVE, President van 't Collegie der Edelen en Ridderschappen van *Utrecht*, die het, op den dag der overdragt, afstond aan zijnen zoon MAURITS FILEBERT VAN UTENHOVE, die deswegen, in de maand November van dat jaar, in de Ridderschap beschreven werd. Het zelfde geschiedde in 't jaar 1734, op Heer JACOB VAN UTENHOVE. De laatste leengift van *Bottestein* geschiedde in 1767, op Jonker KAREL VAN UTENHOVE, door den Heer VAN DER HAM. Voor eenige jaaren is dit huis afgebroken.

BOTTINGEN, was een zekere belasting, die men hier te lande aan den Graaf betaalde, zo hoog als hij bedongen had, naar den rijkdom der waereldlijke Edelen en Onedelen, bewooners der Steden of van het platte land. De naam van *Bottingen* is van een onzekere betekenisse. Sommigen leiden dien af van het *Bod*, dat de Steden op 's Graven bede deeden. Doch de Heer WAGENAAR, in zijne *Beschrijving van Amsteldam*, meent dat zulks geen schijn heeft, om dat de gewoonlijke *Bottingen*, niet in gevolge van zeker *Bod* of *Bieding*, waar bij verhooging en verlaaging plaats heeft, maar in gevolge eener vastgestelde schikkinge opgebragt werden. In een Handvest der Stad *Leiden*, van het jaar 1266, werd ook, voor het woord *Bottingen*, het *Latijnsche* bastaartwoord *Caligia* of *Calega* gesteld, dat schatting of belasting betekent, volgens J. VAN HOUT, *Dienstboek der Stad Leiden*, p. 9. Eene dergelijke betekenis had ook het woord *Bot*, in het oud

zoud *Anglo-Saxisch*, van welk woord mogelijk ook wel *Boote* gemaakt is. De *Bottingen* werden, volgens MIERIS, *Charterboek*, II. Deel, bl. 639, om de drie jaaren gevorderd, en ook wel buitengewoon opgebragt, het zij als de Graaf naar 's Keizers Hof trekken moest, of tot zijn rantzoen, wanneer hij gevangen was; ook wanneer zijn zoon of broeder Ridder geslagen werd; wanneer hij zijn' zoon, dochter of broeder uithuwelijkte. Van hier wil men afleiden het spreekwoord *Botje bij botje:* want even als men zeide een *schot*, zo zeide men ook een *bot*, te betaalen. VAN LEEUWEN, in zijne *Inleiding op de Costume van Rhijnland*, zegt 'er dit dit van, bl. 70: „ Tot verstand van *Schot*, *Lot*, *Riemtalen* ende *Bottingen*, en wat daartoe behoort, dient, dat de „ Dorpen ten platten lande van Noordholland, (volgens hunne „ verdeeling) van ouds den Graaf ten dienst moesten staan, met „ koggen, dat is, klein vaartuig, met gebruikelijke riemen, item „ sommige wegen, wateren, bruggen, ende planterijen hebben „ moeten onderhouden. Soo ook hebben de voornaamste Dorpen in Rhijnland, benevens andere, van ouds, boven seeker „ vaartuig, moeten onderhouden, het ruimen en schoonhouden „ van den vijver rontom het Hof ende Cingelen van den Hove, „ gelijk mede de vaart naar Rijswijk, (alzo daar nog geen weg „ was,) met de bruggen, plantingen, &c., daar toe behoorende plagten ook te gelden, in het onderhoud van den thuin, „ ende plantagie van het Hof, welke Hof-regten wierden onderscheiden, met den naam van *Schot* en *Lot*. Daarvan 't LOT, „ dat men BOTTINGEN noemt, gemeenelijk om de vijf jaar werd „ omgeslagen, en het SCHOT, dat is het opschieten van den vijver, cingels, bruggen en plantingen, enz." Het beste verstand van dit woord zal, echter, vloeijen uit eene overeenbrenginge met de Graaflijke Beden, die jaarlijks of alle drie jaaren wierden omgeslagen.

Zie VAN LEEUWEN; WAGENAAR; BOEIJ.

BOUCHAUTE, of *Bouchoute*, één der vier Ambachten in *Staats Vlaanderen*; dit is het eerste van de vier, en draagt den naam naar het Dorp. De Staat bezit daarin niets dan de Schans *Philippine*. Verder bericht hiervan zal volgen op het Art. VIER-AMBACHTEN.

BOUCHOLT, één der zaamverbondene Edelen, waarschijnelijk, doch niet zeker, afkomstig uit het *Vlaamsch* of *Brabandsch* geslacht van dien naam. Waarschijnelijk is het, dat hij Drost van *Wageningen* geweest is; als mede dat hij, na het sluiten der *Unie*, als een Lid van den Raad, Graave JAN VAN NASSAU werd toegevoegd.

Zie *Vaderlandsche Historie*, VII. Deel, bl. 268.

BOUDAAN, (*Gualterus*) afkomstig uit het aanzienlijk geslacht van dien naam, en zoon van den Heere PIETER BOUDAAN, Kiesheer der Stad *Middelburg*, en Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie aldaar, geboren in 't jaar 1637. In de Voorrede van zijn boek, genaamd *Leere der Waarheid*, meldt hij zelf de redenen, die hem bewoogen hebben, om zig tot den Predikdienst bekwaam te maaken. Nadat hij, onder de vermaardste mannen van dien tijd, zijne Godgeleerde studiën volbragt had, werd hij, in 1662, als Predikant te *St. Laurens* op *Walcheren* beroepen, in 1667 te *Ter Veer*, en in 1670 te *Amsteldam*, alwaaa hij overleed, den 14den Februarij 1684.

BOUDAAN, (*Petrus*) oudste zoon van GUALTERUS BOUDAAN en MARIA COIJMANS. Deze werd, Ao. 1666, te *Middelburg*, in het huis van zijnen Grootvader, geboren. PETRUS genoot, onder andere, het onderwijs van CAMPEGIUS VITRINGA *den Ouden*, te *Franeker*. In het jaar 1691 werd hij Predikant te *Rijnsburg*, in 1693 te *Arnhem*, en 1694 te *Amsteldam*; doch alzo hij nog niet tot het bepaald getal van jaaren gekomen was, had het beroep geen voortgang: in 1703 te *Utrecht*, en eindelijk, 1710, ten tweedemaale, te *Amsteldam*, alwaar hij met lof zijn ampt bekleedde, tot het jaar 1733, wanneer hij, den 30sten Mei, te *Utrecht* stierf. 's Mans eerste vrouw was ELISABETH DE RUITER, en zijne tweede MARGARETHA VAN DER HELL; uit welk laatste huwelijk voortgekomen zijn, HENDRIK JAN BOUDAAN, Kapitein onder het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit binnen *Amsteldam*, en GUALTERUS PETRUS BOUDAAN, die, sedert 1741, Bewindhebber, en, sedert 1761, Burgemeester der Stad *Amsteldam* geweest is. Ook bekleedde zijn Wel Ed. Groot Achtb. sedert eenige jaaren, het

ampt

2. *Gualtherus Boudaan*, ongehuwd overleden.
3. *Matthias Boudaan*, Schout bij Nacht van *Holland* en *Westfriesland*, onder het Coll. der Adm. te *Amsteldam*; had ter vrouwe *Jacoba Bortel*, *Jacobs* dochter; zij stierf Ao. 1711, en hij 1722, zonder kinderen.
4. *Balthazar Boudaan*, Predikant te *Middelburg* in *Zeeland*, gehuwd met *Hermina Cecilia Bushof*, die bij haar overlijden een zoon *Gualtherus*, en eene dochter *Maria* genaamd, naliet.
5. *Joseph Boudaan*, stierf ongehuwd.
6. *Catharina Margaretha Boudaan*, had ten man *Cornelis van Vlooswijk*, Heere van *Paapekop*. enz. Kapitein ter zee. Zij overleed in 1718, en hij in 1719, nalatende eene dochter.
7. *Isabella Johanna Boudaan*, getrouwd met haar' vollen neef, *Gidion Boudaan*; liet kinderen na.
8. *Henrietta Baltina Boudaan*, is ongehuwd, den 5den Februarij 1721, overleeden.

JOHAN BOUDAAN COURTEN *, Heer van *St. Boudaan*, enz. trouwde met *Anna Maria Hoeuft*, en won daar bij verscheidene kinderen, waarvan in den jaare 1724 nog in leven waren:
1. *Hieronimus Joseph Boudaan Courten*, Heer van *St. Laurens* enz. geh. met *Cornelia Boddaart*.
2. *Anna Maria Boudaan Courten*, getr. met *Karel Godin*, Schout bij Nacht in *Zeeland*; die kinderen hadden.
3. *Gidion Boudaan Courten*, Heer van *Hardenbroek*, wegens *Utrecht* Bewindhebber der *O. I. C.* ter Kamer *Amsteldam*; trouwde met zijn volle nicht *Anna Boudaan*, die hem twee dochters baarde.

Abraham Boudaan, Heer van *Schellag*, enz. Zijne eerste vrouw was *Maria Sandra*, en zijne tweede *Cornelia Hurgonje*.

een blaauw Veld, verzeld met *drie vijfbladige gou-*
van goud, bezet met *drie Merlen van Sabel*.

ampt van Commisfaris Politiek, en overleed den 3den Januarij 1731, in den ouderdom van zeven-en-zeventig jaaren. Zie verder de *Geslachttafel.*

Zie HOOGSTRATENS, *Woordenboek. Naamlijst der Amsteldamsche Predikanten.* LA RUE, *Geletterd Zeeland.*

BOUDEWIJN *van Holland*, de negentiende der *Utrechtsche* Bisschoppen. Zie BALDUINUS *den Tweeden*, in ons IV. Deel.

BOUDEWIJN *de Yzeren*, of *Yzeren Arm*, de eerste Graaf van *Vlaanderen*, in 't jaar 878. Deze was, in 't jaar 862, getrouwd met JUDITH, dochter van Keizer KAREL, bijgenaamd *de Kaale*, met welke hij het land van *Vlaanderen* ten huwelijk kreeg, dat door zijne nakomelingen erfelijk bezeten is.

BOUDEWIJN *de Tweede*, bijgenaamd *de Kaale*, volgde zijnen vader in het Graafschap van *Vlaanderen*, in 't jaar 880, uitgezonderd *Kamerijk*, dat een erfdeel van zijnen broeder RUDOLPH werd. BOUDEWIJN stierf 918.

BOUDEWIJN *de Jonge*, zoon van ARNOLD, en kleinzoon van BOUDEWIJN *den Kaalen*. Deze regeerde, als de vierde Graaf van *Vlaanderen*, met zijnen vader. Hij overleed 961.

BOUDEWIJN *met den Baard*, zoon van ARNOLD *den Jongen*, was, in 't jaar 988, de zesde Graaf van *Vlaanderen*. Deze verzekerde aan *Vlaanderen* de *vier Ambachten*, het land van *Waas*, en sommige *Zeeuwsche* Eilanden. Hij leefde tot in 't jaar 1034.

BOUDEWIJN *de Goedertierene*, volgde, in 1034, zijnen vader, en verkreeg, van Keizer HENDRIK DEN DERDEN, het land van *Aalst* en *Doornik*. Hij overleed 1067.

BOUDEWIJN *van Bergen*, zoon van den zo evengemelden, volgde zijnen vader, in 1067, op. Den toenaam van *Bergen* droeg hij naar de Hoofdstad van *Henegouwen*, hem ten huwelijk aangebragt door RICHILD, eenige dochter en erfgenaame van REINOUT, den vierden Graaf van *Henegouwen*; door koop werd hij eigenaar

van *Geertsberge* in *Braband*. Hij overleed, 1070, en ſtelde zijnen broeder ROBBERT DE VRIES tot voogd van zijnen minderjaarigen zoon ARNOLD. Zijne poogingen, om gemelden zijnen broeder ROBBERT in het bewind van *Holland* te ſtellen, zullen ter behoorlijke plaatſe moeten gemeld worden.

BOUDEWIJN, bijgenaamd *Hapkens*, de twaalfde der Graaven van *Vlaanderen*, was een zoon van ROBBERT VAN JERUSALEM, in het jaar 1112, en leefde tot het jaar 1119. Van hem zal mede onder gemelden ROBBERT geſproken worden.

BOUDEWIJN, naderhand Keizer van *Konſtantinopole*, was een zoon van BOUDEWIJN VAN HENEGOUWEN, en van MARGRIET VAN ELSATTEN, de agttiende en laatſte van dien naam onder de Graaven van *Vlaanderen*, in het jaar 1194. Hij overleed 1205.

BOUDEWIJN EWOUDTS; zie EWOUDTS. (*Boudewijn*)

BOUDEWIJN HARTSLAND; zie 's GRAAVEN AMBACHT.

BOUDIJNSKERKE; zie 's HEER JANSLAND, of *Sir Jansland*.

BOULLION; ('*t Huis*) zie BILLION.

BOUMA, (*Gellius*) wiens grootvader en vader Predikanten der Hervormden waren, werd, 1604, beroepen te *Landsmeer*, 1608 te *Buikſloot*, 1610 te *Angerlo*, 1614 te *Nieuwkerk*, en 1621 te *Zutphen*, alwaar hij, 1658, overleed; hebbende deze drie BOUMA's bijna honderd en vijftig jaaren het predikampt bediend. Van GELLIUS BOUMA heeft men eene Verklaaring over den *Heidelbergſchen Catechismus*. Ook gaat zijn afbeeldzel overheerlijk ſchoon in prent uit, zijnde in 't koper gebragt door C. VISSCHER.

Zie J. ENGELSMA, *Naamlijst der Predikanten onder de Claſſis van Zevenwouden*, p. 250.

BOUQUET, ('*t Huis te*) gelegen onder *Hendrik Iden Ambacht*, in *de groote Zuidhollandſche Waard*, lastende onder *Dordrecht*. Dit gebouw is, in 't jaar 1572, door de *Spanjaarden* vernield, en daarna, door Heer WILLEM BOQUET, of BOUKET, weder opge-

gebouwd. GOUDHOEVEN zegt, dat gemelde Heer toen reeds overleeden was: dus hij de herbouwer niet kan geweest zijn, en de herbouwing door een' ander' moet gefchied weezen. In het jaar 1726 behoorde het huis aan 't geflacht van ORM, te *Dordrecht.*

BOUR, (*ten*) een klein Dorp in de *Groninger Omlanden*, in 't Kwartier van *Fivelingo*, allernaast bij *Lellens*, aan de Trekvaart van *Groningen* naar *Appingadam*, gegraaven in 1650, en aldaar vereenigd met het *Damfter Diep.* De Heerlijkheid behoort, volgens BACHIENE, aan 't geflacht van DE VALKEN, aan 't welk ook de begeeving van de Predikantsplaats ftaat. 'Er ftond weleër een Klooster van *Benedictijner Nonnen.*

BOURBON, (*Charlotte de*) dochter van den Hertog VAN MONTPENSIER; eene vrouw, die verdient nader gekend te worden. 't Is bekend dat Prins WILLEM DE EERSTE zijne tweede echtgenoote, ANNA VAN SAXEN, verftooten, en aan haaren vader te rug gezonden had. De juiste tijd en de reden daar van is niet recht bekend; volgens eenigen zou het om Overfpel gefchied zijn. Men zou daar aan geloof kunnen geeven; deels om dat de Prins zig, nog vóór haaren dood, met deze CHARLOTTE in den echt begaf; deels om dat, in het gefchrift, door den Hertog VAN MONTPENSIER opgefteld, om over de wettigheid van het huwelijk zijner dochter raad te vraagen, gezegd wordt, dat zij, ANNA, zig tegen haar huwelijk misgaan had. Hoe 't hier mede zij, de Prins zijne echtfcheiding voor de bloedvrienden van Prinfes ANNA gewettigd hebbende, zond, ftaande de vredehandeling van *Breda*, 1575, den Heer van ST. ALDEGONDE, als Gemagtigde, naar het Hof van den Keurvorst van den *Palts*, om het huwelijk tusfchen hem en CHARLOTTE te fluiten. ALDEGONDE hierin geflaagd zijnde, geleidde de aanftaande bruid naar *Embden*, werwaards ORANJE twee weluitgeruste oorlogfchepen zond, om haar aftehaalen. Zij kwam in den *Briel*, alwaar zij door den Prins ftaatelijk ontvangen en getrouwd werd. Vandaar voerde hij zijne echtgenoote naar *Dordrecht*, alwaar men haar insgelijks met luister ontving. Dit huwelijk, hoe zeer naar den wensch van ORANJE en 's Lands Ingezetenen, kon, echter, den laster niet ontgaan: niet zo zeer ten

opzichte van den Prins, als van de Prinſesſe, om reden dat zij in haare jeugd den geestlijken ſtaat aanvaard had. (Men leeze de woorden, door de Puikdichteresſe L. W. VAN MERKEN, in haare Gedichten, in eenen brief van CHARLOTTE aan WILLEM DEN EERSTEN, haar, als nog in het klooster zijnde, in den mond geleid.) De Spaanschgezinden ontzagen zig ook niet, haar, om dezelfde reden, als eene Bijzit van den Prins aantemerken. ORANJE zelf ſpreekt 'er dus van, in zijne *Apologie*, p. 72 en 73. „ Dat 'er „ geweest zijn, die de eer van ſyne gemalin hebben willen ſchen„ den, (om dat zij zig voorheen tot den geestelijken ſtaat begee„ ven had) maar dat de Hertog *van Montpenſier*, haar vader, „ die een goed ijverig Roomschgezinde was, de ſaak door de „ voornaamſte Raaden van het Parlement van *Parijs*, en door „ eenige Bisſchoppen en geleerde mannen had laaten overwee„ gen, en dat bij dezelven verſtaan was, indien 'er al eenige „ gelofte door zijne Gemalin gedaan was geweest, dezelve van „ rechtswege nietig en van geenre waarde was, als geſchied „ zijnde in haar kindſche jaaren." Doch laaten wij deze zaak wat nader beſchouwen. De moeder van CHARLOTTE DE BOURBON was heimelijk den *Gereformeerden* Godsdienst toegedaan, en in denzelven had zij, van vroeg af, buiten kennis van den Hertog, haare dochter doen onderwijzen. De vader ſtak haar, om zijn huisgezin te ontlasten, tegen den zin van de Hertoginne, in een Klooster; doch eer zij het Geestlijk gewaad aannam, betuigde zij, in tegenwoordigheid van de Priorinne en eenige geestlijke Dochters van de Abdij van *Jouarre*, dat zij haare gelofte gedwongen deed, en alleenlijk om haaren vader te gehoorzaamen. Onder die betuiging het kleed aangedaan hebbende, werd zij eerlang Abdisſe van *Jouarre*, en leefde in dien ſtaat bijna dertien jaaren; na welken tijd zij het geestlijk gewaad moede geworden zijnde, de Abdij verliet en zig heimelijk naar het Hof van den Keurvorst van den *Paltz* begaf, alwaar zij wel ontvangen werd, en openbaare belijdenis van den *Gereformeerden* Godsdienst deed. LOUIS, Hertog *van Montpenſier*, haar vader, dit verſtaan hebbende, zond den Preſident DU THOU aan den Keurvorst, om zijne dochter te rug te doen eisſchen. De Keurvorst beloofde haar aan den Koning van *Vrankrijk* te zullen zenden, op voorwaarde, dat

men

men haar in het ſtuk van den Godsdienst ongemoeid zou laaten. Doch de Hertog was zo ſterk op den *Roomſchen* Godsdienst gesteld, dat hij haar op die voorwaarde niet begeerde te zien; dus bleef zij bij den Keurvorst, tot dat haar huwelijk met ORANJE, waarin de Hertog bewilligde, geſlooten werd. In het jaar 1580 verzoende de vader met zijne dochter, en gaf haar boven dien een eerlijken bruidſchat. Deze vrouw, die den roem had van eene uitmuntende ſchoonheid te zijn, en verſtand, deugd en andere fraaie hoedanigheden te bezitten, ſmaakte, onder alle de wederwaardigheden, waarin zij met haaren Vorstlijken Gemaal deelde, het ongelukkig lot, dat de Prins, in den jaare 1582, te *Antwerpen*, gelijk bekend is, zwaar gekwetst werd. Schoon hij daarna wederom in het openbaar verſcheen, had de Prinſes zig, geduurende den tijd van 's Prinſen bedlegering, zodanig afgemat, dat zij, op den 5den van de maand Mei, door een heete koorts in 't graf gerukt werd. Uit haar huwelijk waren voortgekomen zes dochters: I.) LOUISA JULIANA VAN NASSAU, gehuwd met FREDRIK DEN VIERDEN, Keurvorst van de *Paltz*. II.) ELISABETH VAN NASSAU, gehuwd met HENRIJ DE LA TOUR, Hertog van *Bouillon*. III.) CATHARINA BELGICA VAN NASSAU, die in den echt trad met PHILIP LOUIS, Graaf van *Hanau*. IV.) CHARLOTTA BRABANTINA VAN NASSAU, Gemaalin van CLAUDE, Hertog *de la Trimouille* en *Thouars*. V.) FLANDRIANA VAN NASSAU, die, met haare zuster CHARLOTTA, naar *Frankrijk*, gereisd zijnde, aldaar den *Roomſchen* Godsdienst omhelsde, en Abdisſe van *St. Cruis* binnen *Poitiers* werd. VI.) EMELIA VAN NASSAU, gehuwd met FREDRIK CASIMIER, Hertog van *Lansberg*, uit het huis van *Tweebrugge*. Het afbeeldzel van deze Vorſtinne, op dezelfde grootte als dat van den Prins, is door GOLTIUS zeer fraai in 't koper gebragt.

BOURG, een gehucht in *Staats Braband*, aan de *Maas*, tusſchen *Maaſtrigt* en *Luik*.

BOURTIUS, een Hofſtede in de Grietenij van *Schoterland*, nabij de Dorpen *Olde* en *Nije Schoot*, behoorende aan het geſlacht van dien naam.

BOURNONVILLE, (*Odoard de*) Ridder, Graaf van *Hennin*, Heer

van *Capres*, ook alleen bekend bij den naam van CAPRES. Hij is geboren uit een zeer aanzienlijk geslacht. Door den Koning van *Spanje* werd, bij opene brieven van den jaare 1658, de Heerlijkheid *Buggenhout*, ten gevalle van ALEXANDER DE BOURNONVILLE, Graave van *Hennin*, tot een Prinsdom verheven, als zijnde afkomstig van de Graaven en Prinsen van *Boulogne*. Het gemelde geslacht bloeide reeds in de tiende Eeuwe. ODOARD heeft mede het vermaarde Verbond der Edelen ondertekend; doch hij schijnt, met anderen, hetzelve ook weder verlaaten te hebben. Want, in het jaar 1572, was hij niet alleen de *Spaansche* partij toegedaan, maar diende zelfs onder Don FREDRIK, in het beleg van *Haarlem*. Nogthans gaf hij blijken van een onstandvastigen aart: want vier jaaren laater diende hij weder tegen de *Spanjaarden*, van welke hij gevangen genomen werd; hij bekwam zijne vrijheid niet, dan bij de uitwisselinge der krijgsgevangenen, in het jaar 1577. ROORDA schold hem, wegens zijne onstandvastigheid, voor een verrader. De stap, dien hij, na het bekomen van zijne vrijheid, deed, met zig bij de misnoegden te voegen, was nog onverschoonbaarer, verbindende hij zig zeer naauw aan den Koning, voor wien hij zig zo standvastig toonde, dat de grootste aanbiedingen, door ORANJE gedaan, hem niet deeden twijfelen. PHILIPS DE TWEEDE, die anders weinig werks maakte van zijne dienaars wel te beloonen, gedroeg zig, omtrent BOURNONVILLE, tegen zijne gewoonte; hij erkende dat de Graaf VAN HENNIN, opgevoed aan het Hof van KAREL DEN VIJFDEN, groote diensten aan hem, PHILIPS DEN TWEEDEN, gedaan, en de *Waalsche* gewesten weder onder 's Konings gebied geboogen had; in erkentenisse voor welke diensten hij hem aanstelde tot bevelhebber van *Arras* en 't land van *Artois*, en voegde daarbij nog veele aanzienlijke posten, waarin BOURNONVILLE zig ook tot genoegen van den Koning kweet, tot aan zijnen dood toe, die voorviel den 28sten December 1585. Hij was gehuwd geweest met MARIA CHRISTINA VAN EGMOND, dochter van den onthoofden Graave VAN EGMOND, bij welke hij éénen zoon naliet. Zijne weduwe hertrouwde naderhand met Prins KAREL VAN MANSFELD.

Zie STRADA, BOR, TE WATER, II. Stuk, bl. 273, 274 en 275.

BOUR-

BOURTANGE, een Schans in *Westerwolde*, op de grenzen der Provintie van *Groningen*, tegen den *Munsterschen* bodem. Dezelve is gelegen in een ondoorwaadbaar Moeras, en eenen kleinen zandheuvel, aan den landweg uit *Munsterland* naar *Wedde*, in drooge zomers bruikbaar. Deze Schans, in den jaare 1593, door Graaf WILLEM VAN NASSAU, in eigen persoon aangelegd, was aanvanglijk zeer klein; de middenlijn bedroeg vijf-en-veertig roeden binnen den wal, en de gracht twaalf voeten. Van tijd tot tijd is deze sterkte meer en meer verbeterd, en bestaat tegenwoordig in een regelmatigen vijfhoek, hebbende tagtig *Rhijnlandsche* roeden in den middenlijn binnen den wal. Zij heeft een aarden wal, wijde gracht en konterscarp. In het jaar 1738 zijn de buitenwerken grootlijks verbeterd, door, in plaatse van de twee Hoornwerken, twee Ravelijnen voor de Courtijnen van gemelde hoornwerk aan te leggen, mitsgaders eene nieuwe Glacis. Ook zijn eenige dijken vervaardigd, om het water te doen opstuwen. Over deze zaak ontstond eenig misverstand tusschen den Staat en den Bisschop van *Munster*, KLEMENS AUGUSTUS, die meende, dat gemelde werken op zijnen bodem uitsprongen. Doch de twist is, in den jaar 1763, door eene kleine verandering in de grensscheidinge te maaken, in der minne bijgelegd. Deze Sterkte is tot dus verre nog niet overmeesterd. In het begin van derzelver aanlegginge zocht wel de *Spaansche* Gouverneur VERDUGO zig daarvan meester te maaken; maar hij moest onverrichter zaake weder aftrekken. Naderhander, in den jaare 1672, wilde de Bisschop van *Munster*, BAREND VAN GALEN, naar *Groningen* trekkende, gaarne deze sterkte in zijne magt hebben. Ten dien einde bood hij den Bevelhebber van dezelve, den Kapitein PROT, onderhands een geschenk aan van twee honderd duizend guldens; 't welk, echter, edelmoedig van de hand geweezen werd. Terstond daarop werd het kanon 'er voor geplant, doch met zulken slechten uitslag, dat de Bisschop onverrichter zaake moest wijken. Men heeft alhier eenen Commandeur en eenen Plaatsmajor, welke onder het Gouvernement van *Coeverden* behooren. Al vroeg is deze plaats met een eigen Leeraar voorzien geweest; welk ampt ter begeevinge staat aan de Edel Mogende Heeren Raaden van Staaten der *Vereenigde Nederlanden*. Ook houdt 'er de Admira-

liteit te *Harlingen* haare bedienden, wegens de Convoijen en Licenten.

Zie REIJD, *Nederlandsche Geschiedenissen*, bl. 321 en 326. BACHIENE, *Geogr. der Nederlanden*, IV. Deel, IV. Stuk, p. 264. *Kerkel. Geographie*, laatste Stuk, p. 158.

BOUT, een Gehucht en Herberg onder *Hardinxsveld*.

BOUWEMA, een *Friesch* Edelman, volgens HOOFT, V. Boek, p. 192, in het jaar 1568, bij vonnis van den Bloedraad, onthalsd. De onzekerheid van den dag dezer strafoefeninge maakt het tevens onzeker, of BOUWEMA en W. BUMA, één en dezelfde, dan of het onderscheidene persoonen geweest zijn. Waarschijnlijk is het, echter, dat HOTTE BOUWEMA, wiens naam men in de Sententiën van ALBA, (p. 188 en 189.) onder de veertig ingedaagden (1589) vindt, om dat zij *hadden bijgestaan, gedient, begunstigt en gevolgt de partij en wederspannigheden van den Prins van Oranje; Hoofd der wederspannigen tegen syne Majesteit, onder het bestier van Graaf Lodewijk van Nassau, syn broeder, hebbende vijandelijk, de laatste somer, overweldigt 't land van Groningen en andere van syn Majesteit, als Luitenant van den Prins van Oranje*, zo niet zijn broeder, ten minste zijn bloedverwant zal geweesr zijn.

BOUWENSCH, (*Willem Adriaan*) bekleedde, gedurende de oneenigheden, in 1714, binnen *Arnhem*, de waardigheid van Burgemeester en Kolonel. Burgemeester JOAN VAN BRIENEN meende, met de voorstanders van de oude Regeering, doortedrijven, dat men de Vrijwilligen behoorde aftedanken; waaruit niet anders besloten werd, dan dat de nieuwe Regeering weder afgezet zou worden. BOUWENSCH dit ook voorziende, rukte de Vrijwilligen, waarvan hij het hoofd was, te zamen, en plaatste hen op de markt, tegen over de gewapende Burgerij, welke bijeen gebragt was om de verandering in de Regeering te begunstigen. Doch geen last tót het pleegen van eenige daadlijkheid hebbende, droop dezelve af; waarna VAN BRIENEN van zijn ampt verlaaten en ter Stad uitgezet werd. Na verloop van drie jaaren be-

bekleedde hij wederom zijne voorige waardigheid. Toen, in den jaare 1707, in de Provintie *Gelderland* nieuwe moeijelijkheid ontstaan, en de band van eenigheid tusschen de Steden genoegzaam gebroken was, openbaarde de tweedragt zig allersterkst op den Kwartiersdag te *Arnhem*. *Wageningen*, alwaar men het op de Gemeenslieden geladen had, en die ook afgezet werden, geraakte geheel in beroerte. GODARD ADRIAAN VAN ISSUM, één der afgezette Gemeensmannen, was Hoofdman over een bende Vrijwilligers, en bragt, zonder zig aan de Regeeringe te kreunen, zijn volk op de been. JAN AALDERS, mede één der afgezette Gemeensmannen, had zig, om hulpe naar *Arnhem* begeeven; waarop de Regeerders dier Stad besflooten, twee Burgemeesters, WILLEM ADRIAAN BOUWENSCH en D. R. VAN BRASSENEN, aan het hoofd van eenige Vrijwilligen, voorzien van drie of vier stukken geschut, derwaards te zenden. Die aan *Arnhem* waren niet voor *Wageningen* gekomen, of men deed hun aanzeggen, dat zij zig te wachten hadden, van eenige daadlijkheden te pleegen, zo zij niet geweld met geweld gekeerd wilden zien. Men eischte de poorten te openen; waartoe die van binnen weinig zin hadden. De *Arnhemmers* vonden buiten de Stad een burger schildwacht, dien zij naar binnen zonden; waarop de voorzittende Burgemeester BARTOLD SCHAATS en drie Schepenen buiten traden. Dan, naauwlijks waren zij bijeen gekomen, of Burgemeester BOUWENSCH trok zijn degen, roepende: *Dezen zijn 't; die moeten wij hebben, nu zijn ze in onze magt*. Men handelde met die van *Wageningen* zo onvriendelijk, dat de Staaten van *Gelderland* zig van krijgsvolk moesten voorzien, om de beroerte te stillen.

Zie in 't vervolg op het Art. GELDERLAND.

BOVEN-CARSPEL, een Dorp in *Noord-Holland*, behoorende onder *Enkhuizen*, in het Baljuwschap van de *Lange Streek*. Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIEN stelde het onder die Dorpen, welke in de Schildtaalen draagen moesten. Eigenlijk is dit de tweede Ban, onder de Stede *Grootebroek*, waarvan dit ten Oosten geleegen is. In de lijst der verpondingen van 1749, staan voor hetzelve aangeschreven honderd drie-en-negentig huizen en twee molens. In het jaar 1703 werden 'er, door een zwaaren brand, tus-

tusschen de zestig en zeventig huizen in de assche gelegd. De Kerk is ruim en groot, rustende op twee rijen pijlaaren; de Predikant behoort onder de Klassis van *Enkhuizen*.

Zie *Groote Kaart van de uitwaterende Sluizen*. C. BRUINS, *Noordhollandsch Arkadia*, p. 204.

BOVENDONK, een Kasteel in *Staats Brabrand*, aan den kruisweg, tusschen den *Hoeven* en den *Oudden Bosch*, behooreude aan den Bisschop van *Antwerpen*; die, gehouden zijnde den Predikant van *Hoeven* een Pastorie of Woonhuis te bezorgen, hem dit Kasteel ingeruimd heeft, kortende daarvoor zestig guldens, die elders gemeenlijk, van de zes honderd guldens jaarwedde, tot huishuur worden uitgekeerd.

BOVENKERK, een Buurt onder *Diemen*.

BOVENKERKER-POLDER, onder de Ambachtsheerlijkheid van *Amstelveen* of *Nieuwer-Amstel* behoorende, doch, zo wel als *Legmeer*, genoegzaam geheel verdweenen. Zie de beschrijving van AMSTELVEEN.

BOXHORNIUS, (*Marcus Zuerius*) geboren te *Bergen op den Zoom*, in den jaare 1612. Ieder weet, welken roem deze geleerde man heeft nagelaaten. Zijn vader, die Leeraar in de gemelde Stad was, werd JACOBUS ZUERIUS genaamd, en zijne moeder ANNA BOXHORN, naar welke hij den naam gevoerd heeft. Vroeg, en zelfs vóór zijn tiende jaar, verloor hij zijnen vader; dan hij werd, door zijnen moederlijken grootvader, aan de letteroefeningen, waarin hij reeds tamelijk gevorderd was, gehouden. Toen de Spanjaarden *Breda* vermeesterd hadden, trok de oude BOXHORN, met zijnen kleinzoon, naar *Leiden*, alwaar hij zig in de Rechten begon te oefenen. Grooten vlijt betoonde hij, van jongs af aan, in het doorleezen der Geschiedenissen van alle volken, doch bijzonderlijk in die van ons Vaderland. Zijne bekwaamheid verwierf reeds grooten roem: want nog geen twintig jaaren oud zijnde, stelden de Bezorgers van *Leidens* Hooge Schoole hem aan tot Hoogleeraar in de Welsprekendheid; welk

ampt

ampt hij met zo veel luisters bekleedde, dat de *Zweedsche* Cancelier OXENSTIERN hem groote beloften deed, zo hij naar *Zweeden* gaan wilde. Dan, de Staaten, die, zo wel als anderen, begreepen, hoe veel men aan geleerde mannen verschuldigd is, vereerden hem, voor zijne gedaane weigering, met een Hoogleeraarampt in de Geschiedenissen. In die waardigheid is hij te *Leiden* overleeden, vóór dat hij den ouderdom van een-en-veertig jaaren bereikt had. Bij zijne huisvrouw, die ééne dochter was van PETRUS DUVELAAR, Burgemeester van *Middelburg*, heeft hij geene zoonen, maar twee dochters verwekt, die hem beide overleefd hebben.

Hij was nog geen twaalf jaaren oud, toen hij, voor de eerstemaal, zijne Latijnsche gedichten in druk uitgaf. Het getal der werken, die hij of zelf geschreven, of met aantekeningen verrijkt heeft, is zo groot, dat het bijna ongeloovelijk is, dat hij zo veel heeft kunnen schrijven. Veele derzelven verspreiden veel lichts, zo over de Oudheden en Geschiedenissen, als den inwendigen Staat der Regeeringe. Van eenigen derzelven zullen wij hier melding maaken.

Politijk Handboexken, van de Staat van 't Nederland, vertoonende den florisanten staet ende veelvoudige middelen, tot onderhoudinge van de wijtberoemde Republiek, zeer bekwaam voor alle Liefhebbers, Ao. 1659. Dit boekje kwam zonder naam van schrijver of drukker ten voorschijn; doch het bleek eerlang, dat de beroemde M. Z. BOXHORNIUS de schrijver daar van was. Hij had het, op zijne Academische lessen, door zijne leeringen doen afschrijven; waardoor het onder de menschen geraakte, en ook in handen van eenen Boekverkoper, die het ter drukpersse bragt, en dus verspreidde. De Hoogleeraar erkende het naderhand voor 't zijne. Men ziet in dit boekje eene beschrijving van den Raad van Staaten, en van de daarop gevolgde instelling van de vergadering van Hunne Hoog Mogende; van het Krijgswezen; het Ampt van den Stedehouder; een Hoofdstuk over de Middelen, strekkende ter behoudinge van 't Gemeenebest; vervolgens eene ontvouwing van de Verbonden, door deze Republiek aangegaan; een verhaal van de Oprichting en Gesteldheid der O. en W. Indische Compagniën; eenige aanmerkingen over de duurzaamheid on-

onzer Regeeringe; en eindelijk eene opgave der wijze van regeeren in *Holland* in 't gemeen, en van ieder Stad der Provintie in 't bijzonder. Men kan uit dit beknopt zamenstel veel nut trekken, bijzonderlijk ten opzichte van de Staatsgeleerdheid van dien tijd, en ook van den tegenwoordigen. Eenigen willen dat men dezen arbeid den Heere BOXHORN niet al te wel genomen had, en 'er eenige stukken uitgenomen zijn. Hoe dit zij, over die verandering, welke in de Latijnsche uitgaave zou geschied zijn, kan ik niet beslissen; dan dit weet men, dat men hetzelve aanstonds herdrukt, en 'er eene vermeerderde uitgaave van gemaakt heeft; als mede dat het bij In- en Uit-landers gepreezen is geworden. De vierde druk van dit *Handboekske*, dat ik thans voor mij heb, is van 1652; waarbij gevoegd is PAULI MERULA *kort verhaal van den staat der Republyke van Hollandt*, 20 bl. in 8vo, met bijvoeginge van eene *korte vertooning van 't recht der Ridderschap*, uitgegeeven door Hunne Hoog Mog. de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, Ao. 1570, ten tijde van LIJCESTER. Dit kan men zeggen 't origineel stuk te zijn, en moest van ieder Nederlander geleezen worden. Verder volgt eene verhandeling van de *Unie*; en eindelijk 't *Militair Handboekje*, dat bij dezen vierden, en bij den volgenden vijfden druk gevoegd is. Nog heeft men van BOXHORNIUS, zijn *Tooneel van Holland*; *Vervolg op de Kronijk van Zeeland*, *van* REIGERSBERG; *Vervolg op die van* VELDENAAR; of liever, uitgaave daarvan, met veele aanteekeningen; *Spiegeltje van lang en kort Hair*; *Nehalenia*; *Antwoord op de vrage over de bediening van Nehalenia*; *Kerkl. Hist. Apologia pro Navigationibus Hollandorum*; en meer anderen in de Latijnsche taale. Schoon het oordeel over deze zijne schriften verschillend is, kan men niet nalaaten, hem den lof te geeven van arbeidzaam en kundig in 's Lands Oudheden geweest te zijn. Zijn afbeeldzel berust onder onze verzameling van Nederlandsche Historieschrijveren, geschilderd door DUBORDINIE, en in het koper gebragt door J. SUIDERHOEF, waaronder een agtregelig Latijnsch vers van ADRIANUS HOFFERUS.

BOXTEL, een voornaam Dorp in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Oosterwijk*. Ten tijde van 't beleg

leg van den *Bosch*, door Prins FREDRIK HENDRIK, nam de Graaf VAN DEN BERG, ten voordeele van de Spanjaarden, het Huis of Slot van *Boxtel* in, om 'er zig bij het ontzet van te bedienen; doch dit niet volgende, was ook zijne moeite te vergeefsch. De Baronnie van *Boxtel* is overvloedig van watermolens voorzien, en word in negen deelen verdeeld. De Baron heeft 'er een zeer voortreffelijk Slot. In het jaar 1490 werd aldaar een Kapittel van Waereldlijke Kanunniken gesticht; doch op den 13den Mei 1540 verteerden de kerk en huizen door den brand, en kwam een menigte menschen om het leven.

Zie *Oudheden van 's Hertogenbosch*, enz.

BOXUM, één der twaalf Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Menaldumadeel*, onder het Kwartier van *Westergoo*. Dit Dorp is vermaard geworden door den slag van STEYN MALTESZ, een *Deensch* Edelman, en Overste Luitenant van Graaf WILLEM VAN FRIESLAND, aan de eene, en den Spaanschen Oversten TAXIS aan de andere zijde, voorgevallen op den 17den Januarij van het jaar 1586; in welk gevecht MALTESZ, duizend Soldaaten en een Cornet paarden bij zig hebbende, wel door tweemaal zo veel Spanjaarden geslagen werd; schoon hij zijnen vijand de overwinning duur deed betaalen. Veele van de dappere *Friezen* lieten 'er het leven sommigen weigerden het op de aangebodene voorwaarden te behouden.

BOIJ of *Boeij*, (*Cornelis*) een Rechtsgeleerde, practizeerde eerst als Advocaat in *'s Hage*, en werd daarna Advocaat-Fiscaal en Procureur over *Holland*, *Zeeland* en *Westfriesland*. Volgens het oordeel van de meesten zijner tijdgenooten, was hij één der geslepenste verstanden, schoon 'er ook gevonden worden, die niet zo gunstig van hem denken. Bij LA RUE, in zijn *Geletterd Zeeland*, vindt men een geheele lijst zijner schriften. Hij had ter vrouwe ANNA VAN BRANDWIJK, dochter van den Heer BLOKLAND, Burgemeester van *Dordrecht*, en overleed 1665. WAGENAAR maakt van hem gewag op het jaar 1653, XII. Deel, bl. 283 en 288.

BOIJ, (*Cornelius Jansenius*) was weleer een *Dominicaaner* Mon-

Monnik te *'s Hertogenbosch*, en naderhand Pastoor te *Monnikendam*. Hij overleed op zijne reize naar *Rome*, 1637. Zijne drie broeders, allen te *Zierikzee* geboren, behoorden mede tot de *Dominicaanen*.

BOZECHEM, (*Zweder van*) ſtaat bekend als hebbende, omtrent het jaar 1272, *Utrecht*, in naame van den Bisſchop, bemagtigd.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

VIII. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

AGTSTE DEEL.

BRA. — BYS.

TWEEDE DRUK.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXVII.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

BRA.

BRA, (*Henricus à*) een vermaard Geneesheer, geboren te *Dokkum*, in 't jaar 1555. Nadat hij de voornaamste Academiën van *Europa* bezocht had, werd hij, op den ouderdom van vijfen-twintig jaaren, te *Bazel* tot Doctor gepromoveerd; waarna hij de geneeskunst te *Kampen*, *Leeuwaarden*, en laatstlijk in zijne geboortestad met roem geoefend en verscheidene schriften vervaardigd heeft.

Zie VAL. AND. *Bib. Belg.*

BRAAK, (*De*) een Buurt, ten oosten van *Urshem*, in het Baljuwschap van de *Nieuwburgen.*

BRAAKE, (*Ten*) eene Commanderije, in de Baronnie van *Breda*, behoorende onder het Dorp *Alphen.* Deze was voortijds een eigendom van de Ridders van *Maltha;* doch zedert den *Munsterschen* vrede behoort dezelve aan de gemelde Baronnie van *Breda*, mids die jaarlijks aan de Ridderorde van de inkomsten uitkeere de somme van drie duizend zes honderd en zestig guldens elf stuivers en agt penningen.

BRAAM, (*Willem van*) één der beroemde helden van *Doggersbank*, in de *Noordzee*, en uit dien hoofde, door Zijne Hoogheid, bevorderd tot Schout bij Nacht, onder 't Edel Mog. Collegie ter Admiraliteit van *Amsteldam*, is den 10den November 1732, te *Werkhoven*, in de Provintie *Utrecht*, geboren. Zijne ouders waren FRANÇOIS THOMAS VAN BRAAM, (diestijds Scholtus en Gadermeester van gemelde Ambachts-Heerlijkheid) en ANNA IBLE-

NA VAN RIJSSEL, beiden van aanzienlijke afkomst. Het geslacht van *van Braam*, herkomstig uit *Vlaanderen*, is gesprooten uit een' jonger' zoon der VILLAINS, één der voornaamste Takken, die uit den aanzienlijken huize der Burggraaven van *Gend* zijn gesprooten, zo als op 't Art. GEND nader zal aangewezen worden.

De veranderingen der Stamnaamen, door jonger zoonen, in vroegere tijden, gemaakt, zijn genoeg bekend, en in dit werk, op meer dan éénе plaats, reeds aangehaald: waarom ik deswegen thans niet anders zal zeggen, dan dat uit SANDERUS blijkt, dat de jongste zoon van JORDAAN VILLAIN, (die omtrent den jaare 1300 leefde, en JAN genaamd was,) de stamvader geweest is der familie van VAN BRAAM, door den bijnaam, dien hij verkreeg wegens zijne gebaarden, terwijl hij, ten strijde trekkende, gewoon was te blaaten als een Ram. Eén der oude Schrijvers zegt van hem: „ *On lui donne le surnom de Bramour ou Bramator en Latin*, „ *parce qu'allant au Combat & en Bataille il Crioit ou Bra*„ *moit comme un Bellier; aussi prit il pour son Cimier d'Ar*„ *mes, la tête & Col d'un Bellier Aislé d'Hermines, corné &* „ *Barbelé de Gueulles.*" Men vindt hem, in oude Charters van dien tijd, genoemd, JANUS DICTUS BRAMATOR, terwijl zijne kinderen, naar de *Fra sche* uitspraak, den naam van LE BRAAM, als hunnnen geslachtnaam, behouden en voortgeplant hebben.

'Er is een Genealogische tafel, op een pergamenten rol, van dit geslacht voor handen, die, Ao. 1661, door drie Wapenkoningen van *Braband* is opgemaakt en bekragtigd, thans nog berustende onder den Wel Ed. Gestr. Heer D. G. VAN DEN BURGH, te *Utrecht*, wiens grootmoeder mede van dien naam en familie was; uit welke blijkt dat in de *Spaansche* vervolginge, voor twee eeuwen, CHARLES BRAAM, om de religie, uit *Vlaanderen* naar *Engeland* is gevlucht, alwaar van zijne afstammelingen Leden in het Parlement zijn geweest, en vanwaar, in vervolg van tijd, sommigen dier afstammelingen zig weder naar de *Nederlanden* hebben begeeven en aldaar nedergezet, van welken de nakomelingen tot heden zig aldaar bevinden, die in *Zeeland* den naam van V N BRA MS, en in *Holland* dien van VAN BRAAM voeren, schoon ze allen een zelfde wapen hebben behouden, te weeten, *de Sable au chef d'Argent* (zijnde het oude wapen van den hoofdstam

van

van *Gend*,) *brisé d'un Lion Naissant de Gueulles comme &* *Lampassé d'Azur en Chef.*

Uit dit geslacht dan (waarvan onder die familie een zeer uitgebreide en tot voor duizend jaaren opklimmende Genealogie van de manlijke linie berust,) is de opgemelde WILLEM VAN BRAAM gesprooten. Ruim twaalf jaaren oud, ging hij reeds ter zee. Ao. 1745 werd hij aangesteld als Adelborst bij 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit van *Amsteldam*, voorts in 1748 tot Luitenant, in 1756 tot Commandeur, en in 1762 (op eigenhandige aanschrijving en recommandatie van de Prinsesse Douariere van *Friesland*, Grootmoeder van den tegenwoordigen Erfstadhouder WILLEM DEN VIJFDEN, aan den Raad ter Admiraliteit) tot Kapitein; in welke qualiteit verscheidene jongere Officieren, zonder andere reden dan die van meerdere begunstiginge, door den Raad voorgedraagen, hem reeds waren boven 't hoofd gesprongen, zo als uit de oude Officierslijsten kan nagegaan worden. In zijne drie eerste posten heeft hij agt reizen ten oorlog gedaan, en daarna, tot Ao. 1770, vier reizen naar *Oost-Indiën* en *China*, waartoe de weinige equipeering bij 't Land hem de gelegenheid aan de hand gaf; hebbende de O. I. Comp. zo wel als den Staat met bijzonderen roem gediend; tot bewijs hier van dient, onder andere, dat hij, in den jaare 1763, als Kommandeur van de Retourvloot in 't Vaderland te rug gekeerd, met een gouden Medailje, hangende aan een keten van de zelve stoffe, van de Maatschappij werd begiftigd.

Zedert 1771 commandeerde hij drie Lands Fregatten. Met het laatste, *de Alarm* genaamd, hernam hij, in 1778, van de *Engelschen* 't schip van HIJLKE OBBES, van *Ceudres* komende, en bragt hetzelve behouden in *Texel* binnen. Vervolgens bekwam hij, in 1780, 't kommando van 's Lands schip de *Admiraal Piet Hein*, van 54 stukken, waarmede hij den slagt op *Doggersbank*, den 5den Augustus 1781, heeft doorgestaan. 'Er is van dezen Slag, in 't VI. Deel, reeds een uitvoerig verslag medegedeeld; waarom wij tot een bijvoegzel hier alleenlijk zullen aantekenen, dat onze Held daarin het driedekt schip, de *Prinses Amelia*, van 96 stukken, tot zijn tegenpartij heeft gehad; welk schip, zo als naderhand uit *Engeland* is vernomen, allerdeerlijkst gehavend, en deszelfs Kapitein MARCARTNIJ gesneuveld was. De *Admiraal Piet*

Hein was niet minder geteisterd, en ter naauwernood 't gevaar van zinken ontkomen; hebbende, door de menigte grondschooten, verscheiden voeten waters in 't hol gehad. Dan 't voorzichtig en kundig bestuur des Bevelhebbers behield het schip, door binnen in 't Ruim de gevaarlijke plaatzen op te zoeken, en de gaten te stoppen; iets, 't welk buiten boord met veele moeite verzeld, zo niet onmogelijk was: hier door werd men eindelijk den toevloed van 't inkomende water meester, en het Schip in *Texel* behouden binnen gebragt. Geduurende het gevegt waren 'er ruim negen honderd schooten gedaan, terwijl alles met eene verwonderenswaardige bedaardheid en goede orde was toegegaan: waaraan zekerlijk bovenal moet toegeschreeven worden het behoud van 't volk, waarvan slechts negen man gedood en agttien gekwetst waren. Schoon men in de verhaalen den naam van dezen braaven Zeeman naauwlijks vermeld vindt, daar die van anderen zo breed zijn uitgemeten, is 't, echter, onbetwistbaar, dat zijn moed en beleid die der beroemdsten hebben geëvenaard. Men overweege slechts dat hij, één der kleinste schepen van de Linie kommandeerende, tegen het grootste der vijanden heeft geageerd, en wel met 27 stukken tegen 48 van ongelijk zwaarder caliber, en men zal het besluit kunnen opmaaken: want de *Prinses Amelia* heeft zijne zijde niet verlaaten, dan toen de *Engelschen* begonnen te deinzen. Ondertusschen is zijne dapperheid, zo als bekend is, beloond, nevens die der andere Helden, door eene gouden medailje wegens den Staat, en de bevordering tot Schout bij Nacht, door Zijne Hoogheid. In het Esquader was hij, naast den Heer SALOMON DEDEL, de oudste Kapitein.

Nog in dat zelfde jaar 1781, werd hem 't bevel opgedragen over een Esquader, om de koopvaardijvloot naar de *Oostzee* en de O. I. schepen om de *Noord* te geleiden. Hij liet zijn vlag waaijen van 't schip de *Prinses Frederica Sophia Wilhelmina*, en liep den 11den November uit *Texel* in zee; doch de wind stilde, en alzo dezelve den volgenden dag tegen liep, was hij genoodzaat weder binnen te komen; waarna het saisoen verloopen zijnde, die togt geen voortgang had. Het Kommando der Reede van *Texel* werd hem vervolgens opgedragen, dat hij tot heden toe met lof heeft waargenomen.

Eéne

Eéne bijzonderheid verdient nog gemeld te worden. Toen de Schout bij Nacht het voornoemde ſchip van Kapitein RADERS verkoos, om daarmede als Commandant naar zee te gaan, was deszelfs manſchap niet voltallig. Hierom verzocht hij van Zijne Hoogheid, op dien tijd in *Texel* tegenwoordig, om de ontbreekende koppen van zijn ſchip *de Piet Hein* te mogen ligten, 't geen hem werd toegeſtaan. Hij begaf zig aan boord, en geene verkiezing, buiten zijne groote Roeijers, onder de zijnen willende maaken, daarze zig allen zo wel gedraagen hadden, liet hij hen op 't dek komen, en vraagde, *wie lust had om hem uit eigen beweeging op 't andere ſchip te verzellen?* Eenpaarig toonden zij zig hiertoe als om ſtrijd gereed; doch verneemende dat 'er ſlechts een getal van dertig of daaromtrent konde overgaan, maakte dit hun zichtbaar droevig en ongemaklijk. Zij ſtelden voor dat de equipagie van 't andere ſchip, in hunne plaats, op *de Piet Hein* moest overgaan, om aan de reparatie te helpen, terwijl zij liefst met hunnen Kapitein wederom zee wilden kiezen, om nog eens te vechten, waartoe hij nu wist, en zeker was, datze moed hadden en in ſtaat waren. Dan dit niet in de magt van den Schout bij Nacht ſtaande, en ook, zonder morring onder 't andere volk te verwekken, geen plaats kunnende vinden, werden zij allen op rijen geplaatst, en bij 't lot de benoodigde manſchap daar uitgeteld; deze waren uitgelaten van vreugde, even als ofze ter feest ſtonden te gaan, terwijl verſcheidene der anderen traanen van ſpijt ſtortten, om dat het lot hen was voorbij gegaan. De Schout bij Nacht gaf den Prinſe van het geval kennis, die hem, uit aanmerkinge der netelige omſtandigheden, en om aan 's Volks verlangen te gemoet te komen, toeſtond om nog een deel der zijnen, boven 't getal, te mogen laaten overgaan. Met het grootſte genoegen werd dit vernomen; nog twintig Matroozen erlangden hier door hunnen wensch, om hunnen Kapitein in zijnen nieuwen post te mogen verzellen. Welke roemrijke daaden zou men niet hebben mogen verwachten van zulk eergierig en dapper volk, onder zulk eenen beminden en braaven gebieder, indien door ſlinkſche oogmerken hunne onverzaagdheid niet nutteloos gemaakt waren?

In den jaare 1763 trad de Heer VAN BRAAM in huwelijk

met SUSANNA AGNETA BINKES, dochter van den Schout bij Nacht JAN BINKES en MARGARETHA DE GORTER, bij welke hij één zoon en twee dochters heeft verwekt.

Volgens medegedeelde berichten.

BRAASSEM, (*Gerrit*) geboren te *Hoorn*, een vermaard Filosoph en Pastoor te *Alkmaar*. Hij ſtierf Ao. 1652.

Zie *Oudheden van Noordholland*, II. Deel, p. 20.

BRABAND, (*Staats*) dus genaamd, ter onderſcheidinge van *Oostenrijks Braband*. *Staats Braband* is het grootſte gedeelte der Generaliteits Landen, en in rang de eerſte der zeventien Nederlandſche Provintiën. 't Wordt verdeeld in de Kwartieren van *Brusſel*, *Leuven*, *Antwerpen* en *'s Hertogenbosch*; en grenst, ten noorden, aan *Gelderland* en *Holland*, ten oosten aan 't Hertogdom *Kleef* en *Opper-Gelderland*, ten zuiden aan *Oostenrijks Braband* en 't Prinsdom *Luik*, en ten westen aan *Zeeland* en *Staats Vlaanderen*. De grootſte lengte van dit Staatsgebied is, van 't westen ten oosten, omtrent vier-en-twintig uuren gaans, en de grootſte breedte bijna veertien uuren.

't Aandeel, dat de Staat in deze Provintie bezit, beſtaat in de Stad *'s Bosch*, of *'s Hertogenbosch*, en daar onder het Kwartier van *Oosterwijk*, van *Kempenland*, van *Peelland*, van *Maasland*, de Stad en Baronnie van *Breda*, 't Markgraafſchap van *Bergen op den Zoom*, de Heerlijkheden *Steenbergen*, *Willemſtad* en *Prinſenland*, de Schansſen *Lillo*, *Kruisſchans* en *Fredrik Hendrik*, de Stad *Grave* en 't Land van *Kuik*, en eindelijk, doch alleenlijk in zekeren opzichte, de Stad *Maaſtricht* en het Graafſchap *Vroenhove*. Dit alles is de eigendom van den Staat geworden door vrijwilligen overgang, of volgens het recht der overwinninge, dat is, door de magt der wapenen. *'s Bosch* kwam aan den Staat, in 1629, door FREDRIK HENDRIK, *Maasſtricht* 1632, *Breda* en daarmede een groot gedeelte van het kwartier van *Antwerpen* in 1637; al het welk, volgens het derde Art. van den *Munſterſchen* vrede, 1648, aan de Staaten geheel en al werd afgeſtaan, en is daarvan nimmer afgeſcheiden geweest. Alleenlijk zijn, in 1747, *Bergen op den Zoom* en *Maaſtricht*, voor een

kor-

korten tijd, dat is tot het sluiten van den vrede te *Aaken*, 1748, in de magt der *Franschen* geweest.

Gantsch *Braband*, 't welk, in de vroegste tijden, uit verscheidene kleine Graafschappen bestond, werd, in vervolg van tijd, meest door magt van wapenen, onder den naam van Hertogdom gebragt. De eerste Hertog, dien men met zekerheid onder dien tijtel genoemd vindt, was PIPIJN VAN LANDEN, die stierf in het jaar 1207. In 1467 kwam het Hertogdom in 't Huis van *Bourgondiën*; in het jaar 1555, door afstand van KAREL DEN VIJFDEN, op zijnen zoon PHILIPS DEN TWEEDEN, en 't werd gescheiden door de bovengemelde overwinningen. Het andere gedeelte van *Braband* bleef aan het Huis van *Oostenrijk*, en is dus heden in de magt van Keizer JOSEPHUS DEN TWEEDEN. Van alle de voorige Hertogen maaken wij hier geene melding, om dat dezelven, op hunne bijzondere Art. te voorên moeten komen.

Wat de Regeering aangaat, de oppermagt van *Staats Braband* berust, even als die van alle de andere Generaliteitslanden, bij H. H. M. de STAATEN GENERAAL der *Vereenigde Nederlanden*, vertoonende, in dit district, den Hertog van *Braband*. Ook zijn zij in 't volle bezit van alle die rechten en voordeelen, welke door de Hertogen weleêr bezeten werden. Dezen, als de souverain van den Lande, bij wien alleen de wetgeevende magt berust, hebben de bezorging der versterkte plaatsen, die ter dekkinge en beveiliginge van de Republiek dienen, aan den Raad van Staaten opgedragen; welke, volgens de toebetrouwde magt, jaarlijks twee leden uit het midden van hun derwaards zend, ter onderzoek der vestingwerken, enz. Ook berust bij dit Collegie de bestuuring der geldmiddelen.

De *Brabanders* stonden, ten tijde der *Spaansche* regeeringe, met betrekkinge tot de rechtsoefening, onder den Hoogen Raad van *Mechelen*; doch de twisten, ontstaan over de Leenen, stonden ter beslisinge van het Leenhof van *Braband*, dat te *Brussel* gevestigd was. Doch het gezag dier beide Hoven werd onwerkzaam over de inwooners van die landen, welke onder het bestuur der Algemeene Staaten kwamen. Hunne Hoog Mog. richtten een afzonderlijk gerechtshof op, verleenden hetzelve de magt om uitspraak te doen over alle zaaken, die voorheen door gemelde

beide Collegiën beslist en gevonnisd werden, en gaven daaraan den tijtel van Raad en Leenhove van *Braband* en het Land van *Overmaaze*. Dit Gerechtshof zit in den *Haag*, schoon die van *Staats Braband* gaarne gezien hadden, dat het op hunnen bodem, of ten minsten dichter aan de grenzen gevestigd geworden ware. In 't eerst vleiden zij zig, dat het te *Geertruidenberg* zou geplaatst worden; tot welke gedachte de stichting van 't Prinsenhof aldaar, door Prins MAURITS, in 't jaar 1580 geschied, aanleiding gaf. Dan de Algemeene Staaten oordeelden den *Haag* daartoe voegzaamst. Het zal niet ondienstig zijn, den oorsprong en het gezag van dat Hof iets omstandiger te doen kennen.

Die van *Bergen op den Zoom*, in 't jaar 1586, zig van het beroepen op den Raad en het Leenhof van *Braband* verstoken vindende, verzochten den Landvoogd, Graave VAN LEICESTER, dat hij den Graaf, naderhand Prins MAURITS, wilde magtigen om in zijn Marquisaat eenige Raaden aantestellen, die, het Hof of de Raaden van *Braband* verbeeldende, beslisfende uitspraak doen, en magt hebben zouden tot het verleenen van die voorrechten, welke men van 't Hof van *Braband* plagt te ontvangen. Graaf MAURITS, het zij met of zonder bewilliging van LEICESTER, verleende, op den 23sten Februarij, ten dien einde volmagt aan zijnen Raad, en drie Rechtsgeleerden, en bevestigde hun nader op den 23sten Augustus van het jaar 1586. (Zie het *Groot Placaatboek*, V. Deel, bl. en 894 en 895.) Het Hof van *Holland* gaf, op den 23sten November van dat zelfde jaar, aan dezen nieuwen Raad, vrijheid om zijne rechtsplaats binnen *Delft* of den *Haag* te verkiezen. Eenige jaaren daarna, werd 'er een Raad van *Braband*, uit zeven leden bestaande, door de Algemeene Staaten opgericht, en deszelfs vergaderplaats binnen *'s Gravenhaage* bepaald. Alle plaatsen, die te vooren onder de Hooge *Brabandsche* Gerechtshoven behoord hadden, en nu onder de magt der Staaten gekomen waren, werden aan het rechtsgebied daarvan onderworpen. En schoon die oprichting toen alleenlijk bij voorraad geschiedde, houd dezelve, echter, nog stand; alleenlijk met die veranderinge, dat het getal der leden eerst tot tien vermeerderd, en naderhand op negen bepaald is geworden.

Tot in den jaare 1596, had deze Raad alleenlijk de magt om over

over burgerlijke geſchillen recht te oefenen; doch bij gelegenheid dat 'er een gevangene van *Turnhout* gehaald was, om door dien Raad gevonnisd te worden, keerden de leden daarvan zig tot de Staaten van *Holland*, om van dezelven ook rechtsplaats en magt in lijfſtraflijke misdaaden te verzoeken; dat hun, tot wederopzeggens toe, vergund werd, en als nog toegeſtaan wordt. Ook werd dien Raad de vrijheid gegeeven, om zijne gevangenen op de Voorpoort van den Hove van *Holland* in bewaaring te doen ſtellen, en het Schavot te mogen gebruiken.

Eén van deze negen leden, die Preſident is, voerde voorheen den tijtel van Eerſten Raadsheer; doch ſedert den 29ſten Maart 1629, heeft hij, die ook Stadhouder van de Leenen is, den tijtel van Eerſten preſideerenden Raad verkreegen. Behalven gemelde negen Raadsheeren, heeft de Raad één Advocaat Fiscaal en Procureur Generaal, één Griffier, twee Klerken van den Griffier, en twee Deurwaarders van den Raad. De Provoost van den Raad van Staaten bekleed bij gelegenheid ook dat ampt voor den Raad van *Braband*.

De Raad gedraagt zig naar de Ordonnantie, gemaakt in het jaar 1604, door ALBERTUS en ISABELLA, voor den Hoogen Raad van *Braband*, en verders naar de wetten en costumen van *Braband*, en van 't Land van *Overmaaze*, voor zo verre als door H. H. M. in 't een en ander geene verandering gemaakt is. Deze Raad wordt, in alle deelen, aangemerkt als de Hooge of Souveraine Raad van de Hertogen van *Braband*, die verbeeld wordt, gelijk reeds gezegd is, door de Algemeene Staaten. Dezelve bezit de magt tot het verleenen van verlof- en gunstbrieven; den minderjaarigen het beſtuuren van hunne zaaken toeteſtaan; brieven van naturalizatie te geeven, enz. Ook kunnen door denzelven allerleije mandamenten van relief, of bevelen van herſtellinge, in gevallen van onwettige verbintenisſen, enz. toegeſtaan, in gevallen van opzettelijken doodſlag pardon verleend en brieven van kwijtſcheldinge gegeeven worden, 't zij met of zonder *interinement*; dat is, of zij al dan niet voor den Raad bekrachtigd worden; doch wanneer dezelven met *interinement* verleend worden, moet de verzoeker voor den Raad komen, en dien op de knieën zijne brieven van kwijtſcheldinge aanbieden; wordende alsdan ook de

 bloed-

bloedvrienden van den nedergeslagenen ter rolle ontboden, om die brieven te wederleggen, of zig met den doodslager te verzoenen. Ook worden daar nevens gedagvaard de Procureur Generaal en de Baljuw van de plaats, alwaar de manslag is voorgevallen. Zo de bloedverwanten ongeneegen tot de verzoening zijn, wordt die door den Raad, naar bevind van zaaken, op hunnen naam gemaakt; de brieven door den vollen Raad bekrachtigd of *geinterineerd*, en de verzoeker, ten behoeve van het gemeene Land, in eene geldboete beslagen.

Daarenboven oordeelt dit Gerechtshof over alle geschillen, die onder deszelfs rechtsgebid over de Leenen ontstaan. Alle de Leenmannen in *Staats Braband* en 't Land van *Overmaaze* moeten daarenboven hunne Leenen voor den Raad, als verbeeldende Hunne Hoog Mogende, komen verheffen. De op- en overdragten, de bezwaaringen en verleijen van de leengoederen moeten voor den Griffier van den Raad geschieden. Niemand mag zijne leengoederen veraliëneeren, verkoopen of bezwaaren, dan voor den Leenheer en zijne Leenmannen, die door dezen Raad verbeeld worden; alleenlijk mag dit geschieden voor Schepenen van '*s Hertogenbosch*, mids dat dezen, van drie tot drie maanden, door hunnen Geheimschrijver, den Raad verslag doen van het geene 'er geschied is, betreffende de zaaken van de Leenen. Van alle leengoederen, die voor Stadhouder en Leenmannen van den Raad en Leenhove van *Braband* worden voorgedragen of bezwaard, moet de veertigste penning betaald worden; welke penningen in 't gemeene Lands-Comptoir overgebragt worden: de Griffier is gehouden, den maandstaat daarvan aan den Raad van Staaten te overhandigen, en deswegen aan de Generaliteits Rekenkamer rekening en verslag te doen.

Meer dan eens heeft men geschillen zien ontstaan, over de bij executie verkooping van leengoederen, tusschen den Raad van *Braband* en de Rentmeesters en Ontvangers der *Generaliteit*. De eerstgenoemden beweerden, dat zulke verkoopingen volgens besluit van den Stadhouder en Leenmannen moesten geschieden; doch de Raad van Staaten besloot, op den 5den Julij 1717, den Rentmeester en den Ontvanger der *Generaliteit* aanteschrijven, dat zij, in het bestuuren der Executiën, zig zouden hebben te schik-

ſchikken naar 't Reglement van den 8ſten November 1662, (zie *Groot Placaatboek*, V. Deel, bl. 774.) zonder op ſtrijdige bevelen van den Raad en Leenhove van *Braband*, of eenige andere Rechters, acht te geeven.

Ter bekoninge der rechtsgedingen worden, door den Eerſten preſideerenden Raad, twee Commisſarisſen benoemd, die bij beurten de zaaken, welke ter rolle gebragt zijn, onderzoeken, en 'er verſlag van doen aan den vollen Raad, die dan bij meerderheid van ſtemmen daarover oordeelt. De Preſident doet de omvraag, en zegt zijn gevoelen het laatst; doch heeft niet meer dan ééne ſtem. De tijd dezer raadsvergaderinge is, dagelijks des zomers, 's morgens omtrent negen, en bij wintertijd omtrent tien uuren; doch ook in bijzondere gevallen des namiddags. Somtijds wordt dezelve ook wel aan het huis van den Eerſten Preſident bijéen geroepen. De dag der rolle is bepaald op Woensdag, uitgenomen op Feestdagen.

Een zaak ten procesſe van wederzijde volkomen voorgeſteld zijnde, en één der dingplichtigen *Proviſie* (voorafwijzing) verzoekende, of indien 'er iets tusſchen beiden komt, of eenige *Exceptien* (verzetten) voorgeſteld worden, moet 'er gepleit worden ten aanhooren van den Raad, voor Commisſarisſen, tot de zaak benoemd, die alsdan de uitſpraak doen, of zig gedraagen volgens hun verſlag naar de uitſpraak van den Raad. Eén der dingplichtigen zig over de uitſpraak van Commisſarisſen bezwaard vindende, kan bij den Raad *Reauditie* (herhooring) verzoeken, die dezelve dan op nieuw overweegt en beſlist. Doch zo Commisſarisſen geene uitſpraak gedaan, maar zig aan de uitſpraak van den Raad gedraagen hebben, kan geene herhooring verzocht worden; moetende de partijen alsdan over de hoofdzaaken van 't geſchil voortpleiten. In zaaken van groot gewigt gebeurt het, echter, ook, dat, ter begeerte van partijen, voor den vollen Raad, over de verzochte voorafwijzing gepleit wordt. De zaak zelve in ſtaat geſteld zijnde om ſchriftlijk voor den vollen Raad bepleit te kunnen worden, en de ſtukken van weêrskanten overgeleverd zijnde, krijgt de verweerder vijftien dagen tijds om eene ontwijkende, uitstellende of vernietigende verdeediging voorteſtellen. Die zelfde tijd wordt gegund aan den eisſcher, om 'er zijne rede-

denen tegen intebrengen. Na het hooren van antwoord en wederantwoord, wordt het rechtsgeding schriftlijk vervolgd, tot dat het in staat van wijzen gebragt is. Eischer en Verweerder beiden, indien ze anders niet voor genoegzaam gegoed gehouden worden, moeten vooraf borgen voor de kosten van 't proces stellen, ten minsten *Cautie Juratoir* (beëedigde verklaaring) geeven, dat zij de kosten zullen voldoen. Indien de Eischer een vreemdeling zij, is hij gehouden, *Domicilium Citandi* onder het rechtsgebied van den Raad te kiezen. Die over lijfstraflijke misdaad gedaagd wordt, en niet verschijnt, wordt door nog twee, of ten hoogsten drie achtereenvolgende mandamenten ingedaagd, en alsdan niet verschijnende, door den Raad gedoemd tot de straffe, op de misdaad door de wetten bepaald, zonder verdere bewijzen aftewachten.

Wat aangaat de bepaaling van de maagschap der Raadsheeren; deze mogen, zo min als die van andere gerechtshoven, elkander in den bloede of door aanhuwelijking niet bestaan: geen vader en zoon, broeders, zwagers, ooms en neeven, mogen te gelijk in den Raad zitten. Hunne wedde beliep voorheen niet meer dan drie honderd guldens in 't jaar; doch in het jaar 1633 werd dezelve verhoogd tot twaalf honderd, en in 1669 tot op vijftien honderd guldens. Wanneer een van dezen zig in zijn ampt te buiten gegaan heeft, moet hij voor 't Hof van *Holland* te recht staan. Allen worden door de Algemeene Staaten aangesteld. De verzoekschriften, die den Raad, onder den tijtel van *Edele Mogende Heeren*, en bij de inrichting onder dien van *Edele Raaden en Leenhove van Braband en de Landen van Overmaaze*, worden aangeboden, moeten in den vollen Raad van *Hunne Edele Mogenden* geleezen worden.

Betreffende de Historie van *Braband;* na de vernietiging van de magt der *Romeinen* in deze landen, kwam hetzelve, gelijk bekend is, onder de magt der *Frankische* Koningen. Dit Rijk, onder de zoonen van LODEWIJK, bijgenaamd DE VROOME, verdeeld wordende, werd *Braband* aan LOTHARIUS toegeweezen. De meesten zijn van gedachten dat dit landschap toen *Neder-Lotharingen* genaamd is geworden, en, zo als hier voor reeds gezegd is, door verscheidene Graaven bestuurd werd. Zie hier wat wij

wij 'er van aangetekend vinden. Zeker is het, zegt men, dat een GEZELBERT DE EERSTE, die ERMENGARDE, dochter van Keizer LOTHARIUS DEN EERSTEN, ter vrouwe had, den tijtel voerde van *Graaf van Hasbain*, dat een streek lands omtrent *Leuven* was. Zijn leeftijd wordt bepaald op omtrent het midden van de negende eeuwe. Toen de Keizer en de Koning van *Frankrijk* naderhand wegens *Opper-* en *Neder-Lotharingen* in oorlog geraakten, werd, zo men wil, der *Franken* Koning, KAREL DE EENVOUDIGE, genoodzaakt, dit gantsche land, en dus ook *Braband*, aan Keizer HENDRIK DEN VOGELAAR afsteftaan. HENDRIK beleende eenen anderen GEZELBERT met het Hertogdom van *Lotharingen*, die naderhand tegen zijnen weldoener opgestaan zijnde, door Keizer OTTO uit zijn land verdreeven werd; wordende GEZELBERT's schoonzoon, door gemelden OTTO, daar mede beleend. Deze sneuvelde in een gevecht tegen de *Hungaaren*, in het jaar 956; waarna BRUNO, Aartsbisschop van *Keulen*, en broeder van Keizer OTTO, Hertog van *Lotharingen* werd. Na den dood van dezen, bleef het land een geruimen tijd zonder Hertog. In 977 werd het, door Keizer OTTO DEN TWEEDEN, aan KAREL, broeder van LOTHARIUS, Koning van *Frankrijk*, en zusters zoon van OTTO DEN EERSTEN, geschonken. Deze (zegt men) hield zijn Hof te *Brussel*. Na den dood van LODEWIJK DEN VIJFDEN, Koning van *Frankrijk*, stond KAREL naar de kroon; doch, om het aankleeven van 's Keizers zijde, in den haat der natie zijnde, werd hij uitgesloten, en HUGO CAPET, die Graaf van *Parijs* was, tot Koning verkooren. Hieruit ontstond een oorlog. KAREL werd gevangelijk naar *Orleans* gevoerd, daar hij, in 991, of, zo als anderen zeggen, in 994, ongelukkiglijk overleed. Zijn zoon OTTO, die de laatste uit het geslachte van KAREL DEN GROOTEN was, werd na hem Hertog van *Lotharingen*, en stierf ongehuwd, in 't jaar 1005. Zijne zuster GERBERGE was gehuwd met LAMBERT, Graave van *Leuven* en *Mons*; deze was de opvolger van OTTO. De Vorsten uit het huis van *Leuven* zin in 't bezit van het Hertogdom gebleeven, tot op JAN DEN DERDEN, die, in 1355, overleed, nalaatende twee dochters, de eene genaamd JOHANNA, de andere MARGRIET. De oudste, JOHANNA, bleef Hertogin van *Braband*. Haare zuster was gehuwd

huwd met LODEWIJK, Graave van *Vlaanderen*, dien zij eene dochter baarde, MARGRETHA genaamd, welke in huwelijk trad met PHILIPS DEN STOUTEN, Hertog van *Bourgondiën*; uit welk huwelijk drie zoonen geboren werden: JAN, ANTONIE en PHILIPS. Hertogin JOHANNA ſtelde tot erfgenaam, haaren neef ANTONIE. Zij ſtierf zonder kinderen, in het jaar 1406; zij was getrouwd geweest, eerst met WILLEM DEN TWEEDEN, Graave van *Henegouwen* en *Holland*, en daarna met WENSELAUS, Koning van *Bohemen* en eerſten Hertog van *Luxemburg*; dus zij gevolgd werd door ANTONIE VAN BOURGONDIEN, die in den ſlag bij *Azincourt*, Ao. 1415, ſneuvelde. Zijn zoon JAN, die hem volgde, ſtierf, zonder kinderen, in het jaar 1426, en liet het Hertogdom na aan zijnen broeder PHILIPS, welke, zonder wettige nakomelingen, in het jaar 1430, overleed. PHILIPS, bijgenaamd *de Goede*, Hertog van *Bourgondiën*, en zoon van Hertog JAN, één der drie zoonen van PHILIPS DEN STOUTEN, deed zig, door de Staaten van *Braband*, als opvolger van zijnen neef PHILIPS erkennen, niettegenſtaande zijn neef KAREL, Hertog van *Nevers*, 'er grooter recht op beweerde te hebben, om dat zijn vader PHILIPS, jongſte zoon van PHILIPS DEN STOUTEN; door Hertogin JOHANNA tot haaren erfgenaam, indien 'er geene manlijke erfgenaamen van zijnen broeder ANTONIE overig waren, was aangeſteld. PHILIPS DE GOEDE beloofde den Graave VAN NEVERS voldoening voor zijne eiſchen op het Hertogdom *Braband* te zullen geeven; doch hij liet het bij de beloften. KAREL VAN NEVERS zette 'er alles bij op, en liet zijnen opvolger en den huize van *Kleef*, daar de goederen van *Nevers* aan kwamen, niet anders van dit Hertogdom na, dan zijn oud recht op het zelve. PHILIPS, die 'er zig op deze wijze meeſter van gemaakt had, liet het, bij zijn overlijden, 1467, na aan zijnen zoon KAREL DEN STOUTEN; deze, 1477, in den ſlag voor *Nancij* geſneuveld zijnde, kwam het Hertogdom aan zijne dochter MARIA. Zij trad in huwelijk met MAXIMILIAAN, Aartshertog van *Oostenrijk*. PHILIPS DE SCHOONE, met wien *Braband* aan het huis van *Oostenrijk* kwam, volgde zijne moeder op, in het jaar 1494; hij zelf werd opgevolgd, 1505, door zijnen zoon Keizer KAREL DEN VIJFDEN, die, gelijk reeds gezegd is, *Braband* met de *Nederlanden*, 1555, afſtond aan

aan PHILIPS DEN TWEEDEN; welke Vorst, na het doen der overdragt, de blijde inkomste, bij de Hertogen van *Braband*, in voorige tijden bij de Landsheeren verleend, en bij Keizer KAREL DEN VIJFDEN bekragtigd, solemneellijk met eede bevestigde, volgens den inhoud, zo als dezelve, met aanmerkingen, in het jaar 1578, te *Keulen*, in 4to, gedrukt is. Van die steden en districten, welke de Staaten door den oorlog onder hunne magt gebragt hadden, deed PHILIPS DE VIERDE, bij den *Munsterschen* vrede, afstand. KAREL DE TWEEDE, zijnen vader PHILIPS DEN VIERDEN in alle zijne bezittingen opgevolgd zijnde, overleed in den jaare 1700 zonder kinderen. KAREL, zegt men, had PHILIPS, Hertog van *Anjou*, tot zijnen algemeenen erfgenaam benoemd; die daarop, den 21sten Eebruarij 1702, als Hertog van *Braband* (*Staats Braband* daar buiten gesloten) gehuldigd werd. Doch hij vond zig genoodzaakt, in het jaar 1706, hetzelve aan KAREL DEN ZESDEN aftestaan, waardoor het toen wederom aan het huis van *Oostenrijk* kwam, en thans, zo als wij reeds zeiden, door den regeerenden Keizer JOSEPHUS DEN TWEEDEN, als erfgenaam van zijne moeder MARIA THERESIA, bezeten wordt.

Zie daar eene aaneengeschakelde opvolging der Hertogen van *Braband*, die aan geene tegenspraak onderhevig schijnt te zijn; en, echter, veel verschilt met die, welke, zo als ook meest met de waarheid overeenkomt, aanvangt met PIPIJN, die in 647 overleed, na hem GRIMOALD, zijnen zoon; ANSEGISUS, GRIMOALDS behuwbroeder; PIPIJN VAN HERSTAL, zoon van ANSEGISUS; KAREL MARTEL; PIPIJN; KAREL DE GROOTE; LODEWIJK DE EERSTE; LOTHARIUS DE EERSTE; LOTHARIUS DE TWEEDE; KAREL DE KAALE; LODEWIJK DE TWEEDE; LODEWIJK DE DERDE en KARLOMAN; KAREL DE EENVOUDIGE; LODEWIJK DE VIERDE; LOTHARIUS DE DERDE; KAREL DE DIKKE; OTTO; LAMBERT; enz. Dus volgen dezelven bij VAN DER HAECHT, in zijn *Kronijk van de Hertogen van Braband*, en bij meer andere Schrijveren, als mede in de afbeeldingen van dezelven, in 't koper gesneden door P. DE JODE, en uitgegeven door JEAN MEYSSENS, in twee-en-vijftig plaaten, waarvan ISABELLA CLARA EUGENIA de laatste is. De leezer, die begeerig is te weeten, wat op deze volglijst al zou kunnen aangemerkt worden, zie wat de kundige aantekenaar op de *Kerklijke Oudheden van Friesland*, I. Deel, p. 65. enz. 'er van gezegd heeft.

Ge-

Gedurende de onderhandelingen tusschen de *Spaanschen* en de Staaten, wegens het Bestand, (1608) ontstond 'er een gerucht, dat de beide partijen in onderhandelinge waren, over de uitwisseling der Steden; en op dat gerucht was het, dat de *Brabandsche* Edelen en Steden, onder het gebied van den Staat behoorende, hunne poogingen aanwendden, ter weeringe dat zij aan den vijand weder overgeleverd werden, en ter herkrijginge van hun voorig recht; naamlijk, van stemhebbende te zijn ter Algemeene Staatsvergaderinge; welk laatste hun toen zo min, als in de jaaren 1648 en 1651, of bij meermaals herhaalde poogingen, gelukte. Wat verder de Historie van *Staats Braband* betreft, dezelve zal op de bijzondere Art. der Steden, daaronder behoorende, moeten gemeld worden.

BRACHT, *Janszoon*, (*Tieleman van*) wordt door BALEN, in zijne beschrijvinge van *Dordrecht*, (bl. 223.) gesteld onder de geleerde mannen, welke in gemelde Stad ter waereld gekomen zijn. VAN BRACHT aanschouwde aldaar het licht op den 9den Januarij 1625. Tot manlijke jaaren gekomen zijnde, werd hij 'er tot Leeraar der Doopsgezinden bevorderd. Behalven de hoofdweetenschappen eens Godgeleerde, verstond hij eene menigte van taalen. Van 's mans werkzaamen aart strekke ten bewijze zijn boek, genaamd *Bloedig Toneel der Doopsgezinden en weerlooze Christenen*; zijnde eene vergrootinge van den *Spiegel der Martelaaren*, gedrukt in folio, 1660; als ook zijn *Schoole der Deugd*, en zijne *Leerredenen*. Wat zijne bekwaamheid in de Dichtkunst betreft, dien het lust, kan dezelve toetsen in zijne *Gewiekte Kruijwagen, tot opvoering der Stadt Dordrecht*, en in meer anderen zijner dichtwerken. BALEN zegt verder dat de Philosophie mede eene zijner geliefdste weetenschappen was. VAN BRACHT overleed den 7den van de maand October des jaars 1664. Het graffchrift, door meergemelden BALEN op hem gemaakt, is van dezen inhoud:

Hij die aan 't weerloos volk *een zuil was in haar kerk:*
Na dat hij zestien jaar hadt 't leer-ampt waargenomen,
Is hij die Kudde *ontrukt; besloten in dees zerk;*
En wacht d'opstandinge der dooden, metten Vromen.

M. B.

Het

Het beste afbeeldzel van hem is door BLOTELING in 't koper gebragt.

BRACOLA, of *Bractede*, is een hofstad, alwaar, door die van het Dorp *Dhule*, recht geoefend wordt. Deze plaats kwam, in 't Jaar 1338, door Graaf ROTGERIUS, aan de kerk van *Utrecht*. M. STOKE noemt dezelve *Braclede*, en plaatst haar aan de linker zijde van de *Vecht*, omtrent twee uuren boven *Muiden*. Hedendaags is zij bekend bij den naam van *Breukelen*. Zie verder op 't Art. BREUKELEN.

BRACLE. (*W.*) De Heer TE WATER meent dat deze BRACLE, dien hij mede onder de verbondene Edelen stelt, gesprooten kan weezen uit het geslacht van BRAKEL; en zo die gissing doorgaat, zou hij moeten geweest zijn de zoon van OTTO VAN BRAKEL en van ELISABETH VAN HAAFTEN, wier nakomelingen zig te *Utrecht* zouden nedergezet hebben. Doch zijn Ed. houdt hem liever afkomstig te zijn uit het geslacht van BRACLE of BRAKELE, welk, in de veertiende eeuwe, zo te *Gend* als elders in *Vlaanderen*, in groot aanzien was.

BRAKEL, een Dorp in *Gelderland*, onder het kwartier van *Nijmegen*, in de *Bommelerwaard*. In de schattinge van het jaar 1574, groot 75000 guldens, droegen *Brakel* en de Heerlijkheid *Monnikkeland* 281 guld. 5 stuiv. $1\frac{1}{2}$ p. Dit *Brakel* ligt bijkans één mijl van *Loeveſtein*, en twee van *Bommel*. Het is, zo wel als het geslacht van dien naam, zeer oud en vermaard. Voortijds stond 'er een Slot, 't welk, in 1507, in koolen gelegd, naderhand wel weder herbouwd, doch thans geheel vernietigd is. De kerk van *Brakel* wordt door éénen Predikant bediend. Laat ons hierbij voegen wat HALMA van dit geslacht zegt.

„ *Brakel* (dus luiden zijne woorden) is een oud adelijk geslacht in *Holland* geweest, dat veele jaaren lang, de Ridderhofstad van *Develstein*, omtrent *Dordrecht* gelegen, bezeten heeft. Heer *Willem van Duvenvoorde*, deed aldaar een slot met zeer dikke muuren bouwen, dat hij ter leen hield van de Graaven van *Holland*, tot op het Jaar 1531. Dit geslacht verspreidde zig in ver-

ſcheidene takken in *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht*. In 't jaar 1240, wordt van *Richold van Brakel*, Knaape en Schepen der Stad *Dordrecht* gemeld, en gezegd, dat hij getrouwd was met *Maria Booth*, dochter van *Cornelis Booth*, en *Geertruij van Merwede*. Zijne zoonen waren, *Johan van Brakel*, Ambachtsheer van *Cudelands-Ambacht*; *Godſchalk van Brakel*, Raad en Rentmeeſter Generaal van *Zuid-Holland*, in 1384 Schepen van *Dordrecht*, deze was Heer van *Develſtein*; en *Herbert van Brakel*, Knaape, ook Schepen te *Dordrecht*, leefde in 1419. *Godſchalk van Brakel*, zoon van *Richold van Brakel* en *Maria Booth*, won *Johan van Brakel*, Knaape, wordt vermeld 1389, hij was gehuwd met *Geertrui Booth*, dochter van *Aart Booth*, en *Eliſabeth Oem van Barendrecht*; *Willem van Brakel*, Knaape, ſneuvelde binnen *Dordrecht* Ao. 1406. *Reinold van Brakel*, en *Machteld van Brakel*, getrouwd aan *Fredrik van Uitenham*, Ridder-Marſchalk van *Utrecht*, in 1418." Uitvoeriger is de lijst van dit geſlacht bij HOOGSTRAATEN; doch deze zig ook alleenlijk tot die van *Holland* bepaalende, zullen wij, tot dat de Heer TE WATER, volgens zijne beloften, de genealogie van dit geſlacht doet kennen, ons moeten vergenoegen met onzen leezer te melden, wat hij 'er reeds van gezegd heeft.

„ Het geſlacht van *Brakel*, (dus ſchrijft zijn Ed.) waarvan de naam ook *Braekel*, *Brackel* of *Braeckel* geſchreeven wordt, heeft dien ontleent van 't ſlot *Brakel*. *Boudewijn*, de derde Heer van *Heusden*, door de Deenen en Noormannen uit zijne goederen verjaagd zijnde, ſtichtte, omtrent het jaar 870, de ſloten *Brakel*, *Aalst* en *Poudroijen*, in 't land van *Altena* gelegen. Deze goederen gekomen zijnde aan die van *Montpilard*, (die voor hun wapen hadden, twee goudene zalmen op een ſchild van azuur) is de heerlijkheid van *Brakel* te beurt gevallen aan een jongeren zoon van dat zelfde geſlacht, die dan ook na het gebruik van die tijden, den naam van *Brakel* aangenomen, en het wapen gebroken heeft, door verandering van koleuren, voerende twee zilvere zalmen op een veld van geel. Aangaande de eerſte Heeren van *Brakel*, is weinig beſcheids te vinden; doch zeker is 't, dat zij reeds in de dertiende eeuwe, met dezen naam bekend ſtaan. De Heer van *Waſſenaar van Spanbroek*, heeft mij,

mij, (zegt zijn Ed. verder) behalven dit bericht, ter hand gesteld een genealogie, welke ik te liever onder de bijlaagen, letter B B. geplaatst heb, met eenige bijvoegzelen, om dat de geslachtregisters bij VAN LEEUWEN, bl. 883 en 884 en in HOOGSTRAATENS *Woordenboek*, II. Deel, bl. 362 en 363 niet verder loopen, dan tot in de vijftiende eeuw." (Deze genealogie wachte men als nog in het derde en vierde deel van zijn Wel Ed. werk, *Verbond en Smeekschrift der Edelen.*)

„ Op het jaar 1319 vinde ik *Stakesyn* en *Jan van Brakel*, in eene uitspraake van *Jan van Henegouwen*, en de beloften van eenige Edelen, om zig naar dezelve te gedragen. Zie het *Charterboek van Holland*, II. Deel, bl. 207 en 225. Wijders *Herenbern van Brakel*, in het jaar 1375. *Godschalk van Brakel*, Raad des Graaven *Guij van Chastillon*, ten jaare 1395. *Herbern van Braeckel* en *Jan van Brakel*, op het jaar 1419. Zie 't gemelde *Charterboek*, III. Deel, bl. 315, 632 en 634. IV. Deel, bl. 526 en 528. en PONTANI *Hist. Gelr.* Lib. VIII. p. 403. bij wien nog veele anderen uit dit geslacht van *Brakel*, dat zig van tijd tot tijd, door huwelijken verbonden heeft met de huizen van *Leefdaal*, *Zuilen*, *Nispen*, *Bentinck*, *Borsselen*, *Beveren*, *Liere*, *Pompe*, enz. vermeld worden." Van de geene, die tot de zaamenverbondene Edelen van dit geslacht behoord hebben, spreekt zijn Ed. in zijn zo evengemeld werk, bl. 276 en 277.

BRAKEL, (*Dirk van*) zoon van LODEWIJK VAN BRAKEL en ANTONETTA WIJHE, en die het ampt van Drost *ter Leede* bekleedde, was gehuwd met ANNA VIJGH, dochter van NICOLAAS en ANNA VAN GELRE, zijnde de stamvader der Heeren VAN BRAKEL, die nog heden in hoog aanzien zijn.

BRAKEL, (*Johan van*) bloedverwant van DIRK, was de zoon van CORNELIS VAN BRAKEL, op *Kermestein* te *Lienden*, en van MARGARETHA TOT BOECOP. Zijne vrouw was JOHANNA VAN MEERTEN *tot Ingen*, dochter van DIRK en BERTA VAN ECK.

BRAKEL, (*Reinard van Azewijn*, *Heer van*) vindt men gemeld ten tijde van den Graave VAN LEICESTER, en als door hem

benoemd tot derden Raadsheer van de Kamer der geldmiddelen; met wier oprichtinge de Landvoogd, in den jaare 1586, zwanger ging; waaruit men zou mogen besluiten, dat hij onder de vrienden van LEICESTER behoord heeft. Dat men hem, in dien tijd, daar voor gehouden heeft, blijkt, vermits hij, in het volgende jaare, in verdenkinge geraakte, als of hij met NORTH de *Engelschen* tot den inval in *Holland* zou hebben aangespoord. Doch, of deze verdenking gegrond of ongegrond zij, is ons onbekend; dit weeten wij, dat hij, als een aanhangeling van LEICESTER, benevens MEETKERKE, AISMA en FEITSMA, uit den Raad van Staaten geweerd is geworden. Dat hij de zijde van den Landvoogd bleef aanhangen, blijkt nog klaarder, vermits hij, volgens Resolutie van de Staaten van *Holland*, den 7den en 8sten October 1588, in hechtenis genomen werd; doch, na dat te *Utrecht* eenige gevangenen, onder borgtocht, ontslagen waren, gelukte zulks den Heere VAN BRAKEL ook. In het voorgaande jaar had de Graaf VAN HOHENLOO zig meester gemaakt van het Slot *Brakel*, om reden, dat de bezetting daarvan aan het muiten geslagen was. BRAKEL schreef zulks toe aan een haat, dien men, zo hij zeide, tegen zijn persoon had opgevat, en zuimde niet de misnoegde *Stichtenaars* op die wijze kennis daarvan te geeven, ja liet niets onbeproefd, om weder in het bezit van het Slot gesteld te worden. De Staaten van *Utrecht*, die hem niet ongeneegen scheenen, beloofden hem vergoeding van alle schaden, zo die hij reeds geleeden, als die hij nog te vreezen had. Zelfs beval de Raad van Staaten, het Slot te ontruimen; en 'er waren, die oordeelden, dat men HOHENLOO in rechten betrekken moest. Doch de verandering, die in 't *Sticht* voorviel, en het vertrek van den Heere VAN BRAKEL naar *Engeland*, deeden de zaaken stilstaan. Ook vindt men, mijns weetens, niet dat VAN BRAKEL verder vervolgd werd. Hij zelf schijnt zig stil gehouden te hebben, tot in het jaar 1610. Want na dat *Utrecht*, omtrent dien tijd, de Bezetting ingenomen had, weigerde de Wethouderschap niet alleenlijk de Acte van Onderwerpinge, die haar door den Raad van Staaten voorgehouden werd, te ondertekenen, maar vond zig ook gedwongen, den zin van de Algemeene Staaten, die nu de magt in handen hadden, te volgen: waarom deze

het

het besluit namen, de nieuwe Wethouders van den eed te ontslaan, en de ouden te herstellen; gelijk ook, op eenen brief van Zijne Doorluchtigheid, Graave ERNST VAN NASSAU, en van den Raad van Staaten, in den aanvang van de maand Mei, geschiedde. Daarop volgde eene dagvaarding voor den gemelden Raad, van ieder, die iets tegen de herstelde regeering had intebrengen. Niemant verscheen 'er, dan de Heer VAN BRAKEL, benevens KANTER en HELSDINGEN, die vier-en-zeventig pointen van bezwaar inbragten. De Raad, die alle deze van weinig of geen belang rekende, beval desaangaande een eeuwig stilzwijgen, en wel met deze woorden: *dat wij bij allen ons voorsz. ernstig onderzoek en besoigne bevonden hebben, dat verscheide derzelver aangegeeven en overgediende pointen zijn onwaarachtig, eenige buiten en van kwade ongefondeerde illatie, ofte gevolg, en de resteerende van geen Consideratie. Waaromme wij imponeeren allen en een iegelijken een eeuwig geswijg en silentium.* Verder vind ik van hem niets aanmerkelijks gemeld.

Zie BOR, XXI. Boek, bl. 271. XXII. Boek, bl. 886, 892 en 943. TE WATER. *Utrechts Placaatboek*, I. Deel, bl. 738 en 739.

BRAKEL, (*Pieter van*) voerde, als Kapitein, in 't jaar 1664, het bevel over drie Staatsche oorlogschepen, dienende ter begeleidinge van de *Smirnsche* Vloot, die door den *Engelschen* Bevelhebber THOMAS ALLEN, met zeven oorlogschepen, voor de Baai van *Cadix*, op de alleronverwachtste wijze, vermits Koning KAREL DE TWEEDE zig nog niet als openbaaren vijand van den Staat verklaard had, werden aangetast. VAN BRAKEL had het ongeluk van in het begin des gevechts doodgeschooten te worden. Nogtans verweerden de onzen zig zo dapper, dat de *Engelsche* roovers, met alle hunne overmagt, niet meer dan twee schepen van de vloot buit maakten. Daar de tijdsomstandigheid het thans zo veel als ooit vordert, den moed onzer Helden optewakkeren, kan ik niet voorbij te melden, dat JAN ROELOFSZOON van *Hoorn*, met zijn koopvaardijschip *de Koning Salomon*, een geruimen tijd alleen tegen vier *Engelsche* oorlogschepen in 't gevecht was, en zo lang streed, dat het schip onder hem wegzonk. De dappere

held sprong in de Sloep, waarmede hij door de *Engelschen* gevangen genomen werd, doch meer tot schande van hun, dan van dezen grooten man.

BRAKEL. (*Jan van*) Toen, in den jaare 1667, de Nederlandsche Vloot de rivier van *London* opgezeild, en *Chattam* of *Rochester* genaderd was, vond zij aldaar (ongeagezien DE RUITER, benevens VAN GENT en den Ruwaart van *Putten*, op dezelve het gebied hadden) zo veel dat tot tegenweer diende en in den weg was, dat de zaak ten uiterften wanhoopig scheen: eensdeels, vermits de rivier met gezonkene schepen gestopt was; anderdeels om de zwaare schepen, die beneden het kasteel *Upnor* lagen; en ten derden, om dat de rivier met een dikke ijzere keten, die over katrollen liep, gesloten was. Door deze zwaarigheden vonden de Vlootvoogden, die bevel hadden de *Engelschen* aantetasten, zig genoodzaakt, een geruimen tijd schutgevaarte te houden, zonder dat 'er gelegenheid was om nader aantedringen, aangezien de rivier te eng was, om 'er meer dan één schip te gelijk binnen te laaten. Kapitein VAN BRAKEL had den voorgaanden dag eenen misslag begaan, met, tegen het verbod, eenige Matroozen aan land te zetten; waarop hij, door den Ruward, in hechtenis gesteld werd. Om dezen misslag te boeten, en de schande der gevangenisse te ontgaan, ter plaatse daar roem te behaalen was, bood hij, als een dapper man, aan, den misslag te herstellen, door met zijn schip *de Vrede*, dat een slecht en licht gewapend Fregat was, de anderen, die vóór hem lagen, voorbij te zeilen, het voorste der *Engelsche* schepen aan te klampen en de Branders aantevoeren. Deze aanbieding aangenomen; en hij op zijn schip in vrijheid gesteld zijnde, hield hij zijn woord, en zeilde met een wonderlijke snelheid, zonder een schoot te doen, over de keten, door het vuur der vijandlijke schepen en batterijen heen, tot dat hij omtrent op een musketschoot na den vijand genaderd was. Toen gaf hij het eerste *Engelsche* schip de laag, voor zo veel hij 't met de voorste boegstukken bereiken kon; vervolgens klampte hij het aan boord, en maakte 'er zig in een oogenblik meester van, alleenlijk met verlies van twee of drie man. Hij werd gevolgd door een Bran-

JAN VAN BRAKEL,
Schout bij Nacht van Holland
en Westfriesland.

Brander, gevoerd bij JAN DANIELSZOON, die recht op de keten aanzeilende, dezelve brak, en daarop het tweede oorlogſchip in vlamme zette; baanende dus den weg voor de overigen. De lof, door BRAKEL met deze heldendaad behaald, wischte niet alleenlijk den voorigen misſlag uit; maar de Ruwart en de groote DE RUITER kwamen hem begroeten. 's Lands Staaten ſchonken hem en zijn Bootsvolk, behalven het genomen ſchip, een ſomme van twaalf duizend guldens; boven dien werd hij vereerd met een goudene keten en penning, ter waarde van twaalf honderd guldens; ook bekwam hij een veel grooter ſchip.

Geen minder daad van ſtoutmoedigheid verrichtte deze onverzaagde zeeheld, in het jaar 1672, in den zeeſlag van den 6den Junij, tegen de *Engelſche* en *Franſche* vlooten, toen hij het ſchip *Groot-Hollandia* onder zig had; en ſchoon BRAKEL de ſtoutmoedigheid had, een weinig buiten order te gaan, was, echter, zijne onderneeming onvoorbeeldlijk. Hem was bevolen te ſtrijden tegen de Roode Vlag. Maar in het begin van 't gevecht ſpattede hij uit met eenen Brander, ter rechter zijde om de Noord, naar MONTAGU, Graaf van *Sandwich*, Admiraal van de Blaauwe Vlag; op dezen zeilde hij, zonder een ſchoot te doen, recht aan, hoe zeer ook MONTAGU mogt ſchieten, om hem het naderen te beletten; veel volks kostte dit onzen held; met dat alles toefde hij met ſchieten, tot MONTAGU al zijn geſchut gelost had. VAN BRAKEL, met zijn ſchip van vier-en-zestig ſtukken, en nog geen drie honderd man, nu aan boord van de *Royal James*, voerende honderd vier ſtukken en bij de duizend man, liggende, maakte zig vast, en gaf toen de volle laag, waardoor een verbaazende menigte gedood en gekwetst werd. Meer dan anderhalf uur hield hij zig aan de vijandlijke kiel vast, en bragt MONTAGU in zulk eene engte, dat, hadde VAN BRAKEL een Admiraals Vlag gevoerd, de *Engelſche* Admiraal, volgens rapport van deszelfs Luitenant, zig aan hem overgegeeven zou hebben. MONTAGU zocht door het verſche volk, dat hem met ſloepen aangevoerd werd, VAN BRAKEL door enteren te bemagtigen; maar toen hij meeſter van het bovendeel van het ſchip was, verweerde onze Vaderlandſche held zig met zijn volk onverzaagd van onderen. Niettegenſtaande alle betoonde dapperheid, werd zijn ſchip zoda-

danig doornageld, dat hij wand noch zeil kon roeren. De Heer DE WIT, schoon hij het overtreeden der order voor strafbaar hield, kon, echter, niet nalaaten, zijne ongehoorde dapperheid te roemen, wenschende dat hij zig op die wijze tegen JORK en de Roode Vlag gekweeten, en dus roem en loon verkreegen mogt hebben. MONTAGU had ook zo wel zijn deel bekomen, dat hij, meer schepen op hem ziende afkomen, zig van VAN BRAKEL's schip deed losmaaken, dat toen reddeloos heen dreef; waarop de Admiraal den brand in zijn eigen schip deed steeken. Toen het aan 't zinken was, meende MONTAGU zig met zijnen zoon in een Sloep te bergen; doch zij verdronken beiden, door de menigte van 't volk, dat 'er mede insprong. Kapitein AARSSEN sleepte het schip van VAN BRAKEL naar *Zeeland*. Onze Held had in dezen strijd bijna honderd en vijftig dooden en gekwetsten bekomen; hij zelfs was gewond, en werd met de zijnen te *Schoonhaven* in bezetting gelegd.

In het volgende jaar kreeg hij het schip *de Voorzichtigheid*, voerende vier-en-tagtig stukken, drie honderd zeven-en-dertig Matroozen en honderd drie-en-veertig Soldaaten. Den 24sten Mei van dat jaar, geschaard onder des hoofdesquaders tweede smaldeel, onder bevel van den Luitenant-Admiraal DE RUITER, kweet hij zig niet minder dapper, in den zeeslag van den 7den Junij; en in den daarop volgenden slag zag men wederom denzelfden held. Hij hield zig, met SWIJK en Jonker JAN VAN GELDER, gestadig voor den Admiraal, doch werd zo reddeloos geschoten, dat hij, ter herstellinge van zijn schip, eenigzins moest deinzen; dit deed hij zo gelukkig, dat hij den 19den daaraan volgende, onder bevel van den Schout bij Nacht DE HAAN, benevens elf andere Oorlogschepen, twee Branders en vier Advijsjachten, voorzien van bekwaame mannen, naar de rivier van *London* gezonden werd, om door het opzenden van Advijsjachten tot in de gemelde rivier, nader bericht te zoeken van de gesteldheid der vijandlijke vlooten, en wel voornaamlijk om met de daad te doen blijken, dat 's Lands vloot nog in staat was, en het volk moeds genoeg had, om zig met zo kleine magt op de vijandlijke kust te vertoonen.

Den 21sten Augustus daaraanvolgende, gaf hij wederom dergelijke bewijzen van dapperheid, houdende zig, in 't heetst van 't ge-

gevecht, naast DE RUITER; waardoor zijn schip zodanig geteisterd werd, dat het met de schepen van den Luitenant-Admiraal TROMP, den Schout bij Nacht DE HAAN, en den Kapitein DE JONG opgezonden moest worden.

Nadat de vrede gesloten was, bedienden 's Lands Staaten zig van VAN BRAKEL in een' kruistogt naar de *Middenlandsche Zee*, tegen de *Barbarijsche* Roovers. Na dien tijd werd hij, door het Collegie ter Admiraliteit op de *Maas*, tot Schout bij Nacht aangesteld. In het jaar 1680 heeft hij den togt van Prins WILLEM DEN DERDEN bijgewoond, onder zig hebbende het schip *de Maas*, gemonteerd met agt-en-zestig stukken kanon. Tien jaaren laater trof dezen dapperen Zeeheld het lot van meer andere Helden: want, op den 10den Julij 1690, tegen de *Fransche* zeemagt, onder bevel van den Graave DE TOURVILLE, slaande, werd hij doorschooten. Na zijn heldhaftig ontkomen werd zijn lijk, te *Rotterdam*, in de *St. Laurens Kerk*, ter aarde besteld, en zijne nagedachtenis met het volgende opschrift op zijne grafzerk vereêrd.

HIER RUST DE HEER *JOHAN VAN BRAKEL*, SCHOUT BIJ NACHT VAN HOLLAND EN WEST-VRIESLAND, GESCHOOTEN IN DE BATTAILLE TEGEN DE FRANSCHE KONINGS VLOOT, DEN 10 JULIJ 1690.

Boven hetzelve ziet men zijn beeldenis, zijnde een borststuk van wit marmer, rondom met een laauwerkrans versierd, en met het koninglijke wapen van Koning WILLEM van *Groot Brittanje* daar boven, en een latijnsch opschrift onder het zelve, met dit Nederduitsche vers;

Door ketens, donder, loot en staal en blixemstraalen,
Te vliegen, en een roof op 's vijands grond te haalen,
Was Brakels *werk, die zijn triomf rukte uit den brand:*
Zijn naam en krijgsdeugd siert zijn Graf en Vaderland.

Ook ontbrak het toen, zo min als nu, aan Dichters, die met

 hun-

hunne vaerzen den roem en groote daaden der Helden vereeuwigden. De Dichter JOHAN PLUIMER liet zig op VAN BRAKEL aldus hooren:

. . . . Gij, Brakel, die den nijd
Door een onsterflijke eer reeds ver te boven zijt,
Het heugt ons nog te wel, dat gij ten dienst der Staaten,
De Ketens brijzelde van 't tweede Damiaten,
't Geen nu vereenigt met den vrijgevogten Leeuw,
Mij dwingt te zwijgen de geschiedenis dier eeuw.
Ik moet voor 't laatst uw Lijk ten grave helpen leien.
Gantsch Neêrland zal met mij uw droeve dood beschreijen.
Ik weet geen grooter lof voor uw verdiende faam,
Dan dat men slegts uw graf versiere met uw naam,

Zie BRANDTS *Leven van de Ruiter*, fol. 576, 577, 583, 670, 671 en 674. *Leven der Zeehelden*, bl. 747. *Levensbeschrijving van voornaame Mannen*, II. Deel, bl. 304 en 305. PLUIMERS *Gedichten.*

BRAKEL, *Gerardszoon*, (*Theodorus à*) afkomstig uit *Braband*, van ouders, die den Roomschen Godsdienst aankleefden, werd, in het jaar 1698, te *Enkhuizen* geboren, gelijk hij zelf zegt, in zijne Voorrede voor zijn boek, *het Geestelijk Leven.* Na het schoolstof afgeschud te hebben, begaf hij zig naar de Hoogeschoole te *Franeker*, en na veel twistens met zig zelven, werd hij, op den 13den Maart 1638, te *Beers* in *Friesland* als Predikant beroepen; in 1652 aan *den Burg* op *Texel*, en in 1653 te *Makkum*, alwaar hij bleef tot aan zijnen dood, die voorviel den 14den Februarij 1669, nalatende zijnen zoon en zijne schriften, welke laatsten zijnen naam als nog in leven doen zijn. Zijn afbeeldzel gaat in zwarte kunst, door VERKOLJE, zeer schoon in prent uit.

BRAKEL, (*Wilhelmus à*) zoon van den godvruchtigen vader zo even gemeld, en van MARGARETHA HOMMA, werd geboren te *Leeuwaarden*, den 10den Januarij 1635. De godvrucht van de ouders bezielde den zoon van der jeugd af. Op de Hoogeschoolen van *Francker* en *Utrecht* zijne studiën volbragt hebbende, werd

werd hij, in 1662, beroepen te *Exmorra* in *Friesland*. Aldaar begaf hij zig, in 't volgende jaar, in den echt met SARA NEVIUS. In 1665 werd hij beroepen te *Staveren*, 1670 te *Harlingen*, 1673 te *Leeuwaarden*, 1678 te *Middelburg*, (voor welk beroep hij bedankte) en eindelijk in 1683 te *Rotterdam*, in plaatse van FRANÇISCUS RIDDERUS. Die Gemeete ſtichtte hij tot op den 30ſten October 1711, wanneer hij godzaliglijk overleed. Het zou overbodig zijn, iets tot lof van zijne ſchriften te zeggen, zijnde zijn voornaamſte werk, *de Redelijke Godsdienst*, twee deelen in 4to, bij ieder ten overvloede bekend. Men leeze verder een breedvoerig verſlag van 's mans leven, in de Lijkrede, op hem gedaan door D. A. HELLENBROEK. Dit voegen wij hier alleenlijk bij, dat, ſchoon BRAKEL, in het Eerſte Deel van het bovengemelde werk, zig opzetlijk tegen de Leere der *Mijſtiken* verzet heeft, hij zelf, echter, in het Tweede Deel, van dat gevoelen niet vrij te pleiten is. 's Mans afbeeldzel gaat in prent uit, door VAN GUNST, door HOUBRAKEN tweemaal, en mede zeer ſchoon, in zwarte kunst, door VERKOLJE.

BRAMER, (*Leonard*) geboren in 1596, een der menigvuldige Nederlandſche Kunstſchilderen. Meest alle plaatſen van *Italiën* worden als nog door zijne ſtukken verſierd; en hier te lande pronken dezelven nog heden op het huis te *Rijswijk* bij 's *Gravenhaage*. Eenige zijner voornaamſte kunstwerken zijn, door HOUBRAKEN, in zijnen *Schouburg*, I. Deel, bl. 164 aangeweezen; alwaar men ook 's mans afbeeldzel, naar dat van VAN DER DOES, in prent ziet.

BRANDARIS, is de naam, dien men aan de *Dagbaak* geeft, ſtaande aan 't westeinde van *ter Schelling*. Het is een vierkant gebouw, van aanmerkelijke hoogte, gebouwd in den jaare 1595. Men wil dat voorheen op dezelve 's nachts een lantaarn werd aangeſtoken.

BRANDE, (*Cornelis van den*) afkomſtig uit het aanzienlijk geſlacht van dien naam, 't welk in de Provintie van *Zeeland*, ſedert langen tijd, bekleed heeft, en nog heden bekleed, de voor-

naamste eerampten, is beroemd als een Overste van moed en bekwaamheid, waar van hij op de kust van *Brazil* de doorslaandste blijken gaf. 's Mans afbeeldzel, door PERSYN in 't koper gebragt, pronkt met dit bijschrift:

D. ED. MANHAFTE HR. CORNELIS VAN DEN BRANDE, OVERSTE VAN EEN REGIMENT INFANTERIJ.

En daar onder:

Dit Adelijk gemoed in deugden opgewassen,
Past op geen vijands list nog laat zig niet verrassen.
So bleek dat in Brazil, *daar hij den vijand sloegh*
Op Guarapes Berg, *en uit den velden joegh.*

In de *St. Pieters* of *Oude Kerk* te *Middelburg* ziet men zijn wapen, vergezeld van de gewoone eeretekenen. Op zijne grafzerk leest men:

JONKER CORNELIS VAN DEN BRANDE, COLONEL OVER EEN REGIMENT INFANTERIJ, EN COMMANDANT OVER HET LEGER IN DEN SLAG VAN GAMPARAPES, IN 'T JAAR 1648, DEN 19 APRIL, VAN WEGEN DE GEOCTROIJEERDE WEST-INDISCHE COMPAGNIE, OOCK COMMANDANT VAN ITAMARATA, PAIRABAOS, MARCOE, &c. OBIJT DEN 28 FEBR. 1652.

Zie P. DE LA RUE, *Staatkundig Zeeland*, p. 142.

BRANDE, (Mr. *Philips van den*) wordt, door WAGENAAR, XIV. Deel, p. 218 genoemd *Burgemeester van Middelburg*; doch op de lijst daarvan, bij SMALLEGANGE, vindt men den naam van zijn Ed. in die waardigheid niet gemeld, maar wel onder het getal der Schepenen. VALKENIER noemt hem alleenlijk den Heer VAN DEN BRANDE; daarentegen voegt hij dien groot achtbaaren naam bij LA SAGE, BROUWER en VRIJBERGEN. Alle de Schrijvers van dien tijd, die van de beroerten in *Zeeland*, en bijzonder in *Middelburg*,

(1672)

(1672) gewag maaken, ſtemmen daarin overeen, dat de Heer VAN DEN BRANDE bij de muitzuchtige Boeren zeer in haat was, en dat aan hem werd toegeſchreven, dat het *wachtwoord*, ſedert eenige dagen, hun naar gewoonte niet gegeeven was. Na dat de Vaandrig BOUWENSE den eerſten aanval ontkomen was, kwam VAN DEN BRANDE aan de beurt; hij werd door eenige wijven uit zijn huis, ſtaande in de *Noordſtraat*, gehaald, (een afbeelding daarvan, in bladsgrootte, is door LUIKEN in 't koper gebragt, en behoort dus onder de Historieſche prenten van dat jaar,) en door de Burgers naar het Stadhuis gebragt. De Boeren, die hem den Verraader noemden, dit ontwaar geworden zijnde, trokken derwaarts. Bij hunne komst vertoonde hij zig, benevens den Baljuw, aan de Puije van het Raadhuis. De muitende hoop, geen gehoor aan de redenen van den Baljuw geevende, drong, in weerwil van de Burgerije, die de wacht voor het Stadhuis hield, door, en haalde den Heer VAN DEN BRANDE, gewapenderhand, naar beneden. Sleepende en ſlaande voerden zij hem tot buiten de poort, in een' kroeg, bekend onder den naam van *Nadorst*; waarna zij zig van de gemelde Heeren Burgemeeſteren en anderen meeſter maakten. In dien toeſtand van zaaken zou zekerlijk 't leven van deze mannen groot gevaar geloopen hebben, hadde niet de Heer VAN ODIJK het middel gevonden, om den woeſten hoop een weinig tot bedaaren te brengen. De beruchte BERONICIUS, dien wij onzen Leezer reeds hebben doen kennen, legt, naar de vertaaling van P. RABUS, dien Heer, als Eerſten Edele van *Zeeland*, de volgende woorden in den mond;

Wel vrienden, hebt gij voor, het ongelijk te wreeken,
Welk VAN DEN BRANDE *u heeft, door zijn verzuim, gedaan?*
Het zij zoo! Laat hem geen verdiende ſtraf ontgaan!
Maar zulks kan muiterij, noch wapentuig beſlechten;
Men vordert niets met die; wij hebben Burgerrechten,
En wetten; heeft hij deze opzettelijk vertreên,
Dat blijv' niet ongeſtraft! Hij lijde 'er voor, met reên!
En leer, door eige ſchade en ſchande, dat na dezen
Elk, wien 't wordt aanvertrouwd, wel toezien moge en vrezen,
Dat hij den draak nooit met zijn medelandsliên ſteek,
Of maak dat hun het WOORD *ten buitenposte ontbreek.*

Door

Door deze wijze rede, naar tijdsomstandigheid geschikt, en door het uitdeelen van eenige penningen onder den dronken hoop, gelukte het, gelijk gezegd is, den Heere VAN ODIJK, de gemoederen te doen bedaaren; zo dat men toestond, dat de gevangenen binnen de Stad in verzekering gebragt mogten worden, vanwaar zij daarna onder borgtocht ontslagen werden.

Zie VALKENIER, *Verwart Europa*, III. Deel, p. 758.

BRANDENBURG, (*N. van*) door den Heer J. W. TE WATER genoemd als één der ondertekenaaren van 't Verbond der Edelen.

Zie II. Stuk, p. 278.

BRANDENBURG, (*Fredrik Willem*, *Keurvorst van*) door zijn huwelijk met de dochter van Prins FREDRIK HENDRIK, aan het huis van *Oranje* verbonden, behartigde, tot op het einde van zijn leven, de belangen daarvan, waarvan hij bijzondere blijken gaf, ten aanzien van den toestand van *Engeland.* Hij was een Vorst, vol moed, hebbende groote zucht tot den oorlog, waarvan hij de kunst volmaakt verstond. Hij was daarenboven in alle de zaaken en geheimen van *Europa* volleerd: daardoor zag men hem in alle gebeurtenissen, die sedert eene vijftigjaarige regeering voorvielen, deel neemen. Van hem wordt getuigd, dat hij een zonderling geheugen bezat, en dat geen ding, ja zelfs niet het geringste, hem ontslipte; waaraan veel toebragt dat hij alles zelf onderzocht. Hij was van een driftigen en zeer opvliegenden aart, en niets was 'er dat hem spoediger tot bedaaren bragt, dan de overweeging van zijn belang. Als een vlek in zijn anders vorstlijk charakter, wordt van hem gezegd, dat hij al te spoedig van partij veranderde; 't geen zijnen vrienden, ja ook zelfs den Staaten der *Vereenigde Nederlanden*, somtijds niet weinig ten nadeele strekte. Daarentegen was hij, boven andere Vorsten, ieverig in zijnen godsdienst, en niet min om de vereeniging van de *Lutherschen* met de Gereformeerden te bewerken. De mislukking daarvan werd door hem toegeschreven aan de hoofdigheid van beide partijen, en inzonderheid aan de *Dordrechtsche* Kerkvergaderinge, waardoor hij meende dat alle hoop tot vereeniging afgesneeden was. Om de pracht van zijn hof en talrijke legers te onderhouden, vond hij zig meestentijds verpligt, zijne onderzaaten

zwaa-

zwaare lasten te doen draagen; waaromtrent hij volstrekt ongevoelig was. Hij overleed den 9den van de maand Mei des jaars 1688. Wat hem en zijne regeering, ten aanzien van de *Nederlanden*, betreft, zo van verbonden en oneenigheden met hem, als voorheen met zijnen vader den Keurvorst GEORGE WILLEM, en na hem met zijnen zoon en verdere opvolgeren, dit alles zal op de bijzondere Artikelen vermeld worden.

BRANDT, (*Martinus*) of *Brand*, was de persoon, die, benevens DAEM, in den jaare 1572, toen de *Watergeuzen*, op bevel van Koningin ELISABETH, op aandrang van ALBA, *Engeland* moesten ruimen, met hunne schepen den voortogt namen, en naar den *Briel* stevenden, welke Stad zij hielpen inneemen. Hier door heeft BRANDT, al hadde hij niets meer verricht, zijnen naam vereeuwigd. Dan hij deed in de daad meer ter verkrijginge van de vrijheid. Want na dat reeds eenige *Hollandsche* steden 's Prinsen zijde gekoozen hadden, en *Dordrecht* haar daarin gevolgd was, vertoonde hij zig, daags daaraan, met zestien schepen, voor *Gorinchem*, dat zig mede overgaf; waarna de overgave van het slot op den volgenden dag mede geschiedde. Men vindt niet duidelijk gemeld, of BRANDT zig bezoedeld hebbe met het schandelijk ombrengen der Geestlijkheid aldaar; maar 't is waarschijnelijk dat hij bevel tot derzelver vervoering naar den *Briel* zal gegeeven hebben: 't geen zijne verrichtingen niet weinig ontluistert, schoon alle de verfoeijelijke moorden, aan die voorwerpen gepleegd, op rekening van LUMEIJ gesteld zijn geworden. De *Haarlemmers* misgreepen zig, gelijk bekend is, geduurende de strenge belegering, niet minder aan eenige Roomschgezinden; en dit hun onbestaanbaar gedrag werd gestraft door de nederlaag, die de Staatsche schepen, over welke BRANDT, als Admiraal, en de Heer VAN BATENBURG, als Overste van het krijgsvolk, het bevel voerden, op de *Haarlemmer Meer* leeden; wordende, op den 28sten Mei 1573, door BOSSU, twee-en-twintig vaartuigen veroverd. Eenige weinige van de overigen bergden zig in de *Kaag*, of *de Oude Wetering*. Bij deze nederlaag, voor zo verre mij bewust is, word in de Geschiedenissen van dien tijd, de naam van MARINUS BRANDT voor 't laatst gemeld: dus men zou kun-

kunnen vermoeden, dat hij daarbij gesneuveld of gevangen was geworden.

Zie VAN METEREN, BOR, HOOFT, enz.

BRANDT, (*Johan Arnold*) geboren te *Deventer*, den 29sten Julij 1647, doch te *Kleef* opgevoed. Na den loop zijner studiën volbragt te hebben, trok hij, in 1673, met het *Keurbrandenburgsche* Gezantschap naar *Moscoviën*. Bij zijne terugkomste, in 1680, werd hij te *Doesburg* Hoogleeraar in de Rechten, alwaar hij overleed den 26sten Mei 1691; hebbende, zo als gezegd wordt, door al te ieverig studeeren zijn leven verkort.

BRANDT, (*Gerard*) die *Amsteldam* met zijne geboorte vereerd, en gantsch *Nederland* met de vruchten zijner wel versnedene penne verrijkt heeft, had tot grootvader GERARDT BRANDTZ, (zo als zijne voorouders gewoon waren te schrijven) die, op den 14den October 1570, te *Antwerpen* geboren was, en, op den 25sten October 1592, BAILE JASPERS ter vrouwe nam. Hunne huwelijksvereeniging geschiedde te *Amsteldam* in de *Kalverstraat*, in de *halve Goude Reaal*, door JOOST POPULIER, ten overstaan van FRANÇOIS SCHOT en DIRK ALEWIJN. Deze echtgenooten, waarvan de Vrouw Ao. 1638 overleed, hadden zamen gewonnen de volgende kinderen:

Martijnke Brandtz, geboren den 29sten Augustus 1593, overleed 1638.

GERARD BRANDTZ, die volgt.

Jasper Brandtz, geboren binnen *Middelburg*, 26 Januarij 1596; deze verdronk in 't ijs, op 't *Y* voor *Amsteldam*, den 6den December 1644.

Joost Brandtz, geboren 1 Februarij 1600.

Andries Brandtz, geboren 6 Oct. 1602, stierf 13 Jan. 1603.

GERARD BRANDTZ, de oudste zoon van deze vijf kinderen, was geboren te *Middelburg*, den 2den October 1594, en werd, op den 27sten Augustus 1623, door den ouden GELDORPIUS, te *Amsteldam*, in den echt verbonden met NEELTJE JEROENS, die den 18den December 1644 overleed, waarna hij, in het jaar 1645, her-

hertrouwde met MARGRIETJE STER. Deze GERARD was Regent van den *Amsteldamschen* Schouwburg, en een ijverig beminnaar en kenner der Nederduitsche Dichtkunde. Zijn beroep bestond in 't maaken van groote en kleine uurwerken, zonnewijzers en andere Mechanische konstwerktuigen; welke zo veel goedkeuring verworven, dat DESCARTES kennis met hem zocht; door den ommegang met dezen grooten man bragt hij zijne kunst nog tot grootere volmaaktheid. Hij overleed den 4den Februarij 1659. Uit zijn eerste huwelijk heeft hij gewonnen:

Anna Brandtz, geboren den 27sten Januarij 1625, en gestorven den 22sten April van dat jaar.

GERARD BRANDTZ, of BRANDT, die volgt.

Cornelia Brandtz, geboren 27 Maart 1628.

Jeronimus Brandtz, geboren 23 Aug. 1629, gestorven 19 October.

Anthonij Brandtz, geboren 7 Jan. 1631, stierf 13 April.

Barbera Brandtz, geboren 18 Mei 1632.

Anna Brandtz, geboren 17 Dec. 1635, gestorven 9 Julij 1636.

Maria Brandtz, geboren 21 Julij 1634, stierf 29 Julij 1637.

GERARD BRANDTZ, oudste zoon van GERARD BRANDTZ en NEELTJE JERONS, werd geboren te *Amsteldam*, den 25sten Julij 1626, en gedoopt door JOHANNES LE MAIRE. In zijne jeugd de noodige kennis der taalen verkreegen hebbende, begaf hij zig, reeds tot jaaren gekomen zijnde, vermits hij een geruimen tijd in het beroep zijns vaders gesleeten had, tot de Academische oefeningen; hij werd eerlang Proponent, en daarna Predikant bij de Remonstranten te *Nieukoop*. Staande die beroeping begaf hij zig in den echt met SUSANNA VAN BAARLE, ter wier liefde en begeerte, als ook op raad van haaren vader, den Hoogleeraar KASPAR VAN BAARLE, of BARLEUS, hij zig aan de Letteroefeninge had begeeven. Hunne trouw werd bevestigd op het Prinsenhof, alzo het Stadhuis van *Amsteldam* toen door den brand verteerd was. SUSANNA overleed den 11den Julij 1674, oud zijnde twee-en-vijftig jaaren; waarna BRANDT, in het volgende jaar, hertrouwde met KATHARINA VAN ZORGEN, die na hem, zonder kinderen na te laaten, overleed. In zijn eerste huwelijk heeft hij verwekt:

KASPER BRANDT, die volgt.

Gerard Brandt, geboren te *Nieukoop*, 15 Junij 1655, overleed 19 April 1656.

GERARD BRANDT, volgt mede.

JOHANNES BRANDT, volgt na hem.

Cornelia Brandt, geboren te *Hoorn*, 7 Maart 1666; trouwde, 30 November 1683, te *Rotterdam* met FRANS DE HAAS, die in 1690 overleed, nalatende vijf kinderen: I. *Gerard de Haas*, geboren 24 Sept. 1684. II. JAN DE HAAS. III. GERARD DE HAAS. IV. MARIA DE HAAS. V. FRANS DE HAAS. Zij hertrouwde, 1699, met REINIER LEERS, Schepen der Stad *Rotterdam*, die in 1714 overleed, nalaatende twee kinderen: JOHANNES en ARNOUT LEERS.

ANNA BRANDT, geboren te *Amsteldam*, 2 Sept. 1667, die te *Rotterdam* in huwelijk trad met den Notaris GERARD BLOCKERUS, dien zij eenen zoon baarde, JOHANNES genaamd.

Maar het wordt tijd, den grooten GERARD BRANDT, buiten zijne familie, in zijn beroep en schriften, nader te doen kennen. Van *Nieukoop* werd hij, in 't jaar 1660, naar *Hoorn*, en van daar, in 1667, naar *Amsteldam*, bij de Remonstranten beroepen; welke Gemeente hij, tot in het jaar 1685, leerde en stichtte.

Wat betreft zijnen onvermoeiden arbeid buiten den predikdienst, waardoor hij zijnen naam, als Historieschrijver en als Dichter, der vergetelheid onttrokken heeft, daaromtrent dient het volgende ten berichte. Op den ouderdom van naauwlijks zeventien jaaren gaf hij reeds blijken, dat hij een man van letteren stond te worden, door de uitgaave van zijn Treurspel, *De Veinzende Torquatus*, 't welk de goedkeuring van kundige mannen wegdroeg, en hem gelegenheid gaf om zig in de gunst van den gemelden CASPARUS VAN BAARLE te dringen. Echter werd dit Tooneelstuk naderhand door hem verworpen. Ik zou hier een gantsch register kunnen maaken van Lofverzen, Rouwklagten, enz. doch daar alle deze in zijne gedichten te vinden zijn, en ik mij ook liever bepaalen wil om hem als Historieschrijver te doen kennen, gaa ik alle dezelven met stilzwijgen voorbij; te meer daar BRANDT zelf, na dien tijd, zijn gantsche plan veranderd heeft. Dus zal men mij ook ligtlijk toestaan, dat ik hem in zijne

ne ernstiger bezigheden volge. Dit alleen moet hier als bij herhaaling gezegd worden, dat gemelde Treurspel, en zijne liefde tot de dichtkunst, hem niet alleenlijk de achting van BARLEUS, maar ook gemeenzaamheid in het huis en aan de tafel van dien gadeloozen man had doen verkrijgen; welke gemeenzaamheid hem ook in kennis bragt met 's mans dochters, onder welke in verstand en deugd uitmuntte de beminnelijke reedsgenoemde SUSANNA, wier genegenheid tot de edele dichtkunst haar gemeenzaamer, dan de anderen, met GERARD maakte. Het gevolg hiervan was, eene eerlijke liefde, waarvoor de Jonkvrouw mede niet ongevoelig was. De groote zwarigheid bestond daarin, dat het beroep van den minnaar met haaren rang niet strookte; en dus verklaarde zij openlijk haare begeerte te zijn, dat BRANDT zig aan de studië der Theologie begave. Minder moeijelijk was het, aan haar voorstel te voldoen, dan om zig tot het predikampt bekwaam te maaken; te meer als men nagaat, dat hij toen reeds den ouderdom van twee-en-twintig jaaren bereikt had. Doch de liefde vormde hem, door het onderwijs van CURCELLEUS en andere mannen, spoediger dan men het verwacht had, tot een' Predikant. Na bekwaam gekeurd te zijn, verkreeg hij welhaast het gezegde beroep te *Nieukoop*, en zijne SUSANNA ter vrouwe, op den 8sten September 1652.

Van zijne Historische schriften zag allereerst het licht, zijn *Kort Verhaal van de Reformatie*, of *Onpartijdig Kronijkje*, tot aan het jaar 1600. De tweede druk daarvan is van 1658; de derde 1699, in 8vo, en daarna een, onder den zelfden tijtel, met aantekeningen, van 1663. De vijfde druk is van 1730.

In 1659 gaf hij in 't licht eenige *Stichtelijke Gedichten*, waarvan de *Vreedzaame Christen* zijne vrienden het meeste voldeed. Men getuigde daar van, dat het krachtig en gelukkig uitgevoerd was.

In 1662 kwam van hem, in de Latijnsche taale, ten voorschijn, eene *Verzameling van verscheidene merkwaardige Plaatsen, die in de Historie van* THUANUS *niet gevonden worden*; zijnde dezelven door hem getrokken uit twee geschriften, waarvan het eene naar een handschrift van dien doorluchtigen Schrijver zelven geschreeven was.

In 1666 vereerde hij zijnen landgenooten, doch zonder melding van zijnen naam, de *Historie van Enkhuizen*, in 8vo. Wat de reden van het verzwijgen zijns naams geweest zij, is mij onbekend; doch dat hem dit boekje niet tot oneer verstrekt heeft, is gebleeken bij de tweede uitgaave, in 4to, vermeerderd door s. CENTEN, en uitgegeeven in 1747. De nuttigheid daarvan zal men op 't Art. ENKHUIZEN aangeweezen vinden.

Om tot het voornaamste van 's mans werken te komen, dient alhier gezegd te worden, dat in den jaare 1671 ten voorschijn kwam, het Eerste Deel zijner *Historie der Reformatie*; aan welk boek hij het beste gedeelte zijns levens ten koste gelegd heeft. Agt jaaren te vooren gaf hij de tien eerste boeken in 't licht; men versta hier niet het *Kronijkje*, waarvan zo even gewag gemaakt is, en nog nader zal gesproken worden; maar de tien eerste boeken van 't laatstgemelde werk, die met het jaar 1573 eindigden, en in het jaar 1663 uitgegeeven w.rden. Van de bescheidensten uit andere gezindheden, ja zelfs van de Roomschgezinden werd dit stuk gunstig ontvangen. Al wie ooit de pen gevoerd heeft, weet hoe de goedkeuring van een weldenkend publiek den moed en ijver van een Schrijver doet aanwassen; dit had ook bij BRANDT plaats. Want, drie jaaren daarna (1674), verscheen het Tweede Deel der *Reformatie*. Maar de zaaken, die hij daarin niet had kunnen voorbij gaan, naamlijk de beginzelen en de gevolgen van de beklaagelijke broedertwisten, ende daarop gevolgde Scheuring tusschen de *Remonstranten* en *Contra-Remonstranten*, waren toen, en zijn nog, van dat aanbelang, dat geen Schrijver de bekwaamheid bezitten kan, om ieder te voldoen, veel minder BRANDT, die voor een ijverig Remonstrant bekend stond, en bij veelen reeds veroordeeld was, eer men zijne schriften geleezen had. 't Zij mij gegund, (behoudens alle de achting, die ik voor 's mans nagedachtenis en bekwaamheid heb) hier te mogen zeggen, dat ik zijne Opdragt, vóór het Tweede Deel, *aan alle de Predikanten en Leeraaren der publijke Gereformeerde Kerken en Schoolen van Holland en Westfriesland*, als één zijner grootste misslagen aanmerk: om reden, dat men de door hem daarbij gevoegde benaamingen van *Eerwaardige*, *Godtvruchtige*, *Hooggeleerde Mannen en Broeders*, niet kan overeenbrengen met het

geen

geen hij eenige jaaren te vooren geschreeven had, in een *Onderzoek of een* Remonstrant *wel bij een'* Contra-Remonstrant *ter Preek en ten Avondmaal mochte gaan.* Want daarin wordt die daad door hem op de sterkste wijze afgekeurd. Dit boekje was in 1657 te *Amsteldam*, in 8vo, gedrukt, onder den tijtel: *Verlaat uw eige Vergadering niet*, enz. zijnde hetzelve eene beschaving of uitbreiding van een dergelijk, in 1619, in 4to, uitgegeeven, onder den tijtel: *Vraghe ofte den Christenen oft Lidtmaten der Kercken, nae de waerheyt, die welck sy voor den Heere beleyden, stout ende vermetelijk is verdoemt, ende de Leeraars die deselfde in alle suiverheid ende oprechtheid hebben geleert, uitgeworpen en afgezet, in conscientie vrijstaat gemeenschap in den uiterlijken Godsdienst te houden, met den geenen, die men nu* Contra-Remonstranten *noemt, ofte die de voorsz. Condemnatie, oft uitstooting gedaan en toegestaan hebben.* De Schrijver daar van was NERANUS, Remonstrantsch Predikant in de *Oude Wetering.* Moet men den naam van *Mennoniten Broeders*, dien hij hun geeft, aanmerken als algemeen, dan vervalt de kracht der Opdragt, vermits de naam van *Broeders* uit den grond van 't hart moet voorkomen? of moet men het alleenlijk aanmerken als een schijnbedrog? Minder moeite zou het kosten, te toonen, dat BRANDT hun allen dien naam niet heeft kunnen geeven. Geschiedde het om door die Opdragt zijn boek te eerder in ieders handen te doen komen? dan zou men het moeten stellen onder de *Piae fraudes*, of godvruchtige bedriegerijen. Doch genoeg hier van: de kundigen kunnen 'er zelven over oordeelen, en het geschreevene toetsen: best zal het zijn, onzen afgebrokenen draad weder aan een te knoopen, en het verhaal te vervolgen.

Men besluite uit het reeds gezegd niet, dat de arbeidzaame BRANDT, met Predikant te zijn; met de dochter van éénen der grootste geleerden van dien tijd ter vrouwe te hebben, en met zijne reeds geschreevene Werken, zijne oogmerken bereikt had. Verre van daar! En al ware zulks zo geweest, zijne echtgenoote zou hem tot andere denkbeelden gebragt hebben, zo als uit eenige haarer brieven aan hem, terwijl hij nog Student was, geschreeven, zou kunnen beweezen worden. Dan, heb ik hem, om

om bij mijn oogmerk te blijven, boven verlaaten als Dichter; om de zelfde reden verlaat ik hem hier als Godgeleerde, en bepaal mij tot hem, om nog meer bijzondere redenen als Historiefchrijver. Was het oogmerk van BRANDT geweest, om door zijne Opdragt zijn boek te eerder in ieders handen te brengen, (dat ik liefst onbeflist laate) het was daardoor ook in handen gekomen van zulken, die 'er gantsch niet gunftig over dachten. De Leden van de *Noordhollandſche* Sijnode befloten, hunne klagten daartegen in te brengen, en gaven, ten dien einde, last aan DANKERT en BOLDANUS, om hetzelve te doorleezen en hunne aanmerkingen daarop in gefchrift te ftellen. Zeer ongunftig was het bericht, dat deze beide Heeren inbragten; beftaande hoofdzaaklijk hierin, *dat hetzelve in zig bevattede notoire valschheden*; welk oordeel door BRANDT éénzijdig en liefdeloos genoemd werd. Hij beklaagde zig daarover, in een' brief aan den Heere KLINKQUANT, Gereformeerd Predikant te *Delft*, Het antwoord, daarop ontvangen, werd door BRANDT niet rugtbaar gemaakt. Intusfchen had men bij de Sijnode befloten, zig met eene Remonftrantie te keeren tot de Staaten van *Holland*, met bijgaand verzoek, dat de ftukken, die van BRANDT's *Historie der Reformatie* reeds het licht zagen, bij Plakaate mogten verboden worden; in de daad het gemaklijkfte en een ftout maar geen prijsbaar verzoek. Beter zou, mijns oordeels, de Sijnode gehandeld hebben, met één of meer uit de hunnen te benoemen en te gelasten, om de beide Deelen van het gemelde werk, op eene befcheidene wijze, naar waarheid te wederleggen, en het publiek, bijzonderlijk de Leden van de Gereformeerde Kerk, op onwederlegbaare gronden, 's mans misflagen aantewijzen. De Sijnode voegde 'er nevens, indien zulks, gelijk zij gemaklijk konde voorzien, ondoenlijk was, om reden dat de Exemplaaren reeds alomme verfpreid waren, dat dan het verleende Octroij ingetrokken, en het uitgeeven der verdere Deelen verboden mogt worden. Wat dezen tweeden eisch aangaat, dezelve was, hoewel, ten aanzien van den Schrijver, even hard, echter iets billijker ten aanzien van de verzoekers. Dit werd ook door de Staaten toegeftaan, en BRANDT het doen drukken en verfpreiden, bij Misfive van den 17den Julij 1677, verboden. In die Misfive zeggen de Staaten,

na

na alvoorens aan hem de klagten van de gemelde Sijnode vertoond te hebben, „ dat zij, na voorafgegaane deliberatie, verklaaren; dat zij door het verleenen van hun voorgaand Octroij, „ in geenen deele hebben willen goedkeuren of approbeeren, dat „ geene hij in zijne Kerklijke Historie, zoude hebben mogen gesteld of geschreeven; en nademaal volgens het oordeel van de „ Sijnode, daarin verscheidene aanstootelijke zaaken zijn gecomprehendeert, goedgevonden en geresolveert hadden het voorsz. „ Octroij en den effecten van dien bij dezen intetrekken, en hem „ daarvan kennisse te geeven," — „ met bijgevoegden last en „ ordre dat hij in 't schrijven en uitgeeven van het vervolg der „ voorsz. Historie, zig zal hebben te onthouden van alle aanstootlijkheden, zo wel ten reguarde van de Politie, als van „ de Kerke deezer Landen, op dat wij (zeggen de gemelde Heeren Staaten) bij onverhoopte onstentenisse van dien, niet mogen worden verobligeert, daarin anders te voorzien." Deze handelwijze der Heeren Staaten sloot de Sijnode de handen, en verpligtte haar te wachten, wat BRANDT in 't vervolg zou goedvinden te schrijven. Behalven dat, had de *Amsteldamsche* Predikant H. RUIJL zig in geschrifte tegen BRANDT's *Historie* verzet, in een boekske, dat hij den tijtel gaf van *G. Brandts Stoute Geveinsdheid en Liefdelooze Geest*, enz. Wenschelijk ware het dat RUIJL zig in dit geschrift wat gemaatigder en bescheidener gedragen had; want hij gedroeg zig daarin, zo als in meest alle twistschriften gewoonlijk geschied, dat is, nu eens al te hevig, en dan al te galachtig; en schoon 'er trekken in gevonden worden, die BRANDT, ware het hem mogelijk geweest, voor zijn eigene eer wel wat manlijker had mogen beantwoorden, is het, echter, verre van daar, dat alles, wat hij in het Tweede Deel geschreeven heeft, juist van dien smaak is, als de Euangelische Olij van den *Samaritaan*. RUIJL zweeg op de verantwoording van BRANDT niet; maar gaf, ter zijner verdediginge, nog een tweede geschrift uit, groot 46 bladz. in 4to; dat hem, echter, bij onpartijdigen niet veele eer kan verworven hebben, zijnde hij daarin, op veele plaatsen, nog veel driftiger dan in 't eerste. Wat aangaat het Derde en Vierde Deel van BRANDT's *Historie*, deze werden eerst in 't jaar 1704, door zijnen jongsten zoon JO-

HANNIS BRANDT, uitgegeeven. Hij, die zig daar tegen verzet heeft, was de geleerde J. LEIDEKKER, Predikant te *Middelburg*, in twee Deelen, betijteld *de Eere van 't Sijnode te Dordrecht*, enz. De vier Deelen van BRANDT's *Historie der Reformatie* zijn verdeeld in LXI Boeken; bevattende het eerste Deel zestien boeken, van het jaar 718 tot 1599; het Tweede, van 't zeventiende tot het twee-en-dertigste boek, van den jaare 1600 tot 1618; het Derde, van 't drie-en-dertigste tot het zes-en-veertigste boek, de jaaren 1618 en 1619; en het Vierde Deel, van 't zeven-en-veertigste tot het een-en-zestigste boek, de jaaren 1619 tot 1623 ingeslooten. Het is den liefhebberen bekend, dat in eenige, doch zeer weinige, uitgaaven van het Vierde Deel, op bl. 419, waarmede het agt-en-dertigste boek eindigt, verandering plaats heeft: zijnde aldaar tusschen de woorden *gants geen gewagh wordt gemaekt* en *ter dier tijdt*, enz. het volgende ingevoegd: „ In deze selve maendt wierdt 'er een pasquil gestrooit, en selfs te „ Dordrecht aan de deur van de Sijnodale vergaderplaats geplakt, „ 't welk de Contra-Remonstranten op een seer vinnige wyse, „ onder den tijtel van *Triumph van den Gereformeerden Duivel, onder syne Synode vergadert tot Dordrecht*, over den „ hekel haelde." Dit luidde, op dat men uit dit staal afneeme, hoe verre de hevigheit der partijschap zig kan laaten vervoeren, als volgt.

Toen in Hollandt tot Dort de Synode was begonnen,
Vierde de Duivel voor de Hel met piktonnen:
Want al heeft hij alom veel vrienden en knaapen woonen,
Nochthans en kreeg hij nooit bij een al suike persoonen,
En nergens op aerde vergaderde alsulke Raedt,
Om te bewijsen, dat God is oorsaek van alle quaedt,
Of dat hij den mensch ondoenlyke dingen gebiedt;
Of eeuwelijk verdoemt de gestorvene sielen om niet:
Want al is 't, dat de Duivel wel weet door reeden,
Dat dit geheel strydt tegens alle goddelyke seden,
Nochthans is hy bly, dat so veel kloeke mannen
Leeren Godt te wesen een Prinse der Tyrannen,
En dat Godt van eeuwigheit den vryen wil heeft gebonden,

Wil-

Willende uit vriendt kiesen een, en d'ander verwerpen als honden,
En hoopt door dees' leer te krijgen met groote hoopen
De geenen, die meinen het quaedt niet te konnen ontlopen,
Dus bedankt hij Calvyn voor dit nieuw kamerspel,
En d'anderen sal hij bedanken, als sy komen in de Hel.
Vidit L. B. A.
By Antony Spierinx de Jonge, in de Kamerstraat.

Een fraai stuk zeker om in een *Kerklijke Historie* gevoegd te worden! Of men het uit vreeze voor, of op bevel van den Rechter, dan uit eigene overtuiginge van het aanstootelijke, in de meeste exemplaaren, door weglaating en herdrukking van de bladzijde 419 en 420, 'er uitgenomen hebbe, is mij niet gebleeken.

Of schoon nu de drukpers, met de Kerklijke Historie, tot na 's mans dood rustte, zijne pen, en ook de pers, rustte niet ten aanzien van zijne andere werken. Door zijne bezorging, kwam, in 1677, de nieuwe druk der beroemde *Nederlandsche Historie* van den Heere HOOFT ten voorschijn, vermeerdert met het leven van dien grooten man, in dezelfde keurigheid en kieschheid van smaak, als hij, zes jaaren te vooren, deszelfs *Tacitus* en *Mengelwerken* in 't licht gebragt had.

Met gelijken ijver arbeidde hij aan de uitgave van het leven van J. VAN VONDEL en deszelfs Poëzij, die in den jaare 1682 in 't licht kwam. De opgenoemde waren zijne Lettervrugten, welke bij zijn leven het licht aanschouwden. Want het pronkstuk van al zijnen arbeid, *'t Leven van den Admiraal de Ruiter*, een werk, dat alleen zijnen naam onsterfelijk zou gemaakt hebben, en waarvan getuigd wordt, dat hij honderd dagen, veertien uuren daags, daaraan gearbeid heeft, was, schoon afgeschreeven, bij zijn overlijden slegts ten halve gedrukt. Zijne overige werken, behalven 't gemelde leven van den beroemden Zeeheld, zijne *Gedichten*; voorts zijn *Dagwijzer der Geschiedenissen*, en *de Historie der Rechtpleeging van Oldenbarneveld*, zijn na zijn overlijden door zijne zoonen uitgegeeven.

's Mans leven is naauwkeurig beschreeven, door zijnen be-

huwd-zoon JOHAN DE HAAS, en gedrukt in 4to. Zijne afbeelding vindt men voor het Derde Deel zijner *Historie der Reformatie*, zijnde in 't koper gebragt door P. VAN GUNST; een ander van hem gaat door SCHENK in zwarte kunst uit, als ook een in grooter formaat, door J. TANGENA.

BRANDT, (*Kasper*) geboren te *Nieukoop*, den 25ften Junij 1653. Te *Hoorn*, alwaar wij in 't voorige Art. gezien hebben, dat zijn vader beroepen was, oefende hij zig naarftig in de Nederduitfche en Latijnfche taalen, en met dezen zelfden ijver vervolgde hij zulks te *Amfteldam*. In 1669 begaf hij zig tot het hooren van hoogere lesfen, onder den vermaarden PH. VAN LIMBURG. Zijne ftudiën voleindigd hebbende, werd hij, in 't jaar 1675, tot den predikdienst bekwaam gekeurd, en kort daarna onder de Remonftranten te *Schoonhoven* beroepen; drie jaaren daarna te *Hoorn*; verder te *Alkmaar*, te *Rotterdam*, en eindelijk te *Amfteldam*, alwaar hij overleed den 5den Oćtober 1696, in den ouderdom van drie-en-veertig jaaren. Hij had drie vrouwen gehad: I.) SARA ZWAARDEKROON. II.) LEONORA TONGERLO. en III.) AGNETA PAATS. In zijn eerfte huwelijk verwekte hij: 1. SUSANNA, 2. CHRISTINA; en in het tweede GERARD BRANDT. Zijne nagelatene fchriften zijn; *Over het Onzen Vader*; *Boet- en Bede-ftoffen*; *twee-en-dertig Predicatiën*; voorts zijne Poëzij; en 't leven van J. ARMINIUS, in de Latijnfche taale gefchreeven. Zijn afbeeldzel gaat in prent uit, door J. HOUBRAKEN.

BRANDT, (*Gerard*) derde zoon van den beroemden vader, boven gemeld, was geboren op den 6den April des jaars 1657. Deze vertoonde reeds vroeg de blijken van een vlug verftand en rijp oordeel. Eerst werd hij te *Hoorn*, en daarna te *Amfteldam*, ter fchoole befteld. Hij en zijn broeder, zo even gemeld, fpoorden elkander geftadig tot lust en ijver aan, en genooten het onderwijs van dezelfde meefters. GERARD meer lust hebbende om de Nederduitfche zo wel als de Latijnfche taal grondig te kennen, vertaalde eenige *Latijnfche*, *Franfche* en *Engelfche* werken, waarvan ten blijken ftrekt, de *Historie der Vijf Artikelen*, of *eene Verklaaring van het gevoelen der Westerfche Kerken*, en

en in 't bijzonder van die der Engelsche, in de verschilpunten, hedendaagsch overgehaald, onder den naam van Armianen; in 't Latijn geschreeven, door P. HEIJLIN, Capelaan van Koning KAREL DEN EERSTEN. Kort daarna ondernam hij de beschrijving der Geschiedenissen van de jaaren 1674 en 1675, onder den tijtel van *Tweejarige Geschiedenissen*; welk stuk men gebruikt als een vervolg op de twee Deelen, door T. DOMPSLAAR in 't licht gegeeven, onder den tijtel van *'t Ontroerde Nederland*, in 4to. Bij de eerste uitgaave verborg de jonge BRANDT zijnen naam, onder de letteren *V. T. V.* Naderhand is het Boek, met zijn' naam 'er voor, herdrukt. In 't jaar 1678 werd hij te *Schoonhoven*, in plaatse van zijnen broeder, als Predikant beroepen. Daarna bediende hij de Gemeente te *Dokkum*. Voor korten tijd keerde hij weder naar *Schoonhoven*, en werd van daar beroepen te *Rotterdam*, alwaar hij zig in den echt begaf met ELISABETH VERDUIN. Ter laatstgemelde plaatse overleed hij in den bloei zijns levens, Ao. 1683, oud zijnde zes-en-twintig jaaren en eenige maanden. Zijne bekwaamheid is kenbaar uit zijne gedrukte *Leerredenen*, verzameld in bundels van twee-en-dertig, een-en-twintig en tien stuks, en uitgegeeven in de jaaren 1694, 1698 en 1704. Onder zijn afbeeldsel leest men:

Soo siet men GERARD BRANDT, *den tweeden van dien naam;*
Een naam, met liefde in 't hert, met eer in alle monden:
Hoewel den Eeren Prijs, die haaren roem bestaan,
Onmooglijk nae verdienste op Aarde word gevonden:
En schoon men trof hem min in omtrek, dat's geen nood;
Men heeft syn schaduw zelfs gedoodverft na den dood.

J. OUDAAN.

BRANDT, (*Joannes*) jongste broeder van KASPER en GERARD, heeft, benevens die beide, te *Nieukoop* het eerste licht aanschouwd, op den 6den Julij 1660. Na zijne studien voleindigd te hebben, werd hij, in 1681, als Proponent bekwaam gekeurd. Eerst predikte hij te *Thiel*, en het jaar daaraan werd hij beroepen te *Warmond*; ten volgende jaare te *Hoorn*; daarna in '*s Hage*; en eindelijk te *Amsteldam*. Te *Hoorn* trad hij in huwelijk met

WIL-

WILHELMINA KLOPPER, en won bij haar vijf kinderen. Hij overleed te *Amsteldam*, den 13den Januarij 1708. Men heeft van hem in druk, *'t Leven van den Apostel Paulus*, in 4to. 1695. *Lijkreden op den dood van Marin*, en zijne *Verantwoording tegen Leijdekker*. In 1702 werden van hem uitgegeeven, *Honderd Brieven van Geleerde Mannen*, *Mengeldichten*, enz. Hij was de grootvader van onze vermaarde Dichteresse, Mejuffrouw LUCRETIA WILHELMINA VAN MERKEN, de waardige Echtgenoote van den Vaderlandschen Dichter NICOLAAS SIMON VAN WINTER, geb. 21 Augustus 1721.

BRANDSTEED, eene edele Staate in *Friesland*, gelegen in de nabuurschap van het Dorp *Holwerd*, in *Westdongeradeel*.

BRANDVLOTTEN. Het maaken van dezelve, was, volgens BOXHORN, eene benaaming, die men oudstijds in *Zeeland* gaf aan het bereiden der brandstoffe, uit of van de *Derrij* of *Darink*, die, na het afsteeken van de klei, (waarvan ook wel steenen plagten gebakken te worden) met eene brede spade, in langwerpige vierkante stukken uit den grond gegraven, en daarna, in ronde of langwerpige hoopen, luchtig op elkander gestapeld werd, zo dat lucht en wind 'er door heen speelden, tot dat dezelve hard genoeg was om te branden. Met deze brandstoffe dreeven de *Zeelanders* een aanzienlijken handel, die ook wel *Moerneering* genaamd werd. Deze arbeid had veel overeenkomst met het maaken der *Hollandsche* en andere Turf, alleenlijk met dit onderscheid, dat de *Derrij*, als van veel vaster stoffe, niet met netten kan gebaggerd, maar, gelijk gezegd is, met spaden of met een *Bot*, in *Zeeland* dus genaamd, moet uit den grond gestoken worden.

Zie BOXHORN, *Tooneel van Zeeland*, I. Deel, p. 114.

BRANDWIJK, daar *Gebbe* of *Gijbeland* bijgevoegd wordt, als behoorende te zamen tot een en dezelfde Ambachtsheerlijkheid in de *Alblasserwaard*. *Brandwijk* paalt ten noorden aan *Streefkerk*, en het andere ten zuiden aan *Moolenaarsgraaf*. In de lijst der verpondinge staan voor hetzelve 574 morgens en 388 roeden.

den. De Kerk, die tot *Branduijk* en *Gebbe* behoort, staat op de eerstgenoemde plaats. Als Ambachtsheer van deze beiden heeft laatst bekend gestaan, de Heer en Mr. ADRIAAN STROOP, Raad in de Vroedschap der Stad *Dordrecht*. In vroegere tijden was aldaar een Klooster van Reguliere Kanonessen.

Zie *Staat der Nederlanden*, VII. Deel. *Oudheden van Zuidholland*, bl. 154. *Oudheden van Utrecht*, III. Deel, bl. 436. enz.

BRANT, (*Gijsbert*) behoorde, in vroegere dagen, onder de mannen, die, door hunne geleerdheid, de Roomsche Kerk ten sieraad verstrekten. Hij was Kanunnik te *Utrecht*, en in 1544 Pastoor te *Weesp*. Onder de Pastoors van *Kudelstaert* vindt men ook genoemd JOHAN BRANDT.

BRANTGUM, een der veertien Dorpen van de Grietenij *Westdongeradeel*, in 't Kwartier van *Oostergoo*. Dit Dorp is gecombineerd met *Waaxens*. De Predikant, die beiden bedient, behoort onder de Klassis van *Dokkum*.

Zie WINSEMIUS.

BRANTSENBURG, een vervallen Heerenhuis, waarvan niet meer dan de Voorpoort overig is, in de nabijheid van het Dorp *Steenderen*, in *Gelderland*, en wel onder het Landdrostampt van *Zutphen*.

BRAS, (........) was, als Kapitein, in den jaare 1617, één der Nederlandsche Zeehelden, die, volgens zijne Instructie, hem te *Hoorn* gegeeven, met en benevens anderen mannen, de *Turksche* Rovers belette de Nederlanders te benadeelen; neemende en verbrandende, onder het opperbevel van MOIJ LAMBERT, verscheidene van hunne vaartuigen.

Zie *Hist. van Enkhuizen*.

BRASICA, (*Jacob*) of KOOL, gelijk hij zig in 't Nederduitsch deed noemen, was van geboorte een *Rotterdammer*, en zusters zoon van REINIER SNOIJ, van *ter Goude*, die zig door het uit-

uitgeeven van verscheidene *Latijnsche* Werken vermaard gemaakt heeft.

Brasselt, voorheen een Dorp onder 't *Sticht* behoorende; alwaar een Kapel stond, opgericht in de veertiende Eeuwe, door den Ridder STEVEN VAN ZUILEN.

Brasser, (*Joost*) wiens broeder, GOVERT BRASSER, Thesaurier-Généraal der *Vereenigde Nederlanden* was, werd, als behoorende tot de Remonstranten, in 't jaar 1621, met meer anderen, van de gemeenschap der Gereformeerde Kerke binnen *Amsteldam* afgesneeden. Op den 19 December des jaars 1623 werd ten zijnen huize eene vergadering van zijne Gezinte gestoord, zonder dat hij, echter, daarover nader gemoeid werd. Eenige voornaame mannen rieden hem, zijne zaak met den Schout aftedoen, hem voorhoudende, *dat, zo hij vonnis verwagten wilde, eenige der voornaamste Schepenen zig verpligt zouden achten, uit de Bank te gaan, alzo zij over dergelijke zaaken niet zitten wilden, doch dat dit hen verdagt en voor het toekomende onnut zoude maaken.* Brasser, echter, verklaarde, *als het niet anders zijn kon, liever de volle boete te willen geeven bij vonnis van Schepenen, dan vijf groot, bij verdrag met den Schout. De Schepenen*, zeide hij ook, *moesten zo wel iets voor de vrijheid doen, als hij en de zijnen, die hun leven zelf ter bescheidenheid van 't wufte graauw stelden.* Brandt verhaalt niet, welk het gevolg van deze zaak geweest is.

Zie BRANDT, IV. Deel, p. 858, 862, 903 en 911.

Brasser, (*Govert*) bekleedde, in het jaar 1634, van wegen dezen Staat, het charakter van buitengewoon Afgezant aan het Hof van *Engeland*, ter bemiddelinge van de ontstaane onlusten, over de zaaken in *Amboina*. Ik twijffel of deze beiden, JOOST en GOVERT, niet behooren tot de BRASSERS, die in *Delft* een aanzienlijken rang bekleed hebben. In 1504 overleed aldaar WILLEM JANSZ DE BRASSER, op wiens grafzerk in de *Oude Kerk* aldaar men ook genoemd vindt, VINCET BRASSER, *Priester*; LIVINA BRASSER, *Huisvrouw van den Heer en Mr.* ADRIAAN VAN

COOL-

COOLWIJK. Verder, GOVERT WILLEMSE BRASSER, *Burgemeester der Stad Delft*, *en Hoog Heemraad van Delfland*, *overleed Ao.* 1600. DIRCK WILLEMSE BRASSER, *obiit* 1638 en ook *Juffr.* GEERTRUIJ BRASSER, *Huisvrouw van* JULIUS VAN DER CHIJS.

BRAUNIUS, (*Johannes*) in het jaar 1628 geboren te *Keitzellauter* in de *Paltz*, alwaar zijn vader, die 'er Burgemeester was, hem, op het zevende jaar zijns ouderdoms, door den dood ontrukt werd, en dat wel bij de ongelukkige plondering dier stad. Met zijne moeder begaf hij zig vandaar naar *Metz*. Gebrek aan goede opvoedinge was oorzaak dat hij in zijne jeugd niet veel vordering maakte, ja de studie geheel en al verliet, en zig naar *Leiden* begaf tot den koophandel; doch de Hoogleeraar CONSTANTIJN L'EMPEREUR bragt hem tot het beoefenen der wetenschappen te rug. Zijne bekwaamheid won de gunst van den grooten COCCEJUS; en na vijf jaaren het onderwijs van dien vermaarden man en andere mannen genoten te hebben, deed hij eene reize naar *Frankrijk*, en, in het jaar 1655, naar *Duitschland* en *Zwitzerland*. Vervolgens werd hij, door de *Fransche* Sijnode, naar *Zeeland* en *Delft* gezonden, ter ondersteuninge van de daar zijnde Leeraaren. In 1661 werd hij Waalsch Predikant te *Nijmegen*, en trouwde aldaar op den ouderdom van twee-en-veertig jaaren. In 1680 werd hij te *Groningen* beroepen, als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en de Hebreeuwsche taale, alwaar hij Ao. 1708 overleed. Het geschil, dat hij had met zijnen amptgenoot MARK, die hem van onrechtzinnigheid en *Sabellianerij* verdacht maakte, is bekend. BRAUNIUS verdedigde zig daartegen in verscheidene schriften. Onder de meest bekende van zijne werken, munt uit zijne *Leere der Verbonden*, in 4to.

Zie L. V. BENTHEMS, *Hollandsch School- en Kerken-staat*, p. 273.

BRAIJ, (*Salomon de*) geboren te *Haarlem* in den jaare 1597, was een uitmuntend meester in de schilderkunst, welke door zijnen ZOON JACOB DE BRAIJ, met geen minder roem, is voortgezet; de laatstgenoemde overleed in zijne geboortestad, in het jaar 1664.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel.

BRAZIL, een groot gewest in *Zuid-Amerika*, bij de *Portugeezen*, door PETER ALVARO CABRAL ontdekt, op *Kruisdag* van het jaar 1500, en daarom *Santa Crux*, dat is, *Heilig Kruis*, doch naderhand, om het hout, dat 'er gevonden wordt, *Brazil* genoemd. Dit land is gelegen midden onder de verzengde luchtstreek, of *Zona Torrida*; het strekt zig uit tot bij den *Tropicus Cancri*, of Kreefts-Keerkring, tot in de *Zona Temperata*, of getemperde luchtstreek, van de rivier *Para*, anderhalven graad noorderbreedte, tot aan de rivier *Kapikarij*, ter breedte van vier-en-twintig en een halven graad, twee mijlen boven de stad *Vincent*; dus is de grootte of breedte noord ten zuiden vijf-en-twintig graaden, of een streek van drie honderd vijf-en-zeventig mijlen. Eenige anderen stellen *Brazil* tusschen de rivieren *Maranhaon* en *la Plata*. Zijne grootte, oost van den noorder oceaan ten westen, is als nog onbekend, naardien nog geen Europeaan tot zo verre gekomen is. NIEUHOF berekent die grootte op zeven honderd twee-en-veertig mijlen. De Portugeezen, voorheen de eenige bezitters van dit rijke land, hebben het verdeeld in veertien landvoogdijën, bij hen *Kapitanias* genaamd. De eerste van die, aan den noordkant, is *Paria*, en daarop volgen *Maranhaon*, SJARA, POTIGI of RIO-GRANDE, PARAIBA, PHERNAMBUCA, TAMARIKA of ITAMARIKA, waaronder *Guiana* behoort, SEREGIPPO DEL RIO, *Quirimure* of *Bahia Todos los Santos*, *Nhe-Kombe* of *los Ilhos*, *Pakata* of *Porto Securo*, *Rio de Janero* of *Nhetheroija*, *St. Vincent*, *Spiritu Santo*, welke verdeeling gemaakt is naar de voornaamste rivieren, zodat dat ieder deel eene derzelven, (die allen zeer schoon en vischrijk zijn,) heeft.

Van deze Landvoogdijën heeft de Nederlandsche Westindische Maatschappij de zes, wier naamen met kapitaale letteren uitgedrukt zijn, door de wapenen op de *Portugeezen* veroverd. Ook bezat zij MARANHAON, doch, om zekere reden, werd dat, in 1644, weder verlaaten. In de beschrijvinge van het *Leven der Nederlandsche Zeehelden*, welke die zeven landschappen onder de magt der Maatschapije gebragt hebben, zal moeten gemeld worden, op wat wijze zulks door hen verricht is geworden. Dus wij hier alleenlijk zeggen, dat de eerstgemelde zes van ouds den

naam

naam van *Noord-Brazil* droegen, in tegenoverſtellinge van de agt andere, die men 't *Zuidelijke Brazil* noemde.

Wat de voortbrengzelen betreft, *Brazil* wordt gezegd bekwaam te zijn, om alles, wat *Amerika* voortbrengt, in een ruime maate op te leveren. Rijk en mild is het ten aanzien van de Suikerteelt. Langs een menigte kleine riviertjes, die langs lustige en weelige valeijen uitwateren, zijn een groot getal Suikermolens geplaatst, die door den loop des waters omgedreeven worden, 't geen de arbeidsloonen veel bekort; ook maaken die wateren den afvoer der goederen min kostbaar, dan op andere plaatsen van *Amerika*. *Brazil* heeft, behalven dat, nog veele andere voordeelen, die aangemerkt moeten worden als de oorzaaken, waarom het gedeelte, 't welk de Nederlanders toebehoorde, na het jaar 1641, in eenen zeer bloeijenden ſtaat geraakte, en 'er veele millioenen verhandeld werden. Dan hoe groot 'er de overvloed van geld ook ware, begon de bloeiſtaat, met het einde van den jaare 1642, zeer ſpoedig te veranderen, ter oorzaake dat de Magazijnen der Maatſchapije door al te veelvuldige ſcheepvaarten uitgeput werden, zonder dat 'er nieuwe toevoer derwaarts gebragt werd: waardoor de Beſtuurders in de noodzaakelijkheid geſteld werden, om de inkomende gelden te gebruiken tot onderhoud van de bezettingen en de bedienden der Maatſchapije. En 't geen de zaak nog ſlechter maakte, was, dat omtrent dien tijd de Nederlandſche Kooplieden hunne kapitaalen in retouren van de Factoors afvorderden; dus zij, die penningen op intrest, 't zij tot aanbouw van Suikermolens, of tot landbouwing, genomen hadden, die goederen moeſten verkoopen, ter afleggingе der opgenomene gelden. Verder werden 'er, tegen den raad van Graave MAURITS VAN NASSAU, Gouverneur van de *Brazil*, de bezettingen verminderd; en toen hij verzocht dezelven te vermeerderen, werd hij, in 't midden der onlusten, herwaards ontboden. Dit werd in dien tijd toegeſchreeven aan de groote bezigheden, die de O. I. Maatſchapij veroorzaakte; zijnde het belang, dat de meeſten daarin ſtelden, de reden dat de W. I. Maatſchapij veronachtzaamd werd, zonder dat men voorzag, dat alle de ongemakken, die men naderhand ontwaar werd, daaruit moeſten voortkomen. Want de Portugeezen zuimden niet, zig de-

deze gelegenheid ten nutte te maaken, om de Nederlanders te bederven; dat hun te gemaklijker viel, daar de onzen, te goed van vertrouwen, de Portugeezen, bij het veroveren der Landvoogdijen, in hunne Suikermolens en Factorijen lieten blijven, in plaatze van zelven de landen te bevolken. Hieruit dan sproot opstand van binnen, en van buiten verstandhouding met de naburigen van hunne natie; welke de onzen dan eindelijk, in 1653, met een vloot van zestig schepen, en veel volks te land, noodzaakten, het *Recif*, zijnde de voornaamste vesting, met alle de omliggende Sterkten, overtegeeven. De Regeerders van de kust, die tot de overgaaf besllooten hadden, werden, op last van de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, in hunne huizen, onder bewaaring van Soldaaten, voor eenigen tijd in verzekeringe gehouden; doch zij toonden, met schijnbaare redenen, hunne onschuld zo klaar, dat zij kort daarna ontslagen werden. Daarop volgde, in het jaar 1661, het Tractaat van vrede met *Portugal*, waarbij de Republiek dit gewest weder aan den Koning afstond, die daarentegen beloofde aan den Staat te zullen betalen, *tagtig tonnen gouds*, in gereed geld, Suiker, Tabak, Zout, of inkomsten uit den Tol van de Portugeesche havenen, ter zijner keuze. Ook bedong men dat de Nederlanders, zo vrij als de Portugeezen, in *Brazil* zouden mogen handelen; welke vrijheid, echter, niet lang stand hield. 't Is bekend dat de Portugeesche natie, en niet zonder reden, dit gewest boven alle de gewesten van de Oost- en West-Indiën schat, en voorgeeft, dat de voordeelen, die zij daar van trekt, al haar verlies in de Oost rijkelijk vergoeden. Zeker is 't, dat zij, sedert het gemelde tractaat, onnoemelijke schatten, zo in goud als andere koopmanschappen, van daar gehaald hebben, en dat die kostbaare retouren als nog van jaar tot jaar vermeerderen; wijl 'er, in vervolg van tijd, rijker goudmijnen ontdekt zijn; hoewel de grootste rijkdom eigenlijk bestaat in 't stofgoud, dat uit de rivieren geschept wordt.

Zie *een uitvoerige Beschrijving van deze Kust, bij* LINSCHOTEN *in zijne Voyages; bij* DE LAAT, *in zijn Jaarlijksch verhaal van de W. I. C. en bij* NIEUHOF, *in zijn Gezantschap.* ORLERS *Leven van Fredrik Hendrik.*

BRE-

BREAUTE, of *Briaute*, een jong en dapper *Fransch* Edelman, van een aanzienlijk geslacht, geboortig uit *Normandijën*, en Heer van *Breauté* genaamd. Na het sluiten van den vrede tusschen *Frankrijk* en *Spanje*, kwam hij, in rouwgewaat, ten Hove: weshalven Zijne Majesteit hem vraagde, *waarom hij zig dus vertoonde, en of 'er iemand van de zijnen gestorven was?* Waarop BREAUTE ten antwoord gaf: *Sire! ik ga in den rouw, over den gemaakten vrede met Spanje, vermits mij nu de gelegenheid benomen is, om van mijnen moed verder blijken te geeven, en eer door braave daaden te behaalen! Is 't andere niet*, zeide de Koning, *leg dan uw rouwgewaad vrij af; ik zal u een' brief van voorschrijven aan den Prinse van Oranje medegeeven, en die zal u wel een eerlijke bediening bezorgen, waardoor gij gelegenheid genoeg zult vinden, om eere in te leggen.* Dit verheugde het hart van dien dapperen Edelman; hij ontving den brief, en begaf zig daarmede naar de *Nederlanden*, alwaar hij, door de Staaten en den Prins, gunstig ontvangen, en met een Ritmeestersplaats, onder Fransche Ruiterbenden in hunnen dienst, begiftigd werd. De Luitenant VAN BREAUTE, met twintig van de zijnen uit zijnde, verdeelde dit kleine getal nog in tweeën, en had het ongeluk, dus verzwakt, door de Ruiters van GROBBENDONK overvallen, en gevangelijk binnen *'s Hertogenbosch* gebragt te worden. De Luitenant voornoemd schreef aan BREAUTE om geld tot zijn randzoen, en de dappere Ritmeester voegde bij hetzelve deze woorden, *je suis bien ébloui que vous, avec vingt maitres, vous etes laissé battre de quarante coquins*; dat is, *ik ben verwonderd, dat gij met twintig ruiters, u door veertig schurken hebt laaten slaan*; in welk schrijven, het woord *Maitres*, (eigenlijk gezegd *Meesters*, zo als de Franschen hunne Ruiters noemen, om dat zij meesters van hunne paarden zijn,) in tegenoverstellinge van het woord *Schurken*, van een zonderlinge kracht was, en ook ten gevolge had, dat, toen gemelde brief in handen geraakt was van GERARD ABRAHAMS, bekend bij den naam van LEKKERBEETJE, zijnde Luitenant der Spaanschen, onder bevel van ANTONIE SCHETS, Heer van GROBBENDONK, Gouverneur van den *Bosch*, BREAUTE, door gemelden GROBBENDONK, het volgende antwoord daarop bekwaam: *Hij behoefde zig niet te ver-*

wonderen, wegens het geen waarover hij schreef verwonderd te zijn, dewijl zulke coquins *goede Soldaaten waren, en wel zo goed, dat zij niet alleen met veertig tegen twintig zulke Meesters, maar ook wel met twintig tegen twintig uit zijne compagnie zouden durven vechten; zo hij* (BREAUTE) *daar lust toe had, zou hij slechts tijd en plaats noemen.* Hier bij dient te worden aangemerkt, dat deze LEKKERBEETJE één was van hun, die voor dezen, in dienst van den Staat, de Stad *Geertruidenberg* verraderlijk aan de Spaanschen verkocht hadden. Schoon nu BREAUTE, zijnde een man van eer en adel, den strijd met zulk eenen verrader had moeten afslaan, nam hij de uitdaaging in de eerste drift aan, en was daarenboven zo onbedacht in het kiezen van de zijnen, dat hij op verre na de besten niet nam. De eerlooze LEKKERBEETJE, daarentegen, verkoos twintig uit drie honderd der uitgeleezenste Spanjaarden, en deed hen, boven dien, geduurende den tijd van een maand, op de beste wijze oefenen. Ieder partij moest, volgens gemaakte overeenkomst, met de gewoone wapenen ten strijde komen; doch die van GROBBENDONK namen lange bussen, met dubbele voorstukken aan de kolders; en voorzagen zig van groote opsteekers, die zij in hunne broeken verborgen. De dag was bepaald op den 5den Februarij (1600), en de plaats de *Vuchterheide*, vóór *den Bosch.* BREAUTE trok, daags te vooren, met de zijnen uit *Geertruidenberg*, en sliep des nachts te *Loon op 't Zand*, alwaar hij des morgens, als een goede Katholijk, zijne Biecht deed en de Misse hoorde; daarna trok hij voort naar *Vucht*, en verscheen 'er de eerste. GERARD ABRAHAMS en de zijnen verscheenen 'er mede, digt geslooten, en voet voor voet gaande. Zonder veel geraas reeden zij op elkander aan, en elk koos zijnen man. BREAUTE ging op ABRAHAMS los, en schoot hem plotzelijk dood; te gelijk sneuvelde zijn broeder ANTHONIE ABRAHAMS, die Korporaal in de Kompagnie was, als mede nog een zwager van hun. Van de zijde van BREAUTE sneuvelden mede twee man, met den eersten aanval, naamlijk PLISSON, zijn Quartiermeester, en een BEAU-AUBERT. Toen de hoofden der Spanjaarden gesneuveld waren, scheen de overwinning zich voor de *Franschen* te verklaaren; doch bij den tweeden aanval verkoelde hunne drift, die in den derden nog meer

meer verflaauwde, terwijl de moed der Spaanſchen volſtandig bleef. Kapitein LA PIERRE, waarop BREAUTE zig meest vertrouwde, en die gewoon was met hem aan tafel te eeten, was de eerſte, die de vlucht nam, en kort daarna tot de *Spaanſchen* overliep; in welk ſchandelijk bedrijf meer anderen hem volgden. BREAUTE en zijn neef vochten, met de grootſte woede, tot op het uiterſte toe, en zelfs nog te voet, tegen veele Spanjaarden. Eindelijk beloofden de *Spaanſchen* goed quartier, doch hielden hun woord niet; want GROBBENDONK, de overwinninge vernomen hebbende, zond eenige perſoonen uit, die BREAUTE nevens deszelfs neef, en nog drie andere *Franſchen*, in koelen bloede doorſlaken. BREAUTE riep: *Vermoord mij niet als een ſchelm: geef mij mijn geweer weder, en laat mij toe mij dood te vechten.* Vergeefsch: want toen hij zig gevangen gaf, had hij reeds meer dan dertig wonden bekomen, ſchoon anderen zeggen, dat hij door zo veele wonden vermoord werd. Deze ſchandelijke ontrouw veroorzaakte in de *Nederlanden* op nieuw een kwaaden naam voor de Spanjaarden, en werd ook, nu en dan, ten ſtrengſten op hen gewroken.

Uit dit verhaal ziet men, dat de edele BREAUTE meest door zijne drift in dit ongeluk gebragt werd: want na het eerſte treffen, viel hij terſtond weder op den vijand aan, zonder bedacht te zijn om de zijnen eerst weder bijeen en in orde te brengen. Zijn lijk werd naar *Dordrecht* gevoerd, en aldaar uitgeſchilderd, met duidelijke aanwijzinge van alle zijne wonden, voorts gebalzemd, en verder naar *Frankrijk* overgebragt. Hoe gantsch partijdig en onwaar dit geval door MEERBEEK, in zijn *Chronijk*, fol. 944, verhaald wordt, kan de weetgraage leezer aldaar nazien, en 'er ook een verſlag vinden van de heerlijke begraavenis, LEKKERBEETJE en zijnen broeder in *den Bosch* aangedaan; benevens het zwetzend grafſchrift, in 't Latijn, door JOH. BOCHUS, en vertaald door gemelden MEERBEEK, die bij alle zijne logens nog voegt, dat BREAUTE door den broeder van LEKKERBEETJE zou doorſchooten zijn, en ontkent dat hij, na zig gevangen gegeeven te hebben, ſchandelijk werd omgebragt. Dit zonderlinge geval is meer dan eens in prent gebragt, als door KONING, naar de tekening van S. FRANX; door MULDER, en ook door J. LUIKEN.

 Zie

Zie van dit verhaal REIJD, BOR, VAN MEETEREN, DE GROOT, OUDENHOVEN en meer anderen.

NB, De misstelling, op 't Art. ABRAHAMS, (*Gerard*) in 't Eerste Deel, door mij begaan, met te zeggen, dat LEKKERBEETJE Luitenant in dienst der Staaten was, gelieve de leezer, naar inhoud van het bovenstaande, te verbeteren.

BRECHT, één der tien Dorpen in 't land van *Bergen op den Zoom*. In de jaarlijksche schattinge over geheel *Braband*, die voortijds door dit Hertogdom aan den Koning van *Spanje* opgebragt moest worden, bedraagende een som van 14000 guldens, was dit landschap gesteld op 3050 gl. 4 st. en 7 penn. waarvan *Brecht* 1247 gl. 4. st. en 7 penn. en de andere helft van *Brecht*, onder *Hoogstraaten*, 301 gl. en 11 st. betaalde.

BRECHT, (*Anthonij van*) volgens de geslachtlijst, te vinden in FERWERDA's *Adellijk Wapenboek*, I. Deel, II. Stuk, is dit geslacht in *Braband* vrij aanzienlijk geweest. Deze VAN BRECHT, die mede behoorde tot de zamenverbondene Edelen, was de zoon van JAN VAN BRECHT, Ridder, Heer van *Haaghoort* en *Longprée*, Hoogschout van *'s Hertogenbosch*, en van ISABELLA VAN HENNENBERG, dochter van JAN, Heere van *Walbach*. Onder gemelde Edelen vindt men ook gemeld,

BRECHT, (*Jan van*) die de vader of broeder van den bovengemelden kan geweest zijn; of ook wel een ander, die Heer van *Diedegom*, en gehuwd was met CATHARINA VAN DER NOOT. Doch dit, zegt de Heer TE WATER, is even onzeker, als wie Jonkheer VAN BRECHT, die, op de afbeelding der begraavenisse van Prinse WILLEM DEN EERSTEN, des Prinsen rouwpaard geleidende, vertoond wordt, geweest zij.

Zie *Verbond en Smeekschrift der Edelen*, II. Stuk, bl. 279 en 280.

BRECHT, (*Engelbert Proosten*) was de echtgenoote van Burgemeester PIETER KIES, en eene vrouw van gelijke deugd en kloekmoedigheid, als de vermaarde MARIA VAN REIGERSBERG, en laat ik

'er,

'er, om 'er een pronkſtel van te maaken, de beroemde MARIA VAN UTRECHT, huisvrouw van JOAN VAN OLDENBARNEVELD, bijvoegen; deze om het verbergen van haaren man, geene om het doen ontkomen van den haaren, en de derde om haar ſnedig antwoord aan Prinſe MAURITS, ten einde om haaren gemaal nog na zijnen dood voor onſchuldig te verklaaren. Voor dat *Haarlem* zig aan de Spanjaarden overgaf, viel het vermoeden op den Heer KIES, als of hij met ORANJE heulde. De Spaanschgezinden zogten hierom hem in handen te krijgen; doch zijne huisvrouw wist hem zo wel te verbergen, dat zijne vervolgers hem niet ontdekten. In dat bedrijf volhardde zij, tot dat haare zwangerheid kenbaar werd. De Schout der Stad *Haarlem*, haar naaste buurman, kwam daarop andermaal huiszoeking doen, zeggende, *dat daar zij bevrucht was, haar man niet verre van de hand kon zijn.* Doch zij, zonder zig te ontzetten, en om het gebrekkige van zijn bewijs aan te toonen, gaf hem ten aantwoord, *dat de weg voorbij de deur lag.* In alle ſtilte verlost zijnde, ging zij, daags daar aan, voor de deur ſtaan, eerlijk naabootzende, om haar man te beveiligen, het geen ligtvaardige vrouwen dikwijls in ſchande doen. KIES geraakte, echter, met meer anderen, in hechtenisſe. Doodlijk zou het met hem afgeloopen zijn, ware het niet dat MAXIMILIAAN VAN BOSSU op de *Zuiderzee* geſlagen, en veele aanzienlijke Spanjaarden met hem gevangen waren genomen. Om deze te bevrijden, ſpraken de gevangenen van uitwisſelinge. KIES werd op zijn woord ontſlagen, om met VERDUGO te *Amſteldam* daarover te gaan handelen. Zijne ſtandvastige en getrouwe echtgenoote, willende volſtrektlijk hem vergezellen, voer met hem in een open ſchuitje van *Haarlem* naar *Amſteldam*. Eenige Hoogduitſche Soldaaten deeden verſcheidene ſchooten, kwanswijs ter begroetinge van den Burgemeeſter; één der kogels vloog door den arm der braave vrouwe, die den oploopenden aart haars mans kennende, en vreezende dat hij te rug zou keeren om zig op den daader te wreeken, zig verpijnde, en niets ondekte, tot dat eindelijk het bloed, dat over haare kleederen liep, het ongeval openbaarde. KIES wilde met geweld aan land; doch de Schuit voer voort, terwijl zijne halsvriendin alle mogelijke redenen gebruikte, om zijne gramſchap te doen bedaaren. Te *Am-*

ſteldam gekomen zijnde, bragt hij bij VERDUGO ten wege, dat 'er eene uitwisſeling van wederzijde toegeſtaan werd. ALBA was wel wreedaartig genoeg om de *Haarlemſche* burgers te doen dooden; doch het gevaar van de *Spaanſche* Edelen, die in de magt der Nederlanderen waren, hield zijnen bloeddorst in toom. BOSSU, echter, zo als men weet, bleef, op orde van ORANJE, buiten het verdrag. Burgemeeſter KIES werd uitgewisſeld tegen zekeren LIEVE VAN WELDAM. Zij daarna elkander ontmoetende, zeide de Burgemeeſter: *Hoe! is uw ongeluk zo klein, of het mijne zo groot, dat een Brouwer van Haarlem tegen een' Heer als gij zijt kan opweegen?* waarop deze antwoordde: *Ik zou het mij niet belgen, al hadde ik tegen een Brouwers knecht moeten uitgewisſeld worden.*

Zie HOOFT, *Ned. Historie*, p. 338. VAN MEETEREN, p. 93.

BREDA, of *Breede-Aa*. De Baronnie, die dezen naam draagt, grenst ten noorden aan *Zuid-Holland*, en in 't bijzonder aan de Heerlijkheden *Geertruidenberg*, *Hooge Zwaluwe* en *Zevenbergen*; ten oosten aan de Meijerij van *'s Hertogenbosch*; ten zuiden aan 't land van *Turnhout*, 't Graafſchap *Hoogſtraaten*, en 't land van *Reijen*; en ten westen aan 't Markgraafſchap van *Bergen op den Zoom*. De lengte dezer landſtreeke, van het oosten tot het westen, wordt op negen uuren gaans bepaald, en de breedte, van het noorden naar 't zuiden, op bijna zeven uuren; voort de geheele omtrek op agt-en-twintig uuren. De grond word gezegd zeer vruchtbaar te zijn, in het voortbrengen van graanen; hebbende boven dien goede weilanden, hoewel de beesten 'er zig meest voeden met het geen zij langs de wegen vinden. Hout was 'er zeer welig. De Schaapenteelt is 'er talrijk. Het wild, dat 'er overvloedig is, houdt men voor het ſmaaklijkſte; de *Bredaſche Kapoenen* zijn alom geroemd. De riviertjes, die de Baronnie bewateren, zijn *de Donge*, *de Aa*, of *Weerreis*. De *Mark* neemt zijnen oorſprong in het Graafſchap *Hoogſtraaten*; loopt door een groote Sluis in de Stad *Breda*; ontvangt vervolgens eenige vaarten; ſtroomt daarmede voorbij *Zevenbergen*, den *Oudenbosch* en *'t Zant* naar buiten, alwaar zij de *Barlaak*, gemeenlijk de *Blaak*, genaamd wordt, en valt vervolgens in den *Din-*

Dintel, die zig bij *Prinſeland* in 't *Volkerak* ontlast. Langs dezen is al de vaart van daar naar *Holland* en *Zeeland*. De *Donge* ontſtaat in de Meijerije van *Turnhout*, en loopt bij de Stad *Geertruidenberg* in den verdronken *Zuidhollandſchen Waard*. De *Weerreis*, *Wegreis* of *Aa*, die zig bij *Breda* met de *Mark* vereenigt, neemt zijnen aanvang uit de Heide, in 't land van *Reijen*. Door deze Baronnie loopen verſcheidene andere beekjes, die de op zig zelven ſchoone landsdouw zulk een ſieraad bijzetten, dat Prins MAURITS deze ſtreek zijn *Brabandsch Paradijs* plagt te noemen.

Deze Baronnie is eene zeer oude Heerlijkheid; zij maakte voorheen een gedeelte van het Graafſchap *Strijen* uit. Als eigenaars daarvan ſtaan bekend; WITGER, Graaf van *Strijen*, daar aan gekomen door ervenis van GEERTRUID, dochter van PIPIJN, eerſte vrouw van dit gewest. WITGER DE EERSTE, die ſtierf Ao. 680. WITGER DE TWEEDE, in 700, en WITGER DE DERDE, Ao. ..... WALBERT, getrouwd met KUNEGONDA, dochter van DIRK, Graave van *Kleef* en *Teiſterband*, ſtierf 759. WITBERT ſtierf in .... ELBERT ſtierf 840. WITGER DE VIERDE, 888. WITGER DE VIJFDE....... HELSONDIS, gehuwd met ANSFRIED, Graaf van *Teiſterband* en *Huy*, welke beiden naderhand den Geestlijken Staat aanvaard hebben. ANSFRIED werd Bisſchop van *Utrecht*, en HELSONDIS ſtichtte, in 992, het klooster te *Thoor*. BENEDICTA, Graävin, en eerſte Abdis van 't gemelde klooster, overleede in 't jaar 1000. RANIGIR, haar broeder, verdeelde zijn Graafſchap, in 1039, tusſchen zijne twee zoonen, ſchenkende *Strijen* aan LAMBERT, en *Breda* aan HENDRIK.

HENDRIK voornoemd, de eerſte Heer van *Breda*, ſtierf 1090. ENGELBERT overleed ...... HENDRIK DE TWEEDE ſtierf 1125. ARNOUT, 1150. GODEVAART ...... GODEVAART DE TWEEDE, gaf zig met zijn land in Leenmanſchap aan zijn' behuwd' neef, den Hertog van *Braband*, in 1190 en 1212, en ſtierf in 1216. GODEVAART DE DERDE ſtierf 1223. HENDRIK ſtierf kort daarna. GODEVAART DE VIERDE ſtierf 1246. HENDRIK DE DERDE, omtrent 1260 geſtorven. HENDRIK DE VIERDE ſtierf in het jaar 1270. ALEIDA ſtierf, met haaren man HENDRIK VAN LOVEN, in 1272. RASO VAN LEIDEKERKE, eerſte Heer van *Boelaar*, naderhand van *Breda*,

ſtierf zonder kinderen, in 1312. PHILIPS, na den dood zijns broeders, Heer van *Breda*, ſtierf Ao. 1324. ADELISSE, zijne dochter, getrouwd met GERARD, Heer van *Rasſeghem*, Heer en Vrouw van *Breda*. Deze verkocht het land van *Breda* aan Hertog JAN VAN BRABAND, die het gaf, Ao. 1339, aan WILLEM VAN DUVENVOORDEN, Heer van *Oosterhout*, welke het bezat tot in den jaare 1350, wanneer hij het verkocht aan JAN VAN POLAANEN, Heer *van der Lek*, voor drie-en-veertig duizend guldens hallingen.

JAN VAN POLAANEN, Heer *van der Lek*, overleed in het jaar 1384 JAN VAN POLAANEN *de Tweede*, trouwde eerst met MARIA, bastaart van JAN, Hertog van *Braband*, en daarna met ODILIA, Gravinne van *Solms*; hij ſtierf Ao. 1394. JOHANNA, een dochter uit zijn tweede huwelijk, trouwde, in 1403, met Graaf ENGELBERT VAN NASSAU; deze ſtierven 1443 en 1446; JAN VAN NASSAU, getrouwd met MARIA, Gravinne *van Loon*, overleed 1475. ENGELBERT DE TWEEDE, Graaf van *Nasſau*, ſtierf zonder kinderen, Ao. 1504. HENDRIK, Graaf van *Nasſau*, werd, na den dood van zijnen oom ENGELBERT, Heer van *Breda*, en ſtierf 1538. REINIER, Graaf van *Nasſau*, werd, na het afſterven van zijnen moederlijken oom PHILEBERT VAN CHALONS, Prins van *Oranje*, Heer van *Breda*, en ſtierf 1544. WILLEM DE EERSTE, volgens testament van REINIER VAN NASSAU, tot Heer van *Breda* aangeſteld, ſtierf 1584. PHILIP WILLEM, oudſte zoon van Prinſe WILLEM DEN EERSTEN, Heer van *Breda*, ſtierf zonder kinderen, Ao. 1618. MAURITS, Prins van *Oranje*, ſtierf 1625. FREDRIK HENDRIK, 1648. WILLEM DE TWEEDE overleed 1650. WILLEM DE DERDE, Ao. 1702. JOHAN WILLEM FRISO, 1711. WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, overleeden in 1751, werd opgevold door zijnen zoon, den tegenwoordigen Erfſtadhouder, Prins WILLEM DEN VIJFDEN, geboren den 8ſten Maart 1748.

De oppermagt over deze Baronnie, niettegenſtaande zij, van tijd tot tijd, door zulke uitmuntende Baronnen is bezeten, behoort aan de Algemeene Staaten, die 'er dezelfde lasten heffen, als in andere Generaliteitslanden. De Baron van *Breda*, als Leenman van Hunne Hoog Mogende, moet, bij de aanvaarding, zijn Leen voor den Raad van *Braband* komen verheffen. Dit niettegenſtaande bezit hij 'er aanzienlijke voorrechten, zo van aanſtel-

lin-

linge der regeeringsperſoonen in de Stad en ten platten lande, als de verkooping der ampten in de geheele Baronnie, die hem jaarlijks aanzienlijke ſommen opbrengen. Ook behooren aan hem alle koornmolens, in de Stad en op 't Land. Zijne inkomſten worden bovendien nog grootlijks vermeerderd, door de Tienden en Heere-rechten; door de Kerklijke goederen, die hem meestal toebehooren, doch uit de eene helft van welke de jaargelden der Predikanten, Voorleezers, Schoolmeesters en Organisten, zo in de Stad als op het Land, betaald moeten worden, wordende de andere helft van die tractamenten door den Raad van Staaten betaald. In de Baronnie van *Breda* telt men, behalven de Hoofdſtad, agttien Vlekken en Dorpen; het getal der bewooners wordt begroot op dertig duizend en agt honderd. Eer wij tot de beſchrijving van de Stad overgaan, zullen wij het Kasteel beſchouwen.

BREDA. (*Kasteel van*) Zeer waarſchijnelijk hebben de Heeren van *Breda*, geduurende het verblijf der *Deenen* en *Noormannen* in deze landſtreek, hunne woonplaats gehad te *Zundert*, op het huis te *Laar*. Maar na dat Heer HENDRIK het Kasteel, dat vóórtijds, zo men wil, door de *Deenen* gebouwd was, in 't jaar 1124 ingenomen, en de torens en ſterkten daarvan ter nedergeworpen had, hebben zijne nakomelingen hun Hof op den Burgt gehouden; naar welke Burgt, *Bruneshem* genaamd, eenige jongere zoonen der Heeren van *Breda*, en wel laatstlijk ARNOUD VAN LOVEN, zig genoemd hebben. Dit oude Slot lag binnen den Wal en Gracht van het tegenwoordige Kasteel, ter plaatſe alwaar het *Reigersbosch*, 't welk in de belegeringe van 1624, door die van de Stad, werd omgehouwen, geſtaan heeft; voor ruim een eeuw waren de grondpaſen van de brug nog overig.

JAN VAN POLAANEN, hier vóór onder de Heeren van *Breda* gemeld, deed de gemelde oude Burgt omverwerpen, en, omtrent het jaar 1350, een aanvang maaken met de bouwinge van een nieuw Kasteel, dat in 1362 eerst voltooid werd, en waarvan heden, bij de Kapel van het Kasteel, nog een vierkante hoektoren, met een ſtuk van het gebouw, te zien is.

Het nieuwe Kasteel, of binnenſte Hof, dat het *Donjon*, genoemd

noemd wordt, en met een bijzondere gracht omgeeven is, heeft HENDRIK, Graaf van *Nassau*, begonnen te timmeren in het jaar 1536, onder opzicht van den vermaarden *Italiaanschen* Bouwmeester BOLOGNE, die een groot gedeelte daarvan, naamlijk alle de gebouwen en vertrekken aan de rechterzijde van den ingang, benevens de groote zaal, nog vóór het overlijden van den Graaf (1538), voltooid heeft. REINIER, Prins van *Oranje*, bevorderde, na den dood zijns vaders, dien bouw merkelijk. Doch zijn ontijdige dood, de onmondigheid van Prinse WILLEM DEN EERSTEN en de daarop volgende binnenlandsche beroerten en oorlogen waren grootendeels oorzaak, dat de voltooijing, aan de linkerzijde van den ingang, niet eer geschiedde, dan ten tijde van Prinse WILLEM DEN DERDEN; wordende hetzelve, in den jaare 1696, door den Bouwmeester ROMANS voltrokken, en gebragt tot zulk een' staat, dat het voor een der uitmuntendste nederlandsche Paleizen niet behoeft te zwichten. Deszelfs luister verdient, onzes oordeels, eene uitvoeriger beschrijving.

Van het buitenste plein, doorgaans het *Kasteels Plein* genoemd, komt men, door middel van een brug, liggende over de gracht, die het Kasteel van de Stad afzondert, door een zeer fraaije poort, die met veel lof- en beeldwerk, als mede met de wapenen van Keizer KAREL DEN VIJFDEN, van HENDRIK, Graaf van *Nassau*, en van deszelfs gemalinne CLAUDE DE CHALONS, versierd is, op een zeer groot voorplein, met schoone linden beplant; vanwaar men, ter linkerzijde, over een steenen brug, bezet met de wapens van REINIER, WILLEM, PHILIP WILLEM en MAURITS, Prinsen van *Oranje*, gaat naar de Poort van het binnenkasteel. Boven de gemelde Poort ziet men een ruime Nis, voormaals verordend om daarin het standbeeld van Graaf HENDRIK te plaatsen. Boven dezelve ziet men nog heden deszelfs wapen, en daaronder, in gouden letteren, den voornaam van dien Vorst.

Vervolgens komt men op een vierkante binnenplaats, lang honderd zeven-en-dertig, en breed twee-en-negentig voeten, omringd van eene opene galerije, die tien voeten breed, en ondersteund is door blaauwe arduinsteenen pilaaren, naar de

Do-

Dorische Bouworde. Tusschen derzelver Kapiteelen ziet men veele hoofden van *Romeinsche* Keizeren, als mede van *Grieksche* en *Romeinsche* Krijgshelden en Wijsgeeren, allen in medailjon. Onder deze Galerij werd nog voor eenige jaaren bewaard, de vergulden wagen, waarmede Prins WILLEM DE EERSTE, twaalf jaaren oud zijnde, in de *Nederlanden* gekomen is.

Aan het einde van deze plaats, recht over de Poort van den ingang, ziet men een overheerlijken trap, mede van blaauwe arduinsteen zeer kunstig gemaakt, throonswijze overdekt, en met verscheidene pilaaren, van de bovengemelde Orde, ondersteund, midsgaders met veele beelden, wapens en lofwerk versierd; langs welken trap men, door verscheidene wegen, opklimt in een zeer groote en geheel op pilaaren gevestigde Zaal, die de gantsche achterzijde van 't Kasteel beslaat, zijnde honderd zes-en-zestig voeten lang en negen-en-dertig breed. Uit het midden van deze Zaal gaat men neder in de Kapel, door Heer REINIER gebouwd. ANNA VAN EGMOND, Graavin van *Buuren*, eerste gemaalin van Prins WILLEM DEN EERSTEN, heeft deze Kapel door GREGORIUS SILVIUS, Bisschop van *Raguza*, en Vicaris van ROBBERT VAN BERGEN, Bisschop van *Luik*, doen inwijden.

Van gemelde Zaal gaat men verder, door twee groote deuren, in een Galerij, die, even als de benedenplaats, de gantsche Binnenplaats omringt, en insgelijks ondersteund is van blaauwe arduinsteene pilaaren, naar de *Jonische* Orde; zijnde dezelven omtrent een derde gedeelte in den muur gevat, en tusschen welken de vensters geplaatst zijn. Achter deze Galerijen, zo boven als beneden, vindt men een menigte prachtige vertrekken, waarin, onder andere sieraadjen, uitmunten de zeer kunstig met goud en zijde doorweevene Tapijten, verbeeldende de oude Graaven en Graavinnen van NASSAU, alsmede de Prinsen en Prinsessen van ORANJE, Heeren en Vrouwen van *Breda*, allen levensgrootte, te paard zittende. Men houd deze kunststukken voor het fraaiste tapijtwerk, dat in de *Nederlanden* te zien is.

Boven de gemelde vertrekken is nog een derde verdieping, op dezelfde wijze als de twee voorigen, bestaande uit een Galerij, mede steunende op arduinsteenen pilaaren, van de Corintische Orde, die ook bijna voor een derde gedeelte in den muur gevat zijn.

zijn. De Galerij is voorzien van veele kamers, tot gebruik der Hofbedienden geschikt.

Beneden ter zijde van de Kapel vertoont zig nog heden de vierkante hoektoren, met een stuk oud getimmerte, het eenigste overblijfsel van de Burgt, door gemelden JAN VAN POLAANEN, in den jaare 1350 gebouwd. In dezelve zijn tegenwoordig de kelders en keukens geplaatst.

Tegen het voorste plein, of den ingang van de Stad in het Kasteel, ziet men nog eene Galerij, wier voorgevels eertijds verguld waren. Deze heeft de lengte van honderd vijf-en-veertig en de breedte van zes-en-twintig voeten, en rust op vier-en-dertig pilaaren van blaauwen arduinsteen; waaraan, ten oosten, bij wijze van bolwerk, uit de gracht, door HENDRIK VAN NASSAU, is opgetogen een zwaar gebouw, genaamd het *Blokhuis* of *Bolwerk van 't Kasteel*, met een uitstekenden toren, die de *Plombe* genaamd wordt, en voor dezen de woonplaats was van Graave HENDRIK, Prins REINIER en Prins WILLEM, welke het *Donjon* hielden voor een verblijf van Vorsten en Heeren, die hun kwamen bezoeken. Aan de andere of westzijde is insgelijks een hoog gebouw, alwaar de Rekenkamer van het huis van *Nassau* gehouden werd, zelfs ten tijde der *Spaansche* Regeeringe, bij afzonderlijke Raaden van het jaar 1568 tot 1577, en van 1581 tot 1590. Van het midden dezer Galerij gaat men recht uit naar den Watermolen, die op 't water van *de Mark* maalt; zijnde deze molen, ten tijde van Graaf HENDRIK, mede bolwerkswijze uit het water opgebouwd, en boven met veele kamers en vertrekken voorzien, alwaar de Markgraavin VAN ZENETTE, de Graaf VAN BUUREN, PHILIP WILLEM, vóór zijn vertrek naar *Leuven* en vervoering naar *Spanje*, Prins MAURITS, en anderen, eenigen tijd, hun verblijf gehouden hebben. Bij dezen watermolen, ten westen, is door Prins REINIER gebouwd een zeer ruim Tuighuis, waarin een groot getal geschut, en veelerlei wapentuig, den Heeren van *Breda* toebehoorende, weleer plagt bewaard te worden, door den Koning van *Hongarijen*, aan 't huis van *Nassau*, wegens gedaane diensten tegen de Turken, voormaals vereerd, als ook vier-en-veertig zo groote als kleine stukken metaalen geschut, door FERDINAND, Koning van *Kastiliën*, aan Graaf HENDRIK, in 't jaar 1531, geschonken;

ken; al het welke naderhand, op bevel van den Hertog van ALBA; daaruit genomen en vervoerd is. Het wapenhuis dient tegenwoordig voor een Magazijn van krijgstuig der Algemeene Staaten. Nevens dit Magazijn loopt de uitwatering van den watermolen, waar langs men, uit de gemelde rivier *de Mark*, allen voorraad, met weinige kosten en moeite, door de Sluis kan aanvoeren. Hier door was het ook, dat het beruchte Turfſchip, waarmede (1590) het Kasteel en vervolgens de Stad veroverd is, werd ingehaald. Aan de oostzijde van die gracht, omtrent het achterhof van het Kasteel, ziet men nog eenige blaauwe arduinſteenen in den muur uitſteeken, ten gedenkteken van het roemwaardige bedrijf; hebbende, zo men wil, het Turfſchip daar aan vast gelegen. Aan beide zijden van deze Sluis, tegen de haven, ſtaan twee groote ronde gebouwen, waarvan het eene tot een Kruidmagazijn, en het ander tot 's Lands Turfſchuur gebezigd wordt. Binnen het Kasteel, oostwaarts, gaat men over een brug, in het jaar 1739, op order van wijlen zijne Hoogheid, den laatstoverledenen Prinſe van *Oranje*, over de Stadsgracht geſlagen, in den vermaaklijken Hof van *Valkenburg*, dus genaamd, om dat 'er voorheen het Vogelhuis ſtond. Graaf HENDRIK, meermaals genoemd, deed, 1532, dit huis afbreeken, en kocht 'er veele Erven bij, ter aanlegginge van een wijduitgeſtrekten tuin vóór het Kasteel. Deze hof, welke drie morgens lands beſloeg, beſtaat thans in een groot perk, omheind van hooge beukenhaagen; voorts in zeventien bijzondere palm- en grasperken, in ieder van welke een wit gepleisterd ſtandbeeld geplaatst is. Ten noorden ziet men een Terras uit den grond gemetzeld, lang drie honderd drie-en-twintig ſchreden, breed zestien en hoog zes voeten, beplant met een rei hoogopgaande Lindeboomen; waaraan zig, ten oosten, een digt bewasſen bosch van Linden- en Beukenboomen, met veele wandeldreeven doorſneeden, vertoont. Ten zuiden zag men voorheen nog een klein bosch, waarin ongemeen hoogopgaande boomen ſtonden; hetzelve is, door den zwaaren ſtorm van 't jaar 1717, genoegzaam ten eenemaale vernield. In het volgende jaar werd het verplant en in vier vierkanten verdeeld. De *Valkenburg* ſtrekt de bewooners van *Breda* tot zo een aangenaame wandelplaats, als ergens in de *Nederlanden* te vinden is.

BRE-

BREDA, of, gelijk reeds gezegd is, *Breeda-Aa*, een der oudste Steden van *Braband*, zijnde een Stad van den tweeden rang, is gelegen in 't midden van 't Land van *Breda*, agt uuren gaans ten westen van *'s Hertogenbosch*, zeven ten oosten van *Bergen op den Zoom*; tien ten noordoosten van *Antwerpen*, en drie uuren ten zuiden van *Geertruidenberg*. Over den Naamsoorsprong valt minder te twisten, dan wel over dien van andere Steden; doorgaans wordt dezelve afgeleid van de rivier *de Aa*; *Breda* of *Breeda-Aa* genaamd, om dat die rivier, door de zamenvloeijing met *de Mark*, aldaar op zijn breedst is. Zij, die deze benaaming hebben willen veranderen, en afleiden van *Breedenwal*, *Bredaal* of *Bredendam*, hebben zigzelven vergeefschen arbeid verschaft.

Doch de Oudheid van deze Stad is zo gemaklijk niet te bepaalen, vermits alle de oude bewijzen, die 'er voor handen zijn, niet hooger uitstrekken dan tot de Twaalfde Eeuw, waarin *Breda* reeds als een Stad bekend was. Dit gemis van vroegere bescheiden moet toegeschreeven worden aan den brand van 't Stadhuis, (1534) waarin alle de oude Stads geschriften door de vlamme vernield zijn: van hier dat alles wat 'er gezegd word, van Visschers, die dezen oord, reeds in het jaar 888, zouden bewoond hebben, op niet dan gissingen rust.

Wat de Grootte der Stad aangaat, men rekent derzelver omtrek op bijna vijf duizend schreden, of een uur gaans, rondsom de wallen, die, op de genaakbaarste plaatsen, met metzelwerk voorzien en met boomen beplant zijn. Binnen de Stad telt men genoegzaam vijftig Straaten, zo groote als kleine. Het getal der Huizen wordt 'er, behalven de Kazernen voor de Soldaaten, op ruim vijftien honderd begroot, waaronder hedendaags veele nette en modische gebouwen staan. Onder die van den eersten rang munten uit, *het Huis van Renesse*, ook wel *Elderen* genaamd; *het Huis van Asfendelft*; *het Huis van Brecht*. De overige adelijke gebouwen zijn in den gemelden brand van 1534 vernield. Behalven de Bezetting, worden de inwooners geschat op bijna elf duizend.

Tot *Breda's* Sterkten behoort een aantal van dertien groote bolwerken en zes poorten; zijnde deze Stad, na dat zij onder de

magt

magt der Staaten gekomen is, en bijzonderlijk ten tijde van Prins MAURITS, ongemeen sterker gemaakt dan ze voorheen was. Deze Vestingen worden nog vrij wel onderhouden. Ook is de Stad voorzien van drie voornaame Marktplaatsen.

Tot de Kerklijke gebouwen en Godsdienstige gestichten van *Breda*, behoort eerst de Groote Kerk, wier oudheid onzeker is, schoon men staande houdt dat dezelve aan de H. Maagd gewijd is. Het is een voortreffelijk gebouw, van buiten en binnen fraai versierd, en van kunstige Orgels voorzien. De Toren pronkt met een zeer goed klokkenspel, en bereikt de hoogte van bijna drie honderd voeten. Vóór den brand van het jaar 1694 moet hij hooger geweest zijn, gelijk men zien kan uit deze *Inscriptie.*

Aldus stond ik te pronk omtrent drie honderd jaaren,
Als eerste Stads juweel, en stofte op trans en naald,
'k Verstrekte een baaken, niet voor Lootsen op de baaren,
Maar voor al wie in hei, woestijnen stond verdwaald.
Tot Bloeimaand elvde zag mijn kruin en ingewanden,
Van 't bLIXIM Vier VerVanks, InVaLLen en VerBranDen.

Van binnen is de Kerk versierd met prachtige grafsombes, als die van ENGELBERT DEN EERSTEN, Graaf van *Nassau*, Heer van *Breda*; en van Graaf JAN, zijnen zoon en opvolger; deze is zonder opschrift. Boven gemelde tomben staan de beeltenissen van Graaf ENGELBERT en JOHANNA VAN POLAANEN, aan de eene, en die van Graaf JAN en MARIA VAN LOON, aan de andere zijde, alleen knielende en biddende; zijnde de eerste verzeld van ST. JORIS en eenen Heremiet, en de tweede van ST. JAN en eenen Kardinaal. Boven deze beelden, (die, hoewel uit slechten steen gehouwen, echter zeer kunstig zijn,) ziet men de wapenen van *Nassau* en *Polaanen*. Op de grafsteden stond weleer het vermaarde Lieve Vrouwen beeld, waarvan HERMANNUS HUGO, in zijn *Belegerd Breda*, zo veel ophefs maakt. Verder vindt men in gemelde Kerk de Grafsteden van JORIS VAN PROHNHUIZEN, Kamerling van Graaf JAN VAN NASSAU, gestorven 1512, en van GENOVEVA VAN WERNABOURG, Graavinne van *Nassau*, overleeden 18

April 1437. In het Choor der Heeren van *Breda* is de graftombe van ENGELBERT DEN TWEEDEN, en deszelfs gemalinne LIMBURG VAN BADEN. Voorbij het zelve Choor ziet men de verhevene grafplaats van Heer JAN VAN DER LECKE EN BREDA, gestorven 11 Augustus 1393; daartegenover die van de Heeren van RENESSE of ELDEREN, en meer anderen.

Voorts is te *Breda* de Kleine Kerk, van ouds genaamd *Markendaal*, wier oudheid mede onzeker is. De Kapel van *St. Windelijn*, die mede zeer oud is, werd, in den gezegden brand van 1534, door de vlamme verteerd, doch naderhand weder opgebouwd, en aan 't Bagijnhof gevoegd. In het jaar 1590 schonk Prins MAURITS dezelve aan de *Waalsche* Gemeente tot haar godsdienstig gebruik, waartoe dezelve nog heden dient. Het getal der *Gereformeerde* Predikanten is vier, dat der *Waalsche* twee; de *Lutherschen* hebben 'er mede eene Kerk en Predikant. Voorheen had *Breda* nog de Kapellen van *St. Jan*, van *St. Anthonij*, en *St. Joost*, welke niet meer in wezen zijn. Als Vrouwekloosters waren ook aldaar bekend, het *Bagijnhof*, *St. Catharinendal*, dat der *Swarte Susteren* en *Graauwe Susteren.* Volgens Resolutie der Staaten, Ao. 1730 genomen, moet het *Bagijnhof* uitsterven. *St. Katharinendal* is naderhand tot een Illustre en Latijnsche School gebruikt, dat der *Swarte Susteren* tot een Weeshuis geschikt, en dat der *Graauwe Susteren*, bij de overrompeling van *Breda*, door den Heer VAN HAUTEPENNE, gemeenlijk de *Spaansche Furie* genaamd, door de vlamme verteerd. De Priesters der Roomschgezinden aldaar staan onder den Bisschop van *Antwerpen.*

Verder zijn 'er twee Weeshuizen, één voor de Burgerkinderen, en een ander voor de zulke, wier ouderen wel ingezetenen, maar geene Burgers zijn; een Oude-Mannen en Oude-Vrouwenhuis; een Almoesseniershuis; een Gast- en Lazarushuis, als mede een goed Tucht- of Rasphuis.

Onder de Wereldlijke Gebouwen van deze Stad verdient allereerst onze aanmerking het Stadhuis of Raadhuis, staande aan de oostzijde van de Groote Markt. Deszelfs oudheid en eerste stichting is onzeker, schoon 'er blijken voor handen zijn, waaruit men kan afleiden, dat het door de eerste Heeren van *Breda* ge-

bouwd

bouwd is. Dit oude gebouw is mede in den grooten brand van 1534 in een' puinhoop veranderd. Op deszelfs grondflagen werd het nieuwe gebouwd dat, fchoon niet prachtig, echter in allen deele aan zijn oogmerk voldoende is. Kort daarbij ziet men de Vleeschhal, een zeer groot en fterk gefticht, in 1613 gebouwd, in plaatfe van de oude Hal, die daarna tot een Saaihal bekwaam gemaakt is. Boven de tegenwoordige Hal hebben de Schutters van den *Voetboog*, of *St. Joris*, een zeer ruim vertrek.

Het Gouvernement of de woonplaats der Stadvoogden is door JUSTINUS VAN NASSAU, natuurlijken zoon van Prins WILLEM DEN EERSTEN, die, als Stadvoogd van *Breda*, aldaar tot 1625 zijn verblijf gehouden heeft, in het jaar 1606 gebouwd. In het jaar 1680 werd dit voortreffelijk gebouw, door den Raad van Staaten, verkocht aan WILLEM HENDRIK, Graave van *Hoorn*; deszelfs Gemaalin, ANNA VAN NASSAU, verkocht het voor de fomma van 9775 guldens, en 't werd voor het toekomende gefchikt tot een vaste woonplaats der Gouverneurs. Verder behoort hierbij genoemd te worden de Haven, Vischmarkt, Waag en Kraan.

De Regeering dezer Stad beftaat uit den Drosaart, twee Burgemeefteren, agt Schepenen, tien Raaden, één Griffier, één Thefaurier en één Secretaris. De Drost en Schout der Baronnie van *Breda* is tevens Stadhouder van de Leenen der Baronnie, en heeft, in die waardigheid, de eerfte plaats in het Leenhof, dat te *Breda* gehouden wordt; 't welk, behalven hem, uit elf Raaden, waaronder een Griffier is, beftaat. Als Drosfaart zit hij vóór in de Burgerlijke Regeering, en als Schout fpant hij den regtbank van Schepenen. Hij verbeeldt den perfoon van den Baron, en bekleedt dus een aanzienlijk ampt, welks inkomften wel op agt duizend guldens gefchat worden. Hij zendt den Baron van *Breda* jaarlijks eene benoeming van Burgemeefteren en Schepenen, die daaruit, naar welgevallen, eene verkiezing doet, of anderen benoemt. Somtijds heeft hij ook wel een' Stedehouder onder zig, zo als nog plaats had toen de Graaf VAN RANDWIJK dit ampt bekleedde. Burgemeefteren en Schepenen zijn, in het bekleeden van hunne waardigheid, verpligt, zig naar de inftructiën, wetten en reglementen, die van tijd tot tijd verbeterd zijn, en veel overeenkomst met die van '*s Hertogenbosch* hebben, te ge-

draagen; en volgens die staat het hun ook vrij, beschikking te doen over mindere ampten.

De Handel te *Breda* was eertijds veel bloeijender en aanzienlijker dan tegenwoordig; zijnde dezelve, geduurende de binnenlandsche beroerten, meest verloopen, en naar *Holland* en *Zeeland* verleid. Echter maakt men 'er nog Laken, doch op verre na zo veel niet als voorheen. Ook is de verzending van 't *Bredaagsch Bier* krachtig verminderd. Met dat alles heeft men nog geene reden van klaagen, doordien 'er bij aanhoudendheid nog een aanzienlijke handel, uit *Holland* en van elders, over deze Stad gedreeven wordt: want de goederen, welke naar *Maastricht*, *Luik*, *Aaken*, *Verviers* en andere plaatsen worden verzonden, worden meestal op *Breda* ingescheept, en vandaar te land, ter vermijdinge van de zwaare tollen op de *Maas*, naar gemelde plaatsen vervoerd, en zo ook weder te rug.

Dat *Breda* voorheen een plaats van veel koophandel en vertier moet geweest zijn, kan men opmaaken uit het getal van wel dertig Gilden, die aldaar gevonden worden; zij zijn die der *Timmerlieden*, *Kramers*, *Lakenkoopers*, *Zilversmeden*, *Schrijnwerkers*, *Brouwers*, *Kuipers*, *Smits*, *Mandemakers*, *Vischkoopers*, *Hoedemakers*, *Schippers*, *Schoenmakers*, *Chirurgijns*, *Metselaars*, *Bakkers*, *Kleermakers*, *Glazemakers*, *Linnewevers*, *Korenmeters*, *Brandewijnstokers*, *Kraankinders*, *Houtkoopers*, *Knoopmakers*, *Vleeschhouwers*, *Binnen-Voerlieden*, *Buiten-Voerlieden*, *Tinnegieters*, *Wijnkoopers* en *Bierkruijers*. Het eerste, zijnde het oudste Gild, is opgericht in den jaare 1443, en het laatste of jongste in 1681.

Van de Schutterijen zijn binnen deze Stad drie Gilden of Broederschappen, die door de Heeren van *Breda*, van tijd tot tijd, opgericht en met veele voordeelen begiftigd zijn. 't Eerste en oudste is de *Kamer of Broederschap van den Edelen Handboog* of *St. Sebastiaan*. De meer dan eens gemelde vernielende groote brand is oorzaak dat de oudheid dezer Kamer onbekend is. De gezegde Schutters houden thans hunne vergaderplaats op de kamer boven de Waag, hun door de Magistraat vergund. Voorheen hadden zij hunne *Doele*, buiten de oude *Gasthuis Poort*, doch nu omtrent de *Gasthuis Velden*, gelijk mede hunnen *Schutsboom*

boom buiten de *Ginnekes Poort*, in de Zantbergen, alwaar zij jaarlijks op *St. Jansdag* naar den vogel schieten. PHILIP WILLEM, Prins van *Oranje*, trok, om zijne achting voor deze Broederschap te betoonen, in het jaar 1609, met dezelve uit, en schoot mede naar den *Papegai*. Hiertoe behooren één Overdeken, twee Dekens, twee Oudermannen en twee Bosmeesters.

De tweede is, de *Kamer van den Voet- of Kruisboog*, in Stads papieren *Oude Schutten*, of het *Oude Gild van St. Joris*, genoemd. Deze is ook in het begin van de vijftiende eeuwe, zo niet vroeger, reeds in wezen geweest, en stond van dien tijd af mede in groote achtinge bij de Heeren van *Breda*. Gemelde PHILIP WILLEM herstelde dezelve, Ao. 1617, in haaren voorigen door de beroerten bezwalkten luister. Over deeze Kamer staan als hoofden één Overdeken, twee Dekens, vier Oudermannen en één Bosmeester.

De derde, *de Nieuwe Schutters* of *Kloveniers*, ook wel het *St. Anthonies Gilde* genoemd, is door Prins WILLEM DEN EERSTEN opgericht; zij gebruiken de hedendaagsche soort van wapenen, te weeten de Bussen. Deze Schutters hebben hunne vergaderplaats op de bovenzaal van het Stadhuis, die, door het verval van 't *St. Joris Gild*, ledig staande, hun door gemelden Prins en door de Magistraat vergund werd. Zij hebben hunne *Doele* omtrent de *Gasthuis Velden*, en tot bestuurders éénen Hoofdman of Overdeken, zijnde den Drossaart van *Breda*; voorts twee Dekens, vier Oudermannen en éénen Bosmeester. Behalven deze Broederschappen, had men te *Breda*, in vroegere jaaren, en zelfs van oude tijden af, ook Rederijkers Kamers. De oudste van gantsch *Braband* is *De roode Roos van Leuven*, die den naam had van *Vreugdendaal*; haare zinspreuk was *Wij Vatten Geneugt*, en haar wapen een *Berkenboom*. Deze Kamer is, in 't jaar 1738, zo door uitsterving als anderzins, geheel vernietigd.

Behalven de gemelde drie Schutterijen, bestaat de Burgerij van *Breda* uit zes Kompagniën, die ieder haaren Kapitein, Luitenant, Vaandrig en andere Officieren hebben. Zij zijn verdeeld in verscheidene rotten, die beurtlings de nachtwacht op het Stadhuis waarneemen. Van de Kompagniën is de Heer Drossaart Kolonel. Gezamentlijk genieten ze veele en bijzondere Voorrechten,

ten, alle welke hun in het jaar 1637 toegestaan, en in 1737 nader bevestigd zijn.

Wat aangaat de Bezetting, deze is nu eens meer en dan eens minder. In het jaar 1738 bestond dezelve uit bijna zestien honderd man: want toen lagen in *Breda* drie Esquadrons, ieder van drie Kompagniën Ruiterij, en twee Regimenten, één van tien en één van twaalf Kompagniën voetvolk.

Aan het voortbrengen van Vermaarde Mannen, in alle takken van Geleerdheid, heeft het *Breda* zo min als andere Steden ontbroken. Volgens ons plan noemen wij hier alleenlijk de naamen van hun, die aldaar, zo in de Stad als op 't Land van *Breda*, te voorschijn gekomen zijn en gebloeid hebben. RUDOLPHUS VAN DER BEEKE, een voornaam Dichter en Historieschrijver, overleed te *Rome* Ao. 1403; ANSELMUS SMIT of FABER, stierf te *Florence* 1440; GUILLELMUS ABSELIUS, overleed 1471; GERARDUS DE BREDA, LAURENTIUS VAN ROZENDAAL, ANTONIUS BUYSEN of BAFENIUS, THOMAS VLAS, JACOBUS ZWETUS, ADAM VAN DER KEZEL, MELCHIOR NEIPERUS, en HUBERTUS RIETMAKERS. Sommigen stellen onder dezen ook EMANUEL VAN METEREN, schoon te *Antwerpen* ter wereld gekomen zijnde; voorts JAN VAN HEGELSOM, ADRIAAN HAVERMANS, JAN VAN VLIET, CHRISTOFFEL VAN KAMPEN, WILLEM KEIJEN, MATTHIJS BRIL, MEERTEN VERHOEF, T. E. VAN GOOR, enz.

Het Wapen der Stad *Breda* bestaat in drie zilveren *St. Andries Kruisfen*, op een rood veld; welke tekenen men ook vindt op de bezegeling van het groot voorrecht, aan die van *Breda* verleend, door Heer HENDRIK DEN DERDEN, in het jaar 1252; zijnde dezelve waarschijnelijk gemaakt of ontleend van het oude wapen van *Strijen*, dat drie *St. Andries* kruisfen op een gouden veld heeft. De oudste zegels dezer Stad vindt men afgebeeld in VAN GOOR's *Uitvoerige Beschrijving van de Stad en het Land van Breda*, p. 60.

Reeds menigmaal gezegd hebbende, dat het vuur de oudste gedenkstukken van *Breda* verteerd heeft, is het ondoenlijk, volgens echte bewijzen, van de aloudste voorvallen of noodlotten dezer Stad te gewaagen; doch behalven die, zullen ons nog rampen genoeg, *Breda* betreffende, te vooren komen. Wij maaken dan van de Geschiedenisfen dezer Stad eenen aanvang met het jaar

jaar 1489, toen Heer JAN VAN NAALDWIJK, met een groote menigte krijgsvolk, van *Rotterdam* naar *Geertruidenberg* kwam afzakken, ter belegeringe van die Stad, welke hij ook innam en 'er zig in verschanste. De *Dordrechtenaars* en *Schiedammers* trokken, zo spoedig zij 'er de weet van hadden, derwaarts, om hem van daar te doen verhuizen. Dewijl hun dit mislukt, vielen zij in het *Land van Breda*, en bedrevenen 'er, met rooven en plonderen, grooten moedwil, en wel tot zo verre, dat Heer JAN VAN DEN WIJNGAARDEN, als Drossaart, zig verpligt vond, de Landzaaten bij een te doen komen, en, van hun vergezeld, tegen de roovende benden optetrekken. Het gelukte hem, na eene hevige schermutzeling, eenigen te verslaan, en anderen gevangen binnen *Breda* te brengen, die hij meest allen deed onthalzen. Om den Heer VAN NAALDWIJK *Geertruidenberg* te doen ruimen, moesten die van *Breda* het geld opschieten, welk hij, bij het gemaakte verdrag, voor zig bedongen had. Te eerder besllooten zij daartoe, uit vreeze dat de Hertog van *Saxen* hem anders door magt van wapenen zou moeten komen verdrijven, waaruit zij zig niet dan grooten overlast voorspelden.

Het jaar daaraanvolgende (1490), op den 27sten van de maand Augustus, werd het beste deel der Stad, door een zwaaren brand, in de assche gelegd.

Ao. 1515 werd de Stad, door een sterke pestziekte, die genoegzaam alle jaaren, tot 1539, vernieuwde, van de meeste harer inwooneren beroofd. Die vrij bleeven en elders een bestaan konden vinden, verlieten *Breda*; zodat het bijna geheel ontvolkt was. In het laatstgemelde jaar werden de nog overig zijnde bezocht van eene nieuwe ziekte, die men de *Zweet-* of *Engelsche Ziekte* noemde, en waardoor 'er mede veelen ten grave daalden.

Allerdeerlijkst was de ramp, die *Breda*, geduurende die onheilen, trof. Op den 29sten van de maand Julij des meergemelden jaars 1534, ontstond, des morgens om negen uuren, de reeds aangehaalde verschrikkelijke brand, bij de Kapel van *St. Jan.* De weinige en zieke bewooners waren buiten staat om middelen van tegenstand te kunnen doen; dus de brand met zulk een geweld voortging, dat binnen weinige uuren bijna dertien honderd

huizen door de vlammen verteerd werden. Onder dat getal was de Kapel van *St. Jan*, de Kerk van het *Gasthuis*, 't Klooster der *Swarte Susteren*, de Kapel van *St. Wendelin*, de gebouwen van het Klooster van *St. Katharina ten Dal*, behalven de Kerk en Stapplaatsen, mitsgaders het *Stadhuis*, en alle de daarin bewaard wordende Archiven en oude Gedenkschriften, eenige weinigen alleenlijk uitgezonderd; dus 'er niets overig bleef dan de *Groote Kerk* en omtrent honderd zestig huizen.

In het jaar 1542 werd een zeer groote menigte, zo Krijgsknechten als Ingezetenen van *'t Land van Breda*, onder geleide van RENIER, Prins van *Oranje*, door MAARTEN VAN ROSSUM bij *Antwerpen* verslagen. Prins WILLEM DE EERSTE werd aldaar, in het jaar 1552, op den 20sten van de maand Maart, met groote pracht, als Heer ingehuldigd. In het zelfde jaar leed *Breda*, door een hoogen watervloed, wederom groote schade.

Als Hertog van *Braband* ontving PHILIPS DE TWEEDE aldaar, op den 22sten September 1556, met de heerlijkste pracht, de huldiging. Van geen minder belang was 'er, in 't jaar 1566, de bijeenkomst van bijna vierhonderd misnoegde Edelen, welke vergadering belegd was door LODEWIJK, Graaf van *Nassau*, en PHILIP VAN MARNIX; wordende toen den grond gelegd tot het zo vermaarde *Verbond en Smeekschrift der Edelen*, op den 5den van de maand April van het gemelde jaar, aan de Hertoginne VAN PARMA overgegeeven. Gelukkig ware het voor *Breda* geweest, hadde men zig, op den 20sten Augustus, onthouden van de schandelijke beeldstorming; dan dezelve werd aldaar, zo als in andere Steden, gedurende twee dagen en nachten, met de grootste woede voortgezet. Zelfs moesten 'er meer dan vijftig persoonen aangenomen worden, om de woede te keeren, en het recht te handhaven. Om dit schandelijk bedrijf te beteugelen, besloot de Prins VAN ORANJE 'er oogluikende de vrijheid van Godsdienstoefening toetestaan. Wij zeggen *oogluikende:* want Zijne Doorluchtigheid weigerde, als Heer van *Breda*, op het Request van de Magistraat, waarbij gemelde vrijheid verzocht werd, zijne toestemming te geeven. Echter deed die Vorst 'er in zijne tegenwoordigheid, den 5den September, den *Religions Vrede* afkondigen, welke niettemin in het volgende jaar, na het verlies van den

den veldslag bij *Oosterweel*, weder vernietigd werd, en tot in den jaare 1577, toen 'er de Hervormde Godsdienst ingevoerd werd, vernietigd bleef.

ORANJE, in 1567, naar *Duitschland* geweeken zijnde, werd *Breda*, door den Heer VAN SCHOUWENBURG, in naame des Konings van *Spanje*, in bezit genomen; 't volgende jaar verscheen 'er, op bevel des Konings, PIETER VAN QUADREBBE, Heer van *Berchem*, als Stadvoogd. Weinge dagen daarna werden 'er twee benden *Italiaansche* Ruiters in bezetting gelegd; zo als dezen binnen waren, vorderde men van de Stad eene aanzienlijke brandschatting. Staande die invordering verscheen 'er, op den 6den Julij, de Hertog VAN ALBA, dien men, willens of onwillens, een goed gelaat moest toonen. Hij deed 'er, na zijn vertrek, brieven van kwijtschelding afkondigen; dan dezen waren, even als zijn algemeen pardon, zo bedriegelijk ingericht, dat niemant, dan ten koste van zijnen hals, 'er gebruik van kon maaken.

Gemelde Stadvoogd, in 't jaar 1570, bij het overgaan van *Dordrecht*, door 's Prinsen volk gevangen zijnde, zond ALBA 'er in deszelfs plaats ADRIAAN D'ESTOURNEL, Heer van *St. Remij*.

De vredehandeling, tusschen den Koning van *Spanje* en de Algemeene Staaten, maakte *Breda*, in 1575, vermaard; dan daar die handel van geen gevolg geweest is, gaan wij het verhandelde stilzwijgende voorbij. De gemelde Heer VAN ST. REMIJ, in 1577 overleeden zijnde, werd als Stadvoogd gevolgd door F. VERDUGO. In 't laatstgemelde jaar moesten de bewooners dezer Stad grooten moedwil ondergaan, door de knechten van FRONSBERG, die 'er in bezetting lagen. Staande dien overlast, begon de Graaf VAN HOHENLOO de Stad aan alle zijden intesluiten; hebbende de wegen naar dezelve doen opgraaven. Schoon zijne magt van buiten niet sterker was dan die van binnen, hield hij, echter, aan met des nachts zo veel gedruis te maaken, als of hij ongelijk veel sterker ware.

De Stad dus ingesloten zijnde, waren de Burgers genoodzaakt, vermits de Bezetting niet deed dan soldij vorderen, hun zilver in de munt te brengen, waarvan de Magistraat tusschen de vijf en zes duizend guldens aan vierkante Noodmunten deed slaan, ter waarde van twee guldens ieder; bovendien werden

'er nog bij de vijf duizend guldens aan tinnen penningen geslagen, die op de waarde van drie en vier stuivers gesteld werden. De eerstgemelde hadden in 't midden *het Stads Wapenschild*, en daaronder een ander, dat van ORANJE; ten teken dat door 's Prinsen last de inwisseling en vergoeding geschied was. Het omschrift was, IN DER NOOD, BREDA 1577. De andere stukjes, ter waarde van drie en vier stuivers, hadden om hoog *een Lelij*; in den rechterhoek *het Wapenschild van Oranje*, en in den slinker dat van *Breda*, welke naam ook in 't midden, en binnen het omschrift NECESSITATIS ERGO 1577, dat is, *noodshalve*, stond; van onder een Z, ter aantooninge van de waarde. De derde of kleinste stukjes, die van lood waren, hadden in 't midden *het Stads Wapen*; ter slinker zijde dat van ORANJE, en ter rechter een *Burgje*, van binnen het opschrift, even als de voorigen. De vierde, van zilver en voor één gulden gangbaar, blijkende zulks uit de talletteren XX, hadden dezelfde figuur en omschrift als de tweede. De vijfde was mede van lood, hebbende een ronde gedaante; in 't midden den naam der Stad en 't wapenschildje van *Oranje*, met het omschrift van de tweede soort.

De Soldaaten, die de Bezetting uitmaakten, hielden hunnen Overste FRONSBERG, geduurende het beleg, op het Stadhuis gevangen. Daarna hem, benevens den Heer VAN KINSINCK, een geheelen nacht aan den Bornput op de Markt met ketenen vastgemaakt hebbende, begeerden zij recht over dezelve gedaan te hebben, onder voorgeeven van trouwloos door hen behandeld te zijn. De Magistraat, schroomende op het Stadhuis te verschijnen, hield haare raadsvergaderingen ten huize van den Drossaart.

Een zeldzaame daad bedreef omtrent dien tijd een Fransch Soldaat. Zijn bloote lichaam zwart gemaakt hebbende, kwam hij, bij nacht, van buiten door de vesten, en na den wal beklommen te hebben, nam hij vandaar het Vaandel weg. De Schildwacht dacht dat hij de Duivel was. De gewaande Duivel dan bragt het vaandel bij HOHENLOO, en werd, na de overgaave der Stad, door de Magistraat daar voor beschonken met eene gouden Noodmunt, ter waarde van negen guldens. Door middel van misleidinge of briefveranderinge werd eindelijk de Graaf van HOHENLOO, op den

7den

7den October 1577, meester van de Stad, en de Heer CORNEN met zijne benden aldaar in bezetting gelegd.

ORANJE, na zijne terugkomst uit *Duitschland*, werd aldaar, den 24sten Januarij 1580, met den Aartshertog MATTHIAS op eene plegtige wijze ingehaald. De Inwooners genooten eene tamelijke rust, van dien tijd af tot op den 28sten Junij van het volgende jaar 1581, op welken dag het Kasteel, bij verrasfing, door de *Spaanschen*, werd ingenomen. In dien nacht lagen op het zelve in bezettinge vijf-en-dertig Soldaaten, onder bevel van Kapitein BARVOETS; twee van deze Soldaaten, de eene BALEFRE genaamd, zijnde een *Luiksche* overlooper, en de andere een Zoetelaar, hielden gemeenschap met den vijand. De eerste was dagelijks in de keuken met de bedienden van den gevangenen Heer FRESNIN, en werd, om alle vermoeden te beneemen, door denzelven gedurig gescholden voor dief en struikroover. In dezen nacht stond hij drie uuren achter één op schildwacht. Als 'er een ander kwam om hem af te losfen, wist hij dien, terwijl de vijand reeds werkelijk bezig was met de muuren te beklimmen, van de hand te wijzen, met te zeggen: *Ik wil nog wel wat schilderen.* Door deze verraderij kwam de vijand, zonder veel geruchts te maaken, binnen, en vond het grootste gedeelte der Bezettinge, welke door FRESNIN met een ton bier beschonken was, buiten staat om wederstand te bieden; zij, die nog eenigen tegenweer boden, werden gedood. De Kasteleinesse werd geplonderd, en de Stad ging, na een allermanlijkste verdediging, die niet minder dan tien uuren duurde, in de handen der *Spaanschen* over. De woede en moord, door hen aldaar bedreeven, gaan alle verbeelding te boven. HAUTEPENNE, die dezelve vermeesterd had, werd Stadvoogd, en deed de Burgers, geduurende de jaaren 1582, 1583, 1584 en 1585, vier-en vijftig duizend en negen guldens opbrengen; welke afpersing tot in het jaar 1590 duurde, wanneer het Kasteel, en daarna de Stad, op den 4den Maart, op een zeer zonderlinge wijze, door ADRIAAN VAN BERGEN, Turfschipper, met zijn schip ingenomen werd. Dit geval verdiende, om voor altoos der vergetelheid onttrokken te blijven, eene omstandige beschrijving. Dan, in overweeging neemende, dat de beste Historieschrijvers zulks reeds uitvoerig en verscheidenemaale vóór ons ge-

gedaan hebben, wijzen wij den Leezer, onder andere, naar VAN MEETEREN, BOR, HOOFT, WAGENAAR, *De Batavische Romijn* (*) en veele anderen. Het volgende, echter, als iets aanmerkenswaardigs, zullen wij hier bijvoegen.

Het gerucht had zig zo spoedig niet in de Stad doen hooren, dat het Kasteel, door 't volk, dat ADRIAAN VAN BERGEN in zijn schip verborgen gehad had, bemagtigd was, of de Bezetting der Stad, naamlijk de bende Ruiters van den Markgraaf DEL GUASTO, en vijf vaandels *Italiaansche* voetknechten, onder de Kapiteinen FRANÇISCO VINTIMIGLIA, CAESAR GEURRA, DOMINICO RAPPETTI, JERONIMO GRATIANO en JACOMO FILIASSO, werd zodanig met schrik bevangen, dat zij met geweld de Poort openbrak, en op de schandelijkste wijze de vlucht nam naar *Antwerpen*, laatende de Stad in handen der overwinnaaren van het Kasteel. Wel is waar dat de Burgers, bij deze verandering, van plondering verschoond bleeven; doch het beloop van de twee maanden soldij, die zij aan de Soldaaten, tot deze onderneeming gebruikt, moesten betaalen, werd, daar het getal dier Soldaaten van dag tot dag vermeerderde, zo hoog, dat de schade, bedraagende meer dan 37504 guldens, weinig minder beliep, dan de plondering zou gedaan hebben. Hoe drukkende dit ook voor de Burgers ware, veroorzaakte de overwinning, echter, groote vreugde in de *Nederlanden*, welke vreugde alom openbaar betoond werd. Men sloeg, ter gedachtenis daarvan, penningen, waardoor zo wel de daad als de naam van ADRIAAN VAN BERGEN, en van KAREL HERAUGIER, die, om dit Heldenstuk, tot Stadvoogd aangesteld werd, vereeuwigd zijn geworden. Meer dan eens hebben de Spanjaarden poogingen gedaan om wederom meester van *Breda* te worden, bijzonderlijk in het jaar 1599; doch alle deze aanslagen zijn hen mislukt.

Dus hadden de Ingezetenen hoop, van alle de geledene onheilen zig een weinig te zullen herstellen; die hoop hield stand tot in het jaar 1603, toen, op den 26sten Junij, een onverwachte

(*) *Onlangs herdrukt, en bij mij te bekomen.*

te en felle brand, waardoor drie-en-vijftig wooningen in de asſche gelegd werden, hen op nieuw in druk dompelde.

Prins MAURITS deed, op den 30ſten Mei 1620, te *Breda* eene luisterrijke intrede; beloofde den Ingezetenen zijne beſcherming: en dezen gaven hem verzekering van hunne trouw, die zij ook, zo veel in hun was, toonden, geduurende de belegering, op den 20ſten Augustus 1624 aangevangen, door AMBROSIUS SPINOLA. Deze belegering werd met alle hevigheid voortgezet tot in het volgende jaar. Bij den aanvang van dezelve werden 'er wederom zesderlei verſchillende Noodmunten geſlagen; doch vermits alles, wat 'er verricht werd, vruchtloos was, moest de Stad, op den 2den Mei 1625, zig aan de Spanjaarden overgeeven. Dit beleg en de onmogelijkheid van ontzet, wil men, dat, menschlijker wijze geſproken, veel toegebragt heeft tot den dood van Prins MAURITS, die op den 23ſten April overleden was. Met deze overgaave werd den Hervormden Godsdienst en deszelfs belijderen aldaar het verblijf ontzegd, waardoor de Stad tevens van haare voornaamſte Inwooneren beroofd werd.

FREDRIK HENDRIK ondernam, in het jaar 1637, zig wederom van *Breda* meeſter te maaken; dat hem, na eene belegering van den 20ſten Julij tot den 10den October, eindelijk ook gelukte. De vreugdeblijken, bij deze overwinning, waren niet minder dan de voorgaande, en boven dien veel gelukkiger en min kostbaar voor de Burgers, die, geduurende dit beleg, alle de rampen des oorlogs hadden moeten doorſtaan. Op éénen der Gedenkpenningen, bij gelegenheid van deze roemwaardige overwinninge geſlagen, leest men, ter eere van *Breda*, deze volgende regelen;

Aan den zeer goeden en grooten God toegewijd.
De gewapende rechterhand van
Zijne Hoogheid FREDRIK HENDRIK, *Prins van*
Oranje,
Te bovengaande alle trappen van oorlogen,
Heeft onder het gezag der
Hoog Mogende, Vaderen van 't eendrachtige
Nederlandt.
Eindelijk de Stadt Breda,

Eerst

Eerst vermaart door het verbondt der
Nederlanderen, tegens den
Wreeden Koning,
Daarna vermaarder door de welgeluckte
List van MAURITS *Turffchip,*
En vervolgens allervermaardst
Door het uithongerend beleg van den
Markgraaf Spinola,
Eindelijk door openbaar krijgsgewelt
Aan het Vereenigd Vaderland
En zijn eigen geslacht,
Den 10 *van Wijnmaandt des Jaars* 1637
Hersteld.

De overwinnaar verschoonde, zo veel mogelijk, de Ingezetenen, niet alleenlijk van schattingen, maar trachtte zelfs hun met alle voordeelen te begunstigen; het eerste blijk daarvan zag men in de oprichtinge van het Illustre School.

Weinig stoffe verschaft ons het tot hier toe rustloos *Breda*, van dezen tijd tot het jaar 1650, wanneer, bij de inkomst van Prins WILLEM DEN TWEEDEN, als Heer van *Breda*, alle voorige smerten scheenen vergeeten te zijn. Geduurende het jaar 1660 hield Koning KAREL DE TWEEDE aldaar, eenigen tijd, zijn verblijf, waaruit de Stad groote voordeelen trok. Geen minder luister en voordeel voor de Ingezetenen viel haar te beurt, toen, in 't jaar 1667, op den 3den Julij, binnen haare muuren, de vrede tusschen *Engeland* en de *Algemeene Staaten* gesloten werd. In het volgende jaar ontving *Breda* haaren nieuwen Baron, Prins WILLEM DEN DERDEN; zij vertoonde zig als een Stad, wier welvaart van dag tot dag toenam. Ook bleef zij, in de jaaren 1672 en 1673, van den last des oorlogs verschoond, niettegenstaande het *Land van Breda*, door de *Fransche* troupen, veel nadeels leed. Van den Brand, in 1694, hebben wij reeds melding gemaakt; deze brand ontstond door het onweder, en trof meest den Kerktoren.

Bij geene gebeurtenis had *Breda* zig luisterrijker vertoond, dan in 't jaar 1737, den 11den September, bij de huldiging van den Prin-

Prinse VAN ORANJE, en zijne Koninglijke Gemalinne ANNA, zo met het schieten naar den vogel, met het afsteeken van vuurwerken, het doen van illuminatiën, als andere vreugdebedrijven.

Met den aanvang van het jaar 1747 was wel de weg tot vrede geopend, en ten dien einde binnen deze Stad een Congres belegd; doch het werd zo traag voortgezet, dat men 'er weinig goeds van hoopen kon: en die hoop verdween geheel en al, toen de Onderhandelingen aldaar, op den 20sten Mei, geheel gestaakt werden: naardien de Ministers terug trokken, en *Breda* de eer niet genoot, van den vrede andermaal binnen haare muuren bevestigd te zien: want zulks gelukte eerst in het volgende jaar te *Aaken.* Die eer, echter, genoot de Stad, dat wijlen Zijne Doorl. Hoogheid, binnen haare muuren, de tijding ontving, dat de tekening der Preliminairen ter gemelde plaatse geschied was. In het zelfde jaar (1748) werd aldaar, onder protectie van gemelden Prinse, en onder directie van den Heere CHARDON, een Militair Kweekschool opgericht, waarvan men zig veel goeds beloofde.

Een persoon, zig uitgeevende voor een' man van geboorte, en onder den naam van den Ridder DE VIAL, schoon slechts een Messemaakers zoon in *Frankrijk*, had, geduurende den laatsten oorlog, zijnen gewaanden rang zo wel weeten staande te houden, dat hij zig tot Bevelhebber van een Vrij-Kompagnie in dienst van den Staat bevorderd zag. Doch zig in dien post aan verscheidene misdaaden, zo in de krijgstucht als het burgerlijke, schuldig gemaakt hebbende, was hij aangeklaagd en gevangen genomen. Na eene hegtenis van vijf en een half jaar, werd hij, in het jaar 1752, door den Hoogen Krijgsraad gevonnisd, om met de koorde gestraft te worden, als mede dat zijn lijk, tot een voorbeeld voor anderen, ten toon zou hangen. Dit vonnis aan wijlen Mevrouwe de Gouvernante ter goedkeuringe gezonden zijnde, veranderde zij het, uit aanmerkinge van eenige gedaane diensten in zijne voorgemelde hoedanigheid: zo dat hij onthoofd, en zijn lijk begraven zou worden. Ingevolge van hetzelve werd DE VIAL, tusschen den 16 en 17den Julij 1753, van de Gevangenpoort in *'s Gravenhage* naar *Breda* gebragt, ten einde aldaar, waar hij de meeste feitelijkheden gepleegd had, zijne straffe te ontvangen. De uitvoering geschiedde den 21sten van de laatstgemelde maand.

't Eenig-

't Eenigfte dat ons nog van deze Stad te melden ftaat, is, dat dezelve, in de maand Mei van het jaar 1757, gedurende eenige dagen, vereërd werd met de tegenwoordigheid van wijlen de Vrouwe Gouvernante, van den tegenwoordigen Erfftadhouder, en de Prinfesfe CAROLINA; welke hooge perfonaadjen, door den Prins van HESSEN PHILIPSTAL, als Gouverneur van *Breda*, plechtig ontvangen werden. Zij vertoefden 'er zes dagen, gedurende welken tijd men 'er alle mogelijke blijken van vreugde gaf.

Men heeft een kort Kronijkje van deze Stad, uitgegeeven door JAN VAN VLIET, door ons genoemd onder de vermaarde mannen, in deze Stad voortgebragt. Hij was eerst Schepen, en naderhand, in 't jaar 1653, Griffier. Dit Cronijkje, waarvoor een Almanach geplaatst is, en 't welk in het geheel 28 bladzijden in 4to beflaat, werd door hem uitgegeeven in het jaar 1665. In 't volgende jaar verfcheen van hem in druk, *'t Recht van fuccesfie, volgens de Coftume der Stad en Lande van Breda*; en, in de Latijnfche taale, in 1647, *Quinquatrum Bredanarum Defcriptio, five in Inaugurationem Athenæi Aurafiaci Bredæ folemniter inftaurati Poëma*.

De beste en uitvoerigfte befchrijving dezer Stad is vervaardigd door den reedsgenoemden Heer THOMAS ERNST VAN GOOR, Schepen der Stad *Breda*, in folio, met fraaije kunstplaaten, in het jaar 1744; van wiens aantekeningen, met die van anderen, wij ons tot dit Art. bediend hebben.

BREDA, (*Gerardus de*) van de Orde der Karthuizers, in het Convent van *O. L. V. Kapelle*, bij *Enghien* in *Henegouwen*, heeft zig, door zijne groote geleerdheid en kennis in de Heilige bladen, beroemd gemaakt; 'er word van hem getuigd, dat hij een man was, zo godvruchtig als geleerd en welfprekende. Behalven een menigte van gefchreevene boeken, van hem nagebleven, zijn 'er nog verfcheidene gedrukte werken van hem bekend, beftaande allen in Godgeleerde Verhandelingen, in de Latijnfche taale. De tijd, waarin hij geleefd heeft, wordt niet aangeweezen.

BREDA, (*Pieter van*) in het jaar 1630 te *Antwerpen* geboren, werd

werd door HOUBRAKEN gesteld onder de beste Schilders van zijnen tijd; hij versierde zijne landschappen met gebouwen, naar den smaak der Romeinen.

Zie *Schouwburg*, II. Deel.

BREDE, kortheidshalven *Bree* genaamd, is een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, ten zuiden van *Warfum*, behoorende aan den Heere Baron VAN ALBERDA VAN MENKEMA. In deszelfs nabijheid liggen de adelijke huizen *Bredeborg* en *Sickengenborg*.

Zie BACHIENE B, bl. 199.

BREDENBACH, (*Tieleman*) geboren te *Emmerik*, alwaar zijn vader Schoolvoogd was, was Doctor in de Godgeleerdheid, en heeft te *Emmerik* en elders veele boeken, zo van hem zelven als van zijnen vader, in 't licht gebragt.

Zie VAL. ANDREAS.

BREDERODE. Op dit Artikel zullen wij eerst afdoen, al 't geen te zeggen is van het Baljuwschap van dien naam; voorts spreeken van het *Huis van Brederode*; van het *Slot van Brederode* in '*s Gravenhage*; van het vermaard geslacht, en dan laaten volgen de kenschets der Doorluchtige Mannen, uit hetzelve voortgesprooten.

Het Baljuwschap van *Brederode* heeft een uitgestrekt rechtsgebied, waarvan de hooge Heerlijkheid weleer door de Heeren VAN BREDERODE, in het aanstellen van den Baljuw, geoefend werd: doch dit recht is, bij afsterven van het laatste mans ooir, aan de Graaflijkheids Domeinen of Staaten van *Holland* en *Westfriesland* vervallen. De tegenwoordige Baljuw en Stadhouder van de Leenen, volgens de laatste aanstelling, geschied op den 28sten Maart 1782, is de Heer en Mr. CORNELIS ASCANIUS VAN SIJPESTEIN, Heer van *Moermonde* en *Renesse*.

De gelegenheid van dit Baljuwschap is bezwaarlijk in een netten omtrek te bepaalen. De meeste Ambachten, die onder deszelfs rechtsgebied behooren, liggen ten noorden aan de Rechtsbanne van 't Baljuwschap *Blois*; die meer zuidwaards liggen, hebben ten oosten het *Wijker Meer*, het *Y* en eenige landen on-

der het Baljuwschap van *Kennemerland.* Ten zuiden word dit rechtsgebied bepaald door dat van de *Vogelenzang*, aan het Baljuwschap van *Rhijnland*, of, om bepaalder te spreeken, aan *Noordwijkerhout* en *Hillegom*, als *Rhijnlands* gevolg. Ten westen heeft het de *Noordzee*, zo wel ten aanzien der bovengemelde landen, als ten aanzien der Ambachten van *Schoorl* en *Kamp*, die, zeer verre afgescheiden van alle andere districten, gelegen zijn in 't noordelijkste gedeelte van *Kennemerland.*

De oorsprong van dit Baljuwschap is zonder twijfel af te leiden uit de groote en heerlijke voorrechten, welke de Heeren VAN BREDERODE, van zeer oude tijden af, bezeten, en die, volgens het algemeene gevoelen, hunnen aanvang genomen hebben in het jaar 980, met de bedeelinge, die men wil door Graaf ARNOUD aan zijnen zoon SICO, SIVAART of SIEGFRIED, welke voor den eersten Heer VAN BREDERODE gehouden wordt, gedaan te zijn; of, gelijk anderen willen, door DIRK DEN DERDEN, zoon van ARNOUT, aan den broeder van SIVAART. Het zou, echter, niet onmogelijk zijn, dat ARNOUT wel eenige beschikkingen gemaakt had, die eerst na zijn overlijden, door zijnen zoon en opvolger, ter uitvoer gebragt werden. Het is bekend dat de goederen dezer Heerlijkheid, ten deele in *Kennemerland*, ten deele in het eigenlijke *Zuidholland*, dat is, tusschen de *Merwe* en de *Lek*, gelegen waren, doch dat alleen die, welke in *Kennemerland* gelegen zijn, den naam daarvan behouden hebben, zo al niet de naam aldaar zijnen oorsprong genomen hebbe, hoewel in *Zuidholland* meerder goederen lagen. Men kan ook niet verwerpen de gedachte van hun, die willen dat de naam van *Brederode*, of *Breederoede*, volgens de oude benaaming, afgeleid moet worden van het oefenen van 't hoogste rechtsgebied, waardoor men een Landrechter verstaan moet. Met het overlijden van WOLPHERT VAN BREDERODE, den 19den Julij 1619, dien men hield den laatsten wetlijken mansooir te zijn, verviel deze Heerlijkheid, gelijk wij boven reeds gezegd hebben, aan de Graaflijkheids Domeinen; zijnde, reeds in het jaar 1599, het oude rechte stervelijke leen tot een stervelijk Mansleen gemaakt. Naderhand zijn 'er verscheidene vruchtlooze pogingen gedaan, om deze Heerlijkheid voor een onverstervelijk Erfleen verklaard te krijgen; doch dit

kan

kan alleenlijk betrekking gehad hebben op die goederen, welke in *Kennemerland* gelegen waren: zijnde die in *Zuidholland*, of door de Heeren VAN BREDERODE zelve verkocht, of als onversterfelijke Erfleenen in de vrouwlijke linie overgegaan.

De hooge Vierschaar van dit Baljuwschap wordt gespannen door den Baljuw en zeven Leenmannen, welken één Secretaris toegevoegd is. Deze Baljuw werd (gelijk gezegd is) oudtijds door den Heer VAN BREDERODE aangesteld; thans geschied zulks door de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. De Leenmannen bedienen hunnen post twee jaaren, waarvan jaarlijks eenigen afgaan, voor welken andere, uit eene Nominatie, door Baljuw en Leenmannen gemaakt, door de Staaten worden gekoozen en aangesteld.

Voorheen was de Baljuw en Stadhouder van de Leenen, boven gemeld, ook Houtvester van de Wildernissen; doch sedert de maand Julij 1749 is in die beide ampten eene verdeeling gemaakt; zijnde de tegenwoordige Houtvester WILLEM ANNE LESTEVENON, Vrijheer van *Hazartswoude*, Drossaard van de Baronnie van *Breda*, Raad in de Vroedschap en Schepen der Stad *Haarlem*; welke Heer, volgens Resolutie van het jaar 1716, met vijf Meesterknaapen, het jagtgericht van *Brederode* uitmaakt; tot welke Meesterknaapen beurtlings drie uit *Haarlem* en twee uit *Amsteldam* en twee uit *Haarlem* gekoozen worden. Zij hebben hunnen Secretaris en Advocaat, en houden hunne vergadering op het Stadhuis of Prinsenhof te *Haarlem*.

De Ambachten, hieronder behoorende, zijn *Zantvoort*, *Teirode*, *Albrechtsberg* en *Vogelenzang*, *Haarremer-liede*, *Noord-Schalkwijk*, *Schooten*, *Zuid-* en *Noord-Akendam*, *Hof-Ambacht*, *Velzen*, *Schoorl* en *Kamp*; wordende de twee laatstgemelden, volgens de Handvesten van *Kennemerland*, onder *Kennemer-gevolg* gerekend, als zijnde zulke plaatsen, die ook *Kennemer rechten* gekreegen hebben. Alle de overige plaatsen, onder het Baljuwschap van *Brederode* behoorende, worden aldaar noch tot het eigenlijke *Kennemerland*, noch tot *Kennemer-gevolg* betrokken.

Ten aanzien van het Kerklijke, behooren *Velzen*, *Albrechtsberg* en *Zandvoort* onder de Klassis van *Haarlem*; *Schoorl*, onder

der die van *Alkmaar*, zijnde *Kamp* eene Kombinatie met *Groet.* Alle deze Ambagten zullen onder bijzondere Artikelen breedvoerig vermeld worden.

BREDERODE, (*Huis van*) oudtijds een Kasteel, niet verre van *Haarlem*, en de gewoone verblijfplaats der Heeren van dien naam, niet om dat zij (gelijk sommigen zeggen) den naam daarnaar draagen, of om dat dit hunne eerste Heerlijkheid was; maar om dat hetzelve door mannen, tot dit geslacht behoorende, gebouwd is, vermoedelijk om nabij het Hof te zijn; welk Hof, toen de Graaven van *Oud-Holland* aangenomen waren tot Graaven van *Holland*, te *Albrechtsberg* gehouden werd, vanwaar het verplaatst is naar '*s Gravenhaage*, alwaar deze Heeren toen ook hun Hof bouwden. De eerste uitgifte van deze vrije Heerlijkheid of Baanderij van *Brederode*, is tusschen de *Lek* en de *Merwe*, nu de *Alblasserwaard*; doch sedert dat de Heeren VAN BREDERODE, omtrent het jaar 1418, de Heerlijkheid van *Vianen* behuwlijkten, onthielden zij zig op het Slot *Batestein*; welke verandering van woonplaats oorzaak geweest is, dat het Slot *Brederode*, door de inlandsche oorlogen reeds zeer verwoest, verder vervallen en niet weder opgebouwd is. Omtrent het jaar 1620 zag men nog eenige stukken muurs en andere overblijfzelen van dit Slot; hoe dezelven zig toen vertoonden, kan men zien in VAN ROOIJENS' *Nederlandsche Oudheden*; verder bij SMIT in zijn *Schatkamer*, bij RADEMAKER in zijn *Kabinet*, enz. Het eerste afbranden van dit aanzienlijk Slot is geschied in het jaar 1202, door Graaf LODEWIJK VAN LOON, en den toenmaaligen Bisschop van *Utrecht.* In het jaar 1426 werd het, door de *Haarlemmers* en de *Kabbeljaauwsche Factie*, mede vernield; vindende hetzelve geene verschooning, schoon het, met dat van *Egmond*, het oudste en adelijkste Slot ware. Daar zijn 'er, die meenen dat het Huis *Gijzenburg*, bij of omtrent *Dordrecht*, in de *Alblasserwaard*, oudtijds den naam van *Brederode* zou gedraagen hebben; anderen houden dit voor eene dwaaling, schoon zij toestemmen, dat *Gijzenburg* een gedeelte van de oude Heerlijkheid en Baanderij van *Brederode* geweest is. VORT en OUDENHOVEN zijn zelfs van gedachten, dat het Slot, waarvan wij hier spreeken, geen Stamhuis,

huis, maar alleenlijk een woning en Lusthuis der Heeren VAN BREDERODE geweest is. Wij willen ons hierover in geen geschil begeeven; het zij ons genoeg te weeten, dat dit huis één der oudste en aanzienlijkste in dien oord was. Laat ons zien, hoe de gemelde SMIT het in den jaare 1705 gevonden heeft. Bladz. 42 zegt hij: *Ik merkte dan aan, een hoogte met een graft omringd. Hier op eerst een poortje, staande naast een boerewoning, op het zelfde plein, en daarna kwam ons het grootste lichaam te vooren, waar achter een kleinder gevaarte volgde; aan de slinker zijde, naar den rijweg van* Haarlem, *waren voor en achter de kelders, boven hedekt met het overschot, naar het geleek, van twee ronde torens.* Verder meent SMIT dat dit gebouw een Tolhuis der Heeren VAN BREDERODE geweest is.

BREDERODE. (*Hof van*) BOXHORN, GOUDHOEVEN en meer anderen zijn van gedachten, dat het tegenwoordige Stadhuis van *'s Gravenhaage* door de Heeren VAN BREDERODE zou gebouwd zijn. Doch BOR, die naauwkeuriger is, zegt, dat het Raadhuis, staande benevens de Kerk ten oosten, is getimmerd ter plaatse, alwaar van ouds het Hof van *Brederode* plagt te staan. Dan niets met zekerheid van dit oude Hof vindende, is 't best 'er van te zwijgen. Het oudste huis in *'s Gravenhaage*, waarvan nog eenige bewijzen voorhanden zijn, heeft gestaan bij de *Boschpoort*, op den oosthoek van de *Houtstraat*; dit droeg ook, in laater tijd, den naam van 't Hof van *Brederode*, schoon het in de Kaart van 1570 bekend staat met den naam van 't *Huis van den Heer van Ketel.* Het was in dien tijd een der aanzienlijkste en prachtigste gebouwen, toen in den *Haag* bekend, liggende in zijne grachten, singels en slooten. *Zo* dat het al mede onzeker is, of dit het eigenlijke Hof van *Brederode* al of niet geweest zii. Nog zag men in *'s Haage* het huis van de Heer REINOUT VAN BREDERODE, staande aan de noordzijde van de *Spuistraat*, welk naderhand bezeten is door FRANK VAN BORSSELEN, en toen den naam kreeg van *het Huis van de Graaven van Oostervant.* In 1479 werd het door REIJER VAN BROEKHUIZEN ingenomen. Naderhand is het bekend geworden bij den naam van *'t Huis van Mathenesse.* Veelen van de nog leevende gelooven, echter, dat

 het

het Stadhuis, hier voren gemeld, het *Hof van Brederode* geweest is.

BREDERODE, (*Het Geslacht van*) is optemaaken uit de bijgevoegde Tafels. Dan hier dient te worden bijgevoegd, dat dit Geslacht, zo als uit dezelve blijkt en kenbaar is, gesteld wordt onder de adelijkste en oudste geslachten van *Holland*; waarom men voor een spreekwoord plagt te houden: *die van* BREDERODE *de Edelste; van* EGMOND *de Rijkste; van* WASSENAAR *de Oudste; van* ARKEL *de Stoutste*. Hoe veel twist 'er ook over hunnen oorsprong zij, stemmen, echter, de meesten daarin overeen, dat de BREDERODE's afkomstig zijn van ARNULPH, ARNOLD of ARNOUD DEN EERSTEN van dien naam onder de *Hollandsche* Graaven, zoon van Graaf DIRK DEN TWEEDEN, en dat SIEFRIED, SIVAARD of SICCO, gelijk hem de *Friezen* noemen, de eerste Heer VAN BREDERODE was. Van dezen wordt verhaald, dat hij in den haat zijns vaders vervallen, doch naderhand in deszelfs gunst hersteld zijnde, van hem ontving groote en breede erfgronden, gemeeten met een Maat, die op ieder Roede tien voeten meer had, dan de toen gewoone *Hollandsche* Maat of het meetrecht; en dat daarvan de naam van *Breede-roede*, of, zo als men naderhand zeide, *Brederode*, gesprooten zou zijn. Wij hebben reeds gezegd, dat anderen het daarvoor houden, dat deze gifte eerst na den dood van ARNOUD, door zijnen oudsten zoon, zou geschied zijn; 't welk zij meenen best met de tijdrekeninge overeen te komen. Ook zijn 'er, die meenen dat de Heeren VAN BREDERODE zouden gesprooten zijn uit eenen bastaard van WILLEM DEN EERSTEN, Graave van *Holland*, die geregeerd heeft van 1204 tot 1223. Doch zo dwaas als het is, met JOH. VAN LEIDEN, het geslachte van *Brederode* van ADAM af te leiden, zo dwaas is het ook, het eerst van dien tijd eenen aanvang te doen neemen. Tegen dit gevoelen zullen wij alleenlijk de woorden van VELDENAAR (wiens Kronijk 1480 te *Utrecht* gedrukt is) bijbrengen, daar hij zegt: *Hier voormaels heb ick tot somtijden den sommigen heeren spreecken ut haet ende nijt ende ut parthijen opten heer van brederode, als dat hij gewonnen soude wesen ut bastardijen van Hollant, van den eersten greef Willem, dat alte qualijck gesproken is wantet verfierde logentael*

tael is, als men met waerhijt vijnden sel, want ic dat ondersocht hebbe met gantscher herten, so vijnde ik in oude schriften en in veele oude bezegelde brieuen die ou der syn veele jaren dan greef Willem, die ic selue gelesen gesien en in mijn haant gehad hebben, die die heren van Brederoden van outs bezegelt hebben met groten uthangenden zeghelen van witten was, sittende te peerde gelijk der princen segel van Hollant, ende hadden die wapen van Hollant en den feghel mit die barensteel gebroken, ende dier brieven syn nog veel in Hollant." MELIS STOKE berigt als zeker, dat de vrouw van ARNOUD, en dus de moeder van SIFRIED of SICCO, LUTGAART genaamd, een moei van Keizer OTTO DEN DERDEN was; dat ARNOUD bij haar verwekte twee zoonen, DIRK en SIFRIED, zonder van den derden, die SIMON genaamd was, en voor den eersten Heer van *Teilingen* gehouden wordt, melding te maaken; zonder van het verhaal van den doodslag van eenen Edelman, van zijne vlucht naar *Friesland*, of van zijn huwelijk aldaar met de dochter van den Proteståat GOSSO LUDIGMAN, TETBERGE genaamd, in het minst te gewaagen; redenen, die anderen voor den haat van den vader tegen den zoon bijbrengen. Volgens zijne gewoone eenvoudigheid zegt hij, vers 883 tot 888, *dat die* Sivaard *te Castricum eene vrouw nam, die hem door haare schoonheid als betoverd had; dat van hem een groot geslacht voortkwam; doch niet zo magtig, dat zij aan het Graaffchap van Holland kwamen.*

Zie daar, met weinige woorden, den oorsprong van het geslacht der Heeren VAN BREDERODE. Dat de vrouw van SIFRIED van geringere afkomste moet geweest zijn dan SIFRIED zelf, blijkt, volgens mijne gedachten, ten klaarsten uit de woorden van MELIS, daar hij zegt dat *dat wijf hem door haare schoonheid betoverd had.* Dat voorts een huwelijk, beneden den rang, een haat tusschen vader en zoon kan verwekken, verdient geen bewijs, daar men hetzelve ook in onze dagen dikwijls ziet gebeuren; te meer, daar, volgens den zelfden Dichter, SIFRIED zijn huwelijk zeer jong en onbedacht moet aangegaan hebben. Want vers 913 en 914 zegt hij, dat DIRK en SIFRIED *onbejaard waren;* en vers 915, dat DIRK, als de oudste, naauwlijks twaalf jaaren was: waarom het ongeloovelijk voorkomt, dat SIFRIED gemelde huwelijk

vóór zijn elfde jaar aangegaan zou hebben. Ten minsten volgt 'er, mijns bedunkens, uit, dat de gift van die landen in *Zuidholland*, gemeeten met een *Breede-roede*, door Graaf DIRK DEN DERDEN, die als de oudste zoon zijnen vader opvolgde, moet gedaan zijn; welke gift gesteld wordt geschied te zijn omtrent het jaar 1000, en dus bijna zeven jaaren na den dood van ARNOUT, door ons bepaald (zie 't IV. Deel,) op het jaar 993, hoewel anderen dien verschuiven tot 1003. Aldaar gelieve men het gezegde van ADELBOLD, *dat die hem als Slotvoogd van Gent opgevolgd zou zijn*, voor niet geschreeven te houden; welke misstelling hiermede voor verbeterd geacht wordt: schoon het zo zeker nog niet is, of SIMON een zoon van ARNOUD, dan wel een jonger zoon van Heere DIRK VAN BREDERODE, kleinzoon van SIFRIED, geweest zij, waarvoor wij, met anderen, hem liefst houden.

Wij neemen SIFRIED dan voor den eersten der Heeren VAN BREDERODE, en Stamvader van de volgenden. Hij stierf in 1030, na zijnen broeder DIRK DEN DERDEN veele trouwe diensten beweezen te hebben. Hij was een man van moed, en in krijgszaaken wel ervaaren; waarvan hij blijken gaf, in het verschil met die van *Utrecht*, ontstaan in den jaare 1018, waarin hij, door die van *Holland*, tot éénen der Legerhoofden was aangesteld; en met het leger naar *Bodegraave* getrokken zijnde, behaalde hij de overwinning tusschen *Bodegraave* en *Zwammerdam*. Men zegt dat hij den overigen tijd zijns levens in rust heeft doorgebragt, en te *Egmond* begraaven is. Hij werd in zijne Heerlijkheid opgevolgd door zijnen zoon DIRK, zijnde zijn tweede zoon, HENDRIK genaamd, Heer van *Lek*.

DIRK, de tweede Heer van dien naam, had, zegt men, ook het ampt van Stadhouder van *Kennemerland* behouden. Zijne vrouw was ALFERADA, wier voorouderen de Koningen van *Engeland* in den bloede bestonden. Zij was de dochter van BALDUWIJN DEN TWEEDEN, die de zevende Heer van *Heusden* was; haare moeder was de Gravinne VAN GENNIP. DIRK won bij haar WILLEM, den eersten van dien naam, en den derden Heer VAN BREDERODE, die in den jaare 1066 overleed. Van hem bleef na

WIL-

WILLEM, en, zo men meent, SIMON, de eerste Heer VAN TRILINGEN.

WILLEM, die zijnen vader opvolgde, werd, volgens den rang zijner geboorte, ten tijde van Graaf DIRK DEN VIJFDEN, voor den eersten van den *Hollandschen* Adel gehouden, en is, in 1092, als daar toe behoorende, beschreeven. Hij had ten huwelijk ALETTA of ADELHEID, de dochter van den *Duitschen* Graaf VAN SEIN, bij welke hij verwekte DIRK DEN TWEEDEN. De dood van WILLEM wordt gesteld op het jaar 1104, of, gelijk anderen willen, 1103.

DIRK DE TWEEDE, de vierde Heer VAN BREDERODE, volgde zijnen vader, en nam zig ter vrouwe AGNES, dochter van Graaf OTTO VAN SOLMS. Weinig of niets vindt men van hem gemeld. Ook worden 'er van zijne kinderen geene genoemd, dan WILLEM, zijn opvolger. Zijn dood wordt gesteld op 1139.

WILLEM DE TWEEDE, en vijfde Heer VAN BREDERODE, teelde, bij CATHARIJN VAN SOLMS en LOTHARINGEN, éénen zoon, FLORIS genaamd, met wien hij, geduurende de regeering van Graaf DIRK DEN ZESDEN, onder de eerste Edelen van *Holland* in groot aanzien was. Hij stierf 1154.

FLORIS, die hem volgde, als de zesde Heer VAN BREDERODE, had ter vrouwe CHRISTINA, dochter van den Graave VAN GENNEP. Hij leefde tot het jaar 1198, en liet na,

WILLEM DEN DERDEN, en zevenden Heer VAN BREDERODE. Deze werd, in het jaar 1203, onder de Edelen gesteld. Zijne gemalinne was MARGLIET, dochter van den Graave VAN DER LIPPE. Hij overleed in het jaar 1221, en liet na,

DIRK DEN DERDEN, de agtsten Heer VAN BREDERODE. Ook was, omtrent dien tijd, of kort te vooren, vermaard BANJAART VAN BREDERODE, Ridder, die bekend staat als een aanhangeling van Graave WILLEM, tegen Graavinne ADA en haaren man LODEWIJK, Graave *van Loon*; waardoor hij zijnen naam, in de Vaderlandsche

Geschiedenissen van dien tijd, vermaard gemaakt heeft. (Zie VOSSIUS en anderen,) VOET schijnt niet vreemd te zijn van te gelooven, dat deze afkomstig was van de ongenoemde kinderen van Heere DIRK DEN TWEEDEN, en wij, geene bewijzen vóór of tegen die gedachten vindende, laaten de gegrondheid daarvan onbeslist. DIRK staat niet alleenlijk bekend als tot de Edelen behoorende, maar hij word ook Drossaart van *Holland* genoemd. Zijne vrouw was ALEIJT, dochter van WILLEM, ZOON van WILLEM DEN EERSTEN, onder de *Hollandsche* Graaven; haare moeder was eene dochter van den Heere VAN ADINGEN, bij welke hij verwekte ALPHERT, die, benevens zijnen vader, onder de eerste Edelen gesteld was. DIRK overleed 1236.

ALPHERT, die, als de negende Heer VAN BREDERODE, zijnen vader opvolgde, was gehuwd met BEATRIX VAN HOORN; zij baarde hem twee kinderen: WILLEM en CATHARIJNE, die naderhand de vrouw werd van den Kastelein van *Keisersweert*. ALPHERT liet boven dien nog na éénen natuurlijken zoon, DIRK genaamd, die, Ridder zijnde, Ao. 1255, mede onder het getal der Edelen van *Holland* geplaatst is; de vader was, Ao. 1253, reeds overleeden.

De oudste zoon van dezen, WILLEM DE VIERDE, volgde ALPHERT, als de tiende Heer VAN BREDERODE. Hij was in ongemeene achtinge bij Koning WILLEM, Graaf van *Holland*, wiens Oppergeneraal hij was. Ook werd hij gehouden onder de eerste Edelen van zijnen tijd. Hij was één van hun, die het voorrecht, door Koning WILLEM aan die van *Utrecht* verleend, ondertekenden en met hun zegel bekrachtigden. Bij allen, die van hem gewagen, vindt men hem beschreeven als een man van zo grooten moed en ervaarenheid, dat de Graaf gerustlijk het opperbevel des Legers aan hem vertrouwen kon; waarbij kwam dat, om hem te grooter achting te doen bewijzen, de Graaf de namaagschap van hun beiden openlijk kenbaar maakte, in verscheidene brieven, die hij deed uitgaan, waarvan wij 'er slechts éénen hier zullen plaatsen. Dezelve is van den zesden Augustus 1250, en luid als volgt;

Willem, door Gods genade, Roomsch Koning, altijt vermeerderer des Rijx, allen den genen die dit Instrument sullen insien,

fien, genade en alle goet. Wij maecken u allen bekend, dat wij den edelen Man WILLEM VAN BREDERODE, *onsen beminden bloetverwant, gegeven hebben het lant Reesvelt &c. De Brief was geschreeven in het leger bij Bertholderschen*, ten dage en jaare als boven.

In 't zelfde jaar betrouwde Koning WILLEM, in zijnen togt tegen de *Friezen*, hem ook het eene deel des Legers, terwijl hij zelf het andere deel gebood; 't welk van dien uitslag was, dat WILLEM VAN BREDERODE de overwinning op de *Drechtenaars* behaalde, daar Koning WILLEM integendeel, met omtrent vijf honderd Edelen, sneuvelde. Na zijn overlijden moet de Heer VAN BREDERODE in geen mindere gunste gestaan hebben bij Graaf FLORIS DEN VIJFDEN. vermits deze, bij Opene Brieven van den 3den Mei 1283, zijne Heerlijkheden in *Zuidholland*, voor *vrije Heerlijkheden* verklaarde. Zie *Oudh. van Zuidholland*, p. 161. Deze Heer WILLEM had ter vrouwe HILLEGONDA, dochter van Heere HENDRIK VAN VOORN, Burggraaf van *Zeeland;* bij haar verwekte hij zijnen zoon DIRK, en stierf Ao. 1285.

DIRK, de vierde van dien naam, en de elfde in den rang der Heeren VAN BREDERODE, had den bijnaam van *de Goede*. Hij werd, onder de regeering van gemelden Graaf FLORIS, de eerste op de registers van *Holland* gesteld. Den gezegden bijnaam verkreeg hij, wegens zijnen minzaamen aart; trachtende hij alle oneenigheden, zo verre zulks de eer van een' Edelman en een' Held toeliet, in der minne, en vooral zonder bloedstorting, te vereffenen. Na den moord aan Graaf FLORIS bevond hij zig onder hun, die naar *Engelend* overstaken, om Graaf JAN, zoon van FLORIS, als den wettigen opvolger zijns vaders, van daar te haalen, en te doen huldigen. Dan deze loflijke pooging werd hem door de Edelen, die de magt des Lands, als onwettige beheerschers, gaarne in hun geweld wilden houden, allerslechtst beloond, en bijzonderlijk door den voornaamsten overweldiger WOLFAART VAN BORSSELEN. Deze ondankbaarheid trof hem, volgens zijnen aangeborenen aart, zo geweldig, dat hij zig der landszaaken onttrok, en in Bedevaart naar *Jerusalem* ging. Op zijne terugkomst stierf hij te *Rheims* in *Frankrijk*, in het jaar 1318.

Om

Om te toonen dat zijne goedertierenheid hem niet van den heldenaart ontbloot had, of dat hij, schoon goed, echter niet lafhartig geweest is, erinnere men zig slechts zijne bedrijven tegen de *Friezen*, als mede die tegen de *Vlamingers*, terwijl Graaf FLORIS zig in *Engeland* bevond; zaaken, die op het Art. van FLORIS DEN VIJFDEN, en op dat vau Graaf JAN DEN EERSTEN, zullen moeten vermeld worden; alwaar ook de ondankbaarheid en het onverstand van den laatstgenoemden, in zijn bevel aan BREDERODE, om naar *Holland* te gaan, en zig aan den overweldiger overtegeeven, ten klaarsten zal blijken. Heer DIRK was gehuwd met MARIA, dochter van Heere HENDRIK VAN DER LECK. Hij verwekte bij haar drie kinderen: WILLEM, DIRK en JUDITH, die gehuwd geweest is met JAN VAN PERSYN, Heer van *Purmerland*.

WILLEM DE VIJFDE volgde hem als de twaalfde Heer VAN BREDERODE; door zijnen vader waren, bij den aanvang van deszelfs reize, alle zijne heerlijke goederen op hem overgedraagen. Hij heeft twee vrouwen gehad: 1.) ELISABETH VAN LUXEMBURG, eene nicht van Keizer HENDRIK DEN ZEVENDEN, en 2.) de dochter van den laatsten Heer VAN TEILINGEN. Ieder vrouw baarde hem éénen zoon, zijnde HENDRIK, den dertienden Heer VAN BREDERODE, en DIRK. De eerstgemelde volgde zijnen grootvader; zijnde WILLEM twee jaaren (in 1316) vóór zijnen vader overleden. Na deszelfs overlijden (1321) gingen de goederen over op zijnen broeder DIRK, die, van wegen zijne moeder, ook Heer VAN DER LECK was.

DIRK DE VIJFDE was dus de veertiende Heer VAN BREDERODE. Deze huwde met BEATRIX, dochter van WALRAVEN, Graave van *Valkenburg*, en verwekte bij haar vijf kinderen, waar onder vier zoonen, als REINOUD, DIRK en WILLEM, Heer van *Waalwijk*, en WALRAVEN; en eene dochter, CATHARINA genaamd, die naderhand in den echt trad met JAN VAN POLAANEN, die, zo wel als zijn broeder WILLEM, zonder kinderen overleden is. Deze DIRK was een goed voorganger van zijne zoonen, om hen tot den oorlog bekwaam te maaken; waarvan hij blijken gaf, in den togt van Graave WILLEM DEN GOEDEN tegen de *Vlamingen*; in welken togt hij, benevens JOHAN VAN ARKEL, PHILIP VAN WASSENAAR, en zij-

ne

ne zoonen, het leven van den Graaf, tegen den aanval der *Vlamingers*, beschermde. Geen mindere trouw bewees hij daarna aan 's Graaven dochter, Vrouwe MAGARETHA; hij stelde zig tot een hoofd der *Hoekschgezinden*, met en benevens den Heere VAN DER LECK, Burggraaf van *Leiden*, den Heere VAN BINCKHORST, en anderen. MARGARETHA droeg aan BREDERODE en anderen het opperbevel op van den Slag, omtrent *ter Veere* voorgevallen; welke Bevelhebbers dan ook de overwinning voor de Moeder op den Zoon behaalden. Het geluk, dat hen hier gediend had, was, echter, van geen langen duur: want de *Kabbeljaauwschen* behaalden, op hunne beurt, de overwinning ten voordeele van WILLEM, in den Slag tusschen den *Briel* en *'s Gravezande*, op de *Hoekschen*. BREDERODE wilde, zo lang hem mogelijk ware, de beslissing van den slag in het onzekere laaten; dan toen de vlucht der Graavinne den moed van de haaren in de schoenen deed zinken, was de Edele Held, van de zijnen verlaaten, genoodzaakt, zig gevangen te geeven. Dat hij dit, echter, niet zonder grooten tegenstand te bieden gedaan heeft, blijkt, wanneer men de verhaalen van dien Scheepstrijd nagaat. Zij zeggen naamlijk, dat het water, bijna drie dagen lang, eene bloedverwige kleur had. BREDERODE werd, na het treffen van den zoen tusschen moeder en zoon, uit de gevangenisse ontslagen, overleed in het jaar 1377, en werd te *Haarlem* begraaven.

Zijne jongste zoon, WALRAVEN, was gehuwd met BERTHA, dochter van Heere JAN VAN EGMOND, doch stierf zonder wettige kinderen, Ao. 1396; alleenlijk nalaatende een' bastaard, DIRK genaamd. Dus werd hij opgevolgd van zijnen oudsten zoon,

REINOUT, den eersten van dien naam, en vijftienden Heer VAN BREDERODE. Deze ontving, van Hertog WILLEM VAN GULIK *en* GELDER, Graave van *Zutphen*, den tijtel van zijnen *Lieven Neeve*. Geduurende de regeering diens Hertogs en van ALBERT VAN BEIJEREN, werd hij onder de eerste Edelen gesteld, met den naam van Graaf VAN GENNEP, uit hoofde van zijn huwelijk. Ook vermeerderde hij zijn wapen met dat van *Valkenburg*, 't welk aan zijne moeder behoorde. Hij was, gelijk zijn vader, de *Hoeksche* partij toegedaan; zijn onverschrokkene moed bragt de *Kabbel-*

jaauw-

jaauwschen niet weinig nadeels toe: waarom deze verscheiden aanslagen op zijn leven maakten. Doch Hertog ALBERT, die grootendeels door hem tot Ruward bevorderd was, erkende daarentegen zijne gedaane diensten rijklijk; stellende hem, in plaats van JAN VAN BLOMMENSTEIN, aan tot Baljuw van *Kennemerland*. Gelukkig ontkwam hij den aanslag der *Kabbeljaauwschen*, die hem te *Kastricum* meenden omtebrengen; zij doodden drie van zijne bedienden: hij zelf redde zig ter naauwer nood in de Kerk, alwaar hij vertoefde, tot dat eenige dorpelingen hem te hulpe kwamen. Na veele manlijke daaden tegen de *Gelderschen*, waaraan hij, bij *Wageningen*, een menigte Edelen gevangen nam, verricht te hebben, stierf hij, in het jaar 1390. In zijn huwelijk met JOHANNA, erfdochter des Graaven VAN GENNEP, die in 1413 overleed, verwekte hij vier zoonen: DIRK, JAN, WALRAVEN en WILLEM. De oudste begaf zig in 't klooster der *Karthuisers* te *Diest*, in *Braband*: waardoor zijn jonger broeder,

JAN, de eerste van dien naam, zestiende Heer VAN BREDERODE werd. Deze trouwde met JOHANNA VAN ABCOUDE, en deed Hertog ALBERT, die toen Graaf van *Holland* was, in het Beteugelen der *Friezen*, groote diensten; na welk bedrijf hij eene reize naar *Ierland* deed, ter bezichtiginge van het hol van PATRITIUS. Na zijne terugkomst stichtte hij te *Haarlem* eene Kapel, ter eere van den gemelden Heilige; in welke Kapelle de misdaadigers, vóór het ontvangen hunner straffe, de laatste Misse plagten te hooren. Na deze verrichtingen, maakte zijne vrouw, JOHANNA VAN ABCOUDE, dochter van WILLEM, Heer van *Abcoude* en *Gaasbeek*, ten dien tijde één der vermaardste geslachten binnen *Utrecht*, eenen aanvang met de oprichtinge van een Nonnekloostér te *Wijk bij Duurstede*, waarin zij, na van haaren man gescheiden te zijn geworden, zig begaf, en het geestlijke gewaad aannam. Hij volgde haar voorbeeld, en begaf zig bij de *Karthuizers* buiten *Utrecht*. Dan, kort daarna de tijding vernomen hebbende van het overlijden van gemelden Heere WILLEM VAN ABCOUDE *en* GAASBEEK, verzocht hij aan den Paus verlof, de Orde te mogen verlaaten; dit werd hem toegestaan, en hij vervolgens Heer van *Abcoude* en *Wijk bij Duurstede*. Thans als van nieuws in de wereld getreden zijn-

zijnde, begeerde hij ook zijne Gemalin wederom te hebben; dan alzo dit zo gemaklijk niet wilde vlotten, haalde hij haar met geweld uit het Klooster. FREDRIK VAN BLANKENHEIM, Bisfchop van *Utrecht*, hiervan bericht ontvangen hebbende, deed Heer JAN opligten; ftelde hem onder bewaaring van Heere JACOB VAN GAASBEEK, en deed zijne vrouw naar het Klooster voeren; deze, zegt men, ftierf daarin van droefheid. Kort daarop werd Heer JAN in vrijheid gefteld. Hij volgde den krijg, en nam deel in den oorlog, die tusfchen de *Engelfchen* en *Franfchen* ontftaan was, en voegde zig bij de laatstgemelden. Maar het ongeluk wilde dat hij, in den veldflag tusfchen de beide Legers, in 1415, met veele Ridderen en Grooten, fneuvelde. Dewijl hij geene kinderen naliet, werd hij opgevolgd van zijn' jonger' broeder,

WALRAVEN, den zeventienden Heer VAN BREDERODE, ook Gouverneur van *Holland*, eerfte Edele, als mede Graaf VAN GENNEP genoemd. Hij was de eerfte, die de volle wapens van *Holland*, doch gequartileerd met dat van *Valkenburg*, heeft aangenomen. Op bevel van Hertog ALBERT trok hij mede op ter beteugelinge van de *Friezen*, die zig wederom tegen het graaflijk gezach verzet hadden. In de beftorminge van het Blokhuis te *Stavoren*, dat door de zijnen verlaaten was, werd hij gevangen genomen; doch ontkwam het, doot zig uit een venfter nedertelaaten. Daarna bevond hij zig, met Graaf WILLEM, bij de belegering van *Gorkum*, alwaar hij door JAN VAN ARKEL gevangen genomen werd. Geduurende den tijd van zeven jaaren hield VAN ARKEL hem in zijne magt, en zou zulks waarfchijnelijk langer gedaan hebben, hadde BREDERODE zig niet door list weeten te ontflaan. In vrijheid zijnde, dacht hij op niet anders, dan om zig op VAN ARKEL te wreeken; 't geen hem ook, na dat hij tot eerften van 's Graaven Raaden aangefteld was, gedeeltelijk gelukte, met de verwoestinge van 't land en de gevangeneeminge van den Heere VAN ARKEL, dien hij vervolgens noodzaakte, zig onder de magt van den Graaf te ftellen. Het fortuin diende hem, echter, niet lang: want na den dood van Graave WILLEM, die van zijne dochter, Vrouw JACOBA, opgevolgd werd, konden de Heeren VAN ARKEL niet dulden, dat zij door eene vrouw overheerscht werden. JAN en WIL-

WILLEM VAN ARKEL hernamen, met hulpe der *Dordrechtenaaren*, de Stad *Gorkum*, doch stieten hun hoofd voor 't Slot. WALRAVEN, wien, door Vrouw JACOBA, de regeering over *Holland* aanbevolen was, begaf zig, met een aanzienlijke magt, ter behoudinge van het Kasteel, derwaarts. Hier gekomen zijnde, trachtte hij de Stad te bemagtigen, en meende na den eersten storm, 'er binnen te komen; doch VAN ARKEL, zijnen vijand niet schroomende, trok hem tegen. Zo dra de beide helden elkander ontwaar werden, ontstond tusschen hen een allerhevigst gevecht. BREDERODE liet niet af, dan na dat hij Heer WILLEM had doen sneuvelen. Door drift vervoerd, trok hij, zonder van de zijnen genoegzaam gevolgd te worden, ter Stad in, en liep den dood te gemoete; na één hevigen tegenstand werd hij omgebragt. Schoon Graavin JACOBA de overwinning behield, en *Gorkum* weder bemagtigde, beklaagde zij zig, echter, meer over het verlies van haaren getrouwen BREDERODE, dan zij zig over de overwinning verheugde. De Held werd, in 't jaar 1417, te *Ameiden* begraven. Uit zijn huwelijk met JOHANNA, erfdochter van HENRIK, Heer van *Vianen*, *Ameiden* en *Herlaar*, waardoor zijne jaarlijksche inkomsten vermeerderd werden, met de, ten dien tijde, zeer groote somme van vier-en-twintig duizend *Fransche* Schilden, bleeven na, REINOUT, de tweede van dien naam, GIJSBERT, *Elect* tot *Utrecht*, en éne dochter, WALRAVINA genaamd, die trouwde met GERARD VAN WAARDENBURG, Heer van *Amerongen* en *Broekhuisen*, dien zij vijf kinderen baarde. Eer wij, echter, van deze zijne zoonen spreeken, moeten wij hier iets bijvoegen van zijnen jonger broeder,

WILLEM. Deze had in huwelijk de erfdochter van den Heere van *Werven*, in *Vlaanderen*, bij welke hij geene kinderen verwekte. Na den dood zijns broeders nam hij de voogdij over deszelfs onmondige kinderen op zig. Beter ware het voor hun geweest, hadde hij zig min onbescheiden tegen de *Kabbeljaauwschgezinden* gedraagen; want hij veroorzaakte, door al te grooten haat tegen hun, dat de goederen zijner neeven verwoest werden, en bijzonderlijk hun Slot buiten *Haarlem*. Tot wederwraak vernielden de *Hoekschen* het Slot *Heemskerk*; waardoor de partijschap langs hoe heviger werd, en zelfs zo verre aangroei-

groeide, dat de laatstgemelden, die Vrouwe JACOBA toegedaan waren, tegen PHILIPS VAN BOURGONDIEN, het uiterste waagden, verkiezende Heer WILLEM VAN BREDERODE tot opperhoofd van eene vloot, die zij tegen den *Bourgondiër* uitrustten. Dat, echter, niet altoos den moedigen het geluk volgt, bleek aan BREDERODE, vermits de Hertog, door die van *Amsteldam* grootlijks ondersteund, na een hardnekkig gevecht, de overwinning bekwam; nevens anderen werd BREDERODE gevangenen genomen, doch spoedig ontslagen, terwijl tagtig andere *Hoekschgezinden* het met den hals moesten boeten. BREDERODE, ziende dat hij tegen de overmagt der *Kabbeljaauwschen*, wien alles gelukte, niets vermogt, vond raadzaam zig het gevaar te onttrekken; des begaf hij zig met zijne gemalinne, in het jaar 1450, naar *Rome*, ter bijwooninge van 't Jubelfeest, en stierf, kort na zijne terugkomste, aan de pest.

REINOUT, de tweede van dien naam, en oudste zoon van WALRAVEN, werd, tot manlijke jaaren gekomen zijnde, de agttiende Heer VAN BREDERODE. Hij was de eerste van zijn geslacht, die gesteld is geworden onder de Burggraaven van *Utrecht*; welke waardigheid door den Bisschop eerst is uitgegeeven aan den Graave BENTHEM, van wien dezelve gekomen is op den Graaf VAN CUIJK, die haar overliet aan den Graave VAN 'T GOIJE; door dezen is zij overgebragt op de Heeren VAN VIANEN, en door huwelijk aan den Heere VAN BREDERODE, in wiens geslacht zij veele jaaren gebleeven is. REINOUT had ter vrouwe JOLENTA, dochter van WILLEM, Graave van *Labijn*, en van JOHANNA DE CRECQUI, Vrouwe van *Biggencourt*. Niet vrij zijnde van de bijgeloovigheid dier tijden, ondernam hij eene reize naar *'t Heilige Land*, en werd aldaar Ridder van *Jerusalem*. Na zijne terugkomst verhief PHILIPS VAN BOURGONDIEN hem tot Ridder van het *Gulde Vlies*. (De Heer HEERING heeft te recht, in zijn *Aanhangzel tot de Vaderlandsche Historie*, bl. 355, Noot 37, aangemerkt, dat SCHRIVERIUS zig vergist, met deze aanstellinge toe te passen op REINOUD DEN EERSTEN, daar die, gelijk wij gezien hebben, overleed Ao. 1390, en deze Orde eerst Ao. 1430 ingesteld is.) Dewijl deze verheffing de *Kabbeljaauwschen* te zeer in de oogen

ftak, bevlijtigden zij zig, om den luister van zijn geflacht, dien zij niet vernietigen konden, ten minften te verduisteren. Het eenigfte, dat hun daartoe dienftig fcheen, was, den Hertog diets te maaken, dat het BREDERODE niet geoorloofd was, het wapen van *Holland* te voeren, en dat het, derhalven, moest gebroken worden. Doch PHILIPS, die recht wilde doen, zonder zig in dezen aan partijfchap te vergaapen, deed de zaak in *'s Hage* nafpooren. Van de onwaarheid van het geen men hem bericht had hier door ten vollen overtuigd zijnde, hing hij, met eigen handen; REINOUT den gouden keten om den hals, en betoonde hem al de eere, die hem, volgens zijne hooge geboorte, toekwam.

PHILIPS, de magt der Landzaaten benoodigd zijnde om die van *Gent* te dwingen, verzocht, benevens dien van anderen, ook den bijftand van Heer REINOUT en zijnen broeder GIJSBERT, toen Domproost van *St. Maarten* en *St. Salvator*, en vorderde van hun duizend gewapende mannen, met belofte, hen te zullen befoldigen, zo dra zij uitgetrokken zouden weezen. De beide broeders voldeeden aan het verzoek van den Hertog, en onderfteunden hem zo wel, dat 'er van de Gentenaars veelen gevangen en gedood werden, en de overigen om den vrede fmeeken moesten. Slecht, echter, werd hen kort daarna deze bijftand beloond; in zo verre dat PHILIPS, omtrent hen, alles, behalven den naam van DE GOEDE, verdiende, gelijk ftraks blijken zal op GIJSBERT VAN BREDERODE, in wiens lot REINOUT en WALRAVEN, bastaarden van BREDERODE, rijklijk deelden, waarvan wij op het Art. JAN VAN AMERONGEN, III. Deel, reeds eenige melding gemaakt hebben. Hier moeten wij nog aanmerken, dat het Bisfchop DAVID VAN BOURGONDIEN niet genoeg was, zig aan zijnen voorzaat, die door hem van den zetel gefchopt was, te wreeken, maar dat zijn haat zig ook uitftrekte tot deze en andere perfoonen. Want toen REINOUT zig te *Wijk te Duurftede* bevond, vertoonde de gemelde Bisfchop zig mede aldaar, en rukte, met groote verontwaardiginge, den Edelen BREDERODE, in het bijzijn van anderen, het Ordeteken van het *Gulde Vlies*, met keten en al, van den hals, befchuldigde hem van fchelmftukken, en zijne kinderen van verraderij, en deed hem, op die befchuldiginge, in de gevangenis wer-

REINOUD IIE. AGTTIENDE HEER VAN BREDERODE, DOOR DE UTRECHTSCHE BISSCHOP, DAVID VAN BOURGONDIEN, DE RIDDERORDE VAN 'T GULDEN VLIES AFGERUKT.

werpen. Volgens het zeggen van HEDA, had de Heer VAN BREDERODE den Bisschop wel eenig misnoegen gegeeven, met het beschikken der Stads overheden binnen *Utrecht*, naar zijne zinlijkheid; doch BUCHELIUS merkt te recht daarop aan, dat de Magistraatsbestelling een zaak was, die den Bisschop in 't geheel niet betrof. Dan, eens gesteld dat BREDERODE, door de achting, waarin hij, als Burggraaf, bij de Gemeente stond, de zaaken in de daad naar zijnen wil bestuurde, zo ware zulks, echter, geen schelmstuk geweest, en zou 'er ook nooit voor gehouden geworden zijn, zo niet de *Kabbeljaauwschen*, bittere vijanden van zijn geslacht zijnde, het daar voor uitgekreeten hadden. Op hunne aandrijving bediende de Bisschop zig van gemelde beschuldiginge, om de BREDERODE's te verdelgen, en meester van hunne overgroote goederen te worden. De handelwijzen, de pijnigingen, de gevangeneeming, ter boven aangewezene plaatze gemeld, werden ook omtrent de Heeren REINOUT, GIJSBERT, en deszelfs natuurlijken zoon WALRAVEN VAN BREDERODE, niet gespaard. Bij den eerstgemelden ontzag hij noch hooge geboorte, noch de Ridderorde, waartoe Heer REINOUT behoorde, en volgens de instelling van welke geen der Ridderen in de gevangenis geworpen, veel min gepijnigd mogt worden, ook geene Rechters mogt hebben, dan de Ridders van dezelfde Orde. Doch schoon zijn recht geschonden werd, konden, echter, zijne vijanden hem zijnen Edelen aart niet doen verzaaken, of hem, door de wreedste tormenten, zaaken doen bekennen, waaraan hij onschuldig was; veel min hem anderen doen bezwaaren: want zo ras hij van den pijnbank losgelaaten was, herriep hij alles wat men hem door het pijnigen had afgedwongen. Ten zijnen gelukke was de bastaart van BREDERODE, die op dezelfde wijze met de wreedste banden gepijnigd was geworden, de gevangenis ontkomen; en deze had het middel weeten te vinden, om Hertogen KAREL VAN BOURGONDIEN gemelde handelwijze bekend te maaken. Deze Vorst sprak, na gedaan onderzoek, en op bevinding van onschuld, de gevangenen vrij, en bewees, bij zijne komst in *Holland*, Heere REINOUT de eer van hem gestadig aan zijne zijde te doen gaan. Niets verzuimde deze om het ontslag van zijnen broeder te bewerken. Dan om hem en anderen hierin hinderlijk te zijn, schonk men

hem te *Haarlem* vergiftigden wijn, dien zijne vrienden nog bij tijds weder kwijt raakten, maar waardoor BREDERODE, in 't jaar 1473, gestorven is. Heer REINOUT liet, bij zijne vrouw JOLENTA, twee zoonen na, WALRAVEN en FRANS, of FRANK, benevens drie dochters; daarenboven had hij vijf bastaarden: WALRAVEN, JAN, JOOST, Heer van *Reewijk*, JAN en REINOUT. Van zijne zoonen WALRAVEN en FRANK zal straks gesproken worden.

GIJSBERT VAN BREDERODE, tweede zoon van Heer WALRAVEN, Proost van *St. Maarten* en *St. Salvator*, werd, den 7den van de maand April des jaars 1455, met eenpaarigheid van stemmen, en zonder acht te slaan op verscheidene zeer aanzienlijke en magtige mededingers, door de vijf Kapittelen, tot Bisschop van *Utrecht* verkoozen, zijnde 'er alleenlijk twee Kanunniken, die voor een' ander' gestemd hadden. Vóór den aanvang van de verkiezinge, had Heer GIJSBERT, om dezelve te kunnen bijwoonen, zig als Onderdiaken laaten wijden. MATTHEUS heeft, in het Tweede Deel zijner *Analecta*, den gantschen toedragt dezer verkiezinge geboekt. Aldaar wordt ook gezegd, dat hij een man van uitmuntende hoedanigheden en geleerdheid was. De aanvang van zijn bestuur ging gepaard met die voorzichtigheid en menschlievendheid, welke men van eenen man van verstand te wachten had. Veelen, die onder het bestuur van RUDOLPH VAN DIEPHOLT verjaagd waren, werden door hem weder ingeroepen. Nogthans verzuimde hij ook niet, voor zijne belangen te waaken; zendende WILLEM PAATS, ALPHONSUS VAN MONTFOORT, EVERT SOUDENBALCH, HERMAN VAN RHEENEN, DIRK UITTERMEER en LUDOLPH VAN HOORN, met veertig duizend ducaaten, naar *Rome*, om van Paus KALIXTUS DEN DERDEN de bevestiging zijner verkiezinge te verzoeken. Dit zou hem zekerlijk ook gelukt zijn, waren niet zijne vijanden, de *Kabbeljaauwschen*, uit *Holland* tusschen beide gekomen; maar dezen gebruikten alle bedrog en logen, om PHILIPS VAN BOURGONDIEN te beweegen, dat hij de bevestiging van *Rome* verhinderde. PHILIPS, die, reeds in de voorige verkiezinge, voor zijnen bastaartzoon in de weer geweest was, zuimde niet, het geluk, 't welk hem onverwacht aankwam, vast te houden; doch tevens

vens voor het gezach van de BREDERODE's vreezende, zond hij in allerijl den Bisschop van *Arras* naar *Rome*, om den zetel van *Utrecht*, voor gemelden zijnen bastaartzoon DAVID, te verzoeken, onder voorgeven dat de verkiezing van eenige gevluchte Kanunniken, onlangs te *Amersfoort* gedaan, wettiger was, dan die van de vijf Kapittelen. De Paus, de beschuldiging tegen GIJSBERT ingebragt, zonder onderzoek geloof geevende, en in verbeeldinge zijnde dat Hertog PHILIPS groote zaaken tegen de Turken zou onderneemen, keurde de verkiezing van GIJSBERT af, en die van DAVID, toenmaals Bisschop van *Terrouane*, goed. Te *Rome* was men zelfs ontrouw genoeg, om de uitgeschootene penningen te behouden.

GIJSBERT ligt kunnende bevroeden, wie hem deze trek gespeeld had, besloot, daar het recht niet gold, zig van 't geweld te bedienen, om meester van 't Bisdom te blijven. Zijne aanhangers zochten zig van de kerklijke wetten te bedienen, en toonden daaruit aan, dat geene bastaarten binnen *Utrecht* de jaarlijksche bediening, veel min de Bisschoplijke waardigheid, mogten bekleeden. Om dezen slag te breeken, deed PHILIPS zijnen onechten zoon door den Paus wettigen, en voor een echt Edelman verklaaren. Terwijl de Hertog in *'s Hage* bezig was met de vieringe van 't Feest der Ridderorde van 't *Gulde Vlies*, waarna men vertrouwde dat hij zijnen zoon op den *Utrechtschen* zetel zou plaatzen, bereidden de broeders BREINOUT en GIJSBERT VAN BREDERODE alles 't geen tot het voeren van den oorlog noodig was; zij waren gereed, voor hunne rechtvaardige zaak, eerder een veldslag met den Hertog te waagen, dan lafhartig het Bisdom afstaan. Dat men te *Rome* de voornoemde gelden gehouden had, deed veele voornaame mannen van dien tijd de zaak van GIJSBERT allerwettigst noemen; zelfs verzochten de Bisschop van *Luik*, de Hertog van *Kleef*, en de zoonen van PHILIPS, meer dan eens, om hem, als den wettig gekozenen Bisschop, in 't bezit te laaten; doch alle deze goede poogingen werden gestadig door de *Kabbeljaauwschen* omgeworpen. Het eerste, dat de Hertog deed, was de bemagtiging van *Amersfoort* en *Rheenen*; daarna werd hij meester van het Slot *ter Horst*, dat door verraderij aan ADRIAAN VAN BORSSELEN, Heere van *Duiveland*, werd

overgegeeven. Bisschop DAVID trok, met een magtig heir, waarvan het gebied aan den Heere van *Wassenaar* opgedragen was, naar *Gorkum*, vandaar naar *Thiel*, en verder naar *Rheenen* en *Amersfoort*, in welke Steden hij terstond hoogstaatelijk gehuldigd werd; echter moest hij, ondanks zijne trotschheid, zig een jaar lang te *Amersfoort* ophouden. PHILIPS verzamelde, in het volgende jaar, een magtig leger, waarmede hij naar *Leiden* trok. Hier deed hij een stap, verre beneden zijne waardigheid. Hij noodigde Heer REINOUT, onder belofte van vrijgeleide, tot zig, om over een vergelijk te handelen. REINOUT begaf zig, met eene menigte Ruiteren, derwaards; dan alzo de zaak op geene billijke voorwaarde te vinden was, trok hij te rug naar *Utrecht*. Na zijn vertrek begaf PHILIPS zig naar *Woerden*, en vandaar naar *IJsselstein*, met oogmerk om een storm op *Utrecht* te waagen. Die van *Utrecht* daarvoor vreezende, begonnen tegen hunnen Bisschop te muiten. GIJSBERT, wel voorziende, tegen de magt des Hertogs en zijnen tegenstrever niet bestand te zijn, zond eenigen van zijn vertrouwdste Kanunniken derwaards, om een vergelijk met PHILIPS te sluiten, op voorwaarde dat GIJSBERT aan DAVID den mijter zou afstaan, mids deze aan hem te goed deed de betaalde veertig duizend dukaaten, en voortaan jaarlijks aan hem uitkeerde vier duizend twee honderd Rijnsche guldens, waarvoor Hertog JAN VAN KLEEF zig als borg stelde; verder, dat GIJSBERT blijven zou Aarts-Diaken, Proost van *St. Salvator*, en tot Proost van *St. Donaas* te *Brugge* gekozen worden. Op deze voorwaarde werd de vrede geslooten, èn door die van *Utrecht* aangenomen. Dit viel voor in het jaar 1457. Hoe ontrouw Bisschop DAVID gemelde voorwaarden nagekomen zij, is uit het voorige genoegzaam optemaaken. Laat ons hier nog bijvoegen, dat de Proost, om uit zijne gevangenisse ontslagen te worden, afstand van zijne Proostdij en jaargelden moest doen. Hij begaf zig, uit mistroostigheid, ziende dat hem alles tegen liep, naar *Breda*, alwaar hij, in het jaar 1478 of 1479, overleed, nalaatende verscheidene bastaarten, als agt zoonen en vier dochters. Onder de zoonen was 'er één, JORIS genaamd, Hopman te *Rotterdam*; deze werd, 1489, te *Delft* onthalsd. (Zie op het Art. van dezen GIJSBERT, het geen ter aangewezene plaatze in het III. Deel gezegd is.)

WAL-

WALRAVEN, Ridder, de tweede van dien naam, oudste zoon van Heer REINOUT, de negentiende Heer VAN BREDERODE *tot Vianen*; Burggraaf tot *Utrecht*, Heer van *Ameide* en *Hemsrode*. Hij en zijn broeder FRANS of FRANK, bij welken naam hij in de Geschiedschriften meest bekend is, waren bij het overlijden van hunnen vader nog onmondig: waarom Heer REINOUT goed vond, de voogdij over dezelven, met toestemminge van Hertog KAREL, zijner vrouwe JOLENTA aantebeveelen. Weinig kon zij vermoeden, hierin ontrust te zullen worden. De zoonen van WALRAVINA, zuster van Heer REINOUT, te weeten WALRAVEN VAN AMERONGEN en REINOUT VAN BROEKHUIZEN, Ridderen, stelden zig, in den jaare 1475, om de gezegde voogdijschap, tegen Vrouw JOLENTA, en wilden zig dezelve aanmaatigen. Deze twist bleef niet onder hen, maar sloeg over tot de bewooners van *Vianen*, waarvan eenigen zig voor de Moei, en anderen voor de Neeven verklaarden; doch alzo de meesten tegen haar waren, was zij genoodzaakt, met haare kinderen, de wijk op het Slot *Batestein* te neemen. Vandaar gaf zij Heere WALRAVEN VAN HAAFTEN, éénen haarer vrienden, kennis van dien twist; deze ondersteunde haar met zo veel volks, dat haare partijen *Vianen* moesten ruimen, en haar in vrede laaten, tot dat MARIA, erfdochter van KAREL, aan de regeeringe kwam: omtrent welken tijd haar geraaden werd, met haare kinderen naar *Gend* te trekken, en zig in de gunste van de jonge Graavinne te beveelen. Na het bestuur van *Vianen* en *Ameiden*, voor eenigen tijd, in handen van SWEDER VAN VIANEN gesteld te hebben, trok zij, op raad van den Advocaat Mr. GERARD CALSLAGEN, derwaards. Dan naauwlijks was zij vertrokken, of eenige twistzoekende Ingezetenen van *Vianen* beweerden, dat het gebied aan de gemelde Heeren van *Amerongen* en *Broekhuizen* toekwam; noodzaakende voorts SWEDER, en eenigen, die het met hem hielden, de wijk te neemen op het Slot *Batestein*, en de Stad aan gemelde Heeren overtegeeven. Geweld was voor dezen niet genoeg: de schandelijke list diende hem mede. Want het antwoord van Vrouw JOLENTA aan SWEDER in handen van REINOUT VAN BROEKHUIZEN gekomen zijnde, veranderde hij haaren brief, en schreef daar in, *het Slot op goede voorwaarden overtegeeven, en dat met den eersten, wijl*

zij geen middel zag het te behouden. SWEDER, geen kennis van het bedrog hebbende, en op den bode, die door geld omgékocht was, vertrouwende, kwam met REINOUT in dezer voegen overéén, dat een gelijk getal van manschap van wederzijde het Slot bewaaren, en met eede belooven zou de een den anderen geen schade te zullen doen. Verder werd bestemd dat REINOUT de Stad en het Slot zou ruimen, mids aan hem betaald werd de somme van vier duizend Rijnsche guldens. Intusschen geraakte Heer WALRAVEN, nu tot mondige jaaren gekomen zijnde, in het geruste bezit van de vrijheid van *Stad en Land van Vianen.* Maar het duurde niet lang dat *Vianen* rust genoot: want in den oorlog van 1481, tusschen die van *Holland* en *Utrecht*, had deze Stad rijklijk haar aandeel; vooral door het verraad van den Dijkgraaf GIJSBERT, die met de *Utrechtenaaren* overeengekomen was, hen de Stad in handen te stellen, die zij ook bemagtigden, tot op de *Leckpoort* toe. Deze werd bezet gehouden door eenen WALRAVEN VAN BREDERODE, Bastaartbroeder van Heere WALRAVEN, en met eenige knechten zo wel verdedigd, dat de *Utrechtenaars* dezelve niet konden overweldigen. Vandaar trokken zij naar het Slot *Batestein*, dat in bewaaringe stond van JORIS, Bastaart van BREDERODE, die het wel weigerde overtegeeven, doch te zwak was om den storm te kunnen doorstaan: dus hij de wijk nam naar den nabij gelegenen Toren *Simpol*, welken hij, bij gebrek van manschap en wapenen, mede moest afstaan; waarop zij weder naar de *Leckpoort* trokken, die zij, vermits gemelde Bastaart WALRAVEN, daar zij alles reeds in hunne magt hadden, hun niet kon keeren, mede innamen. VINCENT VAN SWANENBURG, die *Vianen* dus overmeesterd had, geen kans ziende meer voordeels op de *Hollanders* te behaalen, zocht vergoeding bij de Ingezetenen dier Stad, welke hem, na oneindige geldafperzingen, nog uitkoop moesten doen, met vijf duizend vijf honderd Rijnsche guldens, welke door Heer WALRAVEN verschaft werden; waarop hij in 't bezit van zijne Heerlijkheid trad. In het jaar 1488 werd hij te *Aken*, door Keizer FREDRIK DEN DERDEN, Ridder geslagen, en naderhand, in verscheidene openbaare geschriften, door Koning, daarna Keizer, MAXIMILIAAN, *lieve en getrouwe Neve* genoemd,

Zij-

Zijne Gemalin was MARGARETHA, (door anderen verkeerdelijk JOHANNA genaamd) dochter van Heere WOLPHAARD VAN BORSSELEN; een huwelijk, waarvan men zegt dat het zijnen oorſprong nam uit eene verkeeringe, die van der jeugd af aan plaats gehad had, en in rijpere jaaren in liefde veranderd was. Zo ſterk was deze liefde, dat MARGARETHA, toen haar vader haar aan een anderen wilde uithuwelijken, haaren WALRAVEN naar *Vianen* volgde, alwaar zig zig met hem in het huwelijk begaf. MAXIMILIAAN was daarover zeer vertoornd, doch liet zich door tusſchenſpraak weder bevredigen. Uit dit hnwelijk kwamen voort twee zoonen, REINOUT DE DERDE en WOLPHERT, die Heer van *Cloetingen* en de *Landen van Voshol* werd, en ter vrouwe nam ADRIANA, dochter van JOHAN BACK, Heer tot *Asten*. Hij gewan bij haar twee kinderen: REINOUT DEN VIERDEN, die volgen zal, en eene dochter MARGARETHA, die de vrouw werd van Heer JOHAN UITTENHORST. Nog had WALRAVEN, bij MARGARETHA VAN BORSSELEN, eene dochter, FRANCISCA genaamd, die met Heer HENDRIK VAN MERODE trouwde. Na den dood van MARGARETHA, trad Heer WALRAVEN in een tweede huwelijk, met ANNA, Graavinne van *Nieuwenaar*, die hem veele kinderen baarde: als, FRANÇOIS, bijgenaamd *van Zwammerdam*, die Ao. 1529 te *Eindhoven* verdronk; BALTHAZAR, Heer van *Bergen in Kennemerland*, Houtvester van *Holland*, gehuwd met CATHARIJN, dochter van BRONKHORST BATENBURG, overleeden in 1576; WALBURG, getrouwd met den Graave VAN BENTHEIM STEINFORT; JOLENTA, die ten man kreeg JACOB DE BOURGE, Heer van *Fallais*; MARGRIET, Abdisſe te *Thoor*, in 't Sticht van *Keulen*; MARIA, de vrouw van GODEFROIJ MILDENDONK, Graave van *Goor* en *Vronenbroek*; en meer anderen, die, jong geſtorven zijnde, niet genoemd worden. WALRAVEN zelf overleed in den jaare 1531, oud zijnde vijf-en-zeventig jaaren, en werd te *Vianen* begraaven. Eer wij tot zijnen opvolger komen, moeten wij eenige melding maaken van zijnen broeder FRANS, of FRANK.

FRANK VAN BREDERODE, tweedè zoon van Heer REINOUT DEN TWEEDEN, was een jongeling van grooten moed en dapperheid, en, uit wraake van het leed, zijnen Grootvader aangedaan, één

der sterkste haateren van de *Kabbeljaauwsche* partij. In hoope dat hij, gesprooten uit den heldenstam der BREDERODES, de zaak der *Hoekschen* manmoedig zou verdedigen, werd hij door die partij van de letteroefeningen te *Leuven* getroond, en tot voorstander aangenomen. Ons bestek gedoogt niet, alle zijne heldendaaden, geduurende de jaaren 1488, 1489 en 1490, in welk jaar hij sneuvelde, verricht, alhier te melden; de weetgierige lezer kan zijnen vollen lust daaromtrent boeten, in het boek van ALKEMADE, uitgegeeven onder den tijtel van *Jonker Franssen Oorlog*, in 8vo. Wij vergenoegen ons met slechts eenige zijner bedrijven alhier ter neder te stellen. FRANK, schoon naauwlijks den ouderdom van twee-en twintig jaaren bereikt hebbende, nam den bovengemelden voorslag aan, en toonde in alle zijne daaden zo veel beleid als dapperheid. De handelwijze, door den Stadhouder van *Holland*, Heer JOHAN VAN EGMOND, ten dien tijde gehouden, was oorzaak dat de partij der *Hoekschen*, toen zij eenen geleidsman en aanvoerder gevonden hadden, sterk toenam. FRANK zijne magt evenwel voor te klein schattende, om met geweld iets tegen MAXIMILIAAN, Graaf van *Holland*, te onderneemen, bediende zig van den list, en maakte eenen aanslag op *Rotterdam*, die hem zo wel gelukte, dat hij meester van die Stad werd, en boven dien een grooten buit, van krijgsvoorraad en schepen, welke door het ijs bezet lagen, bekwam. Na deze gelukkige onderneeming maakte hij zijn plan, om den oorlog aldaar aantevangen en te vervolgen. Zonder toeven, beroerde hij geheel *Zuidholland*, met strooпen en plonderen, zo te water als te land; waarvan *Delfshaven* de eerste vruchten smaakte. Zijne onverzaagtheid, gepaard met de krijgslisten, waarvan hij zig wist te bedienen, en de aanslagen, die hij nu op deze en dan op gene Stad smeedde, noodzaakten de meeste Steden van *Holland*, die zijn partij tegen waren, volk ter haarer beveiliginge in te neemen, terwijl intusschen het platte land door de zijnen zeer groote schade leed. MAXIMILIAAN besloot, om dit kwaad te weeren, *Rotterdam* te doen bezetten, om de *Hoekschen* daar binnen te houden; de Stad werd ook zo naauw omsingeld, dat het hun, die 'er binnen waren, zo wel aan mondkost als andere noodwendigheden begon te ontbreeken. FRANK zig in deze engte gebragt

zien-

ziende, besloot, eer de nood verder kwam, liever eenige voorwaarden te bedingen, dan zig daarna, op genade of ongenade, te moeten overgeeven. Dit gelukte hem tot zo verre, dat hij voor zig en de zijnen den vrijen uittogt bedong, en dat zij, die blijven wilden, noch aan lijf noch aan goed zouden beschadigd worden. Voor de gevangenen, evenwel, kon hij geene vrijheid verwerven: dezen moesten het met den hals bekoopen; onder deze bevond zig de bovengemelde JORIS, bastaard van *Brederode*, die, gelijk gezegd is, te *Delft* onthalsd werd. FRANK nu uit *Holland* verdreeven zijnde, was, echter, daardoor niet afgeschrikt, maar volgde zijnen oorlogzuchtigen aart, en trok met een deel *Hoeksche* ballingen naar *Sluis in Vlaanderen*, maakte die gantsche vaart onvrij, en stroopte zelfs tot bij *Dordrecht* toe. Zijn aanslag op *Goeree* mislukte hem: hij werd, door de meerdere magt van den Stadhouder van *Holland*, in een waterstrijd overwonnen. FRANK vertrouwde zig liever aan de genade van de woedende golven, dan aan die van zijne vijanden; hij sprong, toen alle tegenweer vruchtloos was, overboord, en meende het gevaar met zwemmen te ontkomen. Doch ook dit mislukte hem: want, door veele kleine vaartuigen nageroeid zijnde, werd hij gevangen, en naar *Dordrecht* gevoerd, alwaar hij aan zijne bekomene wonden, in het jaar 1490, overleed. Zijn dood werd gevolgd van dien van veelen zijner medestanderen, onder anderen van WALRAVEN en HENRIK, bastaartzoonen van GIJSBERT VAN BREDERODE.

Zie vam hem SPAAN, *Beschrijving van Rotterdam*.

REINOUT DE DERDE, oudste zoon van WALRAVEN DEN TWEEDEN en van MARGARETHA VAN BOSSELEN, was in rang de twintigste Heer VAN BREDERODE, Heer van *Vianen* en *Ameiden*, Ridder en Deken van 't *Gulden Vlies*, Heer van *Haverincourt*, Burggraaf van *Utrecht*, Opperhoutvester van *Holland*, en Raad en Kamerheer van Keizer KAREL DEN VIJFDEN, die hem ook *zijn beminde Neve* noemde: deels om zijne afkomst en waardigheid; deels om zijn huwelijk met PHILIPPINA VAN DER MARK, dochter van ROBBERT, Graave *van der Mark* en *Arenberg*, Heer van *Sedan*; zijnde hij door dat huwelijk vermaagschapt aan MARIA, Ko-

Koninginne van *Hongarijen*, zuster van Keizer KAREL. Eer wij zijne bedrijven nagaan, zullen wij de kinderen noemen, die uit dat huwelijk zi n voortgekomen, zijnde vijf zoonen en even zo veele dochteren: 1.) MARGARETHA, die trouwde met PIETER ERNST, Graave van *Mansvelt*, Stadhouder van *Luxemburg*, dien zij baarde KAREL en PHILIPS VAN MANSVELT; 2.) FRANCISCA, die het geestlijke gewaad in *Frankrijk* aannam; 3.) JOHANNA, getrouwd met JOOST, Vrijheer van *Bronkhorst Batenburg*; 4.) HELENA, die trouwde met THOMAS PERENOT, Graave van *Granvelle*, broeder van den zo beruchten als gehaaten Kardinaal; haare huwelijksverbintenis evenaarde in pracht die van eene Koninginne; 5.) ANTHONIA PENELOPE, die trouwde met ANTHONIJ, Graave van *Isenburg*. De oudste der zoonen was, 1.) PHILIP, die, 1554, te *Milaan* ongetrouwd overleed, zijnde door zijnen vader, met toestemminge van Keizer KAREL, buiten de ervenis der Heerlijke goederen gesloten; 2.) HENDRIK, die zijnen vader opvolgde, en van wien wij straks spreeken moeten; 3.) LODEWIJK, die, volgens den uittersten wil van REINOUT, Heer van *Ameide* en *Haverincourt* werd; hij sneuvelde in den slag voor *St. Quintijn*, Ao. 1557; 4.) ROBBERT, Coadjutor des Bisschops van *Kamerijk*; doch de opvolging werd hem, na den dood des Bisschops, geweigerd; hij overleed Ao. 1566. De vijfde en jongste zoon was REINOUT genaamd, zegt VOET, die jong gestorven, en waarschijnelijk daarom, door den Heer HEERING op den *Geslachtboom* niet geplaatst is. Behalven deze echte zoonen en dochteren, had REINOUT nog verscheidene natuurlijke kinderen: als, 1.) FRANS, die Stadhouder van de Leenen van 't *Land van Vianen* was; 2.) MARGRIET, die trouwde met RODOLPH GRAWERT, Ridder van 't *Sticht*; 3.) LUCRETIA, gehuwd met JOHAN VAN HAAFTEN; 4.) ANNA, huisvrouw van GIJSBERT VAN SCHOTEN; 5.) LANCELOT, die ter vrouwe nam de dochter van ALBERT VAN TRESLONG, waarmede hij Heer van *Veenhuizen* werd; een man, in de geschiedenissen onzes Vaderlands bekend voor een' ongemeen' voorstander der Nederlandsche Vrijheid. Na het overgaan van *Haarlem*, werd hij, door den bloeddorstigen Don FREDRIK, zoon des Hertogs van *Alba*, onthalsd; 6.) ARNOUT, die naderhand Raadsheer in den Hove van *Holland* werd. Bij dit zestal

van

van natuurlijke kinderen, behooren verder nog REINOUT, SANDRINA en SARA, die door REINOUT, bij CATHARINA GOSWIJNS, dochter van *Wesel*, geteeld zijn.

Men denke, echter, niet dat gemelde REINOUT, schoon een slaaf der liefde, ontbloot was van den heldenaart zijner voorvaderen: in tegendeel, men vindt hem beschreven als een man, dapper, onverzaagt en hoogmoedig; welk laatste gedeelte zijns charakters hij toonde in de wederaanvaardinge van een' tijtel, dien hij oordeelde hem te behooren, naamlijk dien van *Geboren Grbaf van Holland*. Hij nam dus de baarnesteel uit zijn wapen weg; ja deed zelfs, in tegenwoordigheid van Keizer KAREL DEN VIJFDEN, te *Gent*, op alle hoeken der straaten aanslaan, REINOUT, GRAAVE VAN HOLLAND; 't welk door den Keizer niet anders aangemerkt kon worden, dan dat hij naar het Graafschap stond, daar deze zig verbeeldde alleen Graaf te zijn, en zulks te moeten blijven. Door dit bedrijf geraakte hij in ongunst van een Vorst, die hem anders zeer beminde, en door wien hij tot grootere waardigheid, dan hij voorheen bezeeten had, verheven was. De Keizer, die hiermede in zijn eer getast was, beval den koninglijken Heraut, zijn recht tegen BREDERODE te bewaaren en hem aanteklaagen. Hij dan, die, volgens het recht van geboorte, indedaad meer recht tot het Graafschap had, aangeklaagd, en naar den zin des Keizers, op den 16den Januarij 1531, veroordeeld en gevonnisd zijnde, ontving het bevel, volgens geslagen vonnis, nimmer het volle wapen van *Holland* aanteneemen, of zig den tijtel, die zijne Keizerlijke Majesteit alleen toekwam, te voeren. Men was, echter, zo voorzichtig, om hem niet te verbieden te schrijven, *oorspronglijk door wettelijke successie geboren te zijn van de Graaven van Holland*. Ook werd hem, door Keizer KAREL op den 11den Mei 1534, vergund, de Wapens, welke door zijne voorouders gebruikt waren, weder te mogen voeren, zijnde dat van *Holland* gebroken; ja de Herauten, en 's Keizers zuster, verklaarden zelve de wettigheid van zijne afkomste uit de *Hollandsche* Graaven; en om die afkomst nader te bevestigen, deed hij naderhand uitgeeven zijne *Genealogie*, van Graave DIRK DEN EERSTEN af. Ook schroomde hij niet, nadat de gemelde sententie was voorgelezen, een protest te doen,

't

't welk wij, tot luister van dit aanzienlijk geslacht, hier zullen inlasschen.

„ Ik bedanke (dus zeide hij) op het allerootmoedigste zijne Keizerlijke Majesteit, over het geene zijn welgevallen is geweest, te besluiten omtrent mijne wapenen: want al het geene ik in deze aangaande heb gedaan, is niet geschied ten dien insigte, dat ik in 't minste soude prejudiceeren, die gehoorzaamheid of onderdanigheid, die ik zijne Majesteit schuldig ben toetebrengen. Ook niet met die intentie, dat ik mijnde dat mij eenig recht soude competeeren op de Graafschappe van *Holland*. Alleen heb ik voorgehad te betoonen, vanwaar ik gesprooten ben, gelijk zulks aan lieden van Adel betamelijk is. Ja het is zo verre daar van daan, dat indien iemant ter waereld, iets soude durven attenteeren, het welke mogte strekken tot prejudicie van de Hoogheid uwer Majesteit, ik soude syn die geenen, die sodanighe Hoogheid soude voorstaan, tot den laatsten adem mijns levens. Dienvolgens bid ik uwe Majesteit, hem gelieven, dit mijn doen in geenen euvelen of kwaden sin te duiden; want veel liever woude ik sterven, dan iets pleegen, waardoor ik soude geraken in syne Majesteits indignatie. Niettemin so 'er eenig mensch ter waereld mochte syn (alleen uitgenomen zijne Majesteit, en die van synen bloede syn) die souden durven seggen, dat ik van die syde niet ware voortgekomen, (te weten van de Graven van *Holland*) daar ik segge mynen oorsprong van te haalen, ik sal die geenen syn die contrarie deszelfs zal staande houden, mede tot den laatsten adem toe. Verhoopende met Gods hulpe sodanigh betoon daaraf van dit jaar te sullen geeven, (denklijk met de uitgaave der Genealogie) als slegts syn Majesteit my eenen tyd gelieft voortefchryven, dat syn Majesteit, daar mede vergenoegt en voldaan syn zal." Hierna geraakte BREDERODE weder in gunste van den Keizer, en werd boven dien vereerd met den tijtel van *Eersten Vlies-Ridder*. In het zelfde jaar 1536 overleed Heer REINOUT; hij werd in zijne Stad *Vianen* begraaven; en opgevolgd door den alom vermaarden Heer

HENDRIK VAN BREDERODE, geboren te *Brussel*, in de maand December des jaars 1531. Weinig of niets vindt men van zijne jeugd

jeugd gemeld. Het eerste dat van hem gezegd wordt, is, dat hij, tot manlijke jaaren gekomen zijnde, op de lijst der-Edelen gesteld werd, en dat de Staaten, in het jaar 1563, het besluit namen, om hem, uit hoofde van zijne overgeleverde verklaaringe, te beschrijven op de Dagvaarten der Edelen, als hebbende hij, op het voetspoor van zijnen vader, ten duidelijksten aangetoond, afkomstig te zijn uit de oude Graaven van *Holland* en *Zeeland*. Wij zullen ons niet ophouden met aanmerkingen te maaken, op het geene de onknnde of haat op die bewijzen ter baane gebragt heeft, alsof dezelve waren aangevoerd, om zig voor opvolger tot die Graafschappen te doen erkennen. De geleerde TE WATER en anderen hebben zulks genoegzaam wederlegd. Bij hunne gezegden voegen wij alleenlijk, dat Heer HENDRIK die zelfde redenen had, om zijne hooge afkomst te doen kennen en met bewijzen te staaven, als zijn vader in het voorgemelde protest aan Keizer KAREL had te kennen gegeeven; zijnde het eere genoeg voor zijne nagedachtenis, dat de opgeraapte beschuldiging nimmer beweezen is, schoon ALBA, in zijne Sententie tegen hem, zig daarvan trachtte te bedienen, om 'er zijnen haat achter te doen schuilen. Voorwaar een haat, die bij den tijran voortkwam uit de achtinge, die BREDERODE, wegens zijne waardigheden, bezat; als zijnde, gelijk gezegd is, één der eerste Edelen van *Holland*, Burggraaf van *Utrecht*, Heer van *Vianen*, *Ameiden*, *Haverincourt* en *'t Goij*; ook voerde hij den tijtel van *Doorluchtigen en Hoog Edelen Wel Geboren.* Het geen bij dit alles zijnen vervolger het meeste stak, was de tijtel van *Eerste Lid der zaamverbondene Edelen*, *Getrouwe en Standvastige Beschermer*, *Handhaver en Verdediger van Vrijheid en Godsdienst;* zijnde hij het laatstgemelde niet alleenlijk in naam, maar ook in de daad, uit welk gezichtpunt wij hem nader zullen doen kennen.

De edele BREDERODE, die, uit hoofde van zijne geboorte en bekwaamheden, van rechtswege op alle openvallende waardigheden aanspraak kon maaken, was, op den ouderdom van vijf-en-twintig jaaren, één der mededingeren naar de waardigheid van Coadjutor van *St. Baafs* te *Gend;* doch daarmede werd VIGLIUS VAN AYTTA begiftigd. In plaatse van die waardigheid, beschonk

Ko-

Koning PHILIPS hem, in het jaar 1559, met eene Bende van Ordonnantie. De handelwijze van dien Vorst is te algemeen bekend, dan dat wij dezelve alhier zouden behoeven te herhaalen. Alle Nederlanders weeten, dat dezelve van dien aart was, dat ieder, die de vrijheid hoog schatte, 'er een tegenzin voor moest opvatten. Zij streed dus ook met den aart van BREDERODE, die, benevens ORANJE, de hevigste tegenstander van den grootsten verdrukker der vrijheid, den Kardinaal DE GRANVELLE, was. 't Was niet alleen de burgerlijke vrijheid, die hem en anderen bezielde, maar ook de vrijheid van Godsdienst. De leere der Hervormden had hij beleden, ondertekend, en toegelaaten dat zij onder de zijnen gepredikt werd. Dit toont, op wat grond BREDERODE de eerste kon zijn, die het *Verbond en Smeekschrift der Edelen*, ingericht ter verkrijginge van dit onschatbaare pand, tekende en onderschraagde, ja alles wat hem dierbaar was, daarvoor opzette. Dat hij zulks tot aan het einde zijns levens gedaan heeft, is overbekend. Heer HENDRIK woonde dus niet alleenlijk alle de zamenkomsten der Edelen bij, maar hij was 't ook, die het *Smeekschrift* aan de Hertoginne VAN PARMA overhandigde; daarenboven was hij de bewerker van het tweede Smeekschrift, en de aanvoerer van het derde; al het welke, bij gelegenheid van het daarstellen dier schriften zelve, nader blijken zal. Dat hij voor de vrijheid in den Godsdienst alles veil had, blijkt uit zijne ondertekeninge van het *Smeekschrift aan den Koning*, waarbij het aanbod van dertig tonnen gouds gedaan werd; en BREDERODE alleen zig voor tien duizend kroonen aansprakelijk stelde. Denzelfden ijver betoonde hij voor het behoud van de burgerlijke vrijheid, door zig naderhand te verbinden tot het opbrengen van twaalf duizend Karels guldens, indien de Nederlanders zig in staat wilden stellen, om het juk der dwingelandije, door magt van wapenen, afteschudden. Dit alles bestond ondertusschen niet alleenlijk in beloften, maar hij betoonde ook, door het versterken van *Vianen*, en door het werven van volk, dat hem de zaak recht ernst was; en dat, schoon 't hem aan de magt ontbrak, het hem, echter, nooit aan den wil zou ontbreeken, om het verdrukte *Nederland* te helpen verlossen. Door het weigeren van den nieuwen eed toonde hij met de daad, dat hij het geweld van

PHI-

PHILIPS niet schroomde. Geene de minste zekerheid is 'er voor het zeggen, dat hij zig uit vreeze met den Koning had willen verzoenen. Waarachtiger is het, dat hij zig voor een korte wijl van *'s Hertogenbosch* verzekerde, en dat zijn aanslag op *Utrecht*, ten nadeele van de goede zaak, mislukte. De spoorelooze bedrijven zijner krijgsknechten kunnen nimmer met eenig recht op zijne rekening gesteld, maar moeten veeleer toegeschreeven worden aan een onbetaamelijke wraakoefeninge, waartoe zij oordeelden recht te hebben. In ons Derde Deel, Art. AMSTELDAM, hebben wij beloofd, onder dit Artikel zijne verrichtingen breeder te zullen melden, en te doen zien, hoe hij, op eene heimelijke wijze, door COORNHERT in de Stad gebragt werd; zie hier wat daar van zij. BREDERODE, in den avond van den 27sten Februarij 1567, zig naar *Ouderkerk* begeeven hebbende, ging, van niet meer dan twee Edellieden vergezeld, te voet naar de Stad. Tot aan een' Herberg buiten de poort genaderd, deed hij ontbieden KLEMENS VOLKERTSZ. COORNHERT, om uit hem te verneemen, op wat wijze hij best binnen zou kunnen komen, zonder bekend te worden, daar de wachten, die aan de poorten stonden, scherpe order hadden, om naauw toetezien. COORNHERT vond geraaden, met hem in een boot te stappen, en door sterk roeijen de wacht aan den Boom willens of onwillens te passeeren, dat ook gelukte. Zijne komst, zo haast dezelve ruchtbaar werd, veroorzaakte geene geringe vreugd bij de Onroomschen, en niet minder schrik aan de Spaanschgezinde regeeringe. Zijn verblijf werd, tot groote bekommeringe van de laatstgemelden, bij aanhoudendheid door de aanzienlijksten van de Gemeente bezocht. 't Geen nog meer vreeze bij hen veroorzaakte, was, dat zijn gevolg, door *Friesche* en *Stichtsche* Edelen, die onder allerleije vermomming dagelijks binnen kwamen, sterk vermeerderde. De beangste Burgemeesteren zuimden niet, de Landvoogdesse daarvan kennis te geeven; die straks den Schrijver van den Geheimen Raad, JACOB DE LA TORRE, van *Utrecht* derwaarts zond, met brieven aan de Magistraat, waarin bevolen werd, BREDERODE de Stad te doen ruimen, al ware 't ook met geweld, ja des noods, zig van het krijgsvolk van den Graave VAN MEGEN te bedienen. Gemelde LA TORRE had mede last, om den Heer

VAN BREDERODE in perfoon aantemaanen, van binnen vier-en-twintig uuren uit de Stad te vertrekken, en dat, bij weigering van dien, de gevolgen voor zijne rekening zouden zijn; met bijvoeginge, dat hij order had, alle zijne gangen na te gaan en Haare Hoogheid desaangaande te onderrechten.

Dit alles was, echter, voor de Landvoogdesse ligter te beveelen, dan voor de Regeering van *Amsteldam* om het uittevoeren. De inneeming van Soldaaten, wisten zij, zou grooten tegenstand vinden, en stond bovendien niet aan Burgemeesteren alleen. Zij wist vooraf, dat BREDERODE zig niet ligt vervaard zou laaten maaken, en met grond vermoedde zij, dat hij een afschrift van den lastbrief zou vorderen, die, als dezelve onder het volk gestrooid werd, ligtlijk eenen opstand zou hebben kunnen veroorzaaken. Hierom werd besloten, den Raad te doen vergaderen, en na het scheiden van denzelven, eene deputatie aan den Heere VAN BREDERODE te zenden; 't geen ook geschiedde, en waarvan de uitslag was, dat BREDERODE, gelijk Burgemeesteren reeds voorzien hadden, weigerde aan 't verzoek of bevel gehoor te geeven, indien de lastbrief der Landvoogdesse hem niet vertoond werd. Daags daaraan ging LA TORRE, met twee Schepenen, bij hem. Heer HENDRIK ontving hen zonder de minste plegtigheid, ja weigerde zelfs zijne Edellieden te doen vertrekken; en om te toonen dat hij deze komst als geene gehoorgeeving aangemerkt wilde hebben, viel hij den Afgezant meer dan eens in de rede. Dan toen LA TORRE zo verre kwam, dat hij hem als verantwoordelijk stelde, indien hij bleef weigeren te vertrekken, was het antwoord van BREDERODE, *dat hij ongehouden was, hem*, LA TORRE, *geloof te geeven, zo lang hij weigerde, zijnen Lastbrief te toonen; betuigende verder te zijn en te willen blijven, een zeer ootmoedig Leenman en Dienaar van den Koning, gereed om de Rebellen te helpen straffen*, schoon BREDERODE daarmede geheel andere persoonen dan de Koning bedoelde. LA TORRE scheidde dan zo wijs als hij gekomen was. De Onroomschen, die door Burgemeesteren aangezocht werden, om BREDERODE tot vertrekken te bewegen, sloegen zulks plat af; waarom zij zig andermaal bedienden van eene bezendinge, uit twee Schepenen, twee Pensionarissen, en één Geheimschrijver bestaande; dan ook dezen

moes-

moesten vertrekken met het antwoord, *dat hij zou doen, zo als hij het geraden vond.* 't Geen BREDERODE des te ſtouter deed ſpreeken, was de toegenegenheid, die de Burgerij hem betoonde, door, met bijna honderd man, de herberg, waarin hij zijn intrek genomen had, te bewaaken. En dit was, naar allen vermoeden, ook ééne der oorzaaken, dat eenige *Frieſche* Edellieden zig op den 17den Maart verſtoutten, den Afgezant op zijne kamer te overvallen zijne papieren te onderzoeken, en die, welke hun aanſtonden, mede te neemen, om ze den Heere VAN BREDERODE ter hand te ſtellen. Onder die papieren was ook een verhaal van zijne verrichtingen aldaar, als mede de Lastbrief van de Gouvernante; al het welk LA TORRE, die nu voor erger vreesde, de ſtad deed ruimen. De Hervormden hadden dien zelfden morgen een Verzoekſchrift aan de Magiſtraat ingeleverd, waarbij zij de nakoming van 't verdrag, den 18den Januarij gemaakt, verzochten; alsmede, dat 'er beſlooten mogt worden, den Heer VAN BREDERODE, bij voorraad, als Overſte van het krijgsvolk te benoemen, tot dat de Prins VAN ORANJE, als Stadhouder, daarin nader zou voorzien. Burgemeeſteren, bevreesd voor het Hof, zo wel als voor de Ingezetenen, ſtonden dit toe, op voorwaarde dat van wederzijde Gemagtigden aan den Prins zouden gezonden worden, om zijn goeddunken daarop te verſtaan, naar welk goeddunken men zig voegen zou. BREDERODE weigerde de voorſtellen te leezen, onder voorgeeven van te willen vertrekken; 't welk zulk eene gisting in de gemoederen veroorzaakte, dat Burgemeeſteren raadzaam oordeelden, hem door den Penſionaris BLOKLAND te doen verzoeken, ten minſten nog vijf of zes dagen te vertoeven, in welken tijd zij het antwoord van den Prins verwachtten, en dat hij middelerwijl het bevel over het krijgsvolk wilde aanvaarden. De aanvaarding van dat ampt, hem opgedraagen, bragt de Gemeente weder tot bedaaren. ORANJE keurde alle gemaakte ſchikkingen goed, uitgenomen die, welken den perſoon van den Heer VAN BREDERODE betroffen; belóóvende dien Heere zijne meeninge, door eenen bijzonderen Bode, te zullen melden. ORANJE voorzag duidelijk, dat de magt te gering was, om den Koning het hoofd te bieden; en laaten wij 'er bijvoegen, hem was bewust, dat de Regeering niets, dan gedwon-

 gen,

gen, ten voordeele van de Onroomfchen deed: waarom 'er geen ftaat op haar te maaken was. Terwijl de Prins zig tot zijn vertrek naar *Duitschland* bereidde, vermaande hij BREDERODE, ook op eigen veiligheid bedacht te zijn: deze bediende zig van dien raad, en begon ook fchikkingen tot zijn vertrek te maaken. Om hem te fpoediger van de hand te krijgen, overreedden de Burgemeefters HERMAN VAN RODENBURG en ADRIAAN PAAUW den Heere VAN BREDERODE te fchieten de fomma van agt duizend guldens, op eenige zijner bedijkte landen, in de *Berge* en *Kleimeer*, verbindende zig zelven voor de wederbetaaling. Na zig door de Regeering een loflijke getuigenis, ten aanzien van zijn ftil en vreedzaam gedrag binnen de Stad, te hebben doen geeven, vertrok hij, op den avond van den 27ften April, met zijne Gemalinne, en een aanzienlijken ftoet van Edelen, niet zonder groote fmert zijner vrienden, en bijzonderlijk van de Hervormden. Hij begaf zig met de zijnen naar *Embden*, en vandaar verder naar *Duitschland*; voedende, even als ORANJE, de hoop op een gunftiger keer van zaaken.

Den 24ften Januarij 1568 deed de Hertog van ALBA hem openlijk indaagen. Hij befchuldigde hem, dat hij, onaangezien de gunften, door den Koning hem beweezen, openlijk de zijde van ORANJE hield, en zig tot hoofd der verbondene Edelen gefteld had; dat hij daarvan had blijken gegeeven, door het gebruiken der Bende van Ordonnantie tegen 's Konings dienst, het ligten van brandfchattingen, het verwoesten van kerken en kloosters, en het gevangenneemen van 's Konings Onderdaanen; dat hij getracht had, zig meefter te maaken van *Zeeland*; dat hij die van *Nijmeegen* ontraden had, krijgsvolk inteneemen; dat hij de Landvoogdesfe had durven bedreigen, indien zij hem en de zijnen geen genoegen gaf, en dergelijke zaaken meer, gelijk men zien kan bij MARCUS, in de *Sententiën van Alba*, bl. 70 alwaar ook gevonden worden de Sententiën, vier maanden laater tegen BREDERODE uitgefproken, bl. 471, 475 enz. Bij dezen werd hij voor balling, en alle zijne goederen voor verbeurd verklaard. Zelfs ftelde PHILIPS naderhand eenen Ontvanger aan, tot de heerlijke goederen van *Brederode*, die hij zig aanmatigde. Dit lot van banninge en verbeurdverklaaringe van goederen, heeft zijn

bas-

bastaartbroeder LANCELOT VAN BREDERODE, boven gemeld, om dezelfde daaden, mede ondergaan. Wij meenen hier vóór, duidelijk genoeg aangeweezen te hebben, dat gemelde LANCELOT niet de natuurlijke zoon van Heere HENDRIK, maar van deszelfs vader REINOUT geweest is, schoon men 'er vindt, die het tegendeel gesteld hebben. (*)

Heer HENDRIK VAN BREDERODE beleefde de uitspraak van het gemelde vonnis niet: want hij overleed den 15den of 16den Februarij des gemelden jaars 1568, in den ouderdom van bijna zes-endertig jaaren, op het Slot *Harnhof* of *Harenberg*, in de Veste *Rekelinghuizen*. Nog na zijnen dood kon hij den laster niet ontgaan; want hem werd nagegeeven, dat hij gewoon was, door den drank zijne droefgeestigheid te verzetten; dat hij door dronkenschap in een heete koorts was gevallen, en daardoor uit het leven gerukt werd. Dit was het getuigenis van VIGLIUS, in zijnen brief aan HOPPERUS, die, op het gerucht van BREDERODE's dood, aan denzelven geschreeven had: *Wij gelooven gereedlijk het geene wij wenschen; en, ware zijn dood twee jaaren vroeger voorgevallen, wij zouden, misschien, van veele onheilen vrij gebleeven zijn.* Welk schrijven, onzes bedunkens, WAGENAAR de partijdigheid van VIGLIUS omtrent BREDERODE had moeten doen kennen, en hem behoed hebben van niet zo stout de bovengemelde woorden van VIGLIUS, zonder eenig nader bewijs, dat hij noch bij HOOFT, noch bii BOR, ja zelfs ook niet bij den partijdigen STRADA, gevonden heeft, of vinden kon, naterschrijven: (Zie VI. Deel, p. 230.) Dan wij verheugen ons, dat wijlen de Hoogleeraar BURMAN, in zijne openbaare redenvoeringe, BREDERODE eerlijker heeft doen ten grave daalen. Wij zullen hier nog doen volgen, een verhaal van zijn afsterven, het welk voorwaar gantsch anders luidt, dan dat van een stervenden dronkaart.

Hij, wiens goederen verbeurd verklaard waren, gedroeg zig als

(*) *Men zal dit nog klaarder op de* tweede Tafel *der* Bastaarden *zien.*

als 't een Christen betaamde. Schoon anders driftig van aart, was hij nu zeer lijdzaam; betuigende, meer dan eens, op zijn ziekbedde, onder het doen zijner belijdenisse van den Hervormden Godsdienst, aan de Predikanten, dat hij ten voordeele van den Godsdienst en voor de Vrijheid alles gewillig had opgeofferd. Hij stierf, onder het doen van die belijdenisse, als een Christen, en behield zijn verstand tot den laatsten adem toe. Hoe veel smerts zijn dood aan alle weldenkenden baarde, behoeft niet gezegd te worden. De grootste smert, echter, werd geleden bij zijne waardige echtgenoot, AMELIA, Graavinne van *Nieuwenaar*, dochter van GUMBERT, Graave van *Nieuwenaar* en *Limburg*. De dood scheidde indedaad een zo edel als beminnelijk paar. Ten blijke van de liefde en achtinge, die BREDERODE voor zijne Gemalinne had, dient zijne stichting van het huis *Amelienstein*, in het *Viaansche Bosch*.

Wat zijn persoon betreft, men vindt hem omschreeven als een man van lange gestalte, welgeschapen, kloek van gemoed en vernuft, staatelijk van uitzicht; doch schraal van wezen; mild en aanminnig van aart; doch heet van hoofd, en stijf op zijn stuk staande. Het origineele afbeeldzel van hem is, in het jaar 1777, met de boekerij van Jonker *O. Z.* VAN HAAREN, ongelukkiglijk door den brand verteerd. Echter gaat zijn afbeeldzel, op verscheidene wijze, zo op gedenkpenningen als in prent uit. Zijne zinspreuk was: PEUT ETRE, dat is, *'t Kan weezen.*

Zijne weduwe, bij welke hij geene kinderen verwekt had, hertrouwde met FREDRIK DEN DERDEN, *den Godvruchtigen*, *Keurvorst van den Paltz*. BREDERODE's verbeurdverklaarde goederen werden haar, volgens voorwaarde van de Gendsche bevrediging, gedeeltelijk weder toegeweezen. Zij genoot dezelve ook, in zo verre als de Heer VAN BREDERODE daaromtrent geen andere schikking gemaakt had: want de meesten van die moesten, volgens zijn laatsten wil, komen op zijne zuster JOHANNA, Vrouwe van *Hunnepel*, aan wier dochter GEERTRUID, zijnde JOHANNA reeds in het jaar 1573 overleeden, toegeweezen werden alle de allodiale goederen. Doch met de Heerlijkheid van *Brederode*, in *Kennemerland*, naardien dezelve, met de daaraan behoorende goederen, een kwaad leen van *Holland* geworden, en daarom

bij

bij gebrek van manlijke nakomelingen, (behalven de verbeurdverklaaring) aan de Graaflijkheid, en dus aan PHILIPS DEN TWEEDEN, vervallen was, werd de Graaf VAN MANSFELT beleend. Maar vermids deze niet gehuldigd, en ook geen manlijk erfgenaam naliet, veroorzaakte zulks, dat gemelde Heerlijkheid bijna elf jaaren zonder gehuldigden Heer bleef. In laateren tijde vonden de Staaten goed, schoon de Koning nog niet afgezwooren was, REINOUT VAN BREDERODE, dien wij boven als den Vierden genoemd hebben, daar mede te beleenen.

Zie daar een schets van hem, van wiens daaden men bijna een geheel boekdeel zou kunnen schrijven. Dan, het door ons ter nedergestelde oordeelden wij, ter eere zijner nagedachtenisse, genoegzaam te zullen zijn; te meer, daar zijne bedrijven, zo beroemd als die van één éénigen onzer Nederlandsche Helden, bij anderen breeder te vinden zijn. Onder anderen heeft het den Heere HEERING behaagd, in zijn reeds genoemde *Aanhangzel tot de Vaderlandsche Historie*, Tweede Stuk, p. 293—347, 't leven van dezen Held omstandig te beschrijven. Wij stappen dan van hem af, met de woorden van den reedsgenoemden Heere BURMAN, naar de Nederduitsche vertaaling van zijnen *Brederode*, door den Heer ANTONI HARTSEN:

Toen ook voor 't Duitsch gewest de groote Brederode
't Bataafsch verwisslen ging: maar ach! 't was voor altoos.
Aan de Yſtad met een' drom van Eedlen t'scheep getreeden,
Ontzeilde hij het Land, en elk, die van den nek
Het juk der Roomsche Kerke en ijdle plegtigheden
Had afgeworpen, treurde en schreide om 's Mans vertrek,
Maar Vrijheid op zijn lijk, toen hij haar welbehagen,
Als balling buiten 's Lands, ten grave daalde in vreê.

REINOUT, de vierde van dien naam, en in rang de twee-entwintigste Heer VAN BREDERODE, was, gelijk wij gezien hebben, de zoon van WOLPHERT, die de oom was van Heer HENDRIK, boven gemeld, en broeder van REINOUT, den derden van dien naam. Hij was, door ervenis van zijnen vader, reeds Heer van de Heerlijkheden *Cloetingen*, *Voshol* en *Asten*. Grooter luister

kon aan het huis en geslacht van BREDERODE niet toegebragt worden, dan gedaan is, door den verlijbrief, waarmede deze Heer REINOUT, op 's Konings naam, door de Staaten begiftigd werd, zijnde van dezen inhoud:

PHILIPPUS, *&c. doen kont allen luyden, dat alhoewel mits overlyden, van wylen Heer* Henrick, *in syn leven Heere van* BREDERODE, *Heere tot* Vianen &c. *dewelke sonder mans oir achter te laeten, deser werelt overleden is, verscheyden partyen, van goeden by hem van ons tot rechten leenen verhoudende, aen ons gedevolveert, en vervallen zyn. Wy nochthans aenmerkende dat het* Huys van BREDERODE, *eenen van de Edelsten stammen en oudsten afkomsten binnen den Landen van Hollant is, ende op dat het* huys *ende de* naam BREDERODE *niet en vergae, maer tot onsen dienste, ende tot eere van den Landen in wesen gehouden mach worden, hebben wy by advys van de Staeten, ende van den President, ende andere Raeden Provinciael, als ook van de luyden van de kamere van Rekeningen in Hollant, uit sonderlinge gratie, voor dese reise ende sonder dat het selve in toekomende tijden in Consequentie getrokken sal mogen werden, verlyt en verleent, verlyden en verleenen mits desen onsen brieve, Heer* Reinout van BREDERODE, *des voornoemden wyle Heer* Henricks van BREDERODE's *Neve, gedescendeert wesende van den rechten* stamme *ende* huysen van BREDERODE, *alle sulke rechte leenen, als de voornoemde wyle Heer* Henrick van BREDERODE, *van ons als Graeve van Hollant te houden plach.* (Meermaals hebben de Staaten vóór de afzweering, zig van den naam des Konings bediend: zie onder anderen, de oprichting van de Leidsche Academie.)

Deze Heer REINOUT had in huwelijk, eerst MARIA VAN DOORNE, dochter van den Heere *van Doorne*, in *Braband*, waarbij hij veele kinderen verwekte: als, HENDRIK, WALRAVEN, FLORIS, WOLPHERT, MAXIMILIAAN LUBBERT, ANNA, ADRIANA, MARGRETHA en SUSANNA, die op den Stamboom, den Heere HERRING door den Heer VAN PANDERS ter hand gesteld, dus gemeld staan: HENDRIK, WOLFAART, MAXIMILIAAN LUBBERT, FLORIS, WALRAVEN, en dan nog DIRK, gesprooten uit het tweede huwelijk van Heer *Reinout* met HELENA, Graavinne van *Manderscheit*, *Blanquenheim*

heim en *Gerartstein*, die jong gestorven is; voorts nog ADRIANA FRANCISCA. Heer REINOUT overleed te *Haarlem*, in den jaare 1584, en werd aldaar begraaven.

Zijn oudste zoon HENDRIK, trouwde Vrouwe MARGARETHA VAN FLORACKEN, dochter van den Heere VAN GEFFEN tot *'s Hertogenbosch*, en van Vrouwe VAN BOKHOVEN. HENDRIK sneuvelde in den aanslag tot het ontzet van *Haarlem*, 1573, nalaatende ééne dochter, CATHARINA genaamd, Vrouwe van *Asten*, die gehuwd is geweest aan BERNART VAN MERODE, Heere van *Gambays*.

WALRAVEN DE TWEEDE, tweede zoon van Heer REINOUT, werd, door den dood van zijne nichte, Vrouwe GEERTRUI VAN HUNNEPEL, die, in 1590, zonder kinderen stierf, erfgenaam van *Vianen* en *Ameiden*. Hij wordt de drie-en-twintigste Heer VAN BREDERODE genoemd. In 1586 werd hij Raadsheer in 't Hof van *Holland*; ook werd hij, door koop, ter somme van vier-en-veertig duizeud karels guldens, Heer van *Noordeloos*. Zijne echgenoote was GUELMIA, Vrouwe van *Haaften* en *Herwijne*, weduwe van NICOLAAS, Heer van *Assendelft*. Hij stierf Ao. 1614, en liet, als erfgenaam van zijne goederen, na, zijnen broeder, die eenen zoon, WALRAVEN genaamd, naliet.

FLORIS, welke, door ervenis, mede Heer van *Cloetingen* in *Zeeland* was, wordt geroemd als een dapper en ervaaren krijgsman, hebbende van jongs af den oorlog gevolgd. Schoon hem, behalven het ampt van Overste over een Regiment voetvolk, het Gouvernement der Stad *Heusden* en onderhoorende Forten, die men toen als den sleutel van *Holland* hield, opgedragen was, liet hij, echter, niet na, jaarlijks mede te velde te gaan. Zijne gemalin was Vrouwe DOROTHEA, dochter vau JOHAN, Heer *van Haaften* en *Herwijnen*, waarbij hij verwekt heeft drie zoonen en drie dochteren, alle welken straks gemeld zullen worden. Hij overleed te *Heusden*, tot smerte der Ingezetenen, die hem als hunnen vader beminden, in 't jaar 1599, en werd te *Vianen* begraaven. Zijne weduwe hertrouwde met WILLEM, Graave van *Hoorn*.

WOLFERT, de vierde zoon van Heer *Reinout*, was Commandant over een kompagnie Voetvolk, en werd, door de muitende

Soldaaten van *Geertruidenberg*, in het jaar 1589, doorschoten. Hij liet, bij zijne vrouw GEERTRUI VAN BROEKHUIZEN, geene kinderen na.

MAXIMILIAAN LUBBERT, de vijfde zoon, stierf mede in 1589, en ook zonder bij zijne Vrouw, de weduwe VAN ERP, kinderen verwekt te hebben. Den meesten tijd zijns levens had hij in den oorlog doorgebragt. De dochters van Heer REINOUT en MARIA VAN VOORNE waren:

ANNA, die ten man had JOHAN VAN HORNE, Baron van *Boxtel* en *Blasfigny*, in 1572 Gouverneur van *Dordrecht*. Zij overleed zonder kinderen, in 1616.

ADRIANA, gehuwd, eerst aan den Heere VAN MERODE, en daarna aan HENDRIK DE RIVIERE, Heer van *Isferen* in *Braband*.

MARGARETHA, werd Nonne van *Ceciliën* te *Keulen*, als ook SUSANNA, die daarna Abdisse werd.

ADRIANA FRANCISCA, gesprooten uit het tweede huwelijk van Heer REINOUT, trouwde te *Utrecht* met PHILIPS, Vrijbaanderheer van *Hohensaxen*, die kinderen bij haar verwekte.

De kinderen van FLORIS, boven gemeld, waren drie zoonen en drie dochters. Laat ons kortlijk zien, wat van deze dochters, schoon jonger zijnde dan de zoonen, te melden is. Zij waren HELENA, MARIA en FLORENTIA, welke laatste jong gestorven is.

HELENA trouwde met Heere STEVEN GANS, die, Ao. 1606, in dienst der Staaten sneuvelde.

MARGRETHA was gehuwd met den Ridder FRANÇOIS DE LA PLAGE, Burggraaf van *Manehaux*. Hij bekleedde mede aanzienlijke ampten in dienst van den Staat. Thans ons tot de zoonen keerende, moet allereerst genoemd worden.

WALRAVEN DE DERDE, die, volgens uitersten wil van zijnen Oom WALRAVEN, de opvolger in het bezit van zijne heerlijke goederen werd, en was dus de vier-en-twintigste Heer VAN BREDERODE. Niet meer dan drie jaaren oud zijnde, werd hij begiftigd met een Kompagnie van drie honderd vijftig koppen; en gaf, zo ras zijne krachten het toelieten, reeds doorslaande blijken van moed en bekwaamheid, met een Kompagnie Curasfiers,

ter-

terwijl zijn voorige Kompagnie geschonken werd aan zijnen jonger broeder REINOUT. Deze Heer WALRAVEN had ter vrouwe MARGARETHA MARIA DE HENNIN, dochter van den Graave van *Broek* en *Valkenstein*. Hij stierf in den bloei zijns levens, Ao. 1620, zonderen kinderen.

REINOUT, die door VOET voor den tweeden, doch door anderen voor den derden zoon van FLORIS gehouden wordt, was Heer van *Cloetingen*. Deze begaf zig in dienst der *Venetiaanen*, in het Hertogdom *Stiermark*, tegen den Aartshertog FERDINAND VAN OOSTENRIJK, en sneuvelde aldaar, Ao. 1617, zonder getrouwd geweest te zijn. Dus volgde, in het bezit der heerlijke goederen,

JAN WOLFERT, de vijf-en-twintigste Heer VAN BREDERODE, en ook Heer van *Vianen* en *Ameiden*, enz. geboren den 12den Junij 1599. Van zijne jeugd af aan tot den krijgsdienst geschikt zijnde, leerde hij eerst gehoorzaamen, om naderhand beter te kunnen gebieden. Eerst trad hij in dienst als Vaandrager; in het jaar 1618 werd hij door de Staaten begiftigd met een Kompagnie voetvolk van zeventig koppen; in 1620 ontving hij de Kompagnie van zijnen broeder WALRAVEN voornoemd, en tevens het gezach over de Curassiers. In 1633 werd hij Kolonel van een Regiment voetvolk, en in 1635 aangesteld als Gouverneur van *'s Hertogenbosch* en onderhoorende Forten. Daarna werd hem de gegewigtigtige post van Artillerijmeester van 't Leger opgedraagen, en geduurende de belegeringen, in dien tijd voorgevallen, het bevel over een vierde gedeelte van het leger, en in 1641 tot Veldmarschalk, de eerste plaats naast den Kapitein Generaal, verheven. Wij zouden te verre uitweiden, wilden wij alhier een omstandig verhaal doen van alle zijne heldendaaden. Eéne van die zal genoeg zijn, om den grooten BREDERODE in zijne waarde te doen kennen. Toen hij, kort voor het laatstgemelde jaar, met drie schepen naar *Engeland* overstak, werd hij door vijf *Duinkerksche* Kapers aangetast, die hij, in zijn nachttabberd op het dek staande, zodanig deed beschieten, dat de dappere Zeeroovers, na een gevecht van drie of vier uuren, hem verlieten; waarna hij zijne reize volbragt. Dan daar niets sterker ter eere der Helden spreekt, dan het getuigenis van 's Lands Vaderen,

zul-

zullen wij zulk een getuigenis, ter zijner eere dienende, hier bijvoegen. Hetzelve luidt aldus:

De Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen, die de jegenwoordige sullen sien of hooren leesen, doen te weeten: alsoo wy tot handhavinge van alle goede orde in de krygssaeken in de Vereenigde Nederlanden, so in 't beleyt van oorloge, als om alle onordeningen onder het krygsvolk, soo wel tot voordeel, van de goede Ingezeetenen der voorschreevene Landen, als ook van de vrienden, neutraale nabuuren, te doen cesseeren, ende 't selve krijgsvolk in goede ordere tot bescherming van de Landen, ook tot wederstant en afbreuk van den Vyant te houden, goed, raetsaem, ende nodig gevonden hebben, een aansienlyke Personagie tot Veldmarschalk over het volk van Oorloge deser Vereenigde Provintiën te stellen, en te committeeren, doen weten, dat omme de goede kennisse die wy hebben, van de sonderlinge diensten, getrouwigheid, vromigheid, ende dapperheid, den voorschreevene Landen vele jaaren beweesen by den welgeboorene Heere Johan Wolfert van Brederode, Heere van BREDERODE, Baron van Vianen en Ameide, Erfburggraaf van Utrecht, Heere van Cloetingen, Haeften, Herwynen, Helle, Noordeloos, Schoorl, Nieuvelt, van den Landen en Landstreeken van Voshol, &c. &c. *Ende tegenwoordig onse* Grootmeester van de Artillery deser Vereenigde Nederlanden, Colonel van een Regiment Voetknechten, Ritmeester van een Kompagnie Ruiteren Curasfiers, Gouverneur van de Stad en Meijery van 's Hertogenbosch, ende onderhoorige Forten; *ons volkomelyk op syn* E. *betrouwende, en bereits in behoorlyke achting genomen hebbende, de recommandatie van syn Hoogheyt Generaal van onse Legers, tegenwoordig wesende te Velde, by desselfs brief geschreeven tot* Boetbergen *den 24sten deses, nopende den Persoon van den welgemelten* Heer van Brederode *tot het gemelte vaceerende ampt gedaan, hebben wy denselven* Heer van Brederode *gesteld, gecommitteert, en geordonneert, stellen, committeeren ende ordonneeren, hem by desen tot* Veldmarschalk *over ons voorschreeven Volk van Oorlogen te Peerde ende te Voet, enz.*

Van de loflijke waarneeming van dat aanzienlijke ampt, werd hem,

hem; door gemelde Heeren Staaten, tien jaaren daarna, (den 4den December 1651) het ſterkſte getuigſchrift gegeeven. Vervolgens kweet hij zig niet minder ijverig, ten dienſte van den Lande, door dagelijks de vergadering van de Ed. Gr. Mog. ter beſlisſinge van de geſchillen met *Engeland*, bijtewoonen. Door deze verandering van levenswijze geraakte hij aan de waterzucht, die hem, na dat alle middelen te vergeefsch waren aangewend, op den 3den September des jaars 1656, in 't graf rukte. Hij werd te *Vianen* begraaven. In zijn eerſte huwelijk, met ANNA, dochter van Graaf JOHAN VAN NASSAU, die in 1630 overleed, had hij verwekt drie zoonen, behalven éénen, WALRAVEN genaamd, die jong overleed, en negen dochteren. Zijne zoonen, benevens vier van zijne dochteren, ſtierven ongedoopt; zo dat 'er alleenlijk vijf dochters overig bleeven, zijnde SOPHIA THEODORA, die trouwde met CHRISTIAAN, Graave van *Dohna*, uit welk huwelijk voortkwam KAREL, Graaf van *Dohna*, geſtorven Ao. 1686; DIDERIK, Graaf van *Dohna*, overleed 1686, en AMELIA VAN DOHNA, in 1666 getrouwd met SIMON HENDRIK, Graave *van der Lippe Detmold*; ſtierf 1700, en haar man 1697, nalaatende FREDRIK ADOLPH, Graaf *van der Lippe Detmold*, overleden 1718, en SIMON HENDRIK ADOLPH, Graaf *van der Lippe Detmold*, geboren 1694; voorts JULIANA, ongehuwd; FLORENTINA, getrouwd met MAURITS, Graave van *Solms*; ANNA TRAJECTINA, die mede ongehuwd bleef, en AMELIA MARGARETHA, die ten man kreeg ALBRECHT HENDRIK, Baron van *Salvata*.

Na het overlijden van Graavinne ANNA, begaf JOHAN WOLFERT zig in een tweede huwelijk, met LOUISA CHRISTINA, dochter van JOHAN ALBERT, Graave van *Solms Bronſtein*, zijnde een ouder zuster van AMELIA VAN SOLMS, Douariere van *Oranje*; zij baarde hem drie zoonen en vijf dochters:

HENDRIK, den zes-en-twintigſten Heer VAN BREDERODE; WALRAVEN, Heer van *Cloetingen*, enz. en FLORIS ALBRECHT BELGICUS, die in 1655 ſtierf; LOUISA CHRISTINA; WALRAVIANA; HEDEWIG AGNES; AMELIA; WILHELMINA en CHARLOTTA.

HENDRIK VAN BREDERODE, die, als de oudſte zoon, zijnen vader in meergemelde heerlijke goederen opvolgde, verkreeg, op zijn

zijn veertiende jaar, het bevel over eene bende Ruiterij, en, bij zijns vaders overlijden, het regiment voetvolk. Den ouderdom van negentien jaaren bereikt hebbende, trok hij naar *Frankrijk*, om zig aldaar in den wapenhandel te oefenen, doch stierf kort daarna, in het jaar 1657. Niet gehuwd geweest en zonder kinderen overleden zijnde, kwamen de goederen van *Brederode* op zijnen broeder,

WALRAVEN, geboren den 18den November 1649. Naauwlijks zes jaaren oud zijnde, werd deze, door de Staaten, uit aanmerkinge van de diensten zijner voorvaderen, beschonken met een bende Ruiters. Hij stierf, mede ongehuwd, op den 21sten Augustus 1679, wordende te *Vianen* begraaven, en *daar men meende* (zie WAGENAAR, XV. Deel, p. 38 en 39.) dat hij de laatste manlijke afstammeling van ARNOUT DEN EERSTEN was, werden zijne wapens met hem begraaven. Na zijnen dood kwamen zijne heerlijke goederen, ingevolge van zijne testamentaire dispositie, op zijne oudste zuster, HEDWIG AGNES, en van deze, als ongehuwd overleden zijnde, op haar halve zuster SOPHIA THEODORA, Graavinne van *Dohna*, die dezelve, bij haar overlijden, naliet aan haare reeds genoemde zoonen KAREL en DIRK, beide welken, in 1686, te *Offen* in *Hongarijën* sneuvelden, laatende de goederen van *Brederode* na aan hunne zuster AMELIA VAN DOHNA (*). Van haar kwamen dezelve aan haaren zoon FREDRIK ADOLPH, voorts op deszelfs zoon SIMON HENDRIK ADOLPH, Graaf *van der Lippe Detmold*, die dezelve, na het bezit van eenige jaaren, bij verkoop overdeed aan de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, met de daarop loopende kosten, voor de somme van agt honderd agt-en-negentig duizend en twee honderd guldens. De plechtige bezitneeming daarvan, door Hoogstgemelde Staaten, geschiedde op den 2den November 1725.

Boven zeiden wij dat de wapens van BREDERODE, met Heer HEN-

(*) *Zier hier achter het* Extract *uit de Resolutie van 26 Nov.* 1726.

erf
en
uw
a,

Ee-
ve-
van
end
jen
de-
van
n;
oe

WDE VIERDE,
rleed 1318,
ıwde met
ria vander
k, en won
rbij:

FL..M.
, trouwde
Maria
Buuren.
,of *Judick*,
in huwelijk
met *Jan*
Persyn-

WILLEM DE VIJFDE, stierf 1316, was eerst getrouwd geweest met *Elisabeth van Luxemburg*, en won daarbij,

Hendrik (*), die in 1321 overleed.

Willem trouwde, ten tweedemaale, met *Catharina van Teilingen* en verwekte daarbij,

DIRK, die zijnen vader opvolgde.

DIRK DE VIJFDE, overleed in den jaare 1377, had ter vrouwe *Beatrix van Valkenburg*, waarbij hij verwekte:

REINOUT.

Walraven (†), stierf 1369.

Catharina, was getrouwd met *Jan van Polanen.*

Dirk, Ridder, die in den jaare 1387 overleed.

Willem, Heer van *Waalwijk*, stierf in 1389.

ie Hendrik *doen volgen, dat van anderen wordt te-*

ıd in huwelijk Bertha, *dochter van Heer* Jan van Eg-
eene kinderen bij haar, maar liet na één bastaart,
, die de stamvader geweest is van de Brederodes *in*
t wij van hem gezegd hebben, p. 991. *als ook de*
ırden, tegenover p. 1027.

H I

HENDRIK ... n 1655, van d... nna van overlee... rbij drie gehuw... Walra-lia, Gr... en doch- Nieuw... vier jong Limbor... ver blee- ken e... kindere... met den voorge... Dus vol heerlijk... Maurits, ren,

REINOUT, ... d. Wolfert ... vde met Heer He...

1009. ... t Louisa ... verwekte

... ft. 1655.

HENDRIK DE TWEEDE, in 1638, zonder kinderen gestorven zijnde, volgde hem zijn broeder,

Wolfert, die mede ongehuwd, in 1679, overleeden, en hij, zo men meende, de laatste manlijke afstammeling zijnde, (zie col. 19.) zo volgde zijne zuster,

Hedwig Agnes; die ook zonder kinderen stervende, tot opvolgster had haare zuster van het eerste bed,

Sophia Theodora, welke ter wereld bragt:

Karel en *Dirk*, Graaven van *Dohna*, en

Amelia van Dohna, die trouwde met *Simon Hendrik van der Lippe Detmold*, wiens zoon was,

Fredrik Adolph, Graaf *van der Lippe*, die naliet,

Simon Hendrik Adolph, Graaf *van der Lippe Detmold*, die de goederen van *Brederode* verkogt aan de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, Ao. 1725.

... Geslacht is een *Roode Leeuw*, de tong en ... e op een *Gouden Veld*, met een *Barensteel* ... veld.

K E

ekende bastaarden.

le, trouw
Zoutelan

yen van Brederode, Antoni van Brederode,
wee zijner broederen, een van de gemelde
ijde van Hertog *Karel* Edelen.
Bourgondiën, onder
delen vermeld, en zij-
ochter Vrouw *Maria*,
e .....

de, tr. Pe
en won d

de, die
van Holla
, en won

rode, tr.
alatende, l
estorven.

ate kindere

ara van l
de, trad
huwelijk
bert va
mond
Stein, en
met Ame
Jteneng.

e,
t,
ns
en
.
t.

Johan Karel van Brederode, Heer van *Bolswaard*, stierf 1767.
Hendrik Anthonij van Brederode, Kapitein, overleed in 175..
Reinold Lodewijk Ignatius van Brederode, Kapt. was gehuwd met *Johanna Catharina Theresia Corsand*, is vóór 1765 overleden.
Lodewijk Pieter van Brederode, geb. 1684 trouwde, 1732, met *Margaretha Urzula van Zeller*, liet na

Hendrik Lodewijk Petrus van Brederode, geb. 1737, is geweest Commandant ter zee, in dienst van den Staat, in 1759 gequiteerd en na *Portugal* gegaan, doch naderhand weder als Colonel aangesteld; geh. 1760 met *C. M. C. Andrioli*, van *Amsteldam*. Uit dit huwelijk zijn verwekt één zoon, jong gestorven, en een tweeling, genaamd *Karel Alex. Theod. Reinoud van Brederode*, en *Alex. Karel Bartholomeus van Brederode*, geb. 1766.

ent and
la.om,

HENDRIK DEN TWEEDEN, begraaven werden, *vermits men meende* dat hij de laatste der manlijke afstammelingen was. Doch in het Tweede Deel van den Heere TE WATER, in de *Aantekening*, p. 282, als mede in het reedsgenoemde stuk van den Heere HEERING, dat nog moet uitkomen, blijkt dat men ten dien tijde (zo zij zeggen) in die meening misleid geweest is; welke misleiding, volgens aanwijzing van beide Schrijveren, ontstaan is uit een tweede huwelijk van Heere REINOUT DEN DERDEN, na het overlijden van zijne Gemalinne, PHILIPPINA VAN DER MARK, met CATHARINA VAN HOLTEN, adelijke dochter uit het land van *Kleef*, welk huwelijk door hem geheim gehouden werd. Deze zijne Gemaalin werd door hem, den 21sten Sept. 1546, verlijd en beleend met zekeren *Middelwaard*, gelegen in de rivier de *Lek*, nabij *Lexmond*; onder voorwaarde, echter, dat dit Leen, indien zij zonder kinderen kwam te overlijden, zou wederkeeren aan de Heerlijkheid van *Vianen*, en zo zij kinderen, bij hem verwekt, naliet, dat dan het gemelde Leen op hen, en vervolgens op hun wettig kroost en erven vervallen zou; welk verlij door Keizer KAREL DEN VIJFDEN, op den 28sten April 1548, ten voordeele van gemelde CATHARINA, goedgekeurd en bevestigd is geworden. Heer REINOUT verwekte bij haar drie kinderen, REINOUT, SANDRINA en SARA, waarover hij haar, den 8sten December 1553, tot Voogdesse aanstelde. Voorts is, uit goede en echte bewijzen, openbaar, dat hij de genoemde kinderen openlijk voor de zijnen erkende; 't welk hen, volgens het gebruik, in die tijden onder de Edelen plaats hebbende, voor wettig verklaarde. De twee dochters traden in huwelijk met mannen van rang en aanzien, met de haaren overeenkomende. REINOUT, Heer van *Bolwaard*, dus genaamd naar een Kasteel in 't Graafschap *Vianen*, werd, na den dood zijner moeder, den 23sten September 1596, met het gemelde Leen verlijd. Hij had ter vrouwe genomen JOSIANA VAN ARKEL, ASPEREN en VUUREN. Bij het aangaan der huwelijksvoorwaarden, den 4den Augustus 1585, waren verscheidene voornaame mannen van wederzijde als getuigen. REINOUT liet uit dit zijn huwelijk na, HENDRIK VAN BREDERODE, Heer van *Bolwaard*, Drost van *Ameiden*, die, nog bij het leven van zijnen vader, met het Leen verlijd werd, op voorwaarde boven gemeld. Deze

ze had ter vrouwe GEERTRUID VAN RHEEDE *van Amerongen*, en verwekte FREDRIK LODEWIJK VAN BREDERODE, Heer van *Bolwaard*, Drost van *Ameiden* en *Tienhoven*, en Hoogheemraad van de *Alblaswaard*, die, na het overlijden van zijnen vader, Ao. 1676, met het gezegde Leen verlijd werd, door WOLFERT VAN BREDERODE, die zig, aan het hoofd van den verlijbrief, noemde *Geboren Graave uit de Graaflijke Huizen van Holland, Souvrain van Vianen;* voerende hij, die beleend werd, in dien brief, alleenlijk den naam van FREDRIK. Hij had in huwelijk THEODORA ANNA RENESSE VAN BREDERODE, en daar uit is voortgekomen HENDRIK MAXIMILIAAN VAN BREDERODE, Heer van *Bolwaard*, zijnde de verlijbrief op hem gedagtekend den 4den Augustus 1684. HENDRIK trad, den 27ften Julij 1681, in den echt met BRIGITTA MARGARETHA THERESIA NOOMS *van Aarlanderveen*, dochter van PIETER NOOMS, Baron des *H. Roomschen Rijks*, en Heer van *Aarlanderveen*, van BEATRIX SCHRAM *van Schalkwijk*. Het recht tot de jacht, waarover hij eenige moeijelijkheid had, werd hem, den 16den December 1680, toegeftaan, waardoor zijne adelijke afkomst erkend en bevestigd werd. Zijn zoon was LODEWIJK PIETER VAN BREDERODE, Heer van *Bolwaard*, *Aarlanderveen*, Ridder van de Orde van *Christus* in *Portugal*. Hij werd geboren te *Vianen*, den 15den Junij 1684. Na den dood van zijnen vader, in 1701, werd hij, door FREDRIK ADOLF, Graaf *van der Lippe*, boven gemeld, als Vrijheer van *Vianen*, beleend met het meergemelde Leen. Deze begaf zig, benevens meer anderen, met verscheidene oorlogschepen van den Staat, als Kapitein ter zee, in dienst van den Koning van *Portugal*. Te *Lisbon* trad hij in huwelijk met MARGARETHA URSULA ZELLER, dochter van JAN VAN ZELLER, Resident des Konings van *Pruissen* aldaar, en van FRANCISCA MARIA PIPER; zijnde deze zijne echtgenoote gesprooten uit een hoog aanzienlijk geslachte van 't Rijk van *Nijmegen*. Uit dien echt is voortgesprooten Jonker HENDRIK LODEWIJK PIETER VAN BREDERODE, thans nog in leven, en te *Amsteldam* woonachtig, bekleedende de waardigheid van werkelijken Kamerheer van Zijne Keizerlijke Majesteit, als ook die van Kolonel ten dienste dezer Landen. Hij werd geboren te *Lisfabon* Ao. 1737, en is in huwelijk getreeden met CORNELIA MARIA CATHARINA ANDRIOLI, wier

N.

E N , bastaar

Fre yen Dirksz.

Pieter Fredriksz. *Johan* *Jan Dirksz*

Hark Pieter Fredriksz. en *Fakel Piete*
te *Koedijk*,

Dirk Jansz
te *Hargen*,
1617.

Jan Fekelsz
te *Oud Karspe*

rand Dirksz.
e Schoorl,
1617.

Aldert Hen
te *Schoo*
vóór 16

Gerrit *Ald*
in de *Oude*

rten Gerritsz.
armenhuizen.

. *Gerrit Ma*
geb. 17

wier aanzienlijk geslacht haaren afkomst heeft uit *Milaan*, alwaar het de eerste ampten bekleed heeft. Deze Heer VAN BREDERODE deed, in den jaare 1769, een Request overhandigen, aan de Ed. Mog. Heeren Houtvester en Meesterknaapen van *Holland*, inhoudende een verzoek, dat Hunne Ed. Mog. hem, na onderzoek van zijne overgelegde bewijzen en documenten, als een Hollandsch Edelman, die bewijzen van zijne afkomst gedaan had, volgens inhoud der Plakaaten, op het stuk van de jagt gemaakt, zouden vergunnen, te mogen jaagen; deze vrijheid is hem verleend op den 17den December 1771. Zijn Hoog Edele heeft in zijn huwelijk twee zoonen verwekt, zijnde een tweeling, geboren in *'s Hage* 1766, en genaamd KAREL ALEXANDER en ALEXANDER KAREL. Dus zijn 'er dan nog van den stam van REINOUT overig; maar 'er zijn ook nog verscheidene anderen, die door natuurlijke geboorte, sedert omtrent drie eeuwen, uit dit aloude huis afkomstig zijn, in *Noordholland* in wezen. Van hun zullen wij nog eenig melding maaken, doch slechts in zo verre, dat wij meestal buiten 't bestek van den Heere HEERING blijven, als willende wij geen gebruik van 's mans arbeid maaken, voor dat dezelve openbaar gemaakt is.

WALRAVEN VAN BREDERODE, overleedden Ao. 1396, liet na een natuurlijken zoon, DIRK WALRAVEN genaamd, stamvader van alle deze volgende. Zie de tegenovergestelde geslagttafel. De echte bewijzen daarvan doen wij hier volgen.

„ *Walraven*, Heer tot *Brederode*, tot *Vianen*, Burggraaf t'*Utrecht*, Heer tot *Ameyde* en van *Heemsteede*; doen te weeten alzoo *Machtaele van de Vane Luuden*, met 'er tijdt ligtelijk uiter kennisse neemd, ende den een den andere vergeeten en onbekend werden, ende bijzonder de minste den meeste als zij 'er niet bij en Veneeren en daar af die *Machtaele* zijn ende niet naader besynden dan uit oude schriften en bij leevende faame ende oirconde; ende want van Natuuren en Reedenen weeten wie hij zij, groot ofte klijn behoort zijne maagen alzoo weerdt de Armen als die Rijke ter Eere en Voortestaan daar aan die bekennen kan en alser Bloede dat nu hem dede V er onn: Soo ist wij daar alsoo Natuure en Reedenen willende en begeere te voldoen,

en alzoo zij ons daar voor kenlijk gemaakt zijn door oude konde en bij oude brieven naar onze Registeren en van anderen in voortijden haaren ouderen daar op gegeeven ook eensdeels bij ons daar op gezien en gebruikt hebben hier meede verklaard en bekend voor onze magen geweest, Zaalige *Mathys Dirksz*, *Jan Dirksz.* en *Walraven Dirkszoon* met haare Broederen, ende wij daar omme hier mede nog bekennen en verklaaren voor onze Maagen die Kinderen van hemluiden daar af gekoomen, als Naamentlijk *Mathys Jansz.*, *Cornelis Dirksz.*, *Mathys Vrerycxzoon*, *Johan Vrerycxzoon*, *Dirk Walravensz.*, *Jan Jacobsz*, en *Gerrit.*"

„ Met haaren meedewerkeren als van haare Zwaartzijde in voortijden afgekoomen van Bastaardiën van onze Hofsteede van *Breederooden*, en om wij diezelve geerne gevordert saegen van eenen iegeliex ende bijzonder om te moogen gebruiken alle alzulke Eeren Vrijheeden en Voordeelen als henluiden dieshalven haare gebuerten voorsz. van onze Hofsteede daar af te Eeren: Sijnd moogen, Bidden en begeeren daar omme alle den geene die zij deeze oopene brieven te eener en heur staets ofte hulpe begeeren mogten, dat zij hemluiden daar door behulpelijk vorderlijk, en geraadelijk willen weezen om onze wil, dat willen wij altijdt geerne weeder om verschulden in alles en alzulke zaaken teegens een iegelijk in oirconde verifs hebben wij *Walraven* Heer tot *Breederoode* &c. voorsz. onze Zeegels aen dien brief doen en heeten hangen, bij onzer rechter weetenheid gegeeven in 't Jaar onzes Heere! duizend vijf honderd en een, op den zesten dag van Julio."

„ Wij *Balthazar van Brederoode*, Heer tot *Bergen* in *Kennemerlandt* &c. doen kondt, alle Luiden die deeze onze Brieven van Confirmatie zullen zien of hooren Leezen, dat ons vertoond is geweest bij den Supplianten in deeze naavolgende Certificatiën gementioneerd een bezeegelde Brieven ongerazeerd bij onze Heer en Vader Heer *Walraven van Brederoode* &c. bezeegeld in dato 1501 op den zesden dag van Julio, den deeze onze Brieven getransfixeert, beroerten de *Machtaele* van de kinderen van Zaalige *Mathys Dircxzen*, *Jan Dircxz.*, *Walraven Dircxz.* en hunne Broederen, mitsgaaders hunne Kin-

Kinderen gekoomen van de Hofsteede van *Brederoode*, in de voorschr. bezeegelde Brieven gespecificeerd en breeder verklaard. Ende booven deeze voorschr. bezeegelde Brieven is nog vertoond geweest zeekere twee Certificatiën, d'eene gepasseerd onder 't Zeegel van vier Leenmannen, in dato den laatsten dag van October a°. vijf en vijftig, waar inne de voorschr. Brieven van onze Heer Vader, van Woord tot Woord gesteld zijn, en nog is ons vertoond een Certificatie gepasseerd onder 't Zeegel de Steede van *Alcmaer*, in dato den Neegenden dag November a°. 1555, hier meede in deeze onze Brieven geinzereerd, luidende aldus, Wij *Jordaen van Foreest*, *Johan de Grebber*, *Bartelmeus Thomas* en *Frans van Teylingen*, Leenmannen in de Graafslijkheid van *Hollandt*, Certificeeren mits deeze voor de Gerechte waarheid, dat wij op heeden dato van deeze gezien en geleezen hebben eenen Brief, geschreeven in francijn, beginnende: **WALRAVEN** Heer tot *Brederoode*, tot *Vianen*, Burchgraven t'*Utrecht*, Heer ter *Ameiden*, en van *Heemsteede*, doen te weeten, alzoo *Maechtael* van de Luiden met 'er tijdt lichtelijken uijter kennisse komt en die een den anderen vergeeten en onbekend werden, en bezonder die minste den meeste als zijner meer bij en verkeeren, en daar af die *Machtael* dan uit Natuur weer kenniswerde, en is dan uit oude schrifte en bij levende fame, en de oorkonde, ende want van Natuure en Reedene weege wie hij, groot ofte klijn, behoort zijne Maech alzoo wel die Arm als die Rijk te Eere en voorteftaan daar hij die bekennen kan, en als hij woude dat men hem deede; Waaromme zoo ist wij daar af natuure en reedenen willende en begeerende te voldoene, en alzoo zij ons daar voor kennelijk gemaakt zijn door oude oirkonde en bij oude Brieven naa onze oude Registers en van anderen in Voortijden haaren onderen daar op geyemd, en ook eensdeels bij ons daar op gezien en gehoord, hebben hier meede verklaard en bekend voor onze Maagen geweest, Zaalige *Mathys Dircxz*, *Jan Dircxz* en *Walraven Dircxzoon* met haaren Broederen, en als wij daaromme hier meede nog bekennen en verklaaren voor onze Maagen die Kinderen van hemluiden daar afgekoomen en thans levende, als naamentlijk *Mathys Jansz.*, *Cornelis Dircxz.*, *Mathys Vrericxzoon*, *Johan Vrericxzoon*,

Dirck Walravenszoon, *Jan Jacobsz.* en *Gerrit Reyers*, met haaren meedewerkeren als van haare zwaertzijde in voortijden afgekoomen van Bastardiën van onzer Hoffteede van *Brederoode*, daaromme wij die zelve geern gevorderd zagen van eenen ijgelijken en bezonder om te moogen gebruiken alle alzulker Eere Vrijheedens en Voordeelen als henluiden deshalven haarer gebuurte voorfz. van onzer Hoffteede daar af toekoomen zoude moogen, Bidden en begeeren daaromme alle de geenen die zij deeze onze oopene Brieven toone in heurs Raads ofte hulpen behoeven moggen, dat zij hemluiden daar door behulpelijk, vorderlijk en geraadelijk willen weezen omme onze wil, dat willen wij altijd geern weederom verfchulden in gelijke ofte meer zaaken jeegens eén ygelijk, in oirkondes Briefs, hebben wij *Walraven* Heer! tot *Brederoode* &c. voorfz. onze Zeegel aan deeze Brief doen en heete hangen bij onzer regten weetenheid, zegge in 't Jaar onzes Heere! 1501 op den Zesden dag van *Julio.*"

„ Certificeeren en Verklaaren voorts Wij Leenmannen voorn. dat voor ons gekoomen zijn *Cornelis Vrerioxz.* woonende Sinte Pancraes oudt omtrent LXXXIV Jaaren, *Theeus Pietersz.* oudt omtrent LXXVI Jaaren en *Jan Egglisz.* oudt omtrent LXX Jaaren, inwoonders en gebuuren van Coedijck, Rechtelicken verdaecht ter inftanne van *Dirck Pietersz. Koster*, *Jan Cornelisz.* en *Dirck Cornelisz.* meede van Coedijck, ende Verklaarden bij Eeden, hemluiden elks aend heiligen afgenoomen, zoo dat behoord; als dat zij getuigen wel gekend hebben een *Jan Dircxz.* booven in de voorfz. Brief genomineerd, gekoomen van de Natuurlijke Bloede van de Heeren van *Brederoode*, als dat die voorfz. *Jan Dircxzoon* groote Vaader ofte oude Vaader was van *Dirck Pietersz. Koster* nu ter tijdt van Coedijck, *Jan Pietersz.* zijn Broeder, en insgelijcx van *Jan Mathysz.* woonende tot Coedijck voorfz., verklaarde voorts de voorfz. getuigen dat die voorfz. *Jan Dircxz.* oude Vaader was van *Cornelis Pietersz.* van Coedijck, die welke agtergelaaten heeft *Jan Cornelisz.* van Coedijck, woonende nu ter tijdt tot Scoorle, en *Gerrit Cornelisz.* zijn volle Broeder, Zeide en verklaarde nog bij Eeden als booven, dat die voorfc. *Jan Dircxz.* groote oude Vaader was van *Dirk Cornelisz.* en *Willem Cornelisz.* zijn Broeders woonende

de tot Scoorl, alle van echte bedden, zoo waarlijk moesten hen getuigen Godt almagtig helpen en alle zijne heiligen; des t' oirconde zoo hebben wij Leenmannen voorn. elk onze Zeegel hier beneeden aangehangen op den laatsten dag van *October*, in 't Jaar onzes Heere duizend, vijf honderd vijf en vijftig."

„ Wij Burgemeesters der Steede van *Alkmaer* doen kond alle Luiden, Certificeerende met kennisse der waarheid, dat voor ons gekoomen zijn in prop, persoonen *Theuns Pietersz.* Luijerman van Sinte Pancras oudt zeeventig Jaaren, en *Dirk Pietersz.* buurman van Coedijck oudt zestig Jaaren of daar omtrent, Rechtelijke bekommerd, en verdaacht zijnde om de waarheid getuigenissen te geeven ten verzoeke van *Harck Pieter Vrericxz* Poorter der voorsz. Steede, *Jan Fereklisz.* Luijerman van Oudtkarspel, *Cornelis Harckesz.* van Langedijck, *Jacob Jansz.* van Langedijck, *Willem Dircxz.* woonende op Stroedt, *Dirck Walravens* van Coedijck en *Jacob Dirck Mathysz.* van Langedijck, ende hebben gezeidt getuigdt en geaffirmeerd bij Solemneele Eede henluiden an den heiligen afgenoomen met opgeregte Vingeren, hoe Waarächtig is als dat *Mathys Vrerixz.* en *Johan Vrericxz*, Saliger gedagten volle Broeders waare van eenen *Pieter Vrericxz.* gekomen van de Natuurlijke Bloede van den Heer van *Bredenrode*, zoo dat die voorsz. *Harck Pietersz.* met zijn andere Broeders, Kinderen zijn van de voorn. *Pieter Vrericxz.*, Welke *Pieter Vrericxz.* ook een groote ofte beste Vaader was van die voorsz. *Jan Freklisz.* met zijn Broeders nu ter tijdt woonende in Oudtkarspel op Langedijck, Tuigden voorts als dat Zaalige *Mathys Vrericxz.* een groote Vaader was van de voorsz. *Cornelis Harckes* en zijn Broeders woonende op Langedijck, en ook van de voorsz. *Jacob Jansz.* met zijn Broeders, Tuigden meede dat Zaalige *Walraven Dircxz.* een groote Vaader was van *Willem Dircxz.* voorn. woonende nu ter tijdt op Stroedt met zijn Broeders, welke *Walraven Dircxz.* ook een overgroote Vaader was van de voorsz. *Dirck Walravens* nu ter tijdt woonende op Coedijck, Tuigden voorts als dat Zaalige *Mathys Dircxz.* een oovergroote Vaader was van de voorsz. *Jacob Dirck Mathysz.* met zijn Broeders nu ter tijdt woonende op Langendijck, alle van Echte Bedde, zoo waarlijk moeste hen getuigen Godt Almagtig

 hel-

helpen, en alle zijne Heiligen, des t' oirconde zoo hebben wij Burgemeesteren voorn. 't Zeegel der voorsz. Steede hier beneeden aangehangen, op den Neegende dag van *November* in het Jaar onzes Heere! Duizend Vijf Honderd Vijf ende Vijftig.

„ Ende Naadien wij naa vermelde deeze voorsz. Brieven en Certificatiën onderregt zijn dat die Supplianten in de voorsz. Certificatiën vermeld met haare Kinderen afgekoomen zijn van de geslachte van *Mathys Dircxz.*, *Jan Dircxz.*, *Walraven Dircxz.* en hunlieder Kinderen, van bastardiën van de Hofstede van *Brederoode*, en geneegen zijnde ter ootmoediger Supplicatie van de voorsz. Suppliantien alzoo wij verzogt zijn, hen te willen verleenen Brieven van Confirmatie op de Brieven bij onze Heer! en Vaader henluiden Voorouderen van de Maechtale van de Hofsteede van *Bredenrode* eertijdts verleend, en dat wij hen Supplianten voor onze Maagen zoude willen kennen, ten einde zij elk bezonder zoude moogen gebruike alle alzulke Eere, Vrijheid en Voordeel als henluiden uit zaaken van haare geboorte voorsz. toekoomen zoude moogen, hebben daaromme hen Supplianten gegund en gegeeven, gunnen en geeven mits deeze onze Brieven van Confirmatie op de Brieven van onze Heer! en Vaader hen Supplianten voor ouderen van de Maechtaele van de Hofsteede van *Bredenrode* henlieden geconsenteerd, koomende bij deeze die voorsz. Supplianten met haare Kinderen gekoomen van de Zwaertzijde van *Mathijs Dircxz.*, *Jan Dircxz.*, *Walraven Dircxz.* en haare Kinderen onze Maagen te weezen, Bidden en begeeren daaromme alle de geene die zij Supplianten deeze onze oopene Brieven van Confirmatie van de Maechtale van de Hofsteede van *Bredenroden* toone zullen, en heuren Raadt ofte Adsistentie behoeven mogten, dat zij henluiden daar door behulpelijk, vorderlijk en geraadig willen weezen om onze willen, dat wij altijdt geerne weederomme verschulden willen in gelijke ofte meerder zaaken teegens een ijgelijk, in oirconde van deeze zoo hebben wij *Balthazar van Bredenrode* &c. onze Zeegel aan deeze onze Brieven van Confirmatie zelfs aangehangen op den xx dag van *Junyo*, in 't Jaar onzes Heere! duizend, vijf honderd zeeven en vijftig."

„ Wij *Fransse van Zurruk* Schout tot Coedijck, *Jan Pietercz.*

tercz. Verwer, ende *Batholomeus Symonsz.* Scheepenen aldaar, Certificeere met kennisse der Waarheid, dat dato ondergeschreeven voor ons gecompareerd zijn geweest *Reijer Cornelisz.* Hopman oudt omtrent 80 Jaaren, *Cornelis Jacobsz. Blanckert* oudt omtrent 79 Jaaren, *Pieter Gewynesz.* oudt omtrent 61 Jaaren, alle onze geloofwaardigste buurluiden en oude Regeerders onzes voorsz. Dorps, verdaecht zijnde omme der waarheid getuigenisse te geeven ter instantie en verzoeke van de Eerzaame *Mathys Jansz.* ende *Jan Jansz.* beiden nu ter tijdt woonende in de Jurisdictie der Steede Alkmaar, Verklaarde zij Deposante eendragtig, waarächtig te weezen als dat *Jan Mathysz.* die groote Vaader was van haar Requirante, ende dat de voorschreeve *Jan Mathys* een zoon nagelaaten heeft, die *Jan Jansz. Mathysz.* genaamd was, die welke den Vaader was van de voorsz. Requiranten, zoo dat zij getuigen verklaarden als dat zij uit mannelijke linie van Echte Bedde voortgekoomen zijnde van de voorsz. *Jan Mathysz.* haare groote Vaader, Verklaarden zij voorsz. Deposante eendragtig vorder dat haar Deposante Ouders het Scheepens Ampt wel tot Coedijck bediend hadden met de genoemde Requirante Vaader, ende zulks zij Deposante verklaarde dat haar Ouders tot haar voorsz. Deposante meenigmaale verhaalde ende zeiden dat waar was, dat de oude *Jan Mathysz.* des voorsz. Requirante groote Vaader van de Bloede van den Heer! van *Brederoode* was, verklaarde zij getuigens verder dat zij hadden gezien ende hooren leezen Certificatiën dat de oude *Jan Mathys.* hadde doen beleggen in 't Jaar 1555. Waar inne gedeposeerd hadden vier Leenmannen in dato den laatste *October* in 't voorsz. Jaar, ende dat tot bewijs zijnder verdere afkomste tuigden zij Doposanten vorder, dat zij de oude *Jan Mathysz.* met *Jan Jansz. Mathysz.* des voorsz. Requirante Vaader en groote-Vaader wel hebben gekend, ende op haar Eedeldom dit Jagt hielden, ende die altijdt van waarde houden; alle 't geene voorsz. is zij getuige Eendragtig verklaarden Waarächtig te weezen bereid des noodts zijnde tot alle tijden, des nood zijnde breeder te affirmeere zonder fraude, des t' oirconde zoo hebbe ik Schout voorsz. mijne Zeegel hier aan gehangen, ende bij Scheepenen voornoemdt onderteekend op den 26ste. *January*

 An-

Anno Een Duizend, Zes Honderd en Dertig; Mij present Secretaris."

(geteekend) JAN PIETER VERWER,
en BARTELOMY SYMONS.
W. ADRIAANS, Secret.
1630.

Ter zijde der nevenstaande *Attestatie*, onder het Zeegel van de *Provintie* Vriesland, stondt nog:

„ Wij *Reijer Jansz.* en *Pieter Reijersz.* nu ter tijdt Scheepenen tot Coedijck, doen cond dat voor ons gecompareerd zijn geweest *Reijer Cornelisz.* Hopman, ende *Pieter Gewynesz.* (getuige ter zijde geweest) ende *Cornelis Jacobsz. Blankert* (overleede) niet konde Compareere, welke voornoemde getuige verdaecht zijnde in 't Cas van Reglement, Zoo is 't dat de voorsz. Deposante de gedaane depositie ter zijde geroerd bij den Secretaris presentibus is voorgeleezen, persesteerde bij de Verklaaring: dat zoo Waarächtig Godt Almagtig haar moest helpen; aldus gedaan op den 5den *Juny* 1631. ter oirconde bij ons Scheepenen voornoemd geteikend:"

Mij present Secret.

REIJER JANSZ.
PIETER REIJERSZ.
W. ADRIAANS, Secr.
1631.

„ BOOM ofte GESLACHTREGISTER van *Jan Dircksz.*, in den brief van confirmatie van *Walraven*, Heer tot *Brederode*, tot *Vianen*, Burggraaf t'*Utrecht*, Heer tot *Ameide* &c. bekendt.

„ *Jan Dircksz.* heeft geprocreert ende in leevende Lijven naagelaaten eenen Zoon, genaamdt *Mathys Jansz*, zijnde in de voorsz. brieven van confirmatie meede genoemdt.

„ Welke voorsz. *Mathys Jansz.* heeft geprocreerd ende naagelaaten twee Zoonen met naamen *Jan Mathysz.* ende *Dirk Mathysz.*

„ *Jan*

„ *Jan Mathysz.* voorn. heeft geteeldt in Echte twee Zoonen, met naamen *Jan Jansz.* ende *Mathys Jansz.*

„ Deeze voornoemde *Jan Jansz.* heeft geteeldt in den Echten Staat twee Zoonen, met naamen *Mathys Jansz.* tegenwoordig woonend binnen Alkmaar, en *Jan Jansz.* woonend tot Huyswaart in de bannen der voorn. Stadt.

„ Ende deeze voorsz. laatste *Mathys Jansz.* heeft geteeldt Een Zoon, genaamd *Jan Mathys.*

„ De voornoemde *Jan Jansz.* heeft ook geteeldt Een Zoon, meede genaamdt *Jan Jansz.*"

„ EXTRACHT uyt de Resolutien van de Heeren Staaten van Hollandt en West-Vrieslandt, in haar Edele Groot Mog. Vergaderinge genomen op

Dingsdag den 26 November 1726.

„ Is geleesen het Advis van de Heeren Gecommitteerde Raaden, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van haar Edele Groot Mog Apostille commissoriaal, van dato den 31 Augusti 1726, van Dona, Gemaalinne van Sançon de l'Homme, Heere de la Clavelliere, woonende tot Vianen, te kennen geevende; dat des Suppliantes Grootvader Maternel was geweest den Graave Johan Wolfert van Breederoode, Heere van Vianen en Ameyde, die in syn eerste Huwelijck was getrouwt geweest met eene Gravinne van Nassau, uyt welck Huwelijck hy hadt gehadt verscheyde Kinderen, soo Soonen als Dochteren, en in een tweede Huwelijck met Louisa Christina, Gravinne van Solms, uyt welck tweede Huwelijck de oudste Dochter was geweest Louisa Christina van Breederoode, naderhandt getrouwt met Fabiaan, Burghgraaf en Graaf van Dona, zynde geweest de Vader en Moeder van de Suppliante, en waar van de Suppliante oock de eenige Descendente was; dat hooghgemelden Graaf Wolfert van Breederoode, sullende trouwen met sijn tweede Vrouw, de bovengemelde Louise Christina van Solms, tusschen de selve, met adsistentie van de doorluchtige Maagen, Frederick Hendrick, Prin-

ce van Orange, en Johan Albrecht, Graave van Solms, van de eene kant, en Florens, Graave van Kuylenburgh, en Willem, Graave van Nassau, van de andere kant, alvoorens waaren opgerecht Huwelijckfche Voorwaarden, gedateert in 's Gravenhage den 17 December 1637, waar by generalijck was gestipuleert en vastgestelt, dat de oudtste of eenighste Dochter, uyt dit Huwelijck te procreëren, in de na te laatene Goederen van den hooghstgemelden Heere van Breederoode altoos soude moeten weesen egaal en gelijck gestelt met de oudste Dochter, die uyt het eerste Bedt gebooren was, en met de selve in alle de Goederen egalijck soude succedeeren en deelen, waar toe verscheyde seer krachtige en notable Periodes in den voornoemden Contracte antenuptiaal gevonden wierden, die dit alle duydelijck dicteerden, en waar omtrent den hooghgemelden Heere van Breederoode sich hadt verplicht, noyt anders by Testament of onder de Leevende te sullen disponeeren; dat wel uyt het voorsz. eerste Huwelijck waaren gebooren geweest den Graave Hendrick en oock Wolphert van Breederoode; Doch dat die beyde ongetrouwt en sonder Kinderen waaren komen te sterven, en dat alsdoen de nagelaaten Goederen van hooghstgemelden Heere Johan Wolphert van Breederoode, en onder anderen de Heerlijckheeden van Vianen en Ameyde, alsoo 'er geen Mannelijck Oir verder was, waaren komen te succedeeren op wijlen Hedwighh Agnes, Frouwlijn van Breederoode, die een Dochter was van den welgemelden Johan Wolphert van Breederoode, en die tot deese Goederen na haar overlijden hadt geroepen haare Neeven Carel en Diderick van Dona: Doch die beyde, den een na den anderen, voor Buda in den oorlogh waaren gebleeven, en waar op die Goederen waaren gekomen op der selver Suster, de Gravinne *Amalia* van Dona, getrouwt met den regeerenden Graave vander Lippe-Detmold, in welck Huys de voorschreeve Heerlijckheeden van Vianen en Ameyde waaren gebleeven, tot dat nu onlanghs den jegenwoordigen regeerenden Graave vander Lippe de selve Heerlijckheeden hadt verkocht aan den Heere Graave van Hompesch, die de selve koop gedaan hadt voor reekeningh van haar Edele Groot Mog.; dat de Suppliante geensints van gedachten was, om uyt hoofde van het recht, dat haar soude mogen competeeren,

ren, haar Edele Groot Mog. ter saake van de koop der voorschreeve Heerlijckheeden in het minste te bemoeyelijcken, dat sy in tegendeel als een goede Onderdaane van haar Edele Groot Mog. seer verheught was, dat deese soo considerable Heerlijckheeden by alienatie in handen van de selve waaren gevallen: Doch dat evenwel de Suppliante verhoopt, dat haar Edele Groot Mog. haar niet souden qualijck duyden, dat sy de vryheyt nam, haar recht aan haar Edele Groot Mog. met alle respect voor te draagen, en sulks te seggen, dat sy haar (onder ootmoedige correctie) verbeelde, dat, reflexie werdende gemaackt op het recht van de Suppliante, den gemelden Graave vander Lippe niet bevoeght was geweest de voorschreeve Heerlijckheeden van Vianen en Ameyde in prœjuditie van de Suppliante te verkoopen, nademaal de voorschreeve Huwelijcksche Voorwaarden moesten werden verstaan op de Goederen door den Heere van Breederoode nagelaaten te hebben geleght een verbandt ten behoeve van de oudtste Dochter van het tweede Bedde, waar van de Suppliante het eenighste Kindt was, om by defect van Soonen van den selven Heer van Breederoode, gelijck als die over lange waaren gedeficieert, met de oudtste Dochter van het tweede Bedde gelijckelijck in de voorschreeve Goederen te hebben moeten succedeeren, sulcks dat de Suppliante, die veel nader was aan de Stam van het Huys van Breederoode (waar aan de voorschreeve Heerlijckheeden waaren geannexeert geweest) als de Familie van den Graave vander Lippe, deese Famille daar omtrent ten eenemaalen soude komen uyt te sluyten, boven en behalven, dat, als wanneer die van de Familie van den Graave vander Lippe het tegendeel met eenigh fundament souden kunnen sustineeren, (des neen, om dat de sustenue van de Suppliante op de *Pacta Familiæ* was gefundeert) dat het dan evenwel geen twyffel soude kunnen onderworpen weesen, of de Suppliante, als de soo na bestaande Descendente in den bloede van hooghstdachten Heere van Breederoode, soude in allen gevalle gerechtight weesen, om de voorschreeve verkochte Heerlijckheeden van Vianen en Ameyde te konnen en mogen naasten; dat de Suppliante, die albereydts bereyckt hadde den ouderdom van ses en sestigh jaaren en geen Kinderen of Descendenten hadt, geen voorneemen hadt, om dat recht

recht tegens haar Edele Groot Mog. te gebruycken, maar, gelijck de selve het geluck niet hadde van met Wereldtsche Middelen soodanigh te zyn gezeegent, dat de selve niet genoodtsaackt was op een seer bekrompen en in deese tyden seer bekommerlijcke wyse te leeven, min op een manier eenighsints geschikt na de geboorte van de Suppliante, die in *descendenti linea* gesprooten was uyt den Huyse van Breederoode en vervolgens uyt het Graaffelijcke Huys van Hollandt, en dat de Suppliante in vertrouwen was, dat haar Edele Groot Mog., soo daar op als op het voorschreeve recht, met relatie tot de Heerlijckheeden van Vianen en Ameyde, wel eenige favorable reflexie, tot meerder soutien en onderhoudt in de leevenswyse van de Suppliante, sullen gelieven te maaken, soo versocht de Suppliante, dat haar Edele Groot Mog. aan de selve ter oorsaake voorschreeven geliefden toe te voegen haar leeven langh geduurende een jaarlijcks Pensioen, bereydt zynde, sulcks goetgevonden werdende, om van het voorschreeve recht ten behoeve van den Lande op de solenneelste wys nader afstandt te doen en te renuncieeren."

„ Houdende het gemelde Advis, dat, vermits de Gecommitteerde Raaden na examinatie van saaken aan de eene kant wel was gebleeken, dat dat ingredienten van de Requeste, voor soo verre die der Suppliante geboorte aangaat en de geallegeerde eer bekrompen en in deese tyden seer bekommerlijcke leevenswyse, ter oorsaack de selve soodanigh met Middelen niet is gezeegent, als den staat van haar geboorte wel soude requireeren, is conform de waarheyt, maar aan de andere kant, dat het gepretendeerde recht tot de Heerlijckheeden van Vianen en Ameyde, door de Suppliante in haar Request geallegeert, gantsch ontdaan is van eenigh fundament, en oversulcks, dat, by aldien het versoeck van de Suppliante alleen was steunende op dat pretense recht, alsdan het versoeck van de Suppliante door haar Edele Groot Mog. soude behooren te werden afgeslaagen, maar vermits de Suppliante is de eenighste Descendente uyt den Huyse van Breederoode, die sich alhier te Lande bevindt en die reedts den ouderdom van ses en festig jaaren heeft bereyckt, en sulcks van geen consequentie in deesen sal zyn, sy Heeren Gecommitteerden Raaden haar Edele Groot Mog. in bedencken moeten geeven, of haar Edele

Groot

Groot Mog., om de Suppliante in haar bekommerlijcke toestandt eenighsints te soulageeren, aan de selve niet gratieuselijck souden kunnen en behooren toe te leggen haar leeven langh geduurende een Pensioen van aght hondert guldens jaarlijcks, te betaalen uyt de Domeynen van Breederoode, welcke als een quaadt Leen en gebuyten het welcke sy daar toe meede soude zyn gerechtight geweest, na het overlijden van haar Oom den Graave Wolphert van Breederoode met en aan de Domeynen van haar Edele Groot Mog. zyn gereunieert, na het exempel van de gunste, door haar Edele Groot Mog. voor deesen aan Fraulyn Hedwigh Agnes van Breederoode beweesen, te meerder, om dat uyt de indentiteyt van reedenen, meede met relatie tot de Suppliante, oock noch wel eenige favorable reflexien gemaackt souden konnen werden."

„ Waar op gedelibereert, ende by eenige Leeden Copye van het voorschreeve Advis versocht zynde, om de intentie van de Heeren haare Principaalen daar op te kunnen verstaan, is de finale resolutie, dien aangaande te neemen, uytgestelt tot nader deliberatie."

Accordeert met de voorsz. Resolutien.

Dat alle de hier opgenoemde Mannen, waarvan nog eenigen in leven zijn, afstammelingen zijn van 't geslacht van *Bederode*, is bewezen door de voorgaande verklaaringen, waarvan de origigineele, geschreven op franchijn, onder mij berustende zijn: als, 1.) Die van WALRAVEN, Heer van *Brederode*, van 't jaar 1501. 2.) Van BALTHAZAR VAN BREDERODE, van 1555. 3.) De verklaaring van Burgemeesteren van *Alkmaar*, van 1557. 4.) Verklaaring van Schepenen van *Coedijk*, van het jaar 1631. 5.) De boom of geslachtregister van JAN DIRKSZ. Alle welke origineele bewijzen en documenten van bovengemelde MATHIJS JANTZ. en JAN JANSZ. VAN BREDERODE bijzonderlijk te stade kwamen in hun proces voor Hunne Ed. Groot Mog. Heeren, den President en Raaden van 't Hof van *Holland*, wegens het vonnis en de sententiën, nopens het gebruik van de Jagt en het houden van honden, tegen hen geweezen in 't jaar 1632, door den Heer VAN DUIVENVOORDEN, als Houtvester en Meesterknaap. Op deze en meer andere bijgebragte bewijzen werd hun goed recht gedaan, en het gebruik van de jagt gegund.

On-

Onder de Schrijvers, die zig bevlijtigd hebben, den luister van dit Geslacht, en van sommigen van hetzelve te vermelden, verdienen bijzonderlijk genoemd te worden JOH. A LEIDIS, BOCKENBERG, P. HEUTERUS, P. VOET, VAN LEEUWEN, SMALLEGANGE, HOOFT, BOR, WAGENAAR, TE WATER en veele anderen.

BREDERODE, (*Pieter Cornelisz. van*) wordt, uit hoofde van zijne kunde in de Rechtsgeleerdheid, onder de vermaarde mannen, die *'s Gravenhage* voortgebragt heeft, gesteld. Hij was, denk ik, dezelfde, die door den Heer TE WATER bedoeld wordt met de benaaming van *een bekend Rechtsgeleerde, in de zestiende eeuwe, hebbende verscheidene Gezantschappen aan de Duitsche Hoven bekleed*, en waarvan zijn Ed. zegt, dat het onzeker is, of hij uit het geslacht van *Brederode* afkomstig zij. De Heer VAN HEUSSEN, in zijne *Oudheden van Delfland*, zegt, bl. 413, dat deze BREDERODE vermaagschapt was aan DIONISIUS GOTHOFRIDI, mede een voornaam Rechtskundige. Volgens LUCIUS leefde hij in 't jaar 1580, en zou, volgens zijne aantekening uit SCALIGER, de zoon van een Tinnegieter geweest zijn.

BREDERODE, (*Lancelot*) bij WAGENAAR, in zijne *Vad. Historie*, X. Deel, p. 391. genoemd. Van hem wordt gezegd, dat hij, in 1619, van zijne Raadsheersplaats in den Hove van *Holland* verlaaten werd, als merklijk verschillende van zijne Mederaaden, in het uitvoeren der Plakaaten tegen de Remonstranten. Zie de eerste Tafel der bastaarden, onder aan, col. 2.

BREDERODE, (*Nicolaas van*) waarvan gemelde WAGENAAR, Deel XI, bl. 153 en 393, gewag gemaakt, hebben wij tot het geslacht van *Brederode* niet kunnen brengen, schoon die Schrijver hem, bl. 153, een *wakker krijgsman, door bastaardij uit dat geslachte gesprooten*, noemt. Zie zijn verhaal van het beleg van *Maastricht*, en verder op 't jaar 1645, alwaar hij een verhaal geeft van de overmeestering van eenige *Spaanschen*, door BREDERODE.

BREDERO, (*Gerbrand Adriaansz.*) of *Brederoo*, dien men ook

ook wel, doch ten onrechte, BREDERODE genoemd heeft, behoort onder het getal der *Amsteldamsche* Dichters, zijnde aldaar geboren den 16den Maart 1585. De post als Vaandrig, dien hij, in ééne der Burger-Kompagniën van zijne geboortestad, bekleed heeft, doet ons zien dat hij een man van geen geringen staat moet geweest zijn. Bijzonderheden van zijn leven zijn, echter, minder bekend dan van zijne dichtkunst; waarover men nog heden kan oordeelen, uit zijne uitgegeevene Toneelspellen, op welke, wanneer men ze bij de hedendaagsche vergelijkt, zijne gewoone spreuk, *'t Kan verkeeren*, met recht toepasselijk is. BREDEROO schijnt den meesten smaak gehad te hebben in kluchtige en boertige Blijspelen, waarin hij zig toeleide, om het gemeene volk na te bootzen. Om daarin wel te slaagen, vervoegde hij zig veeltijds, op de Visch- en andere Markten, onder de kijvende en raazende wijven, ten einde dezelven in haare eigene taal te kunnen doen spreeken. De blijken daarvan vindt men in zijn *Moortje*, en in *Don Jeronimo* of de *Spaansche Brabander*. Echter zou men, ook zonder die stukken geleezen te hebben, een gunstig besluit omtrent zijne bekwaamheid kunnen opmaaken, daaruit, dat hij, in 1613, als een lid van de oude *Amsteldamsche* Kamer, *in Liefde Bloeijende*, aangenomen is, en waarop zijne stukken, ten voordeele van het *Oude Mannenhuis*, vertoond werden. Jammer is 't, dat een man van dat vernuft in den bloei zijner jaaren stierf: want hij overleed in het jaar 1618, dus slechts drie-en-dertig jaaren oudt. VONDEL maakte, ter zijner eere, het volgende grafschrift:

Hier rust BRERO, *heen gereist*
Daar de boot geen veergeld eischt;
Van den geest, die, met zijn kluchten,
Holp aan 't lachen al die zuchtten.

Zijne tooneelspelen zijn gedrukt in 4to en 8vo. Voor dezelven vindt men zijn afbeeldzel in tweederleie grootte, dat ook nog anders, door GOLTZIUS in 't koper gebragt, in prent uitgaat.

BREEMEN, (*Dirk van*) één van die mannen, welke, om hunne

ne bekwaamheid, door Prins WILLEM DEN EERSTEN, in het jaar 1569, als Bevelhebbers der Vloot, onder bevel van Jonkheer ADRIAAN VAN BERGEN, Heer van *Dolhain*, aangesteld werden. Uit zijn gedrag, in 1566, toen hij, Onderschout en Cipier te *Amsteldam* zijnde, zig toeleide om, ware het mogelijk, het prediken der Hervormden te beletten, zou men, echter, besluiten, dat hij den Roomschgezinden zeer toegedaan moet geweest zijn. Men vindt van hem gemeld dat hij, in het jaar 1570, als Bevelhebber op 's Prinsen vloot, die door een aanhoudenden storm verstrooid werd, en voor een gedeelte te *Embden* gekomen was, aldaar door den Graaf van *Oostvriesland* beslagen, en met het volk gevangen genomen werd. Spoedig, echter, verkreeg hij zijn ontslag.

Zie WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*, VI. Deel, p. 30. *Amsteldam*, III. Stuk in 8vo, p. 170, 307 en 308.

BREEN, (*de*) een geringe Buurt in het Land van *Overmaas*, onder het Dorp *Heerle*.

BREEVELD, met *Geesdorp*, een district, onder de Stad *Woerden* behoorende. Het beslaat vier honderd twee-en-zestig morgens en vijftien roeden. Men telt 'er vier-en-dertig huizen.

BREEZAND, of *Bredezand*, eene droogte in de *Zuiderzee*, ten Westen van het *Oude Diep*, strekkende zig tot aan het *Friesche Vlaak*.

BREGGE, (*Ter*) of *ter Brugge*, eene zeer aangenaame Buurt, die voor geen Dorp behoeft te wijken. Onder *Hillegersberg*, bijna een uur gaans van *Rotterdam*, legt een Brug over de *Rotte*, waarvan deze Buurt haaren naam ontleend heeft. In 't jaar 1746 liep dezelve gevaar van door een zwaaren brand, die aldaar in het huis van eenen Bakker ontstond, geheel verdelgd te worden; nadat drie huizen en eenige Turfschuuren door de vlam verteerd waren, werd zij nog gelukkig gered.

Zie *Staat der Nederlanden*, VII. Deel. p. 35.

BREHIL; zie BRIEL. (*Den*)

BRE-

BRENIUS, (*Daniël*) of *de Breen*, geboortig van *Haarlem*, was een *Remonstrantsch* Godgeleerde, en een leerling van S. EPISCOPIUS. Van gemelde Gemeente ging hij over tot de *Mennoniten*, waarna hij, zegt men, een verdediger der *Sociniaanen* werd. Hij was geboren 1595, en stierf 1664, nalaatende verscheidene schriften. Vermoedelijk is hij dezelfde, waarvan WAGENAAR zegt: *dat hij mede de hand had in het vormen van den staat der zichtbaare kerke en eenige leerstukken.*

De Remonstranten bedienden zig van hem, geduurende de *Dordsche* Sijnode, tot het copieeren hunner schriften en brieven. Te *Haarlem* werd hij, bij het stooren van eene Remonstrantsche Vergaderinge, in 1621, gevat, en tusschen Schout en Dienaars naar het Tuchthuis gebragt. Op den 24sten van de maand November, vijf dagen na zijne gevangenneeming, ondervraagde hem de Heer G. DE GLARGIS, Pensionaris dier Stad, en vergde van hem, den naam van den Predikant te noemen; waartoe men hem, na gedaane weigering, twee dagen tijds van beraad gunde. Na verloop van dien tijd, werd hij, door Burgemeesteren, destangaande scherpelijk ondervraagd. DE BREEN zocht zig te verontschuldigen, met te zeggen, *dat het Plakaat, waarop hij gevangen was, naar den letter genomen, meer van den mensch verderde dan hij kon nakomen, en dan God toeliet; doch dat het naar den zin daarvan, eigenlijk ingericht was tegen zulken, die fattie zochten aanterechten, 't welk door hem nooit geschied was; dat hij zijne onschuld met plaatsen uit den Bijbel wilde verdedigen, maar dat hem niets werd voorgehouden dan menschlijke wetten en willekeuren.* Hij werd, zonder betaalen van boete, eenige dagen daarna, onder handtasting, ontslagen, met vermaaninge om de verbodene vergaderingen te mijden; waarop hij antwoordde: *zig te zullen gedraagen, zo als hij het voor* GOD *meende te kunnen verantwoorden.*

Zie ARNOLD, *Kerk- en Ketter-Historie. Beschrijving van Amsteldam*, in 8vo, VIII. Stuk, p. 43.

BRES, (*Guido de*) een der medeopstelleren, of wel de eigenlijke opsteller der Nederlandsce Geloofsbelijdenisse. Hij was Waalsch Predikant te *Rijssel* en *Valenchien*; ook behoort hij tot

de geenen, die hunne leer en belijdenisse met hunnen dood bevestigd hebben. Zijn leven, lof en sterven is omstandig te vinden, in den alombekenden *Spiegel der Martelaaren*.

BRESILLE, (*F. de*) volgens de aantekeningen van den Heere TE WATER, naar alle vermoeden, een stamgenoot van LODEWIJK DE BRESILLE, Edelman te *Brussel*, en werd, in 't jaar 1567, door ALBA en zijnen Raad, gehouden voor schuldig te zijn aan gekwetste Majesteit, en diensvolgens over hem het vonnis van bannissement uitgesproken. Hij is dezelfde, die, doch verkeerdlijk, door VAN METEREN, BREGILLE genoemd wordt.

BRESKENS, of *Bressens*, het uitterste of laatste Dorp van het Eiland *Kadzand*, in *Staats-Vlaanderen*, en van geen gering aanzien. In den omtrek van deze hooge Heerlijkheid leggen verscheidene fraaije lusthuizen.

BRETON, (*M. de*) een lid der verbondene Edelen, is, naar men meent, een zoon geweest van JAN BRETON, Heere van *Biarne*, die, in het jaar 1501, tot den adelijken stand verheven werd. Jammer is het, dat men van veelen, die tot dat Verbond behooren, niet dan gissenderwijze spreeken kan.

Zie *Verbond en Smeekschrift*, II. Deel, p. 299 en 300.

BREUGEL, een Dorp in *Braband*, onder de Meijerij van *den Bosch*, ook wel *Brogel* of *Bruegel* genoemd. Eigenlijk behoort dit Dorp onder 't Kwartier van *Peelland*. Het droeg in de schattinge, voorheen over gantsch *Braband* omgeslagen, 165 guldens en 18 stuivers. *Breugel* en *Son* maaken te zamen één Dingof Rechtbank uit, bestaande uit zeven Schepenen, vier van *Son* en drie van *Breugel*. Ook behoort onder dit laatste *Breugels Olen*.

Zie VAN DER HOUVE en OUDENHOVEN.

BREUGEL, (*Cornelis*) van geboorte een Amsteldammer, was eerst Pastoor te *Baerne*, en naderhand in de *Rijp*.

BREU-

BREUGEL, (*Johan*) bijgenaamd *de Fluweele*, was een zoon van PIETER BREUGEL. HOUBRAKEN meent dat JAN de grondbeginzelen zijner kunste bij zijnen vader geleerd heeft, doch dat hij naderhand tot eene gantsch andere wijze van schilderen overgegaan is; hij leide zig voornaamlijk toe op het schilderen van bloemen, en naderhand op dat van fierlijke land- en water-gezichten, vergeetende, echter, de bloemen, fruiten, veld- en tuingewassen niet. Tot hoe verre hij de kunst gebragt hebbe, kan men daaruit opmaaken, dat, volgens het verhaal van HOUBRAKEN, één zijner stukken, te *Amsteldam*, in het jaar 1713, op 't Heeren Logement verkocht werd voor 2825 guldens.

Zie *Schouwburg*, I. Deel, p. 85 en 86.

BREUKELAND, (*Jacob van*) geboren te *Naarden*, in 't *Gooiland*, in 't jaar 1666. Met zijne ouders vandaar naar *Goes* in *Zeeland* getrokken zijnde, leide hij aldaar de eerste gronden zijner letteroeffeningen, en volbragt dezelve te *Utrecht* en te *Groningen*. In 't jaar 1689 werd hij als Predikant beroepen te *St. Anne ter Muden*; in 1696 te *Westsouburg*, en in 1704 te *Middelburg*, alwaar hij, in 1724, overleed.

BREUKELEN, weleer *Broeclede*, ook wel *Broecland* genaamd. Deze benaaming willen sommigen afleiden van de *Bructeren*, die voorheen de *Zutphensche* Kwartieren bewoonden, onderstellende dat een gedeelte van hun zig aldaar nedergezet zou hebben. Doch anderen, met welke wij onze gedachten liefst vereenigen zouden, zoeken den oorsprong dezer benaaminge in de gelegenheid der landen, die men voorheen *Broeklanden*, nu *Veenlanden* of *Veengronden*, noemde. De oude BEKA verhaalt, op het jaar 1203, dat *de Kennemers daar met een vloot schepen aankomende, de dijken doorstaken, en alle de velden in gantsch* Amstelland *lieten onderloopen, en de landen van Heer* Gijsbrecht *tot tot aan de uiterste paalen van* Broekland *toe verwoestéden:* uit welk verhaal men ziet, dat door *Broeckland* niet anders dan *Breukelen* verstaan wordt. Klaarder blijkt zulks nog uit de woorden van M. STOKE, daar hij zegt:

Die Kennemaren vaeren hene/
Door 't lant/ over al die Vene/
En verbrande te hant/
Van Amstel al dat Lant/
En roefden al dat si vonden/
Amstel sine besten tien stonden/
Dat verruden si al in den gront/
Menig appelboom diere stont/ (die 'er stond)
Wert verbernt van den Luden
Doe voeren si van danen te Muden/
Ende verbernden die stede/
Ende Wesep al tot *Broeckede*,
Hebben si verheert enz. enz.

Broeckede werd het ook genoemd, in een ouden brief van het jaar 1317, waarin men leest; het *Dorp van* BROECKEDE, *in den Stichte van Utrecht*; en nog in een anderen van het jaar 1387; *de goede mannen van* BROEKEDE; en weder in een anderen: *die van* BROECKE. Boven, op het Art. BRACOLA of *Broecke-de*, hebben wij gezegd dat dit een Hofstad is, daar die van het Dorp *Thule* voor te recht komen. Laat ons nu deze Hofstad of Ambachtsheerlijkheid wat nader beschrijven. Het gerecht van dezelve is verdeeld in drie deelen; twee daarvan behooren aan den Heere van *Neijenrode*, en het derde aan het Kapittel van *St. Pieter* te *Utrecht*. *Breukelen* is groot twee honderd vijf-en-zeventig morgens; *Breukelen* en *Neijenrodes* gerecht, agt honderd en vijftig. Deze gerechten grenzen oostwaarts aan *Breukelerwaard* en *de Vecht*; westwaarts aan *Portenge*; ten zuiden aan *Maarsenbroek* en *Theemaas*, en ten noorden aan *ter Aa*. Het deel, dat aan *St. Pieter* behoort, bevat vierhonderd en vijftig morgens, en ligt beoosten *de Vecht*, ten deele boven, en ten deele beneden het Dorp *Breukelen*; het heeft een bijzonderen Schout en Secretaris. In het jaar 1748 telde men onder geheel *Breukelen* negen-en-tagtig huizen.

Het Dorp van dezen naam legt aan de westzijde van *de Vecht*, een half uur ten zuiden van *de Nieuwersluis*, en bijna drie uren

ten

ten noordwesten van *Utrecht*, voor het grootste gedeelte onder het gerecht van *Neijenrode*. 't Is een vrij groot, aanzienlijk en vermaaklijk Dorp, van eenige Straaten, eene Brouwerij en veele neeringdoende huizen voorzien. Schoon de oudheid van de Kerk te *Breukelen* niet te bepaalen is, moet zij, volgens het geen MATT 'er van gezegd heeft, bl. 44., al zeer oud zijn. De Predikant, die dezelve bedient, behoort, met die van *Ring tot den Vecht*, onder de Klassis van *Utrecht*. In deze Kerk, die voorheen een Parochiekerk was, stond, vóór de tijden der Hervorminge, een Altaar, gewijd aan de *Heilige Maagd*, aan dewelke ook een Vicarij gesticht was. Een ander was gewijd aan *St. Anna*, en een derde aan *St. Pieter*. CORNELIS DUCANUS, broeder van MARTINUS, was aldaar een vermaard Pastoor, en werd, van tijd tot tijd, door bekwaame mannen van dien Godsdienst gevolgd. Zeer veel overlast leed dit Dorp in het jaar 1672, door de *Franschen*, die 'er zig met twee schansen versterkten; verkoozen hetzelve tot hunne legerplaats, waartoe zij meer dan honderd huizen omwierpen, terwijl de bewooners geplonderd werden; waardoor *Breukelen* merkelijk verarmd is. Tot deszelfs herstel heeft het groot getal Lustplaatsen, in deszelfs nabijheid gelegen, en waarin het voor *Maarsen* niet behoeft te zwichten, zeer veel toegebragt. Onder allen munten de Huizen van *Gunterstein* en *Neijenrooden* uit.

BREUKELERVEEN, is een Dorp en Ambachtsheerlijkheid in 't Sticht van *Utrecht*, achter het hier voorgemelde Dorp *Breukelen*, een klein uurtje van *Tienhoven*, alwaar die van *Breukelerveen* hunnen Godsdienst verrichten. Deze Ambachtsheerlijkheid word geschat op agt honderd vier-en-vijftig morgens, en het getal der huizen op honderd vier-en-dertig.

BREUKELERWAARD, mede een Ambachtsheerlijkheid, bestaande een streek lands van honderd zes-en-negentig morgens, en vijf honderd roeden; ligt mede bij het bovengemelde Dorp, tusschen *de Vecht* en het watertje *de Aa*,

BREIJ, of *Brij*, een Dorp in *Gelderland*, onder het Kwartier

van *Roermond*, in 't Drostampt *Kesfel*. Toen het Vorstendom *Gelderland* en 't Graaffchap *Zutphen*, in het jaar 1574, gefchat waren op 75000 guldens, moest het gemelde Kwartier daarin draagen 19075 guldens, het Drostampt 3433, en dit Dorp 228 gl. 16 st. 1½ penn.: zijnde dezelfde omflagen als die voor het Dorp *Blerik* en *Kesfel*.

Zie HALMA, volgens VAN DER HOUVE.

BRIDORP, *Brijdorp*, of bij verkorting *Briepe* genaamd, is eene wijduitgeftrekte Ambachtsheerlijkheid in *Zeeland*, in 't land van *Schouwen*, waarvan het voorheen één der zes deelen was. In het jaar 1692 was de grootte van *Bridorp* 1377 gemeten roeden fteenfchietens, en in 1749, volgens dezelfde Steenrollen, 91 gemeten roeden. Het Dorp, welk voorheen aan gemelde Ambachtsheerlijkheid behoorde, moet vrij aanzienlijk geweest zijn, vermits Graaf FLORIS DE VIJFDE voorneemens was, hetzelve, benevens *Arnemuiden*, tot eene Koopftad te verheffen, aan welke beide plaatfen, in den jaare 1288, ook tolvrijheid verleend werd. Doch hoe groot het ook geweest zij, 'er *is thans niet meer* van te vinden, dan het Kerkhof en eenige geringe overblijfzelen; al het overige is door het water verzwolgen.

Zie SMALLEGANGE, *Oudheden van Zeeland*, II. Deel.

BRIEL, (*De*) de elfde Stad in den rang der ftemmende Steden van 't Zuiderkwartier van *Holland*, in het *Land van Voorne*, niet verre van den mond der *Maaze*, fchuin tegenover den noordwesterhoek van het Eiland *Roozenburg*; drie en een half uur van *Delft*, en bijna vier uuren van *Rotterdam*. Deze Stad heeft haaren naam ontleend van het gat des *Rhijns*, de *Helius*, of *Heel* genaamd, 't welk aldaar zeer breed is; zij plagt daarom oudtijds genaamd te worden de *Breehil*, of *Briheel*, 't welk in den naam van *Briel* veranderd is. Wat haare Oudheid aangaat, het is met geen zekerheid te zeggen, wanneer zij gebouwd is. Daar zijn 'er die meenen, dat zulks gefchied zou zijn na de vernieling van 't kasteel *Helium*, welks beftaan, gelijk den Oudheidkundigen bekend is, door veelen geheel ontkend wordt. (Zie, onder anderen, ALTING, fol. 84.) Wij willen ons niet inlaaten in de twisten, die

die bij ſommigen plaats gehad hebben, of *de Briel* onder *Zeeland*, dan onder *Holland* behoore; dien het lust, hiervoor het voor en tegen te weeten, leeze VAN LEEUWEN en BOXHORN. Wegens de oudheid van den *Briel* moeten wij nog aantekenen, dat dezelve, volgens veele Schrijvers, in de jaaren 1372 en 1388, reeds eene aanzienlijke Stad genoemd wordt. Wat derzelver Grootte betreft, deze kan men opmaaken uit het getal der huizen en bewooners; wordende het eerstgemelde op negen honderd veertig, en het andere op bijna vijf duizend begroot. De Sterkte der Stad beſtaat in haare haven, poorten en vestingwerken. De haven loopt van de *Maas*, tusſchen twee hoofden, na en voorbij de rechterzijde van de *Waterpoort*, in de Stad. Zij heeft een tamelijke lengte, en verdeelt zig, even voorbij gemelde poort, in twee takken, waarvan de rechter door een gedeelte der Stad loopt. Op of aan 't einde van dien tak is een ruim langwerpig vierkant dok, geſchikt ter berginge van ſchepen. Gemelde haven is met zeer goede ſluizen, ſchutdeuren en eenen Duiker voorzien; men wil dat zij in het jaar 1576 gemaakt is. Ook was, aan den mond dezer haven, een ſterk Fort aangelegd, 't welk, echter, van tijd tot tijd verminderd is. Het getal der poorten van den *Briel*, is vier: de *Waterpoort*, de *Noordpoort*, de *Langepoort* en de *Kampoort*; de drie laatstgenoemden zijn, na den aanleg der tegenwoordige vestingwerken, eerst volbouwd, naamlijk in de jaaren 1704, 1705 en 1709. In den aanvang dezer eeuwe, zijn de vestingwerken merkelijk verbeterd, en verſcheidene nieuwe daar bij aangelegd; zodat dezelve thans beſtaan uit een Kapitaalen of hoofdwal, negen Bolwerken, en vijf Ravelijnen, ter behoorlijke plaatſe tusſchen de bolwerken ingelegd. Aan den Maaskant is de hoofdwal met ſteen opgehaald, en met twee Conterſcharpen en bedekte wegen gedekt, waarbij de voornoemde ſluizen mede van het grootſte belang zijn. De Bezetting beſtaat 'er doorgaans uit agt kompagniën Voetvolk. Deze ſtonden voorheen, met die van *Hellevoetſluis*, onder een zelfden Kommandeur; doch, volgens beſluit van den 17den November 1724, is ſedert in iedere plaatſe een Majoor aangeſteld. Tegenwoordig is in den *Briel* een Sergeant-Majoor of Wachtmeeſter. Wat de kerklijke gebouwen betreft, het oudſte daarvan, welks

stichting onzeker is, is de Groote Kerk, weleer aan ST. CATHARINA gewijd. Het is bekend, dat daarin (1337), door Heer GERARD VAN VOORN, een Kapittel van agt Kanunniken gesticht is. Uit een opschrift aan den Toren ziet men, dat dezelve in 1417 gebouwd, in 1456 ingestort, en in 1462 herbouwd is. Hij heeft de hoogte van drie honderd en twintig trappen; rust op zwaare kolommen; is met uurwerk en klokkenspel voorzien, en dient in het wintersaisoen, den zeelieden voor een baak. De kerk is met een fraai orgel versierd, en pronkt ook met de fraaie grafstede van den Admiraal PHILIPS VAN ALMONDE, aldaar opgericht in het jaar 1711.

De tweede Kerk is de *Maarlandsche*, van welke men zegt dat zij, in 1440, door FRANK VAN BORSSELEN, als Heer van *Voorn*, gesticht werd. Zij is, bouwvallig zijnde, in 1617 herbouwd. De Hervormde Gemeente wordt bediend door drie Predikanten, die tot de Klassis van *Voorne* behooren.

De *Waalsche Kerk*, die weleer ten gebruike der *Engelschen* geschikt was, is mede een aanzienlijk gebouw, en wordt door éénen Predikant bediend. De *Lutherschen* en de *Doopsgezinden* hebben 'er geene Kerken, maar men vindt 'er ééne van de *Remonstranten*, die 'er mede éénen Predikant hebben. Ook hebben de *Roomschgezinden*, die tot de *Jansenisten* behooren, 'er eene Staatie. Weleer waren 'er zes Kloosters; doch zij zijn deels vernietigd, deels tot andere gebruiken geschikt. De verdere geestlijke gebouwen zijn het Gasthuis, het Oude-Vrouwenhuis, het Weeshuis, de Latijnsche School, enz.

Onder de Wereldlijke gebouwen komt allereerst in aanmerkinge het Stadhuis, voorts de Waag; het Gemeenelands en Stads Gevangenhuis van *den Briel* en den *Lande van Voorn*; de Magazijnen; Stads- of St. Joris-doele, waarin de Burgerkrijksraad eene ruime langwerpig vierkante kamer heeft; en eindelijk het Commandeurshuis. Alle deze gebouwen, om dat zij wel onderhouden worden, zijn vrij aanzienlijk.

Den Briel is, reeds van oude tijden af, met verscheiden Voorrechten begiftigd geworden, onder anderen met het recht van eene Vuurbaak te mogen stellen, verleend in 1280, 1333, 1338 en 1358; vrijdom van 't Stapelrecht te *Dordrecht*, in 1394, en het

het recht van Exue, in 1497. Een misdaadiger mogt aldaar niet meer verbeuren dan vijftig ponden. Grooter voorrecht, echter, is het, dat deze Stad niet alleenlijk zitting en ftem heeft in de Vergaderinge der Staaten van *Holland*, en op haare beurt in het Kollegie der Gecommitteerde Raaden, maar ook in de Kamer ter Auditie van des gemeenen lands rekeningen van *Holland*, en in 't Kollegie ter Admiraliteit op de *Maaze*. Nog heeft *den Briel*, benevens *Delft*, *Rotterdam*, *Schiedam* en *Enkhuizen*, bewind over de groote visfcherij. Ook ftelt de Regeering aldaar eenen Heemraad in het Kollegie van Opperdijkgraaf en Heemraaden van het *Land van Voorne*.

De Regeering der Stad beftaat uit één' Baljuw, twee Burgemeefteren, zeven Schepenen en twee Raaden. Voorts een Kollegie van vijftien Vroedfchappen, één Penfionaris, één Sekretaris en één Subftituit Secretaris.

Eertijds bloeide in *den Briel* de Handel, door de Haringvisfcherij, die 'er naderhand geheel verloopen is. Thans wordt 'er nog eenige koophandel gedreeven in Graanen en in Meekrap. De graanmarkt wordt 'er 's Maandags gehouden. Ook houdt men 'er eene vrije jaarmarkt.

Onder de Geleerde en Vermaarde mannen, die deze Stad heeft voortgebragt, verdienen genoemd te worden de alombekende ENGEL MERULA en K. NIEUSTAD, Hoogleeraars in de Rechten te *Leiden*; DIRK VAN DAM, MARTEN HARPERTSZ. TROMP, WITTE CORNELISSE DE WITT, PHILIPS VAN ALMONDE, en andere.

Onder de regeering van Hertog ALBRECHT VAN BEIJEREN werd de Stad *Briel*, nevens de *Landen van Voorn*, in het jaar 1397, belast met het leveren van honderd gewapende mannen, vier Smeden, vier Timmerlieden en vier Metzelaars, ten dienfte van het leger tegen de *Oostfriezen*. In 1471 werden 'er eenige Zeeroovers gevangelijk binnen gebragt en geftraft; het nadeel, door derzelver medemakkers, van toen af tot in 't jaar 1490, veroorzaakt, gevoegd bij de twisten der *Hoekfchen* en *Kabbeljaauwfchen*, waarin *de Briel*, in 1488 en 1489, rijklijk deelde, was niet gering. In 't jaar 1566 maakte de Kerkhervorming aldaar reeds eenigen opgang; zelfs werd zij door de Stads Regenten aangenomen: waarom deze naderhand van hunne ampten ontzet

en vier-en-twintig Burgers gebannen werden. Het geen, echter, *den Briel* in onze Geschiedenisfen meest beroemd gemaakt heeft, is de bekende inneeming door de Watergeuzen; eene daad, welke door vijand en vriend eenpaariglijk gehouden wordt voor de herftelling, of liever voor de grondlegging der Nederlandfche Vrijheid: waarom, bij fommige welmeenenden, de dag van den *eerften April* nog jaarlijks als een bijzondere gedenkdag word gevierd. De Helden, door welke deze daad verricht werd, waren, volgens BOR en anderen, BARTHOLD ENTES VAN MENTHEDA, Vice-Admiraal, onder bevel van den Admiraal Graave VAN LUMEI; Jonker WILLEM VAN TRESLONG; Jonker JACOB KABBELJAAUW; GUILLIAUME, Graaf van *Gent*; Kapitein LOY; JAN KLAASSE SPIEGEL; NICOLAAS RUIGHAVER; JACOB SYMONSZ. DE RYK; JAN SYMONSE ROL; WOUTER FRANSE; FOKKE ABELS; Kapitein DAEM; ROBOL MAARTEN MERONS; GILLIS STELTMAN; HENDRIK THOMASSE; Kapitein GELEIN; ELLER VLIERHOP; MARINUS BRAND; Kapitein JELMER; BRUIN VAN UTRECHT; KORNELIS LOUFZE VAN EVERDINGEN; OOM HEDDING; D'OVELENS; LANCELOT VAN BREDERODE; VAN ZWIETEN; DIRK DUIVEL; JACQUES HENNEBERT; JACOB ANTHONIESZ en SALOMON VAN DER HOEVE. De zes laatstgenoemden worden niet door BOR, maar door HOOFT genoemd. Ook vindt men bij anderen nog grooter verfchil. BOR en HOOFT noemen OOM HEDDING en D'OVELENS, als twee perfoonen, welke VAN MEETEREN fleehts als één perfoon noemt, zeggende OOM HEDDING DOVELENS *van Antwerpen.* Het zal den leezer niet onaangenaam zijn, deze gewigtige gebeurtenis hier kortljk gemeld te vinden.

De Watergeuzen, op bevel van Koningin ELISABETH, de *Engelfche* havens hebbende moeten ruimen, en geen fmaak in zeefchuimen meer vindende, leiden het toe om iets loflijker te verrichten. Met zes-en-twintig fchepen *Engeland* verlaaten hebbende, was het oogmerk de vloot van ALBA optezoeken, en indien dit mislukte, *Enkhuizen* of eenige andere plaats in 't Noorderkwartier aantetasten. Van de Vloot niets vindende dan twee fchepen, waren dezelven fpoedig prijs gemaakt; en alzo de wind, tot het tweede oogmerk, niet dienftig was, moesten zij de *Maas* binnen loopen. De fchepen van DAAM en BRANDT hadden den voortogt, en werden door de vier-en-twintig anderen gevolgd,

Men

Men weet dat zij op niets minder dachten, dan om zig van *den Briel* te verzekeren. Doch, op Zondag middag omtrent twee uuren, zijnde den eersten April 1572, streeken zij voor *den Briel* het zeil. De Inwooners hielden hen voor koopvaarders. De *Brielsche* Veerman JAN PIETERSZOON KOPPESTOK was de eenige, die om de Watergeuzen dacht. Zo dra hij dit denkbeeld aan eenigen zijner Passagiers bekend gemaakt had, bevong de schrik hen dermaate, dat zij zig weder te rug deeden brengen. KOPPESTOK zig dan van hun ontlast hebbende, voer naar de Vloot, en vraagde naar BLOIS VAN TRESLONG, wiens vader weleer Baljuw van *den Briel* en van den *Lande van Voorne* geweest was. Dezen gevonden en verwelkomd hebbende, werd KOPPESTOK terstond bij LUMEI gebragt, door wien hem te kennen gegeeven werd, dat hij eenen aanslag op de Stad moest waagen. De Veerman liet zig beweegen, om een boodschap van LUMEI in de Stad te doen, en nam, als een geloofsteken, den Zegelring van TRESLONG mede. Aan land gekomen zijnde, werd hem de poort geopend; hij begaf zig terstond naar het Stadhuis, zig niet stoorende aan de goede of kwaade woorden, die hem nageroepen werden. Aan de Wethouderschap maakte hij bekend, hoe hem, door LUMEI, TRESLONG en andere Hoplieden van den Prins, bevolen was te verzoeken, dat de Magistraat twee Gemagtigden naar buiten wilde zenden, om met hun te spreeken, onder belofte van hen vrij en vrank te rug te zullen laaten keeren, alzo men niets voorhad, dan het volk van den Tienden Penning en ALBA's dwinglandij te ontheffen; hij vertoonde, ten bewijze van zijnen last, den Zegelring. Burgemeester NECKER vraagde hem, hoe sterk men was? Hij staat 'er in den blinde na, en zegt *vijf duizend mannen;* welk onbezonnen antwoord zulk een algemeenen schrik veroorzaakte, dat zij terstond aan het stemmen gingen, op wien de bezending vallen zou. De twee daar toe benoemden gingen schoorvoetende mede, om in zeker huis, tusschen het Hoofd en de Stad, het voorstel van LUMEI, Graave *van der Mark*, te hooren. Deze eichte, uit 's Prinsen naam, als Stadhouder des Konings, de Stad op, en gaf aan de afgezondenen twee uuren tijds tot beraad; waarmede hij hen liet vertrekken. Intusschen was van binnen alles in beweeginge: ieder zakte en pak-

pakte wat hij kon, en vluchtte daarmede naar buiten. Het krijgsvolk, dat reeds ontscheept en tot voor de Poort genaderd was, vraagde, *of men hen zou binnen laaten, dan of zij zig zelven den weg daar toe moesten baanen?* Bovengemelde Burgemeester NICKER was de eerste, die in den Raad tot de overgaave stemde; na hem deed zulks KLAAS JANSSE KOEKEBAKKER, en vervolgens meer anderen; doch niemand wilde de eerste zijn om het antwoord te geeven. Intusschen weeken de vermogendsten ter Stad uit, en de gemeenen scheenen 'er voor, om LUMEI binnen te laaten. Deze, onkundig hoe het van binnen gesteld was, en duchtende dat zij bezig waren met zig te versterken, rukte, vóór dat Burgemeesteren hem antwoord zonden, met twee Regimenten stadwaarts; het eene werd aangevoerd door TRESLONG. Aan de *Zuidpoort* liep de Rentmeester JOAN VAN DUIVENVOORDEN, die het meende te ontvluchten, de zijnen in den mond, en wederhield zijne Soldaaten hem aantevallen. De andere troep, die door ROBOL aangevoerd werd, naderde de *Noordpoort*, die zij, met bijeengezamelde rijstakken, stroo en pek, in den brand stak, en vervolgens, met het einde van eenen mast, openliep. Des avonds tusschen agt en negen uuren werden zij meester van de Stad. LUMEI trok de *Noord-* en TRESLONG de *Zuidpoort* in, in alles met bijna twee honderd en vijftig mannen, zijnde deels *Luikerwaalen*, deels gevluchte Nederlanders; doch allen wakkere gasten, die geen gevaar schroomden; wier gemoed tegen de Spanjaarden verbitterd was, en die onwetende den grondslag van de vrijheid bewerkten. De Burgerij vond geene reden om zig te beklaagen. Doch allerdeerlijkst, en zelfs schandelijk, was de woede tegen de Geestlijkheid. Daags daaraan moesten het de weerelooze Beelden misgelden; wordende, met eene ongehoorde dolheid, de Kerken en Kloosters geplonderd, en alle de Geestlijken, waaronder ook de Nonnen van *St. Clara*, ter Stad uitgejaagd. LUMEI meende de Stad in den brand te steeken, en met schande te verlaaten; doch sommigen van zijne togtgenooten verzetteden zig daar tegen, en besloten tot eene manlijke verdediging. ORANJE, wien van de zaak kennis gegeeven was, keurde 't laatste voor het beste, en beval zulks ook aan LUMEI, met belofte van onderstand. *Zo goed mogelijk was werd vervolgens den*

Briel

Briel versterkt, en in staat gesteld om ALBA te kunnen afwachten. Deze, om 'er zig weder meester van te maaken, beval den Graave VAN BOSSU, van *Utrecht* derwaarts te trekken, en *den Briel* te herneemen. Deerlijk bezuurde *Rotterdam* de mislukte onderneeming van BOSSU, die, om zig van zijn verlies voor *den Briel* te wreeken, de Burgers aldaar schandelijk deed vermoorden. De Stad, na deze onverwachte verovering, welke moeite de Spaanschen ook naderhand te werk stelden, om 'er wederom meester van te worden, bleef aan der Staaten zijde.

In den jaare 1585 werd *den Briel* aan de kroon van *Engeland* in pandschap gegeeven, en voorzien met eene *Engelsche* Bezetting, die 'er bleef tot den 14den Junij 1616. Deszelfs vrijdom werd in dat jaar bewerkt, door den Heer JAN VAN OLDENBARNEVELD. Hiermede werd het Land de grootste dienst beweezen, schoon die bevrijding bijna drie millioenen guldens gekost hadt.

Rijklijk hadden die van *den Briel* hun aandeel in de binnenlandsche beroerten, ontstaan uit de Kerklijke twisten tusschen de Remonstranten en Contra-Remonstranten, de Regeering was 'er van den beginne af, de eerstgenoemden ten sterksten toegedaan. Zeer groot waren 'er de beweegingen, toen de Magistraat besloot tot de de afzetting van den Gereformeerden Predikant WILLEM CRYNSZOON; welk besluit zij, in de maand Augustus des jaars 1617, daadlijk te werk stelde. Zij, die gemelden Predikant toegedaan waren, dreigden, zig met geweld meester van de Kerk te zullen maaken; doch de Bezetting hield hen in teugel. Grooten steun vonden de Gereformeerden aan Prins MAURITS, die 'er twee Regimenten voetvolk deed inrukken: zodat de beide partijen toen ieder een steun hadden. Aan de Gereformeerden, die men 'er het houden van alle vergaderingen ten strengsten verboden had, werd, in het jaar 1618, de *Maarlandsche Kerk* ingeruimd. In de maand September verscheen 'er de Prins, die 'er verandering in de Regeering maakte; waarmede de Gereformeerden geheel de overhand bekwamen, en aan de gemelde twisten een perk gesteld werd.

In het jaar 1651 ontstonden in *den Briel* wederom hevige twisten, over de Magistraatsbestelling, die, echter, door Gemagtigden van wegen de Staaten van *Holland*, goed en spoedig be-

beslist werden. De geschillen, in het jaar 1661, tusschen deze Stad en *Rotterdam*, ontstaan, over het aanstellen van nieuwe Lootzen, werden zo hevig, dat men daaraan den naam van *den Brielschen Oorlog* gaf. Die van *Rotterdam* deeden de *Brielsche* Marktschepen aan ketenen leggen, en de *Rotterdamsche* Lootzen werden in *den Briel* in beslag genomen. Deze twisten werden eerst langen tijd daarna beslist, door eene overeenkomst, dat de Lootzen in *den Briel* zouden woonachtig moeten weezen. Telkens, echter, ontstonden 'er nieuwe zwaarigheden.

Groot gevaar liep deze Stad, in het jaar 1672, zo wel door de *Engelsche* als *Fransche* Vlooten. De Regeering verzocht, in 1673, om een talrijker Bezetting; doch men antwoordde, dat het volk niet gemist kon worden. De zuide winden alleen beletteden de vijanden te landen. Toen, in 't jaar 1702, zo wel voor *den Briel* als andere kusten, alle behoorelijke zorg gedraagen was, bleef de Stad, gelijk in de volgende oorlogen, onaangeroerd; zodat 'er na dien tijd geene zaaken van belang zijn voorgevallen.

Het oudste Wapen en Zegel dezer Stad was een Paal, en aan wederzijden van denzelven een Zalm. In laatere tijden was het een prachtig Kasteel of Slot, aan beide zijde met Kanteelingen en Torens, en in 't midden met het wapen van de Heeren van *Voorne*; waarbij naderhand nog de Centauren, als Supports of Wapenschilddragers, gevoegd zijn.

Bovengemelde inneeming van *den Briel* door de Watergeuzen heeft de Stad zo beroemd gemaakt, dat alle onze Nederlandsche Historieschrijvers van haar gewaagd hebben. ALKEMADE heeft 'er eene afzonderlijke beschrijving van vervaardigd, in 't jaar 1729, te *Rotterdam*, met eenige hoofddeelen en noodige bijvoegzelen, door deszelfs schoonzoon, den Heer VAN DER SCHELLING, in folio, in 't licht gebragt, onder den tijtel, *Beschrijving van de Stad Briel en den Lande van Voorne.* In dezelve vindt men alles met veel naauwkeurigheid zamengesteld; zij bestaat in twee deelen, met de noodige kaarten.

BRIELEN, (*De*) of *Brielersloot*, een Heerenhuis in *Gelderland*, liggende rondsom in zijne vijvers, nabij het Dorp *Voorthuizen*. Het behoort aan de Freulen VAN BENTINCK.

BRIEL-

Brielsche nieuwland, een Dorp op het Eiland *Voorn*. De Predikant daarvan behoort onder de Klasfis van *Voorne* en *Putten*.

Brienen, (*Abraham van*) onder de Roomsche Godgeleerden in de *Nederlanden* zeer vermaard. Hij werd, in het jaar 1638, toen hij Pastoor in de *Veenen*, onder het *Sticht*, was, met jacobus de la torre, door den Bisschop philippus rovenius, naar *Rome* gezonden, ter beslissinge van de ontstaane geschillen, als ook om eerbiedigheid aan den stoel van *Rome* te bewijzen. Die reize ondernam hij, in 1655, andermaal, na reeds voorheen tot Pastoor van *St. Geertrui* te zijn verheeven. Ten tijde van joannes van neerkassel werd hij tot deszelfs Raadsheer en Vikaris van 't *Utrechtsche* Bisdom verkoozen. Hij was aldaar in het begin der zeventiende Eeuwe geboren, en stierf op den 19den September 1680, in den ouderdom van tagtig jaaren. Zijne schriften zijn te *Leiden*, in 't jaar 1769, herdrukt.

Zie *Bat. Sacra* en *Oudh. van Utrecht*.

Brieskerk, voorheen een voortreffelijk Dorp en Ambachtsheerlijkheid, op het Eiland *Schouwen*, doch thans door de golven geheel verslonden.

Briganticus, (*Julius*) was een zusters zoon van claudius civilis, en dus een geboren *Batavier*. Onder de *Romeinen*, tot welke hij overgegaan was, bekleedde hij den rang van Overste over eenen bijzonderen vleugel. Ten tijde van vitellius maakte hij zig zeer vermaard. Ook was hij één van hun, die, onder beleid van alphenus varus, den Keizer otto, bij *Brediacum*, hielpen verslaan. Van hem wordt gezegd, dat hij omkwam in den strijd tegen zijnen oom claudius civilis. Op het Art. civilis zullen wij hem nader leeren kennen.

Zie tacitus *Historie*, II. Boek, cap. 22, 42, 66 en 70.

Brigdamme, de tegenwoordige benaaming van een *Zeeuwsch* Dorp en Heerlijkheid, weleer *Brugdamme* en *Breedamme* genaamd, liggende een klein half uur noordwaards van *Middelburg*. Weleer behoorde het aan de Heeren van borsselen, een tak van

welk

welk geslacht daarnaar den naam van BORSSELEN VAN BRIGDAMME voerde, zo als op het Art. BORSSELEN is aangeweezen. Hertog AALBREGT ontnam het, in den jaare 1358, aan BOUDEWIJN VAN BRIGDAMME, en schonk het aan *Middelburg*. Volgens een verdrag stond *Middelburg* het weder af aan deszelfs zoon, mids het een erfleen van die Stad bleeve, en hij of zijne nakomelingen daarop nooit een steenen burgt of huis zouden stichten. Naderhand is *Brigdamme*, of *Bridam*, zo als het in het *Handboek der Utrechtsche Kerke* ook genoemd wordt, aan het aanzienlijke geslacht der Heeren LAMPSINS gekomen, en van die aan dat van D'ASSONVILLE. GARGON en meer anderen leiden den naam van *Brigdam* af van BRIGITTA, aan welke de Kapel aldaar was gewijd; schoon anderen dien naam afleiden van *Brug* en *Dam*, als van het oude wapen, dat een *Dam* en *Brug* voerde. De oudheid dezer plaatze wordt afgeleid van de vrijheid, welke Bisschop DIRK, in het jaar 1245, gaf, tot de vernieuwing van de Kapel aldaar. Nog voor weinige jaaren zag men 'er een vervallen muur, of het overblijfzel eener vervallene Kerke, die, of in het beleg van *Middelburg*, of in de beeldstorminge, of mogelijk ook wel door den tijd, verwoest is. De Regeering van dit Dorp bestaat, even als van alle de overigen van *Walcheren*, uit een Schout, eenige Schepenen en een Secretaris, die door den Ambachtsheer aangesteld worden.

Zie BOXHORN, *Oudh. van Zeeland*. GARGON, *Walchersche Arcadia*, I. Deel, enz.

BRIL, (*Jacob*) werd geboren te *Leiden*, den 21sten Januarij 1639, van geringe ouders. Het gevolg hier van was, dat hij, in zijne jeugd, zig onder de wollewasschers, bevond. Maar reeds onder dat bedrijf gaf hij blijken van eenen vernuftigen geest en zedigen inborst. Veeltijds vervoegde hij zig bij zulke mannen, uit wier zedelessen hij nut kon trekken. Tot rijpere jaaren gekomen zijnde, toonde hij dikmaals weinig smaaks in de leere der Gereformeerden te vinden; maar tevens ook niet in die van anderen: waarom hij zig der bijwooninge van den openbaaren Godsdienst onttrok. Zij, die hem gunstig zijn, schrijven zulkstoe aan naauwgezetheid van geest, doch anderen aan hoogmoed en twist-

twistzucht. Die onpartijdig over hem oordeelen, zeggen, dat zijne gedachten meestal verkeerd, doch zijn leven onberispelijk was. Hij stierf in 1700. Zijne schriften zijn bekend onder den tijtel van, *De werken van den Hoogverlichten* JACOB BRIL.

BRINIO, bij sommigen een *Kaninefaat*, bij anderen een *Kennemerlander* genoemd. Zeker is het dat hij, ten tijde van CLAUDIUS CIVILIS, van eenen hoogadelijken stam afkomstig, hoofd der *Kennemers* en een man van stouten aart was. Hij volgde de voetstappen zijns vaders, met zig tegen de *Romeinen* te verzetten. Daardoor aan de neiging des volks voldoende, werd hij, volgens het gebruik dier tijden, in navolginge van de aloude *Franken*, als hun legerhoofd, op een schild gezet, en op hunne schouders gedragen, toen zij hem tot hunnen Hoofdman verkoozen. Hij vereënigde zig met CIVILIS, en joeg ook de *Friezen* tegen de *Romeinen* in het harnas. Met die vereënde magt vielen zij op het winterleger der *Romeinen* aan; sloegen en plonderden twee Benden, welke, naar men wil, op het Huis *te Britten* en *Roomburg* gelegerd waren. Ook koelden zij hunnen moed op de zoetelaars, die, als nog van den oorlog onkundig, door hen mede beroofd werden: zelfs noodzaakten zij de Romeinen, hunne legerplaatsen in den brand te steeken.

Zie van hem TACITUS, VAN DER HOUVE, PONTANUS, SCHOTANUS, CLUVERIUS, enz.

BRINK, (*Den*) een aanzienlijk Heerenhuis in *Gelderland*, onder 't Richterampt van den *Veluwenzoom*, in de nabijheid van het Dorp *Velp*. *Brink* behoort aan den Baron VAN RENESSE.

BRINK, (*Hendrik*) geboren te *Franeker*, werd Predikant te *Utrecht*, alwaar hij, in den jaare 1723, overleed. Hij heeft zig beroemd gemaakt door zijne schriften, tegen DEURHOF en BEKKER.

BRITTEN, (*'t Huis te*) of *Brittenburg*, lag, volgens GUICIARDIJN, bijna zestien honderd passen of schreden van *Katwijk op Zee*, aan den oever der Noordzee, door welke het ook verslon-

den is. Schoon de gedachten omtrent den stichter van dit huis verschillende zijn, houdt men, echter, voor zeker, dat het door de Romeinen gebouwd is, om te dienen tot een wapenhuis, zo te land als ter zee. Zelfs wordt het door de meesten gehouden voor het oudste Kasteel, dat in deze landen bekend was. Die beweeren dat Keizer CAJUS CALIGULA het heeft aangeleid, bepaalen den tijd daar van op veertig jaaren vóór CHRISTUS geboorte. Na dat het bouwvallig geworden was, wil men dat het, omtrent het jaar 210, door LUCIUS SEPTIMUS SEVERUS, tot het zelfde oogmerk, weder opgebouwd is; 't welk bevestigd wordt, uit den steen, die, in het jaar 1520, bij laag water gevonden werd, en nog heden op den Huize van *Wassenaar* bewaard wordt. Deze steen heeft de hoogte van vier en de breedte van zes voeten. Het opschrift daarvan luidt in 't Nederduitsch als volgt:

KEIZER LUCIUS SEPTIMUS, *en* KEIZER MARCUS AURELIUS ANTONINUS, *hebben 't Wapenhuis van de XV Bende der vrijwillige Soldaaten, dat door ouderdom vervallen was, weder laaten opbouwen, onder* Valerius Pudens, *den Agustalischen Stadhouder des Schouts, door het bestel van den Krijgsoverste* Cæcilius Bato.

Hier door word tevens de oudheid van dit huis gestaafd, hoewel 'er gevonden worden, die dit bewijs trachten te ontzenuwen, met te zeggen, dat deze steen, niet in den jaare 1520, aan de zee, ter plaatse alwaar weleer dit huis gestaan heeft, gevonden is; maar, in het jaar 1502, te *Roomburg*, bij *Leiden*, door eenen Boer is opgegraaven. Nogthans zijn de meeste Schrijvers voor de eerste gedachten. SUETONIUS, die in de eerste Eeuwe na CHRISTUS's geboorte, naamlijk omtrent den tijd van DOMITIAAN, geleefd en geschreeven heeft, verhaalt den dwaazen togt van CAJUS CALIGULA, en voegt 'er bij, dat deze Keizer, daar ter plaatse eenen hoogen toren deed bouwen, om voor de zeevaarenden, door het branden van lichten op denzelven, ten baake te dienen. Ook zijn 'er die willen, dat Keizer SEVERUS, van dien Toren, welke ten zijnen tijde reeds vervallen was, het *Huis te Britten* gebouwd, en dus 't gemelde huis niet enkel *herbouwd* zou hebben,

ben, alzo het, vóór dien tijd, onbekend was. Anderen, daarentegen beroepen zig, als een onwederlegbaar bewijs, op den gemelden steen; en deszelfs opschrift. Anderen wederom, die zig bevlijtigd hebben om de oude gedenkstukken natespooren, zijn van oordeel, dat dit wapenhuis door JULIUS CÆZAR, kort vóór het begin onzer tijdrekeninge, of door CLAUDIUS, kort na den dood van CHRISTUS, gebouwd is. Nog anderen schrijven de stichting toe aan DRUZUS, in het jaar 18. Doch wat baat het, alle deze gissingen bijeen te brengen, daar dezelven tog geene zekerheid hebben? Men bepaale zig derhalven bij hen, die 't met het opschrift des gemelden steens houden.

Wat nu betreft den oorsprong van den naam *Britten* of *Brittenburg*, deze wordt afgeleid van de bekwaame gelegenheid aldaar, tot den overvaart naar *Brittanje* of *Engeland*, en ook daarvan, dat een gedeelte van *Batavia* toen den naam van *Brittia* voerde, gelijk bij PROCOPIUS te zien is; of wel daarvan, dat de nabuurige zee, volgens PLINIUS, de *Brittannische Zee* genaamd werd. Wij zullen hier bijvoegen, het geen de groote H. DE GROOT, in zijn boekje van *de Oudheid der Batavische Republiek*, in het vierde Hoofdstuk, op de woorden van PROCOPIUS heeft aangetekend.

„ *Wonder is het voorwaar, dat men in* Procopius *leest, dat in den* Oceaan, *omtrent de uitwateringen van den* Rhijn, *het Eiland der Britten heeft geleegen, recht tegen* Britannien *over, en dat het bewaard werd door drieërlei volk*, Brittons, Engelschen *en* Vriezen, *en dat 'er uit hun veele jaarlijks naar de onbewoonde of onbebouwde landen der Franken verhuisden, daar zij op het Eiland gantsch geen recht hadden, als het welke door zijn eigen Koningen geregeerd werd, echter dat voor het . . unne wilde gehouden hebben. Dat over zulks de Koningen der* Franken, *in een gezantschap van hun naar* Constantinopolen, *aan den Keizer* Justiniaan *gezonden, te gelijk eenige lieden uit dit Eiland afgevaardigd had, om daardoor eenigzints de Heerschappij over dat Eiland te betoonen. Dat* Brittia *of* Batavia, *of immers eenig gedeelte daarvan, zeewaarts aangelegen, zo genaamd kan geweest zijn, kan met recht en niet zonder reden gezegd worden, dewijl het vast en zeker is, dat geen ander na-*

danig Eiland in den Oceaan *en de uitwateringen van den* Rhijn *geweest is; ook met een, dat 'er op de Batavische zeestrant, in het midden van de Kille en boezem van den Rhijn, een Kasteel*, te Britten *genaamd, daarvan men noch huidendaagsch de voetspooren en overblijfzels ziet, gestaan heeft. Het is niet vreemd, dat dit Kasteel, heeft medegedeeld, eveneens als bij ons het* Vlie, *in den ouden naam zo van de Rivier, als van het Kasteel, En met een van het Eiland draagt. Dit dan, dus gesteld, en dat, behalven de ingeborenen, (die wij gezegd hebben dat toen al den naam van* Friezen *droegen) noch twee Vrienden en Buitenlanders, namelijk* Engelschen, *een oud Duitsch Volk, en de* Brittons, *dit Eiland mede bewoond hebben, zijn mooglijk door den overlast van de* Pictons, (*die van* Poictou) *of van de* Noormannen, *genoodzaakt geweest hun Vaderland te verlaaten en veiliger rustplaats te zoeken. Het is buiten twist, dat de* Engelschen *gezamentlijk met de* Saxen, *de Noorderstrant en de Kust naast aan die der* Batavieren *bezeten hebben, en dat zij van daar, op onderscheiden tijden naar* Brittanniën *zijn overgescheept. Ook is bekend, dat* Willebrord *naar dien tijd uit* Engeland *herwaards overgekoomen is, dat hij onze voorvaderen de waarheid van den Christelijken Godsdienst verkondigt, en geene andere taal, dan die toen bij de* Engelschen *in gebruik was, gesprooken heeft. Ook is het niet onwaarschijnlijk, dat de* Brittons, *zo wel op de Fransche Zeekusten van Bretagne, als in deze onze Moerassen, hun schuil- en verblijfplaats gezogt zullen hebben.* Van dit Kasteel, zegt DE GROOT verder, handelt ADRIANUS JUNIUS, in een bijzonder Hoofdstuk van zijn *Batavia: maar aldaar* (dus vervolgt hij) *begaat die groote man een misslag, dat hij meent, dat dit Kasteel aan de Zee gelegen, een Wapenhuis der Romeinen geweest is, 't geene wij elders beweezen hebben, van de waarheid aftedwaalen;* zonder echter aantewijzen, waar dat bewijs bij hem te vinden is: dus deze berisping van DE GROOT niets uitdoet, en die geleerde Schrijver mogt ter dier plaatse wel herhaald hebben, waarin dat bewijs bestaat, en van wat nut *het Huis te Britten*, zonder een Romeinsch Wapenhuis te zijn, dan geweest is. Doch laat ons zien wat van 't gemelde huis geworden zij.

Toen

Toen het *Romeinsche* Rijk ten val begon te neigen, werd dit Huis door de *Noormannen* vermeesterd, en ten deele verwoest. Daarna is het, door gebrek aan herstel, vervallen, en eindelijk ten eenemaale door de zee verdelgd. In de Zestiende Eeuw heeft men, meer dan eens, bij laag water, de grondslagen 'er van ontbloot gezien, onder andere in 't jaar 1520, twee dagen lang, geduurende welken tijd de voornoemde steen, en meer andere overblijfzelen, van daar gehaald zijn. De oudheden, die men vond, werden, in '*s Gravenhaage*, ten huize van den Heere VAN WASSENAAR gebragt, en door kundige liefhebbers onderzocht, afgetekend en beschreeven. Onder allen was 'er gevonden een sleutel, die, naar men dacht, de sleutel van het Tuighuis zelf geweest was: hij had de lengte van zeven duimen en was zeer zwaar. Dezen sleutel, zo wel als de beelden, vaazen, potten, lampen en vierkante gebakkene steenen, ziet men bij VAN LOON, PARS en meer anderen, in plaat afgebeeld. De grondslagen van het gebouw bevond men mede vierkant geweest te zijn, beslaande, aan iedere zijde, twintig roeden, of twee honderd veertig voeten *Rhijnlandsche* maat. Ter hoogte van bijna agt voeten, stonden de muuren van het Kasteel boven het zand. Ook ondekte men dat de grondvesten, ter wederzijde, tot onder de Duinen liepen. Door de graavingen, op bevel van den Heer JAN VAN WASSENAAR gedaan, bemerkte men, dat de muuren, duinwaarts, op twee plaatsen, kanaalswijze ingingen, waar tusschen het water doorgelopen scheen te hebben. A. JUNIUS was van oordeel, dat de uitsteekende muuren, buiten aan het Kasteel, gediend hebben tot rioelen, gooten, of loozingen van allerleije onreinigheden; maar dat de uitsteekende torens, staande aan den Rhijnstroom, dienden om de drift van den *Rhijn* te breeken, en tevens tot verweerplaatsen, tegen zeeroovers en andere aanvallen. Terwijl GUICIARDIJN met zijne beschrijving van dit Huis bezig was, werd het andermaal, in het jaar 1552, ontdekt, en wel tot op den grond toe, dien men toen bevond vierhoekig te zijn, hebbende overal eene gelijke breedte en lengte, van negen honderd zestig Romeinsche voeten, van den eenen hoek tot den anderen. Voorts zag men een schutzel van een' muur, zuidwaarts strekkende. Verder strandwaarts in scheenen de voornaamste woo-

ningen dezer sterkte gestaan te hebben, doch die nu door de Duinen overdekt zijn. De grondsteenen waren vier voeten hoog en drie breed. De bewooners van de nabuurschap haalden 'er veele graauwe steenen uit. Ook vonden zij 'er kareelsteenen van gebakkene aarde, houdende ieder één voet in 't vierkant; zij waren zo glad en gaaf, als of ze eerst nieuwlings gebakken waren, en gemerkt met de letters E. X. G. I. waaraan men de betekenis gaf van *Ex Germania Inferiore*, dat is, *uit Nederduitschland.* Ook vond men 'er toen wederom veele oude vaten, munten en andere oudheden.

In 't jaar 1582, toen gemelde GUICIARDIJN zijn boek eindigde, werd dit Kasteel, nog meer dan op bovengemelde tijden, kenbaar, en was toen meer dan twintig dagen zichtbaar. Geduurende dien tijd werden veele duizenden steenen van daar gehaald, wederom eene menigte penningen en vaatwerk gevonden, die mede het bovengemelde merk droegen. Ook deed GUICIARDIJN 'er toen de aftekening van vervaardigen, zo als dezelve in zijn werk gevonden wordt, en die naderhand, zo in hout als kopersneê, gevolgd is, door N. NEANDER, J. F. LE PETIT, M. VAN DER HOUVE, JUNIUS, VLIEGER en meer anderen; bij welke Schrijvers, en inzonderheid bij VAN LOON, in zijne *Aloude Historie*, men de afteekening der steenen, met derzelver opschriften, gemeld en afgebeeld vindt.

Op eenen der zilveren penning zag men een borstbeeld, en in den rand des pennings deze Latijnsche woorden: L. SEPT. SEVER. PERT. IMP. Eén der gevondene steenen gaf, door deszelfs opschrift: BRITTANNIE GERMANIE. PIUS. FELIX AUGUSTUS. PONT. MAX. TRIB. POT. XVIII. COS. III. P. P. IMP. III. ARAM A DIVO. CLAU. DIO. ET. POSTEA A DIVO SEVERO PATRE SUO RESTITUTAM, aan sommige gelegenheid om te denken, of Keizer CLAUDIUS, die na CALIGULA volgde, dien Toren *Kalla* niet wel daarop gebouwd kon hebben, toen hij naar *Brittanniën* overscheepte. Doch anderen verwierpen dit gevoelen, als kunnende daar in geene waarschijnelijkheid vinden. Ook spreekt deze verbroken steen, niet van het *bouwen* van *Brittenburg*, maar geeft te kennen, dat hij gestaan heeft aan het voorste van eenen altaar, door M. ANTONIUS CARA-

CAL-

CALLA, eenige jaaren nadat hij zijnen broeder GETA om 't leven gebragt had, opgerecht. Het is blijkbaar, dat 'er, om de ontbreekende letteren, geen volkomen zin aan te geeven is, en 't geen nog sterker spreekt; is, dat toen Keizer CLAUDIUS, omtrent het jaar 50, zijnen togt naar *Brittanniën* deed, hij van hier of uit *Batavie* niet is overgestoken; want SUETONIUS bewijst volkomen, dat hij te *Gosoriaeum* naar *Engeland* scheep ging.

In het jaar 1694 waren de grondslagen wederom zichtbaar. Het ontbrak toen ook aan geene liefhebberen, om dezelven te gaan beschouwen, en 'er de eene of andere nieuwe ontdekking te doen, in het opzamelen van Roomsche penningen, steenen, beeldjes, huiswerktuigen, vaten, enz. alle welke men beschreeven vindt bij PARS, in zijne *Katwijksche Oudheden*, p. 121, 122 en 123. Ook zijn dezelve in prent gemaakt, naar het aloude schilderij, hangende in 't huis van den Hoog Ed. Heere VAN KATWIJK, en afkomstig uit het huis van den Hoog Ed. Heere VAN DUIVENVOORDEN. Onder 't zelve ziet men dit oud Duitsch onderschrift:

Dese Fondamenten *van den See-tooren, ofte Vyerboet van het Huis te* Britten, *is by de IV Keizer* KAJUS KALIGULA, *A. Chr.* 40. *begonnen, en by de Vde Keizer* KLAUDIUS, *voortgemaakt tot een see-toren, of vyerboet, gelyk als Koning* PHILADELPHUS *in den mond van den Nyl, door den vermaarden Architect* Sostradus Guide, *heeft doen maaken, genaamd* Pharos Alexandria; *welke tooren so hoog was, dat hy* 400 *stadiën in see lichtte; waarom voorseker is, dat die Keizers voornoemd, desen see-tooren hebben doen maaken, om de Schippers daar by geligt te worden, die gints en weer uit Engeland komende varen; waaruit voorseker blykt, dat desen see-tooren seer hoog geweest is, want de Fondamenten syn* 80 *roeden in 't vierkant, als ontdekt synde gemeten. De bovenstaande Fondamenten, die regt opgaan, loopen onder den Duinen, daar die prinkipaale Huisinge onder gelegen is, want aan deese see-tooren, deede Keizer* KLAUDIUS, een groote schoone Huisinge *maaken, 't welke hy noemde, den* Buide, *ende het was een* Tolhuis, *daar alle de goederen van den* Rhijn *afkomende, in de See aan het Tolhuis vertold werden, welke loop van den*

Rhijn *Ao. Christi* 860, *door een grooten storm ende kracht van de See verstopt werde; en* doe vielen alle die BOSSCHEN, en Bosschagien omme van KATWIJK tot NIEUMEGEN *toe, en werd den* Rhijn *voorby* Vianen *en* Schoonhoven *gebragt tot in de Mase.*

Deze oude beschrijving bevestigt de gedachten, die wij boven bijgebragt hebben, naamlijk dat deze Zeetoren allereerst ten dienste der zeevaarenden gesticht, en naderhand het gebouw of huis daar bij gevoegd is; zijnde zulks, zo als de geleerde A. MATTHEUS wil, in het jaar 839 geschied. Men leeze hierop verder het geen A. PARS, p. 87. desaangaande, uit een oude Kronijk, nageschreeven heeft, waardoor men deze gedachte nog nader bevestigd zal zien.

Doch hoe voldoende deze gedachte ook schijnen moge, heeft zij, echter, mede haare wederstreevers gevonden, die willen, dat de Toren *Kalla*, zo genaamd naar KALIGULA, niet gestaan heeft op het *Bataviesch Zeestrand*, maar in *Normandiën*, om reden dat 'er een plaats gevonden is, genaamd *Kriburg*, daar zij *Keikersburg* van maaken. PARS zegt niets 'er tegen te hebben intebrengen. Maar wij zeggen dat KAJUS KALIGULA's tot op het Batavische zeestrand geweest is, en nergens anders. *Het zij dan* (zegt PARS, *dat met dezen Toren, den eersten grond van het Huis te Britten gelegt is, of dat 'er een andere Burgt gestigt en in een Wapenhuis verandert is, seker is 't dat het volgens de opschriften der steenen een Wapenhuis genaamd werd, en geweest is.*

Tusschen dezen Toren en het Huis zelf, *verneemen zij* (dus leest men verder in de *Katwijksche Oudheden*) *oude struiken en stronken van boomen, waaraan nu de vischnetten gescheurt worden, zulks die plaats, door de Visschers moet gemijd worden, en vermoedelijk dat dit de Boomgaard geweest is, aan zo een magtig Huis.* Het geene de Heer ALTING van dit *Huis* gezegd heeft, leeze men in *Not. Germ. Inf. P. I.* p. 109. enz.

Wij moeten hierbij nog voegen, dat de geleerde Schrijver van het *Batavische Zeestrant* de oudheid van dit gebouw erkent, met de volgende woorden van KLAAS KOLIJN overteneemen:

In

In zyn tyden hier te voren
Was een Adel bel te boren.
Her, wesname vint ix zo
Dat hi hecte Brinio,
Die met zine krieg geborden
In den Kattewijcken *warde*
Twee Romeynen Blockhusen *slechte,*
En twee wyghen wan met vechten
Ti man waant dat, haben mit eren
Brit en Romonburche geweren
Daar te barden garven waren.

Men zie ter verklaaringe van deze elendige rijmen, (die naar alles, behalven naar de taal van MELIS STOKE gelijken,) wat wij boven op het Art. BRINIO kortlijk gezegd hebben, zonder 't welke zij onverstaanbaar zijn. Wij hebben ze alleenlijk nagefchreeven, om dat in dezelven het *Huis te Britten* en *Roomburg*, geen *Tolhuizen* maar *Blokhuizen* genoemd worden, en ook de Heer LIMBURG de gedachten van hun, die ze als Tolhuizen aanmerken, met weinige woorden te keer gaat, als hij zegt, bl. 55: *'t Huis te Britten moet al een* Tolhuis *zijn, de Burg van Leiden moet mede een* Tolhuis *wezen.* Niet zonder duchtige reden vraagt hij vervolgens: *Hoe komt dit overeen met het oude verhaal der Romijnsche Schrijveren, dat, naamlijk de Batavieren bij de Romeinen Tolvrij waren? daar nu om het uur twee of drie een* Tolhuis *lag?* Dus gelooven wij, dat zijn Ed. dit Kasteel liever voor een Wapen- en Tuighuis, 't geen ook ter weeringe van de Zeeroovers diende, wil beschouwd hebben, dan voor een gebouw, waarin de *Romeinen* schatting of tol invorderden.

In het jaar 1701 lagen meergemelde fondamenten wederom bloot, en voor de laatste maal, op den 27sten der maand October van het jaar 1752, met een oosten en zuid-oosten wind en laage zee. Toen bestonden gemelde fondamenten in drie of vier rijen dubbelde ingeheide paalen, meest allen ter hoogte van een halven voet boven den grond uitstekende. Aan beide de einden van die rijen paalen vertoonden zig twee halve cirkels, of uit-

waarts gebogene ronde hoeken, met de buitenzijden naar het duin gekeerd, mede van ingeheide paalen, schoon men het niet voor onmogelijk hield, dat 'er nog eenig muur- of paal-werk, onder het opgehoogde zant, dat aan den zeekant veel hooger was dan aan het duin, verschoolen kon zijn. De lengte, van het eene uiterste des paalswerks tot aan het andere, werd bevonden te zijn negen-en-zeventig voeten, en ieder der halve cirkelen agttien voeten diameter. Op eenen afstand van die halve cirkels, zeewaards, stonden nog meer paalen. De grond tusschen en rondom het paalwerk bestond in een donkere graauwe vette klei, waarin hier en daar nog verscheidene fondamentsteenen lagen; zijnde dezelven mede van een graauwe kleur en ongemeen hard. Men vond 'er toen nog twee of drie gebakkene steenen, met letteren 'er op: ook eenige weinige oude munten of penningen.

Zie CANNEGIETER, *de Brittenburgio.*

BRITZENBURG. In een zeer oud, met de hand van een' Monnik geschreeven Kronijkje, en ook in eenige *Friesche* Aantekeningen, wordt, op het jaar *1290*, gemeld van een Kasteel, of liever van het Fondament van een zeer oud en dik gebouw, één uur gaans ten noorden van *Leeuwaarden*, naauwlijks drie voeten onder de aarde ontdekt. Binnen den omtrek van een rooden vierkanten steen, aldaar opgedolven, las men een Latijnsch vaers, 't welk veele jaaren daarna vertaald werd, en deze twee regelen uitmaakse:

Britzenburg ben ik genant,
Ter eere Britzanus wel bekant.

Vier treden oostwaards van dezen steen, vond men een fondament, van dergelijke steenen; waaruit men meende te mogen besluiten, dat het de grond van een oud Kasteel of Kapel was. Nog vond men 'er vier steenen tomben of grafsteden; op éénе derzelven las men:

BRITZANUS JOULSMA
DEFENSOR FRISIÆ
OBIIT ANNO 993, 3 FEBRUAII.

In

In de tombe vondt men een lijk, van negen en een halven voet lang, met een vreeslijken grooten baard; doch toen het aangeraakt werd, viel alles tot ſtof. De tweede tombe gaf te kennen, dat daarin lag het lijk van ILSTA JOULSMA, broeder van BRITZANUS, beide mannen, die *Friesland* langen tijd beſchermd hadden; volgens het grafſchrift was hij één jaar na zijnen broeder geſtorven. De derde tombe was die van JELTZE JOULSMA; volgens het opſchrift had hij de *Noormannen* uit *Friesland* verdreeven, en was geſtorven in 998. De vierde was van HOTZE JOULSMA, ook een verdediger van zijn vaderland, die de *Noormannen* meer dan eens verdreven had. Om zijnentwil was, door die woeste volken, de Stad *Uitgong*, nu het Dorp *Berlikum*, verwoest. WINSEMIUS zegt dat de HOTZE JOULSMA de laatſte van zijn geſlacht was.

Zie *Kronijk van Friesland*, p. 177.

BRITZUM, één der veertien Dorpen van de *Frieſche* Grietenije *Leeuwerderadeel*, onder het Kwartier van *Ooſtergoo*. Aldaar legt de *Littinga Sate*. Voorheen was te *Britzum* een Tol, *Letsgae State* genaamd; doch vermits de Schepen daardoor in hunne vaart verhinderd werden, heeft zulks gelegenheid gegeeven dat de naam verbasterd en veranderd is in *Lettinga*. De Predikant van dit Dorp behoort onder de Klasſis van *Leeuwaarden*.

BRITSZWAERDT, of ook wel *Britzweert*, en *Britzwerd* genaamd, is één der zestien Dorpen van de Grietenij *Baarderadeel*, onder het Kwartier van *Westergoo*, behoorende onder de Klasſis van *Sneek*. De kerk aldaar is in 1752 geheel vernieuwd. SCHOTANUS zegt hiervan: Britswert, *als of men zeide* Britſen, *dat is* gebrooken waerdt, *als afgeſcheurd van* Wleuwerd, *des kerks Patroon was* St. Jurrian. *In het Pastorijhuis pleeg de yzeren koe bewaard te worden, die gewijd zijnde, in die bijgeloovige tijden, voor of achter het lijk bij de begraaving geſleept werd, mids dat de nagebleeven eene levendige koe aan den Pastoor vereerden, om voor de ziel des afgeſtorvenen te* *bid-*

bidden. Ik hebbe, (zegt hij verder) *in mijne kindsheid, de ſtukken daarvan nog gezien.*

Zie *Beſchrijving van Friesland*, p. 208.

Brixius, (*Benedictus*) in de wandeling pater plank genaamd, was een Minderbroeder uit *Vlaanderen*, die zig, door zijne onderkruipingen, bijzonderlijk te *Amersfoort*, bij de zijnen zeer gehaat maakte.

Zie *Oudheden van Utrecht*, II. Deel, p. 51.

Broek. (*'t Huis te*) De Admirant van arragon trok, nadat hij het bevel in handen gekreegen had, met het *Spaanſche* leger, bijna twee en-twintig duizend man ſterk, in het Stift van *Munſter*, alwaar hij, zowel als in de omliggende Steden en Vorſtendommen, ſchandelijke daaden, geenen krijgsman betaamende, bedreef, of ongeſtraft liet bedrijven.

Wierrich, Graaf van *Daun* en *Falkenſtein*, Leenman des H. Roomſchen Rijks, deze euveldaaden ontwaar wordende, nam, ter beveiliginge van zijn *Huis te Broek*, gelegen aan den *Rhoer*, honderd Soldaaten van den Hertog van *Kleef*, en voegde daarbij honderd en vijftig Boeren, in den waan van daarmede, tegen den gevreesden aanval, te zullen beſtand zijn. Doch alzo dit huis den *Spanjaarden* te veel in den weg lag, berenden zij hetzelve, op den 7den October van het jaar 1568. Nadat de Graaf, op de gedaane opeisſching, een weigerend antwoord gegeeven had, begonnen zij geweld te gebruiken, met het te beſchieten; waardoor de eigenaar ſpoedig in de noodzaakelijkheid gebragt werd om hetzelve op voorwaarde overtegeeven. Ten zijnen ongelukke verontachtzaamde hij de waarſchouwing, aan hem gedaan, om zig weg te maaken: hij vertrouwde te veel op het woord van de Sauvegarde, hem verleend, uit naame van den Aartshertog en de Aartshertoginne. De eerſte ſchendaad der Spanjaarden was, dat zij al het volk, 't welk zij ongewapend hadden deeden uittrekken, ſchandelijk vermoordden. Eén van des Admirants Soldaaten taste den Graaf zelven aan; rukte hem den hoed van het hoofd, en de kraag van den hals; ontnam hem zijn geweer, en ſtiet hem vervolgens onder de paarden; doch de

Graaf

Graaf werd, door eenen der Spaansche Kapiteinen, op dat oogenblik ontzet. Daarop vielen de Soldaaten in woede op het huis aan, plonderden en vernielden alles wat 'er in was. Na dit alles werd de Graaf, op Zondag den 11den October, gedwongen, met eenige Spaniaarden in den hof te gaan, alwaar deze hem, op eene moorddaadige wijze, om 't leven bragten. De Admirant zogt zig van deze gruwelen nog te zuiveren, zo als men, bij BOR en anderen, omstandig leezen kan.

BROEK, (*Jan*) *Valentijnsz*, een inwooner van *Amsteldam*, en wel aan den *Oudenbrug*. Uit zijne bedrijven is ligtlijk optemaaken, dat hij een ijverig, en mogelijk wel een al te ijverig voorstaander van de Hervorming moet geweest zijn. Men vindt van hem gemeld, dat hij een van hun was, die, in 't jaar 1566, het gemeene volk, door belofte van geld, omkochten tot de plondering van het Minderbroeders Klooster. BROEK, daarmede niet vergenoegd, vertoonde zig, in 't volgende jaar, in 't openbaar, als een tegenstrever van de Regeering, en wel bijzonderlijk in het geval met den Burgemeester BUIK, die onder verdenking lag van krijgsvolk in de Stad te willen doen komen, 't welk alles in oproer bragt. De Gereformeerden, om zig tegen dit verondersteld oogmerk van de Regenten te verzetten, trokken, daags daaraan, gewapend op. JAN BROEK, staande op den *Nieuwenbrug*, riep uit, *dat elk, wie lijf, goed, vrouw en kinderen lief hadt, hem volgen zou*. Op deze wijze een groot aantal bijéén verzameld hebbende, liet hij den brug met dertig man bezetten; trok met de overigen langs den *Zeedijk*, door de *Warmoesstraat*, en sleepte een ongeloovelijke menigte volks met zig. De uitzigten werden daar door allerakeligst. Want daar ieder zijne partij koos, trok de vader tegen den zoon, en de broeder tegen den broeder op. De partij van BROEK, als zijnde de wakkerste, bezette alle de uitgangen in de *Warmoesstraat* en op den *Nieuwendijk*. Elders hebben wij omstandig verhaald, hoe, door eene bemiddeling, de ijsselijkste moord en bloedstorting nog gelukkiglijk verhoed is geworden. Eer nog die bemiddeling plaats had, trok BROEK, met een aanzienlijken hoop, den *Zeedijk* langs, nam drie Basfen, die hij voor de deur van een Smit vond, met

met zig, en zakte vervolgens af naar het Bushuis, ter dekkinge van de *Varkensluis*. Doch aldaar verneemende dat de Roomschen in aantogt waren, om de Regulierspoort, den Stads-Tuin, het Halfrond en het Bushuis te bemachtigen, rukte hij voort tot op den tegenwoordigen *Doelebrug*, waarop hij, met 'er haast, een schans van balken en ander hout deed opwerpen; dien hij met de gemelde Basfen deed voorzien, als waren zij wel gelaaden geweest, schoon hij indedaad kruid noch lood had. De Schout en Burgemeesters, hierover niet weinig ontzet, verzochten JAN BROEK, buiten zijne verschansing te mogen spreeken; aan welk verzoek hij, echter, niet voldeed, zonder alvoorens, om meerder onderstand, naar de *Warmoesstraat* gezonden te hebben. Buiten de verschansing getreeden zijnde, vraagde hij Burgemeesteren, *wat hen met pijp, trom en vliegend vaandel derwaards dreef?* Waarop Burgemeester ELBERT MARKUS antwoordde: *'t Was om zig met kruid, schut en scherp, uit den Stadstuin en 't Halfrond, tegen hunne vijanden te wapenen.* BROEK vraagde vervolgens, *wie die vijanden waren?* en toen daarop gezwegen werd, voer hij voort, *dat hij het kruid en lood hen niet wilde laaten volgen, maar het ten dienste zijner Majesteit en den welstand der Stede bewaaren zou.* Ook zeide hij *zo wél voor de Poorten te zullen zorgen, dat de Graaf van Megen, met zijn krijgsvolk, daarvoor het hoofd zou stooten.* Terwijl zij dus in gesprek waren, kwamen twee honderd man, onder het Vaandel, dat door JAN KIES gedraagen werd, hem ter hulpe; waarop Schout en Burgemeesteren te rugge keerden, en JAN BROEK de gemelde posten deed bezetten; tevens den Schutmeester beveelende, noch aan de eene, noch aan de andere partij eenig wapentuig te verschaffen. Gelukkiglijk werd kort daarna, op den *Vijgendam*, het verdrag, waarover men in onderhandelinge was, getroffen. In het jaar 1569 had JAN BROEK zig mede onder de *Amsteldamsche* vrijbuiters begeeven. Dit maakte den haat van de Regeering tegen hem nog grooter, en deed dezen zo hoog klimmen, dat de Vroedschap eene premie van tweehonderd guldens beloofde, aan elk, die hem levende in de Stad zou brengen, en honderd guldens aan hem, die JAN BROEK zou doodslaan. Verder werd beslooten, eenige ligte schepen tegen hem uit-

uitterusten; hem gevangen te neemen, of van voor de zeegaten weg te drijven. Schoon het onze Stadgenooten niet gelukte, hunnen medeburger aan de galg te helpen, had BROEK, echter, het ongeluk, niet lang daarna, van in handen te vallen van de *Hamburgers*, die hem als een Zeerover deeden onthoofden. Hij heeft, derhalven, zegt WAGENAAR, geenen lastbrief van den Prins gehad, of dezelve is te *Hamburg* niet erkend geworden; welk laatste wij liefst gelooven.

BROEK, een der *Waterlandsche* Dorpen, en daarom bekend bij den naam van *Broek in Waterland*, ligt een groot half uur, of bijna negen honderd roeden van *Monnikendam*, en vijf kwartier uur gaans van *Buiksloot*, aan den Trekvaart op *Monnikendam* voornoemd, die door of achter het Dorp heen loopt. Het is zeer zindelijk gebouwd, langs het watertje *de Aa* of *Ee*. De fraalje waterkom of vijver, die zig voor het Dorp vertoont, draagt den naam van *Havenrak*. De aanlegging van dit bij uitnemendheid fraai en zindelijk Dorp, is ten meestendeele geschied in de lengte, van 't noordwesten naar het noordoosten, schoon 'er geene evenredigheid in het stellen der huizen in acht genomen is: want het eene springt somtijds wel tien voeten voor het andere uit; dat, echter, aan het oog niet misstaat. Hoewel genoegzaam alle de huizen slechts van hout zijn, levert hunne uiterlijke gedaante, en de schakering der witte, blaauwe, groene of andere verwen, waarmede dezelven zeer net beschilderd zijn, een aangenaam gezicht op; 't is als of alle de huizen eerst onlangs gebouwd waren. Deze zindelijkheid heerscht niet alleenlijk van buiten, maar vooral van binnen, zo aan huisraad als anderzints. Nergens in straalt het vermogen der Ingezeetenen oppervlakkig minder door, dan in hunne kleedinge, die zonder optooizels, doch daarom niet minder kostbaar is. Men beschuldigt die van *Broek* van zo groote zindelijkheid, dat hunne tong 'er veeltijds om moet lijden, alzo de vrouwen, op sommige dagen, en bijzonderlijk op feestdagen, niet zouden gedoogen dat 'er een pot te vuur gezet worde. Zo hoog zelfs, zegt men, klimt hunne belachelijke zindelijkheid, dat, toen Keizer JOSEPHUS DE TWEEDE, in het jaar 1781, dit Dorp met zijne tegenwoordigheid vereer-de,

de, hem geweigerd werd hunne huizen te bezichtigen. Wat hier van zij, dit is zeker, dat een vreemdeling alleenlijk de dorpstraaten behoeft te betreden, om zig ten hoogsten te verwonderen. Over die straaten, welke in het jaar 1661 geleid zijn, wordt alle maanden een algeemene schouw gedaan, om aan het zindelijke niets te doen ontbreeken. De Kerk, die van binnen door zes pilaaren ondersteund wordt, voldoet mede, in alle deelen, aan den bijzonderen kieschen smaak der dorpelingen. Haare grootte beslaat binnenswerks zeven-en-tagtig en een half voet in de langte, behalven het Choor, dat vijf-en-twintig voeten lang is. De breedte van het gebouw is twee-en-zestig voeten. Vóór het jaar 1720, was dezelve geheel met geschilderde glazen versierd; doch zo om de duisterheid, als oudheid, heeft men naderhand dezelve weggenomen, uitgenomen in vijf vakken, die in 1729 geheel nieuw geschilderd zijn. In het eerste vak ziet men den brand des Dorps, aangericht door de Spanjaarden, in het jaar 1575; in het tweede ziet men, hoe de muurwerken dezer Kerk met een rietdak zijn gedekt, om dit gebouw ter oefeninge van den godsdienst bruikbaar te maaken, 't welk *geschiedde in 1585, toen aldaar, in* combinatie met *Zuiderswoude*, de eerste Gereformeerde Predikant beroepen werd, en verder eenige toepasselijke zinnebeelden; het derde vak verbeeldt de Kerk, zo als zij, in 1628, verbouwd is, en met derzelver zuidzijde aan den Toren gehecht werd. Het vierde vertoont de volle herstelling des gebouws, zo als het was vóór de verwoesting, en zo als het zedert 1639 tot nu toe gezien wordt. Het vijfde vak bevat een zinnebeeld uit LUCAS XIII: 24. De predikstoel wordt voor éénen der fraaiste van geheel *Noordholland* gehouden; naar de bouwkunde van dien tijd is hij geheel met Sakerdaanen en ebbenhout opgelegd, *de trap* en kap zeer prachtig en met keurlijk lofwerk versierd. Deze ongemeen fraaije Predikstoel en het Doophuis, waaraan het koperwerk en andere sieraaden mede niet vergeeten zijn, werden, bij de herbouwing der Kerk, in 1661, daaran geschonken, door JAN SIMONSZ. RIJZEN, en zijne Huisvrouw GRIETJE, Burgers van *Broek*. Ter verlichtinge van het gebouw, hangen in hetzelve zes koperene kroonen, waarvan 'er drie zeer zwaar zijn. Verder vindt men in deze Kerk alles wat tot het gebruik daarvan vereischt

eischt wordt, in de juiste orde en zindelijkheid, pronkende mede met een fraaijen Toren, waarop, in 1648, de spits gezet werd. Het tegenwoordige Raadhuis, aan de noordzijde van de Kerk, gebouwd in het jaar 1721, in plaats van het oude, dat aan de zuidzijde van de Kerk stond, is geheel naar de hedendaagsche wijze ingericht, doch heeft van boven slechts één vertrek, dat voor de geheele Regeering dient, zijnde de benedenste ruimte geschikt voor het dorpschool. Men vindt 'er ook een, binnen wenige jaaren nieuw gebouwd, Weeshuis. Deze zijn de eenigste openbaare gebouwen van dit Dorp.

De *Broekenaars* zijn meestal aanzienlijke Kooplieden, die hunnen handel op de gewoone Marktdagen te *Amsteldam* drijven. Voorheen leidden de meesten zig toe op den vaart en handel op de *Oostzeë*, werwaarts zij eerst zelven voeren, en daarna hunne kinderen zonden, om 'er den handel te leeren; doch thans bedienen zij zig van hunne Correspondenten aldaar. Veeltijds maaken zij onder elkander onderlinge maatschappijen, om daardoor te veiliger te zijn. Ondertusschen word 'er thans op verre na die ijver of handel niet meer gevonden, als bijna eene eeuw geleden. Meestal aan de grootheid van hun vermogen, maar ook aan een algemeen verval in den handel, kan dit worden toegeschreeven. Het getal der behoeftigen is aldaar zeer gering.

De Banne van *Broek*, ter onderscheidinge van andere Ambachten en Plaatsjes van dien naam, paalt aan de vrijheid der Stede *Monnikendam*, en gaat van daar langs het *Monnikemeir*, *Zuiderwoude*, *Sundorp* en *Landsmeir*. Oudtijds was die Banne genoegzaam begreepen tusschen het *Monnikemeir*, *Noordermeir*, en het *Broeker-* en *Bijlmermeir*, welke twee laatste bedijkt zijn. Een gedeelte van het *Broekermeir* behoort aan 't rechtsgebied van *Broek*. De grond des lands is 'er doorgaans moerassig of broekachtig, waarvan de naam van 't Ambacht of Dorp ook ontleend is. In de Banne van *Broek* liggen vijf honderd drie-en-zestig morgens, vijf honderd zeven-en-vijftig en een halve roeden lands. Volgens de laatste verpondingslijsten, telde men 'er honderd negen-en-veertig huizen, en éénen molen; men schatte het getal der huisgezinnen op honderd vijf-en-tagtig, uitmaaken-

de zes honderd perſoonen. Voorts zijn 'er nog dertien huizen en een-en-zeventig perſoonen op *Broekermeirdijk*, en één huis, bewoond door zeven perſoonen, op de *Belmeir*. *Broek* wordt verdeeld in drie kwartieren: het noordeind, de middenbuurt en 't zuideind. De Regeering beſtaat 'er uit vier Burgemeeſteren, waarvan 'er jaarlijks drie uit ieder Kwartier moeten gekozen worden: ook zijn 'er twee-en-twintig Vroedſchappen, één Heemraad, drie Kerkmeeſters, twee Armmeeſters en agt Regenten, van die geene naamlijk, welke in het voorgaande jaar gediend hebben, en die vervolgens uitvallen, zo ze op nieuw geene bediening krijgen. Ook is 'er een Secretaris, en een Schout, die onder den Baljuw van *Waterland* ſtaat. De Predikant van *Broek* behoort onder de Klasſis van *Edam*.

Broek, een der verdronkene Dorpen in *Zeeland*, op *Zuidbeveland*.

Broek, een Dorp in *Friesland*, in de Grietenij van *Doniawerſtal*, een groot half uur gaans ten zuiden van *Goingarijp*, waarmede het in 't kerklijke gecombineerd is. *Broek* is het grootſte; de huizen ſtaan langs de *Jouwſter Vaart*, door welke veel ſcheepvaart is, uit het *Sneeker-Meir* naar het vlek de *Jouwer*. Dit Dorp heeft zes-en-dertig ſtemmen.

Broek, eene Heerlijkheid in *Staats Braband*, en wel in *Peelland*, nabij de Heerlijkheid *Mierlo*, waarmede het door de Algemeene Staaten, in het jaar 1706, wederom vereenigd is.

Broek *op Langendijk*, van ouds genaamd *Broekkarſpel*, liggende ten zuiden van *St. Pancras*, en een gedeelte van *Heer-Huigenwaard*, waaraan het ook ten oosten met deszelfs Rechtsban paalt. De grootte van dit *Broek op Langendijk*, (ter onderſcheidinge van *Broek in Waterland*) wordt geſchat op vier honderd zes-en-dertig morgens, en vijf honderd vijftien roeden; hebbende, in eene lange ſtreek, honderd zeven huizen. Aldaar is een kleine kerk, met een ſpitſen toren, ſtaande in combinatie met *Zuidſcharwoude*. Deze Ambachtsheerlijkheid werd, op den

17den

17den November 1749, aan de Regenten verkocht voor 25300 guldens. Deze Regenten, die 'er de Regeering uitmaaken, bestaan uit den Schout, een Secretaris en vijf Schepenen, die jaarlijks op Pinxteren veranderd worden.

Broek; (*Groote*) zie groote broek.

Broek; (*Lutje*) zie lutje broek.

Broek, dat is, *Westerbroek*, twee Dorpen onder éénen Rechtbank, in *Groningerland*, behoorden voorheen onder het Dekenschap van *Drenthe*.

Broek, (*Den*) een der verdronkene Dorpen in de *Groote Zuidhollandsche Waard*.

Broek, (*de Hooge Heerlijkheid*) *Thuil* en 't *Wegje*, volgens sommigen behoorende tot *het Land van ter Goude*, en van het rechtsgebied der Stad afhangelijk. Dan in de Quohieren der verpondingen wordt deze Heerlijkheid van het gemelde rechtsgebied der Stad onderscheiden. Dezelve legt ten noorden aan de *Gouwe*, ten oosten aan den *IJsel*, of liever aan *Broekhuizen*, ten zuiden aan *Moordrecht*, en ten westen aan *Waddixveen*. De grootte daarvan wordt gesteld op twee honderd vijf-en-zestig morgens en een-en-negentig roeden lands; het getal der huizen beloopt een-en-veertig. De Baljuw van *Gouda* is tevens Baljuw, Schout en Secretaris van deze Heerlijkheid.

Broek, het voornaamste Dorp van de *Old-Oldamsters*, in de *Groninger Ommelanden*, alwaar de Grietman zijn verblijf houdt. Het is verdeeld in twee groote kerspelen, naamlijk *Zuid-* en *Noord-broek*, beiden omtrent dertien duizend schreden van *Groningen* gelegen.

Zie *Oudheden van Groningen*, p. 417.

Broekbergen, een aanzienlijk Lusthuis, nabij het Dorp *Driebergen*, in 't *Sticht van Utrecht*.

BROEKELAAR, (*Gerrit*) geboren te *Arnhem*, was Pastoor te *'s Hertogenbosch*, en wordt, van V. ANDREAS, om zijne grondige kennis in de Latijnſche en andere taalen, en om zijnen vlijt voor de zaak van den Godsdienst, ten hoogſten gepreezen, als hebbende zelfs ten tijde der Hervorminge veel ſmaads daarom geleden. De menigvuldige ſchriften, door BROEKELAAR, ter verdediginge van de leere der Roomſche Kerke, geſchreeven, vindt men bij gemelden VALERIUS gemeld.

Zie *Oudheden van Utrecht*, III. Deel.

BROEKERHAVEN, een Gehucht of Buurt, bezuiden het Dorp *Bovenkarſpel*, aan de *Zuiderzee*. Tegen den zin van die van *Enkhuizen* en anderen, werd deze haven, in het jaar 1449, door die van *Groote-Broek* en *Bovenkarſpel* aangelegd. Aldaar is een vrij groote zeeſluis en kolk, waarin veele kaagen, koffen en binnevaartuigen veilig kunnen liggen. Ook is 'er een zwaare Overtoom, waarover de Binnenvaartuigen in het Binnenwater kunnen gewonden worden. De haven is van groot nut voor de Stede *Groote-Broek* en het Dorp *Bovenkarſpel*, ter vervoeringe van de koopwaaren naar elders.

BROEKERMEER, legt achter het *Buikſlootermeir*, wordende ten deele door de Banne van *Sunderdorp* en *Landsmeir*, en voor het overige door de Banne van *Broek* omvangen.

BROEKERROORT, een aanzienlijke Lustplaats, in het Rechterampt van de *Veluwezoom*.

BROEKHOVEN, (*Jacob van*) was een der Gecommitteerde Raaden van de Staaten van *Holland*, Burgemeeſter van *Leiden*, en tevens een der vier-en-twintig gedelegeerde Rechters over OLDENBARNEVELD en DE GROOT, waarover hem, volgens het ſchrijven van BRANDT, in de *Historie der Rechtspleeging*, door zeker' Remonſtrantsch Koster te *Leiden*, een vinnig verwijt gedaan werd. Gemelde BRANDT, van het affterven van BROEKHOVEN gewag maakende, verhaalt dat hij zulk een harden dood had, dat hij tegen de omſtanders zou hebben uitgeroepen: *Ik heb veele vij-*

vijanden, maar ik ben verzekerd, dat als zij mijn lijden zagen of wisten, zij met mij nog medelijden zouden hebbeu.

Zie het gemelde boek, p. 66, 253, 254 en 258.

BROEKHUIZEN, een Polder onder *Moordrecht:* men telt aldaar niet meer dan agt huizen.

BROEKHUIZEN, een vrij aanzienlijke Ridderhofstad, onder het gerecht van *Darthuizen*, in 't Sticht van *Utrecht*. In 1440 werd *Broekhuizen* ter leen gehouden door JACOB VAN GAASBEEK. Na eens en andermaal van Heer te zijn veranderd, kwam het, in den jaare 1460, door koop, aan Bisschop DAVID VAN BOURGONDIEN, die het weder overdeed aan zijnen Kamerling JOHAN VAN AUXIS. Naderhand werd het een eigendom van 't geslacht van TAATS VAN MEERTEN, of MEERTEN VAN ABCOUDE, en, in 1548, van Jonker D. VAN OOSTRUM. In 1667 kwam het, door overdragt, aan RUDOLF VAN ARKEL, wiens afstammelingen het bezaten tot in 1746, toen de beleening op de tegenwoordige eigenaresse, Vrouwe SUSANNA ELISABETH HELIS DUBORDIEUX, Wed. van Heer FERDINAND VAN ARKEL, geschiedde. Het gebouw is op zig zelf zeer schoon, zo als men uit de prentverbeelding daarvan zien kan; het heeft zeventien vensterraamen en een fraaijen ingang. Niet verre van hetzelve ziet men nog een ouden vierkanten toren, met een spits, bij het oude en thans verwoeste *Broekhuizen*.

BROEKHUIZEN, was, ten tijde van Jonker VAN DER HOUVE, die daarvan melding maakt, eene Heerlijkheid in *Gelderland*, onder het Kwartier van *Roermond*.

BROEKHUIZEN, (Jonker *Hendrik van*) van geboorte een *Geldersch* Edelman, was Behuwdbroeder en Luitenant van den beruchten DIDERIK VAN SONOIJ. Hoewel, misschien, een goed krijgsman, was hij, echter, zeer ongelukkig, in het beschermen der hem aanbetrouwde plaatsen. Ook worden hem, ten aanzien van zijn gedrag in *Noordholland*, groote misslagen ten laste gelegd: onder anderen, dat hij de huislieden, in het jaar 1573, be-

belet had, met hunne goederen stedewaarts te vluchten, na dat hij hun beloofd had, op de aannadering van BOSSU, de Dorpen wel te zullen verdedigen. In plaatse van woord te houden, vluchtte hij naar *Hoorn*, alwaar hij gantsch onvriendelijk ontvangen werd: want de burgers schreeuwden dat men hem als een verraader moest ophangen. Hij, door die woorden vergramd, trok van leer, en viel aan op één' der burgeren, HERMAN genaamd; doch deze bragt hem een wonde toe in het hoofd; en indien de Raad hem niet op het Stadhuis in veiligheid had weeten te brengen, zou hij niet levendig vandaar gekomen zijn. In den Raad verscheenen en gevraagd zijnde, *waarom hij aldaar dus vluchtende gekomen was?* antwoordde hij, *dat hij noch geld, noch kruid, noch lood had gekreegen.* Als hem hierop gezegd werd dat hij zijne leening ontvangen had, zeide hij geheel verstoord, dat het gelogen was, en dreigde daarop zijn zwaard te trekken; 't welk hem, echter, door veelen van den Raad belet werd: zij ontnamen hem zijn geweer, en vermaanden hem, dat hij zig bij het krijgsvolk zou begeeven, om order te stellen dat de vijand geen verder inbreuk deede. Maar hij toonde zig onwillig, en gaf duidelijk te kennen, dat hij meer om geld, dan ter liefde van het Vaderland een krijgsman was. Daarna in zijnen herberg gegaan, schreef hij aan SONOIJ, en weet al de schuld aan de Gecommitteerden der Staaten, doch verzweeg dat hij was gaan loopen, eer hij den vijand gezien had; als mede dat hij oorzaak was, dat de *Noordhollandsche* Dorpen door de Spanjaarden verbrand werden. Die van *Naarden* waren alvoorens door BROEKHUIZEN mede schandelijk verlaaten. Het eenigste bedrijf, dat tot zijnen lof verhaald wordt, was de verlossing van LAZARUS MULLER, éénen zijner vrienden, uit de handen der vijanden.

Zie VELIUS, *Chronijk van Hoorn.* SOETEBOOM, *Nederl. Beroerte en Oorlogen*, bl. 81 en 82.

BROEKHUIZEN, een geslacht, afkomstig uit *Gelderland*, 't welk aanzienlijke mannen heeft voortgebragt, en door aanzienlijke echtverbintenissen nog meer luister heeft verkreegen. GERRIT VAN BROEKHUIZEN was gehuwd met WALRAVINA VAN BREDERODE; hij was Heer van *Waardenburg* en *Almeroij*, en verwekte bij zij-

zijne vrouw vijf zoonen: 1.) JAN VAN BRUIKHUIZEN, Heer van *Waardenburg*; 2.) WALRAVEN VAN BROEKHUIZEN, Heer van *Almeroij*; 3.) REINOUT VAN BROEKHUIZEN, die, in den jaare 1481, als hoofd der Hoekſchen, *Leiden* bij verrasſing innam; 4.) WILLEM, en 5.) ADRIAAN VAN BROEKHUIZEN, Kanunnik te *Utrecht*. Zie de verdere afſtammelingen bij GOUDHOEVEN, in zijn *Chronijk*.

BROEKHUIZEN, (*Daniël van*) word mede geteld onder de mannen van naam, die te *Gouda* geboren zijn. Men vindt, bij WALVIS, de geboorte van dezen Artz geſteld op of omtrent het jaar 1570.

BROEKHUIZEN, (*Johan van*) of JANUS BROEKHUSIUS, geboren te *Amſteldam*, den 20ſten November 1649. Zijn vader, GERRARD BROEKHUIZEN, was aldaar een Hoedeſtoffeerder, en daarna Klerk ter Secretarije van de Admiraliteit ter zelfder ſtede: zijne moeder, EVA VOS, was aan de aanzienlijke geſlachten van WITSEN en HUDDE vermaagſchapt. JOHAN genoot, in zijne jeugd, het onderwijs in de geleerde taalen, van den toenmaligen Rector der Latijnſchen ſchoole, ADRIANUS JUNIUS. Reeds in dien tijd betoonde hij een ongemeene zucht voor de dichtkunde der Latijnen. Men verhaalt van hem dat hij meer dan vijftig Latijnſche verſen, wanneer hij dezelven ſlechts ééns gehoord of geleezen had, van buiten kon; doch dat hij daarentegen de regels der *Logica* nimmer in zijn geheugen kon prenten. Nadat hij de Schoolen doorloopen was, beſteedde hem zijn oom, die hem, na den dood zijns vaders, tot eenen tweeden vader verſtrekte, in een Apotheek, waarin hij eenige jaaren doorbragt, zonder, echter, de Latijnſche poëzij te vergeeten; integendeel oefende hij zig daarin meer en meer. Een wederzin voor zijn beroep opgevat hebbende, begaf hij zig tot den krijgsdienst, waarin hij ſpoedig tot Vaandrig verheven werd. Schoon hij den dienst getrouwlijk waarnam, was de Latijnſche Dichter PROPERTIUS zijn geduurige metgezel. Onder het bevel van den vermaarden DE RUITER deed hij een togt ter zee. In het begin des jaars 1673, werd hij, in zijne geboorteſtad, Luitenant over een Vaandel der ſtads Bezettinge. Behalven dat nam hij den dienst te land waar, en woonde ſedert verſcheidene veldtogten en belegeringen, in

Duitschland en de *Nederlanden*, bij. Na het fluiten van den vrede te *Nijmegen*, zette hij zig eenigen tijd te *Utrecht* neder, en gaf zig aldaar geheel en al aan de boekoefeninge over. Vandaar kwam hij in *Amfteldam*, alwaar hij vlijtig arbeidde aan eene verbeterde uitgaave van zijnen geliefden PROPERTIUS. Terwijl hij hier zijn verblijf hield, werd hij lid van een Kunstgenootfchap, dat eenmaal ter weeke bijéén kwam. Het beftond uit aanzienlijke en geleerde mannen: HULFT, HUIDECOPER, HEINCK, GEELVINCK, FRANÇIUS, enz. Burgemeefter HUDDE bewerkte dat hij Kapitein werd van één der Vaandelen van Stads bezetting. Toen dit Vaandel, na het fluiten van den *Rijswijkfchen* vrede (1697) afgedankt werd, behield BROEKHUIZEN echter zijne wedde. Sedert dien tijd hield hij zijn verblijf in een gehuurden tuin onder *Amftelveen*, daar hij menig bezoek van geleerde en aanzienlijke mannen ontving; aldaar hij fleet de laatfte jaaren zijns levens, met zig in het maaken van ftichtelijke poëzij te oefenen. Na lang gezukkeld te hebben, overleed hij, den 15den December des jaars 1707, en werd, na vijf dagen, volgens zijnen laatften wil, te *Amftelveen* begraaven. Wat zijnen arbeid betreft, PROPERTIUS en TIBULLUS zijn, met voortreffelijke verbeteringe, door hem in 't licht gegeeven; als ook de gedichten van SANASARIUS en anderen. Zijne eigen Latijnfche poëzij is, door D. VAN HOOGSTRAATEN, in den jaare 1711, ter perſse bezorgt, en weinig tijds daarna ook zijne Nederduitfche gedichten, voor welke het verhaal van 's mans leven geplaatst is. Kort na zijn overlijden deed de Hoogleeraar P. BURMAN eene Redevoering, daarop toepasfelijk. Nadat het fterflijke deel van BROEKHUIZEN tot in het jaar 1767 gerust had, en dus bijna vergeeten was, uitgezonderd bij de Dichtminnaars, werd, in de Kerk van *Amftelveen*, op kosten van den Wel Ed. Geftr. Heer en Mr. ABRAHAM CALKOEN, Heer van *Kortenhoef*, toen Baljuw en Dijkgraaf van *Amftelland*, naderhand Hoofdfchout der Stad *Amfteldam*, ter gedachtenisfe van dezen beroemden Dichter, een net en zindelijk grafteken opgericht: hetzelve beftaat in een aloude lijkbus van blaauwen arduinfteen, rustende op een dergelijk voetftuk, voor hetwelke het volgende vers van den Hoogleeraar BURMAN, op een wit marmer tafreel, is uitgehouwen,

D. M.

D. M.

JANI BROEKHUSII,

DEFUNCTI ANNO CIↃ IↃ CCVII.

Sparge ſacro lauros myrtumque hederasque ſepulcro,
Pieridas quisquis, Pallada quisquis amas.
Callimachum numeris referens BROVKHVSIVS *olim*
Hic Amſtelvenia conditus aede jacet.
Ut, post Gradivi partas in pulvere palmas,
Otia qua coluit docta, quiescat humo,
Laude ſua pietas, cineri nunc præſtita gratae
Nobile in Exemplum Posteritatis eat;
Quae male neglectis et honore carentibus umbris
Lustra ſuum reddit post duodena decus:
Sint licet ingenii monumenta perennia tanti,
Busta ſed e Pario marmore cæſa ruant.

PETRUS BURMANNUS SECUNDUS.

Waarvan de zin hierop uitkomt:

Ter gedachtenisſe van

JOHAN VAN BROEKHUIZEN,

overleeden in het Jaar 1707.

Gij allen, die de dichtkunst en wapenoefening bemint, ſtrooit lauren, mirthen en veil op dit gewijde graf. BROEKHUIZEN, *wiens gedichten die van* Propertius *evenaaren, ligt hier in de Amſtelveenſche kerk begraaven; op dat hij ruste in dien zelfden oord, waarin hij, ontſlagen van zijne krijgsampten, die hij met roem bekleed had, zig in ſtilte met geleerde oefeningen bezig gehouden heeft. De erkentenis, die men nu, aan zijne asch, waarvoor men zo ſchandelijk verzuimd hadt, eenig gedenkteken opterechten, na zestig jaaren verloops, de verſchuldigde eer bewijst, hebbe haare verdienden lof, en verſtrekke ten treffelijken voorbeelde voor de dankbaare nakomelingſchap. Doch ſchoon dit grafteken, gelijk alle anderen, zelfs zulken, die uit het kostbaarst marmer gehouwen zijn, eindelijk vergaan moet, zullen, nogthans, de*

werken van zo groot een' geest alleen zijnen naam onsterve-lijk maaken.

BROEKSTERHUIZEN, een Landhuis in de Grietenij van *Dantumadeel*, een vierdedeel uurs ten zuidoosten van *Dantumawolde*.

BROERSMA, een Hofstede in de Grietenij van *Kollummerland*, een groot half uur noordwestwaarts van *Kollum*.

BROERSMA, (*Wigbold van*) was, in het jaar 1672, Kommandant van *Coeverden*. Hij lag onder verdenking van eene heimelijk verstandhoudinge met CHRISTOFFEL BERNARD, Bisschop van *Munster*: waarom de Staaten, in dien benarden tijd, zwaarigheid maakten, eene plaats van zo veel gewigt, ingevalle van belegeringe, aan hem overtelaaten. Hierom zonden zij hem een Patent, om, met rang van Kolonel, met het leger van Zijne Hoogheid, den Prins VAN ORANJE, naar den *Tsselstein* te gaan. BROERSMA verzocht bij aanhoudendheid, dat zijn zoon, die als Ritmeester te *Groningen* in bezetting lag, in zijne plaatse als Kommandant van *Coeverden* mogt worden aangesteld; maar dat verzoek werd, om bovengemelde reden, afgeslagen. De Staaten vertrouwden de vesting liever aan den Luitenant-Colonel JAN VAN BURUM, die de hem aangebodene waardigheid, tegen zijnen zin, moest aanneemen. Nadat de hoofden der bezettinge te *Coeverden*, met de *Munsterschen*, die 'er voorgekomen waren, tegen wil en dank van VAN BURUM, een verdrag gemaakt hadden, trokken de vijandelijke troepen 'er terstond binnen, en werden, kort daarna, gevolgd van den Bisschop zelven, vergezeld van verscheidene Oversten, en onder die ook den Kommandant WIGBOLD VAN BROERSMA; want deze verrader was, na eenigen tijd te vooren veel toegebragt te hebben tot de schandelijke overgaaf van *Deventer*, alwaar hij toen in bezetting lag, tot den Bisschop overgelopen. Sommigen zeggen dat de Bisschop hem wederom als Kommandant van *Coeverden* aangesteld heeft; doch VALKENIER, die der zaaken van dien tijd zeer kundig was, wederspreekt zulks, met te zeggen, dat de Bisschop het verraad beminde, maar den verrader haatte. Op deze schandelijke daad volgde dan, van wegen

gen de Staaten, zijne Sententie, die, op den 11den Augustus 1672, binnen *Groningen*, onder 't slaan van den trom, afgekondigd werd. Hij werd daarin verklaard, dat hij, door zijne verraderijen, zo in het overgeeven van *Deventer*, als door zijn overloopen tot den vijand, *Crimen læsæ Majestatis* had begaan, en om die reden vervallen was van alle zijne waardigheden en bedieningen, en alle goederen verbeurd had; ja, dat hij, ten eenigen tijde, in handen van de Justitie geraakende, met den zwaarde gestraft zou worden, dat 'er de dood op volgde. Deze verrader was een Edelman uit de *Groninger Ommelanden*; hij had een geruimen tijd Prins FREDRIK HENDRIK, als Kamer-Edelman, gediend; werd daarna Kapitein, voorts Overste-Luitenant, Kolonel, en eindelijk, gelijk gezegd is, Gouverneur van *Coeverden*, welke laatste post hem in 't jaar 1659 was opgedrongen.

Zie VALKENIER, *Verward Europa*, p. 605. SIJLVIUS *Vervolg op Aitzema*. PICART enz.

BROKOPE, een zeer groot Dorp, in *Stellingwerf Oosteinde*, eene Grietenij van de *Zevenwolden*, paalende aan *Drenthe*, (*Trenth*) en beginnende aan het Bosch *Baduhenna*, alwaar de streek van *Holtpade* ophoudt. In het perkamenten boek van *Utrecht* wordt dit Dorp geplaatst aan den weg, die door het *Veen* naar *Drenth* loopt, en voorts verdeeld in *Olde-* en *Nije-Brokoop*.

BROMMELEN, eene vrije Heerlijkheid in het Land van *Overmaas*, onder *Staats Valkenburg*.

BRONGERGA; dit was eertijds een Kerkdorp; doch de Kerk, zo door ouderdom, als bij gebrek aan onderhoud, vervallen en voorts afgebroken zijnde, is de Gemeente gecombineerd met *Nieuw Brongerga*, liggende ten noorden van dit Dorp, aan den Vaart, dien men uit de *Hooge Veenen* gegraaven heeft naar 't *Heerenveen*. Naar maate dit *Brongerga* afnam, bloeide het *Nieuwe*, 't welk tot een aanzienlijk Dorp geworden is. Deszelfs huizen, links en rechts, langs den gemelden Vaart staande, beslaan eene uitgebreide lengte. De Predikant van *Oud* en *Nieuw Brongerga* heeft aldaar zijne wooning. Nabij dit Dorp ziet men 't Vorstlijk Lusthuis *Oranje-Woud*.

BRON-

BRONGERSMA, een Hofstede in de Grietenij *Kollummerland*, een uur ten noordoosten van *Kollum*.

BRONGERSMA, (*Titia*) eene zeer geestige Jonkvrouw, die, door haare zoetvloeijende dichtwerken, haare geboortestad *Groningen* eere aangedaan heeft, maar bijzonderlijk door haare Mengeldichten of *Bronzwaan*, en daarna door haare *Hemelsche Orgeltoonen*. SMITS maakt, in zijne *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden*, van haar gewag, bij het verhaal van het onderzoek van de *Hunnebedden*, door haar gedaan in het jaar 1685. Op het Art. HUINE of HUNNEBEDDE, deelt SMIDS haare aanmerkingen daarop zijnen lezer mede.

BRONKHORST, een Graafschap en Bannerij, niet verre van den *Ysfel*, tusschen *Zutphen* en *Doesburg*, hebbende zijnen eigen Graaf. De eerste Heer daarvan was JAN VAN BRONKHORST, die gehuwd was met MARIA VAN ARKEL, en geleefd moet hebben omtrent het jaar 1035. De vermaardheid van dit geslacht, waarvan wij straks spreeken zullen, is in *Gelderland*, door het volgende oude spreukje, bekend:

BERG *de rijkste*;
BRONKHORST *de edelste*;
WISCH *de stoutste*.

De twisten, tusschen de *Bronkhorsten* en *Heeckerens*, uit enkele jalousie ontstaan, waardoor *Gelderland* veel nadeels geleden heeft, zullen, in de Historie van *Gelderland*, gemeld worden. Het plaatsje *Bronkhorst*, dat bijna een getal van zestig huizen bevat, ligt op eenen vrugtbaaren grond, rondsom in koornlanden. Men komt in hetzelve door een vervallene Poort, die nog eenige tekenen van haare geweezene aanzienlijkheid vertoont. Deze Poort doorgegaan zijnde, treedt men, over een vasten brug, in 't Kasteel, waarin twee beelden zijn. Groote rampen heeft dit *Bronkhorst*, in den *Spaanschen* oorlog, geleden, ja zelfs bijna die van eene geheele verwoesting. De vlam teisterde het niet minder in den jaare 1666; deze werd veroor-

zaakt

zaakt door een test met vuur, in het huis van den Burgemeester VAN LOOMEN. De brand woedde zo geweldigd, dat 'er, in het geheele plaatsje, niet meer dan een half steenen huis staan bleef. Te *Bronkhorst* is een Veer over den *Tsſel*, het *Bronkhorster Veer* genaamd, waarmede men af en aanvaart, naar het Dorp *Brummen*. 'Er zijn vier Burgemeesters, die als Keurnooten, met en benevens den Rechter, in 't gericht zitten, wordende jaarlijksch door den Heer van *Bronkhorst* aangesteld. De Ingezetenen zijn meest allen den Gereformeerden Godsdienst, dien zij te *Steenderen* verrichten, toegedaan. De Gemalin van den Graave VAN STIJRUM, zijnde des broeders dochter van den *Amstel-damschen* Burgemeester DE HAAZE, ligt in dit kerkje begraaven.

BRONKHORST; ('t *Oud Adelijke Huis*) zie POELENBIERING.

BRONKHORST. Van den oorsprong van dit geslacht vindt men gemeld, dat JOOST, Heer van *Bronkhorst*, de eerste geweest is, die den naam van Graaf gevoerd heeft; hij overleed in 1553. Men wil dat de Heerlijkheid *Bronkhorst* haaren oorsprong aan Keizer HENDRIK DEN ZEVENDEN zou verschuldigd zijn, en ook aan zijnen zoon JAN, die, in 't jaar 1311, Koning van *Bohemen* geworden is. Nog zouden de Heeren van *Bronkhorst* afgedaald zijn uit het geslacht der *Roomsche Colonnesen*, en van hun de magt ontvangen hebben, om den burg van *Bronkhorst*, aan den *Tsſel*, tusschen *Doesburg* en *Zutphen*, te mogen bouwen; groote munt te slaan, en in hun wapen eenen witten Leeuw, op een rood veld, te mogen voeren: welke Leeuw naderhand met dien van *Limburg* vermengd is, sedert dat Graaf JURRIAAN VAN LIMBURG, IMM, of ERMGARD, Vrouwe van *Wisch*, ten huwelijk nam, die de naaste erfgenaame van den kinderloozen JOOST VAN BRONKHORST was. Dit verhaal is ons, door HAMELMAN en TESCHEMAKER, doch zonder bewijs, opgedischt, en mogelijk niet zonder vleijerij. Doch buiten dat is de oudheid en adel van dit geslacht algemeen bekend, zo als wij door het hiervoor bijgebragte versje beweezen hebben. Ook hebben wij Heer JAN VAN BRONKHORST reeds genoemd. De volgende vindt men op de geslachttafel vermeld, en op dezelve ziet men ook, dat de Heerlijkheid

Ba-

Batenburg, door het huwelijk van Heer WILLEM met JOHANNA VAN BATENBURG, aan dit geslachte gekomen is. De Heerlijkheid is daarna overgegaan aan de Graaven VAN HOORN. De Heerlijkheden van *Gronsveld* en *Limburg* zijn, door JOHANNA VAN GRONSVELD en LIMBURG, haaren man, DIRK DEN TWEEDEN, aangebragt. Een gedeelte van het *Swabische* Rhijngraafschap *Eberstein*, heeft Graaf JAN DE TWEEDE, door zijn huwelijk met SEBILLA, Gravinne van *Eberstein*, bekomen.

PONTANUS, in zijne *Geldersche Geschiedenissen*, geeft ons den volgenden stamboom van de Graaven van *Bronkhorst*, *Borkulo*, *Wisch*, *Batenburg*, *Limburg*, *Styrum*, enz.

Willem van Bronkhorst, vanwien ik (zegt hij) eerst gewag vinde gemaakt op 1272, had ter gemalinne *Johanna van Batenburg*; liet deze Heerlijkheid over aan *Gijsbert*; maar aan den jongsten zoon *Diederik*, het Slot *Batenburg*; vanwaar de Heeren van *Batenburg* hunne afkomst rekenen.

Uit de oudsten zijn gesprooten:

Willem, Heer van *Bronkhorst*; vader van	*Gijsbert van Bronkhorst den Tweeden*, die na den dood zijner gemalinne, *Hendrina ten Dodinkwaerdt*, in het jaar 1347, den verderen eigendom van *Borkulo* afgekocht heeft van *Godaert* en *Hendrik*, erfgenaamen van *Hendrina*. Naderhand, in 1406, is het Slot en de Stad *Borkulo* allereerst leenplichtig gemaakt aan *Otto van Hoije*, Bisschop van *Munster*. Hij heeft geene kinderen nagelaaten.	
Gijsbert, de derde Heer van *Bronkhorst*, daarna van *Borkulo*, heeft, in den jaare 1399, met zijnen broeder *Frederik* bewilligd, dat hij (*Gijsbert*) na den dood van hunnen vader *Willem*, zou hebben de vrije Heerlijkheid van *Bronkhorst*, en *Frederik*, na den dood van zijnen oom *Gijsbert*, *Bor-*	*Fredrik*, toegedeeld de Heerlijkheid van *Borkulo*, zonder lijfsvrucht overleeden.	*Catharina*, getrouwd met Heer *Hendrik*, den laatsten uit het huis van *Wisch*.

Borkulo en *Lichtenvoorde*, zonder hunne zusters iets van de vaste goederen mede te deelen.

Deze *Gijsbert* heeft geteeld,

Willem, die zijn vaderlijke erfdeel verkreeg omtrent het jaar 1370; leefde nog in 1418, en is zonder kinderen gestorven; dus viel de Heerlijkheid *Bronkhorst* op zijnen broede *Otto*.

Gijsbert, die bij verdrag zijner beide broederen, in 1417, van de heerlijke goederen uitgesloten is geworden.

Otto, tweede Heer van *Borkulo*, uit het huis van *Bronkhorst*, nam ten huwelijk *Agnes*, dochter van Heer *Hendrik*, Heer van *Solms* en *Ottenstein*, enz. In het jaar 1418 ontving hij, voor zijn kindsdeel, de Heerlijkheid *Borkulo*; werd daarna ook Heer van *Bronkhorst*, en leefde in het jaar 1453, vóór en omtrent welken tijd hij met *Hendrik van Wisch*, het Steedje *Vreeden*, en den Bisschop van *Munster*, groote vijandschap had, en leefde in onlust. Zijne kinderen waren:

Cunigunda, in het jaar 1467 getrouwd met Heer *Hendrik van Homoet* en *Wisch*, die in 1488 de verkooping van *Wisch* en *Homoet* toegestaan heeft, bij haaren man gedaan aan den Graave *van den Berg*.

Jan, Heer van *Wisch*.

Hendrik, Heer van *Wisch*, trouwde, in den jaare 1495, met *Walburg*, Graavinne, dochter van Graaf *Oswald van den Berg*.

Irmhard van Wisch, echtgenoote van *Jurriaan*, Graave van *Limburg*, Heer van *Styrum*, erfdochter van den laatsten Leenman *Joost*.

Herman Jurriaan, Graave van *Limburg* en *Bronkhorst*, Heer van *Styrum*, *Wisch* en *Borkulo*, die bij eene tweede vrouw, *Maria van Hoij*, bloedverwante van bovengemelde, gewonnen heeft,

Jacob, Graave van *Limburg*, die het dingtal te *Arnhem* allereerst aangevangen heeft, en won bij *Maria van Schouwenberg*, behalven *Jurriaan*, *Ernst*, Vrijheer van *Wisch*.

Her-

Herman Otto, Graaf van *Limburg* en *Bronkhorst*, Commissaris Generaal van de Ruiterij, Overste van eene bende te paard, Gouverneur van *Zutphen*, die in dienst van de Staaten Generaal der *Vereenigde Nederlanden*, zo in zijn jeugd als manlijken ouderdom, veele dappere daaden verricht heeft; ook, in het jaar 1632, in 't land van *Gulik*, veroverde. Hij overleed binnen *Bergen op den Zoom*, den 28sten October 1644.

Otto, Graaf van *Limburg* en *Bronkhorst*, Heer van *Stijrum*, *Wisch* en *Borkulo*, Baanderheer des Vorstendoms *Gelder* en Graafschaps *Zutphen*.

Gijsbert, tweede zoon van *Otto*, Heer van *Bronkhorst* en *Borkulo*, heeft, in 't jaar 1477, zijne leenbekentenis te *Munster* gedaan; zijne vrouw was *N. N.*

Walburg, heeft de Heerlijkheid van *Bronkhorst*, ook van *Borkulo*, afgestaan ten behoeve van haaren oom *Frederik*.

Frederik, derde zoon van *Otto*, Heer van *Bronkhorst*, heeft in 't jaar 1490 de beleening ontvangen, en in 't jaar 1492 zig in den echt begeeven met *Matte van den Berg*, dochter van Graaf *Oswald van den Berg*.

Joost, eerste Graaf van *Bronkhorst*, en vijfde Heer van *Borkulo*, werd, in de jaaren 1529 en 1549, beleend met *Borkulo*, en overleed in 1553, zonder kinderen natelaaten, en den lijftocht aan zijne weduwe *Maria*, Graavinne van *Hoij*; zij volgde in den jaare 1579 haaren man in 't graf.

Hedwig, vierde kind van *Otto*, had ten man *Otto*, Graaf van *Diepholt*.

Rudolph, Graave tot *Diepholt*.

Frederik.

Rudolph, Graaf van *Anholt*.

Frederik, Graaf van *Diepholt*.

Anna Margaretha, Graavinne van *Diepholt*.

BRONKHORST, (*Everard van*) een beroemd Rechtsgeleerde, geboren te *Deventer*, alwaar zijn vader Licenciaat der beide Rechten en Rector was; eerst was hij Hoogleeraar in de Wiskunde te *Rostok*. EVERARD had, om de tirannij van ALBA te ontwijken, in zijne jeugd (1570) deze landen moeten verlaaten. Den loop

loop zijner ſtudiën volbragt hebbende, werd hij tot Doctor in de rechten gepromoveerd; en, na nog twee jaaren, zo te *Wurtenberg* als te *Erfurt*, doorgebragt te hebben, te *Deventer*, alwaar hij zig nedergezet had, tot Burgemeeſter verkoozen. Na andermaal de wreedheid der Spanjaarden ontweeken te zijn, werd hij, in 1586, als Hoogleeraar in de Rechten op de *Leidſche* Academie aangeſteld; in welke waardigheid hij, in 1627, oud zijnde drie-en-zeventig jaaren, overleed, nalaatende zijne ſchriften.

Zie MEURSIUS; *Oudheden van Deventer*, I. Deel, p. 331.

BRONKHORST, (*Jan van*) van wiens kunſtig glasſchilderen, de glazen, naast het Choor in de Nieuwe Kerk te *Amſteldam*, als nog ten bewijze ſtrekken, was geboren in het jaar 1605. Men vindt eene beſchrijving van zijne kunstſtukken bij

WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſteldam*, VIII. Stuk, p. 53, 57, 69, 74 en 378 in 8vo.

BRONKHORST, (*Johan van*) in den jaare 1647 te *Leiden* geboren, was, door eigen oefening, een vermaard Schilder met waterverwen geworden.

Zie HOUBRAKEN, III. Deel.

BRONKHORST, (*Pieter van*) werd den 16den Mei 1588 te *Delft* geboren. Tot de Schilderkunst geſchikt zijnde, koos hij daarin het gewichtigſte deel, naamlijk het ſchilderen van Tempelen en Kerken, geſtoffeerd met Historiën, waarvan de blijken nog te zien zijn in den Vierſchaar te *Delft*, in welke Stad hij, in 1661, overleed.

Zie BLEISWIJK, *Beſchrijving van Delft*, p. 857.

BRONKHORSTEN, voornaame Edelen in *Holland*, doch afkomſtig uit de voorgemelde *Zutphenſche* BRONKHORSTEN, en voor veele eeuwen in *Holland* bekend. GIJSBERT VAN BRONKHORST kwam, in het jaar 1359, ten dienſte van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, toen Ruward van *Holland* en *Zeeland*, in 't beleg van *Delft*; hij was de broeder van DIRK VAN BRONKHORST *tot Anholt*, die ter vrouwe had JENNE, erfdochter van GERARD, Heer van *Ba-*

tenburg. Heer GIJSBERT had ter vrouwe JOHANNA VAN VOORN, dochter van Heer JAN VAN VOORN. Zijn zoons zoon, JACOB VAN BRONKHORST genaamd, gehuwd met MACHTELD VAN DER MADE, heeft, bij opene brieven, van den volgenden inhoud, zijne afkomst bevestigd.

Wy Otto, *Heer tho* Bronkhorst, *end tho* Burkulo, *doen kond allen luden, end bekennen myt desen onssen openen brieven, dat wy vermits gueden wytluftige scriften ind oircunden van gueden geloeflyke tugen wael vernomen und verstaen hebben, kundlich vernemen und verstaen, alsoo dat* Jacob Jacobsoen, Philips Willemssoen *ind* Dirk Claassoen, *van oire vaders allerwegen van ons stamme van* Bronkhorst *geboeren ind hergecoemen syn, daer up wi ons uit gantsche vlyt doen bevragen, ind dat so kundlich doen bevynden hebben, Ende want wy anders uyt weeen noch verneemen, dan, dat deselve* Jacob Philips *en* Dirk *voorsz. alzo van ons herkomen syn, duncken ind willen synde daerum halven voir unse lieve magen ind neven van* Bronkhorst *gecomen te syn, als sigh dat gesciet sonder enigh argelist: Oirconde onses zeghels hyr angehangen in den jare ons Heren* 1446 *des Saterdags op den H. Pauli avond.*

De afstammelingen zijn op de hier bijgevoegde Geslachttafel gemeld, waaruit ook blijkt, dat de Edelen VAN BRONKHORST, in *Holland*, aan de voornaamste familiën vermaagschapt zijn, als aan ZUTPHEN, VOORN, VAN DER MADE, MOERMONT, RUIGROK, VAN DER WERVE, WASSENAAR, DUIVENVOORDEN, WARMOND, WOERDEN, VAN DER VLIET, SCHAGEN, POELGEEST, MATHENESSE, AARSCHOT, AMSTEL, SCHOONHOVEN uit *Brabrand*, BEIJAARD uit *Vlaanderen*, NASSAU, VAN GONROIJ, WARFUSE uit *Artois*, ESPELBAG boven *Keulen*, RUITENBERG uit *Overijssel*, DORP, 'T SERCLAAS, BONGAARD, BOURGONJE, RUMPH, SONNEVELT, HEERJANSDAM, CULENBURG, MULARD, TAATS VAN AMERONGEN, LANNOIJ, CASEMBROOD en meer anderen. In een oude lijst van de voornaame Heeren, Edelen van Vasallen, in *Holland*, die men gewoon was, van oude tijden af, te beschrijven, of niet te beschrijven ter dagvaart, wordt onder de *niet* beschrevene genoemd, GIJSBERT, Heer van *Schoorl*. Wie deze *niet* beschreevene Heer GIJSBERT VAN BRONKHORST geweest zij, is nog niet beweezen, zo min als waarom hij niet beschree-

schreeven werd. Ondertusschen mogen wij aanmerken, dat het voorheen een oud gebruik, ja zelfs een recht was, niemand ter vergaderinge van de Staaten van *Holland*, uit het eerste Lid, zijnde dat der Edelen, te beschrijven, dan Edelen van den ouden adelijken *Hollandschen* stam, bezittende Heerlijkheden in *Holland* en *Westfriesland*; of wel andere Edelen van oud adelijke geslachten, bezittende Heerlijkheden door erfenisse van oud adelijke *Hollandsche* familiën, van dezelve in den bloede afkomstig. Wien een van deze vereischten ontbrak, werd geacht, de waardigheid, om beschreeven te kunnen worden, niet te hebben. Of nu dit aan hem ontbroken hebbe, is mij onbekend.

BRONKHORSTEN en HEECKERENS, twee voornaame geslachten in *Gelderland*, tusschen welke bloedige geschillen ontstonden, even als die der *Schieringers* en *Vetkoopers* in *Friesland*, en der *Hoekschen* en *Kabbeljaauwschen* in *Holland*. Wederzijdsche jaloezij was daar van de voornaame oorzaak. Heer WILLEM VAN BRONKHORST, die omtrent het jaar 1250 leefde, kon niet dulden dat Hertog REINOUD DE DERDE van *Gelder*, aan het geslacht der HEECKERENS, overdaadige gunsten bewees, en dat hetzelve hem geheel bestuurde. De afkunst, welke reeds tusschen hen plaats had, werd haar door gestookt, en veranderde in een fellen haat. Ter uitvoeringe van hunne wraak, vielen de BRONKHORSTEN Hertog REINOUD af, en wendden zig tot zijnen jonger broeder EDUARD, die staatkundig genoeg was, om hunne partijschap goed te keuren, en zelfs de middelen aantewenden, om zijnen broeder REINOUD te beoorlogen, en den Hertoglijken zetel te ontweldigen. Daaruit ontstond een twistvuur, dat langen tijd gebrand heeft; waardoor veele landen en steden verwoest, en eene menigte van menschen vernield zijn. Ieder dezer partijen had grooten aanhang, onder de Ridderschap, Steden en Gemeenten, waardoor gantsch *Gelderland* verdeeld was in *Bronkhorsten* en *Heeckerens*, die overal, waar zij konden, elkander vermoordden, doodsloegen en beroofden. De *Brabanders*, *Hollanders*, *Kleevenaars* en *Utrechtschen* kwamen mede in 't spel; dat tot nog grooter verderf voor *Gelderland* strekte: want de landen lagen, geduurende den tijd van zestien jaaren, onbebouwd. De kerken blee-

ven zelfs niet verschoond, maar werden met menschen en al verbrand; zelfs onder het doen der Misse vermoordde de een den anderen. Om deze verderflijke landplaag te doen eindigen, werden Hertog JAN *van Braband*, Schoonvader van Hertog REINOUT, zijn zwager de Graaf van *Kleef*, en ADOLF VAN DER MARK, Bisschop van *Munster*, te hulpe geroepen, die allen de zijde van REINOUD koozen. De Bisschop van *Luik*, broeder van den Bisschop van *Munster*, was op de zijde van EDUARD: ook voegde de Graaf van *Holland* zig bij de twistenden; doch het is onzeker, wiens partij hij koos. De *Heeckerens* vereenden zig met de *Hoekschen*; daar en tegen werden de *Bronkhorsten* door de *Kabbeljaauwschen* onderfteund. Hertog REINOUD nam *Arnhem*, *Doeburg*, *Venlo*, *Thiel*, *Emmerik*, enz. in. Doch zulks werd bij EDUARD weinig geacht, zo lang die van *Nijmeegen* hem gunstig waren, en de *Kabbeljaauwschen* hem onderfteunden. Maar toen Graaf WILLEM *van Holland* krankzinnig geworden was, begon EDUARD voor verandering te vreezen; des namen, door bemiddeling van ADOLF VAN DER MARK, JAN VAN MEURS en JAN VAN AMSTEL, de Steden *Nijmegen*, *Roerwond*, *Arnhem* en *Zutphen* den vrede aan. Doch zo haast verstond hij niet, dat de *Kabbeljaauwschen* in *Holland* het spel te grabbel smeeten, of hij keerde tot zijn voorig wangedrag weder, trok de meeste Steden aan zijne zijde, en kwam ten voorschijn met een gantsch leger, waarmede hij zijnen broeder flag leverde. Hij kreeg hem, in het jaar 1361, gevangen, deed hem, onder ftrenge bewaaring, te *Roozendaal* in hegtenis zetten, en verklaarde zig zelven voor Hertog. Het einde van deze rampspoeden zal men verhaald vinden op de Art. van EDUARD en REINOUD VAN GELDER. De eenigste fteun, dien de *Heeckerens*, welke zig met de vlucht bergen moesten, nog overig hadden, was, dat Hertog ALBERT hun als zijne gemeenzaame vrienden behandelde. Deze ongelukkige broedertwist, dien men den naam van een *vrijen oorlog* gaf, nam zijnen aanvang in het jaar 1347, en eindigde eerst in 't jaar 1580.

Zie vooral PONTANUS en VOSSIUS.

BROUERIUS *van Nidek*, (*Daniël*) afkomftig, van 's vaders zijde, van die VAN NIDEK, uit *Krain* in *Oostenrijk*, en van groot-

moe-

moeders zijde, uit het *Vlaamsch* geslacht van BRUWERE, te *Ninove*. DANIEL was de oudste zoon van CONRADUS BROUERIUS VAN NIDEK, na de verandering van den godsdienst eerste Predikant te *Thorst*, in *Overijssel.* Van zijne tedere jeugd af bespeurde men in hem een grooten lust tot den heiligen dienst; welke lust niet weinig aangespoord werd door de godvruchtige vermaaningen van zijne moeder FENNE AITZEMA, afkomstig uit een Edel geslachte in *Groningen*. Nadat DANIEL de eerste gronden van zijne studiën geleid had, begaf hij zig naar *Leiden*, vandaar naar *Franeker*, en werd, na zijne Letteroefeningen te hebben voltrokken, beroepen te *Hellevoet*, Ao. 1649. Twee jaaren daarna beving hem de lust om den Heidenen het Euangelium van CHRISTUS te verkondigen: des begaf hij zig naar de *Indiën*. Om zulks met vrucht te doen, leidde hij zig sterk toe op de *Maleitsche* taal. Hij ververtrok, in 1651, met het schip *Schiedam*, en verscheen in de kerklijke vergadering te *Batavia*. Vandaar werd hij naar *Amboina* beroepen, alwaar hij drie jaaren vertoefde; na welken tijd hem, door de Regeering, belast werd, zig naar *Banda* te begeeven. Dit door hem geweigerd zijnde, verscheen hij, in 1654, te *Batavia*, om zig voor den Kerkenraad daarover te verantwoorden. Deze raadde hem te vertrekken, zo als hij dan ook deed. In 1656 verscheen hij wederom te *Batavia*, en werd toen ten tweedemaale naar *Amboina* beroepen, alwaar hij bleef tot in 1658; in welk jaar hij naar *Holland* te rug kwam, zijnde toen in de *Maleitsche* taale zo verre gevorderd, dat hij het boek *Hosea* daarin overbragt, en het deed drukken; zo als hij, in 1662, deed met het boek *Genesis*, en in 1668 met het geheele *N. Testament*; waardoor hij den Oosterlingen eenen onschatbaaren dienst gedaan heeft. In het jaar 1663 was hij te *Geertruidenberg* beroepen; doch de Ed. Heeren Bewindhebberen nodigden hem zo sterk, en booden hem zulke voordeelige voorwaarden aan, dat hij besloot andermaal naar de *Indiën* te gaan. Hij vertrok van *Rotterdam*, in het jaar 1668, met zijne huisvrouwe SARA CROESE, en twee kinderen. Hij verscheen in den Kerkenraad te *Batavia*, den 25sten Februarij 1669, en bleef aldaar tot het jaar 1672; in welk jaar hij, wegens eenig misnoegen, door zeker opperhoofd kwalijk opgevat, naar *Ternate* gezonden werd. Aldaar

 over-

overleed hij, in 1673, aan eene kwijnende ziekte, terwijl hij bezig was met het geheele *O. Testament* in de *Maleitsche* taale over te brengen. Hij was mede niet ongeschikt voor de poëzij; waarvan de blijken in zijne *Mengeldichten*, naderhand door zijnen neef, B. VAN NIDEK, uitgegeeven, te zien zijn. Zijn zoon REINOUT is te *Batavia* ongehuwd gestorven; zijne dochter was aldaar getrouwd met den Edelen Heer KUIK VAN MIEROP, naderhand woonagtig te *Utrecht*, die bij haar verwekte agt zoonen.

BROUERIUS *van Nidek*, (*Abraham*) broeder des bovengemelden, heeft dit aloud geslacht voortgeplant: want hij verwekte, bij zijne echtgenoote KATELIJNE NEVE, waarmede hij den eersten December 1641 gehuwd was, de volgende kinderen: 1.) MATTHEUS, die volgt; 2.) ROELOF, Ao. 1644 gestorven: 3.) JOHANNES, kort na zijne geboorte gestorven; 4.) JOHANNES, die Predikant werd, en overleed Ao. 1716; 5.) CONRADUS, ongehuwd gestorven.

BROUERIUS *van Nidek*, (*Mattheus*) geboren te *Meppel*, den 20sten September 1642, was in zijne manlijke jaaren Koopman te *Amsteldam*, en trad aldaar, Ao. 1669, in huwelijk met JOHANNA VAN AALST, Weduwe van PIETER VAN BEIJERLAND; zij overleed den 5den October 1721, hebbende ter wereld gebragt zes kinderen: 1.) SARA, geboren den 21sten October 1670, gehuwd met Do. CLEMENT STRESO; 2.) JUDITH, geboren Ao. 1671, en gestorven 1688; 3.) ABRAHAM, geboren den 2den Mei 1674, en overleeden den 18den dito; 4.) ABRAHAM, geboren den 22sten Augustus 1675, en overleeden den 5den September; 5.) MATTHEUS, die volgt; 6.) FRANÇOIS, geboren den 5den April 1679; deze heeft, bij IDA HEERMANS, tien kinderen verwekt.

BROUERIUS *van Nidek*, (Mr. *Mattheus*) die, in de *Beschrijving van Amsteldam*, van wijlen JAN WAGENAAR, met recht een plaats onder de Vermaarde Mannen verdiend had, werd, als de derde zoon uit het bovengemelde huwelijk, alhier geboren den 7den December 1677. Na de voleindiging zijner studiën, werd hij Meester in de beide rechten, en nam ter vrouwe MARIA HERMANS

MANS, oudfte dochter van HENDRIK HERMANS en ANNA KONINGS, waarbij hij verwekt heeft zes kinderen.

Wij zullen hier geene melding maaken van alle de werken, waaronder eenige Poëtifche, die door zijnen vlijt ter drukperfse bezorgd zijn. Dat hij een goed dichter en voortreffelijk zedefchrijver was, blijkt uit zijne alombekende *Zinnebeelden der Tonge.* Wij bepaalen ons tot zijnen arbeid in de Historiën, en bijzonderlijk tot die van ons Vaderland. Wat de Heer BROUERIUS VAN NIDEK verricht heeft, tot het voltooijen van 't *Toneel der Nederlanden*, van wijlen den kundigen F. VAN HALMA, kan men zien in de Voorrede, door hem daarvoor geplaatst, waarin hij de redenen geeft, die hem bewogen hebben, om na het overlijden van zijnen vriend, de hand aan het gemelde werk te flaan. In het jaar 1725 kwam, door zijne bewerking, te *Amfteldam*, in gr. 8vo, ten voorfchijn: *Analecta Medii Ævi*, of *oude en nooit voorheen gedrukte Nederlandfche Gefchiedenisfen*, eerfte Deel, waarin gevonden worden SICKE BENINGA, *Chronickel der Vriefche Landen en der Stad Groningen:* SYBE JARICHS, *corte cronijck, tracteerende van de herkomfte der Vriefen ende oir vrijheit;* eens *Onbekenden Schrijvers cleyne Cronica van de Groninger Omlanden.* TJALLING AYKEMA's *Cronyxke van de Ommelanden*, door zijn Ed. opgezameld, nagezien, en volgens aloude handfchriften en de eigene taal der Schrijveren uitgegeeven.

De geleerde uitgeever dezer Chronijken zegt in de Voorrede, dat hij, op het voorbeeld van den grooten MATTHEUS, en den op dat fpoor gevolgden DUMBAR, aan deze zijne verzamelde oude Chronijken mede den naam van *Analecta Medii Ævi* gegeeven heeft, om dat hij voorneemens was, in 't vervolg nog eenige gedenkfchriften van het Vaderland uittegeeven. In dit Eerfte Deel (dat, echter, het eenigfte is, 't welk ten voorfchijn gekomen is,) zegt hij, hebbe ik den voorrang gegeeven aan die van BENINGA, Raadsheer der Stad *Groningen*, en afkomftig uit het edel geflacht van dien naam; een man, wiens naam door veelen, en ook hier, met lof gemeld wordt; welke aanprijzing den Uitgeever (volgens zijn zeggen) niet weinig heeft aangemoedigd, om deze Chronijk door den druk gemeen te maaken. „ Het handfchrift

„ zijner Chronijk zegt hij verder) is mij, met dat van AYKEMA, „ gulhartig medegedeeld, door Jonker J. AYKEMA, neef van den „ laatstgemelden Schrijver." Doch vanwaar die van SIJBE JARICHS, of die van den *Onbekenden Schrijver* afkomstig is, wordt niet gezegd.

De eerste dier Chronijken begint met 1467, en eindigt met het jaar 1527. De tweede begint met den oorsprong der *Friesen* en hunne vrijheid, en eindigt 1534, en is zeer kort. Die van den *Onbekenden Schrijver* is nog ongelijk veel korter, en beslaat in 't geheel vier bladzijden. De aantekeningen, daarin gesteld, worden op deze wijze voorgedraagen: *Int Jaer seven hondert ende een is Vrieslant toe Christen gheloven ghecomen.* Dus vervolgt de Schrijver tot den jaare 1012, van welk jaar hij zegt: *was daar een groote vloet op St. Anthonies dagh.* De Chronijk van AYKEMA is een weinig uitgebreider, en beslaat dertien bladzijden; bevattende een verhaal van 1534 tot 1537. De arbeid van dezen ijverigen naspoorder der Nederlandsche Oudheden, met dien van den niet minder arbeidzaamen J. LE LONG, ten tijtel voerende *Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden*, zes deelen in 4to, is, zo om deszelfs nutheid, als fraaije prentverbeeldingen (door den zindelijken RADEMAKER vervaardigd) te veel bekend, om 'er iets van te zeggen; zo min als van het *Verheerlijkt Kennemerland*, en *Diemer-* of *Watergraafsch-Meer*, enz. Dat 'er van den Heere BROUERIUS VAN NIDEK, hier of daar, nog handschriften of oude manuscripten moeten verborgen zijn, zou men mogen besluiten uit het hier boven bijgebragte uit zijne Voorrede. Onder mij berust een wapenboek, zo van de Steden als de geslachten der *Nederlanden*, bestaande in meer dan dertien honderd wapenen, door hem bijeenverzameld, en met veele nuttige aantekeningen verrijkt. Dat de dood hem belet heeft, nog andere werken, waaraan hij arbeidde, in het ligt te doen komen, blijkt daaruit, dat mij heugt, in éene zijner Voorredenen gelezen te hebben, van een *Schatkamer* of *Levensbeschrijvinge der Nederlandsche Dichteren*, waarbij aldaar gemeld wordt, dat het eerste stuk daarvan reeds het licht zag. Doch wat moeite ik ook gedaan hebbe, om dat stuk magtig te worden, is mij zulks tot nog toe mislukt, en ik zou twijfelen, of het wel uitgegeeven geweest

zij,

JACOB DIRKZ BROUWER.

zij, indien in gemelde Voorrede (die ik mij niet met naame kan erinneren) niet duidelijk gezegd ware, dat het voornoemde eerste ſtuk het licht zag; ook heb ik bij HALMA, in zijn *Woordenboek* en *Toneel der Nederlanden*, dit ſtuk op den kant aangehaald gevonden.

Het afbeeldzel van MATTHEUS BROUERIUS VAN NIDEK gaat tweemaal in zwarte kunst uit, door A. VAN HALEN, en eens getekend door BERKHUIS, zijnde zeer zeldzaam. Hij overleed in 1744 of 1745.

BROUWER, (*Jacob Dirksz.*, *Cornelis Jacobsz.* en *Dirk Janszoon*) voornaame burgers van *Enkhuizen*, die, met meer anderen, in 't jaar 1567, zig, ter bewaaringe van hun leven, genoodzaakt vonden de Stad te verlaaten, wilden zij zig niet bloot ſtellen voor de vervolging van den Schout JAN TEN JOOSTEN, die ijverig Roomschgezind was. Twee van hun verſtoutten zig, echter, in 1572, 'er weder binnen te komen, en werden kort daarna door DIRK JANSZOON BROUWER gevolgd. Zij bevonden zig tegenwoordig, toen eenige andere Ingezetenen de Burgemeeſters vrijhartig aanſpraken, zeggende zeker CORNELIS PIETERSZ.: *Zie daar één*, (wijzende op DIRK BROUWER,) *die lange in ballingſchap heeft moeten zwerven.* Naderhan vergaderden eenige Prinsgezinden ten huize van gemelden BROUWER. Het eerst, dat zij van Burgemeeſteren begeerden, was, de wachten verſterkt te hebben. JACOB DIRKSZ BROUWER werd, meer dan eens, aan Burgemeeſteren gezonden, om hun de begeerte der Burgerije voor te draagen; doch de Regeering ſteunde te veel op den onderſtand van *Amſteldam*, en van BOSSU, om eenig gehoor te geeven. Dus ondernamen de Burgers, zig meeſter van de Stad te maaken, waarvan JACOB DIRKSZ BROUWER en BUISKENS de voornaamſte aanvoerders waren; doende, door Tamboers, de trommel voor ORANJE ſlaan. Zij bepaalden hunne vergadering op het *Zuider* en *Noorder Spui*, en BROUWER vertoonde zig als Overſte ter eerstgemelde plaatſe. Hoe zij verder den aanleg te werk ſtelden en meeſter van de Stad zijn geworden, zal men zien op het Art. ENKHUIZEN; en hoe deze voorſtanders der vrijheid zig tegen BOSSU gedragen hebben, is reeds op het Art. BOSSU gemeld.

Zie BRANDT en CENTEN, *Historie van Enkhuizen.*

BROUWER. (*Hendrik*) van dezen is de geboorteplaats onzeker, schoon sommigen *Amsteldam* daar voor houden. Men gelooft dat hij van der jeugd af aan bij de zee is opgevoed; dit weet men dat hij, in 't jaar 1613, reeds het bevel had over een aanzienlijke vloot naar de *Oost Indiën*, en dat hij kort daarna tot Opperkoopman op *Japan* bevorderd werd. In het jaar 1617, kort na zijne terugkomst, was hij Bewindhebber van de Oostindische Maatschappij bij de Kamer *Amsteldam*; welke aanzienlijke waardigheid hij vijftien jaaren bekleedde. Naderhand reisde hij, als afgezondene der Maatschappij, naar *Londen*, zo om zig zelven te verdedigen, als om de verschillen over het Eiland *Pulo Rhun* te helpen beslissen; en 't was onmiddelijk na dit gezantschap, toen hij het Gouverneur-Generaalschap aannam, op voorwaarden, door hem zelven bedongen, en die voorheen aan den Gouverneur KOEN waren toegestaan. Eéne van deze voorwaarden was, dat hij zig niet langer verbond, dan voor drie jaaren; en de tweede, dat hij den tijtel van Bewindhebber moest blijven behouden. Daarop leide hij den eed af in handen der Algemeene Staaten, en ontving zijnen Lastbrief, onder het zegel van den Prins VAN ORANJE, en de Vergadering van de Kamer van zeventienen.

In het jaar 1632, vertrok hij, benevens zijne huisvrouw en een dogtertje van twee of drie jaaren, op het schip *Zutphen*, gevoerd door Kapitein NICOLAAS BRUIN, bemand met twee honderd agt-en-negentig koppen; daarmede ging hij onderzeil, in de maand Maart des gemelden jaars, en landde te *Batavia* den 5den September. Den 7den daaraanvolgende nam bij bezit van zijnen nieuwen post, dien hij drie jaaren, drie maanden en vier-en-twintig dagen bekleedde; een tijdperk, dat geene buitengewoone voordeelen voor de Maatschappij, noch eenige gewigtige gebeurtenissen oplevert, schoon aan hem de eer moet worden toegeschreeven, van de grondlegging van den Siamschen handel, zijnde de schoonste dien de Hollanders in de *Oostindiën* hadden. Ook bevlijtigde hij zig zeer om de onlusten op *Amboina* te doen eindigen, dat hem ten deele gelukte.

Onder deze mindere bezigheden zijn bepaalden tijd volbragt hebbende, leide hij, op den 1sten Januarij 1636, zijn ampt neder, en begaf zig, op den 4den dito, aan boord van het schip

Nieuw-

Nieuw-Amsteldam, dat verzeld werd van nog zeven anderen, die hij in dit jaar gelukkig thuis bragt. Doch men maakte zwaarigheid om hem wederom zitting als Bewindhebber te verleenen; ook zag hij 'er eindelijk van af. Na alle zijne eisschen aan de vergaderinge van Zeventienen verbleeven te hebben, werd hem eene somme van vier-en-twintig duizend guldens toegestaan, behalven de twee ten honderd, die hem van de prijzen, op den vijand genomen, toekwamen.

In het jaar 1641 zond de Westindische Maatschappij hem, met denzelfden rang van Gouverneur-Generaal, naar *America*, om zekere ontwerpen tegen *Chili* ten uitvoer te brengen; doch hij overleed in het midden van 't volgende jaar, op dezen togt, te *Karel Mappa*, een plaats, die hij genomen en verbrand had. Men begroef zijn lijk te *Baldivia*, en zijne ingewanden nabij een haven, die naar hem genoemd is. Ook hebben de Aardrijksbeschrijvers van de voorgaande eeuwe naar hem genoemd, een land, nog oostelijker gelegen dan het *Staaten Eiland*, waarvan de ontdekking aan hem wordt toegeschreeven.

Zie VALENTIJN, *Oud en Nieuw Oostindiën; Historische Reizen.*

BROUWER, naar men meent te *Haarlem*, Ao. 1608, geboren, is bekend voor een allergeestigst Schilder. Hij stierf te *Antwerpen*, in 1640.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel.

BROUWER, (*Bastiaan*) een *Brabander*, deed, met verlof van den Koning van *Spanje*, verscheidene togten naar *China*, op zulke plaatsen daar de Hollanders niets te zeggen hadden. De Raad van *Batavia*, dit ontwaar wordende, besloot, Ao. 1653, zulks te verbieden; ten dien einde zig beroepende op 't vijfde Artikel van den *Munsterschen* Vrede. BROUWER, zo wel als anderen, staakte, bij een volgend verbod, zijnen handel.

BROUWERSHAVEN, één der *Zeeuwsche* Steden, op het *Land van Schouwen*, omtrent twee uuren gaans ten Noorden van *Zierikzee*. Wat de Oudheid van *Brouwershaven* aangaat, daarvan vindt men

men geene juiste bepaaling. BOXHORN wil dat haar naam oo sprongllijk is van het *Hollandsche*, en wel van het *Delffche* bie 't welk, voordat in *Zeeland* zelf Brouwerijën waren, aldaar, a de naaste haven zijnde, aangebragt en opgeflagen werd. M wil dat dit *Brouwershaven*, vóór het jaar 1461, flechts een Do was, en dat de Parochiekerk beneden den dijk, in het Ambac *Duivendijk*, geftaan heeft. De Grootte van deze Stad, die in geheel twee duizend zeven honderd en twintig gemeene tred gemaakt, kan men verder afleiden uit het getal van drie honde en zes huizen, waaronder ééne Brouwerij en een-en-veertig schu ren zijn. De Ingezetenen worden op duizend begroot, die h meefte beftaan hebben van den landbouw, de rederij en visc vang. Ook vindt men 'er twee oesterputten, die aan *Zierikz* in eigendom behooren. De Sterkte beftaat in een goede have vijf poorten, een aarden wal en gragten, gelegd in 1582; di echter, meestendeels, in het jaar 1682, dooreen hoogen wat vloed, met zand gevuld zijn. Tot de Godsdienftige gebouw behoort de Kerk, dat een vrij groot en aanzienlijk gebouw is zijnde, naar alle waarfchijnelijkheid, dezelfde, die wij zo eve de Parochiekerk noemden. In de jaaren 1743 en 1744 is aan de zelve merkelijke verbetering gefchied. De Doopsgezinden plagte te *Brouwershaven* ook eene vergaderplaats te hebben; doch va deze Gemeente, en ook van die der Roomschgezinden, zijn 'e thans niet meer dan twee huisgezinnen. Verder vindt men 'er ee Oudemannenhuis, een Weeshuis, een Schoolhuis, enz. Tot d Wereldlijke gebouwen behoort het Stadhuis, het Stads Waaghuis e Kraan. De Regeering beftaat 'er uit een' Baljuw, twee Burge meesteren en zestien Raadsperfoonen, die de Vroedfchap ge noemd worden; negen Schepenen, twee Thefauriers en een' Se cretaris.

Brouwershaven heeft eenigen eigendom aan de Ambachtshee lijkheden van *Brijdorpe*, *Klaas Kinderkerke*, *Duivendijke* e *Loopers Kapelle* in *Schouwe*. 't Wapen der Stad is een *zwart* *Arend*, met een *rooden Leeuw*, op een *gouden Schild*, en op de borst des Arends een *geruit gouden Schildje*, met twee *zwart* en twee *roode Leeuwen* over het kruis, zijnde het wapen de *Zeeuwsche* Graaven uit den huize van *Henegouwen*.

Ie

Ieder ſtad of plaats heeft iets, waarop zij zig beroemen kan. Dit heeft ook plaats omtrent *Brouwershaven*, dat zig beroemen kan, den vermaarden JACOB CATS, op den 10den November 1577, binnen haare muuren het eerſte licht te hebben zien aanſchouwen.

Brouwershaven, om iets van deszelfs Lotgevallen te zeggen, ſtond voortijds onder het landrecht der Stad *Zierikzee*, en heeft ook onderſcheidene Heeren gehad, als die van *Borsſelen*, *Bourgondiën*, en andere. In het jaar 1566 werd hetzelve, wegens koopſchuld, door MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIEN verkocht. De kooper was toen PHILIPS DE TWEEDE, Koning van *Spanje*, voor twee duizend ponden Vlaams. In het jaar 1575 trokken de *Spaanſchen* naar *Brouwershaven*, alwaar omtrent drie honderd Soldaaten ingelegd waren, die de plaats zeer lafhartig aan de Spanjaarden overgaven; zig verontſchuldigende, met te zeggen *dat de Roomschgezinde Burgers niet hadden willen vechten*. Manlijker gedroegen de Ingezetenen zig in het jaar 1672, keerende de vijanden met allen moed en beleid zo wel af, dat zij zig naar elders moesten begeeven. Na dien tijd heeft de oorlog hier geene rampen veroorzaakt; doch door water en vuur heeft de Stad meer dan eens groot nadeel geleeden. Op den 17den Augustus des jaars 1545 ontſtond 'er in een Paphuis brand, die zo fel voortging, dat 'er meer dan drie honderd huizen in de asſche gelegd werden. Op dat onheil volgde een ſlecht gewas, 't welk de Inwooners zo zeer verarmde, dat zij buiten ſtaat waren, de belastingen op de huizen te voldoen. Op den 26ſten Januarij 1682, werd deze Stad, zo als meer andere *Zeeuwſche* Steden, door een ongemeenen watervloed zwaar beſchadigd. De dijken, tot zeven in getal, braken door, en de velden werden met zout water overſtroomd. De oude ſteenen Poorten, vier bruggen en veele huizen in de Stad, werden met dezen vloed weggeſleept, en, gelijk reeds gezegd is, de grachten vol zand geſpoeld: door deze en meer andere rampen werd *Brouwershaven* grootlijks ontvolkt, bijzonderlijk van de aanzienlijkſte Ingezetenen berooid; waardoor het, van tijd tot tijd, verminderde, ſchoon het tegenwoordig nog niet eene van de minſte *Zeeuwſche* Steden is.

Zie REIGERSBERG; BOXHORN en SMALLEGANGE.

BROUWERSHAVEN; (*Pieter van*) geboren in de zo evengemelde Stad, was een Roomsch Godgeleerde, van wien eenige schriften; ten voordeele zijner Kerke, voor handen zijn.

Zie VAL. ANDREAS; LA RUE, *Geletterd Zeeland.*

BRUCHEM en *Kerkwijk*, twee Dorpen en Heerlijkheden in de *Bommelerwaard*, bezuiden *Bommel*, niet verre van elkander gelegen, in het kerklijke eene Combinatie.

BRUCHTERS of *Brukteren*, door sommige Schrijvers onderscheiden in groote en kleine *Brukteren*; een volk, dat zeer magtig en talrijk was. De benaaming wordt zeer verschillende gespeld; als, *Buacten*, *Bucteri*, *Bricteri*, *Boroctuarii* en *Bortharii*. De meeste en kundigste Schrijvers noemen hun *Bructers* of *Bructen*. ALTING bepaalt hunne woonplaats, oostwaards aan de *Eem* en de *Lip*, westwaards aan den *Rhijn*, bij *Drusus-gracht* of kanaal, en de *Bourtange*. Dit volk, hoe magtig ook, geraakte in den haat der aangrenzende *Germaanen*. TACITUS verhaalt, dat alle de omliggende volken tegen hun zijn zamengespannen, en hen geheel en al verdelgd hebben. Wat de *Germaanen* tot dien haat aangespoord hebbe, het zij roofzucht, of om dat de trotschheid der *Bructeren* hun ondraaglijk was, word niet gemeld. TACITUS zelf betuigt het niet te weeten; maar zegt, dat zestig duizend van hun, in het gezicht der *Romeinen*, door de wapenen der eedgenooten omgebragt werden. De Heer ALTING schijnt duidelijk te hebben beweezen, dat die slagting aan den *Rhijn* en *IJsel* is voorgevallen. Daarna hebben, volgens TACITUS, de *Angrivaren* met de *Chamaven*, de landen der *Bructeren* in bezit genomen en 'er hun verblijf gehouden. Ook hadden de *Tubanten* deel aan den buit, en namen mede een gedeelte der landen. Naderhand bevond men, dat men zig misrekend had, en dat de *Bructers* niet geheel verdelgd waren; zijnde dezelven, schoon dieper in *Duitschland* geweeken, echter wederom tot een aanzienlijk volk aangegroeid; waarover men bij ALTING breder bericht kan vinden. Ook kan men daar zien, dat hij van gevoelen is, dat niet de *Angrivarii*, maar de *Ansibarii*, de landen van *Overijssel* in bezit genomen hebben. De verdrijving der *Bructe-*

ren zou gefchied zijn in het agt-en-negentigfte jaar onzer tijdrekeninge. Men meent dat zij, uit *Overijsfel* verdreeven zijnde, naderhand het land van *Drenth*, en andere omliggende oorden, ingenomen hebben. Ook vindt men van hun gemeld, dat zij zig met de *Teukteren*, bij de legermagt van CIVILIS, gevoegd hebben, en tegenwoordig waren bij de belegering van *Vetera*. Eigenlijk houdt men de kleine *Bructers*, of ook wel *Bronckters*, befaamd door hunne Profeteſſe VELLEDA, die haar hof te *Genemuiden* had, voor de oudſte bezitters van *Overijsſel*.

Men zie van hun STRABO; PLINIUS; TACITUS; HAMCONIUS, enz.

BRUEELIS, een Slot in *Zuidbeveland*, aan de zuidzijde van het Dorp *Kapelle*. Het is een vierkant gebouw, met eenen voorhof, en van binnen met ruime vertrekken betimmerd. Men meent dat dit Slot zijnen oorſprong heeft van eenen ouden toren, eertijds gediend hebbende tot een burgt of verdedigplaats, opgericht tegen de invallen van de *Vlamingers*. Naderhand is dezelve een eigendom geworden van 't geſlacht van BRUEELIS. Het Slot behoort thans aan den Hoog Edelen Heere ADOLPH JULIUS BURCHARD, Baron van *Hasfel*, Landdrost van *Zalland*, en Heer van *Kloetingen*. De Heer VAN BRUEELIS is afkomſtig uit *Henegouwen*. Op het jaar 1312 wordt gewag gemaakt van eenen Heer SIMON VAN BRUEELIS, als Ridder, en Neef van Hertog WILLEM VAN BEIJEREN, wiens verdere nakomelingen bij SMALLEGANGE, p. 724 en 725, gemeld worden.

BRUGDIJK, een Heeren Huizing in de *Overbetuwe*, nabij het Dorp *Bommel*, met lustige plantaadjen omgeeven.

BRUGGE, de tweede plaats onder de *Vlaamſche* Steden, liggende agt uuren van *Gend*, *Kortrijk* en *Middelburg* in *Zeeland*. Schoon *Brugge* niet tot de *Nederlanden*, maar tot *Oostenrijksch Fransch Vlaanderen* behoort, kunnen wij, echter, niet voorbij, van dezelve eenig gewag te maaken; doch bepaalen ons alleenlijk tot de Historie daarvan, zo verre dezelve tot de *Nederlanden* behoort.

De

De koophandel, die aldaar, in de Dertiende Eeuwe, zeer bloeijende was, gaf aanleiding tot de vergrooting der Stad, door MARGRIET VAN VLAANDEREN, dochter van BOUDEWIJN, Keizer van *Konstantinopolen*. Andermaal geschiedde zulks, om dezelfde reden, door PHILIPS DE SCHOONE, Koning van *Frankrijk*, die, in de volgende eeuwe, meester van *Brugge* was. Naderhand kwam die Stad weder onder de magt der Graaven van *Vlaanderen*. LODEWIJK VAN MALE vermeerderde haare voorrechten, in 1358, ten voordeele van den koophandel. *Brugge* nam gestadig toe in welstand, zelfs onder het bestuur van Vorsten uit den huize van *Bourgondiën* (*). Dan ten haaren ongelukke, mengden de Bruggenaars zig in den opstand tegen den Aartshertog MAXIMILIAAN, namen hem gevangen, en zochten hulpe tegen hem, bij den Koning van *Frankrijk* en den Hertog *van Gelder*. Deze vermetelheid hielden zij veertien maanden uit, steunende op hunnen rijkdom en magt, door middel van den koophandel verkreegen. De gemelde onlusten veroorzaakten zulk een verloop en stilstand in hunnen handel, dat de Bruggenaars eindelijk, in het jaar 1490, om vergiffenis moesten smeeken. Zes-en-vijftig van hun werden ter dood veroordeeld, en een veel grooter getal gebannen. Daarenboven moest de Stad een zwaare geldboete opbrengen. Doch 't geen wel het meeste tot haare vermindering toebragt, was de opkomst der Steden *Antwerpen* en *Amsteldam*, werwaards de voornaamste koophandel verleid werdt.

In het jaar 1704 werd *Brugge* door de Staatschen gebombardeerd. Na den veldslag bij *Ramelies*, in 1706, ging het aan de Bondgenooten over. In 1708 werd het door de *Franschen*, onder het bevel van den Graave DE LA MOTTE, ingenomen; doch in het volgende jaar trokken de Bondgenooten 'er weder in. In 't jaar 1712 werd het door de *Engelschen* bezet, en met het sluiten van den *Utrechtschen* Vrede, 1713, weder aan het huis van Oos-

(*) *In het jaar* 1430 *stelde* Philips de Goede, *Hertog van* Bourgondiën, *aldaar de doorluchtige Ridderorde van het* Gulde Vlies *in.*

Oostenrijk afgestaan. Den 15den van de maand Julij 1745, werd *Brugge* door de *Franschen* berend, en moest zig kort daarna aan dezelven overgeeven. De Koning deed, den 29sten van die maand, aldaar zijne intrede. *Brugge* bleef in zijne magt, tot het sluiten van den *Aakenschen* vrede, in 1748, en werd, op den 4den Februarij 1749, weder aan de Oostenrijksche troepen ingeruimd.

Men zie van deze Stad, onder anderen, eene naauwkeurige Beschrijving, onder den tijtel van JAARBOEKEN DER STAD BRUGGE, *door Jonker* CHARLES CUSTIS, *drie deelen, in 8vo, van het jaar* 621 *tot* 1765.

BRUGGESCHANS, een vervallen Schans, in de Provintie van *Groningen*, nabij *Winschoten*.

BRUGMAN, (*Jan*) een befaamd Monnik, van de Orde van *St. Franciscus*, dien wij onze Leezers, in ons Derde Deel, onder het Art AMSTELDAM, reeds hebben leeren kennen.

BRUHEZE, (*Johannes*) een *Brabandsch* Edelman, en, volgens zeker Handschrift der *Utrechtsche* Kerke, te *Breda* geboren, den 3den Mei 1527. Hij was Leeraar in de beide Rechten, en bekleedde te *Utrecht* veele aanzienlijke ampten, onder anderen dat van Pauslijken Pronotarius. In 't jaar 1549 werd BRUHEZE Domheer, en zat mede vóór in 't Sijnode, aldaar in den jaare 1565 gehouden. In 1567 werd hij Schatmeester, en in 1573 Deken van 't Kapittel ten Dom. Hij is bekend als een man, die de kerklijke rechten ijverig voorstond en verdedigde. Na den dood van J. KNIJP, werd BRUHEZE als Bisschop van *Groningen* benoemd; doch eer hij zijne bevestiging bekwam, tot Aartsbisschop van *Utrecht* aangesteld. Zo in zijn spreeken als schriften, betoonde hij zig een groot vijand van ORANJE, en van alle de Hervormden; waarom hij dan ook, nadat de zaaken te *Utrecht* een anderen keer genomen hadden, genoodzaakt was, zig eerst van *Utrecht* naar *Emmerik*, en van daar verder naar *Keulen* te be-

begeeven. Ter laatstgemelde plaatse was hij in groot aanzien, en overleed 'er op den 10den September des jaars 1600.

Men zie *Batavia Sacra*, III. Deel; *Oudheden van Groningen*.

Bruheze. Van dit geslacht voert zeker Adelijk Huis in *Braband*, in de nabijheid van 't Dorp *Baarle*, vier uuren van *Breda*, als nog den naam.

Brumnen, een aanzienlijk Dorp op de *Veluwe*, tusschen *Zutphen* en *Dieren*, niet verre van den *Tsfel.* Wigman, Graaf van *Zutphen*, stond, Ao. 970, de helft daarvan af aan de Abtdij van *Elten*; welke gifte, door otto den eersten, in 979, en otto den derden, in 996, bevestigd werd, en ook nog naderhand door lotharius den tweeden, in 't jaar 1134. Hier is een Kerk, weleer aan pancratius gewijd, die thans door een Gereformeerd Predikant bediend wordt. Viermaal 's weeks rijdt door *Brumnen* een Postwagen van *Arnhem* op *Zutphen*.

Zie *Oudheden van Deventer*, II. Deel, p. 462 en 463.

Brumpt, een gehucht in 't Graafschap '*s Heerenberg*.

Brumshuis, een Heerenhuis, in het zelfde Graafschap. Zie 't Artikel oploop.

Brun, (*Anthony*) woonde, als Ambassadeur des Konings van *Spanje*, den beroemden *Munsterschen* Vredehandel bij, en, als Raad des Konings, wendde hij alle poogingen aan, om de gunst der Staatsche Gevolmagtigden te winnen; waartoe het hem aan geene bekwaamheid ontbrak. Na dat deze Ridder, met zijne medeafgezanten, bij het sluiten van dien vrede, den afstand van de *Nederlanden*, in naam van zijnen meester, getekend had, kwam hij, in het jaar 1649, als gewoon Ambassadeur des Konings van *Spanje*, philippus den vierden, in '*s Gravenhage*, en genoot de eer, met luister in die waardigheid erkend te worden, welke hij bekleede tot in het begin van het jaar 1654, wanneer hij in '*s Gravenhage* overleed.

Zie aitzema; *Brieven van de Witt*.

BRUNE, (*Johan de*) Rechtsgeleerde, geboren te *Middelburg*, in het jaar 1589, alwaar hij, van trap tot trap, tot den aanzienlijkften rang opklom, doende, den 16den Augustus 1649, den eed als Raadpenſionaris van *Zeeland*. Behalven den tak der Rechtsgeleerde weetenſchap, beoefende hij de Godgeleerdheid en Dichtkunde; waarvan zijne uitgegeevene werken, die men bij LA RUE, *Geletterd Zeeland*, gemeld vind, ten bewijze ſtrekken. Dat hij in de historie mede niet onbedreeven geweest is, blijkt uit zijne Latijnſche Opdragt aan de Heeren Staaten van *Zeeland*, geplaatst voor J. EIJNDIUS *Chronicon Zelandiæ*. DE BRUNE had, in zijn eerſte huwelijk, met MARIA DE VROE, verwekt twee zoonen, die in hunne bloeijende jeugd overleden. In 't jaar 1656 hertrouwde hij met MARIA LE SAGE, en overleed te *Middelburg* in 1658. Zijn afbeelding is voor één zijner werken geplaatst.

Zie SMALLEGANGE; LA RUE; VAN LOON, *Nederlandſche Gedenkpenningen*, II. Deel.

BRUIN, (*Florentinus de*) Kerkleeraar der Stad *Gorcum*, aldaar overleden in den jaare 1724, oud zijnde vier-en-zeventig jaaren. DE BRUIN was geſprooten uit een oud *Brabandsch* geſlacht, welk landſchap door zijne ouders, om den Godsdienst, verlaaten was; waarna zij zig te *Gorkum* nedergezet hadden. In 1675 werd FLORENTINUS Predikant. In 1678 was hij Veldprediker. In 1680 werd hij beroepen te *Schelluinen*, en 1690 in zijne geboorteſtad. Over zijne geleerdheid kan men uit zijne ſchriften oordeelen.

BRUIN, (*Johan de*) mede te *Gorkum* geboren, op den 25ſten Augustus 1620. Zijne ſtudiën volbragt hij te *Leiden* en te *Utrecht*. Ter eerstgemelde plaatſe kreeg hij verlof om in de Wiskunst te onderwijzen. Naderhand werd hij te *Utrecht* als Hoogleeraar in de Natuurkunde beroepen. Volgens uitwijzen van zijne ſchriften, was hij een groot Sterrekundige; ook wordt van hem getuigd, dat hij zeer handig in het ontleeden der dieren was.

BRUIN, (*Klaas*) werd geboren te *Amſteldam*, op den 20ſten Februarij 1671, van Ouders, die tot de Oude *Frieſche* Doopsgezinden behoorden, welke toen hunnen godsdienſtige vergadering

hielden in de *Bloemstraat*, doch naderhand (1725) zig vereenigd hebben met die van *'t Lam* en *den Toren*. In hunne vergadering was CORNELIS KLAASZ BRUIN, vader van KLAAS BRUIN, Leeraar, van wien ook eenige Leerredenen in druk uitgaan. Men zegt dat KLAAS BRUIN, in gemelde vergadering, meer dan eens den predikstoel beklommen heeft; doch het is bekend, dat hij zijn leven, niet als openbaar Leeraar, maar als Boekhouder gesleeten heeft. Zijne geliefde oefening was de Poëzij. Bijzonderlijk was hij een zededichter, schoon men ook van hem eenige Treurspelen heeft. In de jaaren 1713 en 1714, deed hij, met den oudheidkundigen A. SCHOEMAKER en andere goede vrienden, twee speelreisjes, het eene naar *Kleefsland*, en het andere door *Zuidholland*. Beide reisjes heeft hij naderhand in dichtmaat beschreeven en uitgegeeven, onder den naam van *Kleefsche* en *Zuidhollandsche Arcadia*, met aantekeningen van L. SMIDS. Een derde *Noordhollandsch* reisje werd niet lang daarna van hem ondernomen, en mede eenige jaaren daarna in dichtmaat door hem beschreeven, onder den tijtel van *Noordhollandsche Arcadia*, met aantekeningen van G. SCHOEMAKER, zoon van den bovengemelden reisgenoot. Onder de overgeblevene poëzij van KLAAS BRUIN vindt men ook een *Speelreisje langs den Vechtstroom*. Ook is door hem de Lustplaats *Zoelen*, gelegen aan den *Haarlemmer Trekvaart*, in dichtmaat beschreeven; waarbij zedelijke en historische aantekeningen gemaakt zijn, door den eigenaar, den niet min kundigen Heer CHRISTOFFEL BEUDEKER. BRUIN's *Zede en Bijbel-poëzij* is bij de minnaars der dichtkunde overvloedig genoeg bekend. Hij overleed den 28sten December 1732: zijn afbeeldzel is in het koper gebragt door J. HOUBRAKEN.

Zie WAGENAAR, *Amsteldam*, in 8vo, XI. Deel, *p*. 393. enz.

BRUIN, (*Cornelis de*) was één van hun, die, met DE GRAAF en anderen, den Raadpensionaris J. DE WITT, bij nacht, aanvielen, en trachtten omtebrengen. Zie GRAAF. (*Jacob de*)

Zie WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*, XIV. Deel, bl. 68 en 69.

BRUININGS, (*Nicolaas*) één der bekwaamste mannen van zijnen tijd,

,ijd, was Geheimschrijver van Prinse WILLEM DEN EERSTEN, en één van hun, die het ontwerp, tot de huldiging van dien Vorst als Graaf, ondertekenden; zo als men zien kan in het waarachtig verhaal daarvan, geplaatst achter de tweede Apologie van gemelden Prins, gedrukt in 12vo.

BRUININK, (*Albert*) in het jaar 1618 Secretaris te *Enkhuizen*, werd, op den 15den November des gemelden jaars, benevens meer anderen, aangesteld tot Ondervraager der aanzienlijke Staatsgevangenen, en naderhand tot één der vier-en-twintig besaamde Rechters, over welken post hij zig, volgens BRANDTS verhaal, naderhand zoude beklaagd hebben, met te zeggen: *Ik ben jong en misleid geweest, en wenschte dat het nooit geschied ware.* Verder verhaalt BRANDT, „ dat hij zeer behoeftig was, en in ar-
„ moede als de laatsgebleevene der vier-en-twintig Rechters ge-
„ storven is; dat hij zig bij zekeren Heer te *Amsterdam* beklaag-
„ de, met te zeggen, *dat die Stad hem tot het bekomen van*
„ *een Ampt altyid tegen was*, en dat hij zoude gezegd hebben,
„ *niet te weten waarmede hij zulks verdiend had*; waarop hem
„ ten antwoord zoude zijn toegevoegd: *weet gij niet dat gij*
„ *Rechter zijt geweest over den Advocaat?* waarop hij ant-
„ woordde: *het staat voor het voorhooft niet geschreven, wie*
„ *in zijn doodt gestemd heeft*; doch daarop de andere zeide: *dit*
„ *is 't alleen niet; u gaat ook na, dàt gij met nog een' Rech-*
„ *ter aan een groot Personaadje zijt gezonden*, (aan den Ko-
„ ning van *Engeland*) *om te kennen te geven, hoe weinig stofs*
„ *dat men tegen de gevangenen vond, en dat die bij zijn opzet*
„ *bleef*, dat hij dat verteld en 'er op geroemd had, *dat* Brui-
„ nink *erkende het verteld*, maar ontkende *daarop geroemd te*
„ *hebben.*"

Zie *Historie der Rechtspleeging*, bl. 32, 67, 248, 254 en 255.

BRUINVISCH, (*Martinus*) was eerst Predikant te *Rozendaal*, daarna te *Opsterland*, en eindelijk te *Zierikzee*. Hij heeft geschreeven *Banier des Heeren, op de Victorie van den Luitenant-Admiraal Tromp*, Ao. 1639 in 4to gedrukt, en nog een ander werk in 8vo, genaamd *de Vinger Gods*. Zijn zoon,

Bruinvisch, (*Adriaan*) werd geboren te *Zierikzee*, den 10den Februarij 1628. Tot Predikant bevorderd zijnde, was zijn eerste standplaats *Elkerzee*. Daarna werd hij beroepen in zijne geboortestad, alwaar hij bleef tot aan zijnen dood, die voorviel den 7den Mei 1671. Zijn nagelaaten zoon, jan bruinvisch, bragt zijn vaders boek, *Het Heil des Heeren* genaamd, ter drukpersse.

Zie la rue, *Geletterd Zeeland*, p. 292 en 293.

Bruitsma, (*Regnerus*) geboren te *Sneek*, was een zeer vermaard Geneesheer en kundig Dichter.

Zie val. andreas.

Brunechilde, bij de Franschen *Brunehaud* genaamd, verdient, zo om dat zij Koningin van *Austrasie* (voorheen een groot deel der *Nederlanden*) was, als om haare snoodheid, gekend te worden. Sigebert, Koning van *Austrasie*, zoon van clodoveus, Koning van *Frankrijk*, had, met zijne drie andere broeders, cheribert, guntram (de twee oudsten) en chilperik, den jongsten, uit een ander huwelijk, het geheele *Frankische* rijk verdeeld, bij welke verdeeling sigebert het gemelde deel verkreeg. De broeders van sigebert deeden zeer ongelijke huwelijken: doch hij trouwde naar zijnen staat, met brunechilde, die de dochter was van athanagildus, Koning der *Wisigothen*. Sigebert, met zijnen broeder chilperik in twist geraakt zijnde, trok tegen hem ten oorloge, met oogmerk om hem het koningrijk *Soisfons* te ontweldigen. Chilperik vereende zig met guntram tegen hem, met voornemen om hem binnen *Doornik* optesluiten; doch sigebert werd, door twee jongelingen, die door de snoode *gemalin* van childebert, fredegond, daar toe omgekocht waren, vermoord. Sigebert had bij brunechilde verwekt een zoon, mede genaamd sigebert, die op den ouderdom van vijf jaaren (575) Koning van *Austrasie* werd. Childebert had eenen zoon, meroveus genaamd, oud zijnde agttien jaaren, die, na zig meester van *Parijs* gemaakt te hebben, de man van brunechilde werd. Childebert, hierover ten hoogsten verstoord, lokte de nieuwgetrouwden uit de kerk, waarin zij hunne schuilplaats genomen hadden, en deed brunechilde onder goede bewaaring stellen; doch die

van

van *Austrasie* eischten haar met zo veel ijvers te rug, dat CHILDEBERT raadzaam vondt haar te ontslaan. FREDEGOND, de gemalin van CHILDEBERT, moorderesse van het koninglijk geslacht, en ook van haaren man, deed MEROVEUS in een klooster steeken, daar hij ten zijnen ongelukke wist uit te komen: want hij werd, op haar bevel, mede omgebragt, hoewel zij mislukte in haar oogmerk om CHILDEBERT en BRUNECHILDE mede van kant te helpen. Inmiddels stierven CHILDEBERT en FREDEGOND, niet zonder vermoeden van vergeeven te zijn, door aanstooking van BRUNECHILDE. CHILDEBERT liet twee zoonen na, THEOBERT en THIERRIJ, waarvan den eersten *Austrasie*, en den tweeden *Orleans* ten deel viel. Beiden, nog onmondig zijnde, kwamen onder de voogdij van BRUNECHILDE. Maar haar bestuur was voor de *Austrasiers* zo ondragelijk, dat zij haar met geweld uit het koninglijk paleis haalden, naar de grenzen van het rijk voerden, en aldaar, met vodden bekleed, bij 't kasteel *Arles*, op de rivier *d'Aubé*, die de beide rijken vaneen scheidt, alleen staan lieten. Door een arm man werd zij te *Chalons* gebragt, bij THIERRIJ, die haar, uit hoofde van den haat tegen die van *Austrasien*, gunstig ontving, en haaren leidsman ter belooninge met het Bisdom *Auxerre* begiftigde. BRUNECHILDE had in het Hof wel dra al de magt in handen, en spoorde den jongen Koning tot allerleije ontucht aan, uit vreeze dat wanneer hij een wettig huwelijk aanging, haar gezach daardoor benadeeld zou worden. Bij ééne zijner bijzitten verwekte hij (601) éénen zoon, SIGEBERT genaamd. BRUNECHILDE deed inmiddels veele voornaame persoonen, die haar in den weg waren, ombrengen, en leefde in alle onkuischheid, met mannen van hoogen en laagen staat. Haar meest begunstigde minnaar was zekere PROTADUS, dien zij tot Hertog verhief; om hem tot Groot-Hofmeester te bevorderen, deed zij BARTHOULD ombrengen. THIERRIJ, hoe zeer ook in ontucht verzoopen, werd, echter, door haar tot den oorlog tegen zijnen broeder THEODOBERT aangespoord: zij zeide hem *dat deze niet zijn broeder, maar de zoon van een' Hovenier was*, zo zij voorgaf, in overspel geteeld, of in de wieg verwisseld. THIERRIJ viel THEODOBERT aan. Beide legers stonden tegen elkander; doch de Leenmannen, zulk eenen heilloozen oorlog vervloekende,

 de,

de, traden tusschen beiden, om een verdrag te bewerken. PROTADUS, de boel van BRUNECHILDE, trachtte dit te verhinderen; doch werd doodgeslagen: waarover zij spoedig wraak nam. Zij voldeed vervolgens haare geilheid met anderen; waarover de Bisschop van *Lions* haar, volgens zijnen pligt, sterke vermaaningen deed; doch zij deed hem, ter belooninge, eerst ontwijen, daarna bannen, en vervolgens steenigen. THIERRIJ, eene betere ziel dan BRUNECHILDE bezittende, kreeg een afkeer van de ontucht, en besloot tot een wettig huwelijk. Menziddert bij de optelling van het getal der menschen, welke door BRUNECHILDE, om zulks te verhinderen, omgebragt zijn: zij deed zelfs de vrouw van THEODOBERT door vergif sneeven. De oorlog, door haar berokkend, zijnen voortgang gekreegen hebbende, was van dat gevolg, dat de gantsche stam van THEODOBERT uitgeroeid werd. Niemand van denzelven bleef overig dan eene dochter, BERTRADA genaamd, op wier schoonheid THIERRIJ of DIRK verliefd werd, en welke hij, geloovende dat THEODOBERT zijn broeder niet geweest was, ten huwelijk wilde neemen. BRUNECHILDE stelde zig hier tegen, zeggende: *het is u niet geoorloofd, uw broeders dochter te trouwen:* waarop THIERRIJ, in woede uitbarstende, antwoordde; *gij booze vijandin van God en Mensch, hebt gij niet gezegd dat* Theodobert *mijn broeder niet was?* Daarop sloeg hij de hand aan zijn staal, en zou haar omgebragt hebben, ware het niet dat men haar uit zijn gezicht gerukt had; waardoor zij dan op dat oogenblik nog gespaard bleef. Zij zelve, in plaatse van schuld te bekennen en berouw te toonen, werd dol van woede en verbitterde wraak, waarbij de vreeze voor THIERRIJ zig voegde, en haar deed besluiten, hem, zo als hij uit het bad kwam, een vergiften drank te geeven, gelijk zij ook deed. THIERRIJ stierf daar aan, in 't jaar 611. Hij liet zes onechte zoonen na: SIGEBERT, CHILDEBERT, CORBE, MEROVEUS, en nog twee anderen; aan den eersten had hij *Austrasiën*, en aan den tweeden *Bourgondiën* vermaakt. Gedurende de onmondigheid dier Vorsten, meende BRUNECHILDE te heerschen, of op hunne naamen alles te verrichten. Maar de hoofden der *Austrasiërs*, inzonderheid ARNULFHUS en PIPYN, konden haar gevloekt gedrag niet langer dulden, en wilden zig liever aan CLOTARIUS DEN TWEEDEN, die over *Neustrie* heerschte, onder-

derwerpen. Deze CLOTARIUS was een zoon van de bovengenoemde FREDEGONDA, en verschilde veel van zijne slechte moeder; hij bezat alle vorstlijke deugden en hoedanigheden. De *Austrasiërs* verééndén zig met hem tegen BRUNECHILDE; en CLOTARIUS deed een inval in hun rijk. BRUNECHILDE deed hem aanzeggen, zig vandaar te moeten maaken; hij, daarentegen, deed haar weeten, dat het rijk van THIERRIJ hem, en niet aan deszelfs bastaarden, behoorde. Koning SIGEBERT bragt zijne magt op de been; de beide legers stonden tegen over elkander en gereed tot den aanval. Maar in plaatse van aantevallen, deeden de *Austrasiërs* den aftogt blaazen. CLOTARIUS vervolgde hen, zonder te beledigen, tot aan den oever van de *Saône*. Aldaar werden aan hem overgeleverd, SIGEBERT, CORBE en MEROVEUS; CHILDEBERT ontvlugte het gevaar zo verre, dat men geen bericht vindt, waar hij gebleeven is. CLOTARIUS deed SIGEBERT en CORBE ombrengen, doch MEROVEUS in een klooster steeken. BRUNECHILDE was met CHAUDELINA, zuster van THIERRIJ, op het kasteel *Corbé* geweeken, alwaar zij spoedig gevangen en verder voor CLOTARIUS gebragt werd. Deze deed haare zaak en euveldaaden door eenen Krijgsraad onderzoeken; was zelf haar beschuldiger, en klaagde haar aan als moorderesse van tien Koningen. Hierin, echter, verzwaarde hij haare misdaad eenigzins: want twee der genoemde tien Koningen, naamlijk SIGEBERT en CORBE, waren door hem zelven, of door zijn toedoen, omgebragt: of men moet hunnen dood op haare rekening stellen, om dat zij de oorzaak van den oorlog was. De aangestelde Krijgsraad was van oordeel dat zij den schandelijksten en zwaarsten dood verdiend had. Drie daagen na elkander werd zij zwaar gepijnigd; daarna op een kameel gebonden, door het leger gevoerd, vervolgens aan den staart van een paard gebonden, dat voorthollende, haar tegen de steenen verplette. Volgens anderen, werd zij, met handen en voeten, aan vier paarden gebonden zijnde, vanéén gescheurd, vervolgens verbrand en de asch in de lucht gestrooid. Dit geschiedde in het jaar 613. In het jaar 580 had zij den weg van *Therouane* tot aan *Arras* doen bestraaten, en verder van *Therouane* tot aan Zee; welke weg nog heden *Chaussée de Brunechilde*, of *Straat van Brunechilde* genaamd wordt.

Zie MEZERAIJ, *Chronijk van Frankrijk*, I. Deel. BARONIUS; VAN DER HOUVE, II. Deel.

BRUYN, (*Gualtherus*) geboren te *Amersfoort*, in het jaar 1618, werd Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Utrecht*, in het jaar 1652, en overleed in het daaraanvolgende jaar.

Zie VAN BEMMEL, *Beschrijving van Amersfoort*, II. Deel, p. 437.

BRUYN, (*Franco de*) geboren in 1690, werd, na verscheidene beroepen bekleed te hebben, in 1726, Predikant te *Amsteldam*, en overleed aldaar 1763. Meer andere mannen van dien naam hebben, in deze landen, den Predikdienst met lof waargenomen, en doen zulks nog tegenwoordig.

BRUYN, (*A. de*) voerde, in het jaar 1764, als Kapitein, 's Lands Oorlogschip *de Pollux*. In zekeren krijgsraad, gehouden te *Amsteldam*, in de maand Maart des gemelden jaars, over het gedrag van den Kapitein FRANC VAN DER GOES, had de Luitenant-Admiraal K. SCHRIJVER in zijn advis laaten vloeijen, dat het Oorlogschip de *Phenix*, gevoerd bij VAN DER GOES, in gevaar gebragt was, door de onvoorzichtige manoeuvres van den Kapitein A. DE BRUYN. Deze oordeelde zig daar tegen te moeten verzetten, door zig als partij van den Luitenant-Admiraal te stellen, en hem in rechten te vervolgen. Aan den Fiskaal van de *Maas* werd, door den Raad, op verzoek van gemelden A. DE BRUYN, toegestaan, de Vlagofficieren en eenige Kapiteinen, onder het resorte van de Admiraliteit van *de Maas* behoorende, te doen beschrijven, en hun alle de stukken, die betrekking hadden op het voorgevallene tusschen de Kapiteinen VAN DER GOES en DE BRUYN, in handen te stellen, met authorisatie om den gemelden DE BRUYN, en zodanigen van deszelfs Officieren te mogen verhooren, als hij Fiskaal zou goedvinden, en den Zeeraad van hun advis te berichten.

De krijgsraad, hier toe aangesteld, bestond uit den Luitenant-Admiraal DIRK ROOS; den Vice-Admiraal HENDRIK LIJNSLAGER; den Schout bij Nacht WILLEM, Baron *van Wassenaar*; en de Kapiteinen DANIEL PICHOT, WILLEM KRUL, PIETER VAN HOOGWERF, JO-

HAN

HAN HENDRIK DOL VAN OURIJK, SIMON LOOPUIT en JAN JACOB VAN HOEY, door alle welke Kapiteinen ANDRIES DE BRUYN van onvoorzichtigheid vrijgesproken, en dus op dien tijd in zijne eer hersteld werd.

Niet zo gelukkig liep het af met denzelfden ANDRIES DE BRUYN, in het jaar 1781, wegens het verzeilen van 's Lands Oorlogschip *de Prins Willem*, van vier-en-zeventig stukken, gelijk uit het volgende vonnis, over hem geweezen, blijken zal. Vooraf zal het niet ondienstig zijn, het rapport, door den Raad en Advocaat-Fiskaal ter Admiraliteit op de *Maas*, den Heer en Mr. C. W. BISDOM, op den 18den van de maand December 1781, aan de Admiraliteit, hem betreffende, gedaan, hier te plaatsen; het was van dezen inhoud:

„ De ondergeschreven Advocaat-Fiscaal, heeft de eer te rapporteeren, dat hij ingevolge en ter voldoeninge van het geresolveerde van den 18 September dezes jaars, hadde geëxamineert een Missive van den Heer *van Lijnden*, gewezen Extraordinaris Envoyé van Hunne H. M. aan het Hof van *Zweden*, geschreven in den *Hage* den 16 daar te voren, mitsgaders zekeren Brief van den Luitenant *Koelberg*, gedateerd 24 Augustus 1781, dewelke hij Heer *van Lijnden* zig verpligt hadde geacht te brengen ter kennisse van dezen Rade, vermits de inhoud van dien, de eer en de reputatie van den dienst van dezen Staat, zo binnen als buitens Lands ten hoogsten intresseerde, en hij zig niet zoude willen te verwijten hebben, dat eenige Subjecten, op verzoek van Haar Edel Mogende, geduurende zijne Commissie in *Zweden*, herwaards afgezonden, regtmatige redenen van klagten zouden hebben, en daarom vermeend hadde dezelve aan het onderzoek en de deliberatie van dit Collegie te moeten overlaaten, om daarop ingevalle van gefundeerde klagten, het noodige redres te bezorgen.

„ Dat hij Advocaat-Fiscaal, mede overeenkomstig het geresolveerde, op den 25sten September daaraanvolgende, hadde geëxamineerd eene Missive van Zijne Doorl. Hoogheid, geschreven in '*s Hage* den 12 dier maand, door bovengem. Heer *van Lijnden*, op den 17den van die maand, aan Zijne Hoogheid geaddresseerd, ten geleide van een Copie van voorschreven Brief

Brief van den Luitenant *Koelberg* : houdende de voorschreve Missive van Zijne Doorl. Hoogheid, dat schoon geinformeert, dat welgemelde Heer *van Lijnden*, den Brief van den voornoemde Luitenant, reeds aan deze Raade had toegezonden, echter nodig hadde geoordeeld, Haar Edel Mogende te verzoeken om grondig te examineeren, of het geen daar bij vermeld was, met de waarheid overeenkwam, dewijl in dat geval de Capitein *de Bruyn* niet langer verdiende in 's Lands dienst geëmploijeert te worden, en integendeel indien gemelde Luitenant onwaarheden tegen zijn Capitein hadde geschreeven, dezelve daarover behoorden te worden gecorrigeert, en dat aan Hoogstdenzelven niet indifferent konden zijn, of de schepen, welken werden opgegeeven als gereed om tegen den vijand gebruikt te kunnen worden, van genoegzaam geschut voorzien, en in een behoorlijke staat waren, vermits het onvergeeflijk zoude zijn, dat een schip voorzien was met geschut, dat niet konde worden geladen met kogels van het kaliber, waarvoor de stukken werden gehouden; komende het aan Hoogts dezelve onbegrijpelijk voor, dat de Stukken zo wel als de Rampaarden, niet aan 's Lands werf zouden zijn gevisenteerd, voor dat ze waren naar boord gezonden, en dat de Capitein *de Bruyn* nooit zouden hebben gedagt, om, nadat die aan boord waren, dezelve natezien en te probeeren, voor het moment dat hij order kreeg om uit te zeilen; en kunnende Hoogstdezelve geenzints met een onverschilligheid aanzien, of 's Lands Equipagie wel behandeld wierden, en of de Eetwaaren, die de Capiteinen hun geven moesten, in genoegzame quantiteit en van behoorlijke qualiteit waren, dewijl daaraan het behoud van zo veele zielen afhing, en het bijzonder in een tijd daar zo veel difficulteit was om het noodige aantal zeevolk te vinden, onvergeeflijk zouden zijn, zo hun door winzugt van den Capitein werd onthouden, het geen hun toekwam, hetwelke andere met recht zouden afschrikken, om op 's Lands Schepen dienst te neemen.

„ Dat hij Advocaat-Fiscaal vervolgens dan ook, overeenkomstig het gewicht der zaaken, en ernstige meening van Zijne Doorl. Hoogheid, zo naauwkeurig mooglijk hadde nagegaan en onderzogt, of en in hoe verre de voorschreven klagten (van gemelde

Lui-

Luitenant tegen *de Bruyn* ingebragt) gefundeert waren, en ten dien einden onder anderen ook als getuigen onder eeden hadde gehoord den gewezen Bottelier *Johannes Hoepeling*, en den voornoemde Luitenant zelve; midsgaders de tweede Capitein *Jan Willem van Oldenbarneveld*, genaamd *Tulling*; den Luitenant *Johannes Cornelis van Overveld*; den Konstapel *Pieter Lelia*; den Commandeur der Soldaaten *François Malfait*; den Sergeant *Karel Gustaaf van Holm*; de Chirurgijns *Wilhelmus Clemens*, *Dirk Buik* en *Petrus Hiers*; gelijk ook de Botteliersmaat *Frederik Willem Nein*; en bovendien hadde ingewonnen drie beëdigde verklaaringen, zo van *John Bel* en *Godfried Willem Brand*, als van *Pieter van Heerstad*, dewelke geduurende eenige tijd als Bottelier en Botteliersmaat op het voorschreven schip hadden gefungeerd, als ook van den Koperslager *Hendrik van Eijl*."

Welke voorschreven dispositiën, gemerkt van No. 1. *tot* 13. *door den Advocaat-Fiscaal, met dit Raport aan Hoogtsgemelden Zeeraad waren overgegeeven:* Voorts luidt het Raport dus:

„ Dat zo daaruit als anderzints, scheen te consteeren, dat 'er in de daad vier stukken geschut van de onderste batterij aan boord van het voorschreven Schip waren geweest, van agteren te nauw om met kogels van 24 pond behoorlijk gebruikt te worden, en dat dit defect niet eerder is ondekt, dan in de maand Julij van dit Jaar, wanneer de Konstapel *Lelia*, volgens de order van den Capitein *de Bruyn*, door den Luitenant *Koelberg* aan hem overgebragt, de voorschreven stukken met scherp zoude doen laden; dat de voornoemde Kapitein, alstoen daarvan immediaat kennis heeft gegeeven, bij Missive in dato 9 Julij, (onder de bijlage No. 14.) en zig intusschen ten einden dat bij een verhaast vertrek naar Zee, deze vier stukken niet geheel buiten gebruik zouden zijn, zig uit het Magazijn te *Hellevoetsluis* hadde voorzien van eenige 18 ponds kogels, dewelke met de voorschreven defecte stukken, zelve naderhand waren te rug gezonden, zo dat vier andere stukken in derzelver plaats waren aan boord gebragt, overeenkomstig de orde van deze Raade van 20 November 1781.

„ Dat

„ Dat voor het *overige* het zeer verre van daar was, dat op eene genoegzaame wijze zou zijn gebleeken, van het geen bij de voorſchreven *Misſive* van den Luitenant *Koelberg* worde voorgegeeven, als of het geſchut (in het generaal) zoude zijn geweest in een ſlechte ſtaat, en de Kanonnen en Rampaarden niet naar behooren waren geproportioneert; of ook dat de 12 ponders zouden hebben gelegen in Rampaarden, die zo wijd waren als voor 18 ponders, dat zelfs veel eerder het tegengeſtelde ſcheen te mogen worden opgemaakt uit het Declaratoir van den Capitein van de Artillerie *van Gerbade*, (vervat in bijlage No. 16.) houdende dat twee metalen Kanons à 12 pond, benevens 24 ijzeren van dat kaliber, met derzelver Rampaarden, geborgen uit het gebleven Schip *de Prins Willem*, na gedaane viſitatien en examinatien, door denzelven bekwaam waren geoordeeld tot 's Lands dienst, zo dat hij Capitein geen de minſte zwarigheid zoude maaken, om met zodanige ſtukken en Rampaarden te ageeren. Want even gelijk de goede geſteldheid van de 26 geborgene ſtukken en Rampaarden, *ad oculum* was gedemonſtreerd, 'er veel præſumtie ſcheen, dat de *reproches*, omtrent het *overige geſchut* en derzelver Rampaarden en ſpeciaal mede omtrent de trap en zinkgaten van de 24 ponders, op dezelfde wijze zoude zijn geëlucideert, ingevallen deze of geene van dien mede waren geborgen, en dus ook bij onpartijdige en des kundigen hadden konnen worden geviſiteerd.

„ Dat ook de kogels, offchoon die voor de ſtukken van de onderſte batterij, bij voorſchreven Misſiven wierden opgegeeven 25 pond te hebben gewogen, bleken gemalt en van behoorlijk caliber geweest te zijn, en dat het pretenſe voorgeven van den Capitein *de Bruyn*, dat zij van 't Land niet kregen dat *zij hebben moesten*, vrij temerair bij de voorſchreven Misſive was ingevoegd, niet alleen, om dat dusdanige eene onvoorzigtige uitdrukking, niet genoegzaam conſteerde, maar ook vooral om dat noch door den voornoemden Luitenant zelve, noch door den Konſtapel *Lelia*, noch door iemand anders, op de vragen aan hun gedaan, celides hoe genaamd hadde konnen worden opgenoemd, het geen tot den Scheepsdienst, of tot behoorlijke defenſie nodig, aan hem niet was verſtrekt geworden.

„ Dat

„ Dat ook bij meergemelde Misfive, ten onregte wierde geïndegiteerd, als of het Volk in deszelfs randfoenen was verkort, nadien de gewoone randfoenen, zo als dezelve bij de orders van den Lande zijn bepaald effectivelijk waren versterkt, gelijk ook het gewigt warmede dezelven randfoenen wierden afgewogen, wel degelijk waren voorzien geweest van een behoorlijk merk of ijk, nog laatst in het jaar 1780 daar op gesteld, zo dat de vrees, van de voornoemde Luitenant, dat het voorschreven gewigt veel minder en ligter was, als het behoorde te wezen, van allen grond was gedestingueert, en op het eerste gezigt had kunnen en behooren te worden weggenomen.

„ Dat ook de naweeging der randfoenen voor sekere twee baklaagen, dewelke in de voorsz. Misfive voorkwam als gedaan op fustenu en op order alleen van hem Luitenant, tegen de vermoedelijke intentie van den Capitein *de Bruyn*, was gebleken te zijn geschied op expresse order van den Capitein, en ten overstaan van den Capitein *Tulling*, en den Luitenant *van Overveld*, zo wel als van hem Luitenant *Koelberg*; terwijl ook de generale orders van den voornoemde Capitein *de Bruyn*, met relatie tot het wegen der rantfoenen, en deszelfs bijzondere attentie op deze eerste klagten, gelijk ook zijn ongenoegen over een abuis, het geen met opzigt tot de rantfoenen van de twee voorschreven baklagen plaats zouden hebben gehad, aan elk onbevooroordeelden klaar genoeg deden zien, dat de voornoemde Capitein geen oogmerk had gehad, om het Volk in deszelfs randfoenen eenigzints te bekorten, veel min dat 'er reden zoude geweest zijn, om te fuspecteeren, dat gemelde Capitein kort daaraan den voornoemden Pottelier, wien hij ter voorschrenen zake in de boeijen had laten fluiten, en daar uit niet had ontflagen, dan na voorgaande overreding, dat hij ten minsten niet opzettelijk had gemalverzeerd, in zijne bevordering tot Luitenant behulpzaam zoude zijn geweest, waarvan het tegengestelde ook aan dezen Raade zo wel als aan den Advocaat-Fiscaal volkomen bekend was.

„ Dat bovendien met veel exaggeratie bij voorschreven Brief werd geïnsinueert, even of als aan het Volk geen ander spek was voorgezet, dan het geene door het geheele Schip stonk, en als of het water zo stinkend was, dat men het niet ruiken konde; daar

daar intusschen uit alle de verhooren, en speciaal uit de bijlaage No. 17 en 18. scheen te consteeren, niet alleen, dat al het spek voor goed en behoorlijk was geleverd en betaald, maar ook zo haast ter kennis van den Capitein was gekomen, dat 'er eenig bederf aan het zelve was ontdekt, terstond ander en goed spek was bezorgt en geschaft, en dat ook het water, *osschoon nu* en dan, zo als te meermaalen gebeurt, door de hitte, door het lang leggen, of anderzints eenigzints met reuk was bezet, doorgaansch zeer goed was geweest, boven en behalven dat, zo lang ten minsten als hij Luitenant was aan boord geweest, aan het Volk altoos Bier, en niet enkel Water was te drinken gegeeven.

„ Dat ook de verdere schafting aan boord van dit Schip, in een zeer verkeert daglicht scheen te zijn voorgesteld, nademaal dezelve in geene opzigte aldaar was gebleeken te zijn geweest, dan zo als op alle de andere Lands Schepen, onder het ressort van dat of van andere Collegiën ter Admiraliteit gebruikkelijk was.

„ En dat hieromtrent te minder hæsitatie scheen te moeten overblijven, om dat ruim 150 à 200 Manschappen der *Equipagie* van voorschreven Schip, dewelke op den 9den October onder meer andere verzoeken, van dezen Raade meenden te mogen vorderen, om op nieuw onder de orders van den Capitein *de Bruyn* te worden gesteld, op de vragen aan hun dieswegens gedaan, rondelijk eenparig, als uit eenen mond hadden verklaard, dat zij geene reden van klagten over de schafting hadden intebrengen, en zulks niettegenstaande veele dezer manschappen, dewelke anderzints ook zich zelven niet zeer gewoon zijn te excuseeren, het geen met reden omtrent de schafting te reprocheeren valt, volgends het getuigenis van *Andries Verhoeven*, (Bijlage 19.) door voornoemden Luitenant *Koelberg*, nog kort te voren, en wel op den 2den October dezes jaars waren aangemaant, om als Lieden van eer hun woord te houden, en de waarheid te getuigen, naamlijk, dat zij aan boord van 't Schip altoos hadden moeten drinken stinkend water, en eeten stinkend spek, met bijvoeging, dat hij daar over den Prins gesprooken had, en het maar alleen deed om het algemeene best.

„ Dat uit deze genegenheid van de Equipagie mede genoegzaam

zaam scheen te kunneu worden opgemaakt, waarvoor te houden waren, die pretense harde behandelingen, die zij in andere opzigten zouden hebben moeten ondergaan, midsgaders die affchrik dewelke 'er quasie zou hebben geheerscht bij het volk, dat uit het Hospitaal weder naar boord van den Capitein *de Bruyn* moest gaan, wanneer het eveneens zoude zijn geweest, als of zij na de dood gingen.

„ Dat ook zeer verkeerdelijk bij de voorschreven Missive werd voorgedragen, de behandeling der zieken, binnen scheepsboord, dewijl volledig consteerde, dat versche Soupes, zo wel als al het geen verder door de Chirurgijns, tot de verzorging van de spijs der zieken noodig was geoordeeld overeenkomstig de generaale order, door den Capitein *de Bruyn*, daartoe gegeeven, aan hun was verstrekt, en dat de suspicie, als of sedert het oprichten van het Hospitaal, de zieken door de Chirurgijns, om het profijt langer aan boord, waren gehouden, dan de order medegebragt, al mede van alle grond ontbloot was.

„ Dat uit dit alles na de gedagten van den Advocaat-Fiscaal van zelve volgde, dat aan de eene zijde de voornoemde Capitein *de Bruyn*, wel niet was vrij te kennen van verzuim wegens het niet behoorlijk visenteeren van zijn geschut, zodra hetzelve aan boord was gebragt; maar dat aan de andere kant de Luitenant *Koelberg* ten zijnen lasten ook verscheiden onwaarheden had geinsinueert, en zelfs dadelijk had geposeerd. Dat ook hoe zeer het niet behoorlijk nazien van het geschut ware te houden voor een zaak van ver uitziende gevolgen, de ziekte echter dewelke aan boord van dit Schip, zelfs ook onder de Officieren had geheerscht, ten tijde dat hij zijne onderste batterij had ingenomen, deze groote fout eenigzints excusabel maakte; en dat in alle gevalle deze zaak met de Resolutie van den 10den Julij, scheen te moeten gehouden worden voor afgedaan. Zijnde verder al wat het huishoudelijk bestier aangaat, mede afgedaan, met het vonnis van den 1sten November, waarbij *de Bruyn* uit 's Lands dienst gedemitteerd was.

„ Dat veel meerder reflexie vereischte de hatelijke wijze, waarop de Luitenant *Koelberg* had kunnen goedvinden zijnen Capitein niet alleen, maar zelve de gantschen dienst onder dit

Collegie aftefchilderen bij eenen zo zonderlinge Brief, waarin gevonden werd eene opeenftapeling van zo veele fouten en misbruiken van het hoogfte aanbelang, doch waarvan hij nooit te voren dezen Raaden direct of indirect eenige kennis had doen hebben, offchoon anderzints deze weg zonder twijffel de gereedfte en gefchiktfte was geweest, om dezelve dadelijk te doen redresfeeren.

„ Dan dat het oogmerk van voornoemden Luitenant in dezen juist niet was geweest, zodanig redres te bewerken, of de waarheid hulde te doen, zig al verder onder anderen Manifesterende, daar hij, zo ampel uitweidende in odieufe remarques met opzigte tot de ruimte van het Schip; de ongelukkige geneezing van een der patienten in het Lazareth; het groot getal dooden, derzelver begraafenis zonder kist &c. zeker niet zonder voordagt had verzwegen, dat de zieken in het Lazareth zeer wel werden behandeld, zo goed als zulks wezen konde, en dat aan dezelve zeer goede ziekenkost van allerlei zoort werd toegediend, zo als hij naderhand bij zijn verhoor volmondig had geadvoueerd.

„ Dat hij Advocaat-Fiscaal, wel niet wilde twijffelen aan de verzekering, dewelke de voornoemde Luitenant *Kolberg* bij zijn Misfive op zijn woord van eer had gegeeven, dat hij namelijk direct nog indirect geen oorzaak, nog de minfte aanleiding had gegeeven, tot het plaatfen van zijn Misfive in de *Leidfche Courant* van den 28ften September laatstlededen, maar dat hetzelve geheel en al buiten zijn toedoen en kennisfe was gefchied, te minder om dat deze verzekering ook allezins werd geconfirmeert bij een Misfive van de Wed. *A. de Klopper* en *Zoon*. En dat hij Advocaat-Fiscaal zelf wel wilde fupponeeren, dat de voorfchreeven Brief alleenlijk was gefchreeven tot particuliere informatie, van den Heer *van Lijnden*, omtrent de wijze waarop hij de huishouding in 's Lands dienst had gevonden; doch dat het teffens zeker was, dat dusdanige informatien hadden behooren gegeeven te worden naar waarheid, en niet genoegzaam alleen dienden te beftaan in exaggeratien, abufive opgaven en erroneufe fuppofitien of gisfingen, die een nadeelige inpresfie konden maaken omtrent 's Lands dienst in 't gemeen, of omtrent zijnen Capi-

pitein in 't bijzonder, met verzwijging van al het geene daar omtrend goed konde genoemd worden."

Verder verklaarde de Heer Advocaat-Fiscaal in dit Raport, dat hij, uit aamerkinge van de schande, door deze Missive 's Lands dienst toegebragt, ten strengsten tegen den Schrijver zoude moeten procedeeren; doch in overweeging neemende, dat het oirbaarder voor gemelden dienst was, de ingesloopene abuisen te verbeteren, dan ongelukkige autheurs of disseminateurs van onwaarachtige verhaalen te straffen, hij de vrijheid nam in consideratie te geeven, om op goedvinden van Zijne Doorl. Hoogheid, den Luitenant KOELBERG, die meermaal, staande den korten tijd dat hij in 's Lands dienst geweest was, de zachtzinnigheid van dezen Raade ondervonden had, dezelve ook nogmaals te doen genieten, en hem te verschoonen, mids dat hem 't onvoorzichtige, abusive en injureuse van zijne Missive onder het oog gebragt werd, met ernstige rapremende, dat anders zijne commissie als Luitenant, midsgaders de acten, die hem tot werving of anderzins verleend mogten zijn, ingetrokken zouden worden.

Waarop, den 14den Januarij 1782, ten aanzien van gemelden Luitenant KOELBERG, ter uitvoer gebragt werd het volgende

Extract uit het Register der Resolutien van de Edele Mogende Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit op de Maaze.

„ De Luitenant *Koelberg*, zijnde gecompareert voor den Raad, en aan hem in conformatie van 't geresolveerde op den 18den December 1781, heden geconformeert, zijnde voorgehouden het abusive, onvoorzigtige en injurieuse van zijne handelwijze, bij de Missive op den 24 Augustus 1781, door hem aan den Heer *D. W. van Lijnden* geschreeven, en hij deswegens wel ernstig gereprimendeerd zijnde, heeft eerst wel getragt zig eenigzints te excuseeren nopens sommige bewoordigingen, die door hem op den 9den October 1781, tegen eenige van de Equipagie van het verongelukte Schip *Prins Willem*, zoude zijn gebruikt, zo als dezelve in het Declaratoir van *Matthijs Verhoeven* waren ter neder gesteld, en bij het Raport van den Heer Advocaat-

Fiscaal, nader was geoffereert, om het volledig bewijs ook van het voorschreevene gedeposeerde, aan dezen Raaden te produceeren, en hem *Koelberg* des noods volkomen te convenieeren van het verkeerde oogmerk, het geene hij in dezen ook had gehad, zo daaruit, als voornamentlijk ook nog uit zekere drie brieven, die hij nog lange na dien tijd aan zijne Landsgenoten (in *Zweden*) had geschreeven, dewelke sedert het doen van het voorgemelde Raport aan hem Heer Advocaat-Fiscaal eerst waren ter hand gekomen; heeft de voornoemde *Koelberg* bij herhaaling zijn leedweezen betuigd en verschooning verzogt, voorgevende door misleiding van anderen daartoe te zijn gebragt, beloovende om voortaan zig wel soigneuslijk te wagten, van 's Lands dienst op eenigerhande wijze verder te denigereeren, veel min zijn Compatriotten eenige verkeerde induċtien dien aangaande direċt of indireċt te doen toekomen; en heeft denzelve wijders aan dezen Raden overgegeeven de Aċte, waarbij hij als Luitenant op het Schip *Prins Willem* is geplaatst, zeggende dat zijn commissie als Luitenant was zoek geraakt, bij gelegenheid dat hij dezelve wilde verzenden naar *Zweden*, om te doen zien hoe hij alhier geëmploijeerd was, die met meer andere stukken in een pacquet voor het uitzeilen van het Schip had van boord gezonden, en geaddresseerd aan de Kleeremaker *Besseling* te *Rotterdam*, dewelke op zijn vragen daarna bij zijn aankomst, had geandwoord, dat pacquet niet ontvangen te hebben.

„ En zijn daar benevens ter vergaderinge geëxhibeert twee Extraċten uit des Raads Resolutien van den 2den en 8sten Oċtober laatstleden, midsgaders een Werfaċte in dato den 8sten September, aan hem *Koelberg* verleend, die de Bode *van Ommeren* in der tijd had gebragt aan den Advocaat *Kriet, voor den* Luitenant *Koelberg*, doch die, vermids de Advocaat *Kriet* had gedifficulteerd om dezelve zo aanteneemen, waren blijven leggen.

„ Waarop gedelibereerd zijnde, is goedgevonden en verstaan, dat alle de voorsz. stukken zullen worden gehouden voor ingetrokken, en dat dezelve zullen worden geëxtingueert, blijvende hij *Koelberg* gehouden zijn commissie verder na te speuren en dezelve aan dezen Raden te doen toekomen, zullende hem al-

voo-

voorens dezelve te rug werden geleverd, geen afbetaaling van verdiende soldij worden toegestaan, met permissie echter aan dezelve, wanneer hij na verloop van den nodigen tijd ter recherche van dezelven en aangewende devoiren, dezelven niet kan magtig worden, hem nader aan dezen Rade te addresseeren, het zelve te kennen te geven, van zijne devoiren te doen blijken, en afrekening der gages te verzoeken, dewelke aan hem zal werden verleend.

Was getekend

J. VAN DER HEIM.

Dit alles kwam echter te laat, om DE BRUYN van eenigen dienst te zijn, alzo, door gemelde Missive, een algemeene volkshaat tegen hem gevestigd was; welke haat van dag tot dag vermeerderd werd, door de ongelukken, die hem scheenen nateloopen: waarom wij, met de Schrijvers van *de Post van den Neder-Rhijn*, wel mogen zeggen, dat hij, ANDRIES DE BRUYN, onder een ongelukkig gestarnte moet geboren zijn. Van de eerste beschuldiginge, hebben wij gezien, werd hij vrijgesprooken; van de meeste bezwaren, door zijnen Luitenant KOELBERG tegen hem ingebragt, werd hij, volgens bovengemelde Rapport, ook vrij gekend. Tegen het in de *Noord-Hollandsche* (daarna *Diemer-* of *Watergraaf-meersche*) *Courant*, van den 17den Augustus, ten zijnen nadeele geplaatste verhaal, als of hij van Zijne Hoogheid contra-orders zou ontvangen hebben, orders naamlijk, om niet uitteloopen, gaf hij een publiek tegenbericht uit, en deed eene verklaaring, ten zijnen voordeele, passeeren en tekenen door den Loots JAN KOCK, en alle zijne Officieren; welke verklaaring behelsde, dat geene contra-orders, geene onbekwaamheid of onkunde van zeemanschap of pligtverzuim oorzaaken waren, dat hij zig, met zijn Convoi, niet bij de vloot in *Texel* vervoegd had, maar alleenlijk onmogelijkheid, bij gebrek van doorstaanden goeden wind en gelegenheid. Ook gaven alle de Koopvaardijschippers, aangegeeven om op den 7, 8, 12, 14, 17 en 18 Julij met het Convooi uit de *Goederede* te zeilen, welk

Convooi geleid zou worden door den Kapitein ANDRIES DE BRUYN, kommandeerende het voornoemde 's Lands Schip *Prins Willem*, eene dergelijke verklaaring, welke zelfs nog meer ten zijnen voordeele ſprak. Maar hoe veel dit alles, mogelijk, toegebragt zou hebben, om den haat tegen hem te doen verminderen, werd dezelve geheel onoverwinbaar, toen hij het ſchip *de Prins Willem*, den 14den September, op de *Zuiderhaaks* verzeilde. Geene verſchooningen van onſchuld vonden nu meer plaats. Eindelijk worden zijne fouten opgenoemd, in de volgende SENTENTIE, over hem geveld, op den 1ſten November 1781, door den hoogen Zee-Krijgsraad, beſtaande uit den Vice-Admiraal HARTZINCK, als Preſident, den Vice-Admiraal PICHOT, de Schouten bij Nacht VAN KRUYNEN, DEDEL en VAN BRAAM, de Kapiteins RADERS, VAN VLIERDEN, VAN LOO en SELS; zijnde de Heeren ZOUTMAN en KINSBERGEN afweezig; de eerſte werd door het voeteuvel belet, en de tweede was bezig met de beſchouwinge der kusten. De *Sententie* luidt aldus:

Alzoo Andries de Bruyn, *Capitein ter Zee ten dienſte van den Landen, en resſorteerende onder het Edelmogende Collegie ter Admiraliteit op de Maze, op den ochtend van den 14den September* 1781, *voor dat 's Lands Schip* Prins Willem, *door de Lootsman* Jan Kock, *op de Zuiderhaaks verzeild is geweest*, onvoorzigtig, disattent *en* verward *te werk gegaan is, en daardoor ook verzuimd heeft de ſeinen te zien, welke door de Officieren van 's Lands vloot, die in het gat ten Anker lagen, met zo veel vaardigheid en ijver aan hem gedaan zijn, en welke, indien hij dezelve tijdig had opgemerkt en nageſlagen, hem gelegenheid zouden gegeeven hebben, om het ongeluk aan 's Lands Schip overgekomen, te prevenieeren: En het verder gebleeken is, dat zijn gedrag, naa het verzeilen van 's Lands Schip, alle kenmerken draagt van* confuſie, verzuim *en* zorgeloosheid, *en hij de middelen tot redding van 's Lands Schip, of niet heeft te werk geſteld, of niet op dien tijd op welke het zijn pligt was, dezelve in het werk te ſtellen, en hij* Andries de Bruyn *dus geenzints ten dezen heeft gepresteerd, het geen de plicht van een kundig, actief en oplettend Officier medebrengt,*

brengt, en 'er den dienst van den Landen hooglijk aan gelegen ligt, dat dergelijke verzuimenissen niet werden getollereerd, maar tot behoud van 's Lands Schepen, en de goede order en discipline op dezelve, anderen ten voorbeelde werden gecorrigeerd.

ZO IS 'T, *dat de Hooge Zee-Krijgsraad gehoord, gezien ende geëxamineerd hebbende, den eisch en Conclusie door ende van wegens Mr.* J. Reigersman, *Advocaat-Fiscaal en Secretaris van 's Lands Vloote, en alzo* R. O. *Eisscher in cas Crimineel op en jegens den gedaagden gedaan en genomen, aan welgemelde Hoogen Zee-Krijgsraad overgegeeven, benevens de stukken en munimenten, daarbij overgelegd, en voorts gelet op en rijpelijk overwogen hebbende al 't gunt ter materie dienende was, of zoude kunnen moveeren, doende recht, in den name van wegens H. H. Mogende de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, en van Zijne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau, Erf-Stadhouder, Erf-Capitein- en Admiraal-Generaal der Geunieerde Provintiën, dimiteerd den voornoemde* Andries de Bruyn, *uit den Militairen dienst dezer Landen, ontzegd den Advocaat-Fiscaal zijne verdere eisch* R. O. *op en jegens hem gedaagden genomen, en condemneerd hem gedaagden niet te min in de kosten van dezen Hoogen Zee-Krijgsraad, als mede in de kosten van den Processe.*

Gedaan aan boord van 's Lands Snaauw van Oorlog de Zwaluw, leggende in het Nieuwe Diep, den 1sten November 1781.

Was getekend door de hier bovengemelde Heeren.

(*Onder stond*)

Ter ordonnantie vvn den Hoogen Zee-Krijgraad.

(*getekend*)

P. AARDENBER.

fungeerende als Secretaris.

Deze *Sententie* is, op den 7den November 1781, door Zijne Doorl. Hoogheid bekragtigd geworden.

Wat aangaat de Deductie of Verdediging van DE BRUYN, naderhand uitgegeeven tegen de beschuldiging van KOELBERG, dezelve verdient geene verdere melding, alzo de zaak, volgens het bovengemelde raport, afgedaan, en hij, bij de uitspraak daarvan, van verdere procedures of straffe ontheeven geworden is.

BRUNESIUS, (*Ludolphus*) Licentiaat in de Godgeleerdheid, uit een adelijk geslacht te *Deventer* gesprooten, was Overste van *St. Agneskerk*, te *Emmerik*, en daarbij Onder-Vicaris van JACOB DE LA TORRE; ook is hij Deken van *St. Lebuinuskerk* te *Deventer* geweest. Hij was, in het algemeen, om zijne geleerdheid, zeer beroemd.

BRUNESIUS, (*Gerard*) of *Brunns*, neef van LUDOLPHUS. *Zijn* vader was Burgemeester en Kanunnik te *Deventer*. GERARD was een man van een uitmuntend oordeel, een onvermoeid lezer van godgeleerde schriften, waarvan zijne werken getuigen *zijn*.

Zie *Oudheden van Deventer*, I. Deel, bl. 125, 126 en 331.

BRUNO, volgens de oude verhaalen, een broeder van FRISO en SAXO, die met hun drieën in *Friesland* zouden geland zijn. SAXO en BRUNO lieten dat landschap aan FRISO, en zochten voor zig eene andere verblijfplaats. Naar luid der verhaalen, zou SAXO de stamvader der *Saxen*, en BRUNO die van de *Brunswijkers* zijn; waaromtrent wij een ieder laaten gelooven, wat hem gevalt.

BRUNO. Volgens de lijst der Abten van *Egmond*, *door* JAN GERBRANDS VAN LEIDEN, bekleedde deze man mede die waardigheid, en stierf den 10den Februarij 1030.

BRUNSBERG, voorheen een Slot, in het Richterampt van *Doesburg*, tusschen *Zutphen* en *Wichmond. Brunsberg* werd, in het jaar 1672, in een puinhoop veranderd, die naderhand opgeruimd zijnde, niets dan de plaats daarvan overgelaaten heeft.

BRUN-

BRUNSELLE, (*Konſtantijn de*) ook wel DE BRUSSELLE genaamd, was één der verbondene Edelen, op bevel van ALBA, den 1ſten van de maand Junij des jaars 1568, onthoofd. De Heer TE WATER is van oordeel, dat tot de tweede leezing van 's mans naam, BRUSSELLES, aanleiding kan genomen zijn, uit de gedachte op het geſlacht van BRUSELLE, of BRUXELLES, waartoe de Raadsheer FILIBERT VAN BRUXELLES behoorde, die in 's Lands Geſchiedenisſen van dien tijd genoeg bekend is, en waarvan WAGENAAR en andere verhaalen, dat hij gemagtigd werd, om *Holland* in eene bede te doen bewilligen, en dien men ook raadpleegde op het ſtuk der Inquiſitie.

Zie *Verbond der Edelen*, I. Deel, bl. 307. *Vaderl. Hist.* VI. Deel, p. 18 en 187.

BRUNSWIJK WOLFENBUTTEL; (*Lodewijk*, Hertog van) zie mijne *Amſteldamſche Jaarboeken*, Derde Deel, en verder het Artikel LODEWIJK, Hertog van *Brunswijk Wolfenbuttel.*

BRUSSEL, of *Bruxel*, dus genaamd naar een bijgelegen moeras, *Broicſzel*, of liever naar een brug, die den naam van *Bruxel* voert. *Bruſſel* is een groote en ſchoone Stad, in *Oostenrijks Braband*, voorheen de zetel en het Hof der Hertogen van *Braband*, daarna van den Stedehouder der *Oostenrijkſche Nederlanden*, en dus, ten dien tijde, de voornaamſte Stad van geheel *Nederland*, ook nog tegenwoordig de Hoofdſtad van het tweede Kwartier van *Braband*, doorgaans *Kwartier van Bruſſel* genoemd. Gedurende het verblijf der Hertogen van *Braband* te *Bruſſel*, was de Stad merkelijk vergroot. Doch zij had rijklijk haar deel aan de rampen, die den Staat, ten tijde der beroerten, en het verblijf der Stedehouderen aldaar, troffen. Binnen *Bruſſel*, als de Hofplaats, vielen de voornaamſte gebeurtenisſen voor. Binnen haare muuren werd, in het jaar 1566, het vermaarde verbondſchrift der Edelen getekend, en door de Edelen aan de Hertoginne VAN PARMA overgegeeven. De Edele BATENBURG, de Graaven VAN EGMOND en HOORN, benevens veele anderen, zijn aldaar, op last van ALBA, omgebragt. In het jaar 1572, waren die van *Bruſſel* onder de eerſten, die ALBA den tienden penning-

weigerden te betaalen; de Ingezetenen flooten hunne winkels. In het jaar 1574 werd de Raad van Staaten te *Brussel* gevangen genomen. De Ingezetenen omhelsden de zijde van Don JAN VAN OOSTENRIJK, welke zij naderhand weder verlieten; ontbiedende, in het jaar 1577, den Aartshertog MATTHIAS, dien zij getrouw bleeven, tot in het jaar 1581. In het volgende jaar werd de Hertog VAN ANJOU aldaar als Hertog van *Braband* gehuldigd. Alle welke gebeurtenissen, gelijk uit 's Lands Geschiedenissen blijkt, niet dan met groote moeijelijkheden verzeld waren; van welke moeijelijkheden de aanslag van de Graaven VAN EGMOND op die Stad, in 1579; de beroerten, aldaar verwekt door zekeren Monnik, ANTONI RUISKENVELD, in 1581, en de overgave aan PARMA, in 1586, geene van de minsten waren. Naderhand leed die Stad niet minder, onder het bestuur van den Aartshertog ERNESTUS. In de zeventiende eeuwe liep *Brussel* mede niet vrij, maar deelde rijklijk in de rampen, die onafscheidbaare gezellinne des oorlogs zijn. In het jaar 1695 vertoonde de Maarschalk DE VILLEROIJ, aan 't hoofd der *Fransche* krijgsmagt, zig voor haare muuren, met oogmerk om de Bondgenooten daardoor tot het opbreeken van het beleg van *Namen* te noodzaaken. *Brussel* werd, van den 13den tot den 15den Julij, hevig beschooten; waardoor aan hetzelve groot nadeel, en den vijanden, echter, geen voordeel toegebragt werd. In het jaar 1706, op den 17den Mei, nam de Hertog VAN MARLBOROUGH, uit naam van KAREL DEN DERDEN, *Brussel* in, en herstelde 'er den Raad van Staaten. Den 22sten November des jaars 1708 werd het weder belegerd, door een Leger van twintig duizend man, waarvan een gedeelte sneuvelde, in een aanval, welken de Keurvorst van *Beijeren* op één der contrescharpen deed. Na den vrede van het jaar 1713, had men de vestingwerken, zo van *Brussel* als van andere *steden*, zodanig laaten vervallen, dat dezelve genoegzaam van geen nut waren. Zelfs werden zij, toen men het naderende onheil reeds zag opkomen, in geen beteren stand gebragt. Met het begin van de maand Julij des jaars 1747, ontvingen de Inwooners mede bevel, om op de eersten trommelslag de wapenen opteneemen. Maar helaas! dit was een zeer zwakke toevlugt, om zig daarmede te verzetten, tegen zo een magtig en overwinnend leger, als

als dat des Konings van *Frankrijk*. Toen men die onmagt zag, was 'er geen tijd om daarin te voorzien. Den 13den van de laatstgemelde maand vertoonden zig nabij de voorsteden reeds eenige partijgangers, die verscheidene Landsheeren opligtten. Op den 15den werd, bij de Bondgenooten, eene buitengewoone raadsvergadering gehouden, waarin men in overweeging nam, of het beter zou zijn, *Vlaanderen* dan *Braband* te dekken; de Hertog VAN CUMBERLAND stemde voor *Vlaanderen*, maar de andere Staf-Officieren voor *Braband*. Inmiddels werden rondom *Brussel* nieuwe werken tegen de oude aangelegd, waartoe, uit gebrek aan genoegzaame bezetting, daglijks twee duizend vier honderd man uit het leger gezonden werden. Eindelijk naderde het oogenblik, waarin de Maarschalk VAN SAXEN, aan het hoofd van een aanzienlijk Leger, bestaande uit Cavallerij en Infanterij, het Kanaal overtrok en *Brussel* insloot. Op den 30sten Januarij 1746 werden de loopgraaven geopend. Den 20sten van die maand gaf de Stad zig bij verdrag over, en opende, den volgenden dag, de poorten voor den overwinnaar. Het guarnisoen, dat uit agttien Battaillons en agt Esquadrons bestond, werd krijgsgevangen door de *Franschen* uitgevoerd, en bleef in hunne magt, tot na den *Akenschen* vrede. Des Keizers zuster, MARIA CHRISTINA, Aarts-Hertoginne van *Oostenrijk*, heeft, als Gouvernante der *Oostenrijksche Nederlanden*, den 10den Julij des jaars 1781, benevens haaren gemaal, den Hertog ALBERT VAN SAXEN TESCHEN, te *Brussel* eene pleggige intrede gedaan. De tegenwoordige Minister van den Staat aan het Hof van *Brussel*, is de Heer HOP.

BRUYNISSE, ook wel *Oost-Duiveland* genaamd, is een Polder en hooge Heerlijkheid beoosten *Duiveland*, en paalt, zo verre dezelve bedijkt is, ten westen aan *'s Heer Jansland*; ten noorden word zij door de stroomen van *Grevelingen* en 't *Krammer* bespoeld; ten oosten heeft zij den *Stoofpolder*, mede onder *Bruynisse* behoorende, en ook den stroom *Wijdaars*, zijnde den mond van het *Nieuwe Zijpe*, tegen het *Krammer*, midsgaders het gemelde *Nieuwe Zijpe*; ten zuiden ligt zij tegen 't *Mastgat* en de *Keeten*. Veele gissingen zijn 'er omtrent den naam van deze Heerlijkheid; welke gissingen, echter, niets bepaalen, dan

dat

dat *Bruynisse* ouder is dan de bedijking, waartoe Heer ADRIAAN VAN BORSSELEN, reeds in het jaar 1452, van PHILIPS VAN BOURGONDIEN vrijheid verkreegen had, schoon daarmede, eerst in 1467, een aanvang gemaakt werd. De grootte van dezen Polder beslaat één duizend agt honderd zeven-en-veertig gemeten, twee honderd twee-en-zeventig en een half roeden lands; en boven dien vier-en-veertig gemeten drie-en-zeventig en een half roede aanwas, waarvan geene polderlasten, maar alleenlijk Staatenpenningen, betaald worden. Deze Polder word bestuurd door een Dijkgraaf en vijf Gezwoorens, die, benevens den Penningmeester, allen door den Heer van *Bruynisse*, thans Dr. JACOB DE WITTE, Heer van *Elkerzee*, aangesteld worden.

BRUYNISSE, of *Bruinisse*, het Dorp in de gemelde Heerlijkheid, is het grootste en voortreffelijkste van geheel *Duiveland*, en ligt aan de noord-oostzijde van den Polder, een weinig minder dan twee en een half uur van *Zierikzee*. Het is voorzien van een bekwaame haven, waar in en uit verscheidene veerschuiten vaaren, en ligt meest in de lengte. Van de haven loopt een straat recht op de Kerk. Bezuiden de Kerk is mede een lange straat, die toegang tot dezelve geeft, zijnde een rechte weg, omtrent honderd vijftig roeden lang, en aan beide zijden met lindeboomen beplant. De stichting van dit Dorp wordt bepaald op het jaar 1468, waarin men zegt dat de eerste aanleg geschied is, door ADOLPH VAN KLEEF, Heer van *Ravestein*. In het jaar 1682 leed *Bruynisse* geweldig door het water. Men telt 'er, echter, nog honderd negen huizen, die allen wel onderhouden worden. In het jaar 1747 bevonden 'er zig honderd een-en-zeventig weerbaare mannen, allen boven de agttien en beneden de zestig jaaren: het geheele getal der bewooneren werd toen op zeven honderd gerekend. De Kerk, die in het midden van het Dorp staat, is de best gebouwde van geheel *Duiveland*; dezelve pronkt met een vierkanten spitsen toren, en is voorzien van twee klokken, en een slaguurwerk met twee uurwijzers. Van binnen pronkt dezelve met de geslachtwapenen der Heeren en Vrouwen van *Bruynisse*, waar onder uitmunten twee van de laatst overleedene Heeren, WILLEM DE JONGE en ANTHONY NOLLENS. Wegens de ge-

gelegenheid van deze Kerk, vóór de Hervorming, zie men de *Oudheden en Gestichten van Zeeland*, II. Deel, p. 241. Thans behoort de Predikant van *Bruynisse* onder de Klassis van *Schouwen*. De voornaamste handel der Ingezetenen bestaat in de Meêneering, die aldaar meer dan elders gedreeven wordt, en waardoor 'er bestendig twee Meêstooven aan den gang gehouden worden. De landbouw is te *Bruynisse* mede aanzienlijk. De mindere ingezetenen geneeren zig met het visschen en verkoopen van Mosselen, Oesters en andere schelpvisch.

Ter bestuuringe van het gerecht, is te *Bruynisse* een Baljuw, zeven Schepenen en een Secretaris, die allen, zo wel als de andere bedienden, door den Heer van *Bruynisse* worden aangesteld. 'Er zijn twee Heerenhuizen, één Gasthuis, een groote en een kleine Beurs; de eerstgenoemde diende den *Spaanschen* weleer voor een Redout. Vóór dezelve hangt nog heden een been van een grooten visch, die, naar men meende, een walvisch was, en in de *Bruynisse Kreek*, door een' Mosselvanger en zijn' zoon, in het jaar 1682, gevangen werd; hebbende de lengte van vijftig voeten en de breedte van een trekschuit. (Een verhaal van dezen vangst vindt men in de *Reize naar Groenland en Spitsbergen*, van *Fredrik Martens*, p. 66 — 72.) De kleine Beurs van *Bruynisse* wordt tot een vischmarkt gebruikt. Een weinig ten zuiden van het Dorp ligt de lustplaats van den eigenaar dezer Heerlijkheid, waarop, in 't jaar 1721, een aanzienlijk woonhuis gebouwd is.

Zie een omstandiger Beschrijving van de Heerlijkheid, Polder en Dorp van Bruynisse, in den Tegenwoordige Staat van Zeeland, I. Deel, p. 519 — 531.

Bruyst, eene Heerlijkhein in het land van *Overmaas*, ten zuiden van *Maastricht*, doch zodanig vereenigd met de vrije Heerlijkheid *Eisden*, dat dezelve naauwlijks te scheiden zijn: zie de beschrijving daarvan op 't Art. eisden, behoorende, met *Bruyst*, onder de Buurt *Bruysterbosch*.

Brydorpe; zie bridorpe.

Buat

BUAT, (*Henry de Flury de Coulon*, *Heer van*) was een Edelman, vol moed en dapperheid, waarvan *hij*, in het jaar 1659, blijken gaf, in den flag der *Nederlanderen* tegen de *Zweden*, op het Eiland *Funen*, in *Denemarken*. Behalven dit, heeft BUAT, zo wel als zijn vader, die in zijnen tijd mede Kolonel, in dienst der Staaten, was, groote dienften aan deze landen beweezen. Deze ongelukkige Edelman was een der geachtfte Edellieden of Pages van Prins WILLEM DEN TWEEDEN, die hem ook tot Ritmeester bevorderd had. Zijne echtgenoote was een kleindochter van den Ridder JACOB CATS. Ook was hij een bijzonder vriend van Prins WILLEM DEN DERDEN, voor dat deze in eenig bewind was. Dan, het bevorderen van deszelfs belangen, ftrekte hem zelven tot nadeel. DE WITT haatte hem, naar men zegt, om dat hij, met andere Provintiën, tegen de belangen van eenige Hollandfche Steden, en tegen die van den Raadpenfionaris, op 's Prinfen bevordering aandrong. Hij handelde daarover heimelijk, als mede over eenige ftaatszaaken, zelfs met kennisfe van JAN DE WITT, en naar gezegd wordt, in *Engeland*, met kennisfe van den Staat. Ook word verhaald, dat DE WITT hem, uit eigene beweeginge, in het jaar 1666, toen de *Staat* met *Engeland* in oorlog was, verzocht had, fchriftelijke onderhandelingen met dat Rijk, en met deszelfs Koning KAREL DEN TWEEDEN, door middel van zijne vrienden, te willen houden; 't welk aan fommige leden van Regeering, zo men wil, onbewust was. Op dezen voet voortgaande, leverde hij, zeer onvoorzichtig, bij andere brieven, een of meer brieven, zig zelven raakende, over, in handen van den Raadpenfionaris; uit welke brieven iets werd ontdekt, dat hem tot een misdaad van Staat kon ftrekken, of fcheen te kunnen ftrekken: en waarom hij dan ook, door last der *Staaten* van *Holland*, gevangen werd genomen. De Staaten Generaal, aan wien hij den eed gedaan had, en de Provintie van *Zeeland*, op wier repartitie hij ftond, begeerden deel in zijne rechtspleeginge te hebben; maar die van *Holland* weezen zulks rond uit af, en hielden hem als hunnen gevangenen alleen, zeggende, *daar ik u vinde*, *daar ftraf ik u*. Zeker is het dat BUAT, in den toeleg, ftrekkende ter bevorderinge van den Prins, te verre gegaan was; doch het is even zeker, dat zulks bij DE

WITT

WITT het zwaarste woog, als een halszaak werd opgenomen, en bij de Staaten van *Holland* zo krachtig werd aangedrongen, waartoe het den Raadpensionaris aan geene helperen ontbrak, dat BUAT gevonnisd werd, om *met den zwaarde gestraft te werden, dat 'er de dood na volgde*; welk vonnis ook aan hem, (niettegenstaande de met reden bevestigde en ernstigste betuigingen van *Zeeland*; als mede het voorschrijven van den Keurvorst van *Brandenburg*, en andere aanzienlijke persoonaadjen, uit aanmerkinge van de getrouwe diensten, door BUAT en zijne voorvaderen, den Lande beweezen,) op den 11den October van het jaar 1666, ter uitvoer gebragt werd, doch waarover veel gemor viel. Men houdt het voor zeker, dat, ware zijne zaak aan de Generaliteit gekomen, hij het leven 'er af zou gebragt hebben. BUAT verklaarde, in zijne laatste oogenblikken, aan geen het minste verraad schuldig te zijn, en buiten schuld te zullen sterven, vermids alles, wat hij gedaan had, tot bevordering van den vrede en ten beste van den Staat verricht was. Veelen vonden het vreemd, dat BUAT, door DE WITT zelven aangezocht, om heimelijk met *Engeland*, tot bevordering van den vrede, te handelen, om dat hij daaronder, buiten zijn order, de bevordering van gemelden Prinse WILLEM DEN DERDEN beoogd had, als een verraader moest sterven, even of die bevordering landverraderij geweest ware. *Zeeland* toonde zig daarover ten hoogsten misnoegd; de Staaten van de andere Provintiën gaven ernstige geschriften uit, ja schroomden niet, harde uitdrukkingen te gebruiken tegen eenige *Hollandsche* Heeren, en bijzonderlijk tegen den Raadpensionaris; zeggende, onder andere, dat, zo BUAT, wegens de onderhandeling met *Engeland*, schuldig was, hij daarin niet getreden was, dan op last van DE WITT; en dat men wel vraagen mogt, welk oordeel men dan zou mogen vellen, of tegen den Heer DE WITT, of wel tegen de Staaten van *Holland*, die, buiten kennis der andere Provintiën, in eene zaak, de Generaliteit raakende, afzonderlijk met *Engeland* gehandeld hadden, of gelast, of verzocht hadden te handelen; artikelen van vrede hadden gezien en ontvangen, zonder de andere Provintiën daarvan iets te melden. Kortom, de Heer JAN DE WITT geraakte hierdoor zeker in den haat van 't gemeen, 't welk openlijk zeide, dat BUAT aan

den

den haat, diende DE WITTEN tegen het huis van *Oranje* hadden, opgeofferd was. BUAT, schoon hem zulks weinig baatte, werd meer beklaagd dan beschuldigd. Na zijne onthoofding, werd het lijk, door zijne dienaaren, in een kist gelegd, eerst op de Voorpoorte, des avonds naar zijn wooning, en ten volgenden dage in de Kloosterkerk, in 't graf van gemelden zijnen Grootvader JACOB CATS, gebragt.

Zie AITZEMA, *Zaaken van Staat en Oorlog*, XII. Deel, p. 353, 360, 370 en 371. *Historiesch Verhaal*, p. 349 en 352.

BUCERUS, (*Gerson*) geboren te *Veere*, alwaar hij, in 't jaar 1588, Predikant werd. Het beroep te *Vlissingen*, in 1619 op hem uitgebragt, wees hij beleefdelijk van de hand. Hij was één der drie Godgeleerden, welke aan de nieuwe vertaaling van het Oude Testament arbeidden; ten welken einde hij zig naar *Leiden* begaf, alwaar hij, vóór de voleindiging dier vertaalinge, in 1631 naamlijk, overleed. Men zegt dat J. BOGERMAN in oordeel de vlugste, BAUDARTIUS in 't maaken van vergelijkingen de snedigste, en BUCERUS in 't Hebreeuwsch de kundigste was. Hij heeft, behalven gemelden arbeid, verscheidene kerkvergaderingen bijgewoond. Het is bekend, welk ongenoegen de Latijnsche schriften van BUCERUS in *Engeland* veroorzaakten, en hoe de *Zeeuwsche* Kerk hem beschermd heeft.

Zie BRANDT, *Historie der Reformatie*, III. Deel, p. 53. LEIDEKKER, *Adam en Christus*. BRANDT, *Leven van H. de Groot*, p. 391 en 392.

BUCHELIUS, (*Arnoldus*) Rechtsgeleerde, een zeer geleerd en ervaren man, in de Grieksche en Latijnsche taalen, en daarbij een goed dichter, ongemeen ervaaren in de Nederlandsche Oudheden, waarvan zijne aantekeningen op HEDA en BEKA ten bewijze strekken. Onder het maaken van die aantekeningen is hij overleeden. Het geene aan zijnen arbeid, in de *Historia Ultrajectina*, nog ontbrak, is aangevuld door GIJSBERT LAP VAN WAVEREN. BUCHELIUS was geboren te *Utrecht*, den 17den Maart 1565, en over-

overleed aldaar den 15den Julij 1641, hebbende zijnen Boekschat vermaakt aan de *Utrechtsche* openbaare Bibliotheek.

Zie GOUDHOEVEN, *Hollandsche Chronijk*, fol. 226. VAL. AND. p. 71 en 79.

BUCHORST; zie BOEKHORST.

BUCQUOI, (*de Graaf*) in het jaar 1599 Bevelhebber binnen *Emmerik*, in dienst des Konings van *Spanje*, aan wien die Stad, in de maand Februarij van dat jaar, overgegaan was, werd kort daarna, bezig zijnde met het vervolgen van eene Staatsche bende, gevangen genomen, door Graaf LODEWIJK VAN NASSAU. In het jaar 1605 ontmoet men hem weder als een getrouw dienaar des Konings, onder bevel van SPINOLA, trekkende, met het hem aanbetrouwde deel des legers, uit *Vlaanderen* naar *Keulen*. Vandaar den *Rhijn* overgetrokken zijnde, nam hij *Keizerswaart* in, en deed, ter wederzijde van gemelden stroom, eene Schans opwerpen, om zig van den overtogt te verzekeren. Offchoon Prins MAURITS, door de versterking van *Rhijnberg*, hem voor het grootste gedeelte de pas affneed, nam BUCQUOI, echter, kort daarop, *Wachtendonk* bij verdrag in. Met niet veele moeite overmeesterde hij, weinig tijds laater, het Slot *Krakou*, in het Graafschap *Meurs*. Doch in het volgende jaar mislukte hem zijn inval in de *Betuwe*, waartoe, door *Spinola*, elf duizend knechten en twee duizend paarden onder zijn bevel gesteld waren; door welken togt, ware dezelve gelukt, alle toevoer naar de sterkste plaatsen belet geweest zou zijn. Even min slaagde hij als Staatsman, waartoe de Aartshertog hem, in het jaar 1610, bekwaam keurde; deze zond hem naar *Frankrijk*, om dat Rijk te beweegen tot het verlaaten der zijde van *Gulik* en *Kleeve*. Wat verder van hem geworden zij, is mij niet gebleeken.

Zie REIJD, p. 373; VAN MEETEREN, fol. 500, 506 en 520.

BUCQUOI, (*J.*) onlangs te *Haarlem* overleden, heeft zig door zijne reizen vermaard gemaakt.

BUDEL, een groot en aanzienlijk Dorp, gelegen in de *Meije-*

rij, een half uur ten zuiden van *Zurendonk*, en tien uuren van *'s Hertogenbosch* en *Maastricht*. De Heerlijkheid behoort aan Zijne Hoogheid, den Prinse VAN ORANJE. Het Dorp *Budel* heeft zijn eigen rechtbank, bestaande uit zeven Schepenen en één' Drossaard. 'Er zijn vijf jaarmarkten. De Ingezetenen, die meestal Kramers zijn, voornaamlijk in Bier- en Wijnglazen, trekken daarmede het gantsche Land door. Zij doen ook sterken handel in varkens. Sommigen van hun werken ook op de *Haarlemsche* Bleekerijen. Het Collegie van de Admiraliteit op de *Maas* houdt te *Budel* een' Contrarolleur, twee Commiezen, en een' Commies van de tol. De Gereformeerde Kerk aldaar staat in het midden van 't Dorp, waarin men vier honderd huizen telt.

BUER; zie BOER.

BUEROM; zie BURUM.

BUESICHEM, of *Boesichem*, wordt, in den brief van ANDREAS, Bisschop van *Utrecht*, van het jaar 1131, eene Kerk en Renthoeve (*curtis*) genoemd. Het is een Dorp, behoorende onder het Graafschap *Buuren*, boven *Cuilenburg*, aan de linkerzijde van de *Lek*, en wordt hedendaagsch *Buesichem* genoemd. Van deze plaats heeft zeker adelijk geslacht den naam van *Boesingen* gehad: van hetzelve wordt menigmaal in de giftbrieven gewag gemaakt, en bijzonderlijk in dien van OTTO DEN TWEEDEN, Bisschop van *Utrecht*, op het jaar 1226; zie verder wat hiervan op 't Art. BOSINCHEM gezegd is.

BUIK, (*Joost*) geboren in het jaar 1506, binnen *Amsteldam*, van zeer aanzienlijke ouderen, zijnde zijn vader SIJBRAND BUIK, veele jaaren achteréén, Regent van 't Gasthuis geweest; deze heeft ook, benevens zijnen broeder KLAAS BUEYEK, (zo als zij in dien tijd hunnen naam schreeven) als tot het lichaam der Poorteren behoorende, op den 22sten December 1498, de Resolutie van 't gerecht, tot handhavinge der vrije vaart door 't *Marsdiep*

diep en 't *Vlie*, ondertekend. JOOST BUIK had nog eenen broeder, CORNELIS, en eene zusters, ETGEN genaamd, die gehuwd is geweest aan PIETER DE WIT. Of Mr. JACOB BUIK, die, in het jaar 1578, Pastoor van de Oude Zijds Kapel binnen *Amsteldam* was, en in dat jaar onder de uitgeleide Geestlijken geteld werd, een zoon, broeder of neef van dezen JOOST BUIK ware, kan ik niet bepaalen; wel heb ik gevonden dat hij een zoon, SIJBRAND genaamd, gehad heeft, die mede ten zelfden tijde regeerend Schepenen der laatstgemelde Stad was, en zig, zo wel als zijn vader, dat noodlot moest getroosten.

CORNELIS SIJBRANDSZ. BUIK, werd in het jaar 1525 Schepen en Raad, en in 1536 Burgemeester; KLAAS KLAASZ. BUIK, zoon van KLAAS, boven gemeld, werd, in 1523, Schepen; JOOST BUIK, tweede zoon van SIJBRAND, werd, in 1532, Schepen, 1549 Burgemeester, welke waardigheid hij, zo wel als zijn broeder, tot in het jaar 1588, menigmaal bekleed heeft. In 1561 werd hij Raad; ook bekleedde hij, in 1572, voor eenigen tijd, het Schoutsampt. Nog vindt men, op de Regeeringslijsten, gemeld, SIJBRAND JACOBSZ. BUIK, als Schepen in het jaar 1538; SIJBRAND JOOSTEN BUIK, 1571 Schepen, en in 1675 Burgemeester; en op de naamlijst der uitgezette Regenten van 1578, wordt, behalven de gemelde JOOST BUIK en SIJBRAND BUIK, nog genoemd TOBIAS BUIK. (Zie *Opkomst der Nederlandsche Beroerten*, p. 132 in 12vo, gedrukt te *Keulen* 1673.

JOOST BUIK heeft zestienmaal de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed, en zig, zo daardoor als door den invloed, dien hij in Stads en Lands zaaken had, zeer beroemd gemaakt. Dat hij, nog Schepen zijnde, reeds groot gezag onder de Burgers had, bleek bij den opstand, in het jaar 1534 ontstaan, wegens het vatten van twee Herdoopers, op last van den Procureur-Generaal, en het gerucht, dat zig daarbij verspreidde, als of 'er dien nacht nog wel twee honderd van hunne bedden zouden geligt worden. De Burgers, reeds den derden nacht hierover in beweeging zijnde, werden door BUIK gevraagd, *wat zij op den Dam in zulke menigte te doen hadden, daar hun de wacht niet bevoolen was?* waarop zij antwoordden, *dat zij geen kwaad in den zin hadden, maar dat zij van oordeel waren, dat het*

 hun

hun als goede Burgers vrijstond, om, benevens anderen, te waaken voor de welvaart der stede; met bijvoeginge, *van het verspreide gerucht, het geen zij, als strijdende met de voorrechten der Poorteren, niet gedoogen zouden.* Doch Schepen BUIK verzekerde hun, op het woord van eer, dat zulks niet gebeuren zou, of dat hij met de andere Schutters, onder zijn bevel staande, het zou beletten. Door deze belofte en andere goede woorden bragt hij te wege, dat de zaamgevloeide menigte in vrede huiswaards keerde. In het jaar 1549 de jongste Burgemeester zijnde, nam hij PHILIPPUS DEN TWEEDEN, als Graave van *Holland*, den eed af. Tot aan het jaar 1567 schijnt BUIK bij de Burgerij zeer wel gezien, ten minsten geacht geweest te zijn. Doch toen 'er, in dat jaar, eenig vermoeden was, dat de Regeering, behalven de in soldij zijnde Burgers, nog drie honderd Soldaaten wilde aanneemen, had de gemeente het ergste vermoeden op BUIK. Sommige Burgers begaven zig tot hem, om reden daarvan te vraagen; en men vindt aangetekend, dat de Burgemeester *op zijn zaligheid zwoer, dat 'er geen nieuw volk geworven, noch eenige zwaarigheid was, en dat elk gerust naar huis kon gaan.* Zeker Burger KLAAS BOELENSZOON, woonende in de *Hamburg*, intusschen bespeurende dat de Burgemeester onder zijnen nagtrok een maliënkolder of harnas verborgen had, rukte hem de tabbaard open, en verweet hem zijne dubbelhartigheid en kwaad voorneemen tegen de Burgerij, staande 'er reeds eenige van de aangeworvene Soldaaten voor de deur. Hij, zig verrast vindende, schoof de schuld op de Landvoogdesse. Een menigte Burgers, inmiddels voor de deur vergaderd zijnde, begonnen te roepen, *dat het niet alleen hunne zaak, maar die van de gantsche gemeente was*, van welke 'er zig daar wel drie of vier honderd bevonden: waarop BUIK antwoordde, *dat hij tegen hun getal een ander van wel zes honderd zetten konde; zij konden hun best doen, gelijk de Regeering mede doen zou.* Uit dit gedrag, daar de Burgemeester tot geen zachtheid verstaan wilde, stonden de deerlijkste onheilen te duchten: want ieder liep te wapen. Op 't Art. AMSTELDAM hebben wij reeds gemeld, welken keer de zaaken op dien tijd, ten voordeele van de Hervormden, namen, en hoe dezelve weder veranderden, met de komste van den

den Hertog VAN ALBA, zo dat bloedvergieten en bannen de dagelijksche bezigheid der Rechteren was. PIETER DE WIT, zwager van BUIK, werd zelve, om dat hij de preeke gehoord had, ten zwaarde verweezen, zonder dat men vindt dat BUIK eenige moeite aangewend heeft om hem te bevrijden. De groote verandering, die op den 26sten Mei 1578, in *Amsteldam* voorviel, en hoe de Regeering en Geestelijkheid ter Stad werden uitgeleid, is op het Art. AMSTELDAM, III. Deel, mede gemeld. JOOST BUIK, en zijn zoon SIJBRAND BUIK, begaven zig, over *Haarlem*, naar *Leiden*, en namen hunne wooning bij het *Haagsche Schouw*; blijvende steeds, zo wel als hunne nakomelingen, aan de Leere der Roomsche kerke verknocht. Men wil dat hij in 't jaar 1588 overleden is. De spreuk van Burgemeester JOOST BUIK, wiens afbeelding op meer dan ééne wijze door MULLER in prent uitgaat, en nog laatst, door HOUBRAKEN, in het koper gebragt is, was: *Een goed geweeten, en een goed oogmerk, is een gewisse troost.*

Zie van hem WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*, en *Beschrijving van Amsterdam*; SUIJKER, *Algemeene Kerklijke en Waereldlijke Geschiedenissen*; HOOFT, V. Boek; *Aanhangsel tot de Vaderlandsche Historie*, I. Stuk, bl. 205—224.

BUIKSLOOT, weleer *Boekesloot* genaamd, gelegen aan den *Waterlandschen Dijk*, tusschen *Nieuwendam* en den *Oostzaander Overtoom*, of liever *Kadoelen*, drie kwartier uur gaans van *Schellingwoude*, en een groot kwartier uur van *Nieuwendam*, een fraai uitzicht hebbende op de Stad *Amsteldam*, is een zeer welvaarend Dorp, bijzonderlijk wegens den vaart op *Hoorn*, *Edam*, enz. sedert het jaar 1660, volgens octroi van 's Lands Staaten, aangelegd. De Sluis aldaar, ter doorschutting dienende, is in 't jaar 1726 geheel vernieuwd, zijnde de groote steenen Sluis eerst in 1744 gemaakt. Dit Dorp legt, gelijk meest alle de anderen, aan den Dijk, in de lengte, staande de huizen genoegzaam alle aan den binnenkant daarvan. De Kerk is een vrij hoog gebouw, voorzien van een langen spitsen toren, met slaande klok en uurwijzer. Ook is aldaar, sedert eenige jaaren, een huis aangelegd,

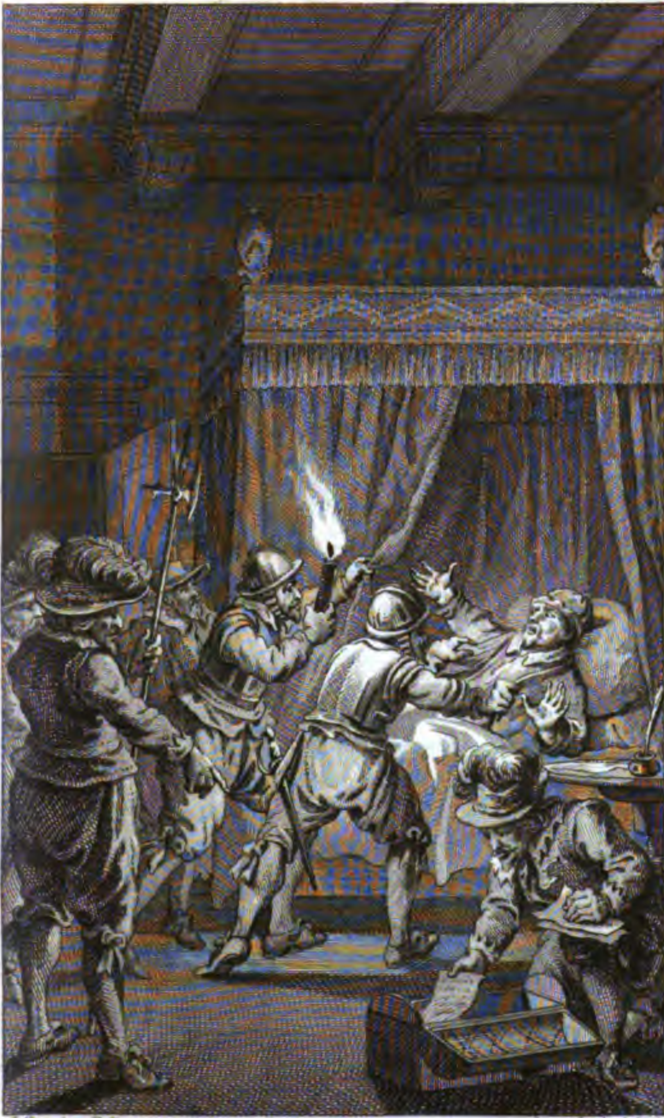
waarin Weezen en oude lieden onderhouden worden. Het stuk lands buitendijks, gemeenlijk de *Vooleiwijk* genaamd, behoort voor een gedeelte aan *Amsteldam*. Door deze streek lands is, Ao. 1600, de doorvaart van het Tolhuis tot op dit Dorp, ter lengte van zeven honderd roeden, gegraaven. De Predikant van *Buikfloot* behoort onder de Klassis van *Edam*.

Buiksloótermeer, legt kort achter de Banne van *Buikfloot*, is omringd van de Banne van *Sanderdorp* en *Landsmeer*, en wordt verder omgeeven door de Banne van *Broek*. Deze Meer is bedijkt in het jaar 1628, en beslaat drie honderd agt en-zestig Morgens en twee honderd agt-en-zestig roeden. Zo over deze als over de *Broeker-* en *Belmer-meer*, zijn negen Hoofdingelanden, waarvan 'er drie te *Monnikendam*, drie te *Amsteldam*, en drie in de daartoe gerechtigde *Waterlandsche* Dorpen woonen. Zie verder op het Art. BALJUWSCHAP VAN WATERLAND.

Buis, (*Mr. Paulus*) geboren te *Amersfoort*, in 't jaar 1531, Heer van *Vliet* en *Kapelle*, was een groot Rechtsgeleerde en voornaam Staatkundige. Na dat hij zig te *Parijs* en elders, in de Rechten geoefend, en eenige jaaren als Advocaat gepleit had, werd hij, in het jaar 1568, Pensionaris der Stad *Leiden*, en, wegens zijne bekwaamheid, tot de gewigtigste Staatszaaken gebruikt, zo in het doen van bezendingen, als in de handelingen met ORANJE, wiens vertrouwde en gemeenzaame vriend hij was. Gewigtiger werden zijne bezigheden, toen hij, in het jaar 1572, Advocaat van *Holland* werd; welk ampt hij, tot na den dood van Prinse WILLEM DEN EERSTEN, met allen lof bekleed heeft. Kort daarop (in 1584) verzocht hij zijn ontslag, voorgeevende te onvreden te zijn over de bekrompenheid van zijne Instructie en wedde; maar men vermoed dat zijne t'onvredenheid eenen anderen oorsprong had. Mogelijk had hij zig al te sterk beijverd, om Prins WILLEM tot de Graaflijkheid bevorderd te zien. Na ontslag van zijn ampt, kreeg BUIS te *Utrecht* zitting in den Raad van Staate. In die waardigheid was hij één der Gemagtigden, om de opdragt van 's Lands heerschappij aan *Engeland* te doen. Maar het ging te *Utrecht* op verre na niet naar zijnen zin.

LEI-

VIII. D^l. pl. IV.

Mr PAULUS BUIS, TE UTRECHT, IN ZIJN SLAAPKAMER, GEVANGEN GENOMEN.

LEICESTER, die hem tot Raad van Staate benoemd had, wilde hem daarenboven het ampt van Commis over de geldmiddelen opdraagen, dat hij weigerde te aanvaarden. Waartoe LEICESTER in ſtaat was de Gemeente van *Utrecht* te brengen, bleek in het jaar 1586: want, na dat deze verräderlijke Landvoogd, op den 19den van de maand Julij, verzeld van den Raad van Staate en van dien van de geldmiddelen, naar den *Haag* vertrokken, en naauwlijks de poort uit was, had zekere JAQUES DE POTTER, een Vlaminger, toen Schepen aldaar, met en benevens THOMAS WEBBES, Commis van LEICESTER, de ſtoutheid, van de Burger-Hoplieden, die zij bijeen hadden doen komen, te verzoeken, het gevangen neemen van den Heer BUIS, 't welk, zeiden zij, hun door den Landvoogd geboden was. De Hoplieden gingen, zonder ſchriftelijk bewijs te vorderen, naar de wooning van een Oud-Burgemeeſter, alwaar BUIS zig onthield, drongen met veel geweld in zijne ſlaapkamer, deeden hem opſtaan, verzegelden zijne papieren in een koffer, en bragten dezelve eerst naar hunne kamer, en daarna naar het Hof. De Heer BUIS, dus onwaardiglijk behandeld, werd eerst in de Schutterskamer, en drie of vier uuren daarna naar de Stads Wijnkelder gebragt, alwaar hij, tot den 15den Augustus, door de Burgers bewaakt, voorts naar de Gevangenis, en vandaar naar den huize *Haaxenberg* gebragt werd, alwaar hij zat tot den agtſten November, wanneer hem vergund werd, zijn verblijf op den *Plompetoren* te neemen, onder borgtocht van vijf-en-twintig duizend guldens, zo hij ontvluchtte. Schoon men hem alle aanſpraak, ja zelfs het gebruik van pen en inkt ontzeide, wist men, echter, bijna niets tot zijn bezwaar intebrengen. Wat moeite zijne vrienden, en de Staaten van *Holland*, ook deeden, om zijn ontſlag te bewerken, alles was vruchteloos. Om den ijver, die in *Holland* ten zijnen voordeele betoond werd, vond LEICESTER raadzaam, te ontkennen dat hij last tot de gevangenneming gegeeven had, zoekende wijders niets ernſtiger, dan om den tijd, van hem recht te verſchaffen, meer en meer uitteſtellen. Dus zat BUIS tot in den aanvang van 1587, wanneer de Onderſchout hem, op aanſchrijving der Algemeene Staaten, (bij wien hij borg van vijf-en-twintig duizend guldens getekend, en verzekerd had, dat hij, des vermaand zijnde, in rech-

rechten verschijnen zou,) ter sluik ontsloeg. Dit zijn ongeval werd toegeschreeven aan den haat, welken REINGOUD hem toedroeg, en die LEICESTER, aan wien hij zelfs al te veel had toegegeeven, tegen hem opgestookt had. Hoe verbitterd deze tegen BUIS was, bleek toen hij de Gezanten der Staaten toebeet, *dat zij* Buis, *die de galg verdiend had*, *geslaakt en wederom in den Raad van Staate getrokken hadden*; waarop de Gezanten, in tegenwoordigheid der Koninginne, antwoordden, *dat zijne Doorluchtigheid*, Buis *nimmer had willen doen te regt stellen.* De Graaf herhaalde: *dat 's valsch*, *ik heb* Buis *Rechters gegeeven.* Dit was waar: want LEICESTER had, slechts even voor dat BUIS ontkwam, eenigen uit den Raad van Staate, wegens *Utrecht*, als zijne Rechters gemagtigd.

BUIS had, in *Holland*, voorheen, de hoogste ampten bekleed. Als Advocaat van die Provintie, was hij Groot-Zegelbewaarder, President in de Vergadering van *Holland* en *Zeeland*, in naame des Prinsen VAN ORANJE, Raad van Graave JAN VAN NASSAU, en Curator van 's Lands Hooge Schoole te *Leiden*. Hij overleed op zijn huis te *Vliet*, dat hij, in het jaar 1592, gekocht had, zijnde gelegen tusschen *Ysselstein* en *Vianen*, in het jaar 1594. Hij heeft geschreven *Spitsvinnigheden van 't recht*, verdeeld in zeven boeken; *Aanmerklijke verschillen over de vier boeken der Onderwijzing in de Rechten van 't Gemeenebest*, in drie boeken; *over de Jaarlijksche Inkomsten*, *enz.* Zijn afbeeldzel, door HOUBRAKEN, gaat mede in prent uit.

Zie BOR; HOOFT; WAGENAAR; VAN BEMMEL, *Beschrijving van Amersfoort*, I. Deel.

BUIS, (*Paulus*) of *Busius*, geboortig van *Zwol*, was Hoogleeraar in de Rechten te *Franeker*.

BUISKES, (*Pieter Luitgesz.*) was, benevens zijnen behuwdbroeder SIMON SEMIJNS, onder het getal van de bewooners van *Enkhuizen*, met welke Jonker DIRK VAN SONOIJ, op naam van Prinse WILLEM DEN EERSTEN, in het jaar 1570, in onderhandelinge trad, om de Stad van de tiranij van ALBA te ontheffen, en de zijde van ORANJE te doen kiezen. Maar de omstandigheden hebben doen zien, dat het meer haperde aan de magt van den Prins,

dan

dan aan den wil van deze vrijheidminnaars, om op dien tijd hun voorneemen te volbrengen; waartoe de ijver tot den Hervormden Godsdienst hun niet weinig aanspoorde. Nogthans was het beter, met bedaardheid te toeven, dan de gantsche zaak den bodem inteslaan. ORANJE evenwel vergat hun, noch zij hem. Hoe in *Enkhuizen* de Regeerders met de Ingezetenen handelden, zie men boven, op het Art. van de BROUWERS. In het jaar 1572 had de Drost van *Muiden* een Karveel met Soldaaten buiten aan den dijk, bij het Brouwhuis, doen leggen, met oogmerk om hen behendig binnen *Enkhuizen* te brengen. Doch de Burgers kregen 'er de lucht van. Op den 20sten April van dat zelfde jaar had BUISKES schriftelijk bevel ontvangen, om de Stad en de Oorlogschepen, ware het mogelijk, te bemagtigen; tevens was aan hem gezonden een brief van de Burgerije, vol van beloften van hulpe tegen ALBA. BUISKES, na 't overwinnen van *den Briel* en *Vlissingen*, stouter geworden, kwam binnen *Enkhuizen*, en openbaarde zijnen last; hoorende dat VAN LOO buiten de poort was, trad hij, gevolgd van eenigen, naar buiten, den Drost te gemoete, en vroeg: *wat hier te doen*, *en waar heen met die knechten?* De Drost stond op dat vraagen verzet, en was buiten staat te antwoorden. BUISKES beval hem, terstond te vertrekken, en deed die woorden met bedreigingen verzeld gaan; wordende door de BROUWERS zodanig ondersteund, dat Burgemeester WILLEM JANSZ den onkundige speelde, en de Drost zeil maakte, om een goed heenkomen te zoeken. BUISKES vertoonde daarop Burgemeesteren zijnen lastbrief van den Prins VAN ORANJE; die, zijnen grooten aanhang onder de Burgerije kennende, tijd zochten te winnen, in hoope dat de gemoederen zouden bedaaren; zij beraamden zeker verdrag, waarin de Burgerij genoegen nam; zie Art. ENKHUIZEN. Onder alle de beroerten, die, van tijd tot tijd, binnen de Stad voorvielen, vermits de Regenten zo sterk voor, als de Ingezeten tegen de Spaanschgezinden waren, gedroeg BUISKES zig zeer gemaatigd; alleenlijk begeerde hij van Burgemeesteren, op naam der Burgerije, dat het geschut, 't welk voor het Stadhuis lag, op de wallen zoude gebragt worden. Doch Burgemeesteren zochten uitstel, tot op de terugkomst van Stads Afgevaardigden naar *Amsteldam*, om met den Graaf VAN BOSSU te spree-

ſpreeken. Vermids het antwoord, welk deze met zig bragten, ten nadeele van de Burgerije was, bragt zekere HANS KOLTERMAN, die wist dat men voorneemens was, de aanhangelingen van ORANJE te ſtraffen, de Gemeente in beweeging, tot zo verre dat het gemaakte verdrag vernietigd werd, en de Burgers beſlooten de Stad te vermeeſteren; het welk dan ook geſchiedde. BUISKES had het bevel van het Noorder-, en DIRK JANSZ. BROUWER van het Zuider-Spuij op zig genomen. Kort nadat de Magiſtraat gevangen genomen was, verklaarde men zig tegen den Hertog. BUISKES, aan wien, door ORANJE, het beleid der zaake, tot de komst van SONOIJ, aanbetrouwd was, begaf zig, als Overſte, naar het Stadhuis, om op de verzekering te meer agt te geeven. De ballingen werden binnen geroepen, de Burgerij onder den eed gebragt, en naar *den Briel* en elders om hulpe geſchreeven. Op raad van KOLTERMAN, nam BUISKES drie honderd vijftig Burgers in ſoldij, en gaf ieder van hun, uit zijn eigen beurs, vermits men op het Stadhuis geen geld gevonden had, een zevenſtuivers penning op hand; ook betaalde hij de Busſchieters en anderen. Doch deze waren naauwlijks agt dagen in dienst geweest, of zij kwamen op het Stadhuis, roepende: *Wij moeten geld hebben, of zullen de Stad weer Papist maaken.* Na dat zij eens en andermaal die bedreiging gedaan hadden, en zonder geld niet te ſtillen waren, ſtond BUISKES op, en zeide: *Ik zal het gaan haalen.* Hij ging daarop naar buiten, en haalde zo veel gelds, dat den Knechten eene week ſoldij betaald werd, en men hun zo lange bij hunnen pligt hield, tot dat de Watergeuzen in de Stad kwamen. Met de veranderinge der Regeeringe, die daarna volgde, werd PIETER LUITGESZ. BUISKES mede als Burgemeeſter aangeſteld. Kort daarna verſcheen 'er SONOIJ, die het Gouvernement *van Enkhuizen* en andere Noordhollandſche ſteden op zig nam. Hoe getrouw een aankleever BUISKES ware van de partij, die hij omhelsd had, en wat ſtaat op hem te maaken wäre, was niet alleenlijk ten dien tijde uit alle zijne daaden kenbaar, maar werd, in het jaar 1587, verder openbaar, toen hij aangeſteld werd tot Admiraal van 's Lands Oorlogſchepen in *'t Vlie*; de Lastbrief daar toe was door Prins MAURITS geſchreeven, en gedagtekend 26 Maart 1587.

De-

Deze PIETER LUITGESZ. BUISKES had in huwelijk eene dochter van SIMON SEMEINS, een zeer rijk man binnen *Enkhuizen*; die, om den Godsdienst, het land hebbende moeten ruimen, zijne Werven en Zoutkeeten, als ook zijne andere goederen, Rederijen en Koophandel, geduurende zijn afweezigheid, door BUISKES had doen bestuuren. Ook was de eerste commissie-brief van Prins WILLEM eigenlijk die van SEMEINS, schoon op naam van BUISKES gesteld, en door hem waargenomen; voor welke waarneeming BUISKES, na den dood van zijnen schoonvader, van de SEMEINSEN eischte, voor moeite, gevaar en verzuim, zo nopens die commissien, door toedoen van de SEMEINSEN, ten dienste van Prins WILLEM en den Lande, uitgevoerd, als wegens de administratie der voorschreevene goederen, eene somme van agt-en-twintig duizend guldens. Over dien eisch, met de andere kinderen van SEMEINS, in verschil geraakt zijnde, werd hij eindelijk, door bemiddeling, van de SEMEINSEN betaald. Zie verder, zo van hem als van de eerste getrouwste voorstanders der vrijheid, 't Art. SEMEINEN.

Zie BOR, V. Boek, b. 233. enz. VI. bl. 270, 271 en 272. HOOFT, VI. Boek, bl. 231, 233 en 235. VAN MEETEREN, IV. Boek, fol. 733. b. 746. BRAND en CENTEN, *Historie van Enkhuizen*, I. en II. Deel.

BUITENKERK, een Buurt, behoorende onder de Ambachtsheerlijkheid van *Diemen*; zie DIEMEN.

BUITENVELDERSCHE POLDER, behoort onder de Ambachtsheerlijkheid van *Amstelveen*, of *Nieuwer-Amstel*. Deze Polder, in het jaar 1634, met octroi van 's Lands Staaten, aangelegd, beslaat één duizend vier honderd twee-en-negentig Morgens, en bestaat meestendeels uit goed Weiland; en is, zo aan de westzijde van den *Amstel*, als aan de oostzijde van den *Amstelveenschen Weg*, met fraaie buitenplaatsen voorzien. De *Oude Wetering* loopt, in de lengte, door deze en door de *Middenpolder*, van *Amsteldam*, buiten de *Weteringspoort*, af, tot aan het *groote Loopveld*; vanwaar dezelve zig ook door de *Bovenkerker Polder* plagt te verspreiden, doch 't welk zedert, door het droogmaaken

ken daarvan, belet is. Omtrent in het midden van dezen Polder, aan de oostzijde van den *Veendijk*, of *Amstelveensche Weg*, staat een Roomsche Kerk, die thans door een Wereldheer als Priester bediend wordt.

BUITE-POST en LUTKE-POST, niet meer dan een vierde uur van elkander, in de *Friesche* Grietenij van *Agt Kerspelen*, zijn te zamen in het Kerklijke gecombineerd. De Predikant heeft in *Buite-Post*, als het grootste van deze dorpen, zijne woning. Ook wordt in dit Dorp alle Maandagen Rechtdag gehouden. Nog dient het tot de gewoone pleisterplaats der Postwagens tusschen *Leeuwaarden* en *Groningen*. Deze beide Dorpen hebben, in den *Spaanschen* oorlog, veel geleeden, zijnde de kerk van *Buite-Post*, door de Spanjaarden, geheel verbrand. De Predikant dezer Dorpen behoort onder de Klasfis van *Dokkum*.

Zie SCHOTANUS, WINSEMIUS, BACHIENE *Geographie*, I. Deel, bl. 1299.

BULGERSTEIN, was voorheen een Kasteel, binnen de vesten van *Rotterdam*. Men meent dat het zijnen naam bekomen heeft van eenen BULGERUS, een man van adelijk geslacht. In het jaar 1573 zag men nog eenige overblijfzelen van *Bulgerstein*.

Zie A. JUNIUS, *Batavia*.

BULKENSTEIN, een adelijk Huis in de *Thielewaard*, tusschen *Deil* en *Geldermalsum* gelegen.

BULLEWIJK, een Buurt onder *Ouderkerk*, alwaar de Roomschgezinden mede eene Staatie hebben.

BULLEWIJK, maakt met *Kromwijk* twee distrikten, onder *Woerden* behoorende; zij houden zamen twee honderd drie-en-negentig Morgens twee honderd vijf-en-zestig roeden lands, en staan, op de nieuwe Verpondingslijsten, op dertien huizen en vier steenplaatsen, naamlijk Pannen- en Tegelbakkerijen.

BULLOIS, een Polder en Heerlijkheid bij *Bemmenede*. Die van *Hol-*

Holland hadden zig dezen Polder, met de andere daarbij gelegene, als *Natars*, *Kijkuit* en *Bornebroot*, langen tijd aangemagtigd gehad; doch zij werden, in het jaar 1687, wederom aan de Staaten van *Zeeland* overgeleverd, nadat zij, in 1682, door het water zwaar beschadigd waren, en *Bommenede* zelf ten eenemaale, behalven de Kerk en Toren, vergaan was.

Zie SMALLEGANGE, *Chronijk van Zeeland.*

BUNDE, of *Bun* en *Ulestraaten*, twee Dorpen, in het land van *Overmaas*, te zamen eene vrije Heerlijkheid uitmaakende. *Bunde* legt in de laagte nabij *Geul*, en heeft een kleine Kerk, die alleenlijk door de Roomschgezinden gebruikt wordt.

BUNDELS, of *Bijlbundels*, in 't latijn *Fasces* genaamd, bestonden uit takken of rijzen van Olmen- of Beukenbomen, rondom een bijl, fierlijk met riemen en snoeren zamengebonden. Zij verstrekten bij de *Romeinen*, die ze van de *Hetruriers* overgenomen hadden, tot de grootste eertekenen hunner Overheden. Veele oudheidkundigeu gelooven, dat deze eertekenen van de *Scythen* afkomstig zijn. De *Bundels* dienden ook tot straffe der boosdoenderen: want, met de losgemaakte roeden, werden zij gegeesfeld, en met de onbewondene bijl onthoofd. Geene geringe voetstappen, van deze plechtige gedenktekens, vindt men nog in *Braband*, *Gelderland*, *Holland* en veele Nederlandsche steden, alwaar de *Roede van Justitie*, de *Roode Roede*, de *Roedragende Boden*, als overblijfzels daarvan vertoond worden. Men wil dat van *Bijl* het woord *Baljuw* afkomstig zij, en zelfs ook 't woord *Beul*, betekenende *Bijl van 't gericht.*

Zie HOOGSTRAATEN, op 't woord BUNDELS.

BUNNIK en *Vechten*, eene Ambachtsheerlijkheid aan de Zuidzijde van den *Krommen Rhijn*, omtrent een kwartier uurs van de Stad *Utrecht*, strekkende zig tot digt aan den *Odijkerbrug*. Het bevat honderd drie-en-veertig morgens lands, en agt-en-twintig huizen. Deze Ambachtsheerlijkheid behoort aan Vrouwe CHRISTINA LOTEN. Het Dorp legt een groot half uur van 't Dorp *Odijk*, mede aan den *Krommen Rhijn*, en heeft, schoon niet zeer groot

of

of aanzienlijk, een bekwaame Kerk, met een ftompen toren. De Predikant behoort onder de Klasfis van *Rheenen* en *Wijk*. Ook hebben de Roomschgezinden 'er eene Staatie. Te *Bunnik* wordt het Recht beftuurd door één' Schout en zes Schepenen.

Bunnik, (*Jan van*) geboren te *Utrecht*, Ao. 1654, heeft zig door zijne fchilderkunst beroemd gemaakt.

Zie houbraken, III. Deel.

Bunschoten, (*de Heerlijkheid van*) waaronder, behalven *Spakenburg* en *Dijkhuizen*, twee Ambachten aan de *Zuiderzee*, nog behooren de *Bloklandfche*, de *Frans Jacobfche* en de *Nicolaas Polder*; voorts nog het *Bunfchooter Veen*. Deze Heerlijkheid befluat de grootte van twee duizend een honderd vijf-en-tagtig Morgens; paalende ten Oosten aan *Gelderland*, ten Noorden aan de *Zuiderzee*, ten Westen aan de rivier *de Eem*, en ten Zuiden aan *Eemland*, *de Haar* en *Neerduist*. In *Bunfchoten* werden, in het jaar 1748, honderd-zes-en-zeventig huizen geteld. Het behoorde toen aan den Heere jan van veeren.

Bunschoten, (*Het Dorp*) legt een half uur van de zee, een klein uur van *de Eem*, en twee uuren van de Stad *Amersfoort*. Niets is met zekerheid van den naam van *Bunfchoten*, weleer *Bunefcoten* en *Hegefchoten*, te zeggen; doch zeker weet men, dat het oudtijds met muuren omringd, en met veele voorregten, in 1381, door Bisfchop fredrik van wevelinkhoven, zelfs met voorkennisfe van die van *Utrecht* gefchonken, voorvoorzien was. Die van *Bunfchoten*, in 1426, buiten eenige noodzaak, de zijde der Hollanderen gekoozen, en philips van bourgondien, in het beleg van *Amersfoort*, onderfteund hebbende, leeden, twee jaaren daarna, de ftraffe, dat die van *Utrecht* hun Dorp geheel ontmantelden en in de asfche leiden. In 1467 werd het, door Bisfchop david van bourgondien, nog voor een Stad erkend; en fchoon het, na dien tijd, niet meer dan een Dorp was, heeft het, echter, nog ftads Voorregten behouden. De *Bunfchoters*, die dappere mannen waren, hebben de oorlogzuchtige Bisfchoppen menigmaalen ten dienfte geftaan. Doch dit kon hen niet bevei-

veiligen voor 't geweld des waters, waardoor zij, en bijzonderlijk in het jaar 1552, ongemeen veel leeden; de schade, door den *Pontiaans-Vloed* veroorzaakt, word op eene ton gouds geschat. Aan denzelfden ramp is *Bunschoten*, door de nabijheid der zee, meermaalen onderhevig geweest; om welke te verhoeden, de huizen meestal op zekere hoogten, *Terpen* genaamd, gebouwd zijn. *Bunschoten* is één der aangenaamste Dorpen van 't gantsche *Eemland*, zijnde voorzien van een fraaije Kruiskerk met een dikken vierkantigen torén, van twee verdiepingen hoog, en een spits daar boven. De Predikant van *Bunschoten* behoort onder de Klasfis van *Amersfoort*. Vóór de Hervorming was aldaar eene vergadering van Geestlijke Maagden, die, in 1542, naar *Amersfoort* zijn overgebragt. Het Dorp *Bunschoten* is vermaard, wegens de Paardemarkt, welke aldaar jaarlijks, op den eersten van de maand Julij, gehouden wordt. Ook is 'er, aan de *Zuiderzee*, in 1752, bij de Buurt *Spakenburg*, een vrij goeden haven geheel vernieuwd.

Zie VOSSIUS, *Jaarboeken*, XX. Boek. PONTANUS, *Geldersf. Geschiedenisfen*, II. Deel, fol. 118. KORTGEEN en BOOT, *Stichtsche Chronijk*, p. 106. enz.

BURCH, (*van der*) of *Burgh*, een aloud adelijk en Ridderlijk geslacht, in de *Nederlanden*, 't welk van de aloudste tijden der *Hollandsche* Graaven af, en nog lang daarna, ja zelfs tot op heden, in groot aanzien is geweest, en bijzonderlijk te *Delft*, *Dordrecht*, *Gouda*, *Amsteldam*, *Utrecht*, enz. gebloeid heeft. Men vindt dat JACOB VAN DER BURGH, in het jaar 1235, onder andere Edelen en Ridderen, geweest is op het Tournooi, door Graaf FLORIS in 's *Hage* bestemd, doch te *Haarlem* gehouden. Op de geslachtlijsten, te vinden bij HOOGSTRAATEN, GOUDHOEVEN en FERWERDA, vindt men dat in 1512 leefde *Willem Roijerszoon van der Burch*. Doch vermids alle die lijsten gebrekkig zijn, hoopen wij eerlang in staat te zullen zijn, uit echte papieren, onder het geslacht van VAN DER BURCH berustende, eene geheel volledige geslachtlijst te kunnen geeven.

BURDIEP, *Borndiep* en *Bourdiep*, wordt door PREDIGERIUS SCHO-

LAS-

LASTICUS, een Schrijver van de agtste eeuwe, *Burdipe* genaamd, doch, door een misslag van den naschrijver, *Burdine* voor dien naam gesteld. Want *Burdipe* of *Bourdiep* is de rechte naam geweest van den zeeboezem, die zig, na de tijden der Romeinen, eenige eeuwen lang, heeft uitgestrekt, tusschen *Oostergoo* en *Westergoo*, en nu, reeds voor langen tijd, in een vetten kleigrond veranderd is. Bovengemelde Schrijver stelt het gat van deze uitwateringe, daar KAREL MARTEL, in het jaar 728, met zijne Vloot is ingeloopen, tusschen de twee *Ogen* of *Agen*, dat is Eilanden, die hij, onkundig van de eigene naamen, alleenlijk naar hunne gelegenheid, ten oosten en ten westen onderscheid. Het Eiland, dat ten oosten ligt, en nu *Ameland* heet, noemt hij *Austrachia*. *Burdiep* plagt zig, bij het stedeke *Uitgong*, in zee te ontlasten; welk *Uitgong*, nu *Berlicum*, een aanzienlijke haven had. De Abt van *Werum* noemt dezen inham, op het jaar 1224, *Bordina*. In het perkamenten boek van *Utrecht*, van de Dertiende Eeuwe, wordt *Friesland* daardoor in twee deelen gedeeld. Het toeneemen van de *Zuiderzee* was oorzaak van het toeslijmen van dezen zeeboezem.

Zie ALTING, *Not. Germ. Inf.* Part. II, p. 31.

BURG, of *ter Burg*, is een klein steedje, aan den *Ouden Yssel*, een groot uur gaans van *'s Heerenberg*, en een uur van *Deutichem* gelegen. Dit *Burg*, dat onder de Heerlijkheid *Wisch* behoort, bestaat uit ééne lange straat, waarin omtrent honderd huizen zijn. Aldaar is een fraai Slot, *'t Hof ter Burg* genaamd, dat vrij groot, doch niet hoog opgebouwd is, hebbende een ronden en een vierkanten toren. De Ingezeetenen van *Burg* worden bestuurd door één' Burgemeester en drie Schepens, waarvan de eene Onder-Secretaris is. Ook zijn 'er twee Advocaaten, één Fiscaal, en van wegen de Admiraliteit een reizende Commis.

BURG, (*De*) of *Hooge Burgt*, in *Rhijnland*, onder *Alfen*; een huis, 't welk gehouden word voor een overblijfzel van een oud Romeinsch gebouw. Een stuk lands onder *Zwadenburgerdam*, waarop eenige Boerewooningen staan, en waarvan de grond eenigzins hooger is, dan 't nabij geleegen land, noemt men mede

de de *Hooge Burgt*, in tegenoverstellinge van de plaats aan de overzijde van *Zwadenburgerdam*, die men de *Laage Burgt* noemt.

Burg, eene adelijke Hofstede in *Delfland*, onder *Rijswijk*, en wel aan de noordzijde van de *Zandvaart*, tegen over het Huis *Rijswijk*, behoorende aan het geslacht van de van der burghen, of van der burchen, die in *Delft* en *Gouda* in aanzien zijn, en de hoogste eerampten bekleden. Deze Hofstede moet men wel onderscheiden van eene andere, welke wij hierna melden zullen. In 1491 ging dit huis reeds over in 't geslacht van suis. Thans bestaat deze Hofstede, waarvan alle de oude ridderlijke overblijfzelen reeds voor lang verdweenen zijn, in een laage woning van den Landheer, en is meest tot den landbouw bekwaam gemaakt.

Zie bleiswijk, *Beschrijving van Delft*, bl. 37.

Burg, een Dorp in *Zeeland*, ruim een half uur ten Noordoosten van *Westschouwe*. In de Kerk aldaar was voorheen, aan *St. Willebrords Altaar*, een eeuwigduurende Vikarij, tot welke lieven van den burgh, in het jaar 1548, het recht van benoeming had. Na dat een gedeelte van deze oude Kerk, reeds voor eenige jaaren, met den toren ingestort was, is, in het laatst van de voorgaande eeuwe, door bezorging en onder bestuur van den Heere pieter de huijbert, Raadpensionaris van *Zeeland*, als toen Ambachtsheer van deze plaats, aldaar een geheele nieuwe Kerk en Toren, zeer net en zindelijk, gebouwd, en versierd met een fraaie Graftombe, waaronder hij, door zijne zoonen, in de maand Januarij 1697, begraaven werd. Volgens Ordonnantie van den 7den Maart 1675, worden aan den Heere van *Burg*, jaarlijks, vijf ponden vlaams, uit de geestlijke goederen, tot onderhoud der Kerke, door den Ontvanger te *Zierikzee* betaald; wordende zij voor het overige uit haar eigene inkomsten onderhouden. Het rechtsgebied van *Burg* strekt, onder den naam van *Burg-Ambacht*, zuidwaards tusschen *Westschouwe* en den *Meel* of *Middeldijk van Schouwe*, tot aan den *Zeedijk*, alwaar dit Dorp een Sluis en Haven heeft, *Burgsluis* genaamd. *Burg* werd, in 1692, be-

begroot op negen honderd drie-en-vijftig Gemeten en twee honderd zes-en-dertig Roeden steenschietens. De tegenwoordige grootte van *Burg-Ambacht* beslaat vijf honderd agt-en-tagtig Gemeten en agt-en-zestig Roeden. De Vrije Gemeten van *Burg* zijn de landen, die wel mede in de Staaten lasten draagen, maar vrij zijn van dijkschot; weshalven *Burg-Ambacht*, met de Vrije Gemeten van *Burg*, nù zamen uitmaaken zes honderd vijf-en-vijftig Gemeten en twee honderd vijf-en-zeventig Roeden. De Heer van *Burg* heeft niet alleenlijk de aanstelling van Schout, Schepenen en Secretaris, maar ook van den Dijkgraaf, Gezwoorens en Klerk der wateringen. Het beroepen van den Predikant, en de verkiezing van Ouderlingen, geschiedt aldaar door het *Collegium Qualificatum*.

Burg, of *Burgt* te *Nijmegen*, is een overoud gebouwd, op den zogenoemden *Hoender-* of *Hunnen-berg*, naar men meent, door JULIUS CÆZAR gesticht, vermits hij aldaar doorgaans een sterke Bezetting hield. Indien dit waar zij, heeft men reden om te vermoeden, dat de *Burg* van *Leiden* mede door de Romeinen gebouwd is, en mogelijk (zegt VAN LEEUWEN) omtrent den zelfden tijd, om reden, dat de bouworde genoegzaam gelijk is. Men gelooft, ten minsten men gist dan, dat deze *Burg* door J. CÆZAR gesticht is; en deze gissing, die niet nieuw is, heeft *Nijmegen* meer dan eens ten voordeel gestrekt. Thans voert die *Burg* den naam van *'t Valkenhof*, 't welk, volgens PONTANUS, zo veel zou betekenen als *Walenhof*, naar de *Waalsche Franken*; doch, voegt hij 'er bij, naar mijn begrip zou men moeten spellen *Frankenhof*, (door den tijd verbasterd in *Valk*, of *Valkenhof*) omdat KAREL DE GROOTE, Koning der *Franken*, aldaar menigmaal zijn Hof gehouden heeft, nadat het door hem vernieuwd of herbouwd was. Dit gebouw, waarvan men een omstandige beschrijving en afbeelding vindt bij ARKSTEE, in zijne *Beschrijving van Nijmegen*, word door de Burggraaven des Rijks van *Nijmegen* bewoond.

Burg, het voornaamste Dorp op *Texel*, omtrent in het midden van 't Eiland gelegen, bestaande uit eenige straaten. In de *Oude Chronijk van Middelburg* leest men dat dit Dorp weleer met drie

poor-

poorten besloten, en met een gracht en wal omgeeven geweest is. Doch waarschijnelijk zal daarmede gedoeld zijn op den Burg, of 's Graaven Kasteel, dat zeer zeker gestaan heeft binnen een gracht, die nog heden in het Dorp gevonden, en van ouds de *Burgwal* genaamd werd, doch tegenwoordig meer naar een Sloot, dan Gracht gelijkt. Het rond, daarin besloten, en waarop, naar allen vermoeden, de Burg gestaan heeft, ligt veel hooger dan het overige van het Dorp. Het Raadhuis van den *Burg* is in 1611 gebouwd, als mede het huis van den Schout van *Texel*, dat weleer een Landshuis was; doch, in 1661, door de Rekenkamer van *Holland*, aan HENDRIK DE GOIJER, toen Schout van 't Eiland, verkocht is. Onder hetzelve is een groote kelder, die tot een Gevangenplaats dient, en waaruit de Gevangenen door den tuin in 't Raadhuis kunnen gebragt worden. Men gelooft dat dit huis gebouwd is op den eigenlijken grond van de Burg, waarop ook Graavin ADA eenigen tijd haar verblijf gehad heeft. In dit rond staat een schoone groote Kerk, waarvan het Choor in 1491 volbouwd is. De torenspits, die in 1539 omgevallen was, is in het jaar 1604 van steen weder opgebouwd. Een Klooster, dat voorheen te *Burg* was, dient nu tot een Weeshuis van het Eiland. Ook is 'er een Oudemannen- en Vrouwengasthuis, dat voorheen voor een verblijfplaats, of baijert voor de reizenden diende. Men telt te *Burg* drie honderd en tien huizen. De herberg, die op een hoogte staat, niet verre van het Dorp, en thans tot een baak voor de Kaagschippers dient, was weleer een Kapel, die men wil dat aan het Klooster der *Tempelieren* behoorde. De Predikant van *Burg* behoort onder de Klassis van *Alkmaar*. De Doopsgezinden hebben hier ook eene Gemeente, en de Roomschen eene Staatie.

BURG, of *Burgt*, was in de oude tijden een koninglijk Slot, gelegen bij *Voorburg*.

BURG, (*Leidsche*) een aloud gebouw, strekkende daardoor tot sieraad der Stad. De Burg is niet alleenlijk het oudste gebouw van die Stad, daar dezelve voorheen buiten lag, maar nu sedert jaaren hewaards binnen staat) maar was ook een van de voornaamste Sterkten van *Holland*. De oudheid of stichter daarvan is niet

 geen

geen zekerheid te noemen: hierom is het ook van weinig nut, den Lezer te vermoeijen met het geen bij JAN GERBRANDSZ. VAN LEIDEN van HENGISTUS, dien hij voor den stichter van den Burg houd, verhaald wordt; te meer, daar S. VAN LEEUWEN met genoegzaame redenen aantoont, dat dit alles beuzeltaal is. *Dit*, echter, houden meest alle Schrijvers voor zeker, dat de Burg ouder dan de Stad zelve is, en ook voor den oorsprong daarvan moet gehouden worden, vermits, onder derzelver bescherming, de eerste bewooners zig hebben nedergezet. Van tijd tot tijd aangegroeid zijnde, is het eindelijk tot een Stad geworden. Dit behoeft op loutere gezegden niet voor waarheid te worden aangenomen, daar men duidelijk zien kan dat de Burg buiten aan de eene zijde der Stad gestaan heeft; en dit bewijst tevens haare oudheid: vermits *Lugdunum Batavorum*, omtrent twintig jaaren vóór CHRISTUS geboorte, gebouwd werd; welk *Lugdunum*, waarschijnelijk, bestaan heeft in het Kasteel en de sterkte van deze Burg, en de onderhoorige Landzaaten daar rondsomme. Want ten dien tijde wist men, in deze landstreeken, nog niet van bemuurde steden: waarom TACITUS ze ook *bewoonde vlekken* noemt. Dus zou men MINUCIUS PLUNEUS als den stichter hiervan kunnen houden; 't welk wij, echter, voor geene zekerheid te nederstellen. In het jaar 1610 werd dit gebouw, door den Landmeeter JAN PIETERSZ. DOUW, gemeeten, en groot bevonden vijf honderd en twaalf vierkante roeden: te weten, het benedenste plein drie honderd, de schuinsche hoogte, met het gangpad aan den afgemuurden kring, honderd vier-en-veertig roeden, en de bovenste kring met den muur agt-en-zestig roeden. De grond of voet van de Burg is veel hooger, dan de gemeene grond der Stad. Aan de oostzijde heeft dezelve een bekwaame *steenen stijger* van omtrent vijftig trappen, waarlangs men *gemaklijk* tot op de Burg klimt. Op den grond van het bovenste plein is een dikke muur gebouwd, van bijna een-en-twintig voeten hoog, kringswijze beslooten, bevattende, met het muurwerk, de gemelde agt-en-zestig roeden: zodat daar boven een bekwaam gangpad blijft. Binnen aan het muurwerk eenige trappen opgaande, komt men op een verheven overwulft pad, van waar men onderscheidelijk niet alleen de Stad *Leiden*, maar ook de omliggen-

gende ſchoone landsdouwen, Dorpen en Lustplaatſen kan overzien. In dit opperſte gedeelte of binneperk ziet men een zeer diepe put, waardoor men, naar het zeggen der ouden, onder de aarde door, tot aan *Katwijk op Zee* plagt te gaan. Doch dit vertelzel vindt bij lieden van oordeel geen het minſte geloof. De opgaande ſchuinte is rondom met allerleije vrugtboomen bezet. Waartoe nu deze Sterkte gediend hebbe, daarover zijn de gedachten mede zeer verſchillende. Buiten twijfel is dezelve aangelegd om de bewooners dier landſtreeke te beſchermen tegen den aanloop der vijanden, en ook tegen den overlast der wateren, die zij, toen de *Rhijn* nog bij *Katwijk* in zee liep, bij ſtormwinden, ruim zo veel als hunne vijanden te vreezen hadden: en om die reden vermoed men dat de hoogte van den grond gemaakt is. De Burggraaven droegen, zo veel mogelijk ware, zorg voor de Burgzaaten, ter beſcherming zo wel tegen het water als tegen de vijanden.

Men vindt, en wij hebben het ook ter zijner plaatſe gemeld, dat ALKEMADE aan eene beſchrijving van deze Burg gearbeid heeft; doch mijns wetens is dezelve onder zijne ongedrukte werken blijven liggen. Men zie verder SMITS, in zijn *Schatkamer der Nederlandſche Oudheden*. De afbeeldingen daarvan zijn menigvuldig.

BURG, te *Groningen*; zie GRONINGEN.

BURG, te *Utrecht*; zie VREDENBURG.

BURG. Verſcheidene mannen van dien naam vindt men op de *Amſteldamſche* regeeringslijsten gemeld: als, ABEL MATTHIJSZ. BURG, die in den jaare 1614 Commisſaris was; ALBERT COENRAAD BURG, 1618 Raad, 1619 Schepen en in 1638 Burgemeeſter; Mr. COENRAAD BURG, 1648 Commisſaris, 1649 Schepen en Raad; Mr. COENRAAD BURG, 1681 Commisſaris, 1689 Raad en in 1690 Schepen; PIETER ARENTSZ. VAN DEN BURG, in 1618 Raad en in 1619 Schepen. Onder hen waren mannen, die voor Stad en Land van grooten dienst geweest zijn.

ALBERT COENRAAD BURG was, in het jaar 1620, één van de Gemag-

magtigden tot het onderzoek van 't Comptoir van REM BISSCHOP. Ook, zo als reeds elders door ons gezegd is, was hij het, die VONDEL aangespoord had tot het maaken van zijnen *Palamedes*. Bij de plechtige inhaaling (1638) van MARIA DE MEDICIS, Koninginne van *Frankrijk*, en staande het luisterrijk verblijf dier Vorstinne alhier, was deze BURG één van de Regeerende Burgemeesteren, en word, in die waardigheid, op de fraaije kunstprent van SUIDERHOEF vertoond. Het afbeeldzel van hem is ook nog onlangs, door den Heere J. VERSTEGE, in prent uitgegeeven. Dit alles zegt, echter, niets, in vergelijkinge van zijne handelingen, in *Moscovie*, in het jaar 1632, alwaar, door hem en zijne Medeafgezanten, een soort van overeenkomst, wegens den koornhandel, in het volgende jaar gesloten werd. Dat zij minder verrichtten, dan men gehoopt had, werd veroorzaakt omdat de *Russen* den Staat gaarne in den oorlog tegen *Poolen* hadden willen doen deelen, waarin dezelve niet goedvond te treeden. In een tweede Gezantschap naar *Moscovie*, overleed Burgemeester ALBERT COENRAAD BURG, in 1647, te *Novogrod*. Zijn zoon COENRAAD BURG, die hem op die reize verzeld had, volgde hem als Afgezant op, doch verrichtte aldaar zeer weinig.

Zie AITZEMA.

BURGEMEESTERS, waarvan men allereerst in en omtrent de tijden van Hertog ALBRECHT gewag gemaakt vindt, en die het burgerlijke bestuur der Steden in handen hebben, zijn, hoewel van grootere waardigheid, echter van jongere aanstellinge dan de Schepenen, die in vroegere tijden ook ter Dagvaarte beschreeven werden. Vóór het jaar 1340 vindt men in *Holland* van geene Burgemeesteren gewag gemaakt, dan mogelijk te *Dordrecht*. Doch daarna wordenze, te *Leiden*, *Delft* en te *Rotterdam*, onder den naam van *Raadsluiden* of *Raadsmannen*, en te *Amsteldam*, onder dien van *Beraaders*, genoemd. Te *Haarlem* schijnen zij eerst in den jaare 1403, met den naame van *Raaden*, aangesteld te zijn; hoewel men, meer dan een halve eeuw vroeger, aldaar gewaagd vindt van Wethouders, die *Magistri*, of *Magistri Civium* genoemd werden. De laatere aanstelling van Burgemeesteren, in vergelijkinge van die van Schepenen, was oorzaak dat

de

de laatstgemelde éérst plagten genoemd te worden. Doch toen het gezag der steden meer en meer toenam, en Burgemeesteren het bewind over de geldmiddelen verkreegen, werd hun ampt ook uitneemender en boven en vóór dat van Schepenen gesteld. Waarin het Burgemeestersampt bestaa, is reeds in ons Derde Deel, alwaar van de Regeering van *Amsteldam* gesproken is, aangeweezen. Men zie ook de aantekeningen van den geleerden en oudheidkundigen Heere VAN DE WALL, in zijne *Handvesten van Dordrecht*, p. 92. enz.

BURGERSDIJK, (*Franco*) vermaard Hoogleeraar in de Philosophie te *Leiden*, geboren in het Ambacht *Lier*, buiten *Delft*, in het jaar 1590. Hij heeft geschreeven *Idea Philosophiæ Moralis et Naturalis*, 1629; *Synopsis Institutionis Logicæ*. Het laatste is, met meer andere schriften van hem, in 't nederduitsch vertaald.

Zie BLEISWIJK, *Beschrijving van Delft*, p. 610.

BURGGRAAF *des Rijks van Nijmeegen*. Dit ampt is het aanzienlijkste van het gantsche Kwartier. Hij is, bij eede aan de Stad gedaan, verpligt, zorge te draagen, dat de vonnissen van Schepensbank van *Nijmeegen*, zo verre zij de lijfstraffelijke zaaken des platten lands van het *Rijk van Nijmeegen* betreffen, ten uitvoer gebragt worden. Alle de Officieren, Rechters of Schouten van het Rijk, uitgenomen die der bijzondere Heerlijkheden, staan onder hem, en worden ook door hem aangesteld. Dit ampt wordt altoos door een Lid van de Ridderschap bekleed.

BURGGRAAF, (*Daniël*) van afkomst een Vlaminger, die zig te *Utrecht* nedergezet had. Hij vereende JACOB REINGOUD met PROUNINK, die men, om de Factie, welke zij aldaar, ten voordeele van LEICESTER maakten, *Reingoudisten* noemde. Ook werd hij, in 1586, ter gemelde stede, door den Landvoogd tot Auditeur der geldmiddelen aangesteld. Naderhand bevorderde deze hem tot Geheimschrijver van den Raad van Staate. Dan, hoe zeer LEICESTER hem prees, bij was en bleef, zo wel als REINGOUD en MEETKERKEN, bij de Staaten verdacht.

Zie van hem BOR en HOOFT.

BURGGRAAVEN, waren van ouds de zulken, aan wien, gelijk reeds gezegd is, de bescherming der Burgzaaten toebetrouwd was. Van de Burggraaven van *Leiden* wordt reeds gewag gemaakt in een' brief van het jaar 1083. In den jaare 1203 vindt men dat vrouw JACOBA op de Burg belegerd werd. Nogthans blijft het twijfelachtig, of dit Burggraafschap, in deszelfs oorsprong, als een vrije Heerlijkheid, dan als een Leen des Graafschaps van *Holland* aangemerkt moet worden. Het eerste zouden wij liefst gelooven, om reden dat die van *Wassenaar* zig geschreeven hebben, *Vrijheeren van Leiden, en alle daar toe behoorende Ambachten*; schoon wij ook niet ontkennen, dat Graaf FLORIS DE VIJFDE, in den jaare 1276, HENDRIK, Burggraaf van *Leiden*, zijn Leenman noemt, en dat, in een anderen brief van 1340, van Graaf WILLEM DEN VIERDEN gezegd wordt, dat hij het *Burggraafschap van Leiden al te vooren aan Philips van Wassenaar verkocht had.* Men weet, echter, ook dat de Heeren VAN WASSENAAR reeds vóór dien tijd Burggraaven waren, en veel gezachs over de Stad oefenden; zij stelden 'er een' Schout aan, die hunnen persoon verbeeldde; zelfs hadden zij 't recht om Burgemeesteren en Schepenen te verkiezen. De Graaven schijnen reeds vroeg bedacht geweest te zijn, dit uitgebreid gezag den Burggraaven te onttrekken. CHRISTINA, dochter en erfgenaame van JACOB, Burggraaf van *Leiden*, werd, met bewilliginge van Graaf WILLEM DEN TWEEDEN, onder wiens voogdij zij stond, ten huwelijk gegeeven aan DIRK VAN KUIK, wien de Graaf, omtrent het jaar 1267, het Burggraafschap van *Leiden* ter leen opdroeg. Zijn zoon HENDRIK ontving het op gelijke wijze, in 1276, van FLORIS DEN VIJFDEN. In het jaar 1356 werd het Burggraafschap van *Leiden*, ten behoeve van de Graaflijkheid, verbeurd verklaard, om dat PHILIPS DE VIERDE, Heer van *Wassenaar*, een' brief, met 's Graaven zegel bekrachtigd, onbedachtlijk verscheurd had. PHILIPS DE VIERDE werd, echter, in het jaar 1399, wederom in 't bezit van 't recht der Magistraatbestelling te *Leiden* hersteld; doch daarna, de zijde van Vrouw JACOBA te sterk aankleevende, werd hem, in den jaare 1420, het Burggraafschap, door Hertog JAN VAN BEIJEREN, ontnomen, en tevens voor altoos, aan het Graafschap van *Holland* gehecht. Sommigen keurden, ten

dien

dien tijde, die daad ten hoogsten onrechtvaardig; anderen zongen lofzangen, om dat *Leiden* van de overmagt der Burggraaven verlost was. (Zie JAN VAN HOUT, *Dienstboek der Stad Leiden*, p. 58.) Ook kocht de Stad, in het jaar 1651, den Burg, deszelfs grond, en den Burggraaflijken tijtel, van den Prinse VAN LIGNE, Heere van *Wassenaar*, zo als in verscheidene opschriften, aan den Burg, thans een voornaame Herberg, te zien is. Eén der Stads Burgemeesteren wordt door de Vroedschap of Veertigen van *Leiden*, met de waardigheid van Burggraaf vereerd.

Zie OUDAAN, *Roomsche Mogendheid*, p. 25. ORLERS, *Beschrijving van Leiden*, II. Deel, p. 490. VAN LEEUWEN, ibid, p. 45.

BURGGRAAVEN *van Gent.* Nadat Keizer OTTO DE EERSTE, in het jaar 949, in de nabuurschap van *Gend*, om het Rijk tegen de Vlamingers te beveiligen, en de Gentenaars in bedwang te houden, een Kasteel of Sterkte had doen opwerpen, (dat jaaren lang een breidel voor de Stad geweest is,) stelde hij 'er Bevelhebbers in; deze voerden den naam van *Burggraaven.* Tot het jaar 1006 bleeven zij in 't bezit daarvan, maakten zig, omtrent den tijd van BOUDEWIJN MET DEN BAARD, Graave van *Vlaanderen*, meester van *Gend* en van het Kasteel, en stelden voor zig eenen Burggraaf aan, LAMBERT genaamd, wiens erfgenaamen eigenaars van dit Burggraafschap geweest zijn. Keizer HENDRIK bemagtigde *Gend* en den Burg weder; zo als ook de Vlaamingen kort daarop andermaal deeden, ten tijde van VOLKAART, zoon van LAMBERT. VOLKAART liet een' zoon na, LAMBERT genaamd, die verscheiden kinderen had. VENMAR, Burggraaf van *Gend*, was de vader van ARNOUT, Graave van *Guines.* BOUDEWIJN, oudste zoon van ARNOUT, volgde hem in het Graafschap van *Guines.* SIGER, een van ARNOUDS jongere zoonen, werd Burggraaf van *Gend*; zijne manlijke nakomelingen zijn in 't bezit daarvan gebleeven, tot op HUGO, die eene dochter, MARIA genaamd, tot zijne erfgenaame had. Deze trouwde, in het jaar 1280, met GERARD, Heere van *Sotenghien*; uit welk huwelijk gesprooten is HUGO VAN SOTENGHIEN, die, zonder kinderen overlijdende, zijne zuster MARIA VAN SOTENGHIEN als erfgenaame naliet. MARIA trouwde

met HUGO, Heer van *Anthoing* en *Espinoi*, dien zij een dochter baarde, ISABELLA genaamd; welke trouwde aan JAN, Burggraaf van *Melun*, en Kamerling van *Frankrijk*, wien zij het *Burggraafschap van Gend* mede ten huwelijk bragt.

BURGGRAAVEN *van Zeeland*, waren, in oude tijden, bij afwezigheid van den Graaf, deszelfs Stadhouders, in alles waar de Graaflijkheid den Graaven in *Zeeland* in het bijzonder was voorbehouden. Hun gezag bleek in 't spannen van den hoogen Vierschaar, welke aldaar weleer plaats had. Ook beslisten en vonnisden zij de rechtspleeging over alle geschillen, in zaaken van Leenen en Ambachten. Een grooten krak kreeg dit hun gezag ten tijde van Vrouwe MARIA, die, volgens haar Groot Privilegie, van den 14den Maart 1476, Art. 48. den Steden van *Zeeland* vergunde, over alle misdaaden, hoe zwaar die ook zijn mogten, recht te doen, zo dikwijls zulks haar zou goeddunken, zonder de hooge vierschaar (dat zomtijds lang duurde, eer die gehouden werd) te bewaaren. Staande de Spaansche beroerten, werd het Kollegie van *Burggraafschap en Mannen van de Hooge Vierschaar* vernietigd.

BURGH, (*Adriaan van der*) voerde den naam van Jonker, en was Griffier van het Hof van *Utrecht*, alwaar hij overleed, in het jaar 1606. Hij was een goed Latijnsch Dichter.

BURGH, (*Lambertus van der*) zoon van ADRIAAN, heeft geschreeven en uitgegeeven, de *Geslachtlijst en de Geschiedenissen der Hertogen van Savoijen.* Hij was, veele jaaren lang, Decanus van *St. Marie*, in het Kanonicaale Kollegie te *Utrecht*, alwaar hij, den 17den Augustus 1617, gestorven is. Omtrent twee maanden vóór zijnen dood, deed hij te *Utrecht* drukken, een boekje van slechts twee bladen, onder den tijtel van *Ædis Divæ Mariæ Virginis in Civitatie Ultrajectensi Admiranda Origo*, toegeëigend aan zijne medebroederen, de Kanunniken. Voor dit boekje ziet men ziijne afbeelding, in het koper gesneden. Nog zegt men dat hij de *Historie der Graaven van Vlaanderen* geschreeven heeft.

Burgh, (*Gerard*) geboren te *Zwol*, in het jaar 1608, uit een aanzienlijk geslacht, was een meester in de schilderkunst, voornaamlijk in het portraiteeren. Hij stierf in zijne geboortestad, Ao. 1681.

Zie houbraken, III. Deel.

Burgharen; zie haren.

Burghorn, of *Burghoorn*, een Dorp in *Noordholland*, onder *Alkmaar*, in het Baljuwschap van de vrije Heerlijkheid *Schagen*. Onder sigebert den twaalfden, Koning van *Austrasie*, viel rudolphus, Gouverneur van *Thuringen*, van hem af, maakte een verbond met de *Slaven*, *Vinidi* genaamd, en sloeg het leger van zijnen meester. Fauches, na dit, op het jaar 652, verhaald te hebben, zegt dat Koning sigebert door het bosch *Burchone* trok; verstaande daardoor, dat gemelde Vorst door het woud *Burchone* trok, bij het Klooster of de Abdij van *Fulda*, in het stukje lands, de *Buchen* genaamd, (tusschen *Thuringen*, *Frankenland*, *de Wetterau* en *Hessen* gelegen,) door hem in *Thuringen* geplaatst. Van der houve, die, van *Thuringen*, *Thurdrecht*, dat is, *Dordrecht*, en dus van *Thuringers*, *Dordrechtenaars*, en ook *Duursteeders* maakt, ontkent dat het bovengemelde in het *Duitsche Thuringen* voorgevallen zou zijn, maar wil dat het geschied zij in het Batavisch *Thuringen*, waarvan hij *Thuringer-* of *Duringer-Stad* en *Thurdrecht* de twee hoofsteden maakt. Ook stelt hij dat sigebert over den *Rhijn*, voorts door *Burchone* in *Westfriesland*, en vandaar door *Holland* naar *Dordrecht* getrokken is. De Leezer zal ligt begrijpen, hoe weinig staat 'er op die denkbeeldige togten te maaken zij. *Burghorn* is thans een kleine Polder, in 1460 bedijkt, hebbende den Ban van *Schagen* ten Oosten of Noord-oosten, *Valkoog* ten Zuidoosten, en *Zijpendijk* ten Noord-westen; maakende, in deszelfs ligging, genoegzaam een' driehoek. Dezelve beslaat, volgens de Quohieren, niet meer dan drie honderd vijftien Morgens en drie honderd zestig roeden lands, en slechts vijf huizen.

Zie van der houve, I. Deel, p. 141.

Bur-

BURGINATIUM. Het reisboek van ANTONINUS, en de *Augsburgsche* Reiskaart van PEUTINGERUS, maaken, onder dezelfde benaminge, en op dezelfde plaats, gewag van *Burginatium*, naamlijk twee uuren gaans van *Arenatium*, en wat minder van *Coloniæ Trajana;* waaruit men duidelijk genoeg zien kan, dat het aan de bovenste landscheidinge der *Batavieren* gelegen heeft. CLUVERIUS plaatst het buiten het Eiland, en onderstelt dus twee zaaken te gelijk: voor eerst, dat het dezelfde plaats is, die, bij AMMIANUS MARCELLINUS, *Quadriburgium* genoemd wordt; ten tweeden, dat het krijgsvolk van Keizer JULIAAN, deze plaats wedergekreegen en opgebouwd hebbende, niet in het Eiland overgegaan is. De eerste stelling is zekerlijk niet onwaarschijnelijk, om reden dat dit *Burginatium*, in het Reisboek, allernaast onder *Colonia Trajana*, en vrij verre boven de *Castra Herculis* gesteld wordt. Bij AMMIANUS is *Quadriburgium* tusschen de beide legerplaatsen, naamlijk tusschen die van de dertigste Keurbende en die van HERCULES. Allermeest, echter, komt daarbij in aanmerking de *Castra Herculis*, om dat die beide benaamingen tot haare volkomenheid gebragt zijnde, een en dezelfde kracht en betekenis hebben; want *Burginatium*, of liever *Burgenacum*, betekent een *Burgt aan het water*, of *Waterkasteel* of *Stad;* van welk woord men, naar de taal van dien tijd, had moeten maaken, *Watriburgium*, of, naar de eigenlijke Latijnsche taal, *Vadriburgium.* Of nu AMMIANUS, of een ander, die zig verbeeld heeft meer daarvan te weeten, dat *Quadriburgium* gemaakt hebbe, als of het een woord ware, niet van de Batavers afkomstig, maar van de Latijnen ontleend, daaromtrent zou ik het laatste liefst gelooven; te meer, om dat zij in die verbeeldinge voortgaan met te gissen, dat *Burginatium* een Slot met vier torens *of bolwerken*, en, zo men hun wil gelooven, wel versterkt zou geweest zijn. Doch hun was onbekend of vergeeten, dat *Burg* en *Borg* zuiver Duitsch is, afkomstig van het deelwoord *geburgen* of *geborgen*, dus genoemd, om dat zulk een *Burg* eene schuilplaats of plaats van bevrijdinge is. Want ten dien einde heeft men eerst eenige huizen bijeen gezet, daarna 'er een beschutting omgesteld, en eindelijk vastigheden van minder sterkte daarbij gevoegd; welke vaste plaats doorgaans den naam van *Burg* behield.

In-

Indien CLUVERIUS zijne tweede gisfing meerder krachts hadde kunnen bijzetten, was de zaak beslist geweest. Wij houden ons dan liefst aan AMMIANUS, een' man, die niet alleenlijk toen leefde, maar ook alles gezien had. Hij verhaalt omstandig, dat JULIAAN, na dat hij de *Saliërs* en *Chamaven*, die zig verstout hadden over de *Maas* te komen, verslagen had, of behouden en onbeschadigd weder had te rug laaten trekken, een schipbrug gemaakt hebbende, over den *Rhijn* is gegaan, en, in den zomer van zijn eerste Burgemeesterschap, drie oude vastigheden of *Burgen* aan de *Maas* herbouwd heeft; dat hij, in zijn tweede Burgemeesterschap, bemagtigd heeft zeven Steden, waarin de voorraadhuizen der Romeinen, door de Barbaaren, geplonderd waren, nadat de Keurbenden, door de toegevendheid van CONSTANTIJN DEN GROOTEN, waarvan ZOSIMUS spreekt, van den *Rhijn* verjaagd waren; voorts dat hij de vestingen dier Steden, zonder eenige verhindering, hersteld heeft; met schepen, ter sluik, den *Rhjn* weder overgestoken is, vermits de Barbaaren hem zulks, met bruggen te doen leggen, beletteden; dat hij, na dien overtogt, veele van dezelven zeer streng gestraft, en slegts eenige weinigen in genade aangenomen heeft: zo dat hij alle de *Germanen*, in dat zelfde jaar, over den *Rhijn* terug gedreven, en aan het Rijk deszelfs oude grenzen wedergegeeven heeft. *Want* (dus gaat hij voort) *als nu,, in zijn derde Burgemeesterschap, gantsch* Gaulen *in rust en vrede was, heeft hij, in* Parijs *den winter doorbrengende, de onrusten in* Brittaniën *door een Onder-Veldheer gestild, en een weinig daarna de* Allemannen, *in het land der* Rhetiers, *in eigen persoon bezogt; en vandaar met het leger opgebrooken, naar* Panonien *gekeerd, is hij niet weer aan den* Rhijn *gekomen. De steden, die hij weder hersteld had, waren* Bingium, Antunnacum, Bonna, Nivesium, Tricesinæ, Quadriburgium *en* Castra Herculis, *zijnde alle vastigheden aan den* Rhijn, *die de grensscheiding van het Rijk was.* Waaruit volgt dat *Quadriburgium*, of *Burginatium*, niet geweest is buiten het Eiland, aan de slinkerzijde van de *Waal*, maar binnen, en aan de rechterzijde van dezelve, doch aan den slinkerkant van den *Rhijn*, vooraan op het *Batawerland*, daar nu het half Eiland *'s Graavenwaart*, of *Weert*, en de sterkte *Schenkeschans*

schans is. JULIAAN, die zig naderhand weder van de Batavers bediende, en hen als bondgenooten hield, moest hun beveiligen tegen de *Chamaven* en *Saliërs*, die langs den anderen oever woonden; waartoe nergens een bekwaamer plaats kon gevonden worden: eensdeels om de gemaklijkheid der versterkinge, en anderdeels om den gemaklijken toevoer, langs de gaten van den *Rhijn* en *Maas*: dus dan ook de gedachten van anderen, die het oude Slot *Biesenburg* hiervoor willen doen doorgaan, geheel vervallen.

Zie ALTING, enz.

BURGTSWEER; zie BORGSWEER.

BURGUNDIERS, of *Bourgondiers*. Dus noemt PLINIUS een gedeelte der *Vindelen*, of *Wandaalen*, die, volgens zijne gedachten, in *Poolen* gewoond zouden hebben. Het is zeker dat zij, vóór den inval in *Galliën*, nader aan den *Rhijn*, naamlijk omtrent den *Mainstroom*, gewoond hebben. OZORIUS meent, dat zij aldaar door DRUZUS en TIBERIUS geplaatst zijn; dat langs die grenzen Burgten gesticht, en zij daarna den naam van *Burgondiërs* zoude gekreegen hebben. Dat zij, omtrent het jaar 284, aan den *Rhijn* woonden, blijkt ten duidelijkst, uit de overwinning, die MAXIMILIAAN HERCULIUS, aldaar, op hen en op de *Alemannen*, behaalde. In het jaar 413 vindt men dat zij, zig bij den opgeworpen Keizer JOVINUS gevoegd hebbende, om zijnen wil over den *Rhjn* kwamen, de landstreek, welke naderhand bij den naam van den *Elsas*, of het *Franche Comte*, bekend is geworden, innamen, en de *Belgen* ten uiterste verdrukten. Deze, echter, werden, door VALENTINIAAN DEN DERDEN, van de overheersching der *Burgondiërs* verlost. Men weet, tot welke magt zig deze volken, van tijd tot tijd, verheft hebben. Op de Art. van PHILIPS en anderen, uit den huize van *Bourgondiën*, zal ons zulks nader blijken.

BURGWERT, één der zeven-en-twintig Dorpen van de Grietenij *Wonseradeel*, onder het Kwartier van *Westergoo*, in *Friesland*: zijnde gelegen aan den Trekvaart van *Bolswaart* naar *Leeuwaarden*.

den. Het heeft een Kerk met een ſpitſen toren. De Predikant van *Burgwert* behoort onder de Klaſſis van *Bolswaart* en *Workum.*

BURMAN, (*Franciscus*) afkomſtig uit een zeer voornaam geſlacht, dat voorheen te *Keulen* woonachtig was, en aldaar onder de Regeeringsraaden geteld werd, is geboren in het jaar 1628. Zijn vader was PIETER BURMAN, en onthield zig, geduurende den oorlog, te *Frankendaal*, in de *Paltz*, zijnde eene volkplanting, door gevluchtte Nederlanders aldaar opgericht. Nadat *Frankendaal* door de Spanjaarden ingenomen was, week PIETER BURMAN vandaar, en werd Predikant te *Emmerik.* Zijne moeder was JOSINA BALDE, afkomſtig uit een oud aanzienlijk Vlaamsch geſlacht. Zij begaf zig, na haars mans overlijden, van *Emmerik* naar *Leiden*, op dat haar zoon mogt onderwezen worden onder het opzicht van FESTIUS HOMMIUS, die hem ook van zijn twaalfde jaar af heeft opgekweekt. Op den ouderdom van drie-en-twintig jaaren, werd BURMAN Predikant te *Hanau*, en vandaar beroepen te *Leiden*, als Beſtuurder van het Theologiesch Kweekſchool. Dezen post naauwlijks een jaar waargenomen hebbende, werd hij te *Utrecht* als Hoogleeraar en Predikant beroepen. Hij bekleedde die beide posten met ongemeenen luister. Van zijnen ijver ſtrekken zijne ſchriften als nog ten bewijze. 'Er wordt getuigd, dat niemand hem, in onophoudelijk te arbeiden, ooit overtroffen heeft. Hij ſtierf den 12den November 1679. Hij was getrouwd geweest met MARIA, dochter van den vermaarden ABRAHAM HEIDANUS, weduwe van DIONISIUS CRUSIUS, Predikant te *Nijmeegen.* Bij haar verwekte hij ééne dochter, die jong geſtorven is, en drie zoonen, als PETRUS BURMAN, eerst Hoogleeraar te *Utrecht*, daarna te *Leiden*, overleeden 1741; ABRAHAM BURMAN, die vroeg geſtorven is, en

BURMAN, (*Franciscus*) geboren te *Utrecht*, den 15den Mei 1671. Deze werd, na den ontijdigen dood van zijnen vader, geſteld onder 't opzicht van den vermaarden ZURENDONK, en, bij deszelfs vertrek naar *Amſteldam*, naar *Alkmaar* gezonden, om de Taalen te leeren. Vandaar keerde hij naar *Utrecht* te rug, en be-

bezocht voorts de Schoolen van *Leiden*, *Franeker* en *Groningen*. Zijn eerste beroep was te *Koudum*, in *Friesland*. Hier ontbood hij van *Amsteldam* een Joodschen Rabbi, die hem eenigen tijd onderwees in de geheimzinnige taalen, als ook in de Arabische taal. Vandaar werd hij, in 1698, beroepen in *den Briel*. In 1702 vertrok hij, met de Afgezanten der Staaten, als Hofprediker, naar *Engeland*. In 1703 deed hij zijne intreede te *Enkhuizen*, en in 1705 te *Amsteldam*. Tien jaaren daarna werd hij te *Utrecht* Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, alwaar hij overleed den 22sten September 1719. In hoe verre hij de Geleerdheid, die aan het geslacht der BURMANS schijnt eigen te zijn, verkreegen had, kan men uit zijne schriften oordeelen. Te *Enkhuizen* Predikant zijnde, begaf hij zig in den echt met ELISABETH THIERENS, uit een oud geslacht te *Delft* geboren, en verwekte bij deze vier zoonen, waarvan drie zig mede aan de weetenschappen overgegeeven hebbende, aanzienlijke waardigheden bekleed hebben. FRANÇISCUS BURMAN werd, sedert 1732, Predikant te *Katwijk aan den Rhjn*, daarna te *Nijmeegen*; eindelijk te *Utrecht*, alwaar hij, in 1743, Hoogleeraar werd. JOHANNES BURMAN werd, in het jaar 1728, op het Illustre School te *Amsteldam* Hoogleeraar in de *Botanie*. PETRUS BURMAN, bijgenaamd *Secundus*, was eerst Hoogleeraar in de Historiën en Welspreekenheid te *Franeker*, naderhand, sedert 1742, op de Illustre School te *Amsteldam*, Hoogleeraar in de Historiën, Welsprekenheid, Taalen, Poëzij en Vaderlandsche Historiën. PETRUS overleed den 27sten Julij 1778, en JOHANNES den 20sten Januarij 1779. De zoon des laatst genoemden, NICOLAUS LAURENTIUS BURMANNUS, is nog in leven, en bekleedt, op dezelfde Schoole, het ampt van Hoogleeraar in de Kruidkunde.

BURMANIA, een zeer oud adelijk geslacht in *Friesland*. In de Elfde Eeuwe wordt reeds gemeld van UPCO en RIENK VAN BURMANIA, en in de Twaalfde Eeuwe van DOUWE VAN BURMANIA. De volledige geslachtlijst vindt men bij FERWERDA. TJAARD en DOUWE, door Keizer KAREL, in 1521, te *Keulen*, tot den Ridderstand verheven, waren oudoom, vader en grootvader van GEMMA en UPCO. De grootvader van GEMMA, was RIENK, of REINALD VAN BURMANIA,

NIA, overleeden in 1494. Deze liet na vijf zoonen, waarvan 'er twee Raaden van den Hertog van *Saxen*, en naderhand van Keizer KAREL waren: één Keizerlijke Raad; en één Grietman over *Leeuwaarderadeel*. De laatste, die DOUWE genaamd werd, was de vader van GEMMA, en ook van RIENK, die den Koning en den Roomschen Godsdienst bleef aankleeven, doch daarom niet te min een ijveraar voor de burgerlijke vrijheid, en een haater van allen gewetensdwang was. GEMMA VAN BURMANIA, van wiens lotgevallen wij nader zullen spreken, was eerst getrouwd met JOUKE HAARDA, zuster van PIBO; en naderhand met JEL (GELLIA of JULIANA) VAN AYLVA. Van zijne kinderen worden onder de Friesche Edelen geteld DOMINIKUS en RIENK. Deze GEMMA wordt, door GELLIUS SNECANUS, gesteld, en met lof genoemd, onder de handhavers van 's Lands Vrijheid en Godsdienst. Hij stierf op *Juwsma-State*, te *Ferwert*, den 28sten November 1602. In de geslachtlijst van FERWERDA worden de negen kinderen van UPCO VAN BURMANIA verkeerdelijk toegekend aan GREGORIUS; want deze stierf zonder kinderen, te *St. Quintijn*. Tot op dezen dag toe bekleeden de afstammelingen van dit aanzienlijke geslacht, in de Provintie *Friesland*, de voornaamste Staats- en andere ampten.

BURMANIA, (*Gemma van*) ook wel GEMME genaamd, was, gelijk wij gezien hebben, een der afstammelingen van dat geslacht. Uit hoofde van zijnen rang, was hij, in 't jaar 1555, tegenwoordig bij de huldiging van Koning PHILIPS DEN TWEEDEN, te *Brussel*; bij welke gebeurtenis aanmerklijk is, dat de *Friezen* staande deeden, het geen door anderen knielende verricht werd. Zijn broeder HERO woonde mede verscheidene Staatsvergaderingen bij, waarin met vrijmoedigheid en ernst geklaagd werd, over den inbreuk op 's Lands Voorregten, en bijzonder over den gewetensdwang. GEMMA VAN BURMANIA betoonde zig onverschillig omtrent de gunst of haat van het Hof. Minder onverschillig was hij aangaande de zuiverheid van zijn geweeten, en 's Lands welvaart. Deze denkwijze gaf ALBA aanleiding om hem, in het jaar 1568, te *Antwerpen* te dagvaarden, ten einde verantwoording daarvan te doen, en om, kort daarna, zijn Vaderland van zo een getrouwen voorstander te berooven. Zijne echtgenoote GELLIA VAN AYLVA,

VA, die mede de vrijheid van het Land zeer ter harte nam, schijnt hem naar *Keulen* verzeld te hebben, in welke Stad zij zig, met ALBADA en andere edele ballingen, buiten het bereik der bloedplakaaten bevonden. Kort daarna moet hij, echter, in *Friesland* wedergekeerd zijn, alwaar hij ook in hoogen ouderdom gestorven is; overleevende zelfs zijnen zoon SJUK VAN BURMANIA, die de stamvader van alle de nog levenden geweest is.

BURMANIA, (*Upco van*) de zoon van HERO, en van EMKE GLINTZ, was één der zamenverbonden Edelen, en werd, in het jaar 1568, zo wel als zijn oom, te *Antwerpen* gedaagd, en niet verschijnende, gebannen. In beter tijd in *Friesland* wedergekeerd zijnde, verscheen hij, van tijd tot tijd, in de vergaderinge der Staaten, en was, in het jaar 1601, één der gevolmagtigden van *Oostergo*. UPCO verliet den Godgsdienst zijns vaders, en voegde zig bij de Hervormden: waardoor hij den bijnaam van *Lijtze*, of *het kleine Geuske* verkreeg. Zo wel als zijn broeder SIJBRAND, was hij beroemd als een verdediger der vrijheid, doch vooral wegens zijne geleerdheid. Hij heeft geschreeven eene *Verhandeling over de Friesche Adel*; *Geslachtlijsten der Heeren van Friesland*; *hunne Geschiedenissen tot op Karel den Grooten*, enz. Hij overleed in het jaar 1615, en legt, met zijne huisvrouwe RINKS ROORDA, begraaven te *Stiens*, alwaar men op de grafzerk leest:

Hic cubat ad festas Vpco Burmania luces,
Et sociata suo Rinskia Roorda viro.

Zie TE WATER, *Verbond der Edelen*, I. Stuk, bl. 309. *Volgens medegedeelde berichten van den Heer* H. VAN BURMANIA.

BURMANIA-STATE, gelegen ten zuiden van de Kerk van *Augustinusga*, in den Grietenij van *Agt Kerspelen*.

BURMANIA-STATE, in de Grietenij van *Wijmbritzeradeel*, behoorende aan den Grietman SJUK GEROLD JUCKEMA VAN BURMANIA RENGERS.

BURMANIA-SLOT, te *Leeuwaarden*, aan den zuidkant van de Kerk,

Kerk, aan ST. VITH toegewijd. Dit Slot behoorde weleer aan UPCO, zoon van RIENK VAN BURMANIA.

BURS, (*Egidius*) een geboren Vlisfinger, werd, in 1589, als de zesde Predikant, te *Middelburg* beroepen, alwaar hij ook Rector der Latijnfche Schoole was, en overleed 1634. Zijn oudfte zoon, JACOB BURS, was Predikant te *Tholen*, en één van hun, welke zig tegen PIETER LANDSBERGEN in gefchrifte verzet hebben. Zijn broeder MELCHIOR BURS was Predikant te *Westfouburg*. Zie *Naamlijst der Middelburgfche Predikanten*.

BUSÆUS, (*Johannes*) een Jefuit, geboren te *Nijmeegen*. In het jaar 1563 begaf hij zig in die Orde, en werd 'er zelfs als Leermeester in aangefteld. Hij fchreef verfcheidene werken, en had den roem van een voorbeeld in leven en arbeidzaamheid te zijn. Hij overleed in den jaare 1611, in den ouderdom van vier-en-zestig jaaren. Zijn broeder PIETER behoorde mede tot de gemelde Orde.

BUSBEKIUS, (*Augerius Gifelinus*) werd, in 1522, geteeld door een' vader van een aanzienlijk Vlaamsch geflacht, doch in onecht, bij eene vrouw van zeer geringe geboorte. Keizer KAREL verklaarde hem naderhand voor echt: eene gunst, welke BUSBEKIUS voornaamlijk aan zijn verftand te danken had. In dienst van gemelden Vorst bekleedde hij verfcheidene gezantfchappen, en ftierf te *Rouan*, in 1592. Zijn leven en afbeeldzel vindt men voor zijne fchriften, en een breeder verflag van zijne verrichtingen bij MIRAEUS, THUANUS, ZWEERTIUS, en in het *Dictionaire van Bayle*.

BUSCH; zie ETERSHEIM.

BUSSEM, een Dorp in 't *Gooiland*, een groot half uur gaans van *Naarden*. Aldaar ftaat een klein kapelletje, met een houten toren, waarin op den middag de klok geluid wordt, om de bouwlieden uit het veld te doen komen. De meefte bewooners van *Busfem* zijn den Roomfchen godsdienst toegedaan; 'er zijn

niet meer dan twee of drie Gereformeerde huisgezinnen; de eerstgenoemde worden door een' Pastoor van *Naarden* bediend. Beoosten *Naarden* is een aanzienlijke Landhoeve, die den naam van *Oud Busſem* draagt, en ook wel het *Hooge Busſem* genoemd wordt.

BUTKENS, (*H.*) een voornaam Antwerpenaar, die zig door zijne Genealogiën van LIJNDEN, GUILIELMI en POTS, maar bijzonderlijk door zijn *Trophea Brabantiæ*, een onſtervelijken naam gemaakt heeft. Hij ſtierf den 30ſten September 1650.
Zie FOPPENS, *Bibl. Belgicæ*, Tom. I, p. 175.

BUTTINGA, een Landhuis, onder het Dorp *Ooſterwolde*, in de *Frieſche* Grietenij *Stellingwerf Oosteinde*.

BUTTINGEN, een kleine Ambachtsheerlijkheid, in de Provintie *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, beſlaande, met de Heerlijkheid *Zantvoorden*, niet meer dan zes honderd agt-en-zeventig gemeten, honderd twee-en-zegtig roeden en vijf voeten, en dus niet meer dan drie honderd negen-en-dertig morgens.
Zie SMALLEGANGE, p. 668.

BUUREN, een Stedeke, ſterk Kasteel en Graafſchap in de *Nederbetuwe*, een mijl van *Thiel*, en even zo verre van *Wijk te Duurſtede*, aan het watertje de *Molengraft*, dat in de *Linge* valt, tusſchen die rivier en de *Lek*, naast het Graafſchap *Kuilenburg*. Vóór het jaar 1430 was *Buuren* eene Heerlijkheid; doch werd alstoen, door Keizer MAXIMILIAAN, tot een Graafſchap verheeven, ten behoeve van JAN VAN EGMOND, Heer van *Buuren*. Deze Heerlijkheid, nu Graafſchap, had, reeds ſedert het jaar 1125, zijne eigene Heeren, die zig *Heeren van Buuren* en *Beuſighem* noemden. OTTO VAN BUUREN veroverde, in 't jaar 1315, de Stad *Thiel*, toen aan *Braband* behoorende, en ſloeg de burgers ter neder. WILLEM VAN BUUREN, en zijn broeder, verbonden zig, in 1427, met den Bisſchop van *Utrecht*, tegen hunnen Leenheer ARNOLD, Hertog van *Gelder*, die, in 1430, *Buuren* bemagtigde, en hetzelve aan zijnen broeder WILLEM VAN EGMOND

ſchonk.

ſchonk. ANNA VAN EGMOND, eenige dochter van MAXIMILIAAN VAN EGMOND, trouwde, in 1551, met WILLEM DEN EERSTEN, Prins van *Oranje*. Bij de erfdeeling, tusſchen den Koning van *Pruisſen* en JOHAN WILLEM FRISO, Prins van *Oranje*, is het Graafſchap aan dit ſtamhuis gebleeven, en behoort thans aan Prins WILLEM DEN VIJFDEN, geboren Graaf van *Buuren*. Dit Graafſchap, in de Nederlandſche beroerten, verbeurd verklaard zijnde, werd het Kasteel door de Spanjaards in bezit gehouden; doch ORANJE maakte zig, van dezen zijnen eigendom, in het jaar 1572, door list, meeſter. In 1575 werd het wederom door de Spaanſchen bemagtigd, en viel naderhand in handen der Staaten. In 1672 geraakte het in de magt der *Franſchen*, die het, even als alle andere plaatſen, wederom moesten verlaaten. Het Kasteel van *Buuren*, dat een bezienswaardig gebouw is, ſtaat even buiten de Stad. In zijnen omtrekt beſlaat het meer dan dertien honderd treden. Het legt rondsom in een diepe graft, buiten welke nog twee andere gelegen zijn. Het heeft vier torens, en honderd zeventig vertrekken binnen deszelfs muuren. Op hetzelve werd Hertog ARNOLD VAN GELDER, door zijnen ontaarten zoon ADOLPH, zes jaaren gevangen gehouden. In het jaar 1493 werd het, door Hertog KAREL *van Gelder*, verwoest, doch door den grootvader van MAXIMILIAAN wederom opgebouwd. In den Voorburg van het Kasteel heeft de Drosſaart zijne wooning.

Het Raadhuis is, in 1741, fraai herbouwd. *Buuren*, voorheen met *Etsch* gecombineerd, wordt thans door een eigen Predikant bediend, zijnde de Kerk ook ſedert eenige jaaren veel verbeterd. Men vindt 'er geene Gezinten behalven de Gereformeerden. 't Weeshuis, geſticht in 1614, is mede een aanzienlijk gebouw, waarin vier-en-twintig kinderen, als twaalf uit de Stad en twaalf uit het Graafſchap, onderhouden worden. De Burgers genieten 'er nog aanzienlijke Voorregten. Men heeft 'er twee Kollegiën, die de Regeering waarneemen, naamlijk de Wethouderſchap en het Gerecht; hebbende het eerſte tien Leden: te weeten, den Drost van de Stad en 't Graafſchap, en den Schout der Stad- en Hoofd-bank; één Stads Burgemeeſter, één Burgemeeſter van Schepenen, zes Schepenen en één Secretaris. Het tweede Kollegie beſtaat uit Schout en zeven Schepenen,

waaronder ook de Burgemeester van Schepenen is; dit Kollegie heeft zijnen eigen Secretaris: men beroept zig van den gerechte ten platten lande op dezen rechtbank. Ook is 'er een Rentmeester over de Stad en 't Graaffchap. De Drost of Hoofd-Officier oefent, in het crimineele, zijn ampt over het geheele Graaffchap. Hij is tevens Dijkgraaf en Stadhouder van de Leenen, ontvangende zijn ampt van den Graaf van *Buuren*, gelijk ook de Rentmeester door denzelven wordt aangesteld; waarvoor aan hem groote recognitiën betaald worden. Te *Buuren*, alwaar men bijna twee honderd huizen telt, worden twee Jaarmarkten gehouden.

Buuren malsem, of *Beur-Malsum*, oudtijds *Borch Malsum* genaamd, naar de meening van sommigen, zo veel willende zeggen, als *Buurens-Malsem*, ter onderscheidinge van *Gelder-Malsum*, daar schuins tegenover gelegen. *Buuren-Malsum* is een fraai Dorp, in het bovengemelde Graaffchap, aan de *Linge*, een mijl van de Stad *Buuren*. De Gereformeerde Kerk aldaar wordt door één' Predikant bediend.

Buwe, voorheen een Klooster, ten zuiden van *Opeinden*, in de Grietenij *Agt-Kerspelen*, zijnde een Abtdij der zogenaamde *Graauwe Nonnen* geweest.

Buwma, of *Buma*, eene edele Staate, onder het Dorp *Beetgum*, in de Grietenij *Menaldumadeel*.

Buwma, (*Hitze*) of buma, was, in het jaar 1570, Bevelhebber van *Friesland*, tot dat hij, door 's Konings Raad, gebannen werd, met verbeurdverklaaringe van alle zijne goederen. *Op last* van sonoij, keerde hij, twee jaaren daarna, met een Vaandel krijgsknechten, te rug, en voerde toen het bevel te *Makkum*. De aankomst van billij noodzaakte hem, echter, te vluchten. Men twijfelt, of het deze buwma, of wel een ander geweest is, waarvan te vooren op het Art. bonga gesproken is. Even onzeker is men omtrent den persoon van willem buma, of men dien naamlijk moet onderscheiden van Jonker bouwema; welke onzekerheid voortkomt uit de verandering van de spelling der naamen,

van

van BONGA, BOUWEMA, BUWEMA en BUMA, die ook BOUMA genaamd wordt. Doch, zegt TE WATER, indien BOUWEMA, benevens den Burgemeester VAN STRAALEN, eerst in de maand van Augustus onthoofd is, dan is BUMA een ander, en zou dan in de maand Junij dat lot ondergaan hebben.

Zie TE WATER, p. 308 en 309, *en de daarbij aangehaalde Schrijvers.*

BUYS, (*Willem*) geboren in het jaar 1661, was één der bekwaamste Staatsmannen dier eeuwe. In 1693 werd hij Pensionaris der Stad *Amsteldam*, en vond zig, in 't jaar 1702, in gewigtige zaaken gewikkeld, als zijnde den Staat toen aan de vriendschap van *Engeland* ten hoogsten geleegen, terwijl het *Fransche* Hof, door alle middelen, dien band zocht te breeken, zo met den Staat te vleijen, als met *Engeland* te kennen te geeven, dat de Staat wars van den oorlog was. Boven alles trachtten de *Franschen*, *Amsteldam* in hunne belangen te trekken. BUYS schreef, ten dien tijde, een' brief naar *Engeland*, waarin hij het tegendeel ten klaarsten aantoonde. In het jaar 1704 bedienden de Staaten zig van hem, als één der Afgezanten naar *Friesland* en *Groningen*, welke beide Provintiën zeer sterk aandrongen op de bevordering van den Prinse VAN ORANJE. De geschillen, daarover ontstaan, werden in der minne bijgelegd. Even gelukkig slaagde BUYS, benevens zijne Medeafgevaardigden, in het vernietigen der geschillen, in de Provintie *Gelderland*, in dat zelfde jaar gereezen. *Engeland*, in het volgende jaar, op nieuw tegen de Staaten onvergenoegd zijnde, over den kwaaden uitslag van den veldtogt, vonden de Staaten goed, den Heer BUYS derwaarts te zenden, met order, om, zo het mogelijk ware, het onderling verstand, tusschen de Koninginne en den Staat, te vernieuwen, en de eerstgemelde te beweegen tot de regeling van den aanstaanden veldtogt in *Portugal*, *Katalonïen* en *Italiën*. Tot groot genoegen voldeed hij aan het oogmerk zijner bezendinge; hebbende hij, vóór zijne terugkomste, in de maand April des jaars 1706, de voltalligmaaking der *Engelsche* en *Schotsche* troupen, in de *Nederlanden*, bewerkt. Min gelukkig slaagde hij in de hem aanbetrouwde geheime onderhandelingen tot den vrede.

En daar de *Franschen* meer vorderden, dan men hun wilde toestaan, bijzonderlijk in *Engeland*, liep ook de vredehandel te *Geertruidenberg*, waartoe de Heeren BUYS en VAN DER DUSSEN, van wege de Staaten, gemagtigd waren, in het jaar 1710, vruchtloos ten einde; waarover men naderhand, wegens *Engeland*, stoffe van klaagen genoeg vond, om reden, dat men aldaar meer had kunnen verkrijgen, dan naderhand te *Utrecht*. Toen de *Engelsche* Gezant STAFFORD, in 1711, in *'s Hage* handelde, en de Staaten beducht waren, wegens de geheime onderhandeling, tusschen de Hoven van *London* en *Versailles*, werd, op den voorslag van *Amsteldam*, in de Vergaderinge van *Holland* besloten, den Pensionaris BUYS naar *Engeland* te zenden, om een waakend oog te houden, en de Koningin aftetrekken van het maaken van een bijzonder verdrag; als mede om het goed verstand, tusschen dat Hof en den Staat, meer en meer te bevestigen. BUYS kon, echter, aldaar niets meer verrichten, dan eene vernieuwing van de Tractaaten, voorheen tusschen den Koning van *Groot-Brittanje* en de *Staaten* gesloten; waarvan de ondertekening eerst in de maand December geschiedde, en dus na dat de Staaten in het aanvangen der vredehandelingen reeds bewilligd hadden: waarvan aan het Hof van *London*, door den Heer BUYS, op order van de Staaten, kennis gegeeven werd. In het jaar 1712 werd de Buitengewoone Afgezant van *Engeland* te rug ontboden, vermits hij als Gevolmagtigde tot de Utrechtsche Vredehandeling benoemd was. BUYS, die uit *Engeland* vertrok, kort na dat Prins EUGENIUS, van wegen den Keizer, aldaar aankwam, werd bij dat Hof in verdenking gehouden, als of hij, geduurende zijn verblijf aldaar, benevens den Prins EUGENIUS, gearbeid had, om de *Wighs* weder in aanzien te brengen, en dat hij zig daartoe bediend had van middelen, die het Hof zeer schadelijk oordeelde; als mede dat hij zig gemoeid had met de raadpleegingen van het Hoogerhuis. Wat hier van zij, is met geene zekerheid te bepaalen; dit alleen weet men, dat de Heer BUYS, volgens zijnen last, aldaar had weeten te ontdekken, welke bijzondere pointen *Groot-Brittanje* bij den vrede poogde te bedingen, of reeds bedongen had: deze bestonden in agt artikelen: 1.) *Dat de Koning van Frankrijk, de Koninginne Anna, in de vastgestelde opvolging zoude*

er-

erkennen. 2.) *Een nieuw en billijk verdrag van koophandel, met Groot-Brittanje te zullen oprechten.* 3.) *Duinkerken te zullen slechten, mids Frankrijk daar tegen voldoening geschiedde.* 4.) *Gibralter en Port Mahon te laaten aan de tegenwoordige bezitters.* 5.) *De Engelschen het verdrag van* Asſiento, *of van den Slavenhandel van* Guinea *naar de West-Indiën- te zullen doen toestaan, op gelijken voet, als het tegenwoordig door de Franschen bezeten werd.* 6.) *De Voordeelen in den koophandel, door Spanje, aan Frankrijk of aan eenig ander volk toegestaan, ook aan de Engelschen te zullen doen verleenen.* 7.) *Het verdrag van* Asſiento *op dertig jaar, na het sluiten van de Vrede te zullen doen bepaalen; eene bekwame plaats, op de Rivier de la Plata, tot ververſching der Slaven, aan de Engelschen te zullen doen afstaan; hun te verzekeren in het bezit van 't Eiland St. Christoffel, en hun een tolvrijheid van vijftien ten honderd te zullen doen trekken van de vruchten en voortbrengzelen van Groot-Brittanje, welke zij in Spanje zouden brengen.* 8.) *Tot de algemeene vredehandeling te verschuiven den eisch van Groot-Brittanje op Terre-Neuve, Hudsonsbaai, en het geen de Engelschen meer bezaten in Noord-Amerika, mids de Franschen het recht behielden, om op de Kust van Terre-Neuve te visschen en Visch te droogen.* Deze ontdekking, die niet alleenlijk de ontrouw der *Engelschen* aan den dag bragt, maar ook ten klaarſten deed zien, dat zij met de *Franschen* alleen de meeſters van den vredehandel zijn wilden, doet tevens zien, waarom men BUYS in *Engeland* met geen goed oog beſchouwde, en waarom de Staaten hem allernoodzaakelijkst tot hunnen Gevolmagtigde bekwaam oordeelden, om hunne eisſchen te ontwerpen, zo als ook door hem gedaan werd. (Zie de Reſolutien van *Holland* van 10 Maart 1712.)

Zo dra de vrede te *Utrecht* geſlooten was, moest men bedacht zijn op het zenden van eenen Buitengewoonen Ambasſadeur naar het Hof van *Frankrijk*. De keuze viel op de Heeren BUYS en GOSLINGA, die dezen last op zig namen, doch niet voor de maand Januarij van het jaar 1714 vertrokken. BUYS bleef aldaar tot in de maand Junij des volgenden jaars, ſchoon GOSLINGA in Junij des gemelden jaars reeds te rug gekeerd was. De eerstgemelde was

voornaamlijk gelast met de bekrachtiginge van den vrede met *Spanje*. Verder handelde hij aldaar over verscheidene bijzondere zaaken, de vrijheid van koophandel en scheepvaart betreffende. Ook vorderde hij de voldoening van eenige penningen, die het Huis van *Oranje*, volgens eene overeenkomst van het jaar *1699*, nog van de Kroon te vorderen had, en die een derde in zeven honderd duizend guldens beliepen. Nadat de Heer BUYS, op zijn verzoek, te rug ontboden was, en op zijn vertrek stond, werden hem, onder verbintenis van de uiterste geheimhoudinge, verscheidene voorslagen gedaan, die zijne terugreize nog een wijl vertraagden. Deze bestonden voornaamlijk in de openinge van een geheim verbond tusschen *Engeland*, *Frankrijk* en den *Staat*; welk verbond in *Engeland* ontworpen was, en waarin de Hertog VAN ORLEANS behaagen scheen te scheppen, doch waaromtrent BUYS verscheidene zwaarigheden zag, die hij aan den Hertog openhartig te kennen gaf: waarom de Staaten ook niet begeerig waren tot de toetreeding; weshalven de zaak onafgedaan bleef. In het jaar 1722 was BUYS één der Afgevaardigden naar *Utrecht* en *Overijssel*, om, ware het mogelijk, *Utrecht* overtehaalen tot de oogmerken van *Holland*, dat besłooten had, de Provintie *Gelderland* tot andere gedachten te brengen, ten opzichte van de belangen des Prinsen VAN ORANJE, waarmede *Gelderland* doorging, en Zijne Hoogheid WILLEM DEN VIERDEN tot Stadhouder verkoos. Even vruchtloos waren zijne handelingen, in het volgende jaar, aan het Hof van *Denemarken*, alwaar hij, zo min als de Heer ROBERT GOES, iets ten voordeele kon verrichten. De Staaten van *Holland*, de bekwaamheden en verdiensten van BUYS eenigzins willende vergelden, stelden hem, in het jaar 1726, als eersten Secretaris van Staat aan. In dat ampt bleef hij tot den jaare *1745*, waarin hij, in plaatse van den Heere VAN DER HEIM, het gewigtig ampt van Raadpensionaris waarnam. Na deszelfs overlijden, in het daarop volgende jaar, werd, bij voorraad, door den Heer ADRIAAN VAN DER DUYN, die plaats bekleed, terwijl BUYS voor den Raadpensionaris de Vergadering der Staaten bleef bijwoonen, tot dat de Heer en Mr. JACOB GILLIS als Raadpensionaris werd aangesteld: waarna hij wederom het ampt van Secretaris der Staaten bekleedde, tot in het jaar 1749; in welk jaar hij,

hij, op den 10den van de maand Februarij, overleed, in den ouderdom van agt-en-tagtig jaaren. Met allen roem en achting was hij in 's Land dienst grijs geworden.

BUYSEN, (*Antonius*) of ook wel BUSENUS genaamd, was eerst een voornaam Arts te *Antwerpen*, en naderhand Hoogleeraar in de Geneeskunde *te Leuven*. Hij had in zijnen tijd den roem van een groot Geleerde te zijn, zelfs, behalven de Geneeskunst, in de Oosterfche Taalen. Zijne geboorteſtad was *Breda*, doch zijne ſchriften zijn, in 1448, te *Leuven* gedrukt.

Zie VAN GOOR, *Beſchrijving van Breda*, p. 304.

BUITEHEINING, een klein Eilandje, in den *Tſtroom*, onder de Banne van *Osdorp* gelegen, dwars van den Hoogendijk af, omtrent halfwegen *Haarlem* en *Amſteldam*.

Zie COMMELIN, *Beſchrijving van Amſtelland*, fol. 276.

BYLAND, (*'t Huis te*) in *Gelderland*, in de *Overbetuwe*, aan den ſlinkeroever der *Waale*, tusſchen *Millingen* en *Schenkenſchans*, door een doorbraak dier riviere, meer dan half door het water verzwolgen.

BYLAND, een aanzienlijk geſlacht, dat verſcheidene mannen, die veel ten dienſte van 't Vaderland verricht hebben, heeft opgeleverd, en waarvan 'er als nog in wezen zijn. De Leezer herzie wat wij reeds in ons Derde Deel, onder het Art. AMSTELDAM, van zijne Excellentie den Graave LODEWIJK VAN BIJLAND, Vice-Admiraal ten dienſte dezer Landen, gezegd hebben, en verwachte in het vervolg de Tafel van dit geſlacht.

BYLEMER-BROEK, *Bylemerbrouk* en *Bylemermeerbrouk*, of eenvoudig de *Bijlemer* genaamd, is een ſtreek laage en waterachtige landen, onder het Gerecht van *Hoog-Bijlemer*, bij het *Abcoudermeer*, alwaar, vermoedelijk, in vroegere tijden, ten Noordwesten, het bekende *Reigersbosch* geſtaan heeft. In zekere oude brieven wordt het ook *Windelmerebroke* genaamd, 't welk, naar KOMMELIJN ons verzekert, op *Bylemerbroek* moet toegepast wor-

worden. De *Bylemer*, die gedeeld is in de *Oost-* en *West-Bylemerpolder*, paalt ten oosten aan het *Gein*, ten noord-oosten aan de *Gaasp*, en ten noord westen aan de *Bylemermeer*. Hoewel deze *Bylemer* van ouds niet groot ware, was zij, echter, vóór de bedijking van de *Meer*, uitgestrekter, vermits eenigen van de Bijlemerlanden bij de bedijking ingetrokken zijn. De *Bylemer* heeft een afzonderlijken Rechtbank.

Bylemermeer, (*De*) ligt ten noord-westen en ten westen van de zo evengenoemde landen; ten noorden van *Weesperkarspel*, en omtrent een kwartieruurs van de *Diemermeer*. Deze *Meer*, zo wel als de *Bylemerbroek*, heeft voorheen behoord aan de Heeren van amstel, en werd door hun, in 1285, afgestaan aan den Bisschop van *Utrecht*. Hoe zij beiden naderhand wederom aan *Holland* gekomen zijn, is onzeker. In het laatst van het jaar 1622, verleenden de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* octrooi, om deze *Meer* te mogen bedijken, droog te maaken en in eigendom te houden, op eene erkentenis van duizend guldens jaarlijks, te verdeelen over de morgentalen van de bedijkte Meer, mids de Ingelanden, wier landen in dezelve zouden moeten getrokken worden, te vergenoegen, en op zodanige voorwaarden van bestuuringe over de drooggemaakte landen, als meesttijds bij het bedijken van Meeren of Waterplassen verzocht worden; midsgaders vrijdom van lasten voor eenige jaaren. Deze onderneeming had zulk een goeden uitslag, dat de landen reeds vóór het jaar 1627 droog waren, wanneer, door de Ingelanden of Onderneemers, aan de Staaten verzocht werd, het Hooge en Middelbaare gerecht over de bedijking te mogen oefenen, dat aan hun toegestaan werd. Tegenwoordig is deze Meer wederom een *wezenlijke* waterplas, alzo de Dijk, door een hevigen *storm*, tusschen den 5den en 6den April, in den jaare 1702, is doorgebroken. Dat onheil was die landen, in het jaar 1672, eerst overgekomen, toen de Regeering van *Amsteldam*, wegens de nabijheid der *Franschen*, nodig oordeelde, dezelve onder water te doen zetten; ter weeringe van den vijand getroostte men zig zulks. Maar, na den doorbraak van 1702, is, door de Ingelanden, tot nog toe geene volstrekte uitmaaling ondernomen. En dit houdt men voor de

de oorzaak, dat de Steden *Amsteldam* en *Weesp*, zekerlijk ter behoudinge van deze onderlinge gemeenschap, te raade zijn geworden, deze Meer te aanvaarden, op zodanige voorwaarden, als zij met de eigenaaren zouden kunnen verdraagen; waartoe de twee gemelde steden met elkander, op den 20sten April 1702, eene overeenkomst aangingen, waarbij vastgesteld werd, dat van wederzijde de kosten tot herstel van den Dijk zouden gedraagen worden, alsmede de kosten tot het onderhoud van denzelven, en tot het droogmaaken van de Meer; waartegen zij wederom ieder de helft van de voordeelen genieten zouden, van tollen, vogelkooi, visscherij, 't riet en grasgewas van den Dijk, enz. Daar op volgde, den 24sten Augustus 1703, eene overeenkomst tusschen de gemelde steden en de Ingelanden, te vinden in de *Handvesten van Amsteldam*, bl. 344. Uit hoofde van den daardoor verkregen eigendom, verpachten de twee steden, jaarlijks, de visscherij; behoudende, echter, de Ingelanden de vrijheid daartoe. Van de droogmaakinge is tot hoertoe niets geworden, dan dat men, door het inplompen van modder, van tijd tot tijd, eenig land heeft aangewonnen, waarop van nieuws eenig moestuinen zijn aangelegd. De Keuren, hiertoe behoorende, zijn van de jaaren 1714, 1716 en 1730.

Byma, (*Het Huis*) in de *Groninger Ommelanden*, gelegen bij 't Dorp *Faan*, thans behoorende aan het geslacht van ALBERDA, bezit, ten aanzien der Dorpen *Oldekerk*, *Niekerk* en *Faan*, het bewind in de burgerlijke en kerklijke zaaken.

Bynæus, (*Anthonius*) den 6den Augustus 1654 te *Utrecht* geboren. Nadat hij, in zijne geboortestad, in het jaar 1670, zijne Studiën met roem volbragt had, werd hij Proponent, daarna Predikant te *Piershil*, en trouwde aldaar met JOHANNA GABRIJ; uit welk huwelijk twee zoonen en vier dochters geboren zijn. Van *Piershil* werd BYNÆUS, in 1683, te *Naarden* beroepen; in 1691 te *Deventer*, alwaar hij drie jaaren daarna Hoogleeraar in de Oostersche Taalen op de Illustre Schoole werd. De Academie van *Harderwijk* verklaarde hem tot Doctor in de Godgeleerdheid, *Utrecht* deed het zelfde, maar kwam te spade. Bynæus, die met

met recht onder de Geleerden van zijnen tijd verdient gesteld te worden, overleed den 8sten November 1692. Hij heeft, door zijne schriften, zijnen naam der stervelijkheid onttrokken.

BYNKERSHOEK, (*Cornelis van*) werd geboren te *Middelburg*, den 19den Mei 1673, van Ouders, die slechts onder den burgerstand konden gerekend worden: want zijn vader geneerde zig met het maaken van zeildoek. De ouders, de neiging van dezen hunnen zoon tot de geleerdheid bespeurende, zonden hem, na dat hij het onderwijs in de taalen genooten had, naar *Franeker*, alwaar hij SEBASTIAAN SCHELKENS en CORNELIUS VAN ECK tot Leermeesters in de Rechten had. Voornaamlijk was het aan den laatstgenoemden te danken, dat hij aan de Rechtsgeleerdheid zig geheel en al heeft overgegeeven: want het oogmerk zijns vaders was, hem tot den predikdienst te schikken. Onder voorzitting van zijnen Mecenaat ECK hield hij, in 1692, zijn eerste disputatie, en onder SCHELKENS, in het volgende jaar, de tweede. In 1694 werd hij te *Franeker* tot Doctor in de Rechten gepromoveerd; waarop hij zig in '*s Gravenhaage* nederzette, en aldaar den post van Advocaat met zo veel roems waarnam, dat hij, in het jaar 1703, Lid, en in 1724 President in den Raad van *Holland* werd. Die aanzienlijke waardigheid heeft hij bekleed tot op den 16den April 1743; dat is, tot op den dag vóór zijnen dood. Hij was tweemaal gehuwd geweest, en had in zijn eerste huwelijk gewonnen zes dochters, waarvan 'er ééne gehuwd geweest is aan den Raadsheer W. PAAUW. BYNKERSHOEK was zo groot een Criticus als Rechtsgeleerde. Ook wordt van hem getuigd, dat hij zo driftig van geest was, dat hij in het minst geen tegenspreeken kon dulden. Zij, die hem in geschrifte te keer gingen, werden somtijds zeer onheuschlijk behandeld. Niettemin verwierf zijne geleerdheid hem de achting van allen, die hem kenden; welke ook allen zijn' dood betreurden. Zijne rechtsgeleerde schriften, meer dan eens herdrukt, beslaan twee deelen in folio. Op zijn grafzerk in '*s Hage* leest men:

Staat wandelaar begroet de schim van BYNKERSHOEK:
Zijn waardig graf vereischt elk eens bespiegelingen.

Hier

Hier rust de Oppertolk van Themis heilig boek;
't Orakel van het Hof in duistere pleitgedingen:
Hier ligt het schrander brein verdooft,
In 't groote eerampt afgesloofst.
Hij leeft in spijt des doods, door menig deftig werk;
Hier taant en daalt de zon, van 't richtsnoer van de wetten,
's Lands paerel, 's waerelds liefde is onder deze zerk.
Helaas Justiniaan, wie zal 't verlies verzetten,
Van Bato in al zulk een Man,
Wiens wedergaê nooit komen kan.

Zijn afbeeldzel gaat, in folio en octavo, in prent uit. Eene volledige aanwijzing zijner Schriften vindt men in JOHAN FREDERICH JUGLERS *Beytrage zur Juristischen Biographie.* Eerste Stuk, gedrukt te *Leipzig* 1773.

BYSSEL, (*'t Huis*) in het Schoutsampt van *Ermelo*, op de *Veluwe*, twee mijlen van *Harderwijk* en *Elburg*, zijnde een fraai gebouw, liggende rondsom in zijne grachten. De Heeren VAN BYSSEL bezaten, volgens zekere gemaakte overeenkomst met de Staaten van *Gelderland*, in het jaar 1737, het strandrecht langs de *Zuiderzee*, zo verre derzelver landen of buurschap van *Hoog* en *Laag Bysſel* zig uitstrekken, mids betaalende jaarlijks daarvoor zekere recognitie; men vindt deze overeenkomst in het *Groot Geldersch Plakaatboek*, III. Deel, col. 578.

BYSSUM, een Buurschap in de *Groninger Ommelanden*, behoorende tot het Dorp *Uitwierda*, in de nabijheid van *Delfziel.*

BYSTEIN, een adelijk Huis, aan den *Heerenweg* op de *Veluwe*, nabij het Dorp *Putten.* Voorheen was het een gemeen gebouw; doch sedert eenige jaaren is het merkelijk verbeterd, en rondsom met zeer hooge boomen en een aarden wal bezet.

BYSTERUS, (*Simon Lucas*) voorheen Predikant te *Ingen* in de *Betuwe*, werd, als tot de gebannene Remonstranten behoorende, in

in de maand Augustus des jaars 1621, te *Rotterdam* gevat, vandaar naar den *Haag*, en verder naar *Loevèstein* gevoerd, alwaar hij tien jaaren gevangen gezeeten heeft.

Zie BRANDT, IV. Deel, p. 543 — 558.

BYSTERVELD, ook wel *Groot-Bysterveld* genaamd, is een Kasteel, behoorende aan de Heeren van dien naam, in *Staats-Braband*, in de nabuurschap van *Oorschot* gelegen.

RE-

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER B.

DEEL V, VI, VII EN VIII.

ZESDE DEEL.

Ber-

Bin-

ZEVENDE DEEL.

Blok-

Bou-

AGTSTE DEEL.